John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
* ADAMS
* 291.5

ADRIANI HEEREBOORD,

Profeſſoris (dum viveret) in Academia Patria Philoſophi Ordinarii,

PHILOSOPHIA NATURALIS,

Novis Commentariis partim è Nob. D. Carteſio, CL. Berigando, H. Regio, aliiſque Præſtantioribus hujus ſeculi Philoſophis petitis, partim ex propria opinione dictatis,

EXPLICATA.

Accedit

EJUSDEM AUCTORIS

PNEUMATICA.

AMSTELODAMI,

Apud JOANNEM RAVESTEINIUM, Civitatis & Illuſtris Scholæ Typographum Ordinarium, M DC LXV.

PRÆCOGNITA.

VT feliciter inſtitui poſſit collatio Philoſophiæ Ariſtotelicæ *ac receptæ, cum ea quæ hodie dicitur* nova, *quoad Principia & affectiones corporum naturalium, utriuſque ſententias, quantum fieri poteſt, clare proponemus atque exponemus, ſequendo tamen ſeriem & methodum Theſium Phyſicarum ſecundum* Peripateticos *à me editarum; ac nunc in anteceſſum pauca ediſſeremus de Philoſophiæ conſtitutione ac diviſione in genere. Apud* Ariſtotelicos *Philoſophia complectitur nonnullis tres ſcientias, Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam, totidemque prudentias, Ethicam, Oeconomicam ac Politicam, aliis inſuper tres artes, Grammaticam, Rhetoricam, Logicam:* Ant-Ariſtotelici *qui* Ramum *ſequuntur, Ethicam & Metaphyſicam ex Philoſophiæ ambitu proſcribunt, uti videre eſt apud* Ameſium *in Technometria:* Stoici *olim ſub Philoſophia comprehendebant tantum Logicam, Phyſicam, Ethicam; unde illis dividebatur omnis Philoſophia in rationalem, naturalem, & moralem, uti videre eſt apud Apuleium. Apud Recentiores, ut* Carteſium, Regium, *ac* Berigardum *circulo Piſano, Philoſophiæ definitio generalis ac diviſio non extat, & videntur iſti Authores Philoſophiæ nomine fere ſolam Phyſicam intellexiſſe, nam quæ* Carteſius *vocat principia Philoſophiæ, ea ſolum explicant corpora naturalia, quod idem factum eſt in Fundamentis Phyſicis à* Regio, *& in Circulo Piſano à* Berigardo: *fateor equidem à* Carteſio *quoque editas eſſe meditationes Metaphyſicas, quibus Deum eſſe, & animæ immortalitatem, demonſtravit, & regulas quaſdam moralis ſcientiæ extare in diſſertatione ejus de Methodo recte utendi ratione, ſed non videtur tamen, ut Philoſophiæ partes, aut agnoviſſe, aut ſic pertractaſſe. Quicquid fuerit, ego ſic exiſtimo, Philoſophiæ nomine intelligi debere, & cognitionem Dei naturalem, & cultum ejus naturalem, quandoquidem enim extra Scripturas & lumen fidei citra ullam revelationem Deus cognoſcitur & cognoſci poteſt ſolo lumine naturæ, idemque colitur ac coli poteſt & debet ſecundum legem naturæ, omnino agnoſcenda eſt alia diſciplina, quæ illam Dei cognitionem naturalem doceat, item quæ cultum Dei naturalem & modum colendi eum, explicet: hanc diſciplinam aut diſciplinarum congeriem, voco Philoſophiam. Cum autem cognitio Dei hauriatur ex rebus viſibilibus, teſte Apoſtolo, ad Romanos cap. primo, nihil certius eſt, quam, dari Philoſophiam naturalem ſeu Phyſicam, quæ explicet corporum naturalium principia, affectiones, ſpecies, & ex iis explicatis Philoſophantem in Dei cognitionem deducat; quemadmodum novimus Ariſtotelem ex motu perveniſſe ad cognitionem primi motoris; ſed quum præter rationes Phyſicas proferri ſoleant etiam aliæ, quæ vulgo Metaphyſicæ dicuntur, quia ſubtiliores ſunt, & ſublimiores, quibus quoque in Dei cognitionem deduci poteſt homo, etiam Philoſophiæ partem aliquam vulgo faciunt Metaphyſicam, ſed enim ego multum dubito, an non & hæ rationes ad Phyſicam reduci valeant; verum enimvero, quia præter cognitionem Dei naturalem, quam Philoſophia nos docet, etiam cultus Dei naturalis, modusque eum colendi ſecundum legem naturæ, explicari debet, neque hoc præſtatur in Philoſophia naturali, omnino opus eſt, præter eam, dari aliquam diſciplinam ſub Philoſophia contentam, aut ejus partem, quæ hunc Dei cultum naturalem explicet, quam Philoſophiam vulgo vocant moralem. Quia vero, nec Philoſophia naturalis ex rebus naturæ Deum cognoſcendum docere poteſt, nec moralis cultum Dei naturalem explicare volet, niſi dirigatur utraque à ratione humana, & hæc multum ſit corrupta, neque rectum ſemper ſervet tramitem, ſed à vero ſæpe aberret, neceſſe eſt, dari aliquam diſciplinam aut Philoſophiæ partem, quæ rationem hanc emendet, regat, ac perficiat, quam Philoſophiam vulgo vocant rationalem; ſic ut illa Philoſophiæ diviſio trimembris ante relata, à* Stoicis *invecta, non uſque adeo videatur repudianda.*

Noſtrum nunc inſtitutum eſt, miſſâ Philoſophiâ rationali ac morali, expendere naturalem, inſtitutâ collatione inter Phyſicam Ariſtotelis, *prout ea in Collegio Phyſico ſecundum Peripateticos, theſibus & commentariis eſt comprehenſa, & inter Phyſicam* recentiorum, *quo nomine tres illos jam dictos Philoſophos* Carteſium, Regium, & Berigardum, *intelligimus. Ego quidem non video cur horum Philoſophia hodie audiat ac dicatur nova, cum ejus principia jam ante* Ariſtotelem, *veteribus, & ipſo antiquioribus, fuerint probata, quod in Circulo Piſano abundantiſſime eſt demonſtratum. Quamvis autem* Carteſius & Berigardus *non proceſſerint methodo doctrinæ conſueta, per definitiones, diviſiones, ſimiliave præcepta, uti quidem rectius hic procedit* Regius, *nos tamen ſtudebimus ea, in hac comparatione inſtituendâ, ex continua oratione* Carteſii, & *dialogis* Berigardi, *quantum fieri poteſt, eruere, & definitionibus ac diviſionibus commentariiſque rerum Phyſicarum* Ariſtotelicis, *accommodare, & cum iis comparare.*

AD F

ADR. HEEREBOORD,
PHILOSOPHIÆ NATURALIS,

CAPUT I.
DE
Principiis Corporum Naturalium.

THESIS I.

PHyſica eſt ſcientia proprie dicta.

Scientia propriè dicta *eſt, quæ gignitur demonſtratione* τὸ διότι, *eſtque cognitio rei neceſſariæ per cauſam proximam; alioquin quælibet cognitio cujuſque rei, quocunque modo accepta, ſcientia dici poteſt, ſed improprie.*

2. Demonſtrat enim proprias affectiones de ſubjecto neceſſario per cauſas proximas.

Subjectum *Phyſicæ* neceſſarium *dicitur, quia corpora naturalia fiunt & producuntur, vel immediate à Deo, vel à Natura uniuſcujuſque corporis, quæ vicem Dei gerit; ſic ut ea fieri vel non fieri, produci vel non produci, non pendeat ab arbitrio vel poteſtate hominis: nemo enim hominem, aut nivem, aut lapidem, aut plantam, aut aliquod corpus naturale, producere valet.*

Per cauſas proximas *intelliguntur materia & forma, quæ tamen in demonſtrando habent rationem cauſæ efficientis proximæ & immediatæ ſui emanativæ.*

Per affect. *intelliguntur, quantitas, qualitas, locus, motus, tempus.*

3. Ejuſque objectum eſt materiale vel formale.

Objectum materiale Phyſicæ, ei cum Medicina eſt commune: objectum formale, Phyſicæ eſt proprium.

4. Materiale, eſt corpus naturale, id eſt, ex materiâ & formâ ſubſtantiali compoſitum.

Corpus naturale dari in Phyſica præſupponitur, non probatur, quia ſubjectum in ſcientiis non probari ſolet ſed præſupponi, at corpus dari, probatur in Metaphyſica.

5. Formale, eſt quatenus naturale, id eſt, habens in ſe principium motus & quietis.

Objectum formale *ſic vocatur, quia eſt veluti forma ſub qua objectum materiale ab unaquaque ſcientia pertractatur; ſic Phyſica non agit de naturali corpore, quatenus curari poteſt, ut Medicina, ſed ſub forma alia, ſcilicet, quatenus naturale eſt, id eſt, quatenus moveri poteſt, aut quieſcere: nota vero, objectum formale ſemper ſignificari per vocem,* quatenus, *vel* qua, *& vocari vulgò* rationem formalem.

6. Itaque, non pertinent ad Phyſicam Deus & Angeli.

Deus & Angeli *non pertinent ad Phyſicam, quia ſub objecto materiali non comprehenduntur, neque enim ſunt corpora, quia non conſtant materia & forma.*

7. Nec objectum ejus recte ponitur corpus mobile, multò minùs ens mobile.

Corpus *aut* ens mobile *non eſt objectum Phyſicæ, quia pugnat utrumque cum ratione formali objecti Phyſicæ, quæ eſt quatenus naturale.*

Mobile *proprie ſignificat id, quod moveri poteſt, & ſic non eſt objectum Phyſicæ, ſed affectio de eo demonſtranda; ſi* mobile *dicatur id, quod movere poteſt, jam male loquimur, & clarius hoc exprimitur per vocem* naturale.

8. Definitur ergò recte Phyſica, ſcientia corporis naturalis, quatenus naturalis.

Definitio iſta deſumpta eſt à genere & objecto, tum materiali, tum formali.

9. Dividitur recte in partem communem ſeu generalem, & propriam ſeu ſpecialem.

Diviſio iſta eſt non generis in ſpecies, ſed integri in membra, quia tota natura Phyſicæ non eſt in una parte, nec tota in altera, quemadmodum tota natura generis eſt in unaquaque ſpecie: ſed tota Phyſica partim eſt in parte generali, partim in ſpeciali.

CAPUT. I.

à Theſ. Prima uſque ad Nonam Incluſive.

Duplex eſt ordo docendi atque explicandi res; unus, qui vocari ſolet naturæ, vel doctrinæ, vel didaſcalicus, proceditque per præcepta, definitionum, diviſionum ac canonum ſeu regularum aut maximarum; alter eſt arbitrarius, atque inſuper habet & negligit definitiones, diviſiones ac canones: Prior ſervari ſolet à ſcriptoribus Syſtematicis, ſervatuſque eſt à nobis in hac naturali Philoſ. & à *Regio* in fund. Phyſicis: Poſterior obſervatus eſt ab *Ariſtotele*, *Carteſio*, *Berigardo*, quorum nullus Phyſicam, aut definivit, aut diviſit, ſic ut reſtet tantum conferenda definitio Phyſicæ à *Regio* allata cum noſtrâ; nam diviſionem quoque ipſe ponit nullam: Nos quidem definitionem Phyſicæ ponimus Theſi Octava, deductam ex genere & objecto, ante probatis, quæ eſt via compoſitionis, quando ex principiis & partibus definitionis colligitur tota definitio. *Regius* ſtatim in initio Phyſices ponit definitionem, eamque in partes reſolvit, ac per partes exponit, quæ eſt via reſolutionis. In genere aſſignando Phyſicæ à nobis abit, in objecto nobiſcum convenit, niſi quod paulò aliter loquatur, quæ enim nos vocamus corpora naturalia, ea ipſe vocat res natura præditas, ſenſus tamen idem eſt atque eodem recidit; nam, ut nos, Deum & Angelos entiaque immaterialia ac ſupernaturalia, à Phyſicæ ambitu excludimus, quia non ſunt corpora naturalia; ita & ipſe facit idem, ſed pro genere Phyſicæ ille ponit doctrinam, nos ſcientiam, & quidem ſtricte ſumtam: nam ſi hanc vocem late ſumas pro quacunque & qualicunque cognitione, omnis doctrina, & diſciplina, & ars, & prudentia, dici poteſt ſcientia, quia omnes ſciri debent, id eſt, cognoſci. *Regius* Phyſicam vocat *doctrinam*, voce nimis generali, doctrina enim ſignificat omne id, quod doceri poteſt ac ſolet, quod commune eſt omnibus habitibus intellectualibus, quorum diſcrimen, videtur aut non agnoviſſe, aut ſuſtuliſſe, fortaſſis ad inſtar *Ameſii*, qui ſimiliter facit in ſua Technometria: atque ideo quoque Theologiam definivit non per ſcientiam, prudentiam, aut artem, ſed per doctrinam vivendi Deo, Cap. 1. ſuæ medullæ. Attamen putem ego, non temere eſſe rejiciendum omne diſcrimen inter hoſce tres habitus, ſcientiam, prudentiam, & artem, ſiquidem illud fundatur in objectorum diverſitate: Quædam enim res tales ſunt, ut tantum ſciri poſſint, nec ullo modo à nobis fieri queant, circa quas verſatur ſcientia; aliæ non tantum à nobis cognoſci poſſunt, ſed & fieri, imo ideo cognoſcuntur ut fiant, eæque ſunt in duplici differentia: quædam enim ſic à nobis fieri poſſunt vel etiam non fieri, ut ab earum effectione vel omiſſione dicamur boni vel mali, & circa has verſatur prudentia, quædam ſic à nobis fiunt vel non fiunt, ut inde non dicamur boni vel mali, ſed periti vel imperiti, non probi aut improbi, ſed docti vel indocti, & circa has verſatur ars: Si jam excutiantur res Phyſicæ, deprehendemus eas eſſe tales, ut tantum à nobis ſciri valeant, non effici. Quis enim mortalium producere queat vel cælum, vel ſolem, vel pluviam, vel lapidem, vel plantam, vel brutum, vel ullum ſimile corpus naturale? attamen hæc omnia ſciri poſſunt à nobis, & quid ſint, & quæ ſint eorum proprietates, & quæ operationes, adjuncta, effecta &c. ut jure merito Phyſicæ, quæ circa hæc verſatur, pro genere, & quidem proprio ac proximo, aſſignetur ſcientia, & repudietur doctrina, quia hoc vocabulum æque competit prudentiæ, ut Ethicæ, & arti, ut Logicæ; at Phyſica, nec prudentia eſt, nec ars; nec ſcientia ſtricte ſumpta, qualis eſt Phyſica, de arte aut prudentia, dici poteſt. Quæ porro dicuntur à Theſi prima ad octavam plane ſunt Peripatetica & ex commentariis ſubjunctis facile intelliguntur: Theſi nona, decima & undecima diviſio proponitur Phyſicæ, quæ facilis quoque intellectu eſt, & in *Regio* nulla invenitur. Theſi duodecima, & decima tertia, docetur, qua Methodo, Phyſica ſit tradenda, nimirum Syntheticâ, quam & ſervat *Regius* in fundamentis Phyſicæ. Quid autem diſcriminis ſit inter Methodum Syntheticam, quæ progreditur à principiis ſimpliciſſimis, ad ea, quæ ex iſtis pricipiis componuntur, quæque obſervanda eſt in ſcientiis, & Analyticam, quæ facto initio à fine, progreditur ad media, quibus finis obtinetur, & quæ tenenda eſt in artibus & prudentiis, ex Cap. ultimo ſynops. Log. *Burgerſd.* peti poteſt.

10. Generalis agit de corpore naturali in genere ejuſque principiis & effectionibus.

11. Spe-

11. Specialis agit de Corporis Naturalis ſpeciebus.

12. Phyſica debet tradi methodo ſyntheticâ.

Ratio theſeos eſt, quia Phyſica eſt diſciplina ſpeculativa, qualis ſemper debet tradi methodo ſynthetica, de qua videatur ultimum caput Logicæ Burgerſdic.

13. Itaque faciendum eſt initium à principiis rerum Phyſicarum ſimpliciſſimis, & progrediendum ad ipſa corpora, quæ ex iis componuntur.

14. Principia alia ſunt cognoſcendi, alia eſſendi: hîc intelliguntur utraque.

Principium in genere definitur, primum, unde aliquid fit, eſt, operatur aut cognoſcitur: hac theſi ſub Principiis eſſendi comprehenduntur & principia fiendi.

15. Principia eſſendi ſunt, quæ ad ipſum eſſe corporum naturalium concurrunt.

Ad ipſum *eſſe, ſcilicet, vel producendum vel conſtituendum.*

16. Suntque vel externa, ſcilicet Efficiens & Finis, vel interna.

Principia externa dicuntur, quæ corpus naturale non ingrediuntur, illud conſtituendo; interna, contra.

17. Interna corporum naturalium principia ſunt, quæ non fiunt ex aliis, quia non eſſent prima, nec ex ſe invicem, & ex quibus ſunt vel fiunt omnia.

Vocula, ex, *ter hac theſi ponitur, & non ſemper eodem ſenſu: interdum* ex *notat partem componentem; ſic principia non ſunt ex aliis, neque ex ſe invicem: interdum* ex *ſignificat terminum à quo; hoc ſenſu, ſimul & priori, ex principiis ſunt omnia corpora naturalia.*

18. Eaque, vel ſunt conſtitutionis & tranſmutationis, vel tranſmutationis tantum.

Principia conſtitutionis, aliis dicuntur compoſitionis; & tranſmutationis, dicuntur generationis, vel terminationis principia.

19. Principia conſtitutionis & tranſmutationis, ſunt, Materia & Forma.

Materia intelligitur hic ex qua, non in qua, non circa quam: vide caput. 26. *de* materiâ Logicæ Burgerſdic.

Forma intelligitur, non accidentalis, ſed ſubſtantialis, quæ alteram partem eſſentiæ corporis naturali conſtituit.

20. Principia tranſmutationis, ſunt, Materia, Forma, & Privatio.

Privatio eſt Principium tranſmutationis tantum: at materia & forma inſuper conſtitutionis.

à Theſ. 14. *ad* 21. *excluſive.*

DE principiis in genere nihil quidem à *Carteſio* & *Regio* diſſeritur, & Circulo tertio quidem in primum Phyſicorum agitur à *Berigardo* de principiis ſecundum veteres, ac quarto de iiſdem ſecundum *Ariſtotelem*; ſed in ſpecie magis quam in genere; quare quid ego & alii deſiderent circa principia corporum naturalium hic ſecundum Peripateticos propoſita atque expoſita, planum faciam. Hoc quidem rectè dictum eſt, principia eſſe duum generum, eſſendi & ſciendi; non, quod principia eſſendi non ſint quoque principia ſciendi, ſed quod principia ſciendi interdum non ſint principia eſſendi, ut cum ex effectis cognoſcitur cauſa, ex illuminatione aëris ortus Solis, ex aſcenſu fumi extructio ignis; non tamen illuſtratus aër eſt principium eſſendi Solis orti, id eſt, cur Sol ſit ortus; neque aſcendens fumus eſt principium eſſendi cur extructus ſit ignis; At omne principium eſſendi pariter eſt principium cognoſcendi: nec hoc male fit quod principia eſſendi dividantur, in externa, efficientem & finem, quæ ad corporis naturalis productionem concurrunt, & interna, quæ ad ejus conſtitutionem: ſed hoc peſſime fit, quod inter principia interna referatur privatio, ſiquidem enim principia dicuntur interna, quæ intra cauſati eſſentiam manent, ut partes ejus conſtituentes, privatio autem nullo modo maneat in corpore naturali producto, multo minus illud conſtituat, principium internum nullo iure dici poteſt: quod dicant Peripatetici poteſt: quod dicant Peripatetici, eam eſſe principium internum, non conſtitutionis ſed tranſmutationis, id nihil juvat hanc cauſam: pari enim ratione dici poſſet, appetitus materiæ primæ ad formam, qui ineſt materiæ, eſſe principium internum tranſmutativum corporis naturalis, item, & quantitatem materiæ coævam, & potentiam materiæ, ex qua forma educitur, & in materia ſecunda formam ſæpe aliquam priorem in materia exiſtentem ante novæ formæ producendæ adventum: hæc enim omnia ſunt intra materiam, antequam forma generetur, & poſſunt dici initium ſive principium generationis, quia generatio ab illis incipit: Præterea principium generationis ac tranſmutationis proprie non eſt, niſi externum, non internum: aut igitur privatio non eſt principium internum, ut volunt Peripatetici, aut non eſt princi-

pium generationis ac tranſmutationis. Amplius, cum nulla generatio aut tranſmutatio fiat neque incipiat, niſi certo loco & tempore, quidni & locus & tempus dici poſſint principia, vel generationis vel tranſmutationis: Denique, quod conſiſtit in negatione formæ, entis veri ac poſitivi, quomodo id dici poteſt reſpectu ejus principium fiendi? Quid igitur, an cæcitas, privatio & negatio viſus, erit in cæco principium fiendi ipſius viſus, id eſt, cur in ipſo viſus iterum generetur, cur ex cæco tranſmutetur in videntem? Et an abſentia animæ vegetantis in ſemine plantæ, privatio iſtius formæ, erit principium generationis ac tranſmutationis, quo in ſemine plantæ fiat, producatur, ac generetur, anima vegetans, & ſemen plantæ tranſmutetur in plantam? hæc omnia quis non videt eſſe abſurda? quare duo tantum agnoſci debent principia corporum naturalium interna, tum tranſmutationis ſeu generationis, tum compoſitionis ſeu conſtitutionis, materia & forma, privatio in numerum, ordinem, & cenſum principiorum admitti nullo jure meretur, nulla ratione aut poteſt aut debet.

21. Materiam dari, ex eo manifeſtum eſt, quia ex nihilo nihil fit naturaliter, id eſt, naturali modo, ordine, viribus naturæ, ab agente naturali: actio, quâ ex nihilo quid fit, vocatur creatio, qua ex aliquo aliquid, generatio.

Naturaliter, *id eſt, naturali actione, quæ ab agente naturali, naturæ viribus, ſecundum naturæ ordinem, inſtituitur.*

22. Materia eſt prima vel ſecunda.

Hæc diviſio non eſt generis in ſpecies, nec integri in membra, imo nec rei quidem diviſio eſt, ſed nominis tantum diſtinctio, & petita fere à mente ſeu ratione noſtra: Materia enim ſecunda eſt materia uniuſcujuſque corporis Phyſici ſingularis: cum vero omnis materia corporum ſingularium in eo conveniat, ut ſingula corpora ex illa conſtituantur, tanquam ex parte componente & ſubjecto formarum, fit, ut communis hæc natura & ratio materiarum ſingularium, à corporibus ſingulis per mentem abſtracta & concepta, dicatur materia prima.

à Theſi 21. ad Theſin 23. excluſive.

De materia prima mira nobis reliquit *Ariſtoteles*, & ſomniant Peripatetici, probant materiam primam dari, quia ex nihilo nihil fit naturaliter: quod tamen axioma à recentioribus quibuſdam invertitur, qui dicunt omnia quæ fiunt, fieri ex nihilo: quod *Gorlæus* in exercitationibus ſuis Philoſophicis demonſtravit. Quicquid ſit de hoc axiomate, materiam quandam dari corporum naturalium, ex qua fiant, ſaniores omnes Philoſophi aſſerunt: ſed qualem poſuit primam *Ariſtoteles*, talem dari negant alii *Aut Ariſtotelici*: eam multis argumentis in ſcholis Phyſicis refutat *Ramus*.

Materiam ut principium corporum naturalium ex quo fiunt, agnovêre quoque *Carteſius, Regius, Berigardus*, ſed qualem poſuit *Ariſtoteles*, negarunt. Materia *Ariſtotelis* prima eſt æterna ipſi, quia enim mundum fecit æternum, & mundus materiâ conſtitit, oportuit quoque iſtam materiam ponere æternam: atqui materia ex qua conſtant corpora naturalia, eſt creata, uti quoque ipſa corpora naturalia. Æternum enim Chriſtianis nihil eſt præter Deum. Materia *Ariſtotelis* prima non eſt certum ac determinatum ens, neque determinatæ aut quantitatis, aut qualitatis. *Carteſio, Regio, Berigardo, omnibuſque aliis Chriſtianis Philoſophis*, materia, ex qua conſtant corpora naturalia, eſt determinatum ens, determinatæ & quantitatis & qualitatis. Materia prima *Ariſtoteli* ſemper manet, eſtque ingenerabile & incorruptibile ſubjectum omnis corporis naturalis; at Materia, ex qua, *aliis Philoſophis*, conſtant corpora naturalia, non ſemper manet, ſed in dies ſingulos, vel fortè horas, mutatur, generatur, corrumpitur. Ex Materia *Ariſtotelis* prima, nullum corpus naturale componi poteſt, quia eſt merum ens rationis, at corpora ſunt entia realia, quæ ex ente rationis tanquam ſui parte eſſentiali, componi nequeunt. Materia prima *Ariſtotel.* exiſtit extra omnem ſecundam, quia ab æterno fuit, ſecunda autem per generationem eſſe cæpit, per corruptionem deſinit: Materia prima corporum naturalium, ſecundum *Ariſtotelem*, eſt principium paſſivum, omnis operationis expers: at Materia corporum naturalium ſecundum *alios recentiores ac liberiores Philoſophos*, eſt principium activum, & per figuram ac qualitatem, aliaque in ſe accidentia, agit, imo, illis tribus *Philoſophis* ſæpe nominatis, forma actionis principium non eſt, aut ſaltem non diſtinctum à Materia.

23. Materia ſecunda eſt corpus aliquod naturale variis diſpoſitionibus & qualitatibus veſtitum, ex quo aliud fit.

Materia ſecunda eſt principium, non quorumlibet corporum naturalium, ſed eorum, quæ ex ea tantum naſcuntur & producuntur.

24. Materia prima definitur, vel poſitive, vel negative.

Materia prima, quia ens eſt imperfectum, & principium tantum ac pars corporis naturalis, perfecte definiri nequit, ſed qualicunque deſcriptione adumbrari tantum poteſt, idque, vel terminis poſitivis ſeu affirmatis, vel negatis.

25. Negative, neque eſt quid, neque quantum, neque quale, neque aliquid eorum quibus ens determinatur.

Materia prima dicitur non eſſe quid, *non quaſi*

non

non ſit ens aut aliquid, ſed quia non eſt hoc aliquid ſeu ens certæ ſpeciei: ſic neque quantum *eſſe dicitur, non quod nullam habeat quantitatem, ſed quia non habet quantitatem determinatam: ſic neque eſt* quale, *quia nullam habet qualitatem certam aut definitam, imo, ſi in ſe ſpectetur, ex ſe ne ullam quidem qualitatem habet, quia omnis qualitas à forma eſt.*

26. Poſitive, eſt primum ſubjectum uniuſcujuſque, ex quo fit aliquid, id eſt, corpus naturale, cui inſit per ſe & non ſecundum accidens, &, ſi corrumpitur aliquid, in hoc ultimo reſolvitur.

Materia prima ſignificat id omne, ex quo aliquid producitur primo, ſic ut maneat in producto, & productum in illud, quando corrumpitur, redeat atque revertatur: quod utrumque intelligendum eſt de productione & corruptione naturali, quæ fit ab agente naturali, naturæ viribus ſecundum naturæ ordinem; ſi enim talis materia, generationis & corruptionis omnis ſubjectum non daretur, aliquid ex nihilo fieret naturaliter, quod eſt abſurdum.

27. Hæc proprie eſt principium generale, de quo hîc agimus.

28. Materia prima non eſt corpus, neque per formam corporeitatis, neque per ſimplicem eſſentiam.

Per corpus *intellige* Phyſicum, *non* Mathematicum, *& ſubſtantiam conſtantem materia & forma: nam principium corporis, ejuſque pars non poteſt eſſe ipſum totum corpus.*

Forma corporeitatis *dicitur, per quam corpus eſt corpus. Quæ ab aliis dicitur forma mixti, aut, ſi ab hac diſtinguatur, merum eſt figmentum.*

29. Eſt tamen ens, & quidem ſubſtantia, licet incompleta.

Materia prima eſt ens, *quia eſſentiam habet & exiſtentiam, imo & ſubſiſtentiam, quia non eſt in alio ut in ſubjecto, diſtinctas ab eſſentia, exiſtentia, & ſubſiſtentia formæ, quia principium eſt diſtinctum à forma; porrò dicitur ſubſtantia incompleta, quia ad corpus, tanquam ſubſtantiam completam, ut ejus pars & principium, ordinatur. unde nec prima nec ſecunda eſt ſubſtantia, quia hæc eſt diviſio ſubſtantiæ completæ, qualis non eſt materia prima.*

Eſſentia ſive eſſe rei, eſt id, quod definitione exprimitur: quia ergo materia prima definitur, habet quoque eſſentiam ſeu eſſe ſibi proprium. Exiſtentia eſt id, quo res ponitur extra cauſas producentes in hoc mundo. atqui materia prima producta eſt, & ſtat extra cauſas ſuas, quia exiſtit in & cum materia ſecunda; ergo & exiſtentiam habet. Subſiſtentia eſt modus, quo ſubſtantia non eſt in alio ut in ſubjecto: atqui materia prima non eſt in alio ut ſubjecto, eſt quidem in ſecunda, ſed ut pars eſſentiæ in toto; ergo & ſubſiſtentiam habet.

30. Habetque actum ex ſe entitativum.
31. Et ſimul eſt potentia ſubjectiva.

Actus entitativus *vocatur, quo aliquid vere exiſtit in rerum natura, extra cauſas producentes; ei opponitur potentia objectiva, qua aliquid non vere exiſtit ſed exiſtere poteſt, atque objectum eſt potentiæ activæ producentis, à quo poteſt produci: quemadmodum mundus, antequam conderetur, erat in potentia objectiva Dei, poſtquam conditus eſt, habet actum entitativum, quo, ut ens, actu exiſtit.* Potentia ſubjectiva *dicitur, qua res, quæ eſt, poteſt eſſe ſubjectum alicujus formæ, ſive ſubſtantialis, ſive accidentalis: huic potentiæ opponitur actus formalis, ſive informans, quo res naturalis certam aliquam formam, ſeu ſubſtantialem ſeu accidentalem actu poſſidet: quando materia prima dicitur eſſe pura potentia, intelligitur ſubjectiva, non objectiva: quando dicitur habere actum, intelligitur entitativus, non formalis: hæc duo pugnant, ut aliquid ſimul ſit in potentia objectiva, & habeat actum entitativum, uti pugnant, quod aliquid ſit in potentia ſubjectiva, & habeat actum formalem, ei materiæ reſpondentem: ſed poteſt aliquid eſſe in potentia ſubjectiva & habere actum entitativum, ut materia prima.*

32. Imò ex ſe planè eſt (eſſe eſſentiæ) informis.

Senſus theſeos eſt, quod materiæ primæ eſſentia in ſui definitione & conceptu eſſentiali nullam formam includat aut involvat.

33. Nunquam tamen eſt (eſſe exiſtentiæ) ſine forma.

Senſus theſeos eſt, quod materia prima nunquam exiſtat ſine forma: ratio eſt, quia non exiſtit niſi in materia ſecunda, quæ eſt formata.

Materia prima nunquam exiſtit ſine omni forma, poteſt tamen conſiderari aut intelligi, non conſiderata aut intellecta ulla forma, quia poteſt abſtrahi ab omni forma, abſtractione ſimplici ac præciſionis, qua concipitur res una, non concepta alia, non vero abſtractione compoſita aut negationis, qua concipitur res una, negata alia; neque enim materia concipi poteſt, ut de ea negetur omnis forma.

34. Imò ne eſſe (eſſe exiſtentiæ) quidem poteſt.

Ratio theſeos eſt, quia materia prima nunquam exiſtere poteſt extra ſecundam, nam univerſalia non poſſunt exiſtere extra ſingularia at materia ſecunda nunquam exiſtere poteſt ſine forma; ergo nec prima quæ extra ſecundam non exiſtit, imo tantum ratione ab ea diſtinguitur.

35. Materiæ primæ tribuitur potentia univerſalis:

Potentia *ſcilicet, ſubjectiva, non objectiva, quo ſenſu intelligitur quoque potentia, Theſi,* 38.

36. Hæc eſt quâ indifferenter reſpicit quamlibet formam.

Formam *intellige vel ſubſtantialem vel accidentalem, ſed potiſſimum ſubſtantialem.*

37. Potentia hæc eſt eſſentialis materiæ primæ, unde materia ſubſtantiatur per potentiam.

Eſſentialis, *vel conſtitutiva, quia illa potentia univerſalis eſſentiam materiæ primæ conſtituit, vel conſecutiva, quia eſſentiam materiæ primæ conſtitutam immediate conſequitur, ut proprietas ſui ſubjecti.*

38. Potentia particularis eſt materiæ ſecundæ.

Vocatur potentia particularis, qua materia hæc aut illa, particularis, reſpicit, & recipit hanc vel illam formam particularem.

39. Tribuitur materiæ quoque quidam appetitus univerſalis.

40. Nam particularis materiæ ſecundæ convenit.

Quia materia eſt ens imperfectius formâ, & à formâ perficitur, aſſcribitur ei appetitus quidam, quo formam appetit tanquam ſe perficientem, omne enim imperfectum appetit ſui perfectionem; materia prima appetit perfici à quacunque forma; ſecunda verò ab illa forma quæ ſuæ naturæ convenit: Ideoque illius appetitus dicitur univerſalis, hujus verò particularis.

41. Uterque ab utraque potentia tantum ratione diſcrepat.

Potentia materiæ primæ ejuſque appetitus re ipſa idem ſunt, ſed ſola differunt definitione, uti quoque potentia & appetitus materiæ ſecundæ.

MAteriam primam à Theſi 23. ad 24. excluſivè expoſitam ex *Ariſtotele* & *Peripateticis* ſic dedimus, quam expoſitionem obiter percurremus, atque ex ipſis theſibus ac commentariis percurſis eam ipſam refellemus, ac tum quid de materia, corporum naturalium principio, ſtatuant *Carteſius, Regius, Berigardus*, indagabimus atque explicabimus. Primum argumentum deſumitur ex theſi 25. nam theſi 23. nihil habet quàm quod verum & ſanum eſt, theſ. 24. in comment. tantùm dicitur *materiam primam, quia principium & pars eſt corporum naturalium, perfectè definiri non poſſe*, quod ipſum tamen falſum eſt: quid enim, ſi definiatur, ſubſtantia, extenſa in longum, latum, & profundum, an non erit perfecta hæc ejus definitio? quippe quæ conſtabit genere proximo & differentia ſpecifica? ſi dicas illam eſſe definitionem materiæ ſecundæ. Reſp. atqui materia prima vel ipſis *Ariſtotel.* non differt à ſecunda, re, ſed ratione, ſi dicas eſſe definitionem materiæ in communi. Reſp. Ergo & materiæ primæ ac ſecundæ, quæ ſub materia in communi continentur.

Primò ſic argumentor ex Theſi 25. *& ex Comment. Primum*, ſi nullum detur ens, niſi quod ſit certæ ſpeciei, nullum corpus, niſi quod habet quantitatem determinatam, & qualitates certas ac definitas, Ergo ſi materia prima aſſeratur non eſſe quid, id eſt ens certæ ſpeciei, aut non eſſe quantum, hoc eſt, non habere quantitatem determinatam, non eſſe quale, id eſt, non habere qualitatem certam ac definitam, materia prima erit nulla, ſed verum prius, Ergò poſterius: Major extra dubium eſt, & facilè probatur: nam ſi attributa, quæ hîc materiæ primæ tribuuntur, nulla ſint, id eſt, non ſunt, etiam materia prima nulla eſt, id eſt, non eſt; ſed verum prius, Ergò poſterius: utraque Minor probatur, primò ſi dabitur aliquod ens, ſed nullius certæ ſpeciei, dabuntur ideæ Platonicæ, & univerſalia in eſſendo, id eſt, naturæ rerum univerſales extra ſingularia; ſed falſum poſterius, ergò & prius: major probatur, quia ideæ Platonicæ, ſeu univerſalia in eſſendo, nihil aliud ſunt Philoſophis quàm eſſentia in mundo quidem alibi exiſtentia, ſed ad nullam certam ſpeciem redacta, verùm ad quas ideas & naturas univerſales omnes ſpecies rerum eſſent formatæ: ſi jam materia *Ariſt.* prima ſit ens, & exiſtat, ad nullam tamen ſpeciem redacta, quid aliud eſt quàm Idea aut univerſale in eſſendo. *Secundum.* Si detur corpus quod ſit quantum, & tamen nulla quantitate determinata præditum, Ergo habebit quantitatem indeterminatam; hæ enim ſunt differentiæ quantitatis oppoſitæ ac contratiæ, ſi aliquod corpus habebit quantitatem indeterminatam, dabitur corpus mole infinitum, ſed hoc dari non poteſt, quia quem occuparet hoc corpus locum? Præterea tolleretur omnis motus, atqui illocalitas & immobilitas repugnant corpori, quod omne eſt in loco, à quo ambitur, & de quo in alium moveri poteſt, ſed à quo ambiretur, & quò moveretur corpus mole infinitum. *Tertium*, quod detur corpus habens qualitatem nullam certam ac definitam, ſic refutari poteſt: Si omne corpus ipſum in eſſentia ſua ſit certum ac definitum, Ergò etiam qualitates certas habet ac definitas, ſed verum prius Ergò poſterius. Unum hîc reponunt adverſarii, *materiam ſuam primam non eſſe corpus* conſequenter nihil eſſe mirum, quod non habeat quantitatem determinatam, vel qualitatem definitam, *ſed tantum ſubſtantiam atque ens incompletum.* Vid. Theſ. 28. & 29. Reſp. Si non ſit corpus, quod ibi videbimus, eſt ſaltem ens corporeum & ſubſtan-

ſubſtantia corporea, niſi veſint materiam primam eſſe ſpiritum incompletum, aut ſubſtantiam ſpiritualem, aut ens ſpirituale incompletum, quod dicere non auſim, Ergò cum nihil iſtorum detur trium, quæ tribuuntur materiæ primæ theſ. 25. in commment. tum neque materia *Ariſt.* datur prima.

Secundò ſic argumentor ex theſ. 26. & 27. Ex quo nihil fit non eſt principium, ſed ex materia prima nihil fit, Ergò non eſt principium. Major patet, ex definitione Principii, quia principia ſunt quæ non ſunt ex aliis, nec ex ſe invicem, & ex quibus ſunt omnia: ſi ergò materia prima eſt principium, oportet aliquid ex ea fieri, ſed nihil ex ea fit, quod probo; ſi nihil fit ex principio generali, Ergò nihil fit ex Materia prima, ſed verum prius, Ergò & poſterius. Major patet ex Theſi.27. ubi Materia prima dicitur principium generale, Minor probatur: ſi pati ſit ſingularium, Ergò ex principio generali nihil ſit, ſed pati eſt ſingularium, Ergò &c. Major patet, quia fieri eſt pati. Minor probatur: ſi agere eſt ſingularium, Ergò & pati, ſed verùm prius, Ergò & poſterius. Major patet, quia agere & pati idem ſunt. Minor probatur: ſi actiones ſint ſuppoſitorum, Ergò agere eſt ſingularium, ſed verum prius, Ergò & poſterius, Major probatur, à Conjugatis, quia Conjugatorum eadem eſt ratio, at agere & actio, Conjugata ſunt, & ſuppoſitum & ſingulare idem ſignificant. Minor eſt axioma receptum verùm, quod à nemine in dubium trahi poteſt. Præthereà, Si omne quod fit, fit ex materia ſecunda, Ergò nihil fit ex prima, ſed verùm prius, Ergò & poſterius. Major patet, quia Materia prima & ſecunda differunt: Si objicias, non differre re ſed ratione tantùm Reſp. atque hocipſum ſufficit, ut id quod ex materia fit ſecunda, non fiat ex prima, ſed omne quod fit fit ex ſecunda, quod probo: Materia ſecunda eſt materia particularis, ſed omne quod fit, fit ex materia particulari, id eſt, ſingulari, atque hoc ipſa docet experientia, quippe videmus plantam naſci, non in univerſali, ſed hanc plantam in particulari & ſingulari; hominem gigni non in genere, ſed in ſpecie, aut potius individuo, hunc vel illum, Petrum aut Paulum, & ſic ſe res habet in omnibus, quæ fiunt, ac generantur, ut fiant ac generentur ex materia particulari ſeu ſingulari, quæ eſt ſecunda, non ergò ex univerſali, ſeu prima. Denique, ſi nulla detur reſolutio in cauſam primam, Ergò malè dicitur Theſi 26. Quod ſi aliquid corrumpatur, in materiam primam ultimò reſolvitur; Sed verum prius, Ergò & poſterius: Major probatur ex lege Conjugatorum, quorum eadem eſt ratio; reſolutio & reſolvi ſunt Conjugata, Ergò. Minor probata eſt infrà, Cap 6. Theſ. 28. Et facile probari poteſt: Si reſolutio omnis ſemper fiat in materiam formatam, Ergò nulla fit in primam, quia prima informis eſt, id eſt, omni forma carens, ſed reſolutio ſemper fit in materiam formatam, ut docet experientia, ut cum homo moritur, reſolutio fit in cadaver, hoc autem eſt materia formata, cadaver iterum reſolvitur in pulverem, in vermes: in vapores &c. at hæc omnia ſunt materia formata, & in talem fieri deprehendetur omnis reſolutio ac corruptio cujus cunque corporis naturalis.

Tertium argumentum ex theſ. 28. & 29. Cujus nullus datur conceptus, hoc eſt, quod concipi nullo modo poteſt, id non poteſt eſſe principium corporum naturalium, ſed materiæ primæ, quæ non ſit corpus, & tamen ens & ſubſtantia completa, nullus datur conceptus, hoc eſt, ſic nullo modo concipi poteſt, Ergo Materia prima non eſt principium corporum naturalium: Major facilè probatur, quia concipi nihil vetat id quod à parte rei eſt, Ergò ſi materia prima eſt principium corporum naturalium, debet poſſe concipi, at (quæ Minor eſt) concipi nequit, quomodo Materia prima non ſit corpus, Theſ. 27. & tamen ſit ens, imò ſubſtantia, ſed incompleta, Theſ. 28. Atque hanc Minorem ſic probo. Si materia ſit & concipiatur ut ens & ut ſubſtantia, neque tamen ſit aut concipiatur ut corpus, oportet ut ſit & concipiatur ut ſpiritus, Poſterius abſurdum, Ergo & prius. Probatur Minor: nam Spiritus non poteſt eſſe pars aut principium conſtitutivum corporis naturalis, uti quidem Materiam primam volunt eſſe Peripatetici. Probatur Major: Si hæc ſit immediata ſubſtantiæ diviſio, qua dividitur in corpus & Spiritum, ut non detur membrum tertium, omnino neceſſe eſt, Materiam primam, ſi non ſit corpus, eſſe Spiritum, ex hypotheſi, quod ſit ſubſtantia; aut dandum foret membrum tertium, ad quod referretur. Excipiunt, diviſionem ſubſtantiæ in Spiritum & corpus, eſſe ſubſtantiæ completæ, Materiam verò primam eſſe ſubſtantiam incompletam, ideoque membra diviſionis ſubſtantiæ completæ, non competere ſubſtantiæ incompletæ, Materiamque primam non eſſe corpus aut Spiritum. Reſp. hæc exceptio nihil valet, nec nodum ſolvit, nam ſive ſubſtantia fuerit completa, ſive incompleta, utraque, tam poſterior quàm prior, dividitur in Spiritum & corpus, de ſubſtantia completa ipſi agnoſcunt adverſarii, de incompleta ſic probo, anima rationalis reſpectu hominis eſt ſubſtantia incompleta, quia eſt ejus pars & principium conſtitutivum, & tamen eſt Spiritus, Ergò non repugnat, eſſe ſubſtantiam incompletam, & eſſe Spiritum. Ab altera parte, manus eſt ſubſtantia incompleta, quia eſt pars corporis, omnis enim pars incompleta eſt, at manus ipſa corpus eſt, quamvis partiale, neque enim Spiritus eſt, quia dividi poteſt, Ergò quoque non repugnat, eſſe ſubſtantiam incompletam, & eſſe corpus: rectè ergò infero, corpus & Spiritum non dividere ſolum ſubſtantiam completam, ſed & incompletam; hinc conſequenter benè argumentatus fui, Si Materia prima, licet ſubſtantia incompleta, non ſit corpus (ut docetur Theſ. 27.) & tamen eſt ac manet ſubſtantia, licet incompleta, (Theſ. 28.) Ergò erit Spiritus; Sed hoc jam antè refutavimus, Ergò ſi neque corpus, neque Spiritus ſit, ne ſubſtantia quidem erit, conſequenter, nec erit ens, nam quale ens foret, ſi non ſit ſubſtantia aut accidens? cum præter ſubſtantiam nullum ſit ens, quam accidens: ſed accdiens nullum poteſt eſſe pars aut

principium conſtitutivum corporis naturalis. Ergò materiæ primæ, ſi non ſit corpus, neque eſt Spiritus, conceptus dari nequit, hoc eſt, illa concipi nequit, Ergò ne quidem fuerit, multo minùs fuerit principium corporis naturalis.

Refutatio materiæ primæ ex theſ. 30. 31. 32. 33. & 34.

THeſibus hiſce quinque explicatur eſſentia & exiſtentia Materiæ primæ, ſecundum receptam Philoſophiam, ſed verò ita, ut apertiſſimæ contradictionis explicatio iſta argui poſſit, hæc duo dicunt Peripatetici. 1. *Eſſentiam materiæ primæ talem eſſe, ut concipi valeat, abſque ullius formæ ſubſtantialis conceptu.* 2. *Eandem tamen nunquam exiſtere, niſi cum & ſub forma ſubſtantiali.* Quod ſpectat primum, id quidem agnoſco, eſſentiam rei creatæ poſſe abſtrahi ab exiſtentia, & ſic materiam primam, utcunque nunquam exiſtat ſine forma, poſſe tamen concipi, non concepta formâ, attamen cum exiſtere nequeat, niſi cum & ſub forma, quæ tantùm eſt materia ſecunda, quis non videt materiam primam, nihil eſſe aliud, quàm ens rationis, quippe quæ non datur, niſi in & cum materia, ſeu ſecunda, ſeu formata; ſed quomodo id quod eſt ens rationis, poteſt eſſe principium corporis naturalis, quod eſt ens reale? Preterea dubitari poteſt, an eſſentia materię primę talis ſit, ut concipi valeat abſque ullius formę ſubſtantialis conceptu; nam cum materia prima ſit talis cauſa, quę nunquam cauſet ſe ſola, ſed ſemper requirat ſociam, ac comitem cauſam, formam, quomodo illa concipi poteſt, ut in illo conceptu non involvatur conceptus formę? preſertim ſi philoſophari velimus de ſententia *Carteſii, Regii, Berigardi*, formas ſubſtantiales, ut entia diſtincta à materia, negantium, certè non poſſumus formare conceptum materię, etiam primæ, niſi in materiæ conceptu involvamus atque includamus conceptum talis formæ, qualem illi ſtatuunt; ſi enim nulla materia ſit, nec eſſe poſſit, niſi figurata, mota, certa partium magnitudine prędita, vario modo ſituata, profectò non poteſt dari conceptus materiæ, niſi ſimul concipiamus & figuram, & motum, & magnitudinem, & ſitum &c. conſequenter non poteſt concipi materia abſque conceptu alicujus cujuſcunque formæ; &, ſi materia non concipiatur, cum & ſub tali forma, concipietur non figurata, non mota, non certæ magnitudinis, aut ſitus; & ſic aut nullus conceptus erit materię primę, aut erit conceptus confuſiſſimus. Denique hoc addendum eſt, ſi materia prima ex ſe habet actum entitativum, quo eſt ens, imò & ſubſtantia, licet incompleta, nec tamen corpus, nec ſpiritus, qualis quęſo futurus eſt conceptus talis entis & ſubſtantię, quę exiſtit, atque extra ſuas ponitur cauſas, & tamen non eſt ens, nec eſt ſubſtantia, hujus, aut illius ſpeciei: an igitur univerſalia exiſtunt, & ponuntur extra cauſas, circa & preter ſingularia? poteſtne aliquid exiſtere, quod ſit ens, & ſubſtantia, & tamen non ſit ens tale & ſubſtantia talis? an ergo datur genus, quod nullas habeat ſpecies, in quibus exiſtat? at omne genus exiſtit in ſpeciebus, & omnis ſpecies in individuis, & omne univerſale in ſingulari: Ergo materia prima, neque exiſtere, neque concipi poteſt, niſi exiſtente & conceptâ materia ſecunda, at hæc eſt formata; Ergo neque exiſtit, neque concipi poteſt materia prima informis.

Refutatio materiæ primæ ex theſ. 35. 36. 57. 38. 39. 40. 41.

THeſibus hiſce exponitur duplex materiæ potentia; & duplex appetitus, una potentia univerſalis & appetitus univerſalis materiæ primæ, altera potentia particularis & appetitus particularis materiæ ſecundæ, ſed utrumque egregium eſt figmentum. Potentia univerſalis dicitur, quâ recipere poteſt quaſlibet formas materia prima, quia nullam certam habet: at verò ſi materia prima nunquam eſſet extra ſecundam, uti non eſſe ſtatim fuit oſtenſum, & ſecunda ſemper eſt formata, quomodo dici poteſt recipere quaſlibet formas: & nullam certam formam ſibi vindicare. Adhuc turpiùs erratur à *Peripateticis*, cum hanc potentiam materiæ primæ univerſalem, faciunt ipſam ejus eſſentiam: quid? an potentia recipiendi formas quaſlibet ſucceſſivè, erit eſſentia ſubſtantiæ, qualis ipſis eſt materia prima? profecto ſi materia prima non eſt ſubſtantia diſtincta à materia ſecunda, utique nec potentia univerſalis materiæ primæ, diſtinguitur à potentia particulari materie ſecundæ, ſed potentia particularis materiæ ſecundæ, ipſis confitentibus *Peripateticis*, eſt accidens, Ergo accidens quoque fuerit potentia univerſalis materiæ primæ: at quomodo tum conſtituet eſſentiam ejus? poteſtne accidens conſtituere ſubſtantiam? hunc nodum prius ſolvant *Peripatetici*. Non minùs vanus eſt appetitus ille materiæ primæ univerſalis, nam licet materia imperfectior foret formâ, an ideo talis appetitus ad omnes & quaſlibet formas indifferenter ſuſcipiendas, ei tribui debet? Cur non dicamus potiùs talem appetitum eſſe planè nullum, quandoquidem enim materia prima ſemper exiſtit in & cum ſecunda, qua certam ſemper appetit formam, ſi materiæ primæ quoque aliquis appetitus eſt tribuendus, certè non appetet omnes formas promiſcuè, ſed certam quandam; & vero fundamentum, cui hic appetitus univerſalis materiæ primæ innititur, valdè eſt ruinoſum. Quid ſi enim dicamus, materiam non eſſe imperfectiorem ſubſtantiam, ſed perfectiorem formâ. Quid ſi dicamus cum quibuſdam Philoſophis recentioribus, materiam ſolam eſſe ſubſtantiam, non item formam. Quid ſi dicamus formam omnem (exceptâ ſemper anima rationali) eſſe tantùm modum ſubſtantialem materiæ, partiumque in materia, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium, certè omnis modus ignobilior eſt re modificata. Ergo & modus ſubſtantialis deterioris eſt conditionis quàm ipſa ſubſtantia, quæ modo afficitur, Ergò & forma ſi non fuerit niſi modus ſcu-

ſubſtantialis materiæ, ut ſubſtantiæ, imperfectior erit quàm ipſa materia, ſubſtantia: ideoque ille materiæ primæ appetitus univerſalis dari nequit in eo quod materia prima ſit ens imperfectius formâ.

42. Materiæ coæva eſt quantitas interminata, id eſt, indeterminata, cujus termini ab intellectu humano aſſignari nequeunt.

Quantitas interminata *dicitur, non quod detur in rerum natura actu talis, quæ omnibus terminis ac finibus careat; ſic enim daretur aliquod ens corporeum ac infinitum mole ſua, quod eſt abſurdum; ſed vocatur* interminata quantitas, *cujus termini & fines, cum in ſe ſint finiti, à nobis tamen humana mente definiri, deſignari, ac determinari nequeunt: talis quantitas dicitur* materiæ primæ coæva, *quia eſt proprietas quarto modo materiæ; omne proprium ſubjecto ſuo eſt coævum, ſunt enim iſta duo ſimul tempore, & ſe mutuo ponunt ac tollunt.*

NOn eſt ea ſententia *Ariſtotelis*, materiæ primæ, quam facit æternam, eſſe coæternam quantitatem aliquam: ſicuti ipſa materia prima ipſi non eſt determinatæ quidditatis, ita nec eſt ipſi eadem determinatæ quantitatis. Senſus *Ariſtotelis* hic eſt, quod ut materia prima non conſtituit certam ſpeciem ſubſtantiæ, ita nec quantitas ejus, ſibi vindicet certos terminos, ſub quibus exiſtat. Qui inter *Philoſophos Chriſtianos* primam materiam ſtatuunt creatam, nihilominus ei faciunt coævam ſeu coætaneam aliquam quantitatem; quia quantitas, vel eſt ipſa materiæ eſſentia, quod volunt *Carteſius*, & *Regius*, vel eſt proprietas quarto modo materiam immediatè conſequens, & ab ea emanans: utrumvis dicatur, quantitas eſt inſeparabilis à materia, ſic ut nunquam exſtiterit materia, ſive ab æterno (ut vult *Ariſtoteles*) ſive in tempore, ut tenent *Chriſtiani Philoſophi*, quin ſimul exſtiterit quantitas, & vice verſa; hæc enim duo, materia & quantitas, ſe mutuo ponunt & tollunt. Sed ponitur in materia quantitas, non terminata, ſed interminata: quod tamen ſano ſenſu capiendum eſt, nempe, intelligitur quantitas interminata non re, ſed ratione, non actu, ſed potentiâ, non categorematicè, ſed ſyncategorematice: quippe quantitas, re, actu, categorematicè, interminata, nulla datur, nec dari poteſt: ſic enim daretur corpus mole ac magnitudine infinitum, & poſitivè interminatum, id eſt, quod nullos limites, terminos, aut fines ſuæ quantitatis haberet: ſed hoc eſt abſurdum; ſic enim tolleretur omnis motus, & omnis locus, foret enim & immobile & illocale corpus tale actu interminatum, & poſitivè infinitum, quo enim moveretur, & in quem locum ſe reciperet? quippe quod omnem locum repleret, & de loco in locum moveri nullo modo poſſet: ergo quantitas interminata & infinita dicatur, quæ materiæ primæ eſt coæva, negativè, non poſitivè, ratione, non re, id eſt, nulla ratio ullius hominis poteſt aſſignare fines, & terminos, ac limites certos, quantitati, quæ materiæ primæ eſt coætanea, licet in ſe certos habeat, ac definitos, & determinatos, ſicut oceanus quoque ſuos habet fines, limites, & terminos, ſed quos nemo mortalium aſſignare poteſt, ne ex illis quidem. qui totum circumnavigarunt terrarum orbem: unde rectius dicitur illa materiæ primæ coæva quantitas, *indeterminata*, quam interminata, & *indefinita*, quam infinita, utrumque intelligendum negativè; ſolus enim Deus eſt ens poſitivè interminatum, & poſitivè infinitum, quia non tantum terminis & finibus caret, ſed omnes terminos, & limites excogitabiles re ipſa, actu, & poſitivè, replet, unde etiam dicitur eſſe ubique, ſeu in omni loco repletivè: ex hiſce videre eſt, quam iniquiſſime agant cum *Carteſio*, *Regio*, utriuſque & ſanæ Philoſophiæ calumniatores, cum carpunt hoc ab illis dictum, quod mundus ſit indefinitus, aut indeterminatus, cum nihil aliud voluerint, quam, mundo finito quidem & terminato in ſe, nullos tamen ejus fines, & terminos ab intellectu humano poſſe aſſignari, aut determinari: & ratio Philoſophica hujus rei hæc eſt, quod mundus, ut & Oceanus, ſit figuræ circularis, in qua nec initium, nec finis, nec terminus inchoans, aut finiens, poteſt aſſignari: & profectò, ſi concoquere poſſunt *Ariſtotelici* homines, quantitatem materiæ primæ coævam, interminatam, ſed ſenſu, quo expoſuimus, quidni concoquere pariter poſſunt; mundum indefinitum, quo ſenſu *Carteſius* & *Regius* exponunt, qui & melius loquuntur, & ſenſu conveniunt cum *Ariſtotele*, & *Ariſtotelicorum*, quantitate interminata, materiæ primæ coæva.

Viſis & refutatis, quæ ſecundum *Peripateticos* diſſeri ſolent de materia prima, reſtat, ut videamus, quid hîc ſtatuant *Carteſius*, *Regius*, & *Berigardus*. Nunc duorum priorum ſententiam exponemus, & poſtea tertii. Statuunt duo priores pro principio corporum naturalium nullam dari materiam primam, quam & qualem refutavimus, ſed materiam tamen ponunt, neque illa negari poteſt à ſanæ mentis homine, ſed materiam, ut vulgo dicitur, ſecundam, & quæ ſit ſubſtantia, non æterna, ſed creata, non incompleta, ſed completa, in genere ſcilicet ſubſtantiæ, non incorporea, ſed corporea, atque adeo, quæ ipſa ſit corpus, quantitatis, non interminatæ, ſed terminatæ, & quæ eſt prædita extenſione, in certam & longitudinem, & latitudinem, & craſſitiem; amplius, quæ habeat partes extra partes, id eſt, loco, ac ſitu disjunctas, non tantùm ſenſiles, i. e. quæ externo ſenſu apprehenduntur, & diſcernuntur, ſed & inſenſiles, i. e. quæ ſolo intellectu percipiuntur, ac diſcernuntur, ſenſuſque externos fugiunt; quas dari vel ſola nos docet accretio viventium, ut plantarum, brutorum, & hominum; quis enim mortalium vidit unquam & particulas illas, quarum acceſſu viventia creſcunt? & tamen ea creviſſe ſenſu poſtea externo deprehendimus: certè non magis videmus partes illas, quibus augeſcit, vel accreſcit arbor, brutum, aut homo, quæ tamen poſtea accreviſſe videmus, quam videmus indicem

moveri in gnomone, quem tamen poſtea motum conſpicimus. Sed & alio argumento non minus efficaci, hæ partes inſenſiles confirmari poſſunt, nempe ex ſomno, ſudoribus, & morbis: quis unquam vidit particulas illas corporis noſtri de nocte, cum ſomnum capimus & concoctio cibi peragitur, evaporantes? quis ſimiles particulas per ſudorem, aut vi morbi exhalatas? & cum nil certius ſit, à vivente, quamdiu vivit, & nutritur, multas partes corporis viventis & nutriti quotidie recedere, propter aſſumptum in ſingulas dies alimentum, quod mutatur in ſubſtantiam corporis viventis, ac nutriti (ſi enim hoc nonfieret, corpus vivens, ac nutritum, in molem giganteam, ac magnitudinem ſine fine, & termino, excreſceret) quis tamen unquam vidit, aut ſenſibus externis deprehendit illas particulas recedentes ob alimentum aſſumptum, & in novam ſubſtantiam nutriti mutatum, parteſque præcedentes expellens, ut locum earum repleat; ſic ut partes materiæ aut corporis negare inſenſiles, nil ſit aliud, quam ſtrenue nugari; adeoque nil eſſe ineptius, quam illud ex *Ariſtotele* receptum axioma. *nil eſt in intellectu, niſi quod prius fuerit in ſenſu?*

Quod ſpectat ſententiam *Berigardi*, de materia, notandum venit, quod ille in Circulo ſuo Piſano 3. & 4. lib. 1. Phyſ. magis occupetur in refutanda *Ariſtotelis* ſententia de materia prima, quam in aſſerenda propria, atque illud obſervandum eſt ſemel, authorem hunc in omnibus ſuis circulis duas introducere perſonas colloquentes, ſub nomine *Charilai* & *Ariſtæi*, ac ſic ſemper agere, ut *Charilaus* explicet, & defendat mentem *Ariſtotelis*: *Ariſtæus* veterum ante *Ariſtotelem*, verum ſic, ut *Charilaus* ſemper ab *Ariſtæo* vincatur, & quicquid *Charilaus* pro *Ariſtotele* proferat, refutetur ab *Ariſtæo*. Atque eodem modo de principiis corporum naturalium, & ſpeciatim de materia prima, in Circilo 3. & 4. citatis, agit *Berigardus*. nempe poſtquam multis, veterum ante *Ariſtotelem* ſententiam, de principiis corporum naturalium in genere, expoſuit, & quæ contra veteres *Ariſtoteles* diſputavit, in lib. 1. Phyſicorum rēfutavit, ſpeciatim refellit materiæ primæ actum entitativum, & quod dicatur ſubſtantia imperfecta, & quod ponatur ſubſtantia, diſtincta à forma, ſubſtantialiter, ut & hæc, ſcilicet forma, ſit ſubſtantia, ſed alia quam eſt materia, quod & nos poſtea refutabimus, excepta ſemper anima rationali. Ut tamen nonnihil dicamus de ſententia propria *Berigardi*, quam tenet circa materiam primam, & quam fuſius explicat in Circulis ſuis, ad libros *Ariſtotelis*, de Ortu & Interitu, præſertim Circulo ſexto; quandoquidem ille ſententiam *Ariſtotelis* de materia prima in totum neget, nec tamen rejicit materiam, imo eam ſolum facit ſubſtantiam, & non formam, quin & ſubſtantiam perfectam, non imperfectam, & variis modis tantum modificatam; facile videre eſt, eum non agnoſcere aliam materiam, quam ſecundam, quæ formata eſt, & diſpoſita eſt, & corpus eſt, & extenſa in longum, latum, & profundum, & partibus, tum ſenſibilius, tum inſenſibilibus, prædita, & eadem, quam ex *Carteſio* & *Regio* poſuimus & expoſuimus,

43. Forma eſt actus primus ſubſtantialis corporis naturalis, unum per ſe cum materia conſtituens.

Actus primus, *vocatur principium operandi*, actus ſecundus, *operatio*: actus ſubſtantialis *idem eſt, quod ſubſtantia*; accidentalis *quod accidens*: *forma dicitur actus, non entitativus, ſed formalis.*

Unum per ſe *dicitur, aut quod habet eſſentiam ſimplicem & non compoſitam quo ſenſu Deus, Angeli, & Anima rationalis, dicuntur unum per ſe; vel quod, tametſi habeat eſſentiam compoſitam ex aliis, talem tamen habet, ut partes componentes ſint ejuſdem naturæ ac prædicamenti, & unione quadam mutua in unum coaleſcant: hoc ſenſu forma cum materia conſtituit corpus naturale, unum per ſe.*

Object. actus & potentia non ſunt ejuſdem naturæ: materia eſt potentia, forma eſt actus; ergo: Reſp. Neg. Maj. nam actus ſubſtantialis & potentia ſubſtantialis, ut ſunt forma & materia, ſunt ejuſdem naturæ.

Ad theſin hanc 43 & novem ſequentes:

HIſce Theſibus de forma agitur ſecundum *Ariſtotelem* & *Peripateticos*. Theſ. 43. dicitur quid ſit. Theſſ. 44. dicitur formas dari ſubſtantiales & accidentales. Theſſ. 45. & 46. explicatur quotuplex ſit. Theſſ. 47. 48. 49. 50. exponitur formæ materialis origo. Theſſ. 51. 52. aſſeritur formarum ſubſtantialium pluralitas in uno eodemque compoſito. Nos primum, quæ hiſce Theſibus proponuntur, excutiemus, deinde ſententiam veram de forma ſubſtantiali, materiali, ex tribus ſæpe citatis Philoſophis recentioribus, ut veriorem, aſſeremus. Quod ſpectat Th 43. hæc eſt mens *Ariſtotelis* de quidditate formæ, ſecundi corporis naturalis principii, nempe, quod, ut materia, ita quoque hæc, ſit diſtincta à ſubſtantia materiæ, incomplera quoque in ſe, materiam tamen complens in genere ſubſtantiarum, & ejus ſubſtantialis actus primus, operationis in materia principium: materiam enim volunt tantum pati nihilque agere; in materia ſic recipitur, ut per omnes ejus partes ſe inſinuet, eaſque pervadat, quod vocatur *informare materiam*, & ſic materiæ arctiſſime juncta, unum cum ea facit conſtituitque corpus, & quidem unum per ſe, non unum per accidens, quale ens eſt vel concretum, vel aggregatum. In qua formæ explicatione præcipuus ac fundamentalis eſt error, quod formam faciant ſubſtantialem, diſtinctam a materia, excepta ſemper anima rationali, cui errori & alter innititur, quod materiam faciant principium tantum iners ac paſſivum, non vero activum, & omnem operationem adſcribit formæ. ſubſtantiali à materia diſtinctæ. Primo attendendum eſt hoc, quod nulla forma dicatur ſubſtantialis, quia ipſa ſit ſubſtantia, exceptâ animâ rationali, ſed quia eſt ſubſtantiæ, id eſt, materiæ. Secundo & hoc obſervandum eſt accurate, quod ex ignorantia linguæ Græcæ, profe-

profectum eſt in Scholaſticis, quod cum forma interdum dicatur *οὐσία*, putarunt vocabulum hoc Græcum, reddendum eſſe per Latinum ſubſtantiam, at *οὐσία* eſt eſſentia, non ſubſtantia, ſed non poteſt forma eſſe eſſentia ſubſtantiæ, id eſt, materiæ, ut ſit ſubſtantia diſtincta à materia. Tertiò, cum forma dicitur *λόγος τῆς οὐσίας*, ratio eſſentiæ, & ut illi volunt, ſubſtantiæ, cum ſit ratio materiæ, quam informat, ſola materia, erit eſſentia aut ſubſtantia. Quartò, eſt hæc definitio Logica formæ, ex qua malè infertur omnem formam eſſe ſubſtantiam, neque enim hoc uoces iſtius definitionis important: nam hæc duo non æquipollent, ratio eſſentiæ, & ſubſtantiæ. Quintò, quomodo forma educetur ex potentia materiæ? quomodo in eâ, ante ortum & productionem ſui, latet tam diu? quomodo interiens in illam relabitur ac redit? quomodo ab ea materia eſt inſeparabilis, ſi ſit ſubſtantia diſtincta à materia. Denique cum *Ariſtoteles*, explicaturus formas naturales & materiales corporum naturalium, perpetuò utatur ſimilitudine & exemplo formarum artificialium, ſtatuæ aut lecticæ. & eæ formæ non ſint diſtinctæ ſubſtantiæ à materia ſtatuæ, ligno, aut ære., quis credat, illum ſtatuiſſe, formas corporum naturalium eſſe ſubſtantias diſtinctas à materia? quin *Berigardus in Circulo Piſano cap. 4. lib. 2. Phyſ.* multis ex *Ariſtotele* adductis locis probat, materiam & formam eſſe ſubſtantiam eandem.

44. Dari formas ſubſtantiales, accidentium variorum in hoc ſubjecto concurſus, in alio non item, clare demonſtrat.

Quod ignis ſit calidus & ſiccus, aqua humida & frigida, ejus rei cauſa non eſt materia, quia illa ſe indifferenter habet ad omnem qualitatem, ſicuti ad omnem formam; neque poteſt cauſa eſſe accidens aliud in igne aut aqua, quia de eo utrumque quæritur, quare hoc potius ſit in igne & non in aqua, ac vice verſa; ergo oportet eſſe cauſam, ipſam aquæ & ignis formam.

HOc argumentum quod exſtat in Commentario non eſt firmum, quia cauſa alia datur, quare ignis ſit calidus & ſiccus, aqua frigida & humida, nempe, motus, vel major, vel minor, id eſt, vel concitatior, vel minùs concitatus, in partibus materiæ, ſive ignis, ſive aquæ; tum ſenſibilibus, tum inſenſibilibus. Si enim quis roget, quare ignis ſit calidus & ſiccus? Reſp. quia partes materiæ, in igne, magis & celerius moventur, quàm in aqua: atque eodem modo ſolvi poteſt argumentum aliud, quod formæ ſubſtantialis aſſertores habent tanquam Achilleum, ſcilicet, quod ducunt à corporis alterati reſtitutione ad qualitatem priſtinam & naturalem, ſic enim argumentantur. Si aqua calefacta redeat ad frigus priſtinum, neque cauſa illius reditûs referri valeat in materiam aquæ, neque in accidens aquæ, quod eſt frigus, aquæ connaturale; Ergo reduci debet in formam ſubſtantialem aquæ, Sed verùm prius, non poteſt reduci frigus aquæ reſtitutum, in materiam, quia illa ſe habet indifferenter ad frigus & calorem, hoc enim ipſi perinde eſt, ſive calefiat, ſive frigefiat, neque poteſt cauſa reducti frigoris revocari ad ipſum calorem, exiſtentem in aqua calefacta, quia contraria ſe mutuò deſtruunt, tantum abeſt, ut calor aquæ calefactæ, ſit producturus qualitatem ſibi contrariam: Ergo recuperatio frigoris naturalis in aqua calefacta, reduci debet ad formam aquæ ſubſtantialem. Reſp. Etiamſi admitteretur, materiam eſſe indifferentem, ad recipiendum vel calorem, vel frigus, & admitteretur calorem aquæ calefactæ non poſſe producere frigus, cauſa tamen dari poteſt, quare calefacta aqua redeat ad priſtinum frigus, ſi ſibi relinquatur, id eſt, ſi non amplius ab igne calefiat, ſcilicet, hæc eſt, quam dant *Carteſius* & *Regius*, quia per actionem ignis calefacientis, partes aquæ, tum ſenſibiles, tum inſenſibiles, magis & celerius mouentur & agitantur, ideo nihil mirum, ceſſante actione ignis, calefacientis aquam, quando aqua ſemovetur vel removetur, ceſſare effectum, id eſt, & calefactionem & calorem in aqua; nam ceſſante cauſâ, ceſſat effectus, Sed ignis fuit cauſa, quod partes aquæ tam velòciter fuerint motæ, Ergo abſente igne, partes aquæ non moventur tam velociter, & ſic aqua frigeſit; nã calor nihil eſt aliud, quam motus agitatiſſimus partium materiæ, & frigus eſt motus earundem remiſſior.

45. Forma eſt vel ſeparabilis, quæ ſeorſim à materia exiſtere poteſt, vel inſeparabilis, quæ non poteſt.

Seorſim; *id eſt, loco & tempore, diverſis atque diviſis: forma inſeparabilis tolli quidem poteſt, hoc eſt, auferri á ſubjecto, per corruptionem, ſed non poteſt ſeparatim á materia ſua exiſtere alio loco atque tempore.*

46. Hæc dicitur materialis, illa immaterialis.

Forma dicitur materialis, *quæ á materia ſic dependet, cum ſit, exiſtit, atque operatur, ut citra vel extra eam, fieri, exiſtere, aut operari nequeat;* immaterialis *contra, quæ ſine materia & fieri poteſt, & exiſtere, & operari; qualis eſt ſola anima rationalis.*

DIviſio illa formæ in ſeparabilem & inſeparabilem, nititur hoc fundamento, quod omnis forma ſit ſubſtantia diſtincta à materia: atqui hæc hypotheſis eſt falſa, Ergo, &c. (Forma ſeparabilis dicitur, quæ loco & tempore diverſis exiſtere poteſt extra materiam, inſeparabilis, quæ non poteſt: ſed nulla datur forma, quæ loco & tempore diverſis exiſtere poteſt à materia, exceptâ ſolâ animâ rationali) Sed probaverint ſemel, omnem formam inſeparabilem, eſſe ſubſtantiam: nam neque formæ artificiales, quæ ſunt inſeparabiles ſubſtantiæ ſunt, neque ullum poteſt dari exemplum formæ ſubſtantialis inſeparabilis, quæ ſit ſubſtantia diſtincta ab ipſa materia quam informat; Et ratio hæc eſt. Si omnes operationes & proprietates corporum naturalium poſſint explicari per ſolas materiæ partes motas, motu, tum inſenſibili, tum ſen-

ſenſibili, quid opus eſt admittere aliquam formam inſeparabilem, tanquam ſubſtantiam diſtinctam à materia partibusque ejus. Sed omnes proprietates & operationes corporum naturalium explicari poſſunt per ſolum motum partium in materia, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium in materia. Ergo, &c.

47. Formæ materiales non ſunt ante ſui productionem in materia actu, neque ſecundum ſe totas, neque ſecundum aliquam ſui partem.

Ratio theſeos eſt, quia ſic nulla foret generatio, quod eſt abſurdum; nam nihil produceretur.

48. Sed educuntur ex potentiâ materiæ.

Potentia materiæ *intelligitur non objectiva ſed ſubjectiva, ex qua dicitur* educi forma, *quando materia ſua capacitate & aptitudine actionem agentis naturalis, formam materialem producentis, juvat, perficit, ac promovet.*

49. In quo differunt ab immaterialibus formis:

50. Nam hæ creantur.

Forma immaterialis creatur, *puta, anima rationalis, quia corpus, materia hominis, nihil confert ad ejus productionem; neque enim Ens corporeum poteſt aſſurgere ad productionem Entis incorporei.*

HIſce quatuor Theſibus diſſeritur de formarum materialium ortu, item & immaterialium: ſenſus utrinque breviter hic eſt, quod formæ materiales non producantur ex nihilo, ſed educantur ex potentia materiæ, contra formæ immateriales producantur ex nihilo, quia creantur: Sed ipſe inter *Peripateticos Wendelinus* parte. 1. Phyſ. quæ vocatur generalis, hanc opinionem, & diſcrimen inter utrumque, egregiè refutat, docens, quod illa eductio formarum ex materia, nihil obſtet, quominus dicatur creari: nempe res ſic ſe habet, creatio eſt gemina, vel immediata, vel mediata, utraque ex nihilo, illa quæ eſt immediata, ex nihilo ſubjecti ſeu materiæ, hæc quæ eſt mediata, ex nihilo termini ſeu ſui, eductio formarum materialium non quidem eſt productio earum ex nihilo ſubjecti ſeu materiæ, dici tamen poteſt productio eſſe earum ex nihilo ſui, ſeu termini ad quem producendi, nam materiam quidem præſupponunt, nihil tamen ſui in iſta materia; examinetur ipſa res, in productione plantæ ex ſemine, aut lapidis ex terra, utrobique materia quidem præcedit, aut ſubjectum, in productione plantæ ſemen, in productione lapidis terra, nihil tamen plantæ eſt in ſemine, aut lapidis in terra ante eorum productionem. Dicunt illi, eſt in ſemine potentia ad plantam, in terra potentia ad lapidem: ſed quid eſt illa potentia? an ipſa ſubſtantia ſeminis & terræ? an aliquod utriuſque accidens? Si dicatur prius, tum forma ſubſtantialis lapidis producetur ex ſubſtantia terræ, & forma ſubſtantialis plantæ ex ſubſtantia ſeminis, atque ſic principium unum erit ex alio contra definitionem principii Ariſtotelicam; ſi forma ſubſtantialis educatur, vel lapidis vel plantæ, ex potentia materiæ, ſeu ſeminis ſeu terræ, quæ utraque eſt accidens, ſequitur formam ſubſtantialem compoſitum iri ex potentia, quæ ſit accidens; atqui ut accidens componat ſubſtantiam, dici nullo modo poteſt, quia ſunt eſſentiæ toto genere diverſæ; quid igitur erit hæc potentia materiæ, ex qua forma educetur? Reſpondent, aliquid & non nihil; ſi aliquid eſt, quid eſt? an ſubſtantia, an accidens, an Deus, an creatura? nihil iſtorum dici poteſt: an fortaſſe medium negationis interjectum inter ens reale & nihil? illud fortaſſis diceretur omnium probabiliſſimum, eſt enim inter illa media negationis quoque privatio, cum qua hanc potentiam multi faciunt eandem, ſed privatio eſt negatio & abſentia habitus, nec aliquid habitus remanet in ſubjecto ſeu oculo cæco, nihil plane; ideoque viſus non poteſt dici educi ex potentia oculi cæci, qui hoc viſu privatur, niſi ſimul dicatur iſte viſus educi ex nihilo ſui; ita quoque non poteſt dici forma ſubſtantialis educi ex potentia materiæ, quæ privatur illa, niſi ſimul dicatur produci ex nihilo ſui ſeu termini, & ſic eductio formæ ſubſtantialis ex potentia materiæ, quæ nihil niſi privatio, erit idem quod creatio mediata, ex parte ſui ſeu termini, ut nihil enim exiſtit Evæ in coſta Adami, & Adami in pulvere terræ, ex quo formatus eſt: ita nihil quoque plantæ exiſtit in ſemine, aut lapidis in terra, aut ullius formæ ſubſtantialis in potentia materiæ; & ſic concludo, illam eſſe aliud, quàm nudam & meram creationem mediatam, expoſitam.

51. Forma ſubſtantialis, ſive materialis, ſive immaterialis, in quolibet compoſito una tantum eſt ſpecifica & ultima.

Specifica *hic vocatur* forma, *quæ ſpeciem largitur ultimam, id eſt, qua non poteſt Ens per formam aliam ſuperiorem tranſire ad ſpeciem Entis perfectioris.*

52. Plures tamen formas ſubordinatas vel diſponentes dari in eodem compoſito, non eſt abſurdum.

Subordinatæ formæ *dicuntur, quæ rem quidem in certa ſpecie corporis naturalis conſtituunt, ſed ita ut res illa per adventum formæ alterius ac ſuperioris tranſire poſſit ad ſpeciem Entis perfectioris: quemadmodum anima vegetans in fœtu hominis eum quidem conſtituit in ſpecie viventium, ſic ut ſentiens eundem collocat in ſpecie animalium, ſed ita ut fœtus ille per acceſſum animæ rationalis tranſire poſſit in ſpeciem perfectiorem hominis; ideoque non ſunt formæ ſpecificæ hominis, ſed ſubordinatæ.*

Utra-

UTraque hac Theſi agitur de quæſtione, agitata multis retrò ſæculis inter *Thomam* & *Scotum*, & hodie inter *Thomiſtas* & *Scotiſtas*, quorum illi tantùm unam poſuerunt in unoquoque compoſito formam ſubſtantialem, hi plures admiſerunt, ſed cum diſtinctione hîc à nobis poſitâ, inter formas ſubſtantiales diſponentes, ſive ſubordinatas, & ultimas, ſive principales: illas concedebant in uno compoſito, has nonitem, ne compoſiti unitas numerica deſtrueretur, quam ſalvam exiſtimabant admiſſa una tantùm forma principali & ultima: utra ſententia ſit admittenda, parùm refert, neutra aliquid detrahit ſententiæ *Carteſii*, *Regii*, aut *Berigardi*, quia illi Philoſophi nec unam formam ſubſtantialem, quæ ſit ſubſtantia, nec plures admittunt in ullo compoſito naturali, quippe, qui, omnes formas ſubſtantias eſſe, negant, excepta ſemper anima rationali. theſi. reliquis à 53. ad 56. excluſivè agitur de Privatione, planè *Ariſtotelicè*, quæ aſſeritur principium, non quidem conſtitutionis, ſed ſaltē generationis aut terminationis: verùm illas nugas jam refutavimus antè à Theſ. 14. ad 21. excluſivè, quare dicta non repetemus. Theſi ultima & penultima aſſeritur, corpora omnia naturalia oriri ex tribus principiis, materia, forma, & privatione, conſtare ex duobus, materia & forma: Quod ex privatione nullum corpus naturale oriri poſſit, jam antè fuit viſum; an corpora naturalia conſtent materiâ & formâ, tanquam ſubſtantiis diſtinctis, in poſterum videbimus, cum demonſtrabimus formas corporum naturalium nullas, diſtinctas eſſe ſubſtantias à materia, atque hoc confirmatum ibimus ex ipſo *Ariſtotele*, excepta ſemper anima rationali, priùs quidem egimus ſic ſatis abunde in curriculo 50. ſelectarum diſputationum, diſputationibus aliquibus, contra formas ſubſtantiales inſtitutis; poſterius egit *Berigardus* in curriculo 2. aut 3. in lib. Phyſ. acromaticæ, ſed quia hoc ipſo in loco inventi ſunt, qui novo molimine eas adſtruere conarentur, eorum rationes expendere propter ſolum veritatis amorem, operæ videbitur pretium.

Quod ſpectat ſententiam *Carteſii*, quæ eadem eſt ſententia *Regii*, ea talis eſt, formas corporum naturalium non eſſe ſubſtantias, ſed nec eſſe accidentia, prout accidens more Ariſtotelico ſumitur, pro ente reali ſubſtantiæ oppoſito, quod vulgò vocant Accidens prædicamentale, ſed ſi accidentia dici debeant, non aliter dici poſſe, quàm prout accidens ſignificat omne id, quod quocunque modo à ſubjecto abeſſe vel ei adeſſe poteſt: ſola itaque materia ipſis ſubſtantia eſt; id, quod formam vocant *Ariſtotelici*, modus eſt materiæ, partiumque in materia, tum inſenſibilium, ortus ex vario materiæ partiumque ejus motu, magnitudine, figura, ſitu, diſtantia, numero, quiete, & id genus aliis, quæ omnia ſimul ſumpta ſignificant formam, materiæ ſuperadditam, & cum materia conſtituentem corpus naturale; ſed non ſignificant novam ſubſtantiam à materia diſtinctam; & quamvis ſingula iſtorum mutari, & nunc abeſſe, nunc adeſſe poſſint; univerſa tamen à materia partibuſque ejus abeſſe nequeunt, unde omne compoſitum, aut corpus naturale, ex materia, atque ex iis conſtituitur; & quamvis, materiæ ſint accidentalia, toti tamen ſunt eſſentialia, id eſt, quamvis ſingula materiæ modò adſint, modò abſint, ſcilicet nunc hæc nunc illa, propter ſui mutationem, toti tamen eſſentiæ corporis naturalis ſemper adſunt, aut clarius, corpori naturali cum materia totam largiuntur eſſentiam; hinc rectè talis forma, ex materiæ accidentibus reſultans, motu, figura, &c. dicitur toti corpori naturali eſſentialis, rectèque definitur, ut ab *Ariſtotele* omnis forma, λόγος τῆς ȣ̓σίας, ratio eſſentiæ: atque eadam fuiſſe videtur ſententia *Berigardi*, quamvis ille non ita clare ſe explicet, quippe qui magis verſatur in deſtruenda ſententia *Ariſtotelicorum* falſa, quàm in adſtruenda ſua ac vera. Cum formam ſic deſcribimus modum materiæ, partiumque ejus, tum ſenſilium, tum inſenſilium, ortum ex vario, tum materiæ, tum partium in materia, motu, magnitudine numero, quiete, figura, ſitu, diſtantia, & ſi quæ ſint id genus alia, notandum eſt, à nobis deſcribi iſtam formam, quæ *Ariſtotelicis* hominibus materialis dicitur, quia omnia iſta recenſita, quæ formam talem faciunt, à materia dependent in fieri, in eſſe, in operari; *Regius* eam formam vocat *generalem*, quia omnibus convenit corporibus naturalibus, excepto homine, in quo forma eſt *ſpecialis*, ſic dicta à *Regio*, quod nulli alteri corpori naturali conveniat quam homini: eam *Ariſtotelici* vocant immaterialem, quia nec in fieri, nec in eſſe, nec in operari dependeat à materia. Et hoc quoque obſervandum venit, formam hanc noſtram generalem ac materialem, eſſe modum non tantùm materiæ partiumque ejus ſenſilium, ſed & inſenſilium; ſenſiles vocantur partes, quæ ſenſibus externis percipiuntur, iiſdem pariter percipitur earundem motus, quies, magnitudo, numerus, ſitus, figura, diſtantia, quas partes cum ipſis modis, ſenſibus externis quotidie obvias ſiſtit hæc univerſi compages; tales ſunt partes in arbore, rami, folia, fructus, cortex, &c. horum quoque omnium magnitudo, figura &c. in ſenſum incurrunt: partes inſenſiles ſunt quæ ſua ſubtilitate & tenuitate omnem fugiunt ſenſum externum, ut nec videri, nec audiri, nec palpari, &c. poſſint, quemadmodum nec harum partium motus, magnitudo, figura, &c. ſenſu quoque externo percipi nequeunt, tales ſunt, partes in arbore quibus creſcit, quæ ex ſucco alimentitio in ſubſtantiam arboris mutantur, eamque reddunt extenſiorem, habent hæ quoque partes ſuum motum, ſuam magnitudinem, ſuam figuram, ſed inſenſiles, ita præter partes corporis humani ſenſiles, dantur in eodem inſenſiles, ut ſunt quæ per ſomnum, per ſudorem, per morbum evaporant, & quæ ex aſſumto alimento mutantur in ſubſtantiam corporis humani illudque extendunt.

Multa quidem ſunt argumenta, quæ à Peripateticis proferri ſolent, pro formæ ſubſtantialis, tanquam ſubſtantiæ diſtinctæ, exiſtentia, ſed quæ non omnia ejuſdem ſunt roboris; aut valoris, duo quidem ſunt præcipua præ reliquis, quæ etiam hîc in prima acie collocabimus & refutabimus; unum eſt deſumptum à variorum accidentium concurſu, in uno corpore naturali, quæ non concurrunt in alio; alterum eſt petitum à corporis alterati reductione ad priſtinam ac naturalem

quæ-

qualitatem; utrumque ſic inſtrui poteſt. Primum, cum videamus in igne concurrere calorem & ſiccitatem, in aqua humiditatem & frigus; quæritur cauſa hujus rei, ea non poteſt refundi in materiam, quippe quæ *Peripateticis* eſt indifferens ad ſuſceptionem quarumlibet formarum, ſive ſubſtantialium, ſive accidentalium: neque cauſa reduci poteſt in accidens aliquod; nam cum calor, frigus, humiditas, ſiccitas, ſunt qualitates primæ, & corporum primorum ac ſimplicium, nullum accidens iis eſt prius, aut quod eſſe poſſit cauſa iſtius concurſus, quo aliæ qualitates concurrunt ſimul in igne, aliæ in aqua, aliæ in elementis aliis, Ergo datur forma ſubſtantialis, à materia & accidentibus diverſa, in quam reſolvatur ille diverſorum accidentium confluxus, in uno elemento magis, quàm in alio. Sed reſponderi facilè poteſt, uti quoque notatum fuit ad Theſ. 44. cauſam diverſorum accidentium concurrentium in elemento uno, & non item in alio, eſſe varium ac diverſum motum materiæ ejuſque partium, ex quo fit, ut in uno elemento hæ qualitates, V. C. calor & ſiccitas in igne combinentur, aliæ in alio elemento, ut frigus & humiditas in aqua. Si roges, unde ille motus & à quo principio proveniat? Reſp. motum illum à prima creatione materiæ partibuſque ejus eſſe inditum atque inſitum, eumque nunquam ceſſare, ſed in uno corpore aut elemento eſſe majorem, in alio eſſe minorem, & hæc variatio motûs varias inducit & concurrere facit qualitates quas vocamus; prout enim partes materiæ ex iſto motu modificantur, ita in ea oritur, vel calor, vel frigus, vel humiditas, vel ſiccitas; nam ſanè, vix eſt, ut aliquid concipi valeat aliud ſub nomine iſtarum, ut vocant, qualitatum, quam varia & diverſa partium materiæ, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium, modificatio. Alterum argumentum de reditu corporis alterati, V. C. aquæ calefactæ, ad priſtinam ac naturalem qualitatem, nempe frigus, jam ſolutum fuit in notis ac dictatis ad Theſ. 44. Tertium poteſt adferri argumentum, acceptum à diſtinctione rerum eſſentiali, quæ nulla erit, ſi formæ ſubſtantiales non admittantur: nam ſi forma dat eſſentiam rei, eamque ab alia re eſſentialiter diſtinguit: Ergo ſublatâ formâ tollitur quoque eſſentialis diſtinctio rerum: poſterius eſt abſurdum: Ergo & prius. Reſp. neganro conſequentiam, ratio eſt, quia eſſentiale rerum diſcrimen ſublata iſta etiam forma ſubſtantiali manede poteſt, modo id benè intelligamus, concurſum talis magnitudinis, talis ſitûs, talis diſtantiæ, talis numeri, talis figuræ, talis motûs, in partibus hujus aut illius materiæ, eſſe quidem accidentalem materiæ, ſed tamen eſſentialem toti compoſito, quod exſurgit ex materia & principiis illis univerſis ſimul junctis in materia, quæ cum ſimiliter non iungantur in materia alia, aut corpore alio, exoritur diſcrimen eſſentiale, inter varias materias, aut potius varia corpora, abſque admiſſa ulla forma ſubſtantiali; ita eſſentialiter diſtinguuntur culter & enſis, licèt conſtent eadem materia, quia alio modo partes cultri figurantur, diſtant, moventur & modificantur in enſe; tali modo exiſtimandum eſt ſe rem habere in naturalibus, ut aurum diſtingui ab argento eſſentialiter, per diverſum partium in auro atque argento motum, & utriuſque ſecundum magnitudinem, figuram, ſitum, cæteraque ſæpius recenſita principia, modificationem. Inſtant adverſarii, hinc ſecuturum fore nullum diſcrimen inter res naturales & artificiales, ſi utræque diſtinguantur per diverſam tantum componentium principiorum habitudinem ad ſe invicem. Reſp. hoc nullo modo ſequi, nam etiamſi dicamus, eodem modo eſſentialiter diſtingui res naturales, quo diſtinguantur artificiales, per diverſam materiæ utrimque modificationem, factam, ex diverſa habitudine partium in quantitate, figura, ſitu &c. hoc tamen diſcriminis intercedit inter res naturales & artificiales, quod in naturalibus hæc principia per ſe conveniant & confluant, in artificialibus per accidens, ita ligno convenit per accidens, quod ſit figuræ globoſæ, & hujus vel illius magnitudinis Quartum argumentum deſumi poteſt à compoſitione corporum naturalium, tali modo; ſi omne corpus naturale ſit compoſitum ex potentia & actu ejuſdem generis, Ergo componitur ex materia & forma, ſubſtantialibus, ſed verum priùs, Ergo & poſterius, Reſp. Negatur Minor, nam compoſitio corporis naturalis arguit quidem plura accidentia, ſed non arguit neceſſario potentiam & actum ejuſdem generis, conſequenter nec materiam nec formam, ſubſtantiales, & ſufficit in corpore naturali compoſitio ex variis materiæ partibus integrantibus, magnitudine, figura, ſitu, proportione, diſtantia, motu, numero, &c. differentibus. Inſtant, attamen ſic fiet compoſitum accidentale & non ſubſtantiale, atqui hoc eſt abſurdum, omne enim corpus naturale eſt compoſitum ſubſtantiale. Reſp. Negamus hoc ſecuturum ex reſponſione noſtra, nempe ſi corpus naturale componatur ex materiæ partibus, tali modo inter ſe diſcrepantibus, uti diximus, illud fore compoſitum accidentale, quia, illa, (ſi ſic placet vocare) accidentia, ſunt eſſentialia toti ſubſtantiæ materiali, aut materiatæ, at unum per accidens fit ex accidentibus, ne toti quidem compoſito eſſentialibus. Inſtant, non tamen erit compoſitum ſubſtantiale, id eſt, ex duabus ſubſtantiis, Reſp. Concedo, ſed nego hoc pertinere ad compoſitionem corporis naturalis; ſi hoc non componatur compoſitione ſubſtantiali, ſufficit, ſi componatur compoſitione eſſentiali, id eſt, ut quæ componunt, cum materia componant eſſentiam totius compoſiti. Argumentum quintum eſt, quod petitur à generatione ſubſtantiali, nempe, ſi generatio dicatur ſubſtantialis, quia terminatur in ſubſtantiam, Ergo datur forma ſubſtantialis, quia terminatur in formam, ſed verùm prius, Ergo & poſterius. Reſp. Negatur Minor, ſcilicet, generationem ſubſtantialem dici, quia terminetur in ſubſtantiam, quæ de novo per generationem introducatur, quæ antè non exiſteret, nam cum compoſitum aliquod producitur, generatio talis corporis dicitur ſubſtantialis, quia partes ſubſtantiales materiæ, in magnitudine, determinata figura, cæteriſque ſæpius recenſitis & dictis accidentibus, conjunguntur, coaleſcunt, concreſcunt, quemadmodum & corruptio eſt mutatio ſubſtantialis,

non

non quia in corruptione nova ſubſtantia exoritur, ſed quia partes ſubſtantiales corporis naturalis, ſecundum magnitudinem, figuram, &c. determinatæ, diſſolvuntur. Argumentum ſextum deſumi poteſt ab operationibus, quæ in compoſito arguunt principium activum, at materia eſt principium paſſivum; accidentia quidem multa ſunt principia activa, ſed & multæ operationes accidentium virtutem longè ſuperant in compoſito Reſp. operationes in compoſito non arguunt neceſſario formam ſubſtantialem, ſed vel accidentia proprie compoſito eſſentialia, vel materiam ſe ipſa efficacem; hoc enim gratis dicitur eam eſſe principium paſſivum, & iners, alterutrum horum oportet eſſe principium operationum in compoſito. Argumentum ſeptimum deſumi poteſt à definitione eſſentiali ſubſtantiarum, tali modo: Si nullæ ſint formæ ſubſtantiales, nullius ſubſtantiæ dabitur definitio eſſentialis: Poſterius falſum, Ergo & prius. Reſp Negando conſequentiam, quia eſſentialis definitio petitur a forma eſſentiali, non ſubſtantiali: atque hoc eſt quod hic maximè adverſariis imponit, ſcilicet, quod confundant formam eſſentialem cum ſubſtantiali, forma ſubſtantialis, quæ ipſa ſit ſubſtantia, nulla datur, præter animam rationalem, at corpus naturale omne habet formam eſſentialem, licet non ſubſtantialem: forma eſſentialis dicitur, quæ oritur in toto compoſito, ex modificatione materiæ, partiumque ejus, per variam magnitudinem, figuram, cæteraque vulgò dicta jam ſæpius recenſita, quæ ſingula, licet accidentia materiæ dici poſſint, toti tamen compoſito, cum ſumitur coacervatim ac ſimul, ſunt principia interna, atque diſpoſitiones eſſentiales, & ab his definitio eſſentialis corporum naturalium inſtituitur. Argumentum octavum peti poteſt à propria & ſpecifica cujuſque corporis natura & perfectione eſſentiali. Sic arguo. Si nullæ dentur formæ ſubſtantiales, Ergo nullum dabitur principium ſpecificæ proprietatis & naturæ propriæ corporis naturalis. Poſterius falſum, Ergo & prius Reſp. Negando conſequentiam: nam natura cuiuſque corporis propria, & ſpecifica ejus perfectio, ac proprietas eſt à materia, quæ à materia modificatur & afficitur, per principia vulgò dicta accidentia, materiæ quidem accidentalia, toti tamen compoſito eſſentialia, orta ex vario motu partium materiæ, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium, quæ ſæpe recenſuimus, magnitudinem, figuram, motum, ſitum, &c. Atque ut hoc ſemel dextrè intelligatur, accidentia ſunt vel abſolutè accidentaria, & extra eſſentialia, quæ à rebus naturalibus abeſſe poſſunt, ſalvâ illarum naturâ, vel ſunt corpori naturali eſſentialia, & hæc ſi cum materia conſiderentur, conſtituunt eſſentiam corporis naturalis, ſi conſiderentur abſtractè à materiâ, & ut ſola in ſe, conſtituunt formam: prioris generis accidentia ſunt ſtare, ſedere, ſenecta, juventus: poſterioris accidentia ſunt, motus, ſitus, &c. jam ſæpe enumerata. Ut autem intelligas, quomodo ſint eſſentialia, conſidera horologium, in quo motus, ſitus, figura, magnitudo, ſunt ferro accidentalia, materiæ enim iſta omnia accidunt, at ſunt toti horologio eſſentialia, quippe ſine iſta partium diſpoſitione, qualis eſt in horologio, ſine iſta magnitudinis terminatione, ſine iſto motu, ſitu, figura &c. eſt ferrum, & manet ferrum, ſed ſine iis horologium nunquam eſt aut manet horologium: & notandum eſt accuratè, quod Deus Opt. Max. certos gradus, & modos magnitudinis, ſitûs, figuræ, &c. certam quantitatem & menſuram motûs voluerit ineſſe rebus ſingulis, juxta quas à ſe invicem diſtinguerentur, quæ omnia alia ſunt in his, alia in aliis corporibus, concurſus tamen illorum, pro Dei ſapientia, ſecundum ideas divinas, repertus in ſingulis corporibus, corpora ſingula eſſentialiter conſtituit, & ſpecificè à ſe invicem diſtinguit, ſuntque principium propriæ naturæ, ac ſpecificæ perfectionis, & proprietatis in ſingulis, abſque ulla forma ſubſtantiali, quod erat demonſtrandum.

53. Privatio eſt abſentia formæ, quæ poterat ineſſe.

Hæc privatio *vulgo dicitur* Phyſica, *ad diſtinctionem* privationis Logicæ, *quæ eſt abſentia formæ, quæ ineſſe debebat per naturam ſubjecti, & tempus à natura conſtitutum.*

54. Eſtque principium non conſtitutivum ſed terminativum.

55. Quatenus ſcilicet in generatione eſt terminus à quo.

Licet privatio non ſit Ens reale, poteſt tamen eſſe terminus à quo generationis, & principium non quidem eſſendi ſed fiendi.

56. Ex hiſce tribus principiis oritur corpus naturale, quod ex materia & forma conſtat.

57. Corpus enim Materiâ Formâque conſtans vocatur corpus naturale.

Ratio theſeos eſt: quia materia & forma ſunt ipſa natura corporis naturalis, uti hoc patebit Diſputatione ſequenti.

CAPUT. II.

DE

Natura, cauſa efficiente, ſine, quantitate, qualitate, & loco.

THESIS. I.

CORpus Naturale eſt, quod habet Naturam.

Ratio theſeos eſt, quia naturale & natura ſeſe habent ut concretum & abſtractum.

2. Natura dicitur de Materia & Forma conſideratis in ordine ad Motum, reliquaſque affectiones Corporis Naturalis.

Natura non eſt diverſa à materia & forma, ſed eadem res, quæ eſt materia, & eadem res, quæ eſt forma: utraque, ſimul quoque eſt natura: diverſo tamen reſpectu, diverſa ſortitur nomina, & definitiones diverſas; quæ res corpus naturale conſtituit & componit, & ſic eſt principium ipſius corporis naturalis, dicitur materia vel forma, & utraque, ſub hoc reſpectu, diſputatione præcedenti, fuit definita: atqui eadem res, quæ materia & forma eſt, in quantum utraque in compoſito naturali eſt principium proprietatum & operationum in eo, utraque dicitur natura, & ſub hoc reſpectu definitur theſi 6. hujus Diſputationis.

3. Eadem enim ſunt principia ſubjecti in Phyſica, quæ ſunt affectionum demonſtrandarum.

Exempli gratia: materia & forma ſunt principia corporis naturalis, quod eſt ſubjectum; eædem ſunt principia quantitatis, loci, motus, temporis, quæ ſunt affectiones in Phyſica demonſtrandæ.

4. *Naturæ* vox, interdum quamlibet rei cujuſvis eſſentiam notat, quæ cujuſcunque motionis principium eſt.

Sic natura tribuitur Deo, qui vulgo dicitur natura naturans, quemadmodum creatura dicitur natura naturata.

5. Interdum eam ejus rei eſſentiam, quæ ortui & interitui obnoxia eſt, ut hîc.

Sic natura Deo tribui nequit, ſed ſoli creaturæ.

6. Definitur Natura Ariſtot. Principium & Cauſa motus & quietis, ejus, in quo eſt, primo, per ſe, & non per accidens.

Definitio naturæ non debet exigi ad leges definitionis perfectæ, quia principium, uti eſt natura, perfectam definitionem non admittit, quæ tantum eſt rei perfectæ.

7. Dicitur (Principium) reſpectu corporum, quæ conſtituit.

8. Dicitur (Cauſa) reſpectu motus & quietis in corpore Naturali.

Natura debet ſpectari duplici modo, vel prout corpora naturalia conſtituit, vel prout in corporibus conſtitutis origo eſt omnium proprietatum & operationum: hunc duplicem reſpectum videtur Ariſtoteles exprimere voluiſſe in definitione naturæ, gemina voce principii & cauſæ, ut natura dicatur principium reſpectu priori, & cauſa reſpectu poſteriori.

6. Particula (&) partim conjungit, partim disjungit.

Per particulam (&) intellige illud (&) quod ſecundo ponitur loco in definitione naturæ, inter voces (motus & quietis) vocula (&) conjungit, quando motus & quies in eodem corpore, ſed diverſo tempore, inveniuntur: ſic natura ignis extra locum naturalem poſiti eſt cauſa, cur moveatur ſurſum ad locum ſuum. eadem natura ignis eſt cauſa, cur ubi ad locum ſuum pervenit ibi quieſcat; particula (&) disjungit in corporibus diverſis, quorum alterum tantum movetur, alterum tantum quieſcit: tum natura eſt cauſa motus in corpore quod movetur tantum, ut in cœlo, & eſt cauſa quietis in eo quod quieſcit tantum, ut in terra.

10. Vox (motus) ſignificat quamlibet mutationem naturalem.

Sic vox (motus) etiam generationem, quæ eſt mutatio inſtantanea, ſub ſe comprehendit, á qua alioquin diſtinguitur, prout (motus) poſtea ex Ariſtotele definitur.

11. Vox (quietis) ſignificat quietem in termino ad quem tendit motus naturalis, non vero quietem in termino à quo.

Quies, quæ eſt terminus ad quem motus, eſt illa, quæ per ipſum motum acquiritur, qualis eſt quies ignis, quæ ſequitur motum ejus, quando extra locum ſuum conſtitutus ad eum pervenit.

Ejus, in quo eſt, *id eſt, natura eſt principium internum motus in corpore, naturali, in quo eſt; ſic diſtinguitur ab arte, quæ eſt principium motus, externum corpori naturali, in quo motum exercet.*

12. Vox (primo) removet accidentia, quæ licet nonnunquam ſint principia motus; non tamen ſunt primo.

Accidentia ſunt principia motus ſecundaria & inſtrumentaria, ut calor calefactionis; ſed natura ſive forma ignis eſt ipſius calefactionis cauſa primaria & principalis.

13. Vox (per ſe & non per accidens) removet artem, quæ interdum internum eſt principium motus, ut medica in medico ægrogante eſt curationis, ſed per accidens.

Dicitur per accidens *ars medica curare ipſum medicum, quia per ſe illa deſtinata eſt ad curandos alios.*

à Theſi 1. *ad Theſin* 13. *incluſivè.*

HIſce Theſibus, à 1. uſque ad 20. agitur de *natura*, ſecundum *Ariſtotelem* & *Ariſtotelicos*, ad 14. agitur de *voce* & *definitione naturæ.* Si vox Græca φύσις & Latina *natura*, ſpectetur utraque ex origine ſua, neutra Deo tribui poteſt, quippe qui nunquam natus eſt, at φύσις eſt à φύεσθαι quod eſt naſci, à quo eſt natura; ſed cum natura tribuitur Deo, idem ſignificat, quod eſſentia, & quidditas; hæc enim tria vocabula vulgo idem ſignificant, & ſic diſtinguuntur, ut eſſentia dicatur, ratione quaſi conſtitutionis, natura, reſpectu operationis, quidditas, definitionis; ſic materia & forma hominis ſunt eſſentia ejus, in quantum hominem conſtituunt, eadem vocantur natura, in quantum ſunt principia actionum humanarum, eadem appellantur quidditas hominis, quatenus hominem definiunt, materiæ enim reſpondet genus, formæ differentia, atque hæc eſt ſumma eorum, quæ dicuntur à Theſ. 2. ad 6. Th. 6. proponitur *naturæ definitio*, ex *Ariſtotele*, & explicatur à 5. ad 14. eſt autem definitio admirabilis, non propter elegantiam ſui, aut perſpicuitatem, ſed vero, propter difficultatem & obſcuritatem; atque hoc fere proprium eſt quarto modo omnium definitionum *Ariſtotelicarum*, ut intellectu ſint difficiles, & intellectui obſcuræ; ut non dicam idem hic dici bis, dum dicitur natura *principium* & *cauſa*, deinde, eſſe in re naturali *per ſe & non per accidens*, quamvis enim in commentariis id excuſarim, & quantum potui benignè expoſuerim ex *Ariſtotelis interpretibus*, quis tamen non videat eſſe coactam interpretationem & explicationem; ſi dicendum eſt id quod res eſt, præter obſcuritatem & difficultatem hujus definitionis, tria præſertim occurrunt culpanda & carpenda; 1. quod dicat naturam eſſe *principium* & *cauſam*, cum principium in cauſa contineatur, omnis enim cauſa principium eſt, ſuffeciſſet ergo dixiſſe, natura eſt cauſa, ſic enim eam quoque principium eſſe dicit; & quam eſt quæſita, & ſine ullo fundamento excogitata diſtinctio, Theſ. 7. & 8. quod natura dicatur *principium, reſpectu corporum, quæ conſtituit*, & *cauſa, reſpectu proprietatum & operationum, quas in corpore conſtituto efficit*, & cur non potius dicitur cauſa, prout corpora naturalia conſtituit, & principum, prout operatur; nam quæ ratio dari poteſt, cur magis dicatur principium, reſpectu conſtitutionis, cum principium tam ſit primum unde aliquid operatur, quam eſt primum, unde aliquid eſt; nam definitur, *primum, unde aliquid ſit, eſt, operatur, aut cognoſcitur*, & quæ ratio eſt, cur natura magis dicatur cauſa, reſpectu operationis, quam reſpectu conſtitutionis, cum materia & forma, quæ hic veniunt nomine *naturæ*, magis proprie conſtituant corpus, quam in eo operentur, imo materia *Peripateticis*, non eſt cauſa operandi, eſt enim principium non activum ſed paſſivum, ut dicitur Theſ. 15. eſt tamen principium conſtituendi; ergo fortaſſe rectius diceretur natura cauſa reſpectu conſtitutionis, & principium reſpectu operationis; ſed revera alterutrum vocabulum ſufficit, cum principium & cauſa ambo dicant reſpectum ad conſtitutionem corporis, & operationem in corpore, & fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, ſed qui dicit naturam cauſam, dicit eam eſſe principium, & conſtituendi corpora naturalia, & operandi in illis. 2. Hoc culpandum venit, quod vocem *motus* hic aliter & latius accipiat *Ariſtoteles*, quam poſtea, cum motum definit; tum generationem & corruptionem à definitione motus excludit, hic in definitione naturæ utramque ſub voce motus includit, nam certe natura eſt principium generationis, æque atque accretionis aut alterationis; quin ipſe *in libris de anima*, docet ac dicit, *naturaliſſimum opus viventis eſſe generare*; & quam hoc eſt ridiculum, motum, affectionem corporis naturalis, demonſtrare de corpore naturali, per naturam, tanquam principium, ut vox motus affectionem ſignificans demonſtrandam, generationem & corruptionem excludat, earum tamen principium ſit natura, atque hæc in voce motus, cujus eſt principium, eas includat. Non vult, generationem, & corruptionem, *Ariſtoteles*, eſſe motum, quia iſta fiant in inſtanti, ſintque mutationes momentaneæ, hic fiat in tempore, ſitque mutatio ſucceſſiva; & tamen cum naturam definit *principium motus*, ſumit hic vocem tam pro mutatione momentanea, generatione & corruptione, quam pro mutatione ſucceſſiva, quæ ſola poſtea ſub voce motus definitur. 3. Culpandum & carpendum eſt hoc, quod ineptâ & odioſâ tautologiâ idem dicat bis, cum dicit, naturam eſſe in corpore naturali principium motus internum, *per ſe, & non per accidens*, alterutrum enim ſufficit, ſi enim principium eſt per ſe, jam non eſt per accidens, ſi non per accidens, jam eſt per ſe; ſic, ſi viſus fit receptione ſpecierum, jam non fit emiſſione radiorum, ſi fit emiſſione radiojam non fit receptione ſpecierum; tantundem eſt, ac ſi definiret hominem, homo eſt animal rationale, & non irrationale, aut brutum eſt animal irrationale, & non rationale.

14. Hæc naturæ definito æque convenit materiæ ac formæ.

Æque, *id eſt, æqualiter, ſed non eodem tamen modo.*

15. Materia eſt principium motus paſſivum.

Ratio theſeos eſt, quia materiæ nulla eſt actio aut efficientia, nam ejus eſt, recipere formas, recipere vero aliquid, eſt pati.

16. Forma eſt activum.

Ratio theſeos eſt, quia forma eſt origo, fons, ac cauſa omnium actionum.

17. Reſpectu motus, cujus eſt principium, dicitur Forma, cauſa efficiens.

Non eſt abſurdum, ut eadem res, ſit, & cauſa externa, efficiens, & cauſa interna, forma, reſpectu diverſorum terminorum; ſic anima rationalis eſt forma hominis, & cauſa efficiens ſuarum operationum.

18. In nullo motu natura agit temere, ſed ſemper aliquem finem intendit.

Eſt receptum axioma, quod natura nihil faciat fruſtra: *ejus ratio eſt, quia natura nihil eſt aliud, quam vis quædam Dei, creaturis indita, quâ operantur, quæ vicem gerit quaſi Dei, qui nihil facit fruſtra, & omnibus rebus creatis aliquem finem præfixit.*

19. Si finem non aſſequatur natura, dicitur aliquid fieri caſu aut fortuna.

Finem *dicitur* non aſſequi natura, *quando impeditur à cauſis aliis, quemadmodum fit in generatione monſtri: non tamen plane tum agit fruſtra aut fine ſuo excidit, ſed ſi non poſſet aſſequi finem perfectiſſimum, quia impeditur, ſtudet aſſequi finem perfecto proximum, quantum per impedimenta licet.*

à Theſi 14. ad Theſin 19. incluſive.

HIſce theſibus à 14. ad 20. hæc duo præſtantur, 1. definitio naturæ, applicatur materiæ & formæ. Th. 14. 15. 16. 2. explicatur cauſa efficiens. Th. 17. & finis corporum naturalium Theſ. 18. & 19. Dicitur *naturæ definitio ex æquo convenire materiæ & formæ*, id eſt, naturam ſe habere ad materiam & formam, ut genus univocum ad ſpecies ſibi ſubjectas: differunt tamen ſuis differentiis, cum enim natura omnis ſit principium motus, ex *definitione Ariſtotelis*, materia eſt principium motûs patiendo & recipiendo motum, forma eſt principium motus, agendo, & producendo motum, ſic ut forma geminum dicat reſpectum, unum ad corpus naturale, quod cum materia conſtituit, & ſic eſt forma tantum, alterum ad motum & operationes, quas in corpore naturali producit, & ſic eſt cauſa efficiens, nunquam autem agit, aut motum aliquem producit, niſi ob finem, natura enim nihil facit fruſtra. Hæc eſt ſumma eorùm, quæ iis Theſibus, ex *Ariſtotele* & ſecundum *Ariſtotelicos*, ſunt poſita & expoſita, in quibus nonnulla ſunt, quæ non ſatis probæ notæ habentur à recentioribus: quale eſt primò illud, quod dicant *Peripatetici*, materiam tantùm eſſe principium paſſivum, iners, inefficax, quod recentiores negant; & profectò, ſi experientiam conſulamus, ac rationi aliquem locum demus, quis non videt, variam partium in materia figuram, diverſam illarum magnitudinem, mutatum earum ſitum aliam atque aliam earum diſtantiam, ac præſertim, diverſum iſtorum principiorum, aut accidentium vulgò dictorum, concurſum, diverſas, in materia, & per materiam, edere operationes; certè, ferrum, in figuram cultri vel gladii efformatum & acuminatum, ſcindet vel findet, obtuſum non item, partes ejuſdem corporis nunc magis, nunc minus, diſtantes, modo majores, modò minores, interdum hoc, interdùm illo ſitu ſituatæ, etiam diverſas edunt, & hoc & alio tempore operationes; quin & ipſius materiæ motus, tum ſenſilis, tum inſenſilis, pro varia ſui ratione, nunc celerior, nunc remiſſior, diverſa edit effecta, imò verò ſola materia eſt quæ agit per principia iſta, motum partium, figuram, ſitum &c. nulla in auxilium adhibita forma ſubſtantiali, quam jam antè ſublatum ivimus. Alterum quod cenſuram aliquam meretur, illud eſt, quod *Ariſtotelici* tantùm inquirant in cauſam efficientem motus, & operationum in corpore naturali, non verò ipſius corporis naturalis; cum enim quærantur quatuor cauſæ corporum naturalium, duæ internæ, materia & forma, duæ externæ, efficiens & finis, atque receptum ſit apud *Ariſtotelicos* axioma, *Ex nihilo nihil fit*, omnino ſeriò ac diligenter inquirendum hîc fuiſſet in cauſam efficientem ipſorum corporum naturalium, quemadmodum hi homines ſatis, imò nimium prolixi, in explicanda materia & forma: finem quòd ſpectat corporum naturalium, eum omnia & ſingula ſibi habent præfixum, atque in eum tendunt atque intendunt, illum quidem perfectiſſimum, non tamen ſemper eum aſſequuntur, ſed ſi excidant perfectiſſimo, aſſequuntur ſaltem eum, qui eſt perfectiſſimo proximus, & quem aſſequi valent poſitis talibus impedimentis, quibus perfectiſſimum finem aſſequi ſint prohibita; atque hoc liquet in generatione monſtrorum; atque hîc unica diſtinctio tenenda eſt, nempe, natura, eſt, vel univerſalis, vel particularis; hæc non ſemper aſſequitur finem ſuum, quem intendit ſemper perfectiſſimum, & quo non ſemel fruſtratur, illa finem ſuum ſemper aſſequitur, quia intendit vel perfectiſſimum, ſi non impediatur, vel perfectiſſimo proximum, ſi impediatur, & quem, impedita, aſſequi valet.

20. Affectiones, quæ per naturam, tanquam principium, demonſtrantur de naturali corpore, ſunt, quantitas, qualitas, locus, motus, tempus.

Pet

Per affectiones *hic intelliguntur proprietates, quæ ſolæ demonſtrari poſſunt, non vero attributa communia.*

21. Quantitas intelligitur, continua, ſed permanens.

Quantitas continua permanens, id eſt, magnitudo; nam alioquin tempus etiam eſt quantitas continua, ſed fluens.

22. Definitur, affectio, per quam corpus undequaque eſt extenſum.

Extenſum *dicitur, quod eſt longum, latum, & profundum, vulgò, quod eſt trina dimenſione præditum: nam craſſities non facit quartam dimenſionem, quia eſt eadem cum profunditate, uti & altitudo.*

23. Ejus ratio formalis, eſt ſita in extenſione partium in ordine ad locum.

Extenſio partium in ordine ad locum, tum fit, cum partes loco à ſe invicem disjunguntur, vocaturque vulgo extenſio localis *&* quantitativa.

à Theſi 20. ad Theſin 24. excluſivè.

THeſi 20. enumerantur affectiones, non communes, ſed propriæ, corporis naturalis, ac de eo demonſtrandæ, quæ ex ſententia *Ariſtotelicorum* ponuntur quinque, attamen propriè tantùm ſunt duæ, quantitas & qualitas, nam eſſe in loco, eſſe in tempore, & moveri, tam conveniunt ſpiritibus, quàm corporibus, nec impropriè ſed propriiſſimè; nam quæ loquendi hîc eſt improprietas, ſi dicamus, Angelum eſſe in hoc loco, & non in alio, & verè moveri motu locali, & eſſe nunc in hoc tempore; profectò Angelus iſte, qui Prophetam Habacuc vexit per aërem, verè ac propriè fuit motus, motu locali; & Gabriel cum de cælo miſſus annuntiavit virgini Mariæ conceptionem Chriſti, vere ac propriè fuit motus ex cælo in terram: Per motum verò localem, acquiritur locus, Ergo etiam verè ac propriè ſunt in loco, per motum acquiſito; & motus ille localis Angelorum, quo locum certum acquirunt, fit in tempore, Ergò & ipſi Angeli, qui moventur verè ac propriè, ſunt in tempore: aliter ſe res habet cum qnantitate, & qualitate corporum naturalium, quæ ſpiritibus nullo modo tribui poſſunt, quia carent materia, at quantitas materiam ſequitur, uti & qualitas materialis, qualis hîc intelligitur Theſi 21. 22. 23. agitur de prima corporis naturalis proprietate, quæ eſt magnitudo, ac definitur per extenſionem partium in ordine ad locum; quod ut intelligatur, ſciendum eſt, à Philoſophis Pontificiis & Scholaſticis duplicem ſtatui extenſionem, unam entitativam, alteram quantitativam; entitativam vocant, quâ corpus quidem habet partes entitate diverſas ac diſtinctas, ſed non loco, aut ſitu; quantitativam appellant, qua corpus habet partes, & entitate, & ſitu, & loco diverſas, ac diſtinctas: illi quantitatis continuæ ſeu magnitudinis rationem formalem, collocant in extenſione, ut loquuntur, entitativa, idque ob ſuam transſubſtantiationem ſtabiliendam; cum enim rogantur, ubi ſint membra corporis Chriſti poſtquam in illud ſubſtantialiter transmutata ſunt panis & vinum, per quinque iſta verba à ſacerdote prolata, *hoc enim eſt corpus meum.* R. Corpus Chriſti, ex pane & vino transſubſtantiatum, non eſſe extenſum per partes in ordine ad locum, ſed in ordine ad ſeinvicem; aut non eſſe extenſione, aut quantitativa, ſed eſſentiali, aut entitativa; quia membra corporis ejus, non quidem diſtincta ſunt loco ac ſitu, ſed tamen ſunt diverſa quo ad eſſentiam, ſeu entitatem, quippe alia eſt eſſentia, aut entitas capitis, alia pectoris, alia pedum, alia manuum, & alia aliorum membrorum corporis Chriſti transſubſtantiati, ſed non exiſtunt illa membra, alio atque alio loco. Verùmenimverò, eſt contradictio in adjecto, & oppoſitum in appoſito, dicere extenſionem entitativam, quippe diuerſitas, aut alietas, eſſentiæ aut entitatis, non poteſt dici extenſio; nam hæc vox ex origine, & vi ſuæ ſignificationis, notat dilationem partium à ſeinvicem, & ſituationem extra ſeinvicem, in diverſis locis ac ſpatiis partialibus; ideoque omnis extenſio eſt localis & quantitativa, & in ea formalis ratio magnitudinis eſt poſita: diviſibilitas, & menſurabilitas, non ſunt ipſa eſſentia aut formalis ratio magnitudinis, ſed proprietates quarto modo, eam conſequentes; ideo enim aliquid eſt diviſibile, & menſurabile, quia eſt extenſum extenſione locali, ac quantitativa, id eſt, quia habet partes extra ſe invicem poſitas, & loco & ſpatio diſſitas.

24. An realiter tanquam accidens diſtinguatur à corpore naturali, an vero ratione, tanquam modus materiæ, in utramque partem diſputari poteſt.

Quamvis in utramque partem diſputetur, an quantitas, ſit ens, & accidens diſtinctum à ſubſtantia, ſicuti eſt qualitas, veriſimilior tamen videtur opinio eorum, qui eam à corpore non diſtinguunt re ipſa, quia quomodocunque corpus immutaveris, abſtuleris omnem colorem, ſaporem, odorem, calorem, aliasque qualitates, ſemper adhuc manebit extenſum, id eſt, longum, latum, & profundum.

TRes ſunt ſententiæ de extenſione materiæ, ſeu corporis naturalis. Prima eſt *Thomiſtarum*, qui extenſionem localem, & quantitativam, in qua conſiſtit quantitas, faciunt ens reale, & accidens Phyſicum, diſtinctum realiter à materia, ſeu corpore naturali. Secunda eſt *Scotiſtarum*, qui extenſionem, aut quantitatem continuam, ſeu magnitudinem, faciunt proprietatem materiæ, aut corporis, & modum, ratione diſtinctum à materia, ſeu corpore, quæ fuit quoque ſententia Burgerſdicii. Tertia eſt *Berigardi*; *Carteſii*, *Regii*, ſtatuentium, extenſionem eſſe ipſam eſſentiam materiæ, ſeu corporis, unde extenſionem de materia aut corpore efferunt in caſu recto, dicendo, *materia eſt*

extenſio, corpus eſt quantitas. Ego ex illis ſententiis mediam arripio, & accipio: poſtrema enim durior eſt, & in re, & in phraſi; in re, nam extenſio eſt id, per quod materia aut corpus diſtinguitur à ſpiritu; atqui oportet aliud eſſe id, quod diſtinguit, & id, quod diſtinguitur, Ergò aliud eſt materia ipſa, ſeu corpus, ſubſtantia extenſa; aliud extenſio, quæ materiam, corpus, aut ſubſtantiam extenſam, diſtinguit à ſpiritu, ſubſtantia intelligente, aut cogitante: in phraſi, nam durum eſt dicere, *materia eſt extenſio*, meliùs enim dicitur, *materia eſt extenſa*, & rectius dicitur, *corpus quantum*, quàm, *corpus eſt quantitas*, niſi intelligatur corpus Mathematicum, quod eſt tertia ſpecies quantitatis continuæ permanentis, ſed hoc diſtinguitur à corpore Phyſico, quod eſt materia, & ſubſtantia, conſtans materiâ & formâ; quis unquam ſic loquitur, *homo eſt rationalitas*, & non potius, *homo eſt rationalis*? at habet ſe extenſio ad materiam, ſive corpus phyſicum, ut rationalitas ad hominem, utrobique ratio eſt, & invenitur differentiæ notio, ut enim per rationalitatem homo diſtinguitur à bruto, ita per extenſionem diſtinguitur materia, ſeu corpus, ſeu ſubſtantia extenſa, à ſpiritu, ſive ſubſtantia intelligente, ſeu cogitante. In prima ſententia quoque non placet, quia multiplicat entia citra neceſſitatem; Si enim materia poteſt dici extenſa, per quantitatem, aut extenſionem, quæ tantum ſit modus, fruſtrà ponitur, quantitas eſſe accidens, ſeu ens reale diſtinctum à materia, nam modus non eſt, aut accidens, aut ens reale, ſed eſt medium, inter ſubſtantiam & accidens, inter ens reale & nihil, ſed medium negationis, non participationis, quomodo ſpiritus eſt medium negationis inter album & nigrum, quia nec eſt albus nec eſt niger, utrumque enim negatur de ſpiritu, quia color albus & niger ſunt proprietates corporis, ſpiritus autem non eſt corpus; Sed materia dici poteſt quanta, & extenſa, per quantitatem & extenſionem, quæ tantum ſit modus, non autem accidens, aut ens reale diſtinctum à materia, Ergo &c: probatur minor, quia quantitas ſeu extenſio nihil aliud dicit, quàm partes materiæ eſſe ſitas extra ſe invicem, id eſt, eſſe loco diſtantes, aut diſſitas; Sed ſitus partium extra ſe invicem, nihil eſt aliud, quàm modus corporis ſeu materiæ, & partium utriuſque, non autem accidens Phyſicum, aut ens reale diſtinctum à materia, ſeu corpore, Ergò nec quantitas, aut extenſio, eſt accidens, aut ens reale diſtinctum à materia, vel corpore, ſed modus tantùm utriusque, quod erat demonſtrandum contra ſententiam primam, Ergo ſi quantitas aut extenſio non ſit ipſa, materiæ, aut corporis eſſentia, quod voluit ſententia tertia, nec ſit accidens, aut ens reale diſtinctum à materia vel corpore, quod voluit ſententia prima, nihil reſtat, quàm ut ſit modus, materiæ aut corpori proprius; an re, an ratione diſtinctus, diſputari ſolet, cum modi quidam diſtinguantur re, alii ratione, à ſubjecto, quod modificant, ſicut & proprietates quædam diſtinguuntur re, quædam ratione, à ſubjecto ſuo. Ego quidem exiſtimo illos ſentire rectius, qui rationis tantùm diſcrimen admittunt, inter quantitatem, ſeu extenſionem, ab una parte; & materiam ſeu corpus, à parte altera.

25. Quicquid ſit, omnis quantitas corporis naturalis finita eſt, & terminata.

Quantitas *dicitur* finita & terminata, *quia certos habet limites, ultra quos extendi nequit.*

26. Ipſa quantitas, materiam, termini & fines, formam, immediate conſequuntur.

Uti forma materiæ indifferentem naturam reſtringit ad certam corporis naturalis ſpeciem, item eadem materiæ quantitatem interminatam ad certos terminos fines ac limites redigit.

27. Itaque quantitas actu interminata & infinita non datur ulla.

Accurate diſtinguendum eſt, inter infinitum & indefinitum; interminatum & indeterminatum: dicitur quantitas infinita ac corpus interminatum, quando in ſe, id eſt, in natura ſua, nullos habet terminos aut fines; hoc ſenſu, nullum corpus infinitum, nulla quantitas interminata datur, aut dari poteſt: indefinitum dicitur corpus & indeterminata quantitas, quando quantitatis in ſe quidem finitæ, fines, & corporis in ſe quidem terminati, terminos, mens tamen noſtra ſeu humana aſſignare, determinare, definire nequit; quo ſenſu mundus rectè dicitur indefinitus & indeterminatus, ſed non poteſt dici infinitus aut interminatus.

28. Ergo nec corpus infinitum aut interminatum.

Ratio theſeos eſt, quia quantitas & corpus ſe mutuo ponunt & tollunt.

29. Si enim daretur, tolleretur motus localis.

30. Nam corpus infinitum localiter moveri, eſt contradictio.

Ratio utriuſque eſt, quia nihil foret loci, in quo corpus infinitum moveri poſſet.

31. Fines & termini ſunt vel finiti vel indefiniti.

Diviſio iſta finium, ut & terminorum, inſtituta eſt, reſpectis mentis, quæ interdum eos finire, hoc eſt, numerare ac comprehendere poteſt, ac tunc dicuntur finiti, interdum non poteſt, ac tunc dicuntur infiniti; at extra mentem in rebus ipſis ſemper ſunt finiti: ſic verbi cauſa figura mille angulorum in ſe finita eſt, reſpectu mentis noſtræ, indefinita.

32. Aliud enim eſt quantitas infinita, quam negamus, aliud indefinita, quam admittimus.

Vide notas ad theſin 27. & 28.

à Theſi

à Theſi 25. ad Theſin 32. incluſivè.

Hiſce theſibus nihil agitur, quàm quod doceatur, omnem quantitatem eſſe finitam & terminatam, unde ultrò ſequitur, omne quoque corpus eſſe terminatum & finitum, & ex oppoſito, nullum corpus dari infinitum aut interminatum, nec quantitas ulla infinita & interminata. Quæritur hîc, an non tamen corpus & quantitas dici poſſit indefinita ſeu indeterminata? Reſp. omnino, hoc ſenſu, quod corporis alicujus, ut mundi, & materiæ, mundum conſtituentis, conſequenter & quantitatis, quæ materiam ſequitur, fines ac termini à nobis deſignari, definiri, aut determinari, nequeunt: hoc ſenſu materiæ primæ tribuunt *Peripatetici* quantitatem interminatam, melius indeterminatam, quia determinati fines quantitatis in materia deſignari nequeunt; eodem ſenſu *Carteſius* & *Regius* mundum vocant non infinitum ſed indefinitum, quia mundi fines deſignari nequeunt, idque ob rotundam ſui formam, quæ initium & finem quidem habet, ſed quænam ſint, aut ubi ejus figuræ circularis initium & finis inveniantur, nulla poteſt aſſignare mens humana. Atque ut totum hoc negotium, in quo veteris Philoſophiæ *Ariſtotelicæ* cultores, & novæ *Carteſianæ* propagatores, conveniunt, dextrè teneatur, quædam tenendæ ſunt diſtinctiones, primò diſtinguendum eſt inter eſſe actu & potentiâ, ſecundò inter eſſe re & ratione, tertiò inter eſſe poſitivè & eſſe negativè, quartò inter eſſe categorematicè & eſſe ſyncategorematicè, quæ diſtinctiones verbis diſcrepant, ſenſu conveniunt; nunc quomodo hîc ſit loquendum & ſentiendum, diſtinctè eſt videndum. Omnis quantitas corporis naturalis eſt finita & terminata re ipſa, actu, poſitivè, & categorematicè; iiſdem modis omne corpus eſt finitum & terminatum; corpus ergo infinitum aut interminatum, aut ut alii loquuntur, indefinitum aut indeterminatum, hiſce modis nullum eſt, uti nec quantitas ulla hiſce quatuor modis eſt infinita aut interminata, vel indefinita aut indeterminata. Quæritur, an corpus & quantitas non poſſint dici talia, ratione, potentiâ, negativè, & ſyncategovematicè. Reſp. ita quidem vulgò ſolet afferi ab utriuſque Philoſophiæ veteris & novæ cultoribus, quatenus in quantitate & corpore naturali, ſi reſpiciatur mundus & quantitas ejus, nullæ partes aſſignari nequeunt à ratione, & ſic dicitur mundus & quantitas, utrumque, habere partes infinitas, potentiâ, quatenus utrumque, à ratione, non re, dividi poteſt in infinitum, & ſic utrumque poteſt dici interminatum negative, quia termini mundi & quantitatis à nobis definiri nequeunt, & hoc vocant Scholaſtici infinitum & interminatum ſyncategorematicè; certè re ipſa, actu, poſitivè, categorematicè, ſolus Deus eſt ens interminatum & infinitum, nullum autem corpus eſt tale, nulla quantitas talis; ideoque cum quantitas materiæ primæ coæva, eſt interminata vel indeterminata à Peripateticis, id ſic intelligendum eſt, ut ſit talis non re, ſed ratione, non actu ſed potentia, non poſitive, ſed negative, non categorematicè, ſed ſyncategorematicè: item, cum Carteſius & Regius mundum faciunt indefinitum, vel ut alii etiam audent dicere, infinitum, id quoque intelligendum eſt non re, ſed ratione, non actu, ſed potentiâ, non poſitive, ſed negativè, non categorematicè, ſed ſyncategorematicè, uti utrumque nunc eſt explicatum, & ſic ſenſus ac modus loquendi utrobique eſt bonus, ac tolerari poteſt, relinquiturque Deo ſua entitas infinita & interminata ſibi propria, eo modo quo ipſi competit & nunc eſt expoſitum.

33. Viventia & Heterogenea corpora habent quantitatem definitam.

Heterogenea corpora *ſunt, quæ habent partes diverſi nominis ac naturæ, inter ſe.*

34. Inter non viventia & homogenea, elementa non habent certum magnitudinis terminum à natura, ſcilicet naturata, materiâ & formâ, definitum.

Homogenea *dicuntur, quæ habent partes ejuſdem nominis ac naturæ, inter ſe.*

35. Habent tamen quantitatis definitos terminos aliunde, id eſt, à corporibus ambientibus.

Niſi cælum ambiens, ignem elementarem impediret, extenderet ſe ille in infinitum.

36. Nec habent terminum certum parvitatis à natura definitum, quia minima etiam pars mixti eſt mixta, &, ſi Phyſice poſſent dividi in infitum, etiam minimas partes elementa penetrarent: id eſt, minimæ partes in elementis invenirentur.

Ratio eſt, quia elementa, ut omnia continua, in infinitum dividi poſſunt.

37. Habent tamen eum aliunde.

Ratio eſt, quia à corporibus ambientibus impediantur, ne in infinitum in partes minores & uſque minores elementa dividantur; ſi enim ad minimam partem pervenirent, non poſſent corporibus ambientibus reſiſtere.

38. Mixta non viventia habent parvitatem à natura definitam, ſed non item magnitudinem, quia non datur minimum Phyſicum, & quia lapis in infinitum excreſceret, niſi arroderetur & exederetur ab aëre.

Ratio prioris eſt, quia, ſi, verbi cauſa, lapides uſque & uſque dividantur, ex illa diviſione tandem reſultabunt elementa, quæ mixtum compoſuerunt.

à Theſi

à Theſi 33. ad Theſin 38. incluſive.

IN hiſce Theſibus proceditùr per varias corporum naturalium ſpecies, in deſignanda ſingulis ſua quantitate; ubi obſervanda eſt diſtinctio corporum naturalium, in viventia & non viventia, homogena & heterogenea: corpora non viventia omnia ſunt homogenea: ita quælibet pars aëris eſt aër, aquæ eſt aqua, lapidis eſt lapis: corpora viventia ſunt heterogenea, quia ſunt organica, id eſt, diverſis organis prædita, quæ diverſa organa diverſam quoque requirunt materiæ diſpoſitionem, ita alia eſt natura cutis, alia carnis, alia tendinis, alia nervi, alia muſculi, &c. De corpore viventi & heterogeneo id dici poteſt, quod habeant terminos ac fines ſuæ magnitupinis, neque enim arbores, nec bruta, nec homines ad cœlum uſque excreſcere poſſunt; nam, quod de gigantibus dicitur, Jovi cœlum erepturis, fabula magis eſt quàm veritas rei. Circa corpora non viventia & homogenea cum diſtinctione eſt procedendum: ea ſunt, vel ſimplicia, vel mixta, ſed non viventia: ſimplicia ſunt, vel cœlum vel elementa. Queritur an aut cœlum, aut elementa, habeant certum magnitudinis ſuæ terminum aut finem? Reſp. quod ſic, quia omne corpus naturale finitum eſt, habetque eſſentiam terminatam, ergo & habebit fines ac terminos ſuæ magnitudinis, quæ materiam immediatè ſequitur; ideoque errant iſti, qui putant cœlum dici poſſe ubique, quia ſic cælum haberet nullos ſui fines, aut terminos, &, ſi cœlum eſſet ubique, aut ullum corpus ubique eſſe poſſet, etiam implebit cœlum, aut tale corpus, ſpatia imaginaria: ſed nec cœlum, nec corpus ullum implent ſpatia imaginaria: quia tum ſpatia imaginaria fierent realia. Corpora non viventia mixta dicuntur habere determinatam parvitatem à natura, ex hypotheſi, quod nullum corpus naturale dividi poſſit in infinitum, quæ tamen hypotheſis diſputari poteſt, ſi enim dentur minima naturalia, id eſt, atomi phyſicæ, ut ſtatuunt, olim Democritus, hodie Magnenus & Berigardus, nec improbabiliter, omnino, ultra definitam parvitatem, abiri poteſt ad id, quo nihil eſt minus. An mixta nòn viventia excreſcere poſſint in magnitudinem non definitam, diſquiri poteſt.

39. Qualitas corporis naturalis eſt potentia ad agendum vel patiendum, quod naturæ eſt conſentaneum.

Per qualitatem *hic intellige ſecundam & tertiam ſpeciem qualitatis: ideoque potentia naturalis hic non debet ſumi pro ſecunda tantum ſpecie qualitatis, ſed latius, prout ſignificat principium naturale, ſed accidentale agendi, quo ſenſu calor quoque dicitur potentia naturalis calefaciendi.*

40. Eſt manifeſta vel occulta.

Sic dividitur qualitas ratione eſſentiæ, non exiſtentiæ; utramque enim exiſtere ex operationibus liquet, ſed quid ſit occulta qualitas latet, quid ſit manifeſta patet: occulta ſubdividitur in Sympathiam & Antipathiam.

HAc utraque theſi de qualitatibus corporum naturalium agitur, ſed valde ſteriliter, cum tamen per eas omnis operatio Phyſica explicanda ſit & explicari ſoleat, ſed *Ariſtotelici* ea ferè minus habent, quæ maxime faciunt ad explicationem rerum, & conſectantur illa tantum, quæ diſputari poſſunt ac ſolent. Hoc notandum venit, per *potentiam ad agendum uel patiendum*, qua definitur qualitas corporis naturalis, non intelligi tantum potentiam naturalem, quæ ſecundam facit qualititatis ſpeciem, ſed & patibilem qualitatem; verbi cauſa, calorem & frigus &c. De qualitatibus corporis naturalis longe agunt fuſius. *Carteſius* & *Regius*, ille, in *principiis ſuæ Philoſophiæ*, hic, in *fundamentis Phyſices*: imo ex Peripateticis ipſis, *Wendelinus* & *Caſmanus*, in *parte generali Phyſicæ*, procedunt per omnes ſpecies qualitatum, lucem, colorem, ſonum, odorem, ſaporem, calorem, frigus, humiditatem, ſiccitatem, raritatem, denſitatem, & ſi quæ ſint plures. Et ſanè cum hîc actum ſit de forma, principio earum, etiam hic tractari debent, non in doctrina de anima, *Berigardus* parcior in iis hic explicandis, quia ille *Ariſtotelis acroaſin Phyſicam* κατὰ πόδας ſequitur, in *Circuli ſui Piſani Dialogis*: Hoc dicemus impræſentiarum, ineptè hic th. 40. qualitates quaſdam aſſeri occultas; nam quod eas *occultas* dicant, non quod ſint, ſed quid ſint, quia earum principia, formæ, nobis ſunt occultæ, id arguit Philoſophiæ Ariſtotelicæ imperfectionem, in qua omnia explicanrur per tales formas & qualitates inde promanantes, quæ ambæ ſint ignotæ: at vero longè felicius philoſophantur *Carteſius* & *Regius*, qui in ſua Philoſophia, & qualitates explicant, etiam occultas, pariter & formas *Ariſtotelicis* ignotas; ita vulgo ponunt pro exemplo qualitatis occultæ, virtutem magneticam, quâ magnes trahit ferrum, cum enim forma magnetis ſit occulta, & illam quoque vim magnetis, trahentis ferrum, occultam eſſe volunt: ſed virtutem magneticam clariſſimè expoſuerunt *Carteſius* & *Regius*, eamque ex principiis ſuis, motu, & varia partium in magnete earundem ſitu, numero, magnitudine, explicant, quæ explicatio apud illos videri poteſt: ſed apud Ariſtotelicos, formæ & qualitates occultæ, merum ſunt ignorantiæ aſylum; quid enim facilius eſt dicere, quam, magnes trahit ferrum, per aliquam virtutem, ſeu qualitatem, quæ occulta eſt, quia forma occulta eſt, quod eſt lectorem eludere, & non ei ſatiſfacere. Nos impræſentiarum ad qualitates ſpeciales diſcutiendas non deſcendemus, quod fiet Capite 8. & 13. ſequuti conſuetum Peripateticorum ordinem.

41. Locus, Ariſtoteli, eſt ſuperficies corporis continentis proxima & immobilis.

Superficies, *id eſt, latitudo, ſeu plena, ſeu concava, ſeu convexa:* proxima *dicitur, quæ rem locatam cingit ac circumſcribit:*

Immobilis, *quia, ſi movetur res locata, manet locus; ut, ſublato libro de menſa, manet menſa.*

42. Aliis

42. Aliis, ſpatium rei locatæ; & rectius.

Spatium proprie nec ſubſtantia eſt, nec accidens, nec tamen nihil, ſed privatio & abſentia corporum quæ in eo eſſe poſſunt; atque cum jam ſunt, ſpatium dicitur locus.

DE loco, nec *Ariſtoteles*, nec *Ariſtotelici*, inter ſe eodem modo philoſophantur, multo magis aliter philoſophantur de eo, qui *Ariſtotelis* principiis non inſiſtunt, uti *Carteſius*, & *Regius*; de *Berigardo* ſpeciatim videbimus. Primò locus *Ariſtoteli*, & Græcis ejus interpretibus, (excepto *Johanne Philopono*, aliâs Gramatico) Latiniſque Interpretibus, definitur Græce, πέρας, Latine vulgo. *ſuperficies corporis* &c. ubi hoc notandum venit, τὸ πέρας, Græcum peſſime fuiſſe verſum, per *ſuperficiem*, quæ tamen verſio aliquot ſeculis duravit; nam apud Euclidem ſuperficies Græce dicitur ἐπιφάνια, & πέρας ſignificat terminum, atqui terminus & ſuperficies non reciprocantur, nec ſunt idem, nam omnis quidem ſuperficies, eſt terminus, corporis ſcilicet, ſed non omnis terminus eſt ſuperficies: nam linea eſt terminus ſuperficiei, ipſa tamen non eſt ſuperficies, & punctum eſt terminus lineæ, non tamen eſt ſuperficies; hinc locus recte dicitur *Ariſtotelis* πέρας, Latinè *terminus*, non tamen *ſuperficies*; & ſunt peculiares rationes, cur *locus* non poſſit dici *ſuperficies*, inter quas hæc eſt potiſſima, quod locus debeat eſſe æqualis locato, ſed ſi locus ſit ſuperficies, quæ tantum eſt duarum dimenſionum, corpus autem locatum eſt dimenſionum trium, non erit locus æqualis locato, quippe duæ dimenſiones, non ſunt æquales tribus dimenſionibus; ſed de hoc negotio plura dicenda venient ad theſ. 43. *Plato* & *Philoponus*, & inter recentiores *Scaliger* & *Ramus*, aliique, loci genus fecêre *ſpatium*, non vero terminum; hoc ſpatium eſt vel *verum* illis, vel *imaginarium*, verum, quod convenit corporibus omnibus creatis, & in hoc univerſo conſtitutis, imaginarium in quo corpora nulla exiſtunt, ſed exiſtere non repugnat; quale ſpatium ab æterno fuiſſe aſſerunt, in quo aliquando in principio temporis creatus ſit mundus, cum omnibus corporibus in ſe contentis, quale etiam fingunt extra hunc mundum conditum, in quo Deus plures mundos, ſi vellet, condere poſſet: hinc *Scaligero*, Locus, eſt ſpatium, corpore plenum; vacuum, eſt ſpatium, omni corpore carens; quod intra hunc mundi ambitum dari, negant homines *Ariſtotelici*, extra eum dari, admittunt: hoc ſpatium, ſive verum, ſive imaginarium, volunt eſſe trina dimenſione præditum, ut ſit idoneum & recipiendis, & ſuſtentandis corporibus, trina dimenſione præditis, *Carteſius* & *Regius* ſpatia imaginaria in totum negant; quia nullum admittunt locum, qui non ſit cum corporibus, imo corporum, conſequentur cum ſpatia imaginaria omne excludant corpus, non poſſe locum explicari per ſpatia imaginaria: quibus quidem hoc concedi poteſt, omnia ſpatia vera ac realia, eſſe corpora, ſed & hoc inquirendum eſt, an locus debeat dici ipſi rei locatæ *intimus*, ipſaque ejus dimenſio, & non inveniri, niſi ubi invenitur corpus; ſic enim diſtinctio loci in internum & externum perit: atqui iſta diſtinctio non eſt temerè rejicienda: vocatur locus internus ipſa quidem corporis naturalis dimenſio trina, ſed præter hunc locum internum dari aliquem externum, negari non poteſt, qui non ſit corporis locati, ſed locantis; nihil enim dubium eſt, quin & corpus locans & locatum ſuam ſibi habeat dimenſionem, & quin dimenſio corporis locantis ſit locus dimenſionis corporis locati: atqui dimenſio corporis locati, id eſt, locus internus, differt â dimenſione corporis locantis, id eſt, loco externo. Quod ſpectat ſpatia imaginaria, illa quidem non neceſſaria, quippe ſine quibus, & locus, & immenſitas Dei, optime explicari poteſt; nam illa ſpatia imaginaria, aut ſunt aliquid, aut nihil; ſi nihil, ridiculum eſt dicere, locum eſſe ſpatium imaginarium, aut Deum eſſe ubique, id eſt, in ſpatio imaginario, quod eſt nihil; & quid dicemus? an ergo localitas, tum infinita Dei, tum finita creaturarum, terminabitur in aliquo nihil? attamen tale nihil, volunt eſſe ſpatium imaginarium, quod faciunt locum: ſi ſit aliquid, vel eſt aliquid creatum, vel increatum: ſi eſt aliquid creatum, eſt vel ſubſtantia, vel accidens, vel medium negationis, inter ſubſtantiam & accidens; ſed nihil iſtorum dici poteſt: non ſubſtantia eſt, quia daretur dimenſionum penetratio, nam ſpatium hoc imaginarium non eſt ſubſtantia ſpiritualis, ſi ſit ſubſtantia, ſed erit corporea: ſed quomodo ſic poterit recipere corpora abſque dimenſionum penetratione; neque eſt accidens, quia nullum accidens poteſt recipere ſubſtantiam quoad omnem ſuam dimenſionem: ſiquidem enim ipſum accidens non habet partem, extra partem, quomodo recipere valeat corpus habens partem extra partem: neque eſt medium negationis, hoc ſpatium imaginarium, inter ſubſtantiam & accidens; nam quodnam erit? an relatio, ens rationis, denominatio externa, modus? an privatio? Reſp. vel eſt privatio Logica, vel Phyſica, id eſt, ſpatium imaginarium ſignificat, vel corpora debere ſibi ineſſe, vel poſſe: ſi prius, nil poteſt dici falſius, quia ipſi ſtatuunt ſpatia imaginaria extra cælum, in quibus nec ullum corpus eſt, nec eſſe debet: ſi poſterius, tum ſignificatur, ſpatia imaginaria eſſe merum nihil: nam, quodcunque dicit tantum negationem alterius rei, id reſpectu iſtius rei eſt merum nihil; ſed ſpatia imaginaria dicunt negationem omnium rerum, ergo reſpectu omnium rerum ſunt merum nihil; conſequenter, non ſunt privatio, quia privatio non eſt nihil, ſed aliquid.

43. Quia juxta Ariſtot. definitionem non conveniret locus omni corpori naturali.

Nam cælum extimum ſeu ultimum ſeu ſupremum non foret in loco, quia nullum datur corpus illud ambiens, cujus ſuperficies locus ejus eſſe queat.

MUlta ſunt argumenta, quibus probari poteſt efficaciter, locum non eſſe ſuperficiem, unum ex iis

eſt in textu, ſcilicet, cælum ſupremum non fore in loco, quia extra illud nulla eſt ſuperficies, quæ ambiat illud; ſed præterea & hoc argumentum magni ponderis eſt: omnis locus debet eſſe æqualis locato, ſed ſi locus ſit ſuperficies, non eſt æqualis locato, ergo &c. probatur minor, quia ſuperficies tantum eſt duarum dimenſionum, eſt enim tantùm longa & lata, at corpus locatum eſt trium dimenſionum, nempe, eſt longum, & latum, & profundum ſeu craſſum.

44. Eſſe in loco convenit corpori propter quantitatem; Hinc.

Ut quantitas eſt proprietas materiæ; ita locus quantitatis.

45. Quam neceſſarium eſt corpus eſſe quantum, tam neceſſarium eſt corpus eſſe in loco.

Ratio eſt, quia eſſe corpus, eſſe quantum, eſſe in loco, ſe mutuo ponunt ac tollunt.

Ad Theſ. 44. 45. *& tres ſequentes.*

HIſce Theſibus duæ proprietates loci exponuntur, ſcil. quod nec unum corpus poſſit eſſe in pluribus locis, nec duo corpora in eodem loco, & fundamentum utriuſque ſubſternitur hoc, quia locus, ſeu eſſe in loco, conveniat corpori, propter quantitatem; ut ergo corpus unum unam habet quantitatem, ita eſt in uno loco, & quemadmodum duo corpora duas habent quantitates, ita non poſſunt eſſe niſi in duobus locis; quod vero locus, aut eſſe in loco, corpori conveniat propter quantitatem, ſic probatur: ſi omnis quantitas partem habet extra partem, ergo omne quantum eſt in loco, ſed verum prius, Ergo & poſterius, probatur major, quia habere partes extra partes, eſt habere partes loco diſſitas; & hæc ſe mutuò inferunt, materia, quantitas, locus; quodcunque enim præditum eſt materia, hoc eſt quantum, quod eſt quantam, hoc eſt in loco: uti ergo corpus unum, unam tantum habet materiam, ita tantum unam habet quantitatem, & ita in uno tantum eſt loco: Ergo corpus unum, propter quantitatem unam, tantum eſt in uno loco, & corpora duo, propter duas quantitates, ſunt in duobus locis.

46. Et dimenſiones parteſque loci, reſpondent dimenſionibus partibuſque corporis; hinc.

Dimenſiones, *id eſt, longitudo, latitudo, & craſſities: ratio theſeos eſt, quia, ut totum corpus eſt in loco totali, ita partes corporis ſunt in locis partialibus.*

LOngitudo, latitudo, craſſities, dicuntur Philoſophis dimenſiones, quia per eas corpus menſuratur, ſuntque vel loci, vel rei locatæ, eſtque proportio quædam inter dimenſiones loci, & rei locatæ, ſic, ut longitudo, latitudo & craſſities rei locatæ, reſpondeant ipſi loco; quod, ſi locum ſumas pro corpore ambiente, intelligi facile poteſt, ſed ſi ſumas pro ſpatio, longitudo, latitudo & craſſities, tantum ſunt imaginariæ; quemadmodum ſpatium, per quod definitur locus eſt imaginarium, attamen imaginamur hoc ſpatium longum, latum, ac craſſum, ac ſi revera tale eſſet.

47. Non poſſunt duo corpora ſimul eſſe in eodem loco.

Ratio theſeos eſt, quia daretur dimenſionum penetratio, quod ab omnibus habetur abſurdum in Philoſophia.

48. Nec magis unum corpus poteſt eſſe in duobus locis vel pluribus.

Ratio theſeos eſt, quia corpus unum foret & non unum, nam unum eſt ex Hypotheſi: non unum erit, quia erit diviſum à ſe, quod enim in duobus pluribuſve locis disjunctis eſt, illud non poteſt non a ſe eſſe diviſum, at vero unum eſt indiviſum: ergo corpus illud ſimul erit diviſum & indiviſum, unum & non unum, quæ eſt contradictio.

49. Locus omnis eſt repletus corpore.

Locus omnis, *ſcilicet, in hoc mundo, nam, an dentur ſpatia, ut vocant, imaginaria, extra hunc mundum, inter ſeſe diſputant Philoſophi.*

50. Vacuum itaque non datur.

51. Nec dari poteſt naturaliter.

Ratio utriuſque eſt, quia nulla ſic fieret in hiſce inferioribus generatio aut corruptio; motus aut mutatio; quia, admiſſo vacuo, virtus ac influxus cælorum ad nos derivari non poſſet, quo tamen opus eſt ad mutationes & motus in inferioribus.

5. At quin ſupernaturaliter dari poſſit, non videtur negandum.

Ratio eſt, quia nec ex parte Dei, nec ex parte rei ulla implicatur contradictio; aut, ſi implicetur, oſtendatur.

Ad Theſin 50. 51. *&* 52,

SI vacuum opponatur loco interno, id eſt, ipſi corporis naturalis dimenſioni, nec naturaliter, nec ſupernaturaliter dari poſſe videtur; quia ut detur corpus naturale expers trinæ dimenſionis, contradictionem implicat, quia dimenſio corporis naturalis & ipſum corpus naturale habent ſe ut proprium & ſubjectum, quæ à ſe invicem, nec naturaliter, nec ſupernaturaliter, ſepa-

ſeparari queunt: ſi vacuum opponatur loco externo, ut vacuum dicatur, ſpatium, omni corpore deſtitutum, uti locus externus, eſt ſpatium corpore plenum, naturaliter non videtur dari poſſe, intra mundi ambitum, vacuum: quia omnia corpora mundi ſunt contigua ſibi invicem, quod mundus ſit rotundus, & mundi omnes partes ſeſe invicem ambiant, ſuis ſuperficiebus, ut intra ſuperficiem unius corporis contenti, & ſuperficiem corporis alterius continentis, nullum detur ſpatium medium aut vacuum, ſi enim daretur, periret contiguitas corporum mundo contentorum; videtur tamen rarefactio & condenſatio alicujus corporis, intra mundi ambitum contenti, evincere parvum vacuum, niſi dicamus cum *Carteſio*, rarefactionem fieri per ingreſſum novorum corpuſculorum inſenſibilium, in ſpatia inter media, partium rei, quæ rareſit, & condenſationem fieri per expulſionem partium ex ſpatiis intermediis corporis condenſati: quicquid ſit, quin virtute divina poſſibile ſit dari vacuum, non videtur negandum: nam ſi magnum dari poteſt, extra hunc mundum, ut dari poſſe aſſerunt *Ariſtotelici*, quid ni per eandem potentiam divinam dari quoque poſſit parvum vacuum, intra hunc mundi ambitum; neque hoc implicat contradictionem ex parte Dei, quia ejus potentia non eſt exhauſta: neque ex parte rei, quia illud mundum non deſtrueret; adeoque, quod attinet vulgares quaſdam experientias, de teſta cineribus repleta, quæ aquam ſuperinfuſam recipiat: de ſcypho, qui repletus vino, abſque ulla effuſione ejus, intra ſe recipiat nummum aurerum: de ſiphone, quo immiſſio in aquam per inferius orificium, per ſuperius orificium attrahitur aër, eæ omnes & ſimiles haud incommodè ſolvi poſſunt; nam in teſta plena cineribus, dicemus per aquam infuſam partes quaſdam ſubtiliores cinerum evaporare, quæ faciant locum aquæ effuſæ, & ſic nullum ibi dari vacuum: quod ſpectat injectum nummum aureum in ſchyphum vino plenum, dicemus, nummum aureum eſſe corpus poroſum, & ſic in poris illis auri injecti, recipi vinum, quod alioquin efflueret extra ſchyphi, ante pleni, marginem: quod attinet ſiphonem, cujus immiſſo orificio inferiori in aquam, per ſuperius attrahitur aër, dicimus, non ſequuturum tamen vacuum, ſed aquam potius aſcenſuram, ut locum, ab aere deſertum, repleat, quod experientia docet.

CAPUT III.

DE

MOTU & TEMPORE.

THESIS I.

DAri motum ipſe teſtatur ſenſus.

Hic vox (motus) *ſumitur latius quam theſi 5. ſic ut hic comprehendat generationem quoque & corruptionem, quæ ex definitione motus Ariſtotelica theſi 5. excluduntur. Per* ſenſum *intellige externum.*

2. Eſt inter affectiones corporis naturalis longe nobiliſſima.

3. Quia in ipſa definitione naturæ ponitur.

Eſt enim natura cauſa & principium motus, ubi vox motus iterum latius ſumitur.

4. Eſt tamen explicatu difficilis ejus eſſentia, quia eſt imperfecta, & magna motuum varietas.

Natura motus eſt imperfecta, quia eſt ens in fieri, eſt enim motus nihil aliud quam terminus ad quem, dum fit; ſic calefactio eſt ipſum fieri caloris.

Ad Theſin 1. 2. 3. 4.

THeſi prima in commentario notatur inſignis inconſtantia Philoſophiæ Ariſtotelicæ, in eo ſita, quod cum *Ariſtoteles* naturam definivit, *principium & cauſa motus*, ibi hanc vocem ſumſerit latiſſimè, eſt enim natura principium & cauſa motus, non tantum localis, aut alterationis, aut accretionis, & oppoſitæ diminutionis, ſed & generationis, ac corruptionis, imo naturaliſſimum opus viventis eſt generare, generatio tamen & corruptio, à definitione motus Ariſtotelica, quæ hic ponitur theſi 5. ſecluditur: in theſi prima *motus* tam late ſumitur ut ſumebatur in definitione naturæ, nam ſenſus teſtatur non tantum dari motum ſucceſſivum, localem, alterationem, accretionem, diminutionum, ſed & ex ſenſu conſtat externo, etiam dari generationem & corruptionem, tum viventium tum non viventium, ideoque Philoſophia *Ariſtotelis* atque Ariſtotelica ludit in ambiguo, & vocem *motus* uſurpat pro arbitrio, nunc latius, nunc ſtrictius, ita quoque alia vocabula, nunc illa ſumuntur ſignificatione prout illis dicendi magiſtris placet, theſi quarta dicitur eſſe *magna motuum varietas*, quod intelligendum eſt de motibus ſingularibus, alioquin motus, quoad ſpeciem ſpectatus,

tus; aut genus, non eſt tam varius, ſed vel unus ac ſolus localis, *Carteſio* & *Regio*, vel *Ariſtotelicis* triplex, ad quantitatem accretio & diminutio, ad qualitatem alteratio, ad ubi latio ſeu motus localis: in commentario cum dicitur motus, *nihil aliud eſſe, quam terminus ad quem, dum fit*, notandum eſt, terminum ad quem, V. C. calorem, ſpectari vel in fieri, vel in facto eſſe, cum ſpectatur in fieri motus; calefactio eſt idem realiter cum ipſo, diſtinguiturque ab eo tantum formaliter, ſeu ratione ratiocinata, at ſi ſpectetur terminus ad quem in facto eſſe, ut calor poſtquam eſt productus, diſtinguitur calefactio, motus, à termino ad quem, calore, realiter, ac nemine cogitante.

5. Ariſtoteles definit motum, actum ejus, quod eſt poteſtate, quatenus eſt tale.

Definitio motus ex Ariſtotele non eſt examinanda ad amuſſim & normam definitionis perfectæ, quia quod perfecte definitur, debet eſſe ens perfectum, quale non eſt motus.

HIc proponitur definitio motus ex Ariſtotele, quæ explicatur Ariſtotelicè uſque ad theſin 12. excluſive, eſt autem definitio valde obſcura, ut ſunt pleræque definitiones Ariſtotelicæ; genus ejus Græcis ponitur ἐντελέχεια; quod vocabulum componitur ex ἐντελὲς & ἔχειν, ac quomodo latinè verti debeat ita ſe torſerunt interpretes Ariſtotelis, ut Hermolaus Barbarus narratur diabolum rogaſſe, ac tandem reddidiſſe vocabulo barbaro, *perfectihabio*; quæ vox ſumi poteſt, vel paſſive, pro perfectione quæ habetur, vel active, pro eo quod perfectionem habere facit; non autem ſumitur commode ſenſu priore pro perfectione quæ habetur, nam cum habetur motus, habetur potius imperfectio, quam perfectio, quin terminus ad quem, qui motu acquiritur, potius dici debet perfectio, quam motus, quo acquiritur; poſteriori ſenſu dici poſſet perfecti habio, quia facit motus, ut ſubjectum ſeu patiens, terminum ad quem ſeu perfectionem ſui habeat: latinè vulgò vertunt, *actum*, quomodo & hæc vox græca vertitur in definitione animæ, cum animus definitur actus corporis organici potentiâ vitam habentis. Porro fit mentio δυνάμιος in definitione motus, id eſt, potentiæ vel poteſtatis, & quidem cum particula reduplicativa, *quâ*, vel *quatenus*, eſt enim motus actus entis in potentia quà potentia. Quid per hæc duo vocabula *actum* & *potentiam* intelligatur, & quomodo opponantur, in ſequentibus uſque ad 12. explicatur theſibus.

6. Actus intelligitur non ſubſtantialis, ſed accidentalis, iſque non primus, ſed ſecundus, non entitativus, ſed formalis.

Actus ſubſtantialis eſt omnis ſubſtantia, & accidentalis omne accidens: Actus primus, eſt principium operandi, ſecundus, ipſa operatio.

7. Quamvis ratione termini ad quem aliquo modo primus dici poſſit.

Ratio theſeos eſt, quia motus eſt quaſi forma termini ad quem, dum fit; ut calefactio caloris forma eſt, dum calor fit.

DE actu agitur Theſ. 6. & 7. vocabulum *actus* eſt ambiguum, interdum idem eſt, quod actio, ut cum dicimus, actus intelligendi, ſentiendi, id eſt, actio intelligendi, ſentiendi; interdum ſignificat id, quod opponitur potentiæ, quo ſenſu Actus opponitur potentiæ, dividuntque iſta duo totam Entis latitudinem, ac tum dividitur actus in entitativum & formalem; ille eſt, quo res unaquæque exiſtit, competitque etiam ipſi materiæ, ei opponitur potentia objectiva, quâ res quæ actu non exiſtit, exiſtere poteſt per potentiam agentis, cujus eſt objectum: Actus formalis, dicitur forma quæcunque, ſive ſubſtantialis, ſive accidentalis, quæ rem facit exiſtere actu talem vel talem, id eſt, hujus vel illius ſpeciei, cui opponitur potentia ſubjectiva, quâ forma aliqua, ſeu ſubſtantialis, ſeu accidentalis, quæ non exiſtit in ſubjecto, exiſtere poteſt in eo. Interdum actus dicitur de ipſa ac tota rei Eſſentia, quia per Eſſentiam res conſtituitur in eſſe, & in eſſe tali, quo ſenſu humanitas eſt actus hominis, & Eſſentia actus Entis; atqui hic tum diſtinguenda veniunt hæc duo, *eſſe actum*, & *eſſe actu*, humanitas Petri mortui eſt actus Petri ut hominis, ſed non eſt actu in Petro mortuo. Cum motus dicitur actus, non intelligitur actus in prima ſignificatione, nec in tertiâ, ſed in ſecundâ, non tamen actus entitativus, ſed formalis, non ſubſtantialis, ſed accidentalis.

8. *Ejus quod eſt*: ſignificat mobile, ſeu corpus naturale.

Vocula (eſt) *hic ſumitur pro exiſtit, & ſignificat eſſe exiſtentiæ, non vero eſſe eſſentiæ, eſt enim motus actus ejus quod exiſtit, non quidem ex toto, ſed ex parte ſaltem, ſi enim terminus ad quem in totum exiſtit, motus ceſſat: ſi vero motum referas ad patiens, vere eſt actus ejus quod exiſtit, etiam ex toto, quia totum patiens exiſtit; verbi cauſa, in calefactione patiens eſt aqua, quæ in totum exiſtit, terminus ad quem eſt calor, qui exiſtit ex parte.*

QUod hic dicitur theſi octavâ, *ejus quod eſt*, in græco Ariſtotelis textu exprimitur voce ὄντος, ſeu entis, ſumitur enim vox ὄντος, vel ens, interdum ut participium, interdum ut nomen, hic ſumitur ut participium, motus enim eſt actus rei exiſtentis, calefactio enim eſt aquæ, quæ nunc exiſtit dum calefit, exiſtit vero aqua in potentia, non objectiva, ſed ſubjectiva, reſpectu caloris, quem, ut ſubjectum, ſuſcipere ac ſuſtinere valet; cum vero illud quod exiſtit, cujus eſt motus ſeu quod movetur, ſit aut eſſe ſaltem poſſit, vel ſpiritus, vel corpus, quæritur, quale hic intelligatur mobile exiſtens, an ſpiritus, an corpus; reſpondent *Peripatetici*, intelligi ſolum corpus, non autem ſpiritum, quia hic agitur de motu, qui eſt affectio corpo-

corporis naturalis; ſed enim, annon quoque ſpiritus movetur? & annon motus in Angelo, eſt actus entis, id eſt, rei exiſtentis, in potentia, ad ubi ſive locum, in quem movetur revera? nam quod Angelos moveri dicant Ariſtotelici non propriè, ſed impropriè, ἀναλόγως, & per ſimilitudinem, id gratis dicitur, nam tam verè mutant ſuum ubi, quam corpora, & tam vere transferuntur de loco in locum ut corpora, ideoque hoc gratis dicitur, per illud ὄντος, ſive entis, ſumpti participialiter pro eo quod exiſtit, intelligi debere ſolum corpus.

9. Dicitur vero mobile eſſe *poteſtate*; non ratione motus; ſed ratione formæ introducendæ.

Per formam introducendam *intelligitur*, *terminus ad quem*, *qui in patiens introduci debet*, *& dicitur* forma, *quia patiens informat*; *ſic calor introducendus in aquam*, *aquam informat*, *cùm eſt introductus*.

Cum author dicit, mobile eſt *poteſtate*, melius dixiſſet *potentiâ*; nam hæc duo vocabula diverſas habent ſignificationes, & in græco Ariſtotel. textu eſt δύναμις, quod ſignificat potentiam, & non poteſtatem, quod dicitur græcè ἐξουσία: ita Chriſtus mediator dicitur à patre accepiſſe omnem ἐξουσίαν id eſt, omnem poteſtatem ſeu authoritatem, in cœlo & in terra; at πᾶσαν δύναμιν, omnem potentiam Chriſtus quà mediator non accepit à patre, ſed quà Deus habuit ab æterno; & patiens, hic, ſeu mobile, non dicitur eſſe ἐξουσίᾳ id eſt poteſtate, ſed δυνάμει id eſt potentia.

10. Intelligitur poteſtas non activa, ſed paſſiva.

Ratio theſeos decimæ hæc eſt, *quia terminus ad quem ſimul & motus recipiuntur in patiente*, *ſeu ſubjecto*; *non poteſt intelligi alia poteſtas quam paſſiva*, *quæ ſubjecto ſeu patienti eſt propria*, *nam activa poteſtas eſt propria agenti*, *in quo nec motus nec terminus ad quem ejus eſt*.

Cum vero potentia ſit multiplex, intelligitur non objectiva, ſed ſubjectiva, non activa, ſed paſſiva, non obedientialis, quæ per ſolam virtutem ſupernaturalem & miraculoſam Dei, in actum deducitur, ſed naturalis, quæ ab agente naturali, viribus & mediis naturalibus, in actum deducitur, quod fit, cum mobile ſeu patiens, terminum ad quem recipit, qui in ſe producitur, & ab eo informatur; nam illa potentia in qua dicitur exiſtere patiens, reſpicit terminum ad quem, non vero motum, quo terminus ad quem producitur.

11. Illa verba, *quatenus eſt poteſtate*, ſignificant, motum eſſe quid imperfectum, & cujus eſſentia conſiſtat in fieri.

Eſſentia motus eſt propriè ipſum τὸ produci, *ſeu τὸ fieri rerum*, *& quandoquidem res quæ fiunt per motum*, *non producuntur ſimul & ſemel*, *id eſt*, *unico momento*, *ſed ſucceſſive*, *per partes aut gradus*; *quæritur hic*, *an motus dicatur reſpectu partium vel graduum acquiſitorum*, *an vero reſpectu acquirendorum*: *reſpondemus poſterius*, *quia calefactio*, *verbi cauſa*, *non dicitur reſpectu caloris jam introducti in aquam*, *ſed reſpectu caloris introducendi adhuc*, *qui ideo dicitur eſſe poteſtate*, *quod*, *cum nondum ſit*; *eſſe tamen poſſit*, *& ſic motus dicitur actus ejus quod eſt poteſtate* (*quatenus poteſtate*) *ſic calefactio dicitur motus caloris*, *qui non eſt ſed poteſt eſſe*, *& quatenus poteſt eſſe*.

Cum duum ſint generum entia, quædam perfecta, quædam imperfecta, perfecta quæ eſſentiam ſuam totam habent ſimul, imperfecta quæ non item, motus eſt ex genere entium imperfectorum, uti quoque eſt tempus; ideoque, qui ſic argumentantur, præteritum non eſt, futurum nondum eſt, ergo nullum datur tempus, quia præſens non eſt tempus, ſed terminus copulans partem temporis præteritam & partem futuram? illi ſic refutari poſſunt, quod tempus non ſit ex genere entium perfectorum & permanentium, ſed ex genere entium imperfectorum & ſucceſſivorum, hæc dicuntur exiſtere cum fiunt, ita quoque exiſtit motus, cum fit, eſtque ens ſucceſſivum, quia, ut in tempore una pars temporis ſuccedit alteri, ita & in motu, una pars motus ſuccedit alteri, uti videre eſt in calefactione, quâ aqua frigida calefit; nam non inducitur calor ſimul & ſemel, ſed caloris introductio, id eſt, calefactio, fit ſucceſſivè, & ratio eſt, quia terminus ad quem motus, ut calefactionis, partes habet vel gradus, qui reſpondent partibus motus, ſibi invicem ſuccedentes; motus autem à termino ad quem, ut calefactio à calore, non diſtinguitur re, ſed ratione tantum; ideoque, ſi terminus habeat partes aut gradus ſibi invicem ſuccedentes, etiam motus ſit ſucceſſivè. Notandum vero eſt, eam reduplicationem in definitione motus Ariſtotelicâ, quà potentia, cum motus definitur, actus entis in potentia, quà potentia, intelligendam eſſe reſpectu partium aut graduum, termini ad quem, V. C. caloris, in patiente, V. C. aquâ, per motum, putà calefactionem, producendorum, non autem jam productorum.

12. In omni motu eſt, movens, mobile, terminus à quo, & terminus ad quem.

Hæc quatuor debent eſſe inter ſe diſtincta, *quod ex ſequentibus patebit*.

Ex illis quatuor, in omni motu requiſitis, nihil magis eſt intimum motui, quàm terminus ad quem, quia hic cum motu identificatur non ſic, movens, mobile, & terminus à quo, quæ tria ſemper re ipſa à motu diſtinguuntur, ſed terminus ad quem, ut calor, non diſtinguitur re à motu, calefactione, ſed ratione tantùm, vel ad ſummum modaliter, eſt enim motus nihi aliud, quàm ipſum produci, ac fieri caloris, habetque ſe ad calorem, ut modus ad-

rem modificatam; hæc verò quatuor reperiuntur in omni actione phyſica, tranſeunte ac ſucceſſiva, qualis eſt motus hîc definitus, ac ſpectatus. Sed, ſi vox motus extendatur ad ſignificandam actionem ſupernaturalem, immanêntem, aut momentaneam, hæc quatuor non ita ſemper inveniuntur diſtincta, nam in actione ſupernaturali, qualis eſt creatio, mobile, ſeu patiens, nullum eſt, ſed creationem ignoravit Ariſtoteles, qui motum nobis definivit: in actione immanente, ut eſt intellectio, idem eſt agens & patiens, nam intellectus agens, & patiens, non ſunt duo realiter diſtincti intellectus: in actione momentanea, interdum eſt patiens, ſeu mobile, diſtinctum à movente, & termino ad quem, ut in generatione & illuminatione, interdum non eſt, ut in creatione.

13. Movens eſt, à quo motus eſt.

Ideo motus reſpectu moventis eſt actus ſecundus.

14. Hoc debet eſſe diſtinctum à mobili.

Quomodo movens à mobili diſtinguatur, dicitur theſi 15.

15. Vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, vel ut pars à toto, vel ut totum à parte.

Totum movetur à toto, ut quando equus trahit currum; pars à parte, ut quando muſculi movent brachium; pars à toto, ut quando corpus hominis movetur à toto homine, aut rota una horologii à toto horologio: totum à parte, ut homo aut animal ab anima ſentiente movetur.

16. Omne enim quod movetur ab alio movetur.

Hoc axioma intelligendum de motu tranſeunte, non immanente, item de motu materiali, non immateriali, item de motu reali, non intentionali, item de motu naturali ſeu Phyſico, non morali ſeu Ethico.

17. Nam non poteſt idem reſpectu ejuſdem formæ eſſe, & actu, & poteſtate.

Ratio eſt, quia ſic idem eſſet, & non eſſet, reſpectu ejuſdem; quod enim poteſtate eſt, illud non eſt; quod actu eſt, illud eſt: ergo, quod ſimul actu ac poteſtate eſt, ſimul erit & non erit, quæ eſt contradictio.

18. At hoc foret, ſi aliquid movetur à ſe ipſo.

19. Quod enim movet, formam introducendam actu continet, quod movetur, potentiâ.

Hæc theſis vera eſt de motu univoco, quandò movens producit effectum ſuæ ſpeciei, ſed non de motu æquivoco, ibi enim movens non continet actu, id eſt, formaliter formam introducendam, ſed tantum eminenter.

à Theſi 13 ad Theſin 19. incluſive.

Si quod movetur, poſſit moveri à ſe ipſo, idem poterit eſſe & non eſſe, poſterius falſum eſt, Ergo & prius. Probatur major, ſi illud quod movet, eſt, illud quod movetur, non eſt. Ergo idem erit actu & potentia, falſum conſequens. Ergo & antecens; ratio ſyllogiſmi hæc eſt, quia quod agit aut operatur, hoc eſt, Ergo ſi idem agat in ſe ipſum, eſt, attamen non eſt, quatenus ſe ipſum producit, nam produci, eſt fieri & non eſſe, ideoque ſemper omne movens diſtinctum eſt à mobili,

20. Mobile eſt, in quo eſt motus.

Mobile idem eſt quod patiens ſive ſubjectum.

21. Motus enim non eſt in movente, ſed in mobili.

Ratio theſeos eſt, quia terminus ad quem eſt in mobili, non in movente; at motus à termino ad quem non diſtinguitur realiter: ſic, quia calor eſt in aqua, & calefactio eſt in eâ.

Cum *motus* dicitur *eſſe non in movente ſed in mobili*, intelligitur primùm, motus tranſiens, non immanens, hîc enim eſt motus in movente, qui a movens & mobile idem ſunt: ſecundò intelligi debet de motu reali non intentionali; vocatur motus realis qui fit receptione ipſius qualitatis phyſicæ: intentionalis, qui receptione ſpecierum, ſeu ſenſibilium, ſeu intelligibilium, quomodo fiunt intellectio & ſenſio: tertiò debet intelligi de motu materiali, non immateriali; materialis vocatur, qui fit adminiculo ſeu adjumento materiæ, immaterialis contrà, uti ſunt motus Angelorum.

22. Hinc omne, quod ſeipſum movet naturaliter, conſtat parte movente, & mobili.

Pars movens eſt forma corporis naturalis, mobile eſt ejus materia.

23. Neque tamen actus moventis realiter eſt diſtinctus ab actu mobilis, ſed ratione tantum.

Ratio eſt, quia actio & paſſio non diſtinguuntur etiam re ipſâ, ſed reſpectu tantum diverſo ad agens & patiens.

24. Idem enim motus, quatenus à movente, ut à principio eſt, dicitur actus agentis, quatenus in mobili, ut in patiente recipitur, actus mobilis.

Reſpectus motus ad movens, explicatur per præpoſitionem à *vel* ab, *ad mobile per præpoſitionem* in, *atque hinc patet veritas theſeos 21.*

Ad

Ad Theſin 23. & 24.

QUamvis actus moventis non ſit realiter diſtinctus ab ipſo movente, tamen diversè definitur, quia ad diſtinctas definitiones non requiritur diſtinctio realis rerum definiendarum, ſed ſufficit diſtinctio rationis, per reſpectus diverſos ejuſdem rei definiendæ.

25. Movens debet eſſe conjunctum mobili.

Si movens nullo modo conjungatur mobili, nullus quoque fieret motus.

26. Vel virtute, vel ſuppoſito.

Movens dicitur mobili conjungi quoad ſuppoſitum, *quando ipſum corpus moventis attingit corpus mobilis, ut cum aqua humectat, aut abluit manum*; quoad virtutem *verò, cum ſola agendi vis ipſum attingit mobile per actionem mediam, non vero ipſum corpus moventis, ut cum ſol calefacit faciem noſtram.*

27. Itaque, non darur motus in diſtans.

Subintellige in tale diſtans, quo pertingere non valet, nec ſuppoſitum, nec virtus moventis, tum enim mobile eſt poſitum extra ſphæram activitatis, quæ moventibus creatis ſingulis ſua eſt deſtinata; & ſic creatura diſtinguitur à Deo, qui nullam habet ſphæram, qua in agendo circumſcribatur, ſed operatur ubique; quia ubique eſt.

Ad Theſin 25. 26. 27.

COmmunis eſt aſſertio omnium Peripateticorum, non dari actionem in diſtans, exceptis Scoto & Scotiſtis, qui tamen opinionem ſuam ſic explicant, ut vel ſua ſola explicatione ruat; & hæc ratio ſola invicta eſt, nullum agens agere poteſt actione tranſeunte, niſi objectum ei approximetur, neque poteſt objectum diſtans approximare, niſi pertranſeat medium, quo àb agente diſtat, ac niſi ipſum agens, ſi non ſuppoſito, ſaltem virtute in ipſum medium prius agat, eam per illud diffundendo, antequam ipſum objectum diſtans pertingat; neque concipi poteſt, quomodo agens agere poſſit in objectum remotum, niſi priùs agat in proximum: quomodo Sol V. C. illuminet ſuperficiem terræ niſi prius radios ſuos diffuderit per interjectum aërem.

28. Plures termini duobus, à quo, & ad quem, dari nequent.

Ratio eſt, quia terminus à quo & ad quem opponuntur immediate.

29. Si plures videantur, vel non ſunt totales, vel non ſunt ultimi, vel non intrinſeci, vel non per ſe, & primo intenti.

Terminus totalis, ultimus, intrinſecus, per ſe, & primo intentus, vulgo dicitur adæquatus, *non totalis, non ultimus, non intrinſecus, non per ſe, & primo intentus, dicitur* inadæquatus.

30. Termini motus inter ſe ſunt oppoſiti, interdum contrarie, ſemper privative, id eſt, negativè.

Semper privative, *quia terminus à quo, vel nude negat terminum ad quem, vel ſi contrarium ponat, adhuc oppoſitum terminum ad quem nihilominus negat; quemadmodum frigus ſimul, & non eſt calor, & qualitatem ponit contrariam calori.*

31. Abjectio tamen termini à quo, & acquiſitio termini ad quem, non ſunt duo diverſi, ſed unus idemque motus.

Quemadmodum iter ſuſceptum Lugduno Hagam, non eſt geminum iter, ſed unum, licet duo ſint termini, unus à quo, alter ad quem; ſic hic ſe res habet.

Ad Theſin 28. 29. 30. 31.

QUia in omni motu ſemper aliquid acquiritur, nequit fieri, quin etiam aliquid aut deponatur, aut perdatur, ſiquidem id, quod acquiritur, forma eſt accidentalis, quæ aliam formam accidentalem, in patienti ſeu mobili exiſtentem, vel expellit, vel ſua ſaltem formalitate exuit: motus ad qualitatem, ut alteratio quælibet, V. C. calefactio, terminum ad quem V. C. calorem, acquirit, V. C. frigus, ex ſubjecto ſeu mobili V. C. aqua: ita quoque fit in motu ad ubi, in quo unus locus, terminus à quo deponitur, antequam alter locus, terminus ad quem acquiritur; ſed in motu ad quantitatem, ut in accretione, terminus ad quem, quantitas major, non expellit terminum à quo, quantitatem minorem, ſed tamen tollit ejus formalitatem, ut ſubjectum ſive patiens aut mobile, non ampliùs ſub tali forma accidentali, id eſt, quantitate parvâ, exiſtat.

32. Motus formaliter non eſt forma in fieri, ſed via ad formam.

Motus formaliter, *eſt ipſum fieri rerum*; cauſaliter, *res quæ fit, eſt enim calefactio cauſa quod fiat calor, aut melius, cauſalitas qua fit calor.*

33. Neque tamen reipſa differt à forma, ſeu termino ad quem, ſed ratione tantum, ac definitione.

Cum motus *dicitur* non differre realiter à termino ad quem *intellige terminum ad quem in fieri, nam à termino ad quem in facto eſſe, reipſa differt, quia re ipſa ab eo ſeparatur, uti calefactio ſeparatur à calore jam producto.*

PEt *formam*, duabus hiſce Theſibus, non tam intelligitur ſubſtantialis, quàm accidentalis, adſubſtantialem enim formam, non tam datur motus, quàm mutatio inſtantanea, quia vocatur generatio & corruptio, quamvis autem nihil tam ſit intrinſecum motui, quàm terminus ad quem, ſeu forma accidentalis, quæ motu producitur, imò quamvis motus, & finis, terminus ad quem, identificentur, id eſt, non ſint res diverſæ, attamen reſpectu differunt, qui ſufficit, ad diſcrimen rationis, ac definitionis, inferendum inter utrumque, nam aliter ſanè definitur calefactio, aliter calor etiam dum fit; ideoque nunquam inferendum eſt tali modo, hæc aut illa differunt definitione, ergò re ipſa.

34. Terminus ad quem debet eſſe diviſibilis.

Diviſibilis, ſcilicet, vel in partes vel in gradus.

35. Quia, omne quod movetur, partim eſt actu, partim eſt poteſtate.

Ratio eſt, ex definitione motus, theſi 5. & 9. & 11.

36. Hinc ſequitur, omnem motum eſſe ſucceſſivum.

Ratio theſeos eſt, ex theſi 33. quia motus non diſtinguitur à termino ad quem, qui eſt ſucceſſivus.

37. Itaque, nihil movetur in momento.

Ergo generatio & corruptio non ſunt motus, vide theſin 52.

38. Et ſucceſſio eſt de motus eſſentia.

Ratio eſt, quia terminus ad quem eſt de eſſentia motus; at de eſſentia termini ad quem eſt ſucceſſio; ergo.

39. Non tamen continuitas.

Continuitas motus *dicitur, qua partes motus ita connectuntur, ut inter eas nullum detur temporis interſtitium medium.*

40. Quia eâ ſublatâ non tollitur motus eſſentia, ſed tantum unitas numerica.

Unitas motus numerica requirit unitatem temporis; at verò ſi tempore dividantur duo ejuſdem ſpeciei motus, ut duæ calefactiones, quarum una nunc fiat, altera poſt horam, in eadem aqua, ab eodem movente, non eſt quidem unus motus numero, ac continuus, ſed geminus atque interruptus & diſtinctus numero: uterque tamen verus & verè motus, & ſucceſſivus.

à Theſi 34. ad Theſin 40. incluſivè.

HIſce Theſibus hæc tria definiuntur, primum eſt, omnem omnis motus terminum ad quem eſſe diviſibilem, in quo diſtinguitur à termino ad quem generationis & corruptionis: ſecundum eſt, ſucceſſionem eſſe de eſſentia motus, id eſt, motum concipi non poſſe, niſi in iſto conceptu involvatur conceptus ſucceſſionis; & cauſa eſt, quia ubi eſt diviſibilitas, quin & diviſio, ibi quoque eſt ſucceſſio, ſed in motu eſt diviſibilitas, quin & diviſio, non tam ratione ſui, quàm ratione termini ad quem, cum quo eſt idem, ideoque ſucceſſio, ingreditur definitionem motus, ſignificatur enim illis verbis, *actus entis in potentia, quà potentia*, quod enim partim eſt actu, partim eſt potentiâ, illud eſt ſucceſſivum, ergo & ipſe motus: tertium eſt, non eſſe de eſſentia motus continuitatem; ſine quo enim motus eſſe poteſt, id non eſt dè eſſentia motus, ſed ſine continuitate eſſe poteſt, licèt ſine ea non poſſit eſſe unus numero motus, quod oſtenditur comment. Theſ. 40.

41. Unitas, & diſtinctio motus, generica, & ſpecifica, deſumenda eſt ab unitate & diſtinctione termini ad quem.

Ratio eſt, quia motus idem eſt realiter, licet non formaliter, cum termino ad quem, unde ad diviſionem vel unitatem termini ad quem, dicitur vel diſtinctus vel unus & idem motus.

U*Nitas & diſtinctio generica motus* dicitur, quâ vel motus plures, ſpecie diſtincti, conveniunt in uno generè, vel diſtinguuntur ut diverſa genera: *unitas & diſtinctio ſpecifica motus* dicitur, quâ vel duo motus, numero diſtincti, conveniunt in eadem ſpecie infima, vel duo motus ipſi diſtinguuntur ut diverſæ ſpecies: V. C. accretio, alteratio, & latio, ſunt motus genere diſtincti, id eſt, ſunt tria genera motuum; calefactio & frigefactio ſunt duo motus ſpecie diſtincti, quia ſunt diverſæ ſpecies infimæ, alterationis tanquam generis; porro calefactio & frigefactio ſunt unus motus genere, quia in alteratione, ut in uno genere, conveniunt: calefactio ut quatuor, & calefactio ut duo, conveniunt in calefactione tanquam in una ſpecie infima.

42. Itaque tres tantum ſunt motus ſpecies.

Species, ſcilicet, ſubalternæ non infimæ, id eſt, tria ſunt motus genera ſubalterna.

43. Quia ad tria tantum prædicamenta pertinet ejus terminus ad quem.

Ad Theſin 43 & ſequentes ſeptem.

QUod ad tria tantùm prædicamenta datur motus, ideo eſt, quia in tribus tantum illis prædicamentis reperitur terminus ad quem diviſibilis, qualem exigit motus, in reliquis prædicamentis aut non invenitur ullius motûs terminus ad quem, ut in Relatione

tione ac Quando, aut non eſt diviſibilis, ut in Subſtantia; nam ſubſtantia eſt in indiviſibili poſita, quod de ea intelligendum eſt ratione eſſentiæ, quadam enim nempe corporea, ratione quantitatis dividi poteſt; aut ſi invenitur motûs terminus ad quem diviſibilis, uti in ſitu & habitu, refertur ad terminum ad quem motûs localis.

44. Ad quantitatem motus eſt, qui dicitur augmentatio, & diminutio.

Accretio & diminutio nomen commune non habent, cum tamen conveniant in communi natura generis, quod utraque ſit motus ad quantitatem.

45. Ad qualitatem motus dicitur alteratio, quæ habet varias ſpecies.

Alterationis ſpecies ſunt; calefactio, frigefactio, rarefactio, condenſatio, &c.

46. Ad ubi motus dicitur latio, vel motus localis.

Latio dicitur à ferendo, quia corpus, quod loco movetur, de loco quaſi fertur in locum.

47. Situs, & habitus, decimi prædicamenti, mutantur per lationem.

Quia partes corporis & veſtes non poſſunt mutari, niſi è loco moveantur.

48. Ad relationes non datur motus.

Relationes adveniunt quidem, ſaltem aliquæ, cum motu & per motum præcedentem, ut ſimilitudo, quæ advenit cum alteratione, & per eam, non tamen alteratio terminatur ad ſimilitudinem, ſed ad colorem ratione cujus, unum dicitur alteri ſimile.

CUm dicitur in Comment. *relationes quaſdam advenire cum motu & per motum*, non negatur, quin aliæ adveniant cum mutatione inſtantanea & per eam, uti paternitas pervenit per generationem, imò quædam relationes, nec motu, nec mutatione, adveniunt, ſed aliâ quadam de cauſa, uti adveniunt Dominium & ſervitus, per locationem & conductionem.

49. Uti nec ad quando, niſi impropriiſſime, localis.

Tò Quando eſt cauſa ſine qua non motus fieret, ſeu, conditio ad movendum requiſita, quia omnis motus fit aliquando, hoc eſt, in tempore.

50. Ad ſubſtantias non datur motus.

Ratio eſt, quia motus tantum datur ad terminum ad quem ſucceſſivum & diviſibilem, qualis non eſt ſubſtantia, quatenus eſt ſubſtantia: eſt enim hæc tantum diviſibilis, quatenus eſt quanta.

51. Datur tamen mutatio, generatio, & corruptio.

Unde mutatio eſt quaſi genus, dividiturque in momentaneam & ſucceſſivam, tanquam ſpecies: momentanea eſt, generatio vel corruptio; ſucceſſiva eſt; motus, hac Diſputatione definitus.

52. Quæ cum fiant in inſtanti, motus non ſunt.

Ratio eſt, nam motus fit ſucceſſive.

Ad Theſin 50. 51. & 25.

HÆc recepta eſt Philoſophia, generationem & corruptionem non eſſe ſpecies motus, ſed dici tantum debere mutationem, quia motus fiat ſucceſſivè, hæ autem fiant in inſtanti, cùm tamen in definitione Naturæ, quâ definitur *Principium & cauſa motus*, etiam ſub motu Ariſtoteles comprehenderit atque intellexerit generationem & corruptionem, quippe quarum tam eſt principium & cauſa natura, quam eſt motuum aliorum, imò idem Philoſophus ait, *naturaliſſimum eſſe opus viventis generare.*

53. Motus motui eſt oppoſitus bifariam.

Bifariam, *id eſt, ob duplicem cauſam.*

54. Vel propter contrarietatem terminorum ad quem. ut in alteratione:

Sic contrarii motus ſunt calefactio & frigefactio.

55. Vel propter acceſſum & receſſum ab eodem termino ad quem, ut in accretione.

Sic contrarii motus ſunt auctio & diminutio.

Ad Theſin 53. 54. 55.

MOtus motui dicitur oppoſitus, vel quando terminus ad quem unius motus, eſt contrarius termino ad quem alterius motus, uti calor, terminus ad quem calefactionis, eſt contrarius frigori termino ad quem frigefactionis; vel quando non terminus quidem ad quem unius motus, eſt contrarius termino ad quem alterius motus, uti in accretione & diminutione, utrobique terminus ad quem eſt quantitas, quæ contrarium non habet, attamen termino ad quem communi utriuſque hujus motus accidunt contraria,

traria, nempe quantitati,ut termino ad quem accretionis, accidit eſſe majus, eidem ut termino ad quem diminutionis, accidit eſſe minus; at majus & minus, id eſt magnum & parvum, ſunt contraria: pariter quoque judicandum eſt de generatione & corruptione,quæ ſunt, non quidem motus, attamen mutationes contrariæ,non propter contrarietatem terminorum ad quem, ſed propter contrarietatem aut oppoſitionem potius, quæ utriuſque termino ad quem ſupervenit, nam Tὸ eſſe ſubſtantiam, terminus ad quem generationis, opponitur τῷ non eſſe ſubſtantiam, termino ad quem corruptionis: utrobique autem terminus ad quem eſt ſubſtantia, quæ contrarium quoque non habet.

56. Motus localis, eſt naturalis, vel violentus.

Latio naturalis eſt, quæ fit ab interno mobilis principio; violenta,quæ fit ab externo agente: utraque poteſt dividi in rectam,& circularem;recta eſt,vel à centro,vel ad centrum. Centrum hîc dicitur medium mundi ac terræ punctum.

CUm motus localis in naturalem & violentum dividitur, vox poſterior, aliter hic ſumitur, aliter in Ethicis;ibi enim actio dicitur violenta,quæ fit præter & contra voluntatem agentis,ut cùm fur aſcendit patibulum: hîc dicitur, quæ fit à principio externo ſimpliciter, ut cum lapis movetur ſurſum à manu projicientis: diſcrimen hoc eſt, quod actio aliqua violenta eſſe poſſit Phyſice, quæ non ſit violenta Ethicè, ut, ſi quis in puteum aut foſſam delapſus, inde extrahatur, motus ille eſt violentus Phyſice, quia corpus grave movetur ſurſum, contra naturam ac formam ſuam; at non eſt violentum Ethice, quia non movetur ſurſum qui extrahitur ex puteo, contra, aut præter voluntatem ſuam, ſed ſponte ſua, & quia vult extrahi.

57. Naturalis in initio tardior, in fine velocior eſt: contra violentus.

Naturalis,qualis eſt gravium cum ex natura ſua tendunt deorſum,& levium cum tendunt ſurſum ex natura ſua.

58. Ratio eſt, quia in principio medium magis reſiſtit, in fine minus.

Medium eſt id per quod movetur, atque intelligitur hic potiſſimum aër. Violentus motus initio velocior,in fine tardior eſt,quia vis impreſſa initio major,in fine languidior eſt.

TArditas aut velocitas motus naturalis & violenti, contrarias plane ſui habent cauſas, Th. 58. & comment, ſubjuncto expreſſas.

59. Motus projectorum eſt à virtute projectis impreſſa.

Virtus impreſſa, aut ſola eſt cauſa motus violenti, aut ſi non ſit ſola,eſt ſaltem principalis ac præcipua.

MOtus projectorum eſt violentus, ſed quæ ſit cauſa violentiæ, non tam facile eſt dictu: Julius Scaliger, & alii multi cum ipſo cauſam faciunt; ſolam virtutèm, à projiciente impreſſam: Sed enim explicari vix poteſt, quomodò virtus illa generetur; & an inſit tantum ſuperficiei, an verò interioribus partibus rei projectæ; quomodo eadem virtus impreſſa, cum rem projectam movet deorſum, ſit gravitas? & cum ſurſum, ſit levitas? quomodo rem projectam contrariis ſæpe moveat motibus? & an imprimatur quoque à corpore inanimato, ut reticulo, aut pavimento, aut pariete, cui, verbi cauſa, pila illiditur? Deinde explicari nequit, quomodo iſta virtus conſervetur aliquamdiu, & tandem pereat? quomodo ſagitta, corpus grave, moveatur in altum? cum ibi nulla virtus imprimatur,ſed potius aliqua virtus,cum nervo arcus, retrahatur: quomodo campana, ſi quis manubrium, aut funem relinquat, moveatur, non tantum, ad perpendiculum, ſed à perpendiculo ſurſum? Pererius ergo, & alii, cauſam projectorum faciunt aërem, rem projectam,à tergo inſequentem,eamque propellentem: ſed nec hæc ſufficiens cauſa eſt, quippe aër, corpus tam fluidum, tam ſubtile, tam tenuè, quomodo in altum movebit corpus, ſe multo denſius, & gravius? ſi dicas metu vacui, jam quidem finem aſſignas, ſed non cauſam efficientem, motus illius violenti, in re projecta. Ego exiſtimem, utrumque ſimul venire in partem cauſæ, & motum violentum projectorum, eſſe partim à virtute impreſſa, partim ab aëre, rem projectam inſequente à tergo.

60. Tempus definitur Ariſtoteli: Numerus motûs ſecundum prius,& poſterius.

Motus *hic eſt genitivi caſus: ſecundum* prius *&* poſterius, *id eſt, ſecundum partes priores & poſteriores.*

Ad Theſin 60. 61. &c. uſque ad finem.

TEmpus partim eſt ens reale, partim ens rationis: Ens reale eſt, in quantum eſt duratio rei,id eſt,corporis exiſtentis: ens rationis eſt, in quantum iſta duratio menſuratur aut numeratur: nam numerare eſt rationis opus. Atque hæc eſt cauſſa,cur dormientibus non videatur elabi tempus;quia non numerant,nec menſurant,partes temporis quod labitur: eademque cauſa eſt, cur deſiderantibus videatur tempus eſſe longum; quia numerant illi omnes temporis partes.

61. *Numerus* intelligitur,non numerans, ſed numeratus.

Numerus numeratus idem eſt, atque res numerata ſeu menſurata: ſenſus eſt, quod tempus ſit duratio corporis naturalis,numerata ſeu menſurata à motu, atque hoc tempus vocant internum,ipſum illud ſeu motus quo numeramus & menſuramus corporum durationem,vocant tempus externū.

T*Empus internum* dici ſolet ipſa duratio corporum naturalium: *externum* dicitur menſura iſtius durationis: diſcrimen utriuſque in eo ſitum eſt, quod ante ſolem creatum fuerit tempus internum, id eſt, duraverint res; non fuerit tempus externum, quia ante ſolis creationem nihil fuit, quod durationem corporum menſuaret. *Ariſtoteles* definivit tantum tempus externum, non internum: uti quoque definivit locum, non internum, ſed externum; attamen neque locus externus, neque tempus externum, ſunt proprietates cor-

corporis naturalis, quia iſta ſeparari poſſunt à corpore naturali: ſed locus internus, & tempus internum, non poſſunt ſeparari à corpore naturali.

62. *Motus* intelligitur præſertim cœleſtis.

Intelligitur interdum & ſecundario quoque motus artificialis, γνωμόνων, indicum, ſeu horologiorum, ſcioteticorum, ut hodie numeramus tempus.

63. *Secundum prius, & poſterius*, ſcil. motus.

Id eſt, ſecundum partes priores ſeu præteritas, & poſteriores ſeu futuras motus, ſeu cœleſtis, ſeu artificialis; nam tempus numerari aut menſurari nequit, ſecundum partes priores & poſteriores ſui ipſius.

64. Unde, tempus eſſe ſucceſſivum æque ac motum patet.

Ratio eſt, quia ubi eſt pars una poſt partem aliam, ſicuti eſt in tempore, quadrans enim quadrantem, hora horam ſequitur &c. ibi eſt ſucceſſio.

S*Ucceſſivum* dicitur omne illud, cujus partes non ſunt ſimul: ſed temporis partes non ſunt ſimul: ergo tempus eſt ſucceſſivum. Probatur minor: quia pars præterita temporis nunquam ſimul eſt cum futurâ.

65. Partes temporis ſunt, præteritum, & futurum: momentum eſt terminus temporis.

Præſens non eſt pars temporis, quia eſt aliquid indiviſibile at pars temporis eſt diviſibilis, quia tempus eſt continuum quid, at vero continuum diviſibile eſt in partes uſque & uſque diviſibiles, nam componitur ex partibus diviſibilibus in infinitum; præſens autem eſt terminus copulans partes temporis, ſcilicet, præteritum & futurum, ſicut momentum aliud eſt inchoans tempus, ſcilicet, quo momento Deus in principio omnia creavit.

Ad commentarium Theſi 65. ſubjunctum.

ILlud ſupponitur, *omne continuum eſſe diviſibile in infinitum*: quod tamen, ſi bene expendatur, falſum eſt: nam dividendo, poteſt perveniri ad minimum naturæ. Et quæ eſt ibi abſurditas, ſi dicamus, continuum dividendo, poſſe perveniri ad aliquid non amplius diviſibile? & quid ni dicamus, tempus conſtare ex momentis & lineam ex punctis? ſiquidem ex fluxu momentorum oritur tempus, & punctorum linea.

66. Tempus melius definitur, quantitas durationis ſucceſſivæ, quæ eſt in motu.

Melius, *id eſt, clarius.*

Quantitas, *ſcilicet continua & fluens, non diſcreta aut permanens.*

Quantitas, *id eſt menſura, quia omnia menſura quanta eſt.*

Duratio ſucceſſiva *dicitur, quæ per partes acquiritur, quarum una alteri ſuccedit, unde res durare ſucceſſive propter iſtam partium ſucceſſionem dicitur in motu, quia motus partes ſuas habet, ſibi invicem ſuccedentes, quæ quamdiu ſuccedunt aliæ aliis, motus durat; & tempus dicitur id quo iſtam motus durationem menſuramus, quæ menſura debet eſſe continua & ſucceſſiva, quia ipſe motus qui menſuratur eſt continuus & ſucceſſivus, oportet enim menſuram & menſuratum eſſe ejuſdem generis ac conditionis.*

HAc theſi definitur tempus internum, non externum, quia illa quantitas & menſura durationis, ineſt ipſi rei duranti, id eſt, corpori naturali exiſtenti: nam corpus naturale nullum exiſtit ſimul & ſemel, ſed habet partes & gradus, quibus exiſtit.

Sententia Recentiorum, ad Caput tertium,

DE MOTU & TEMPORE.

Ad Theſin 1. 2. 3. 4.

IN hiſce Theſibus *Carteſius* & *Regius* hactenus abeunt à *Peripateticis* diverſi, quod vocem *motus* non accipiant tam latè, quam illi; illi enim intelligunt per motum non quidem generationem & corruptionem (quas tamen cur ab ambitu hujus vocis excludant, nulla eſt cauſa) attamen præter motum localem eâ voce notant accretionem, decretionem, & alterationem & varias ſpecies; *Carteſius* vero & *Regius* per motum intelligunt ſtrictè, ſolum localem, neque alium agnoſcunt, excluduntque non tantum generationem & corruptionem, ſed & accretionem, decretionem, & alterationem, ejuſque ſpecies; ac profectò, ſi rem ex vero exiſtimemus, nec ſenſus, nec ratio dictat, in omnibus illis aliquid aliud admittendum eſſe præter motum localem, & ut *Berigardus* loquitur, σύγκρισιν & διάκρισιν, concretionem & ſecretionem partium; atque ut eamus per ſingula, examinemus generationem & corruptionem: quid aliud fit in generatione, ſeu non viventium, ſeu viventium, quam quod partes materiæ, ex qua fit generatio, variis modis moveantur (*Peripatetici* dicerent, alterentur, cum tamen in iſta alteratione nihil detur percipi niſi merum motum localem) & ex motu concreſcant ac coaleſcant, ex qua concretione & coalitione partium generatur totum compoſitum, atque hoc ipſum comprobabit experientia, ſi ea conſulatur: quemadmodum ex oppoſito, in corruptione nihil aliud deprehenditur à ſenſu & ratione, quam quod partes rei, dum corrumpitur, variis modis moveantur, & ipſo motu à ſe invicem ſeparentur ac ſecernantur, in qua ſeparatione ac ſecretione partium conſiſtit rei corruptio; eſt enim hæc nihil aliud quam diſſo-

diſſolutio partium: pariter philoſophandum eſt de accretione & decretione, in qua utraque nihil quoque reperire eſt, niſi motum localem, qui præſertim fit in partibus inſenſibilibus, quemadmodum & ipſe non ſentitur; creviſſe vidèmus arborem aut plantam, non creſcere, & quid aliquid eſt accretio quam novarum partium ad partes alias præexiſtentes appoſitio? uti decretio, partium quarundam jam exiſtentium receſſus (intelliguntur hic partes integrantes) quæ & alterationis, ut calefactio & frigefactio, nihil eſt niſi motus localis, quo non quidem partes integrantes accedunt & recedunt, ſed partes graduales ſiue gradus; itaque in calefactione nihil aliud fit, quam ſucceſſive novi gradus caloris alii aliis ſuperaddantur, in frigefactione nihil fit aliud, quam ut quidam gradus caloris expellantur, quod utrumque fit mero motu locali, quare & ille ſolus agnoſcitur à *Carteſio* & *Regio*, & definitur, *tranſlatio corporis*, *de loco in locum*, ſeu, *de vicinia corporum aliquorum in viciniam aliorem*; ubi per *corpus* aut *corpora* non intelligitur illud corpus, quod eſt totum, quod vulgo phyſicum vocant, ſed quælibet pars corporis, extenſa, in longum, latum & profundum, quod vocant mathematicum, ſunque hæ partes vel ſenſiles, quæ ſenſu deprehendi valeant, vel inſenſiles, ut ſolo intellectu percipiantur; utræque moventur motu locali, & moventur de loco in locum, intelligenda loca partialia, nam in locis totalibus moventur ſola corpora, quæ ſpectantur ut tota; eſt autem ille motus inditus materiæ àb ipſa creatione, putaturque eò facere ille verſiculus, Cap. 1. Geneſ. ubi dicitur, & ſpiritus incubabat aquis. Notandum & hoc, omnem motum illis Philoſophis eſſe circularem, non hoc ſenſu quo *Peripateticis* dicitur circularis, oppoſitus recto, ſed motu rerum omnium in orbem, at mota una re moveatur & alia; hinc patet nihil proprie quieſcere, ſed illud dici quieſcere quod minus movetur, & cujus motus eſt in particulis inſenſibilus, quæ deprehenduntur quidem motæ, ſed non moveri.

A Theſ. 12 uſque ad 56.

Quæcunque hiſce theſibus ſunt tradita, ea omnia fundantur, tum in difinitione Ariſtotelica, tum in recepta & communi ſententia de motus diviſione; cum verò definitio motus Ariſtotelica jam à nobis ſit rejecta, & diviſio recepta motus, jam à nobis ſit refutata, mole ſua ſponte ruunt, aut ſoli motui locali applicari debent, nempe, quod dicitur, movens & mobile, terminum à quo, & terminum ad quem debere eſſe inter ſe diſtincta, hæc omnia vera ſunt, ſi de motu locali intelligantur tantum, cum enim corpus unum transfertur de loco in locum, aut ex vicinia locorum horum in viciniam aliorum, certè terminus à quo diſtinctus eſt à termino ad quem, locus à quo tranſfertur à loco ad quem tranſfertur, & ipſum corpus quod tranſfertur, diſtinctum eſt ab eo, quod tranſfert: nihil enim magis Carteſianum eſt, quam omnem motum eſſe aliunde, & quod movetur diſtinctum eſſe ab eo, quod movet, quod clariſſime videre eſt in explicatione motus à *Carteſio* & *Regio* facta, ubi de origine motus philoſophantur, & hoc axioma Ariſtotelicum *quicquid movetur ab alio movetur*, à nemine melius quam ab illis explicatur: nec aliter ſentit Berigardus in Circulo Piſano, Quæcunque autem dicuntur à Th. 12. ad Th. 41. rite recteque explicata, motui locali quam optime poſſunt applicari: ipſa vere Th. 41. falſiſſima cenſetur, quia non pro diſtinctione generica termini ad quem, diſtinguitur motus, vel genere, vel ſpecie, ſed unus idemque motus localis genere & ſpecie, interdum producit ſubſtantiam, interdum qualitatem, interdum ubi, ſi hæc inter ſe diſtinguantur; ſed vero non diſtinguuntur, nihil enim agnoſcunt rerum præter ſubſtantiam, & motum localem; quæ dicitur accretio & decretio, ſive motus ad quantitatem, non fiunt, niſi ſimul moveatur ſubſtantia; alteratio quæcunque nihil eſt aliud quam ipſe motus localis, vel celerior, vel tardior. Th. 50. habetur illis ſimpliciter falſa, imo contraria theſis cenſetur vera, nam illis ad ſolas ſubſtantias datur motus, & non ad quantitatem, aut qualitatem, qui tamen motus non eſt niſi localis.

Ad Theſ. 56.

Regio & *Carteſio* motus localis longe alio ſenſu dividitur in naturalem & violentum, quam quo ſenſu th. 56. ponitur, aut potius, illis motus omnis eſt & naturalis & violentus: naturalis, quatenus omnis motus inſtituitur & exercetur ſecundum leges naturæ, quas Deus in natura poſuit, quæ vulgo dicuntur regulæ aut leges motus quas videre eſt explicatas apud *Regium in Fundamentis Phyſicæ*, & *Carteſium part. 2. Principiorum.* idem motus omnis, violentus dici poteſt, & ſic dicitur illis, quatenus eſt aliunde impreſſus à virtute, quæ fit extra mobile; nam illorum ſententia eſt, quod omnis motus ſit & fiat ab alio, & ſic ab alio, ut movens ſit ens diſtinctum à mobili; ideoque non tantum, cum lapis projicitur in altum, motus hic illis eſt violentus, qui talis quoque eſt *Peripateticis*, quia oritur ab externa virtute impreſſa, ſed & cum lapis è manu emiſſus, deorſum cadit, motus ille violentus eſt illis, *Peripateticis* non item, atque hîc abeunt à ſe invicem, nam *Peripatetici* eum vocant naturalem, quia naturale ſit omnia gravia tendere deorſum, & motus lapidis, è manu emiſſi, cadentis in terram, oriatur à forma, principio interno rei gravis, illis tamen cenſetur violentus, quia lapidi putatur ab illis impreſſus, per virtutem cæli moventis & tellurem circumgyrantis: putant enim illi cœlum ſuò motu etiam tellurem circumducere ac movere, & ſic omnibus rebus, quæ in terra moventur, motum imprimere.

Ad Comment. 2. Theſ. 56.

Nonnulli exiſtimant, centrum, univerſum eſſe ſolem, eumque ſtabilem, ac circa eum circumagi corpora reliqua cœleſtia, tum planetarum, tum ſtellarum fixarum, tum ipſius terræ, quæ vi reliquorum cœlorum, circa ſolem motorum, pariter circumagatur, quemadmodum id, quod intra rem motam continetur, ſimul cum re mota movetur.

Circa *Theſin* 57. 58. 59. ſuppoſita diviſione motus Ariſtotelici in naturalem & violentum, non multum eſt diverſitatis inter ſententiam receptam & aliorum, quos *novitios* vocant *Philoſophos*, quare neque iis immoramur.

Ad

Ad Theſin 60.

CArteſio & *Regio*, tempus propriè dictum, intelligitur tantùm internum, id eſt, ipſa duratio rei exiſtentis, ſeu potiùs, permanentia ac perſeverantia in exiſtendo, quam antè diximus eſſe aliquid reale, quia rebus ineſt, nemine cogitante. Tempus verò externum, quod *Ariſtoteles* definit, non niſi tropicè, id eſt, impropriè, illis tempus dicitur; & hoc eſt illud tempus, quod non niſi ens rationis eſt: nam quod per horas, per dies, per hebdomadas, per menſes, per annos, &c. numeremus durationem rerum, aut potius permanentiam, ac perſeverantiam, & continuationem, in exiſtendo, id totum rationis eſt opus humanæ, quæ iſtam rationem, menſurandi rerum durationem, adinvenit. *Berigardus*, in *Circulo Piſano*, magis verſatur in refutandis textibus *Ariſtotelis* (quos habet ſic ſatis ſibi contradicentes de tempore) quàm in aſſerenda ſententia propriâ ac verâ. Quicquid fuerit, hoc certum eſt, tempus, *Carteſio* ac *Regio* definitum, eſſe veram proprietatem corporis naturalis; ſed tempus, *Ariſtoteli* definitum, non item: nam res naturalis, poſtquam ſemel producta exiſtit, durat, nec poteſt non durare: ſed hoc fieri poteſt, ut duratio iſta, nec menſuretur, nec numeretur aliunde: pone enim, ceſſare omnem motum, cœleſtem, naturalem, artificialem & tamen res exiſtere, ac perdurare in exiſtendo, in quo nulla eſt contradictio, dabitur tempus *Carteſio* & *Regio* definitum; *Ariſtoteli* verò definitum, non item.

CIrca *theſin* 61. 62. 63. 64. quando omnes explicantur de tempore externo, uti explicantur, nihil habent *Carteſius*, & *Regius*, aut *Berigardus*, quod opponant. At circa *theſin* 65. aliquid habent contrà; nam ipſis præſens quoque tempus eſt, & aliquid non indiviſibile, ſed diviſibile: nempe volunt, nihil dari reverâ indiviſibile, ſed id, quod momentum ſive inſtans vocamus, & vulgò indiviſibile, adhuc eſſe diviſibile in partes indefinitas, præſertim, admiſſâ hypotheſi, de ſectione continui in infinitum: hâc enim admiſsâ, vix eſt, ut aliter ſtatuamus: nam quod excipiant, præſens, eſſe terminum inchoantem, claudentem, copulantem, partes temporis, conſequenter eſſe indiviſibile, id negari poſſet: neque conſeqentia valet; licèt enim præſens fortè non ſit dividuum, aut diviſibile, ut & præteritum & futurum, dividi poſſe uidetur; præſertim, ſi dicamus, tempus componi ex momentis, tum, quia tempus eſt quid continuum (admiſſâ hypotheſi de ſectione continui in infinitum) haud dubiè momenta, ex quibus componitur tempus, æquè ac præteritum & futurum, dividi poterunt uſque & uſque.

CIrca *theſin ultimam* nihil culpari poteſt, modò rectè intelligatur; eam nonnulli intelligunt de tempore externo, & tum per quantitatem intelligunt menſuram menſurantem: Alii, & melius, intelligunt de tempore interno, & per quantitatem intelligunt menſuram menſuratam: ſicut vox quantitas & menſura, ſumi poteſt utraque, & activè & paſſivè: ſi poſteriori modo ſumatur, conveniet hæc definitio temporis, cum definitione temporis *Carteſianâ* & *Regianâ*: ſi ſumatur ſenſu priori; abibit à mente & ſenſu *Carteſii* & *Regii*, quin imò ab ipſius rei ueritate.

CAPUT. IV.

DE

MUNDO & COELO.

THESIS. I.

SPecies corporum Naturalium, conſiderantur, vel aggregatè, vel ſegregatè.

Diſputationes tres præcedentes expoſuerunt principia & affectiones corporis naturalis in genere, nunc in poſterum explicabuntur principia & affectiones corporum naturalium in ſpecie, nam ad individua nulla deſcendit ſcientia: poſſunt vero ſpecies corporum naturalium vel conjunctim ſpectari, prout comprehenduntur toto mundo, vel diviſim, prout in mundo à ſe invicem diſtinguuntur.

2. Aggregatè conſiderata corpora conſtituunt Mundum.

3. Mundus, eſt ordinata compages omniũ corporum naturalium *ab uno principio* pendentium, & *in unum finem* tendentium.

Hæc Mundi definitio non eſt perfecta, ſed imperfecta, quia Mundus perfecta definitione explicari nequit, cum ſit ens aggregatum.

Ab uno principio, *id eſt, ab una cauſa efficiente, ſcilicet Deo.*

In unum finem, *ſcilicet Gloriam Dei.*

4. Mundi conſiderandæ ſunt cauſæ & affectiones.

5. Materia Mundi, ex qua conſtat, ſunt corpora naturalia.

Materia Mundi, generationis, ex qua factus eſt, fuit nihil, nam creatus fuit, id eſt, productus ex nihilo.

6. Forma Mundi eſt ordo.

Ratio eſt, quia Mundus eſt ens aggregatum cum ordine, non ſine ordine, quemadmodum acervus lapidum eſt.

7. Hæc forma eſt accidentalis, non ſubſtantialis.

Ratio eſt, quia ordo accidens eſt, non ſubſtantia.

8. Subſtantialis Mundi forma nulla eſt.

Ratio eſt, quia Mundus non eſt ſubſtantia una, ſed multiplex.

9. Quia Mundus non eſt unum per ſe, ſed ens aggregatum.

Unum per ſe dicitur, quod vel ſimplex eſt, uti non eſt Mundus, vel ſi ex variis partibus componatur, componitur ex partibus ejuſdem generis ac naturæ unitis, & ſic quoque Mundus non eſt unum per ſe.

10. Errant, qui Mundi formam faciunt Deum, ſpiritum, aut animam, vel etiam Cælum.

Deus nullius rei forma eſſe poteſt, quia nullius rei eſſentiam ingredi poteſt, ut pars: ſpiritus, anima, aut Cælum, non poſſunt dici forma Mundi, quia ſic Mundus foret unum per ſe, quod eſt contra theſin 9.

11. Mundus habet aliquam ſui cauſam efficientem:

Ratio eſt, quia alioquin Mundus foret æternus; at vero Deus nihil patitur extra ſe, ſibi coæternum: &, ſi Mundus non haberet cauſam ſui efficientem, eſſet à ſe ipſo; atqui nihil poteſt eſſe à ſe ipſo.

12. Ea non eſt fortuitus atomorum concurſus.

Ratio eſt, quia ſic tolleretur Dei providentia; quod enim à fortuna eſt, & fortuito, illud non eſt à Dei directione.

13. Sed eſt Subſtantia intelligens atque infinitæ virtutis.

14. Id liquet ex ejus ornatu & vaſta mole.

Ornatus mundi arguit cauſæ ejus efficientis ſapientiam atque intelligentiam, vaſta moles ejuſdem infinitam virtutem.

15. Hæc Efficiens cauſa eſt Deus.

16. Deus Mundum non produxit ex informi materia præexiſtente, ſed ex nihilo.

Ratio eſt, quia Deus mundum creavit, at creatio eſt productio rei ex nihilo: eſt autem creatio duplex, vel immediata, quando nihil plane præcedit rem creandam, & ſic mundus fuit creatus ex nihilo, quæ vocatur creatio ex nihilo ſubjecti; vel mediata, quando præcedit creationem materia, ſed inhabilis atque indiſpoſita, & ſic Adam creatus fuit ex nihilo, utcunque productus fuerit ex gleba terræ, quæ eſt creatio ex nihilo termini.

17. Itaque vere eum creavit: Hinc,

18. Deus Mundum fecit in tempore.

Ratio eſt, ubi ſuccedit eſſe poſt non eſſe, ibi datur tempus: ſed in eo quod creatur, ſuccedit eſſe poſt non eſſe: ergo in eo datur tempus, ergo Deus creando mundum fecit in tempore.

19. Nam creatio cum æternitate pugnat.

Ratio eſt, quia in æternitate non eſt, non eſſe poſt eſſe, ſed eſſe perpetuum.

20. Itaque contradictio eſt, cum quis Mundum ſtatuit creari, & tamen eſſe ab æterno.

Contradictio eſt, ſi quis dicat Mundum creari & non creari: at qui dicit mundum eſſe ab æterno, dicit Mundum non creari; ſi ergo ſimul ſtatuat Mundum creari, ſtatuit Mundum & creari & non creari.

21. Quia, quod creatur, aliquando nihil fuit.

Ratio eſt, quia creatio eſt productio rei ex nihilo, ideoque τὸ nihil præceſſit rem creatam.

22. At hoc non eſt æternum.

Quod aliquando nihil fuit, non eſt æternum, quia æternum nunquam fuit nihil.

23. Deinde, vel in momento factus fuit Mundus vel ſucceſſive.

Illatiō hujus dilemmatis valet; quia membra ſunt immediate oppoſita, nec datur tertium.

24. Si ſucceſſive, ergo non ab æterno.

25. Quia ſucceſſio cum æternitate pugnat.

Ratio utriuſque, quia æternitas definitur, interminabilis tota ſimul & perfecta durationis poſſeſſio: ſi vero duratio rei æternæ poſſideatur tota ſimul, ergo non per partes, ergo nec ſucceſſive, quia ſucceſſio partes dicit.

26. Si in momento, vel fuit illud primum, vel aliquid fuit illo prius:

27. Utrumvis dicatur, evertitur æternitas.

Ratio eſt, quia in æternitate non datur primum, nam æternum eſt quod caret principio ac fine; nec datur unum momentum altero prius, quia ſic foret ſucceſſio, quam æternitas excludit; & continuum, quale eſt æternitas, componeretur ex indiviſibilibus, quod eſt abſurdum: denique duo indiviſibilia forent continua, quod fieri nequit.

28. Imò ne quidem æternus eſſe potuit.

Ratio eſt, quia contrarium implicat contradictionem: primo, ex parte Dei, quia Deus, ex parte ſui, nihil extra ſe poteſt habere coæternum: ſecundo, ex parte Mundi, quia nulla creatura, qualis eſt Mundus, ex parte ſui poteſt eſſe coæ-

coæterna creatori, ſic enim creatura adæquaretur creatori, quod eſt abſurdum: tertiò, ex parte creationis, quia cum creatio ſit productio rei ex nihilo, non poteſt fieri ut aliquid ſimul poſſit creari, & ſimul eſſe æternum, quia creatio nihil ponit, æternum nihil negat.

29. Deus Mundum produxit liberrimè.

Ratio eſt, quia Deus à Mundo producendo potuit abſtinuiſſe; quod intelligendum eſt, non poſt decretum de Mundo creando, ſed antequam concipiatur decreviſſe Mundum creare, potuit enim decernere Mundum à ſe creandum fore vel non fore: nihil enim hic eſt, quod Deo neceſſitatem induxit.

30. Finis Mundi eſt homo, hominis Deus.

Ratio eſt, quia Mundus eſt propter hominem, homo ipſe & mundus ſimul ſunt propter Deum; Deus enim omnia fecit propter ſe.

31. Omnia enim imperfectiora ſerviunt perfectioribus.

Corpora ſimplicia ſunt imperfectiora mixtis, & ſunt propter mixta: hæc ſunt imperfectiora viventibus, & ſunt propter viventia: hæc ſunt imperfectiora brutis, & ſunt propter bruta: hæc ſunt imperfectiora homine, & ſunt propter hominem.

32. At homo omnium corporum naturalium eſt perfectiſſimum.

Ratio eſt, quia homo poſſidet omnes perfectiones, ſcilicet, & ſenſum, & vitam, & eſſe mixtum, & eſſe corporeum ac ſubſtantiale, quæ in aliis corporibus naturalibus reperiuntur.

33. Hinc Elementa, mixta, plantæ, bruta, ſunt propter Hominem, quem ducunt ad cognitionem Creatoris, qui eſt finis Hominis.

Omnia reliqua corpora in Mundo ducunt hominem ad cognitionem creatoris; quatenus homo illa contemplando in iis invenit & ex iis eruit characteres ſapientiæ, bonitatis ac potentiæ divinæ.

34. Accidentia Mundi ſunt, perfectio, quantitas, figura, duratio.

Accidentia, *id eſt, attributa; ſive re ipſa ſive ratione à Mundo diſtinguantur, nihil refert.*

35. Perfectio Mundi eſt, ſecundùm quam omnes ſpecies ea ſerie ſunt inter ſe connexæ, ut unaquæque alteram proximè attingat, & nulla earum in ſibi debitis deficiat.

Perfectio mundi alia eſt eſſentialis, & quoad ſpecies; alia integralis, & quoad individua: Mundus eſt perfectus priori modo, quia omnes habet ſpecies quibus eget, & unaquæque ſpecies habet perfectionem quâ eget, quo ſenſu dicitur Deus poſt creationem quieviſſe ab omni opere, quatenus nullas novas ſpecies rerum in Mundo poſtea produxit, ſed Mundus non eſt perfectus poſteriori modo, quia poteſt Deus plures ſtellas, plura mixta, plures plantas, plura bruta, plures homines &c. partes Mundi, in individuo producere, quam produxit.

36. Quantitas Mundi eſt continua vel diſcreta.

37. Ratione quantitatis continuæ, Mundus eſt mole & magnitudine finitus.

Ratio eſt, quia corpus mobile & Magnitudine infinitum dari nequit; nam ſic nullus daretur motus.

38. Ratione quantitatis diſcretæ, Mundus eſt unus.

Theſis vera eſt, prout Mundus ſignificat compagem non tantum corporum inferiorum infra Cælos, ſed & ipſorum Cælorum; nam qui ex ſingulis Cælorum orbibus ſingulos faciunt Mundos, errant.

39. Nihil tamen vetat, plures Mundos eſſe poſſe.

Ratio eſt, quia nulla hic implicatur contradictio; aut oſtendatur.

40. Figura Mundi probabiliter ſtatuitur ſphærica.

Ratio adferri poteſt, quia perfectiſſimo corpori debetur figura perfectiſſima: ſed Mundus eſt corpus perfectiſſimum, figura ſpherica eſt figura perfectiſſima; ergo.

41. An ſit Mundus perpetuo duraturus, ex Philoſophia definiri non poteſt.

42. Ex Sacris tamen conſtat, eum, aut interiturum, aut renovatum iri in Extremo judicio.

Quæſtio hæc in utramque partem diſputari ſolet, & tum rationes, tum teſtimonia Scripturæ utrinque peti poſſunt.

à Theſi 1 ad Theſin 42. incluſivè.

UTi titulus hujus Capitis eſt geminus, ita duæ ejus poſſunt aſſignari partes, una de Mundo, à th. 1. ad 43. altera pars eſt de corporum naturalium nobiliſſimo, Cælo, à th. 43. ad finem capitis. Mundus explicatur

catur poſt definitionem theſ. 3. à cauſis, theſi. 4. uſque ad 34. excluſive, & ab affectionibus ſuis à th. 34. ad 43. excluſive. Ad definitionem mundi, commentariis theſeos tertiæ explicatam, nihil addimus, quam hoc, quod ſit ens aggregatum continuum, non diſcretum, ordinatum, non inordinatum; partes enim ejus vinculis ſibi invicem cohærent, ac certo ordine: quod cauſas ſpectat, circa materiam & formam mundi explicatas, nihil amplius requiritur. quod non à theſ. 5. ad 10. incluſive comprehendatur, & qui plura deſiderat adeat *Coſmopoiam Caſmanni*, & *Coſmologiam Wendelini*; circa mundi cauſam efficientem, major moveri poteſt ſcrupulus, propter *Ariſtotelem*, *Averroem*, *Proclum*, aliosque, æternitatem mundi aſſerentes, nam de Democriti ſententia, quod mundi cauſa efficiens, ſit fortuitus atomorum concurſus, jam diu exolevit, nec ab ullo Chriſtianorum Philoſophorum eſt accepta, utpote in providentiam Dei injuria; ſed ea neglecta, & rejecta per theſin. 12. 13. & 14. duplex reſtat quæſtio, de cauſa efficiente mundi una, an eam habuerit, Ariſtoteles, aliique negant, utpote qui non agnoſcunt creationem, aſſeruntque mundum actu eſſe æternum, contra quos agimus à theſi 15. uſque ad 27. incluſive, iſtis rationibus, quibus nihil addi neceſſe putamus, & eſt noſtra ſententia, ut loquuntur, de fide, & conveniens ſcripturis, quas ignorarunt, *Ariſtoteles*, ac *gentiles Philoſophi*; altera quæſtio eſt, an mundus ſi non actu ſit æternus potentiâ tamen ſit, id eſt, æternus eſſe potuerit, quæ inter ipſos Chriſtianos ventilatur, multis, non tantum *pontificiorum Philoſophorum, Pererio*, aliiſque, ſed & *Lutheranorum*, ut *Iacobi Martini*, aliorumque, mundi æternitatem poſſibilem aſſerentibus, quam quæſtionem decidimus th. 28. & lectorem referimus ad diſputationem 19. geminam, ſub hoc titulo inſtitutam, in volumine ſelect. diſputationum primo. Theſi 19. Pro coronide, additur modus, quo Deus mundum creavit, nempe liberrime, quia eum decrevit, & volens, & ſciens, quæ vera demum agendi eſt libertas, ut quis intelligat ac velit, quod agit: quæſtio *Scholaſticorum*, an Deus mundum potuerit condere, ex naturæ neceſſitate, &, ſi eum ſic condidiſſet, an fuiſſet ſimilis huic noſtro, utraque nobis cenſetur temeraria, ne dicam impia; qui enim tam temere involat in potentiam Dei, in ejus amplitudinem inquirendo, facile opprimitur à majeſtate ejus. De finali cauſa mundi agitur à th. 30. uſque ad 34. excluſive, poniturque ipſe Deus, qui idem eſt cauſa efficiens, & finalis, omnium rerum; omnia enim fecit propter ſemetipſum: ſubordinatus tamen finis dici poteſt homo, cujus pedibus & imperio omnia ſubjecit; nam pars imaginis divinæ in homine, conſtitit etiam in dominatione ſuper creaturas omnes, ita totus macrocoſmus erat propter microcoſmum, quamvis per peccatum hanc dominationem, hoc imperium, hanc poteſtatem in omnia, multum amiſerit homo primus, omneſque poſteri in illo. De mundi affectionibus, ſive accidentibus, ſive attributis, agitur à th. 34. uſque ad 43. incluſive. primò quidem th. 35. de ejus perfectione, de quo diſtincte eſt loquendum, & quomodo, docet explicatio ſubjecta. Secunda affectio mundi eſt quantitas, tum continua, quæ ſtatuitur theſi 37. eſſe finita, & revera, actu, ac poſitive, talis eſt, ſolus enim Deus, actu, & poſitive eſt infinitus; at quid vetat, ſano ſenſu dici, mundum eſſe tamen indefinitum, quatenus fines magnitudinis, & molis mundanæ à nobis deſignari, & mente noſtra capi, aut fieri non poſſunt, ut ſic negative, & potentia, dicatur infinitus, aut ſi velis indefinitus potius. Th. 38. agitur de quantitate diſcreta mundi, uti & 39. definiturque mundus eſſe unus, ſed plures eſſe poſſe, quod tamen poſtremum alii negant, quia cum mundus hic unus, omnia impleat ſpatia, ac loca, ubi foret ſpatium, ubi locus, aliis mundis condendis? quod ſi dari nequeat, neque plures mundi dari poſſunt, quod præſertim verum eſt, ſi tollantur, quæ ipſi ponunt & fingunt, ſpatia, extra hunc mundum *imaginaria*, verè ſic dicta, quia in imaginatione eorum tantum nata. De figura mundi agitur th. 40. De duratione th. 41. & 42. de neutra aliquid certò aut firmiter determinatur.

43. Corpora naturalia ſegregate conſiderata, ſunt, Cælum vel Subcæleſtia.

Corpora naturalia dicuntur ſegregate *conſiderari, quando conſiderantur non conjunctim ſumpta, ut in mundo, ſed diviſim accepta.*

Diviſio corporum naturalium in Cælum & ſubcœleſtia, eſt diviſio generis in ſpecies: nam Cælum, & ſubcœleſtia ſunt contraria, quæ ſub eodem genere, corpore naturali, plurimum diſtant, diſtantiâ non locali tantum, ſed etiam eſſentiali: contraria autem ſemper ſunt ſpecies oppoſitæ ejuſdem generis.

44. Cælum non eſt elementaris naturæ, ſed quinta quædam eſſentia ab omnibus elementis diſtincta.

Per naturam *cæli aut ejus* eſſentiam, *intelligitur materia & forma cæli, aut potius id quod ex utraque reſultat.*

Cælum eſt naturæ diſtincta ab eſſentiis elementorum, quia forma cæli à materia cæli naturaliter eſt indiſſolubilis, at forma elementorum à materia eorum naturaliter diſſolvi poteſt.

Quæcunque à theſi 44. ad finem dicuntur de Cœli natura, partibus, affectionibus, actionibus &c: ea omnia dicuntur non tam ex rei veritate, quam ex conſuetâ Philoſophandi ratione: Theſ. 44. tota eſt ex mente Ariſtotelis, ſed non ex rei veritate. Quod dicitur in commentario, *Formam Cæli eſſe naturaliter indiſſolubilem à materia Cæli*, nullum habet fundamentum veritatis: cur enim minus forma cæli diſſolvi poſſit à materia Cæli, quam forma elementi aut rei elementaris, à materia elementi vel rei elementaris; certè, ſi tam forma Cæli educatur ex potentia materiæ cæleſtis, quam forma elementi aut rei elementaris educitur ex poten-

potentia materiæ, vel elementi, vel rei elementaris, cur non tam dicatur forma cæli diſſolubilis à materia cæleſti quam dicuntur formæ elementorum, & rerum elementarium diſſolubiles â materia tum elementorum, tum rerum elementarium. & ſi hoc argumentum valet; Cælum eſt diſtinctæ naturæ ab eſſentiis elementorum, quia forma cæli à materia cæli eſt indiſſolubilis, forma vero elementorum à materia ſua eſt diſſolubilis: tali modo ſic argumentabor; corpus glorificatum eſt naturæ diſtinctæ ab eſſentia corporis non glorificati; quia forma corporis glorificati, eſt indiſſolubilis à corpore glorificato, at forma corporis non glorificati eſt diſſolubilis à ſua materia; ſed poſterius argumentum eſt falſum, ergo & prius: nemo neſcit: eſſe naturam plane eandem corporis non glorificati, & glorificati, quia hoc, ſcil. corruptibile induet incorruptibilitatem, ergo eadem natura eſt corporis, antea corruptibilis, poſt incorruptibilis, & nemo neſcit, formam corporis glorificati eſſe indiſſolubliem; non glorificati eſſe diſſolubilem, & tamen idem eſt corpus, glorificatum & non glorificatum eademque eſt materia, formæ diſſolubilis & indiſſolubilis: quare argumentum illud non valet; cælum non eſt naturæ elementaris, ſed eſſentia quinta, diſtincta à quatuor elementis, quia forma cæli ſit indiſſolubilis, elementorum diſſolubilis, nam poteſt eadem materia & eſſentiâ, ſubjici formæ nunc diſſolubili, nunc indiſtolubili, quod exemplo jam demonſtratum eſt.

45. Ejus eſſentia componitur ex materia & forma, ut cæterorum corporum.

Ratio eſt, quia omne corpus conſtat materia & fotma.

46. Materia cæli an ſit ejuſdem ſpeciei cum elementari, in utramque partem diſputari poteſt.

Peripatetici tamen malunt defendere materiæ cæleſtis diviſitatem ſpecificam ab elementari materia.

NOn tantum *malunt* ſed tenentur ac debent, & coguntur tueri, eſſe diverſam ſpecie à materia elementorum, ſiquidem ſtatuunt formas Cælorum à materia indiſſolubiles, elementorum diſſolubiles, ſtatuuntque potentiam contradictionis, ab eſſe & non eſſe, inveniri in materia elementorum, non Cælorum; id eſt, volunt materiam elementorum ſic ſe habere, ut quæ fuit nunc ſub elementi, puta aëris, formâ, eadem poſſit eſſe ſub forma elementi alterius, puta ignis, at materia cæli nunquam poteſt eſſe ſub diverſis formis, ergo etiam materiam Cæli & elementorum, ſpecie diverſam aſſerere debent *Peripatetici.*

47. Cæli motus eſt ab ejus forma & non ab intelligentiis.

Per intelligentias *intelliguntr, Angeli, qui ſi cælum moverent, motus cæli foret violentus, quia eſſet à principio extrinſeco; ac vero cæli motus eſt naturalis, ideoque á principio intrinſeco, quod nihil eſt aliud, quam forma cæli.*

TH. 47. contra *Ariſtotelem* eſt ſed non contra rei veritatem, & ſic probari poteſt; quodcunque eſt corpus naturale, habet principium motus ſui, non extrinſecum, ſed intrinſecum, quia natura eſt principium & cauſa motus in corpore naturali; ſed cælum eſt corpus naturale, ergo &c. principium vero intrinſecum motus cælorum eſt forma eorem, extrinſecum intelligentia, ergo motus cælorum non eſt ab intelligentiis, principio extrinſeco, ſed à formis illorum,

48. Pars Cæli, eſt ſtella.

Unde ſtella vulgo definitur pars denſior ſui orbis: ſed hodie diſputari cœptum eſt, an dentur tales orbes cæleſtes: quicquid fuerit, ſtella pars cæli eſt, ſed lucida, ob materiæ cæleſtis condenſationem, & in unum orbem contractionem, ipſum pellucidum eſt, ob materiæ cæleſtis raritatem.

Ad comment. Theſeos 48.

PEr *orbes Cæleſtes* intelliguntur circuli quidam, quos deſignant Aſtronomi in Cæli corpore, ratione centri; quod vulgo faciunt terram aquis circumdatam: ratione cujus fingunt circulos quoſdam excentricos, quoſdam concentricos, eoſque epiciclos, vel non, quæ omnia mera ſunt figmenta ingenii humani, neque enim ulli tales circuli aut orbes dantur in cælo; ſed cœlum eſt materiæ, ſeu igneæ, ſeu aëreæ, nondum in domicilium contractæ aut condenſatæ: ſi in certum domicilium aut orbem contrahatur ac condenſetur materia Cæli, vocantur ſtellæ, inter quas, & reliquam cælorum partem, hoc eſt diſcriminis, quod ſtellæ ſint corpora lucida, non pellucida, ob materiæ cæleſtls condenſationem, ipſum cælum ſit non lucidum, ſic enim videri poſſet ut ſtellæ videntur, ſed pellucidum, ob materiæ cæleſtis raritatem. Ideoque cælum & ſtella non ſunt materiæ diverſæ, ſed ejuſdem, ſuntque unum corpus continuum; an autem quoque ſint continuum corpus cum aëre infra lunam, diſquiriri poteſt, *Wendelinus* multique hodie alii putant quod ſic, nempe hi tres faciunt cœlos, unum ac ſupremum, Emypræum, quod miſſum facimus, alterum ſeu medium, æthereum, cujus partes condenſatæ ſunt ſtellæ, tertium ſive infimum Aëreum, in quo aves volant, ſecundum tertiumque volunt recentiores Philoſophi multi eſſe ejuſdem materiæ, ſubſtantiæ, ac naturæ, & differre tantum ſubtilitate & craſſitie, raritate & denſitate: & utuntur hoc argumento non contemnendo, ſcil. Si cælum aëreum & cælum à æthereum ſunt diverſæ materiæ, ſubſtantiæ, ac naturæ, nulla ſtella videri poterit ſuo loco: Poſter. eſt abſurdum, Ergo & Prius. Probatur major. Quod videtur per diaphana, ſeu media perſpicua, diverſæ materiæ,

naturæ, ac ſubſtantiæ, id non videtur ſuo loco; ſed ſi cælum aëreum & cælum æthereum ſint diverſiæ materiæ, naturæ, ac ſubſtantiæ, videbuntur ſtellæ per diaphana, ſeu media perſpicua, diverſæ matriæ, naturæ, ac ſubſtantiæ, Ergo, ſi cælum æthereum & cælum aëreum ſint diverſæ materiæ, naturæ, ac ſubſtantiæ, nullæ ſtellæ videbuntur ſuo loco. Probatur major. Quod videtur viſione refracta: non videtur ſuo loco; quod videtur per diaphana, ſeu media perſpicua, videtur viſione refracta, Ergo, quod videtur per diaphana, ſeu media perſpicua, diverſæ naturæ, materiæ, ac ſubſtantiæ, non videtur ſuo loco. Probatur minor, ipſa experientia: Si videas nummum injectum in urnam aquæ plenam, videbis alio loco quam eſt, uti & remum ſub aqua merſum, cauſa eſt, quia aër & aqua ſunt diaphana, ſeu media perſpicua, diverſæ materiæ, naturæ, ac ſubſtantiæ, quoties contingit, viſio eſt non directa, non reflexa, ſed refracta; & certè *Ariſtotelici* qui cœlum æthereum faciunt quintæ cujuſdam eſſentiæ, diſtinctæ ab eſſentiæ aëris, & ignis (quem fingunt elementatris) non poſſunt hoc explicatum dare, quomodo ſtellæ videantur ſuo loco.

49. Stellæ à reliquis Cæli partibus tantum differunt denſitate.

59. Stellarum affectio aut potius forma eſt lux.

Lux eſt forma ſtellarum accidentalis, nam ſubſtantialis earum eadem eſt quæ cæli, cum cœlum & ſtellæ ſpecie non differant.

Hæc theſis 50. cum comment. ſubjuncto procedit cum ſententia recepta, quæ ſtatuit, lucem omnem eſſe accidens, uti aſſeritur theſi 53. Sed enim *Wendelinus*, multique alii, lucem faciunt geminam, unam ſubſtantialem & ſubſtantiam, alteram accidentalem & accidens lucem ſubſtantialem, ſeu quæ ſit ſubſtantia, diſtinguunt in informem & formatam, id eſt, in vagam ſeu diffuſam, & contractam ſeu coarctatam in certum domicilium, ex illa factos volunt & conſtare cælos, ex hac ſtellas: lucem quæ eſt ſubſtantia, ſed in orbem ac gyrum & verticem ſuum condenſatæ & compactæ, ineſſe volunt tanquam accidens, quæ ſane Philoſophia multo eſt probabilior.

51. Lux non eſt forma ſtellarum, per quam ſunt corpora naturalia, ſed per quam ſunt ſtellæ.

Qualis illa ſit forma ſubſtantialis ſtellarum, pariter ac cælorum, ignotum.

52. Hinc accidentaliter tantum, non ſpecie, ſtella differt à reliquo cœlo.

53. Eſt enim lux accidens & qualitas corporis lucidi, cœlum reliquum eſt pellucidum.

Lux non eſt ſubſtantia aut corpus, quia flectitur & repercutitur, quod eſt accidentis.

54. Cælum agit in inferiora, mediante lumine, motu, & occultis qualitatibus.

Inferiora *vocantur, quæ ſunt ab orbe luna ad ipſum uſque terram, & in ipſa terra.*

Lumen *dicitur, quod à ſtellis gignitur in aëre*; lux; *quæ manet in ipſis ſtellis ac corporibus lucidis.*

Motus cæli eſt orbicularis.

Qualitates occultæ *in cœlo dicuntur, quarum effecta deprehenduntur in inferioribus, quid tamen ipſa ſunt, ignoratur.*

Lux eſt in corporibus lucidis ſubjective, ut in ſtellis: lumen eſt à corporibus lucidis effective, ut in aëre à ſole genitum.

A Theſi 54. ad finem uſque agitur de cælorum operatione in inferiora, quæ adſcribitur lumini, motui, & occultis qualitatibus: quod per lumen agat cælum, & per motum, dubitari non poteſt, ſed quod ei adſcribuntur qualitates occultæ, per quas agat, eæ revera nullæ ſunt, ſed tales invexit inveſtigandi negligentia. Hoc unum hic tenendum eſt, cælum agere in inferiora ut cauſam univerſalem, non particularem.

55. Cælum accidentia producit principaliter.

Accidentia, *ut calorem, frigus, humiditatem, ſiccitatem &c.*

56. Imo & ſuſtantias inamines.

Ut lapides, gemmas, ferrum, æs, &c. tum mineralia, tum metalla.

57. Imperfecta viventium genera minus principaliter.

Imperfecta viventium genera *ſunt, verbi cauſa quæ naſcuntur ex putri materia, ut multa inſecta, & exigua animalcula.*

58. Perfecte viventia diſpoſitive tantum.

Perfecte viventia *ſunt, quae ab aliis viventibus producuntur ex ſemine; ut plantæ, bruta, homines.*

Diſpoſitive, *id eſt, quatenus cœlum ſuo influxu diſpoſitiones varias in ſemen, ex quo gignitur vivens, introducit.*

59. In voluntatem agit indirecte, quatenus voluntatis motus alquo modo ſunt à corporis temperamento.

Nullum agens materiale poteſt agere directe in patiens immateriale: ſed cælum eſt agens materiale, voluntas hominis eſt patiens immateriale; ergo cælum non poteſt agere directe in voluntatem hominis, poteſt tamen agere in corpus hominis, ejus temperiem vel immutando vel alterando; & ſic agit indirecte in voluntatem hominis, quatenus ea aliquo modo pendet a temperie corporis dum anima humana corpori in hiſce terris eſt alligata.

Senten-

Sententia Carteſii & Regii.

AD

CAPUT QUARTUM.

Circa ea, quæ à Th. 1. uſque ad 43. excluſivè dicta & dictata ſunt, nihil peculiare habent *Carteſ.* & *Regius*, niſi quod circa Theſ. 37. velint, mundum non dici ſimpliciter finitum nec ſimpliciter infinitum, ſed indefinitum, quia nullius hominis cogitatio, fines mundi quos in ſe habet, attingere aut aſſignare poteſt. Præterea circa Theſ. 39. ſtatuunt plures mundos eſſe non poſſe, & ratio eſt, quia cum mundus ſit corpus continuum globoſum, ac cœlo Empyræo immediatè contiguum, nihil eſt extra mundum, ubi alii mundi condi poſſent; illud enim extra hunc mundum ſpatium, quod vocant imaginarium, aut nihil eſt, aut aliquid; ſi nihil, quomodo poteſt eſſe receptaculum aliorum mundorum? ſi aliquid, quomodò dabitur aliquid extra mundum, ſiquidem hæc mundi moles cœlum Empyræum ac ſedem beatorum proximè attingit? & quodnam extra concipi poteſt, ſi mundus hic omnia ſpatia repleat, ut replet? Videatur de hoc negotio, præter *Carteſium* & *Regium*, *Theologus Paradoxus Mareſii*.

Circa ea quæ à Theſ. 43. ad finem dicuntur & exponuntur, paulo aliter philoſophantur *Carteſius* & *Regius*, & cœlos quidem contra Theſ. 44. ſtatuunt eſſe fluidos, quæ ſententia quoque eſt multorum recentiorum, ut *Wend. Caſmanni*, & aliorum. Loco orbium, ex quibus *Peripatetici* conſtare volunt cælos, ponunt vortices varios, & quam plurimos, vario modo mótos, motuſque omnis in inferioribus cauſſas; ſtellas errantes libero volunt vagari motu, non aliter, quam aves in aëre, aut piſces in mari; à motu cœlorum & planetarum, excepto ſole, aſſerunt circumgyrari ac circumduci terram, ut illa intra axem ſuum moveatur quoque vicino motu cœlorum; lucem non faciunt accidens ſtellarum, nam accidentia nulla agnoſcunt, ſed eam collocant in particularum materiæ cœleſtis vario motu, eoque celerrimo: in effectis cœlorum aſſignandis non longe abeunt à commentariis & recepta ſententia, hîc poſtremis Theſibus recenſita & enarrata.

CAPUT V.

DE

ELEMENTIS.

THESIS I.

Corpus ſubcæleſte vel eſt elementum vel corpus ex elementis mixtum atque conflatum.

Subcæleſte corpus *dicitur, quod locum ſuum accepit ſub Cælo.*

2. Elementum eſt corpus, in quod reliqua corpora reſolvuntur, ipſum in alia corpora, quæ ſpecie diverſa ſunt, reſolvi non poteſt.

Elementum reſolvitur quidem in materiam & formam, ſed non poteſt reſolvi in corpora alia ſe priora; materia vero corpus non eſt, nec forma: contra mixtum omne reſolvitur in corpora, non tantum ſe priora, ſed & ſpecie diverſa; nam Elementa, in quæ fit mixtorum reſolutio, & mixtis ſunt priora, & ſunt vera corpora, & ſunt ſpecie diverſa.

3. Hinc vocantur ſimplicia.

Simplex vel opponitur mixto, qnod ex aliis corporibus non eſt conflatum, vel opponitur compoſito, quod ex materia & forma non eſt conflatum: priori ſenſu Elementa rectè dicuntur ſimplicia, poſteriori ſenſu non item; ſic enim ſolæ ſubſtantiæ immateriales, puta Deus, Angeli, animæ humanæ, dicuntur ſimplices: Cælum quoque ſimplex eſt priori ſenſu, non poſteriori: at mixta & ex materia ac forma componuntur, & ex aliis etiam corporibus.

4. Elementa, cum ſint corpora, materiam habent & formam.

Nam in eo diſtinguitur Corpus à Spiritu, qui materia caret: ideoque etiam cum formæ dicuntur, intelliguntur non informantes, quæ materiam præexigunt, ſed aſſiſtentes.

Elementorum duplex à Phyſicis inſtituitur conſideratio, vel ut ſunt partes mundi, quo ſenſu agitur hîc

hic de iis, à Theſ. 2. uſque ad 36. excluſive, vel ut ſunt principia mixtionis ac partes mixtorum, & ſic hic agitur de iis à Theſ. 36. ad finem capitis. Definiuntur verò communi definitione Theſ. 2. quæ tamen magis reſpectum dicit ad mixtionem quàm ad mundi conſtitutionem. Circa Theſ. 2. 3. 4. hoc ſolum obſervandum eſt, quo ſenſu elementa dicantur *ſimplicia*, ſcilicet, non eo ſenſu quo ſpiritus dicuntur ſimplices, aut Deus dicitur ſimplex, nam componuntur ex partibus integrantibus, item ex materia & forma, quæ neutra compoſitio in Deum cadit, aut ſpiritus creatos, ſed vocantur *ſimplicia*, oppoſitè ad mixta, hæc enim ex aliis corporibus, ſingulis ſua materiâ & formâ præditis, componuntur, illa non item.

5. Materia Elementorum omnium eſt una atque eadem ſpecie: ſed forma eſt diverſa.

Thæſis hæc ita vulgò tenetur à *Peripateticis*, ſed multi hodie aliter philoſophantur, putantque, ipſam materiam terræ eſſe diſtinctam à materia aquæ, & utriuſque materiam eſſe diſtinctam à materia aëris, ac diſtinctione quidem ſpecifica, quam evincunt ex partibus materiæ, quæ in terra ſunt craſſiſimæ, in aqua minus craſſæ, in aëre ſubtiliores; an autem iſta partium vel ſubtilitas, vel craſſities, ſpeficiam inducat materiæ elementaris diſtinctionem, diſquiri poteſt, *Ariſtotelici* id negant, quod materiæ nulla ſit affectio, quam quantitas, ſive extenſio, voluntque, illam ſubtilitatem ac craſſitiem, in materia elementorum, ortum ſui trahere à forma, quæ partes materiæ vel ſubtiliores reddat, vel craſſiores.

6. Formæ elementorum non ſunt qualitates, ſed ſubſtantiæ.

Ratio eſt, quia nullum accidens, ut eſt qualitas, poteſt eſſe forma ſubſtantiæ, ut eſt Elementum.

7. Quia ſubſtantia non poteſt componi ex non ſubſtantia.

Ratio eſt, quia totum & partes in uno per ſe ſunt ejuſdem generis ac naturæ.

8. Sunt tamen formæ illæ ignotæ, earumque loco qualitates adhibentur, quæ à formis emanant.

Formæ Elementorum ſunt ignotæ, quid ſint; ſed non quod ſint; nam eas eſſe, id eſt, exiſtere, ex earum proprietatibus & operationibus manifeſtum eſt, ſed quæ illarum ſit eſſentia, aut ignotum aut obſcurum eſt:

Adhibentur, *tum ad explicandas operationes Elementorum, tum ad* Elementorum *definiendas qualitates.*

Qualitates, *ſcilicet, propriæ, non alienæ, non communes; hæ enim poſitis formis non ponuntur, ut quidem propriæ.*

Ad Theſin. 6. 7. & 8.

Multi ex *Ariſtotelis* Græcis interpretibus, & Arabes quidam, ipſas qualitates fecerunt formas elementorum, cum præter materiam, & qualitates, in elementis nihil inveniatur; & profectò, ſi dicendum iſtid quod res eſt, illa eſt mirabilis philoſophandi ratio, aſſerere formas elementorum quod ſint, & in ſolidum ignorare quid ſint: proprietates & operationis elementorum non ſunt ſufficiens argumentum, ad probandum formas aliquas ſubſtantiales in elementis, nam poſſunt reduci in materiæ elementaris partiumque ejus, tum ſenſilium, tum inſenſilium, varium motum.

9. Qualitates Elementorum ſunt motrices & alteratrices.

Ut motus localis & alteratio ſunt diſtinctæ ſpecies motus, ita diſtinctæ ſunt qualitates Elementorum, quæ motum localem & alterationem faciunt.

10. Motrices ſunt gravitas & levitas.

Gravitas facit Elementum moveri deorſum, levitas ſurſum.

In Elementis nulla datur qualitas motrix, quæ ſit cauſa motus circularis, quia talis motus non convenit Elementis: ſi dicas ignem & aërem moveri in orbem à motu ſolis & Cœli; reſpondeo, iſtum motum utriuſque Elementi non eſſe naturalem, ideoque non habere pro cauſa aliquam qualitatem naturalem, ſed eſt motus præter naturam.

Ad Theſin 9. 10.

Juſta ratione quæri poteſt, cur *Ariſtotelici* qualitates motrices, gravitatem, levitatem, diſtinguant à qualitatibus alteratricibus, calore, & frigore, ſiquidem omnis gravitas eſt à frigore, & omnis levitas eſt à calore.

11. Ratione qualitatum mortricium, conſiderantur Elementa ut ſunt partes Mundi.

Quia elementa, ut partes Mundi, & ad ſalutem univerſi vel ſurſum moventur vel deorſum.

De elementis agitur ut partibus mundi, à Theſi 11. ad theſin 35. incluſive, ponunturque ea, ex communi ſententia, quatuor, atque exponuntur a ſuis qualitatibus & motu, in quibus Theſibus notanda venit vigeſima, quâ *utraque qualitas motrix* aſſeritur eſſe *poſitiva* non privativa; ſed hoc quod dicitur Theſi 21. *utramque qualitatem eſſe cauſam inſtrumentalem motus in elementis*, videtur non uſque adeo verum, nam cauſa inſtrumentalis effectum producit ſe nobilius, ſed motus in elementis non eſt nobilior qualitatibus motricibus eorum. Cæteræ theſes jam citatæ ex Commentariis facilè intelliguntur.

12. Ele-

12. Elementa ita conſiderata, ſunt quatuor; ignis, aër, aqua, terra.

Quaternarius elementorum numerus aſſeritur multis rationibus, ſed quæ quoad maximam partem ſunt probabiles, ut quæ deſumuntur à quatuor humoribus, anni tempeſtatibus, & qualitatibus primis.

Efficaciſſima ratio deſumitur à quadruplici motu elementorum, qui exponitur theſi 16. 17. ſi dicas, elementorum motus eſt tantum duplex, ſurſum & deorſum: reſpondeo, in genere quidem id verum eſt; ſed motus ſurſum, iterum duplex eſt, uti & motus deorſum: & ſic omnis elementorum motus eſt quadruplex.

13. Terra centrum Mundi occupat, hanc proxime ambit aqua, aquam aër, aërem ignis.

Centum Mundi *vocatur, quod eſt intra Mundi circulos, medium & intimum: quemadmodum in cæpa, intimum corculum in medio omnium tunicarum aut pelliculaꝛum ſitum, eſt centrum cæpæ, aut quemadmodum punctum medium, quod à circulis ambitur, & centrum circulorum eſt; ita terra, reſpectu aquæ, aëris, ignis, & cælorum ſe ambientium, omnium eorum eſt centrum.*

Naturali quidem ſitu aqua ambit totam terram, ſed quia tum terra non eſſet habitabilis, neque idonea, quia in aqua viverent homines & animalia; Deus voluit terram aliqua ſui parte exſtare extra aquam, unde aqua & terra conficiunt unum globum.

14. Hujus rei ratio deſumenda eſt ab impreſſa Elementis vel majore vel minore gravitate & levitate.

Quod enim graviſſimum eſt ex elementis, uti eſt terra, infimum locum mundi occupat; quod leviſſimum eſt elementum, ſupremum, ita tamen ut ſupremum elementum media, & hæc infimum ambiant: ideoque reſpectu reliquorum elementorum terra centrum eſt, & medium reſpectu aliorum corporum ambientium; quemadmodum punctum eſt medium reſpectu circuli ambientis.

15. Gravitas eſt qualitas motrix, quâ Elementum fertur deorſum, levitas quâ ſurſum.

Fertur, *id eſt, movetur motu locali, hic enim latio dicitur.*

16. Deorſum eſt vel medium, vel verſus medium Mundi.

Medium, hic eſt centrum Mundi, extremum Mundi ſunt cæli, vel inter cælos, cælum extimum.

17. Surſum eſt vel extremum, vel verſus extremum mundi.

18. Hinc gravitas & levitas eſt una ſimpliciter, altera ſecundum quid.

Levitas ſimpliciter *vocatur, qua elementum fertur ad cælum uſque;* ſecundnm quid, *qua non ad cælum uſque movetur, ſed aliquo uſque verſus cælum: ſic & gravitas ſimpliciter eſt, qua elementum fertur ad centrum uſque, ſecundum quid, qua movetur aliquo uſque verſus centrum.*

19. Levitas ſimpliciter eſt propria Igni, ſecundum quid Aeri, gravitas ſimpliciter Terræ, ſecundum quid Aquæ.

20. Hæ qualitates motrices ſunt veræ qualitates & poſitivæ, non privationes.

Ratio eſt, quia cujus operationes veræ ſunt & poſitivæ, id ipſum principium oportet eſſe verum & poſitivum; ſed qualitatum motricium operationes, ſcilicet, aſcendere & deſcendere, ſunt veræ & poſitivæ; ergo & ipſas qualitates motrices oportet eſſe veras & poſitivas.

21. Suntque cauſæ proximæ omnis Elementorum motus: Eæque inſtrumentales:

Qualitates motrices *dicuntur* cauſæ inſtrumentales motus elementorum, *quia à forma elementorum ad motus eorum faciendos excitantur, elevantur, promoventur: hæc enim ratio eſt inſtrumenti, ut ab alia cauſa ſecunda ad agendum applicetur.*

22. Forma eſt cauſa motus Elementorum principalis.

Dicitur forma cauſa motus in elementis principalis, *quia à nulla alia cauſa ſecunda ad agendum excitatur, licet excitetur à cauſa prima, uti omne agens creatum.*

23. Generans non eſt cauſa motus, niſi quatenus formis Elementorum gravitatem & levitatem indidit.

Generans, *id eſt, cauſa elementa producens, eſt cauſa motus in elementis, remota, non proxima.*

24. In locis propriis Elementa, nec gravitant, nec levitant.

Gravitare, *id eſt, deſcendere,* levitare, *id eſt, aſcendere, quæ ſunt operationes gravitatis & levitatis: itaque elementa, cum in locis ſunt propriis, ſunt quidem gravia & levia in actu primo, ſed non in actu ſecundo, quia non habent quo vel aſcenderent, vel deſcenderent.*

25. Ignis omnium Elementorum eſt rariſſimum & leviſſimum.

Ratio eſt, quia ignis eſt omnium elementorum calidiſſimum.

Ignem elementarem dari probant vulgo ex proportione qualitatum inter ſe, quæ plane periret, igne elementari ſublato: ut enim aër convenit cum aqua humiditate, diſcrepat caliditate, ſic aqua convenit cum terra frigiditate, diſcrepat humiditate, & ſic terra & aër nullam habent qualitatem communem; ita oportet dari elementum, quod cum aqua nullam habeat qualitatem communem, & habeat aliquam communem cum terra, puta ſiccitatem, & cum aëre, puta caliditatem, eſt enim ignis calidus & ſiccus.

26. Ob ſummam levitatem ſummum tenet locum.

Ratio eſt, quia quo quid eſt levius eo altius aſcendit.

27. Ob ſummam raritatem in ſuo loco non lucet.

Ratio eſt, quia lux oritur ex commixtione rari & denſi, quod enim mere rarum eſt, non lucet ſed pellucet, id eſt, eſt perſpicuum ac pellucidum, ut eſt cælum & aër, ſed quod lucem habet condenſatam & compactam, lucet, uti ſtellæ in cælo.

28. Igni proximus loco eſt aër, qui tribus regionibus diſtinguitur.

Diſtinctio trium regionum aëris, à nobis eſt & mente humana; aër enim eſt corpus continuum, non diviſum, aut diſtinctum in partes.

29. Infima regio aëris pertingit à terra ad eum locum, ubi reflexi ſolis radii finiuntur.

Quia terra eſt corpus aliquo modo politum, radii ſolis ad ſuperficiem terræ demiſſi ab ea reflectuntur; cum enim lux incidit in corpus politum, ab eo repercutitur, quæ radiorum ſolarium hic reverberatio aliquo uſque pertingit, & iſtic ubi finitur etiam finitur infima regio aëris.

30. Media à radiis reflexis ad altiſſimorum montium cacumina.

E*xempla altiſſimorum montium ſunt Alpes, aut ſi qui exſtant iis altiores.*

Nota vero, mediam regionem aëris nonnunquam Philoſophis dici frigidam, quod intelligendum eſt, quod ſit minus calida, quam ſuprema aut infima, nam totus aër calidus eſt; quod vero ſuprema aëris regio ſit calidior, ideo eſt, quia igni elementari & ſoli propior eſt: ſed quare infima dicitur calidior media, cum infima longius abſit ab igne elementari & ſole, quam media; reſpondeo, quia radii ſolis reflexi in infima regione aëris, à terra calorem ejus reddunt intenſiorem, quod videre quoque eſt in ſpeculis, quando ab iis iidem radii reflectuntur.

31. Suprema à montium cacuminibus ad locum ignis.

32. Aquæ locus eſt naturalis inter terram & aërem.

Ratio eſt, quia aqua eſt aëre gravior, & terrâ levior, id eſt, minus gravis.

33. At nunc ad bonum univerſi terra multis locis extat extra aquam.

Ratio eſt, quia terra debebat eſſe domicilium & habitaculum animantium ac viventium.

34. Terra eſt elementorum denſiſſimum, & graviſſimum, ideoque infimum tenet locum.

Ratio eſt, quia terra eſt elementorum frigidiſſimum; at frigus eſt cauſa denſitatis & gravitatis, ſicut calor eſt cauſa raritatis & levitatis.

35. Ex aqua & terra unus fit globus.

Itaque aqua & terra habent commune & idem centrum.

36. Qualitates Elementorum alteratrices ſunt primæ vel ſecundæ.

Qualitates alteratrices *dicuntur, quibus elementa alterantur, id eſt, ſecundum quas immutantur.*
Et tum ſpectantur ut principia mixtionis.

A Theſi 36. ad finem diſputationis agitur de elementis, in ordine ad mixtionem, quæ peragitur per elementorum qualitates in ſe invicem agentes, atque inter ſe pugnantes ſed ſic pugnantes, ut aliqua alicujus certi elementi prædominetur. Notandum autem eſt, elementa eſſe principia mixtionis, id eſt, cauſas efficientes ejus, & partes mixti nempe eſſentiales.

37. Primæ, quæ non oriuntur ex aliis, ut, Calor, Frigus, Siccitas, Humiditas.

Nonnulli volunt qualitates primas ſic dici, quia primo conveniunt corporibus primis, puta, elementis.
Alii volunt, quia non habent qualitates ſe priores.

Vtra rationum in commentario allegatarum, ſit ſolidior, vix conſtat. Prima quidem in dubium trahitur ab iis, qui calorem, frigus, humiditatem, ſiccitatem, etiam attribuunt ſtellis; ut, cum faciunt Lunam humidam, Solem calidum, Saturnum frigidum, non tantum effectivè, ſed & ſubjectivè. Secunda ratio intelligenda eſt de qualitatibus alteratricibus; nam gravitas & levitas, qualitates motrices, alteratricibus ſunt priores.

38. Hæ

38. Hæ veræ ſunt & poſitæ, omneſque agunt in ſe invicem, Calor in Frigus, Humiditas in Siccitatem, & contra.

Ratio eſt, quia veras & poſitivas exercent operationes: agunt in ſe invicem; ergo omnes partim ſunt activæ, partim paſſivæ qualitates.

Humiditas & ſiccitas dicuntur interdum paſſivae ſimpliciter, quia minus efficaciter agunt; & calor & frigus dicuntur interdum activæ ſimpliciter qualitates, quia magis efficaciter agunt.

NOn poteſt melius judicari de poſitiva entitate cauſarum, quàm ex poſitiva entitate effectorum: cum itaque frigoris effecta tam ſint poſitiva, quàm caloris, quidni non tam dicatur qualitas poſitiva, quàm calor? negat quidem calorem frigus, ſed non tantùm negat, verùm inſuper notat qualitatem calori contrariam, æquè efficacem atque ipſe eſt calor. Ideoque errant, qui frigus faciunt nudam privationem caloris.

39. Itaque datur reactio.

Reactio *eſt mutua elementorum & qualitatum in ſe invicem actio & pugna: nam quia qualitates ſunt contrariæ in elementis, ſtudens ſeſe mutuo expellere atque expugnare.*

DE *reactione* integrum nobis reliquit librum Zabarella. Reactio autem infert, ut ſic loquar, repaſſionem: non enim poteſt unum elementum, aut una qualitas agere in elementum aliud, aut qualitatem aliam, niſi alterum ab altero; & una ab aliâ, patiatur. Quia verò mutua eſt actiò & paſſio, hinc reactio, licet minus latinè, ſignificanter tamen, dicitur *repaſſio*. Sic autem in ſe mutuò agunt, & à ſe invicem patiuntur, ut non in totum, unum elementum, aut una qualitas, elementum alterum, aut qualitatem aliam, interimat, ac tollat, ſed refringat tantum, caſtiget, remittat, ſic ut unum ex quatuor elementis, & una ex quatuor qualitatibus primis, cæteris prædominetur: ſi enim unum ex elementis cum ſua qualitate in ſolidum periret, mixtum non foret perfectè mixtum, nec ex quatuor, ſed ex tribus tantum, aut duobus, conſtaret elementis; quod eſt abſurdum.

40. Ratione harum qualitatum dicuntur Elementa principia mixtionis.

Elementa ſunt principia mixtionis efficientia.

Atque etiam materialia; nam mixta ex elementis tanquam ex materia conſtant.

41. Quia per has omnis in Elementis mixtio peragitur.

Quid ſit mixtio, explicabitur Capite 8.

42. Qualitates ſecundæ ſunt, quæ oriuntur ex primarum temperie.

Qualitatum ſecundarum exempla ſunt, raritas, denſitas, ſapor, odor, &c.

43. Qualitates primæ mixtionem antecedunt, ſecundæ ſequuntur.

Quia qualitates primæ ſunt cauſæ mixtionis, ſecundæ ſunt ejus effecta.

44. Caloris actio eſt, 1. calefacere. 2. homogenea congregare, heterogenea diſgregare.

Homogenea *non tantum intelliguntur quæ per omnia ſunt ejuſdem naturæ, ſed & quæ, licet ſint diverſæ naturæ, in unam tamen naturam commutari poſſunt: ſic &* heterogenea *ſunt non ſimpliciter, quæ ſunt naturæ diverſæ, ſed tam diverſæ, ut in unam commutari nequeant.* Congregare, *id eſt, in unam naturam colligere, aut mutare;* diſgregare, *contra.*

Quemadmodum cibus & potus, caro & piſcis, commutantur in unum chylum; ſic lapis & panis non poſſunt commutari in unum alimentum.

45. Frigoris actio eſt, 1. frigefacere, 2. frigefaciendo conſtipare, & ſic homogenea atque heterogenea congregare.

Conſtipare, *id eſt, obturare.*

46. Humiditatis actio eſt humectare, ſiccitatis exſiccare.

Humectare, *id eſt, humidum facere, &* exſiccare *ſiccum facere. Humidum eſt, quod difficulter ſuis & facile alienis continetur terminis. Siccum eſt, quod facile ſuis & difficulter alienis continetur terminis.*

Ad Theſin 44. 45. 46.

TRibus hiſce theſibus definiuntur qualitates primæ, ſingulæ à ſuis effectis, quæ in comment, explicantur: Sed ſi definitio utraque *Ariſtotelica*, humidi & ſicci, quæ extat in comment, theſeos 46. ſit perfecta; ignis omnium erit humidiſſimus, quia nullum elementum difficiliùs ſuis terminis continetur, & nullum facilius ſe alienis terminis inſinuat, quàm ignis. Per terminos hic intelliguntur, quantitatis ſive dimenſionis partes, longitudo, latitudo, & craſſities.

47. Ignis eſt Elementum calidum & ſiccum.

48. Aer eſt elementum calidum & humidum.

49. Aqua eſt elementum humidum & frigidum.

50. Terra eſt Elementum frigidum & ſiccum.

Si Elementa forent pura, uti non ſunt, tum haberent ſingula ſingulas ſuas qualitates in gradu intenſo ac ſuperlativo: nunc verò, cum ſint impura, eas poſſident in gradu remiſſo, &, ut Grammatici loquuntur, poſitivo.

Ad Theſin 47. 48. 49. 50.

IN ſingulis quatuor elementorum definitionibus, loco formæ adhibentur proprietates; quia eorum formæ ſubſtantiales, ut Theſi 8. eſt dictum, ſunt ignotæ.

Ad Comm: Theſeos 50.

QUòd nullum elementum hodie nobis ſit purum, ejus rei ratio hæc eſt, quia non poſſent elementa, pura nobis cedere in uſum; quippe in aere puro, vitam trahere & anhelitum ducere, non concederetur, nec aqua piſcibus, ſi foret pura, in alimentum cedere poſſet, nec terra pura gramen aut herbas in victum brutis largiri poſſet.

51. Ex Elementis quædam ſunt ſymbolica, quædam aſymbola.

Symbolum *Græce dicitur ſignum aliquod commune, quale datur de nocte vigilibus, cum mœnia urbis circumeunt: ſic dicuntur* Elementa Symbolica, *quæ habent aliquam qualitatem communem;* Aſymbola, *quæ nullam.*

A Theſi 51. ad finem agitur de elementis ſymbolicis & aſymbolis, atque eorum mutatione inter ſe invicem, quæ hic ſupponitur potius, quàm probatur: eam tamen *Sperlingius* aliique Phyſici, negant, ſolvuntque rationes omnes, & experientias, in contrarium produci ſolitas.

52. Symbolica, quæ una tantum qualitate diverſa ſunt, altera conveniunt.

Sic ignis & aër conveniunt calore, differunt ſiccitate & humiditate: terra & aqua conveniunt frigore, differunt ſiccitate & humiditate.

53. Aſymbola, quæ utraque qualitate differunt.

Aſymbola ſunt ignis & aqua, aër & terra.

54. Per qualitates primas unumquodque Elementum in quodlibet mutari poteſt.

Quia per illas qualitates Elementa in ſe invicem agunt, donec ſe mutuo devicerint.

55. Facilius tamen mutatur ſymbolicum in ſymbolicum, quam aſymbolum in aſymbolum.

Ratio eſt, quia minor eſt reſiſtentia & minor pugna, inter duo Elementa Symbolica, quam inter duo Aſymbola.

56. Elementum ſymbolicum gigni poteſt ex ſymbolico & aſymbolo.

Sic ignis poteſt gigni ex aëre, & ex aqua, verum ut aqua prius mutetur in aërem; nam ut Aſymbolum ex Aſymbolo gignatur immediate, fieri nequit.

57. Aſymbolum ex Aſymbolo tantum.

Quando ſcilicet utraque qualitas contraria in contrariam mutatur ſimul & ſemel, non immutata alia qualitate in quam prius mutetur.

Sententia Carteſii &c.

AD

CAPUT QUINTUM.

CIrca materiam ac doctrinam de elementis planè aliâ viâ incedunt *Carteſius* & *Regius*, neque enim agnoſcunt mundi quatuor elementa hic ſecundum *Peripateticos* expoſita, multò minus eorum materiam diſtinctam faciunt ſpecie à materia cœlorum & ſtellarum, ſed verò omnium corporum naturalium materiam faciunt unam eandemque, ſola ſubtilitate, aut tenuitate, aut raritate, & oppoſita craſſitie, denſitate atque opacitate differentem, & ſic diverſa ſpecie corpora conſtituentem, pro diverſa ſui modificatione, facta per

per motum diverſum celeriorem vel tardiorem partium ſuarum, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium; atque hinc faciunt mundi hujus partes integrantes, materiam triplici modo affectam, unam, quam vocant ſubtiliſſimam, & materiam primi elementi, alteram ſubtiliorem, minùs tamen ſubtilem, ſubtiliſſimâ, quam vocant materiam ſecundi elementi; ex hac utraque conſtare volunt cælos, ſtellas, reliquaque corpora cœleſtia, vocantque eam vortices ac globulos æthereos; præter utramque hanc materiam, ponunt materiam quandam craſſiorem, quam vocant tertii elementi, ex qua ipſis conſtant terra, aqua, reliquaque corpora ſubcæleſtia. Formas elementorum agnoſcunt nullas, uti nec qualitates, nec motrices, nec alteratrices, nec primas, nec ſecundas, ſed loco formarum & qualitatum in elementis, ipſis ſunt motus, magnitudo, numerus, figura, diſtantia, & id genus alia vulgò dicta accidentia, conjunctim ſumpta, partium, tum ſenſilium, tum inſenſilium, materiæ. Terram pro centro mundi non agnoſcunt, ſed ſolem, eam tamen non moveri motu proprio, ſed circumgyrari motu corporum cœleſtium ab oriente in occidentem aſſerunt: ignem elementarem pro figmento tenent, tres aeris regiones ignorant, mixtionem fieri per qualitates primas negant, ſed eam conſtituunt, in συγκρίσει ſeu concretione particularum materiæ, uti & mixti reſolutionem in διακρίσει ſeu partium in materiæ ſecretione, quomodo etiam de mixtione philoſophatur *Berigardus in Circulo Piſano*: Rident definitiones caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatis, deſumptas à poſteriori, ab effectis calefaciendi, frigefaciendi, humectandi, exſiccandi, petitas à conjugatis, quales definitiones ineptæ ſunt, & pueros decent, & non viros in Philoſophia: quin illi à priori calorem explicant & frigus, illum ponunt in celerrimo motu partium materiæ, hoc in earundem motu tardiore: humiditatem provenire ajunt ex materiæ particulis teretibus & oblongis, ſiccitatem non item: Elementorum in ſe invicem tranſmutationem non agnoſcunt, ideoque valde ſecuri de elementis ſymbolicis, quomodo ex ſe invicem generentur; & ſanè non eſt opus tanto molimine & machinatione ad principia proxima corporum mixtorum intelligenda, ſufficit ad id triplex materia recenſita, primi, ſecundi, & tertii elementi, atque in ea, partibuſque ejus, varius motus.

CAPUT VI.

DE

GENERATIONE, & CORRUPTIONE.

THESIS. I.

Elementa, quia conſtant materia & forma diſſolubiliter unitis, generationis & corruptionis in inferioribus exiſtunt cauſæ.

In eo differunt Cœli ab Elementis, quod Cœlorum materiæ & formæ à ſe invicem diſſolvi naturaliter nequeant, in Elementis contra ſe res habet; quin materia & forma cœli diſſolvi poſſint ſupernaturaliter, nullum eſt dubium: quod vero in Elementis materia & forma naturaliter poſſunt diſſolvi, fit ob pugnam qualitatum contrariarum in illis, quæ in cœlis locum non habet.

Tota hæc diſputatio uno abſolvitur tenore, & ſi dividi poteſt, debet dividi in explicationem nominis, à theſi 2. ad 12. excluſive, & explicationem rei, à th. 12. ad finem uſque: theſi quidem prima generationis & corruptionis recenſentur cauſæ, nempe elementa, atque aſſeritur in commentario ſubjuncto, quod in eo differunt elementa & cœli, ſcil. quia elementa conſtent materia & forma diſſolubiliter unitis, cæli non item: hoc tamen ipſum à Philoſophis nobilioribus habetur pro falſo; putant enim recentiores, præſertim mathemathici, cælos quoque conſtare ex materia & forma diſſolubiliter unitis, atque in generatione & corruptione etiam habere locum: & hoc probant ex generatione novorum cometarum, eorumque ſupracæleſtium, novorum planetarum, imo & ſtellarum fixarum; quæ omnium generatio non poteſt fieri abſque materiæ cæleſtis, ex qua generantur, prævia corruptione: quin & qualitates elementares, calorem, frigus, ſiccitatem, humiditatem, in ſtellis, cæli partibus, ponunt: & hæc ſententia non eſt abſurda, quin imo vera, nam ipſa experientia, cælorum corruptionem, & corporum cœleſtium generationem loquitur, & teſtatur, atque id vel docebit tubus opticus. Inter ea quæ conſideranda veniunt, à th. 2. ad 12. hoc dignum eſt obſervatu, quod th. 4. generatio, & corruptio etiam tribuatur accidentibus, quod intelligendum eſt utrumque de primi gradus productione, cum accidens generatur, &

& ultimi gradus abolitione, cum idem corrumpitur, & accipiendum eſt hoc non tantum de gradibus propriè dictis accidentium, quæ alteratione producuntur, ſed & de partibus accidentium extenſivis, quæ gradus dici non ſolent, ſic enim vocantur partes intenſivæ; ita primæ partis productio in quantitate, ad quam terminatur accretio, dicitur generatio quantitatis, & ultimæ partis, in diminutione quantitatis, abolitio, dicitur ejus corruptio: ita primæ partis in motu locali ad ubi productio, dicitur ejus generatio, ultimæ partis in eodem motu locali abolitio, ejus dicitur corruptio.

2. Generatio & corruptio non uno modo dicuntur.

3. Nam & ſubſtantiis & accidentibus utraque tribuitur.

Generatio & corruptio proprie de ſubſtantiis, & improprie de accidentibus dicuntur.

4. Accidentia, cum primum fiunt, generantur, cum ultimum deſinunt, corrumpuntur.

Generatio & corruptio accidentium, non ſic dicuntur, ac ſi terminus utrinſque ad quem foret accidens, ſic enim generatio & corruptio confunderetur cum alteratione & motu omni; ſed accidens dicitur generari, cum primus ejus gradus in ſubjectum introducitur, & corrumpi, cum ultimus ejus gradus ex ſubjecto expellitur; alteratio enim eſt totius accidentis pleni ac perfecti vel productio vel deſtructio.

Quando aqua primum incipit calefieri, primi caloris aut gradus in calore productio, eſt generatio caloris, ſed reliquorum graduum caloris productio, eſt alteratio.

5. Generationem & corruptionem ſubſtantialem dari, experientia demonſtrat.

Generatio & corruptio ſubſtantialis dicitur, à termino ad quem, qui eſt ſubſtantia.

6. Interdum corpora ſic mutantur, ut ad priſtinum ſtatum reverti queant, interdum, ut nequeant.

Cum corpora mutantur, ſed ita ut redire poſſint naturaliter, ſi ſibi relinquantur, ad antiquum naturæ ſtatum, dicuntur alterari, ſi non poſſunt, dicuntur generari vel corrumpi.

7. In illis forma ſubſtantialis non eſt mutata, in his quam maxime.

Sic aqua, quando calefit, dicitur alterari, quia calefacta ad priſtinum frigus naturaliter redit.

8. Generatio & corruptio communi definitione definiuntur, *quando totum mutatur, nec ſenſibile quippiam ut ſubjectum idem permanet*, lib. 1. de Gener. & Corr. c. 4.

Per totum intellige, non totum compoſiti, ſed totum compoſitum: per totum compoſiti intelligitur vel materia vel forma, quam neutram neceſſe eſt mutari, ut fiat generatio & corruptio, ſed ſufficit, ſi mutetur illud totum quod ex illis conſlatur.

Ut ſubjectum idem, *id eſt, ut ſubjectum ejuſdem ſpeciei, vel idem numero: idem genere ſubjectum utrobique manet, ſed non idem ſpecie ſemper aut idem numero eſt in generatione aut in corruptione.*

9. Hæc definitio diſtinguit generationem & corruptionem ab alteratione.

10. In generatione enim & corruptione, aut nullum manet ſenſibile ſubjectum, aut non idem, id eſt, ejuſdem ſpeciei: at in alteratione & idem manet & ejuſdem ſpeciei.

Verbi cauſa, in calefactione aqua frigida, manet idem numero, & ejuſdem ſpeciei ſubjectum, tum in calefactione, tum in frigefactione, ſcilicet aqua, at contra ſe res habet in generatione & corruptione, ubi ſubjectum interdum non manet idem numero, interdum non ejuſdem ſpeciei.

Sic corpus mortuum non eſt ejuſdem ſpeciei cum corpore vivo. Quomodo poteſt corpus mortuum diſtingui ſpecie à vivo, ſi ſit & maneat idem numero? poteſtne diverſitas ſpecifica ſtare cum identitate numerica? eodem numero corpore reſurgemus, & tamen idem illud corpus mortuum diſtinguitur ſpecie à ſe vivo.

QUæ hæc theſi & commentario ſubjuncto dicuntur, ea dicuntur magis ex communi ſententia, quam ex rei veritate: quid enim in corruptione hominis, cum moritur, primum manet aliquid ſenſibile ſubjectum, at inquiunt, non unius ſpeciei, quia ſubjectum corruptionis eſt corpus mortuum, ſcil. cadaver, quod non eſt ejuſdem ſpeciei cum vivente, ſubjecto generationis: verum ego hanc difficultatem illis objicio, ac ſolvant ſi poſſunt; quomodo in morte ac corruptione hominis poteſt corpus mortuum diſtingui ſpecie à vivo, ſi ſit & maneat idem numero corpus hominis, vivi, & mortui? poteſtne diverſitas ſpecifica ſtare cum identitate numerica? hoc eſt de fide, quod eodem numero corpore ſimus reſurrecturi, & tamen illud idem numero corpus mortuum, quod reſuſcitabitur in vitam, diſtinguetur ſpecie à ſe ipſo vivo, quomodo hæc conſiſtunt? certe quæ diſtinguuntur ſpecie, ea quoque diſtinguuntur numero, quia quæ diſtinguuntur diſtinctione majori, ea quoque diſtinguuntur diſtinctione minori, & ſic quoque falſa eſt theſis 14. quod generatio-

nis

nis & corruptionis in morte hominis, non ſit idem ſubjectum numero; hoc eſt enim contra fidem reſurrectionis ejuſdem numero carnis: ſed Ariſtoteles, ex quo hæc definitio generationis & corruptionis eſt deſumpta, iſtum articulum ignoravit.

11. Generatio non ſumitur hoc loco pro ſola animatorum productione, ſed pro productione cujuſlibet ſubſtantiæ.

Cum dicitur, quod generare ſit naturaliſſimum opus viventis, aut quod generatio juxta accretionem & nutritionem ſint actus animæ vegetantis, generatio ſumitur ſtricte: hic vero latius accipitur, ut ſub ſe comprehendat ſubſtantiæ etiam non viventis productionem.

Qualis eſt generatio lapidis in terræ cavernis, aut generatio nivis in aëre.

12. Generatio eſt mutatio à non eſſe ad eſſe *ſimpliciter.*

13. Corruptio eſt mutatio ab eſſe ad non eſſe *ſimpliciter.*

Per ſimpliciter, *intelligitur hic, eſſe & non eſſe totius compoſiti, non vero partium ſingularum.*

Ex theſi 12. &. 13. & comment. ſubjuncto patet, generationem non conſiſtere in productione formæ, nec corruptionem in ejuſdem abolitione: ideoque homo verè generat hominem, etſi animam rationalem non producat; quia producit totum hominem, dum animam rationalem creatam corpori unit: & verè corrumpitur homo, cum moritur, etſi forma ejus, anima rationalis, non aboleatur, quia totus homo diſſolvitur, & tranſit ab eſſe hominem, ad non eſſe hominem: quod obſervandum eſt contra duum generum errantes Philoſophos, primùm, contra animæ rationalis Traduciarios, i. e. eos, qui volunt, ut homo generet hominem, animam quoque rationalem de parentibus traduci in liberos: ſecundum, contra Socinianos & Paganos quoſdam, ſeu eos, qui volunt, ut homo moriatur, animam quoque rationalem mori.

14. Utriuſque idem eſt ſubjectum; non numero nec ſpecie, ſed genere.

Idem, *puta genere, non numero, ne hæc theſis pugnet cum octava.*

Quòd generationis & corruptionis, non ſit idem *ſubjectum numero*, id contra fidem reſurrectionis ejuſdem numero carnis eſſe, ſtatim eſt monitum: nam & viventis & mortui ſubjectum, eſt idem numero corpus.

15. Imo iidem termini:

Iidem termini, *ſcilicet, genere, non ſpecie, non numero.*

16. Sic tamen, ut generationis terminus à quo. ſit corruptionis terminns ad quem, & contra.

Generatio enim incipit à non eſſe ſubſtantiam completam, certæ aut hujus ſpeciei, ſcil. viventem, & tendit ad eſſe ſubſtantiam completam certæ aut hujus ſpeciei, ſcil. viventem; corruptio contra incipit ab eſſe ſubſtantiam completam certæ aut hujus ſpeciei, ſcil. viventum, & tendit ad non eſſe ſubſtantiam completam certæ aut hujus ſpeciei, ſcil. viventem.

Subſtantia completa eſt terminus ad quem generationis adæquatus, ac remotus, & totalis: forma ſæpe dicitur Philoſophis generationis terminus ad quem inadæquatus, proximus, & partialis.

17. Nam generationis terminus à quo & corruptionis terminus ad quem, eſt eſſe ſimpliciter.

Non eſſe ſimpliciter, *id eſt, non eſſe ſubſtantiam totam ac profectam, ſeu eſſe compoſicum.*

18. Et corruptionis terminus à quo & generationis terminus. ad quem, eſt eſſe ſimpliciter.

Eſſe ſimpliciter, *ſignificat eſſe ſubſtantiam, totam ac perfectam, ſeu eſſe compoſitum.*

19. Hinc, omnis generatio eſt quædam corruptio, & contra.

Exempli gratia, quando in fœtum humanum introducitur anima rationalis, crrumpitur anima ſentiens & vegetans non quod deſinant exiſtere, nam manent iu fœtu poſt rationalis introductionem, ſed dicuntur corrumpi, quia non amplius tenent rationem formæ, nam una cum corpore, in qua ſunt, faciunt materiam hominis; homo enim pro materia habet non corpus ſimplicter, ſed corpus animatum, anima vegetante & ſentiente.

20. Quin eadem actione, aliud generatur & aliud corrumptiur; ſeu generatio unius eſt corruptio alterius, contra.

Hoc & ſequens axioma intelligendum eſt, non formaliter aut in ſenſu formali, ſed cauſaliter aut in ſenſu cauſali, id eſt, ipſa ratio, qua aliquid generatur, non eſt eadem qua aliquid corrumpitur, reſpectu ejuſdem, ſed corruptio unius formæ eſt cauſa, cur generetur forma alia, & vice verſa, generatio unius formæ eſt cauſa cur corrumpatur alia, non quidem ſemper quoad entitatem, non quaſi deſinant eſſe formæ quæ corrumpuntur, ſed, cum corrumpuntur, ſemper corrumpuntur quoad informationem, quia deſinunt eſſe formæ, id eſt, deſinunt informare aut munus formæ ſuſtinere.

à Theſi 15. *uſque ad* 20. *incluſivè.*

HIſce ſex theſibus varia ediſſeruntur de termino à quo, &c. ad quem, tum generationis, tum corruptionis: in quibus hoc notandum eſt præcipuè, quòd, cum mentio fit ſubſtantiæ completæ, totius ac perfectæ, quam vocant *eſſe ſimpliciter*, & cum ſermo incidit de ſubſtantiâ non completâ, non perfectâ, non totâ, quam vocant *non eſſe ſimpliciter*, intelligatur utrobique, vel affirmatè, ſubſtantia certæ aut hujus ſpeciei. Ita generatio viventis, tendit ad eſſe ſubſtantiam completam, ſeu ad eſſe ſimpliciter, quia vivens ſignificat hanc ac certam ſubſtantiæ ſpeciem, & corruptio viventis, tendit ad non eſſe ſubſtantiam completam, ſeu ad non eſſe ſimpliciter; quia non vivens hanc atque certam notat ſubſtantiæ ſpeciem.

21. Subjectum generationis eſt materia.

Materia, *ſubintellige, habilis, quæ actionem generantis juvet.*

Ad Theſin 21. *uſque* 28. *incluſivè.*

HIc agitur de ſubjecto ſive materia generationis & conſequenter corruptionis: ac primùm eam dari, evincitur theſibus 22. 23. 24. ex diſcrimine, quod intercedit inter generationem & corruptionem, ab una parte, & creationem ac annihilationem, ab altera parte. In generatione & corruptione, materia eſt prævia, & ea, quæ eſt habilis: in creatione aut nulla eſt materia, quæ vocatur creatio immediata, & ex nihilo ſubjecti ſeu materiæ, quo pacto ipſum cœlum & terra, ſunt creata ex nihilo; aut ſi ſit materia, ea eſt inhabilis, quæ vocatur creatio mediata, & ex nihilo ſui ſeu termini, quo pacto creatus eſt Adam ex materia quidem prævia, ſed inhabili; (quæ enim erat habilitas in limo terræ?) In corruptione tranſitus fit aut relapſus in materiam, in annihilatione non item; quod enim annihilatur, in nihilum abit, ac nullam poſt ſe materiam relinquit.

22. In quo diſtinguitur à creatione?

Nam creatio aut nullam habet materiam præexiſtentem, aut ſi materiam habet præviam, ea eſt inhabilis.

23. Sic, & per materiam corruptio diſtinguitur ab annihilatione.

Nam in corruptione manet eadem materia, ſaltem genere, quæ fuerat in productione, ut viſum eſt theſi 14. *annihilatio vero, dicit non tantum compoſiti, non tantum formæ, ſed & ipſius materiæ deſtructionem.*

24. Cum enim creatio ſit productio totius ſubſtantiæ ex nihilo, annihilatio converſio totius ſubſtantiæ in nihilum, nullum poteſt fini commune terminorum ſubjectum.

Nam repugnant, dari communem materiam termini à quo & ad quem, & tamen totam ſubſtantiam compoſiti ex nihilo fieri aut in nihilum redigi.

Si enim materia aliqua communis manet, neque ſubſtantia ex nihilo fit, neque in nihilum redit.

25. Materia generationis non eſt prima, ſed ſecunda.

Materia ſecunda, eſt materia ſingularis, prima eſt univerſalis: at operatio omnis, ſicuti & exiſtentia, ſingularium eſt; ergo & generatio fiet in materia ſingulari ſeu ſecunda, non in univerſali ſeu prima.

A Theſi 25. uſque ad 29. docetur contra *Ariſtotelem* ipſum, & vulgares *Peripateticos*, cum aliis *Peripateticis* nobilioribus, generationis & corruptionis ſubjectum non eſſe materiam primam, (ut quidem eam definivit Ariſtoteles, *eſſe primum ſubjectum generationes, &, ſi quid reſolvitur, in illud ultimò reſolvi*) ſed eſſe ſecundam, ob rationes theſibus illis expreſſas.

26. Quia debet eſſe diſpoſita.

Nam non ex quolibet ligno fit Mercurius, hoc eſt, forma non poteſt introduci in materiam quamcunque, non ſane in indiſpoſitam, hæc enim non eſt idoneum formæ ſubjectum.

Sic non poteſt ex lapide naturaliter generari homo.

27. At diſpoſitiones, formæ introducendæ convenientes, non primæ ſed ſecundæ conveniunt materiæ.

Diſpoſitiones, *intellige, tum accidentales tum ſubſtantiales: hæ vocantur vulgo formæ diſponentes & ſubordinatæ, illæ ſunt accidentia. Sic cum ex ligno generatur ignis, debet primum introduci in lignum & calor & ſiccitas & cæteræ diſpoſitiones accidentales, & in viventium generatione inſuper debent induci diſpoſitiones ſubſtantiales ſeu formæ quædam ſubordinatæ, ut in generatione hominis debent introduci in ſemen ſeu materiam anima vegetans & ſentiens.*

28. Quare, in corruptione nunquam datur reſolutio uſque ad materiam primam.

Verbi cauſa, cum homo moritur, aut planta interit, anima quidem hominis à corpore ejus ſolvitur, ſed ipſum corpus non ſtatim fit materia prima, & in planta forma quidem, anima vegetans, relabitur in materiæ poteſtatem, ſed quod ſupereſt plantæ corruptæ corpus, non ſtatim fit materia prima, verum utriuſque & hominis & plantæ materia, variis adhuc modis mutatur, vel in vapores, vel in vermes, vel in pulverem, vel in aërem: &c.

29. Sed præter quantitatem, quædam etiam qualitates manent eædem in genito, quæ fuerant in corrupto.

Qua-

Qualitates quæ manent in corrupto, cum ante eſſent in genito, ſunt qualitates quæ ſequuntur formam vel Mixti vel elementorum.

30. Imo ſæpe forma aliqua ſubſtantialis ſupereſt. ſc. cum animata generantur & corrumpuntur.

Sic tum homo generatur, id eſt, cum anima rationalis corpori unitur, adhuc ſupereſt forma ſentiens, vegetans, mixti, ſed non ſunt formæ hominis, nec exerceat munus formæ in homine, ſed faciunt unà cum corpore materiam hominis, ſicuti anima rationalis facit ejus formam: ſic cum homo corrumpitur, anima rationalis deſinit informare quidem, ſed non deſinit eſſe: forma ſentiens & vegetans, deſinunt & informare & eſſe, manet tamen & ſupereſt forma mixti in cadavere ſeu corpore, materia hominis, quæ ante erat in ejus corpore vivo.

31. Nam manet in genito quæ fuit in corrupto, & contrà, forma mixti.

Forma mixti *in corpore naturali dicitur, quæ reſultat ex concurſu quatuor Elementorum in corpore mixto.*

Sic manet eadem figura cicatricis in cadavere, quæ fuerat in corpore viventis.

32. Hæc tamen accedente anima, exercet munus diſpoſitionis; at recedente, eſt ſpecifica.

Diſpoſitionis, *id eſt, formæ diſponentis, quæ quidem rem conſtituit in certa ſpecie, ſed tali, quæ adventu formæ ulterioris ac nobilioris in ſpeciem perfectiorem tranſire valeat*:

Specifica, *id eſt, ſpeciem facit ſeu largitur ultimam, id eſt, talem quæ in aliam ſpeciem perfectiorem non poteſt tranſire naturaliter; quia naturali via & ordine ac naturæ viribus nobilior forma ſuperaccedere nequit.*

33. Quoties nova ſubſtantia generatur, duæ actiones diſtinctè conſiderari poſſunt, formæ productio, & ejuſdem unitio.

In formis materialibus productio earum & unitio, non ſunt re ipſa diſtinctæ actiones, per mentem tamen diſtinguuntur: in formis immaterialibus reſpectu cauſarum ſecundarum diſtinguuntur earum productio & unitio; nam creaturæ eas non producunt, *quia non poſſunt, nam creantur; attamen caſdem* corpori uniunt: *reſpectu Dei, productio earum & unitio non differunt realiter, quippe qui eas producendo unit, & uniendo producit.*

ITà quidem vulgò dici ſolet, quod *homo animam rationalem producat*, ſed tamen *uniat corpori*, attamen explicari vix ac ne vix quidem poteſt, quæ nam ſit actio iſta hominis, animam rationalem corpori unientis. Rem totam expendamus ordine: Parentes ex maſſa utriuſque ſeminis producunt corpus; in corpore varias diſpoſitiones, dum illa maſſa ſeminalis organiſatur, donec tandem ultima diſpoſitio fuerit introducta, organiſatio plenè perfectèque facta, quo momento Deus animam creat, creando infundit, infundendo unit; neque enim hoſpitem tam nobilem, qualis eſt anima rationalis, indit in domicilium indiſpoſitum, aut non ſatis præparatum. Sed enim quænam hic eſt actio hominis, quà ille à parte ſui animam rationalem corpori uniat? partes enim & actiones Dei hîc facilè reperiri poſſunt. Sic argumentor: Aut actio hominis, quâ animam unit corpori, eſt diſtincta ab ultimæ diſpoſitionis introductione in fœtum aut corpus embryonis, aut non eſt diſtincta; ſi ſit diſtincta, aſſignetur, quænam illa ſit; certè vis plaſtica ſeminis in organiſando fœtu, & in introducendis diſpoſitionibus variis in maſſam ſeminalem, nihil ampliùs facit, quàm quod fœtum perfectè organiſet, & diſpoſitionem ultimam introducat, neque ulla hic datur alia actio, quâ à parte hominis, ſeu ſeminis humani, anima rationalis uniatur corpori, neque concipi poteſt, quomodo vis plaſtica ſeminis, quæ eſt materialis, attingere valeat unionem animæ rationalis, quæ eſt immaterialis: Si verò actio uniendi animam corpori, ſit eadem cum ultimæ diſpoſitionis introductione, ſiquidem illa actio mera eſt alteratio ad ſolam quantitatem terminata, quomodo poteſt illa eſſe eadem cum actione uniendi animam corpori, quæ terminatur ad ſubſtantiam, ſic ut actio illa unitiva à parte hominis, aut difficulter aut non explicari poſſit.

34. Generatio conſiſtit non in productione formæ, ſed in unitione.

Et ideo homo rectè dicitur generare hominem, licet animam rationalem non producat, quia eam corpori unit.

RAtio hujus Theſeos eſt in Theſi 12. & 13. ac commentario ſubjecto, nempe quia per generationem non producitur totum compoſiti, quòd eſt materia & forma, ſed totum compoſitum, i. e. *τὸ eſſe ſimpliciter* ac totius compoſiti; non verò formæ, i. e, *τὸ eſſe ſecundum quid*, aut partium ſingularum.

35. Formæ ſubſtantiales, nec intenduntur nec remittuntur.

Scilicet inſtar qualitatum, ſine variatione aut mutatione ſpeciei; nam calor, nunc intenſus nunc remiſſus, manet tamen idem numero calor: talis intenſio & remiſſio non cadit in formas ſubſtantiales, ſed quæ accedit cum variatione ſpeciei, ea à multis ſtatuitur accidere formis ſubſtantialibus Elementorum in mixtione, vide Caput 8. theſi 15. & 16.

36. Hæc cauſa eſt, quod generatio & corrptio fiant in momento.

Subſtantia omnis, ſeu completa, ut totum compoſitum, ſeu incompleta, ut forma, poſita eſt in indiviſibili, ideoque partium ſucceſſionem nullam habet, & idcirco generatio & corruptio fiunt in momento: ac ſic diſtinguuntur à reliquis motibus Phyſicis, qui habent terminum ad quem diviſibilem ſucceſſive, in partes aut gradus, ideoque non fiunt in inſtanti ſed in tempore.

QUod hac Theſi aſſeritur, receptum eſt apud *Peripateticos*, ſed vix comprehenſibile; quid enim, momentum omne eſt indiviſibile, atque unum momentum alteri non continuatur, alioqui continuum conſtaret ex indiviſibilibus, quod *Ariſtotelici* non admittunt: Eorum igitur hypotheſibus admiſſis, quomodo aut generatio aut corruptio fiet in momento, abſque egregia contradictione: quod generatur, tranſit de non eſſe ad eſſe, ſi igitur ille tranſitus fiat in momento, quod eſt indiviſibile, res quæ generatur, ſimul erit & non erit; ita corruptio eſt tranſitus de eſſe ad non eſſe, qui ſi pariter fiat in momento, res ſimul erit & non erit. In generatione res quæ generatur, non eſt, quia generatur, quod enim generatur, nondum eſt, ſi enim eſſet, quid opus eſſet generari; iterum erit res quæ generatur, quia generatio fit in inſtanti, quod cum ſit indiviſibile, oportet eodem inſtanti, quo res generatur, eam eſſe generatam; ſi enim in inſtanti aliquo ſequenti generata alio præcedenti generetur, jam continuabuntur duo momenta indiviſibilia, quod eſt contra illorum hypotheſin: pariter philoſophandum eſt de corruptione.

37. Cur generatio & corruptio habeant locum in ſubcœleſtibus, non item cœlo, ejus cauſa eſt ſubcœleſtium corporum alteratio ſecundum qualitates contrarias, quæ in cœlo non ſunt.

Hæc enim firma eſt ratiocinatio; ubi eſt pugna contrariarum qualitatum, ibi locus eſt generationi & corruptioni naturali.

Conſideratio ſententiæ Carteſii, Regii & Berigardii. circa CAPUT SEXTUM.

CIrca doctrinam de generatione & corruptione, longe aliter philoſophantur iſti Triumviri, quam ſolent *Peripatetici*: ac primum, *Carteſius* & *Regius* nullam agnoſcunt generationem ſubſtantialem, præterquam ſolius hominis: cum enim non ponant formas ſubſtantiales diſtinctas à materia, omnem generationem, excepta generatione hominis, collocant in ſolo motu, & mutatione particularum, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium materiæ; ſenſibilium, cum ipſa generatio ſenſibus exponitur; inſenſibilium contra: & tali generatione nulla nova producitur ſubſtantia, quod tamen volunt *Peripatetici*: certe ſi nulla forma ſubſtantialis ſit ſubſtantia, & generatio ſubſtantialis eſt productio novæ ſubſtantiæ, triumphant *Carteſius* & *Regius*, dicentes, nullam dari generationem ſubſtantialem niſi hominis, quandoquidem nulla generatione produciur nova ſubſtantia, niſi generatione hominis: in cæteris generationibus brutorum, plantarum, rerum inanimatarum (quas generationes pro talibus non agnoſcunt *Carteſius* & *Regius*) nulla nova ſubſtantia producitur, ſed tantum ejuſdem ſubſtantiæ, i. e. materiæ, nova modificatio: & cum videamus ex immutatione ſolius figuræ magnitudinis, diſtantiæ, numeri, ſitus, ac motus, variarum partium in materia, oriri varias ac novas ſubſtantias; uti videmus, ex horum accidentium mutatione in ferro, oriri nunc gladium, nunc cultrum, nunc horologium, &c. quis dicat generationem eſſe novæ ſubſtantiæ productionem. *Berigardus* putavit, omnem generationem & corruptionem fieri per σύγκρισιν & διάκρισιν, concretionem & ſecretionem partium; quod quidem intelligi facile poteſt de generatione & & corruptione non viventium; ſed, an illa concretio & ſecretio partium, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium, ſufficiat explicandæ generationi & corruptioni viventium, multum dubito: quicquid ſit, cum omnes iſti tres auctores in eo conveniant, quod nullæ dentur formæ ſubſtantiales, præter animam rationalem, certè generationem & corruptionem ab alteratione non diſtinguunt; imo cum nec alterationem agnoſcant, neutram diſtinguunt à motu locali, & ſic concidunt ac ruunt omnia quæ de generatione & corruptione hoc capite 6. ſunt ex *Peripateticis* aſſerta.

CAPUT

CAPUT VII.

DE

METEORIS.

THESIS I.

Elementorum, Generationis ac Corruptionis, quibus tum Elementa, tum res Elementares, ſubjiciuntur, doctrinam, ſequitur doctrina eorum, quæ ex Elementis fiunt. In diviſione corporum in Elementa & Elementaria, uuum membrum ſub alio continetur.

Generalis eſt diviſio corporum ſubcœleſtium in Elementa & res Elementares, id eſt, quæ ex Elementis oriuntur quocunque demum modo.

Doctrina de Meteoris longè aliter tractatur à *Peripateticis*, quam à *Carteſio*, *Regio* & *Berigardo*: nos primùm ſententiam *Peripateticorum* exponemus, poſteà de illorum ſententia diſpiciemus. Hic primum venit conſiderandum, qualis illa ſit diviſio corporum naturalium in elementa, & res elementares, cum in omni diviſione membra debeant eſſe oppoſita, hic autem elementa, in corpore elementari contineantur; certè, ubi unum membrum ſub alio continetur non videtur eſſe commoda diviſio, ſed elementum continetur ſub corpore elementari, quia corpus elementare ex elementis conſtat, ergo hæc non eſt commoda diviſio. Reſp. Similes tamen dari diviſiones in alio rerum genere: nam & quantitas continua permanens, ſive magnitudo, dividitur in lineam, ſuperficiem, & corpus, & tamen linea in ſuperficie, ſuperficies in corpore continetur: dicendum hic eſt, hanc diviſionem eſſe inſtitutam, reſpectu formæ ultimæ, quæ in elementis eſt ſimplex, in corporibus elementaribus eſt mixta, & quaſi conflata, ex quatuor elementorum formis, unde & forma mixta dicitur, & ſic diviſio eſt optima, ſc. generis in ſpecies; quia, licet elementa ſint materia corporum elementarium cum tamen alia forma ſit elementorum, alia corporum elementarium, ratione iſtius formæ optime diſpeſcuntur corpora naturalia, in elementa, & elementaria.

2. Ea ſunt, vel meteora, vel corpora mixta: hæc vulgo mixta perfecte, illa imperfecte mixta dicuntur, quod in illis omnia Elementa, in his non omnia coëant, aut ſæpe una Elementi forma ſuperſit cæteris pereuntibus.

Meteora dicuntur à voce Græca μετὰ & ἀείρω, *quia ſurſum tolluntur: hæc non differunt ſpecie ab Elementis, uti quidem ab iis differunt perfecte mixta. vide theſin 12. hujus capitis.*

Ad commentarium.

Quæcunque non differunt formis, ea non differunt ſpecie: ſed meteora & elementa non differunt formis, E. &c. probatur minor, forma prædominans aliis formis, & forma nude ſpectata, non differunt, meteora conſtant forma prædominante, elementa eâdem forma nude ſpectata, E. non differunt formis; contra ſe res habet in mixtis perfecte, in quibus datur forma mixti, ſpecie diſtincta à forma ſimplicis elementi: at meteora aquea habent eandem formam quæ eſt aquæ, ignea quæ eſt ignis, tantummodo formæ ignis & aquæ, ex concurſu formarum, aliorum elementorum, alio modo efficiuntur, quam in igne aut aqua, nude ſpectatis, atque hoc uberrime probatum eſt comment theſeos 12.

3. Materia Meteororum, vel proxima eſt, vel remota.

Materia proxima *eſt, inter quam & ipſum meteorum nulla intercedit materia media:* remota *eſt, inter quam & meteorum ipſum intercedit alia materia media.*

4. Proxima eſt, vapor vel fumus; communi nomine, exhalatio vel halitus.

Vapor & fumus in communi ſermone quidem confunduntur, ſed hic tamen diſtinguntur.

5. Remotus, eſt aqua, vel terra.

Nec aër nec ignis ſunt materia meteororum, neque ex iis ullum conſtat meteorum, propter naturam eorum nimis ſubtilem; exhalationes enim ex craſſioribus, qualia ſunt aqua & terra, exhalant elementis.

6. Ad aquam & terram etiam referri debent mixta illa, quæ, quia ex iis habent ortum, apta ſunt halitum emittere, ut lac, vinum, ſanguis, &c.

Hinc cauſa petitur, cur dicatur interdum lacte, vino, ſanguine pluere, nimirum quia Sol calore ſuo primum attrahit atque ſurſum elevat, craſſiores lactis, vini, aut ſanguinis partes, quæ poſtea reſoluta iterum decidunt; ſunt autem liquida adhuc magis idonea ad exhalationes faciendas, quam ſolida; humida, quam ſicca.

7. Fumus elicitur ex terra & rebus terreſtribus, ideoque ſiccus eſt.

Ratio eſt, quia terra ſicca eſt, & in rebus terreſtribus ſiccitas præ aliis qualitatibus prædominatur.

8. Vapor elicitur ex aqua & rebus aqueis, ideoque humidus eſt.

Ratio eſt, quia aqua humida eſt, & in rebus aqueis prædominatur humiditas.

9. Sæpe fumus miſcetur vapori, & vapor fumo.

Imo, quia Elementa ſunt impura, ſemper fumo aliquid vaporis admiſcetur, & vapori aliquid fumi.

10. Communi definitione ſub nomine exhalationis definiri poteſt, ſubſtantia levis, quæ ex corporibus gravibus virtute caloris rarefacientis reſolvitur.

Quod exhalatio omnis ſit ſubſtantia levis, id ex motu ſurſum deprehendi poteſt; quod ex corporibus gravibus accipitur, inde liquet, quia ex terra petitur & aqua; quod reſolutio utriuſque Elementi, fiat per rarefactionem partium à calore, inde patet, quod omnis calor rarefacit, ſicut frigus condenſat.

11. Itaque, vapor nihil aliud eſt quam aqua, & fumus quam terra, ſed rarefactæ.

12. Atque utriuſque forma ſubſtantialis eſt eadem quæ Elementi, ex quo oritur.

Quæ differunt ſola raritate & denſitate, non habent diverſas formas ſubſtantiales, quando ſcilicet raritas & denſitas de eodem dicuntur ſubjecto: ideoque quemadmodum ſtella non diſtinguitur ſpecie à cœlo, quia eſt denſior pars cœli, & ipſum cœlum, in quo ſuntſtellæ, eſt materia rarior ſtellis; ſic & hic aqua ſpectata in ſe, quo reſpectu eſt denſa, non diſtinguitur ſpecie, non forma ſubſtantiali à ſeipſa, ut eſt per calorem rarefacta, & tum vocatur vapor; nec terra, in ſe ſpectata, ut denſa, diſtinguitur à ſeipſa, ſpectata ut per calorem rarefacta, & tum vocatur fumus.

13. Forma autem accidentalis eſt, impreſſio quædam variorum accidentium.

Forma accidentalis interdum dicitur de uno accidente, interdum de accidentium multorum concurſu, uti hic iſta vera accidentia varia ſunt, variæ partium figuræ, varia magnitudo, varii ſitus, varii motus, &c.

14. Itaque meteora non ſunt unum per ſe, nec ſubſtantiæ meræ, ſed unum per accidens, & ſubſtantiæ accidentalibus formis veſtitæ, ut res artificiales.

Unum per ſe *dicitur, aut quod eſt eſſentiæ ſimplicis, ut res immateriales; aut quod ex pluribus quidem conflatur partibus, ſed in naturam unam per unionem coaleſcentibus, ſic ut totum & partes inter ſe ſint ejuſdem naturæ; ſic homo eſt unum per ſe: meteora neutro modo ſunt una; non priori, quia ſunt ſubſtantiæ materiales, non poſteriori, quia totum meteorum eſt ſubſtantia, & partes ejus ſunt, partim ſubſtantia, partim accidens: nec unio eſt ſubſtantialis, ſed accidentalis, quomodo in horologio ſimul cum ferro & rotis concurrunt, varii motus, ſitus, partes, & figuræ ferri ac rotarum.*

15. Cauſa efficiens Meteororum eſt calor, vel aſtrorum, præſertim Solis, vel ignis ſubterranei, vel innatus.

Calor aſtrorum *vel* Solis *dicitur, non quem in ſe habent, ſed quem motu ſuo producunt, nullum enim in ſe poſſident.*

Calor innatus *dicitur calor Elementaris.*

QUæ à theſi 3. habentur uſque ad 16. excluſivè, ea materiam, formam, & cauſam efficientem meteororum explicant, neque in iis multum eſt difficultatis, hoc ſolum obſervandum eſt ad theſin 14. quod uti ſe res habet in meteoris, ita fortaſſis (ſi liceret dicere quod res eſt) rem ſe habere in omnibus corporibus naturalibus, ut eorum nulla (excepto homine) ſint unum per ſe nec componantur ex duabus ſubſtantiis; ſed ſingula ſint una ſubſtantia, veſtita tantum, imbuta & induta variis formis accidentalibus, ut neque hîc detur unio materiæ, & formæ, tanquam duarum ſubſtantiarum, ſed unius ac ſolius materiæ, tanquam ſubſtantiæ, & variorum accidentium; ſi enim pluvia nihil aliud ſit quam ſubſtantia aquæ, in altum ſublata, & ibi reſoluta, ac tamen diſtinguatur ſpecie à nebula, quæ quoque nihil eſt aliud quam pluviæ ſubſtantia, ſed coacta & condenſata, quidni quoque tali modo, per ſolam materiam & concurſum variorum accidentium, diſtinguantur plantæ, & inter ſe & ab aliis corporibus naturalibus.

16. Meteora vulgo dividuntur in vera & apparentia.

Eſt hæc diviſio non generis in ſpecies, ſed ambiguæ vocis in ſignificata.

17. Sed

17. Sed apparentia non niſi æquivoce ſunt meteora, ut homo pictus eſt homo, apparens eſt Iris.

Æquivoca *enim ſunt* ſeu homonyma, *quando vox una quidem communis eſt pluribus, definitio non item, ut in exemplo appoſito videre eſt, neque enim definitio hominis convenit homini picto. Vocantur* apparentia *meteora, quæ non ſunt uti apparent eſſe, uti Iris quæ non eſt revera tanta varietas colorum in nubibus, ut apparet, ſed deceptio tantum viſus, ex quo quod lux Solis per radios incidens in varios angulos à nubibus roſcidis repercutiatur, & ex varia iſta lucis incidentia ac repercuſſione putat viſus ſe videre tam varios colores.*

Diviſio meteororum th. 16. propoſita, eſt ſimilis diviſioni hominis, in vivum & pictum, quæ eſt diviſio, quoad nomen tantum; quod autem varii colores apparere poſſint, qui tantum ſunt ex varia lucis incidentia in varios angulos, uti fit in iride, id probari poteſt exemplo vitri iſtius triangularis, quod oculis admotum, & variis modis motum, variaque ratione recipiens lumen ſolis in variis ſui angulis & incidentiis, pulcherrimos facit in ſe apparere colores, non minus atque in iride.

18. Vera ex fumo fiunt, vel ex vapore.

19. Quæ ex fumo fiunt, vel ex pingui fiunt, vel ex arido.

Fumus pinguis *dicitur, aliis* oleaginoſus, *quia multum habet admixtum olei, quemadmodum fumus, qui oritur ex ceſpitibus valde bituminoſis, aut ex lignis in quibus eſt multum terebinthi:* fumus *contra* aridus *dicitur, qui parum olei habet admixtum, qualis eſt qui naſcitur ex lignis ſicciſſimis.*

20. Quæ ex pingui fumo generantur, dicuntur ignea, quæ ex arido, aërea, quæ ex vapore, aquea.

Non dicuntur meteora ignea, *quaſi ex igne tanquam ex materia conſtent, nec* aërea, *quaſi eorum materia ſit aër, hoc enim falſum eſt; ſed cum materia utriuſque ſit terra, quia illorum materia eſt terræ pinguior, quæ ob pinguedinem facile flammam concipit, ideo hæc dicuntur ignea, & quia aliorum materia eſt terra aridior, quæ non ita facile flammam concipit, illa dicuntur aërea.*

Hiſce theſibus inſtituitur diviſio meteori veri, in igneum, aëreum, & aqueum, deſumpta à materia; & meteora ignea explicantur à theſi 21. ad 35. excluſive: aërea à theſ. 35. uſque ad 39. excluſive: aquea à theſi 39. ad finem uſque: in quibus omnibus, quia nihil eſt obſcuritatis, ulteriori explicatione ſuperſedemus.

21. Meteora ignea, pro triplici aëris regione, diſtingui poſſunt.

De triplici aëris regione, vide Caput 5. theſi 29. 30. 31.

22. In infima aëris regione ſunt, Ignis fatuus, Caſtor, Pollux, Helena, ignis lambens.

23. Ignis fatuus, aliis erraticus, qui & errat & errare facit, & ambulo, habet pro materia fumum pinguem & viſcoſum, ejuſque forma eſt ſaltus ad modum hominis fatui: in locis paludoſis potiſſimum hæret.

Belgæ vocant een Stal-keers, *aut* Dwael-licht, *quia lucet inſtar candelæ, & facit errare eum de via, qui talem ignem ſequitur; inde dicitur vulgo homines abducere in foſſas & in loca devia.*

24. Caſtor, Pollux, Helena, ab igne fatuo diſtinguuntur, quod hic terræ, iſti mari impendeant.

Hæc nomina deſumpta ſunt ex Gentiliſmo, in quo Caſtor, Pollux, & Helena, aut navium erant tutelares aut inſignia; ac quamvis hæc meteora in mari conſpiciantur, ſunt ex halitibus terreſtribus & aridis ad mare delatis.

25. Ignis lambens, eſt exhalatio tenuis, ex ſpiritibus animalium concinnata, ac circa crines eorum relucens.

Ignis lambens in jubis equorum vel equarum conſpici ſolet, videturque idem fuiſſe, qui à Virgilio narratur conſpectus in capite Aſcanii.

26. In media aëris regione ſunt, Draco volans, ſtella cadens, fulmen ac fulgur, tonitru, procella.

27. Draco volans, pinguis eſt exhalatio & copioſa, quæ deorſum oblique cadit è nubibus, & refert draconem volantem.

28. Stella cadens, è nubibus veluti nucleus à digitis compreſſis excernitur, & generatur ut Draco.

Hæc duo nomina, ob ſimilitudinem draconis & ſtellæ, quam referunt, ſic dicuntur: neque enim ſtella ulla in nubibus eſt, ſed in cœlo; neque unquam ex nubibus decidit in terram, ut vulgus ſtulte credit.

29. Fulmen, eſt exhalatio multa, & ſubtilis, in nube accenſa, & deorſum ad terram uſque vi erumpens.

30. Si in terram non perveniat, dicitur fulgur.

Fulmen & fulgur in eo differunt, quod fulmen pro comite habeat tonitru, & cauſa ſit combuſtionis rerum in terra, fulgur vero non habeat adjunctum tonitru, neque ad terram uſque deſcendat: Belgæ fulgur vocant. Weerlicht, *& fulmen,* Blixem.

31. Tonitru naſcitur ex ictu illo, quo exhalatio in fulmine aërem & nubem frangit.

Quamvis tonitru naturâ prius ſit fulmine, nam quia nubes frangitur, hinc lux illa fulminis naſcitur, prius tamen videtur fulmen quam auditur tonitru, quia ſpecies viſibiles citius deferuntur ad oculum, quam audibiles ad aurem, ſunt enim hæ craſſiores, at iſtæ ſunt ſubtiliores: ſic primum videmus flammam pulveris pyrii ſive tormentarii ex Bombarda erumpentem, quam audimus ſonum.

32. Procella eaſdem habet cauſas quas fulmen.

Procella *hic non ſignificat ſpeciem venti, vulgo* een Buy, *ſed motum fulminis aut tonitru, varium & quaquaverſum delatum, atque corpora objecta perrumpens.*

33. Meteora ignea ſupremæ regionis deſcribi debent figura & motu, quia hæc eſt cauſa ipſorum formalis.

Figura & motus in meteoris igneis ſupremæ regionis ſunt quidem potiſſima cauſa formalis eorum, ſed non unica aut ſola; nam ſitus & quantitas ad formam eorum accidentalem quoque pertinent.

34. Suntque, capra ſaltans, trabs, Pyramis, ſtipulæ ardentes, Clypeus videns, fax, ſtellæ diſcurrentes, dolia & cometæ Elementares: de quibus videantur meteorologi.

Hæc omnia nomina ſunt deſumpta à ſimilitudine earum rerum, quæ meteora iſta vel referunt vel exprimunt.

35. Meteorum aëreum eſt ventus.

Non quaſi aër ſit materia venti, ſicut Stoici dicebant, ventum eſſe aërem motum, ſed ſic vocatur, quia materia venti eſt exhalatio arida, ex terra profecta, quæ proxima ad aërem accedit, vide theſin 20. hujus Capitis.

36. Ventorum materia eſt exhalatio ſicca & calida.

Ergo venti materia fumus, non vapor, exhalatio terreſtris, non aquea.

37. Forma ventorum eſt motus tranſverſus per terram.

Quia venti terras perflant quaquaverſum.

38. Vento pro Meteoro aëreo vulgò additur terræ motus.

Terræ motus non poteſt dici meteorum, quia non gignitur in ſublimi, ſed in ipſa terra, loco infimo, additur tamen meteoris & quidem vento, quia eaſdem habet cauſas.

39. Meteora aquea ſunt nubes & ros.

40. Nubes, eſt vapor craſſus, vi Solis ad mediam regionem aëris evectus, ibique loci frigore condenſatus, & partim inſito calore, quo eſt evectus, partim aëris motu, ſuſpenſus.

Dicitur mediæ regionis locus in aëre, frigidus, *quia eſt minus calidus, quam ſuprema aut infima regio; nam alioquin omnis aër eſt calidus: in eo eſt videre admirabilem Dei ſapientiam, quod nubes, cum ſint corpora tam gravia, nihilominus ſuſpenſæ teneantur in alto in ipſo aëre.*

41. Ex nube, vel reſoluta, vel coacta, fit: pluvia, nebula, grando, nix.

Nubes reſoluta *eſt pluvia;* coacta, *nebula, grando, vel nix.*

42. Ros eſt vapor ſubtilis, qui à debili occidentis Solis calore in aërem evocatus, à temperatæ & ſerenæ noctis frigore, in exiguas guttas condenſatur.

43. Hæ guttæ, cum ab auroræ frigore congelantur, dicuntur pruina.

Ros & pruina fere differunt, ut aqua & glacies.

Ex-

Explicatio ſententiæ Triumvirorum

AD

CAPUT SEPTIMUM.

DE Meteoris integrum tractatum inter Philoſophiæ ſuæ ſpecimina nobis reliquit *Carteſius*, in quo de ſingulis in ſpecie philoſophatur; eum abbreviatum in fundamentis exhibet *Regius*: *Berigardus* integrum circulum iis explicandis dedit, conſcripto dialogo inter Ariſtæum, & Charilaum, ſuper libris meteororum Ariſtotelis; nos illorum ſententiam primum in genere explicabimus de Meteoris, tum paulo ſpecialius ad ea explicanda deſcendemus; nempe, ut omnium corporum naturalium natura efformata eſt & facta ex vario motu, quiete, magnitudine, figura, ſitu, diſtantia, particularum, tum ſenſilium, tum inſenſilium, ita quoque ſeſe res habet in Meteoris, quæ ex illorum Autorum ſententia pariter conſtant ex materia, variiſque ejus accidentibus ſtatim recenſitis; atque hæ particulæ in Meteoris non uſque adeo firmiter inter ſe ſunt connexæ quin facillime diſſolvantur, unde meteora ſunt corpora fluxa.; oriuntur autem omnia ex exhalationibus, iiſque non unius generis, ſed aqueis potiſſimum, ac terreſtribus quoque, quæ licet corpora ſint gravia, tamen contra naturam feruntur in altum, vi ſolis attractæ, atque ad aërem elevantur fere, uti interdum vi alicujus procellæ, aut per celerrimam ambulationem, aut per vehementem percuſſionem, arenæ ſurſum tolluntur, & per aërem, violento motu, ultro citroque moventur, atque talis eſt generatio ipſorum ventorum, qui nihil aliud ſunt, quam exhalationes, ex terra evaporantes, & aërem vehementiſſime agitantes: exhalationes aqueæ, ſunt cauſa nubium, nebulæ, pluviæ, nivis, grandinis, roris; pruina ac nubes in ſuo motu verè ſequuntur ductum ventorum; dantur quoque meteora quædam ignea, quæ oriuntur ex fumo, pingui ſæpe, & oleaginoſo, interdum tamen aridiori & puriori; meteora ignea, quæ oriuntur ex fumo puriori, & aridiori, ſunt, Draco volans, ſtella cadens, ignis fatuus, & ſplendor ille nocturus, qui ſæpe de noctu videtur, tanquam fumus rariſſimus, in ſummo aëre accenſus; quæ meteora ignea gignuntur ex fumo pinguiori, & magis oleaginoſo, ſunt, fulmen, tonitru, fulgur; differunt fulmen & fulgur, quod fulmen ſemper habeat adjunctum tonitru, fulgur non item.; his meteoris affinia ſunt alia quæ in nubibus exiſtunt, & oriuntur ex varia earum illuſtratione, à Sole facta, vel Luna, ut Parhelea, i. e, circuli quidam circa Solem, aut potius imagines Solis, expreſſæ in oppoſita nube, per & propter radiorum ſolarium, vel refractionem, vel reflectionem, & *Halones*, qui proprie ſunt circuli diverſi coloris., circa Solem vel Lunam ſimiliter geniti, per refractionem radiorum alterius luminaris; his accedit iris, meteorum apparens, ortum ex radiis ſolaribus, in nubem roſcidam incidentibns, & vario modo reflexis, aut refractis, unde etiam ex diverſa incidentia radiorum ſolarium in diverſas partes, & angulos, roſcidæ nubis, tam varii oriuntur colores, quales in iride conſpiciuntur: ſed de ſingulis hiſce Meteoris ſatis fuſe egerunt *Carteſius* in ſpeciminibus ſuis: *Regius* in Phyſicis: & *Berigardus* in Circulo Piſano; atque ante illos *Fromundus* in Meteorologicis.

CAPUT VIII.

DE

MIXTIONE, & TEMPERAMENTO.

THESIS. I.

CORpus proprie ac *perfecte*, *mixtum*, quod mixtum dicitur ſimpliciter, eſt, quod ex Elementorum mixtione oritur.

Corpus perfectè mixtum, *dicitur mixtum ſimpliciter, abſque additamento vocis* perfectè, *per Synecdochen generis: & quia diviſio corporis mixti, eſt diviſio Analogi in ſua Analogata, id eſt, quia mixtum uni ſpeciei magis, alteri minus, magis, perfecte mixto, minus, imperfecte mixto, competit.*

HOc Caput in duas ſeſe dirimit partes, ex ipſo titulo, quarum una eſt de mixtione, à theſi 1. ad th. 28. excluſive; altera de temperamento à th. 28. ad finem uſque. De mixtione duo traduntur, primò, mixti ortus, ac generatio, à th. 2. ad th. 19. excluſive, ſecundò, mixti interitus & corruptio, à th 19. ad 26. excluſive. Th. 1. præmittitur, quid ſit corpus mixtum: cum enim meteora quoque ſint corpora mixta, atq; de iis jam ſit actum; alio ſenſu hîc jam veniunt corpora mixta, quam quo, ſic vocata ſunt meteora,

nempe, meteora dicuntur *imperfectè* mixta, quia non omnia elementa ad eorum mixtionem concurrunt; hæc quæ ſequuntur dicuntur *perfectè* mixta, quia omnia & ſingula elementa, eorum mixtionem ingrediuntur, mixtumque conſtituunt: nunc perfectè mixti ortum, ac generationem expendamus. Mixti ortus, & generatio, *Ariſtoteli* diſtinguuntur, ac diverſo definiuntur modo, quod liquet ex theſi 2. & 5. ſed nullâ ſolidâ ratione; in re ipſa idem ſunt.

2. Ortus mixtorum vocatur mixtio, eſtque *miſcibilium alteratorum unitio.*

Maxima hæc difficultas eſt in voce, alteratorum, *nam quandoquidem mixtio eſt productio ſubſtantiæ novæ ex Elementis, ſubſtantiis quoque Elementorum inter ſe mixtis, & alteratio ſit motus ad qualitatem, quæritur quo modo mixtio definiri poſſit unitio miſcibilium Elementorum alteratorum? an igitur Elementa in mixtione tantum mutantur quoad qualitates: ſi ſic, mixtio non eſt novæ ſubſtantiæ productio: ſi Elementa mutentur quoad ſubſtantiam in mixtione, cur tantum dicuntur alterari? reſpondeo; in mixtione novam ſubſtantiam produci, item Elementa ſeu miſcibilia mutari quoad ſubſtantiam, ſed quia Elementa mutari nequeunt quoad ſubſtantiam niſi prius alterentur quoad qualitates, & quia alteratio Elementorum in ſenſus incurrit, mutatio eorum non item quæ quoad ſubſtantiam fit, hæc eſt ratio, cur in definitione mixtionis potius fiat mentio alterationis, id eſt, mutationis Elementorum quoad qualitates, quam corruptionis, hoc eſt, mutationis quoad ſubſtantiam.* unitio *dicitur potius quam unio, quia mixtio eſt actio quæ melius exprimitur per unitionem quam per unionem, quia hæc eſt modus potius ex unitione reſultans, & terminus ad quem.*

QUamvis *Ariſtotelici* multis modis ſoleant excuſare hanc definitionem, quod dicatur mixtio *miſcibilium alteratorum unitio*, quia in mixtione non fit alteratio, quæ tendit ad qualitatem, ſed generatio, quæ tendit ad ſubſtantiam, tamen nulla veriſimili ratione *Ariſtotelis* definitio defendi poteſt. Quid enim an tantum mutantur qualitates, quando ex igne, aëre, aqua, terra, fit mixtum? poteſtne ex non ſubſtantiis, ut ſunt qualitates alteratæ, oriri & generari nova ſubſtantia, uti eſt mixtum? Ergo ex non ſubſtantia fieri poteſt ſubſtantia. Quod dicant, *Ariſtotelem* potius adhibuiſſe vocem *alteratorum*, quàm *generatorum*, quia alterationes magis incurrunt in ſenſus, quam generationes, id nauci eſt: nam cum generatio fiat ex particulis, tum inſenſibilibus, tum ſenſibilibus; quomodo poteſt reſtringi mixtio aut mixti generatio, ad ſolam unitionem miſcibilium alteratorum, quæ in ſenſus incurrunt, cum potiſſima mixtio fiat in partibus inſenſibilibus, mixta videmus, ſed non cauſas mixtionis, neque partes mixti, & tamen cauſæ ac partes mixtionis ſunt eædem rei mixtæ; Ergo inſenſibiles: conſequenter miſcibilia non tantum ſunt alterata, ſed corrupta, antequam ex iis proveniat mixtum.

3. Per miſcibilia alterata non intelligimus res quaſlibet, ut quæ in pharmaco miſcentur, ſed Elementa.

Poſſunt corpora mixta aliis corporibus mixtis miſceri, uti fit in compoſitis medicamentis; ſed hic intelligitur mixtio corporum ſimplicium, id eſt. Elementorum.

4. Horum unitio non eſt confuſio aut quædam accumulatio, ſed ſubſtantialis conjunctio, qua ex quatuor diverſis Elementis fit una ſubſtantia mixta.

Mixtio alia eſt impropriè, alia propriè dicta: prior eſt, quando corpora multa in unum acervum accumlantur, ut ſi quis ſiliginem tritico, & utrumque avenæ commiſceat, vel etiam cum multi liquores in unum confunduntur: fit enim hæc mixtio impropriè dicta, vel confuſis extremitatibus miſcibilium, vel iis diſtinctis, puta, ſuperficiebus: at poſterior, mixtio propriè dicta, fit, cum Elementa quoad ſubſtantias ſimul conveniunt, & ex eorum coalitione & commixtione tertia exſurgit ſubſtantia, quam vocamus mixtum.

5. Miſti generatio definitur ab *Ariſtotele lib. 3. Meteor. cap. 1. mutatio à qualitatibus activis proportionem cum ſubjecta materia naturæ convenientem habentibus.*

Per qualitates activas *hic intelliguntur calor & frigus, quæ ſic dicuntur, non quaſi tantum agant, & nihil patiantur, ſed quia magis agunt quam patiuntur, ſicuti ex adverſo humiditas & ſiccitas dicuntur qualitates paſſivæ, non quia tantum patiantur, & nihil agant, ſed quia magis patiuntur quam agunt; ut hic denominatio fiat à potiori.*

QUamvis diverſo modo definiantur mixti ortus, ejuſdemque generatio, in re ipſa tamen idem ſunt, quia diverſitas definitionum non infert diverſitatem rerum; nam diverſæ definitiones ſæpè fundantur in diverſis reſpectibus ejuſdem rei; uti aliter definitur homo, quà pater, quà conſul, quà maritus, quà dominus, non tamen ſunt diverſæ res aut ſubſtantiæ, ſed idem homo, pater, conſul, maritus, dominus.

6. Per *materiam ſubjectam*, intelliguntur qualitates paſſivæ in concreto, humidum & ſiccum: per *naturam*, forma mixti generandi.

Dicuntur qualitates ſumi in concreto, *quando ſeipſas ſignificant, & ſimul ſubjectum ſuum: quamvis natura tam dicatur de materia quam de forma, hic tamen peculiariter de forma debet intelligi, & quidem de forma mixti, quia omnis forma nobiliori modo natura eſt.*

7. Mixtio & mixti generatio reipſa idem ſunt, ratione vero differunt, ideoque & definitione.

Ratione, *ſcilicet, ratiocinata, quæ habet fundamentum in re: ex hac theſi liquet, non ſtatim re ipſa differre, quæ differunt definitione, ita ut hoc argumentum non valeat; quæ habent diverſas definitiones, habent diverſas eſſentias: nam diverſitas definitionum ſæpe fundatur in diverſis tantum reſpectibus, qui diverſitatem rerum non inferunt; quemadmodum id liquet in actione & paſſione, quæ diverſas habent definitiones, non tamen ſunt res diverſæ.*

8. Mixtio de Elementis dicitur, generatio de ſubſtantia mixta: Elementa miſceri, ſubſtantia generari dicitur.

Quemadmodum aliud eſt totum, aliud ſunt partes, ita alia tribuuntur toti, alia partibus, totum componitur, partes componunt; ſic hic Elementa generant, mixtum generatur, & non generant Elementa mixtum, niſi prius inter ſe miſceantur, ideoque mixtio propriè eſt Elementorum, ſed mixti ex Elementis productio, conſtitutio, generatio, non niſi de toto dicitur mixto.

Vt ſeſe habent medicamenta ſimplicia, quæ à Pharmacopola miſcentur, ad medicamentum compoſitum quod ex illis generatur, ita ſeſe habent Elementa quæ miſcentur ad omne mixtum, quod ex illis generatur: ſed medicamentorum ſimplicium eſt miſceri, & medicamentum compoſitum dicitur generari; ergo & Elementa recte dicuntur miſceri & mixtum generari.

9. Ad mixtionem tria requiruntur. Primo, ut Elementa in unum locum coëant. Secundo, ut in minimas particulas dividantur. Tertio, ut mutua actione & paſſione ſeſe invicem debilitent.

Locus mixtionis eſt aqua & terra, tum in ſuperficie ſua, tum in partibus interioribus: ſed hic graviſſima oritur difficultas, quomodo ignis & aër, cum ſint Elementa levia, ad ſuperficiem terræ vel aquæ deſcendere poſſint, cum iſte motus eorum ſit futurus contra naturam, atque adeo violentus; at vero nullum violentum eſt perpetuum: reſpondeo, omnino corpora levia contra naturam ferri deorſum, reſpectu cauſæ efficientis internæ, quæ eſt forma, & ſic omnino motus ignis & aëris, cum ad mixtionem in terra faciendam deſcendunt, eſt violentus, ſed reſpectu finis, qui eſt ſalus univerſi, quod ſine mixtione & mixtis conſiſtere nequit, motus ille non eſt violentus, unumquodque enim Elementum ſtudet ſervare univerſum, ejuſque ſalutem procurare; ſic videmus gravia quoque aſcendere, & levia deſcendere, cum impediendum eſt vacuum, quod cum natura univerſi pugnat.

Minimas, *id eſt, valde parvas, nam partes minimæ hoc ſenſu, ut non dentur minores, nullæ ſunt, nam non datur minimum Phyſicum, & corpus naturale, quia continuum eſt, dividi poteſt in partes minores, & uſque minores in infinitum, ſi fuerint proportionales.*

Debilitent, *nam ſi non ſe invicem Elementa debilitarent, ſed ſi integra manerent, mixtum non foret unum per ſe, ſed eſſet unum per aggregationem, ut acervus lapidum, quod abſurdum eſt.*

Elementa debent in unum locum coire, quia ita debent ſibi invicem approximari, ut inter ſe commiſceri valeant.

Et ſic ille motus deorſum ignis & aëris non eſt violentus, nec etiam naturalis, ſed præter naturam: at motus violentus eſt contra naturam, & naturalis ſecundum naturam.

Gravis quæſtio eſt apud Phyſicos, an dentur minima naturæ, i. e. an dentur partes Phyſicæ corporum naturalium tam parvæ, & minutæ, ut non poſſint dari minores; ſi quis ſequatur ſententiam *Ariſtotelis* aſſeret corpus naturale dividi poſſe in partes minores & uſque minores, atque adeo in infinitum, intelligendo partes proportionales, & non æquales. Alii Philoſophi qui ſequuntur *Democritum*, & *Epicurum*, dari atomos ſeu particulas minimas naturæ ac naturalium corporum, quas nullus mortalium dividere valeat, quæ tamen concipi poſſunt ut ulterius diviſibiles in partes proportionales, uſque & uſque minores: verum enimvero ego iſtam corporis naturalis diviſionem in partes diviſibiles in infinitum uſque & uſque, non agnoſco, nec accipio; ideoque cum *Senerto* & *Sperlingio* per minima naturæ non intelligo, partes tam parvas ac minutas quæ à nobis dividi nequeunt.

10. In hac Elementorum pugna formæ eorum ſubſtantiales non pereunt.

11. Si enim perirent ac penitus abolerentur, quomodo poſſent uniri?

Non poſſunt uniri quæ non ſunt: atqui, ſi formæ Elementorum interirent, non eſſent; ergo, neque unirentur, neque uniri poſſent: & ſic mixtio male definiretur unitio.

12. Sed nec manent integræ:

13. Nam ſic corpus mixtum non foret unum per ſe.

Vbi enim plura corpora concurrunt integra, totum ex iis compoſitum eſt unum per aggregationem, ſive ordinem inter ſe habeant, ut exercitus, ſive non habeant, ut acervus lapidum.

14. Verum caſtigantur, refringuntur, ac remittuntur.

Id eſt, formæ Elementorum in mixtione aliqua ſui parte imminuuntur, & aliquid quaſi de eſſentia ſua perdunt.

15. Non tamen remittuntur eo modo, quo qualitates:

16. Quia hæ remiſſæ non mutant ſpeciem, illæ quam maximè.

Formæ *dicuntur* remitti, *non quod entitas earum aboleatur, ſed quia perit earum formalitas, id eſt, non amplius exercent munus formæ Elementorum, neque conſtituunt amplius Elementa, ſed faciunt novam ſpeciem, quam vocamus corpus mixtum; in quo differunt à qualitatibus, quæ remittuntur, ſic, ut maneant ejuſdem ſpeciei, & ſic verum eſt, quod ſubſtantia recipit magis & minus, cum variatione ſpeciei, qualitas recipit magis & minus, ſine variatione ſpeciei.*

17. Atque ut formæ ita & qualitates Elementorum non abolentur ſed caſtigantur.

Quia qualitates Elementorum emanant à formis, ideo, ſi hæ refringuntur, & refringi debent iſtæ, quamvis diverſa ſit refractionis ratio.

18. Et quia ſic caſtigatæ *Ambæ* manent in mixto, dicuntur Elementa manere in mixto virtute vel virtualiter.

Ambæ, *id eſt, & formæ & qualitates Elementorum.*
Dicuntur Elementa manere in mixto virtualiter, *quia & formæ Elementorum & eorum qualitates, quamvis ſunt imminutæ, & nonnihil caſtigatæ, virtutes ſuas calefaciendi, humectandi, exſiccandi, in mixto exerunt atque exercent.*

A Theſi 10. ad Theſin 19. excluſive, agitur de Quæſtione agitatiſſima apud Ariſtotelem, Græcos, Arabes, & Latinos ejus interpretes: *utrum formæ elementorum in productione ac conſtitutione mixti maneant integræ, an refractæ, an pereant*; quod non pereant, ex eo conſtat, quia nihil in nihilum abit naturaliter. Ergo, vel manent integræ, vel refringuntur: manere integras aſſerit Avicenna, Arabs; refringi aſſerit Averroës, itidem Arabs, quem ſequuntur Latini atque recentiores, Zabarella, quam ſententiam hic amplexi ſumus & expoſuimus; ſed enim una difficultas ſupereſt; quomodo refractio. i. e. remiſſio & intentio formarum ſubſtantialium admitti poteſt; ſiquidem ſubſtantia non recipit magis & minus; novi equidem diſtinctionem Zabarellæ & aliorum, diſtinguentium inter receptionem magis aut minus, cum mutatione ſpeciei, aut ſine eâ; ſed & hoc novi, illàm diſtinctionem eſſe tantum excogitatam ad patrocinium malæ cauſæ: nam aut elementa ſunt nuda materia corporis mixti, aut ſimul conſtituunt ejus formam; ſi ſint nuda materia corporis mixti, non poteſt dici formas elementorum refringi, remitti, ſuſcipere minus; ſi elementa ingrediantur mixtum, illudque conſtituunt, etiam quoad formas, ut forma mixti componatur ex quatuor formis elementorum, ſequitur mixtum non fore unum per ſe, quia forma mixti non eſt una per ſe, ſed eſt una per aggregationem, (nam unum per ſe dicitur in rebus compoſitis, cum una pars componens ſe habet ad alteram, ut potentia ad actum, uti ſe habet corpus hominis ad animam rationalem; ſed forma unius elementi, non ſe habet ad formam alterius elementi in mixto, ut potentia ad actum, imo ne quidem omnes formæ elementorum ſe habent ad formam mixti ut potentia ad actum) ſed poſterius eſt abſurdum Ergo & prius.

19. Mixti *ortum* ac generationem ſequitur ejus *interitus*: mixtioni reſolutio, & generationi corruptio opponitur.

Ratio eſt, quia contrariorum eadem eſt ſcientia: interitus aliis Phyſicis vocatur corruptio.

à Theſi 19. uſque ad Theſin 26. incluſive.

A Gitur hic de mixti interitu & corruptione, ac primò docetur th. 20. quiſnam ſit interitus naturalis. theſ. 21. quænam ejus ſint ſpecies uſque ad theſ. 26. Quo ſenſu corruptio dicatur naturalis abunde explicatur comment, theſ. 20. & totum negotium diſtinctione una perficitur; nempe, corruptio & interitus naturalis, eſt, quoad individua, ſed non quoad ſpeciem: hoc enim naturale eſt, ut quod ſemel genitum eſt, & vitam accepit, iterum corrumpatur & eam perdat; ita omnia individua corporum naturalium ortui & interitui ſunt obnoxia, attamen nunquam interit, nec corrumpitur, nec abolctur, ulla ſpecies corporis naturalis; & hoc eſt quod vulgò dicunt, *æternari ſpecie naturalia corpora; ſed mutari in ſingulas horas, atque in ſingula momenta, quoad individua.*

20. Interitus eſt vel naturalis, 1. quoad individua, non quoad ſpecies, 2. ex lege naturæ univerſalis non particularis, 3. ratione materiæ propter potentiam ad eſſe & non eſſe formæ. 4. ratione formæ, propter pugnam qualitatum quæ ab ea emanant: vel interitus eſt contra naturam.

Quæſtio graviſſima eſt, quomodo corruptio ſit naturalis, quandoquidem nullum corpus naturale tendit in ſui corruptionem: reſpondeo: corruptio dicitur naturalis, prout naturale opponitur artificiali vel ſupernaturali; corruptio naturalis eſt, & reſpectu materiæ, qua & ſubjectum & principium eſt corruptionis, & reſpectu formæ, quæ eſt terminus corruptionis, forma enim eſt, quæ corrumpitur: corruptio autem ipſa non fit à principio externo, quale eſt ars, nec adeo actione ſupernaturali, ſed à materia & forma unitis diſſolubiliter; unio vero materiæ & formæ diſſolvi poteſt in mixtis, quia qualitates in eo contrario ſe oppugnant ac debilitant, & licet corruptio non videatur naturalis, reſpectu corporum ſingularium in individuo, eſt tamen naturalis, reſpectu naturæ in genere, in qua nulla dari poſſet generatio naturalis, niſi & corruptio naturalis daretur; nam generatio & corruptio naturaliter ſe invicem conſequuntur.

Mate-

Materia eſt principium corruptionis, quia habet ſe indifferenter ad quaſlibet, formas, ita ut quæ materia nunc eſt ſub hac forma, verbi cauſa, corpus ſub forma viventis, alio tempore poſſit eſſe ſub forma non viventis, & quidem naturaliter, quando ſcilicet vivens moritur: atqui materia eſt natura; ergo corruptio mixti, propter materiam, reſpectu ejus bene dicitur naturalis: forma quoque eſt principium corruptionis quando ea à materia diſſolvi poteſt, quod fit cum qualitatum pugnatium eſt origo: forma vero eſt natura; ergo corruptio mixti reſpectu formæ quoque dicitur naturalis.

21. *Naturalis* eſt putrefactio: *contra naturam* combuſtio, cui vulgo additur putrificatio.

Putrefactio *dicitur* corruptio naturalis, *quia ipſa materia rei putrefacienda diſpoſita eſt ex natura ſua ad corruptionem totius: eſt enim in materia potentia naturalis ad eſſe, vel non eſſe, ſub hac vel alia forma; quæ potentia eſt radix corruptionis naturalis: quod videre eſt in pomo, aut ligno, quod putreſit.*

Ad Commentarium.

SI quis ſimpliciter dicat, *materiam eſſe radicem corruptionis naturalis, & potentiam contradictionis ad eſſe vel non eſſe, ſub hac vel illa forma*, is ſimpliciter falſum dicit; nam quid reſpondebimus de corporibus glorificatis poſt hanc vitam, in quibus eſt materia, quæ tamen non eſt radix corruptionis, quia illa corpora erunt incorruptibilia: nec ſunt in potentia ad eſſe & non eſſe ſub hac aut illa forma, quam talis materia aut talia corpora habent, ſic ut aliam formam habere nequeant.

22. *Putrefactio* dicitur interitus miſti naturalis. quia univerſalis naturæ lege conſtitutum eſt, ut mixtum putredine intereat.

Univerſalis naturæ lex *eſt, quam Deus naturæ autor fixit univerſo, qua cautum eſt, ut, quæcunque ſunt orta, viciſſim intereant: itaque reſpectu univerſi tam naturalis eſt corruptio quam generatio, licet, reſpectu hujus vel illius individui, quod ſtudet eſſe ſuum conſervare, quam diu poteſt, corruptio videatur eſſe contra naturam.*

Natura eſt vel univerſalis, id eſt, totius univerſi, vel particularis unicujuſque corporis ſingularis in univerſo; hic intelligitur natura prior.

DEus, naturæ omnis autor, omnia condidit ſapientiſſime, atque in ſignum ſapientiæ, leges quaſdam indidit naturæ creatæ, quales ſunt hæ, *nihil fit ex nihilo, nihil abit in nihilum; omne ens ſtudet conſervationi ſui quam diu poteſt, &c.* attamen videmus corpora naturalia oriri & occidere, atque obnoxia eſſe iſti viciſſitudini, ideoque videbitur hic violari lex naturæ. Reſp. Corpora naturalia ſpectantur vel quoad ſpeciem, vel quoad individua; priori ſenſu nec oriuntur nec intereunt, ſed æternantur, i. e. nullæ novæ ſpecies eorundem jam productæ abolentur: ſed individua eorum & oriuntur & occidunt: ſtudent quidem ſuæ perpetuitati, atque æternitati, quam diu poſſunt, ſed quia non poſſunt ſemper, juxta legem hanc naturæ, *quodcunque ſemel natum eſt oportet denaſci*, illam perpetuitatem & æternitatem relinquunt ſpeciei; atque hoc ſenſu dicitur Deus quieviſſe ab omni opere ſuo, non quod nulla amplius produceret nova individua, nam producit quotidiè novas animas rationales, ſingulares, ſed quod nunquam à creatione produxerit, aut nunquam producturus ſit, novas corporum naturalium ſpecies.

23. *Putrefactio*, eſt corruptio caloris proprii ac naturalis, in unoquoque humido, à calore corporis ambientis.

Corpus ambiens *eſt vel Sol vel aër, vel quodcunque aliud calore præditum.*

Calor proprius, *eſt calor inſitus ipſis rebus naturalibus;* calor ambiens, *eſt a corpore cœleſti vel alio extrinſecus ad rem naturalem accedens.*

24. *Combuſtio*, eſt totius mixti à vehementi calore in ignem & cineres mutatio.

Calore, *ſcilicet, qui ab exerno & ambiente corpore accedit.*

25. *Petrificatio*, eſt totius mixti à vehementi frigore in ſubſtantiam lapideam ac terreſtrem mutatio.

Petrificatio, *nomen ſuum habet à* petra, *id eſt, lapis, &* facio, *quia per eam mixtum mutatur in lapidem.*

26. *Affectiones*, quæ corpori mixto inſunt propter mixtionem, ſunt, vel *qualitates*, vel *mutationes*, quibus corpora mixta ob qualitates iſtas & per illas alterantur.

Qualitates, quarum hic fit mentio, ſunt propria corporis mixti, uti & mutationes, non vero Elementorum.

27. *Qualitates* ſunt, vel *temperamentum*, vel *qualitas ex temperamento orta.*

Temperamentum *dicitur* à temperando, *quia ſignificat temperatam qualitatum Elemenrarium mixtionem.*

21. *Temperamentum* non eſt ſimplex aliqua qualitas à quatuor primus qualitatibus diſtin-

diſtincta, ſed ipſæ primæ qualitates refractæ, aut potius earum conveniens mixtura & complexio.

Quæſtio eſt inter Phyſicos, an temperamentum ſit quinta quædam qualitas, diverſa à quatuor qualitatibus Elementorum; reſpondemus non eſſe, ſed tantum congeriem quatuor iſtarum qualitatum remiſſarum & refractarum ad certam menſuram.

VUlgo quidem ſic aſſerunt, temperamentum non eſſe novam qualitatem, ac diſtinctam à qualitatibus elementorum; ſed enim, ego non video cur non poſſit dici, eſſe temperamentum nova ac diſtincta qualitas, utcunque ſit genita ex qualitatibus elementorum: ſi enim tepor ſit qualitas nova & diſtincta à calore & frigore, ex utroque tamen genita: ſi color viridis & flavus & quicunqne medius color, ſit qualitas nova ac diſtincta ab albore & nigrore; quidni etiam temperamentum dici poſſit qualitas nova & diſtincta à qualitatibus quatuor elementorum, & tamen genita ac producta ex illorum commixtione.

Dicuntur *qualitates refringi*, quando gradibus ſuis imminuuntur, uti ſi calor ut ſex imminuatur. h. e. minor fiat uſque ad gradum caloris ut duo, dicitur iſte calor refringi.

29. *Temperamentum* eſt *æquale* vel *inæquale*.

Hæc diviſio non eſt generis in ſpecies, nec integri in membra, ſed ambiguæ vocis in ſuas ſignificationes, quemadmodum homo dividitur in pictum & verum.

30. *Æquale* eſt, in quo qualitates primæ ad amuſſim ſunt coæquatæ, vulgo, *temperamentum ad pondus*.

Vocatur temperamentum ad pondus, *quia æquales gradus caloris, frigoris, humiditatis, in eo collocantur.*

31. Tale non datur.

Ratio eſt, quia nunquam qualitates Elementares ad iſtam æqualitatem in mixto redactæ reperiuntur, propter pugnam perpetuam in qua ſemper aliqua earum prædominatur, & victrix eſt.

Si daretur temperamentum ad pondus, viventia nunquam morerentur, nec mixta interirent.

32. *Inæquale*, quod dicitur *temperamentum ad juſtitiam*, ab hoc qualitatum primarum æquilibrio recedit.

Temperamentum ad juſtitiam *ſic dicitur, quia ſicut juſtitiæ eſt, unicuique ſuum tribuere, ita hoc temperamentum unicuique corpori naturali tribuit iſtas vires agendi, quæ pro ratione naturæ ei conveniunt.*

33. Quod ſi una qualitate recedat, eſt temperamentum ſimplex: ſi gemina & utraque, dicitur compoſitum.

Hinc ortum ducunt, iſta quatuor temperamentorum genera, ſanguineum, cholericum, Phlegmaticum, Melancholicum.

34. *Qualitas ex temperamento* orta, vel eſt qualitas ſenſibilis ſeu patibilis, vel potentia naturalis.

Non omnis qualitas ſenſibilis vel patibilis oritur ex temperamento corporis mixti, nam calor eſt talis qualitas, item frigus, attamen neutra qualitas ex temperamento oritur, ſed in ipſis reperitur Elementis: hoc tantum dicitur in præſentiarum, qualitatem ex temperamento ortam, aliquam eſſe ſenſibilem, id eſt, in ſenſus incurrentem, aliam non item.

35. Qualitas ſenſibilis temperamentum ſecuta, eſt vel ſapor, vel odor, vel calor, vel qualitas tactilis.

Lux non recenſetur, quia illa ex temperamento corporis mixti non oritur, quippe quæ ſedem quoque inveniat in corporibus ſimplicibus, Cœlis puta & Elementis quibuſdam:

Qualitas tactilis *intelligitur hic ſecunda, vide theſin 41. non prima, qualis eſt calor, frigus, ſiccitas.*

36. *Sonus* non ſequitur mixtionem, ſed motum localem & corporum colliſionem.

Corporum *ſive mixtorum ſive ſimplicium utrorumque.*

Colliſio corporum differt à commixtione, quod in colliſione corpora collidentia ſingula ſuas habeant ſuperficies diſtinctas & non confuſas inter ſe; at vero in commixtione corpora, quæ commiſcentur, non habent ſuperficies diſtinctas, ſed inter ſe confuſas.

37. *Sapor* eſt qualitas mixti corporis, orta ex abſterſione ſicci terreſtris, per humidum aqueum à calore facta, quæ poteſt afficere guſtum.

Mixti, *itaque pura aqua ſi daretur non ſaperet: in ſapore prædominatur humidum, ſuccumbit ſiccum; inde omnia liquida ſunt magis ſapida quam ſicca: cauſa efficiens ſaporis eſt calor ipſius corporis ſapidi:*

Quomodo ſapor afficiat guſtum, an per ſpecies intentionales, an vero ſecundum eſſe reale, explicabitur Cap. 13.

38. *Odor* eſt qualitas mixti corporis, orta à ſicci terreſtris ſapidi in humido aëreo vel aqueo digeſtione, facta à calore, apta afficere odoratum.

Mixti,

Mixti, *itaque purus aër, aut aqua pura, ſi darentur, non fœterent: ſed fœtor omnis, id eſt, odor malus, ex mixtione oritur, uti & bonus:*

In odore prædominatur ſiccum, & ſuccumbit humidum; inde corpora ſicciſſima maxime ſunt odorifera:

Quomodo odor afficiat odoratum, an realiter, an intentionaliter, explicabitur Capite 13.

39. *Color* non tam ſequitur mixtionem primarum qualitatum, quam lucidi, perſpicui, & opaci.

Lucidum *eſt, quod radiat, id eſt, quod radios luminis diſpergit, per & verſus corpora alia:* perſpicuum *dicitur, per quod lumen à corpore lucido demiſſum & diſperſum pervadit, ac permeat;* opacum *eſt, per quod radii luminoſi à corpore lucido profecti non pervadunt, nec permeant, ſed in quo ſiſtuntur ac terminantur: exemplum corporis perſpicui eſt aër, vitrum, cryſtallus: exemplum corporis opaci eſt terra, lapis, paries, &c.*

40. Itaque, eſt qualitas mixti corporis, orta ex mixtione luminis & perſpicui cum opaco, vim habens afficiendi viſum.

Luciditas ſive lumen, perſpicuitas & opacitas, ſunt qualitates ſingulæ ſuorum corporum, ex quarum debita temperatura oritur color, & pro varia earum mixtione color varius naſcitur.

41. *Qualitates tactiles*, quæ ex primarum mixtione oriuntur, ſunt variæ, raritas, denſitas, aſperitas, lævitas, &c.

Rarias oritur ex prædominio caloris in mixtione, ſupra qualitates alias; denſitas ex victoria frigoris ſupra qualitates alias, &c.

42. *Potentia naturalis* ex temperamento orta, eſt *activa* vel *paſſiva*.

Addi poteſt tertium membrum, ſcilicet, vel potentia partim activa, partim paſſiva, quæ vulgo dicitur mixta.

Potentia activa, *eſt principium tranſmutationis in alio, quatenus aliud eſt, ſic in igne eſt potentia calefaciendi aquam:* potentia activa, *eſt principium mutatoniis ab alio, quatenus aliud eſt, ſic in aqua eſt principium paſſivum, quæ mutari poteſt ab igne, ex frigida in calidam: potentia mixta eſt principium mutationis in ſe ipſo, talis eſt viſus, nam mutat ſe ex non vidente in videntem, & viſionem in ſeſe retinet.*

43. Ad activam pertinent Antipathiæ & Sympathiæ rerum naturalium.

Antipathia & Sympathia *vulgo dicuntur qualitates occultæ, non quia ignoratur quod ſint, ſed quia neſcitur quid ſint, nam illas eſſe effecta demonſtrant: eſt vero antipathia, occulta qualitas, qua unum corpus naturale alterum fugit & fugat, id eſt corrumpit ac deſtruit, Sympathia eſt occulta qualitas, qua unum corpus naturale alterum amat, ambit, amplectitur, & amice cum eo conſpirat; exempla utriuſque videre eſt elegantiſſima in colloquio Eraſmi, de Amicitia.*

SI conſtarent nobis vera principia rerum naturalium nullæ forent occultæ qualitates; hæ enim ſunt revera ignorantiæ aſylum: quoties enimcunque ignoratur cauſa alicujus effecti, recurritur ad qualitatem occultam, v.c. quod magnes trahit ferrum, ſuccinum paleam, cauſam utriuſque effecti rejiciunt in qualitatem occultam; ſed ſi bene inquiratur in naturam magnetis ac ferri, ac principia utriuſque, fortaſſe cauſa non foret occulta, ſed aperta; idem dicendum eſt de ſuccino & palea, imo de omnibus ſympathiis & antipathiis, quas invexit ſola neglentia intellectus humani in cauſis rerum, & affectuum rerum naturalium indagandis.

44. Mutationes mixti corporis ſunt, concoctio ſive digeſtio, ejuſque ſpecies, mutatio, elixatio, aſſatio, &c.

De hiſce mutationibus ſpecialibus corporis mixti videatur Magirus.

Recentiorum Sententiæ

AD

CAPUT OCTAVUM.

QUod ſpectat ſententiam *Regii*, *Carteſii*, & *Berigardi*, circa primam hujus Capitis partem, à theſ. 1. uſque ad 28. notandum venit, quod illi omnem mixtionem & mixti generationem explicent per σύγκρισιν ſive concretionem partium, præſertim inſenſibilium, & mixti interitum ac corruptionem, per διάκρισιν, ſeu partium diſcretionem: cum enim qualitates agnoſcant nullas, neque alterationem agnoſcant, multo minus corpora alterata conſequenter nec corporum alteratorum unitionem, quæ eſt definitio mixtionis *Ariſtotelibi*: atque hinc apud eos nullum habent locum, quæcunque hic diſputantur de alteratione corporum miſcendorum; uti nullum quoque apud eos exat verbum

bum de formis Elementorum; an in mixtione aboleantur, an maneant integræ, an refringantur; quippe qui nullas tales formas ſubſtantiales agnoſcunt, & mixtionem ſine iis explicant: ita quoque parum ſunt ſolliciti circa mixti interitum ac corruptionem ob eaſdem jam dictas cauſas: unum tantum eſt theſ. 9. de minimis naturæ, circa quæ quid illi ſentiant, paulo plenius videtur expendendum; deinde in ſecunda hujus Cap. parte, eorum ſententia circa qualitates in ſpecie, veniet conſideranda. Quod ſpectat minima naturæ, ſive atomos, quas hic cum *Sennerto* & *Sperlingio*, aliiſque poſui, de iis aliter philoſophantur *Carteſius* & *Regius*, aliter *Berigard.* hic enim cum *Democrito* & *Epicuro* ab atomis non eſt alienus, imo eas accipit, iiſque omnibus dat figuram ſphæricam, aliis tamen majorem, aliis minorem, eaſque probare ſtudet ex *Ariſt.* ut liquet *Circul.* 8. *ad lib. Ariſt. de ortu & interitu Carteſius* & *Regius* plane à *Democriti* ſententia abeunt, & ſtatuunt, magnitudinem corporis naturalis, aut ipſum corpus naturale dividi poſſe, in partes uſque minores, & quidem in infinitum, quod liquet in expreſſo Aphoriſmo *lib.* 4. *principiorum Philoſ. Carteſ.* eam rem operoſè hîc examinare, non eſt hujus loci: hoc tamen dixero, totam iſtam controverſiam componi poſſe ſub aliqua diſtinctione; nam qui autores non agnoſcunt minima naturæ, ſeu atomos, intelligunt indiviſibilia Phyſicè, quo non negant ea dividi poſſe Mathematicè multa enim in re dividi nequeunt, quæ ratione tamen dividi poſſunt; & illa magnitudinis aut corporum diviſibilitas Mathematica, facta per ſolam rationem, cui bono, cui uſui eſt? quin ponit illa potentiam, quæ nunquam traducitur in actum, nec traduci poteſt niſi cum maxima abſurditate, ſi enim in actum traduci poſſet oriretur numerus actu infinitus, quo nihil poteſt dici abſurdius.

Theſi 22. & 23. agitur de putrefactione, quam *Berigard.* explicat per ſolam ſecretionem atomorum, ſive corpuſculorum ſimpliciſſimorum, quæ ad mixti generationem ac conſtitutionem antea movebantur, *Carteſius* & *Regius* putrefactionem ſeu putredinem explicant per immutationem corporis, in figura, ſitu, magnitudine, aliiſque qualitatibus particularum, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium, factam à partibus aqueis, aliiſve ambienti aëri admixtis, quod experientia nos docet in omnibus rebus putredini obnoxiis ac putreſieri ſolitis.

Nunc ad alteram hujus Cap partem à theſ. 28. ad finem uſque tranſeundo; quid primò de temperamento in genere, tum de ſingulis qualitatibus ex temperamento ortis ſentiant tres iſti autores, expendemus. Cum *Carteſius* & *Regius* qualitates nullas agnoſcant, tanquam accidentia, ipſis temperamentum, nec qualitas ſimplex, nec qualitatum primarum mixtura, aut complexio, dici poteſt, ſed ipſis nihil eſt aliud, quam particularum inſenſibilium, ſecundum variam magnitudinem, ſitum, figuram, motum, quietem, congreſſus aut confluxus, ad partes corporis ſenſibiles conſtituendas, prout unicuique corpori convenerit, & ex hoc confluxu omnia tum homogenea, tum heterogenea conſtant, atque eorum naturam, ex iſtarum particularum confluentium magnitudine, ſitu, figura, motu, & quiete, explicare debemus, ac cum poſſumus, dicuntur *Peripateticis* qualitates manifeſtæ, cum non poſſumus, occultæ, iſtæ particulæ confluentes. *Berigardus* temperamentum affirmat eſſe qualitatum proportionem, ſed à mixtione corporum ſola rarione diſtinctam, & dubius manet ſitnè una qualitas, an multiplex. *Circ.* 26. *in lib. Ariſt. de Ortu & Interitu.*

De qualitatibus in ſpecie agitur à theſ. 35. uſque ad finem, quæ ſingulæ alio modo explicantur à tribus illis autoribus, quam quidem hic fit, quia alia ſunt eorum principia, quam, quæ hic ex *Ariſtotele* ſunt poſita. *Carteſio* & *Regio*, *Sonus* nihil aliud eſt, qaam motus particularum aëris inſenſibilium, delatus ad organum auditus. *Berigard.* non tantum aëris, ſed & aquæ & aliorum corporum motum, quo impellitur auris membrana, ſonum eſſe exliſtimat. *Sapor Carteſio* & *Regio* nihil eſt aliud, quam particularum inſenſibilium, certa, ſecundùm magnitudinem, ſitum, figuram, motum, & quietem, diſpoſitio, apta movere nervos guſtatorios in lingua, quæ uti varia eſt, ita in de varia exiſtunt ſaporum genera. *Berigardus* ſaporum putat eſſe corpus, quod abſque ſpecierum ſenſibilium interventu immediatè ferit linguam ac palatum; atque eodem modo philoſophatur de *Odore*, quem corpus eſſe putat, per ſe immediatè movens nervos odoratorios. *Carteſio* & *Regio* odor eſt halitus quidam, ſeu ſubſtantia quædam tenuiſſima, exhalans ex rebus odoratis, qui pro varietate particularum inſenſibilium varius eſt. *Calor* Berigardo nihil eſt aliud quam ſubſtanſtantia quædam tenuiſſima, imo ipſum lumen variis modis emiſſum à corpore lucido, variiſque modis motum, unde varias quoque viſiones colorum in oculo ciet. *Carteſio* & *Regio* eſt luminis, ſecundum globulos Æthereos varie motos, varia modificatio.

Ad Theſin 41.

UT intelligatur ſententia *Carteſii* & *Regii* circa qualitates tactiles ex primis ortas, prius neceſſe eſt illorum ſententiam ſcire circa ipſa qualitates primas, quæ hæc eſt, nempe, calor ipſis nihil eſt aliud, quam varius, ſed celerrimus, atque agitatiſſimus particularum inſenſibilium motus; frigus contrà, eſt earundem particularum motus minor ac remiſſior, ſentitur aut tangitur utrumque ex perceptione majoris vel minoris motus: humiditas illis nihil eſt aliud, quam exiſtentia particularum aquearum, aut liquidarum, ſenſibilium, in poris corporis alicujus ſtabilis ac naturalis; ſiccitas contrà, eſt in corpore naturali ac ſtabili, quamdo pori ejus nullis ſenſibilibus particulis aqueis replentur, ſed ſolum continent aërem, aut materiam ſubtilem: ex hiſce primis qualitatibus oriti vulgo dicnntua ſecundæ, ut raritas vulgo dicitur oriri ex prædominio caloris, & denſitas ex prædominio frigoris; neutrum tamen ſimpliciter verum eſt? nam & raritas interdum oritur ex frigore, ut in glacie, & denſitas à calore, ut in condenſatione nivis

vis à calore liquiſcentis; eſt vero raritas affectio corporis naturalis, qua inter ejus particulas inſenſibiles multa interponuntur ſpatia, ut in ſpongia; denſitas, qua inter ejus particulas pauca interponuntur ſpatia, ut in marmore; & ſic philoſophantur ex iiſdem principiis duo illi Philoſophi de aliis qualitatibus ſecundis. *Berigardus*, qui atomos agnoſcit, ex iiſdem quoque primarum & ſecundarum naturam exponit, uti videre eſt, *Circ.* 16. 17. *&* 18. *in lib. Ariſt. de Ortu & Interitu.*

Ad Comment. Theſeos 43.

C*Arteſius* & *Regius* & *Berigardus* non agnoſcunt ullas qualitates occultas, quas invexit ſola ſocordia ac negligentia intellectus humani, qui ſi magis ſerio incubuiſſet indagandis cauſis effectorum in natura mirabilium, nunquam confugiſſet ad qualitatum occultarum aſylum; nam occulta vocari ſolet *Peripateticis* qualitas, ſive ſit antipathia, ſive ſympathia, quando effecti alicujus cauſæ à nobis ignorantur, quæ tamen ſciri poſſent ſeriò eas inquirentibus, nam, cum vel particularum, tum inſenſibilium, tum ſenſibilium, motus, magnitudo, figura, ſitus, &c. nihil in ſe contineant, quod non clarè ac facilè concipi valeat ſecundum *Carteſium* & *Regium*, vel atomi *Berigardi* ſufficientes ſint, ad explicanda illa, quæ ex iis conſtant, certè nulla qualitas occulta eſt, nullum effectum ita obſcurum, quin ex alterutris illis principiis explicari poſſit; ita videmus virtutem magneticam, habitam hactenus pro facultate occulta, ex alterutris principiis explicatam.

CAPUT IX.

DE

ANIMA.

THESIS I.

HActenus de corpore inanimi eſt diſputatum, ſequitur animatum.

Corpus interdum ſignificat totam aliquam ſubſtantiam, materia & forma conſtantem, quo ſenſu ſubſtantia dividitur in materialem ſeu corpus, & immaterialem ſeu ſpiritum: interdum corpus ſignificat alteram partem, puta materiam rei animatæ, oppoſitam animæ tanquam parti alteri, ſic dicitur homo conſtare, corpore & anima: priori vero ſenſu, dicitur homo corpus naturale, & ſpecies corporis naturalis; & in quantum homo ut ſpecies ſpectatur corporis naturalis, in tantum agitur de anima in Phyſicis, quia & quatenus eſt hominis, ut corporis, pars ac forma.

Hoc ſenſu anima non eſt forma omnis corporis naturalis, hoc enim ſi verum foret, omne corpus naturale eſſet animatum, etiam Cœli, Elementa, lapides, quod falſum eſt.

Nam ejuſdem eſt diſciplinæ, explicare partes, & explicare totum; ideoque, quia Phyſicæ eſt agere de homine aut corpore naturali, etiam de anima agendum eſt ei.

DUæ poſſunt aſſignari partes hujus Capitis, una, quæ definitionem animæ proponit, per partes expoſitam, eamque geminam; unam theſ. 13. quæ, via γενέσεως, ſeu συνθέσεως, colligitur ex partibus, à theſ. 5. uſque ad theſ. 12. incluſivè; alteram th. 17. quæ viâ ἀναλύσεως in partes reſolvitur; & per partes exponitur, uſque ad th. 26. excluſive, Secunda pars Capitis explicat à theſ. 26. ad finem uſque, diviſionem animæ in vegetantem, ſentientem, & rationalem. Præmittitur utraque parti th. 1. tranſitio perfecta, & theſ. 3. probatio, quod anima ſit; accurate verò notari debet ambiguitas in voce *corpus*, quâ ſumitur, nunc ut totum, quo ſenſu eſt objectum Phyſicæ; nunc ut pars totius, ſcil. materia compoſiti.

2. Corpus animatum, uno nomine vivens, eſt quod ex anima, tanquam forma, & corpore ſeu materia conſtat.

Vivens corpus opponitur non viventi, ac utriuſque commune genus eſt mixtum.

3. Animam eſſe, ex operationibus ejus eſt manifeſtum.

Ratio eſt, quia dantur operationes, quæ non poſſunt adſcribi corpori.

NUllum eſt efficacius argumentandi genus, quam ex actu ſecundo inferre actum primum, ex operationibus principium operandi, non contra; hæc conſequentia valet, quod operatur eſt; hæc non valet, quod eſt operatur, poteſt enim exiſtere forma ut ſit otioſa nec quicquam operetur; ita ajunt vulgo in materia generatarum ex putri diu latitaſſe animam quaſi ligatam, donec aliquando in actum ſecundum eruperit.

4. Illa enim natura, qua corpora vigent, & à ſe ipſis moventur, dicitur anima.

Si vita, vigor, ſenſus, & id genus alia, proficiſcerentur à natura corporum, jam ea competerent omnibus corporibus: ſed falſum eſt poſterius; ergo & prius.

5. Anima aut eſt ſubſtantia, aut accidens.

Si dicas dari tertium inter ſubſtantiam & accidens, ideoque hoc Dilemma non valere, reſpondeo: quamvis detur-

tertium, quod ſit medium negationis inter hæc duo, ut nec ſit ſubſtantia, nec accidens, diviſio tamen hæc immediata eſt, & ſolida, quando inſtituitur de ente reali, quale eſt anima, nam inter entia realia non datur medium, ne quidem negationis, inter ſubſtantiam & accidens: ſed omne ens reale alterutrum eſt: ideoque & anima alterutrum eſt.

A Theſi 5. uſque ad theſin 25. incluſive.

HAc theſi & reliquis uſque ad theſin 13. inquiritur in animæ genus, quod ponitur theſ. 13. & exponitur th. 14. 15. 16., ut non tam definitio, quam ejus pars iſtic proponatur, proceditur que à negatione ad affirmationem, ut primum dicatur quid non ſit genus animæ, non eſt accidens, theſ. 6. non temperamentum, theſ. 7. & 8. non materia, theſ. 10. non corpus, theſ. 11. non compoſitum, theſ. 12. ſed eſt ſubſtantia, & quidem forma immaterialis & incorporea, theſ. 13. informans, theſ. 14. & actus primus ſubſtantialis, theſ. 15. Hinc plene definitur theſ. 17. ejus definitionis differentia explicatur à theſ. 18. uſque ad 23. excluſive, quâ definitio alia proponitur animæ ex *Ariſtotele*, eaque explicatur theſ. 24. & 25. In harum omnium theſium commentariis nihil occurrit difficile, commentarius tamen theſeos 13. & 19. maximi eſt uſus, & accuratè obſervandus uterque.

6. Non accidens, quia per accidens non poſſunt ſubſtantiæ animatæ ab inanimatis diſtingui.

Quod non conſtituit ſubſtantiam, non poteſt eam ab alia ſubſtantia diſtinguere: accidens non conſtituit ſubſtantiam; ergo &c. anima contra conſtituit ſubſtantiam, ideoque diſtinguit, ergo non eſt accidens.

7. Itaque anima non eſt temperamentum.

8. Quia ſic vel foret harmonia quatuor primarum qualitatum, vel qualitas quædam ex primis reſultans.

Vtrumvis dixeris, animam ex numero accidentium non exemeris.

9. Si ſubſtantia ſit anima, vel materia, vel forma, vel compoſitum erit.

Ratio eſt, quia ſubſtantia omnis in iſta tria dividitur, id eſt, aliquid eſt iſtorum trium.

10. Non materia, quia materia indifferens eſt ad corpus animatum: anima vero eſt animatis propria.

Quod animatis proprium eſt, non poteſt dici eorum materia, quia materia eis cum inanimatis corporibus eſt communis: ſed anima eſt propria animatis corporibus; ergo non eſt eorum materia.

11. Multo minus corpus eſt, quia dimenſionum daretur penetratio.

Si anima corpus eſſet, homo ex duobus componeretur corporibus: & quandoquidem anima non eſt extra materiam animatam, dimenſiones utriuſque, id eſt, longitudo, craſſities, ſe invicem penetrarent.

12. Nec compoſitum eſt, puta Phyſicum, quia non totum vivens, ſed pars tantum viventis.

Pars unaquæque differt realiter à toto, neque poteſt eſſe eadem cum toto: anima eſt pars compoſiti viventis, ergo &c.

13. Eſt igitur anima ſubſtantia immaterialis, incorporea, ac forma, una voce ἐντελέχεια ſeu actus.

Notetur hic accuratè diſtinctio vocis hujus immaterialis, *quæ hic ſignificat animam carere materia, tanquam parte eſſentiali ac conſtituente: ſed vero ſi hæc vox ſignificet ſubſtantiam, quæ nullo modo, nec in fieri, nec in eſſe, nec in operari dependet à materia, non omnis anima eſt ſubſtantia immaterialis, ſed ſola rationalis eſt talis; vegetans & ſentiens, hoc ſenſu, non ſunt tales, ſunt tamen immateriales priori ſenſu, æque atque anima rationalis.*

14. Eſt forma non aſſiſtens, ſed informans.

Ratio eſt, quia anima non ſolum motum largitur corpori ſed eſſentiam inſuper.

Forma aſſiſtens *eſt, quæ tantum largitur motum, ut nauta, qui clavum tenet, largitur navi:* informans, *qua & motum & eſſentiam largitur compoſito, ut eſt anima.*

15. Eſt actus non ſecundus ſed primus.

Actus ſecundus tolli poteſt, ſalva manente re cujus eſt actus ſecundus, primus non item, at anima, ſalva rè animata, tolli nequit.

Anima eſt actus primus ſubſtantialis non accidentalis, quia ſic foret accidens; quemadmodum calor in igne eſt actus primus accidentalis, forma ignis eſt actus primus ſubſtantialis, calefactio eſt actus ſecundus.

16. Quia non eſt operatio, ſed principium operationis.

17. Definitur anima, *actus primus corporis organici potentia vitam habentis.*

Hæc definitio ex Ariſtotele eſt, & tantum à priori: altera ex eodem, quæ adfertur theſi 23. eſt à poſteriori.

18. Per-

18. Per *corpus* non intelligitur materia prima, ſed corpus naturale conſtans materia & forma, quam mixti formam vocamus.

Ratio eſt, quia anima non in quamlibet materiam produci poteſt, ſed in eam quæ ſibi congruit; at nulla talis eſt niſi quæ formam mixti in ſe habeat.

19. Hæc forma mixti reſpectu animæ eſt diſpoſitio, & ea adveniente non aboletur, ſed deſinit ſpecificare.

Scholaſtici dicerent, non amittit entitatem, ſed formalitatem, id eſt, non amplius conſtituit compoſitum in illa ſpecie rerum tantum, in qua illud conſtituebat ante.

Ideoque forma mixti manet poſt acceſſum animæ, ſed non manet ſpecifica & principalis.

20. Corpus *organicum* eſt, quod vario organorum apparatu eſt inſtructum.

Organa hic vocantur inſtrumenta exercendi operationes vitales & animales.

21. Per verba iſta, *potentia vitam habentis*, intelligitur idem quod per vocem, *organicum*, & ſunt hujus explicatio.

22. *Organicum* ſignificat ſimpliciter, id quod habet varia inſtrumenta, *potentia vitam habens*, ſignificat illa inſtrumenta corpori eſſe conceſſa ad exercendas vitæ operationes.

Diſcrimen inter iſta duo videri poteſt in cadavere, quod quidem eſt corpus organicum, quia variis organis adhuc eſt inſtructum, ſed tamen non potentia vitam habet, quia non ſunt cadaveri iſta organa relicta, ut inſtrumenta functionum vitalium & animalium exercendarum, utriſque enim cadaver caret.

23. Præter hanc animæ definitionem, alia adhuc extat apud Ariſtotelem: ſcil. *Anima eſt id quo vivimus, ſentimus, & intelligimus primo.*

Id, *hoc eſt, ſubſtantia.*

24. Additur, *primo*, quia duplex eſt id, quo vivimus, anima & corpus: ſed corpore non primo vivimus.

Propriè compoſitum totum vivit per animam; ſed quia hæc compoſito vitam largiri nequit, niſi primum faciat vivere corpus cui ineſt, ſecundario per ipſum corpus vivens, id eſt, per corpus vitâ ab anima donatum, totum compoſitum vivere dicitur.

25. Particula *quo* ſignificat principium vitæ internum.

Internum, *ſcelicet, ſubſtantiale.*

26. Ex poſteriori hac animæ definitione, oritur quædam animæ diviſio in vegetativam, ſenſitivam, & rationalem.

Hæc diviſio animæ ab omnibus quidem eſt recepta, ſed non eodem modo explicata, de qua explicatione videbimus theſi 30. eſtque diviſio deſumpta ab effectis.

A Theſi 26. uſque ad finem.

Secunda hujus diſputationis pars animæ diviſionem proponit & exponit à theſ. 26. ad finem: ſpecies ponuntur tres theſ. 26. & definiuntur ſingulæ à poſteriori ſeu ab effectis, theſ. 27. 28. 29. eas eſſe diſtinctas ſpecie in diſtinctis ſubjectis, quin & in eodem ſubjecto, efficaciſſime probatur in comment. theſ. 30. ex generatione & corruptione hominis, unde infertur per modum conſectarii theſ. 31. non eſſe vegetantem & ſentientem facultates ſeu potentias animæ rationalis, ac licet tres ſint animæ, non quoad facultates aut accidentia, ſed quoad ſubſtantiam aut eſſentiam diſtinctæ, eas tamen non eſſe coordinatas, ſed ſubordinatas in eodem compoſito, V. C. homine, oſtenditur comment. theſ. 32. ex eo, quod vegetans & ſentiens ſint formæ diſponentes, & rationalis ſit forma ultima ac principalis, ut ab anima vegetante & ſentiente hominis, ſeu fœtus humani in utero, detur tranſitus ad rationalem animam, qui non datur in anima vegetante plantarum, aut ſentiente brutorum; reliquis theſibus diſcrimen proponitur inter animas, vegetantem & ſentientem ab una parte, & rationalem ab altera parte, ac primum quidem diſcrimen proponitur theſ. 33. quod vegetans & ſentiens ſint materiales, rationalis, immaterialis ſit, quo ſenſu, in comment. explicatur. Theſ. 34. & ſeqq. ad finem, explicatur diverſus modus quo vegetans & ſentiens anima diffunduntur per totum corpus, nempe ſic, ut coëxtendantur corpori, & ad diviſionem corporis dividantur; & quo modo diffundatur anima rationalis per totum corpus ſine ulla ſui coëxtenſione aut diviſione ad extenſionem aut diviſionem corporis: unde anima vegetans & ſentiens ſunt in corpore diviſibili diviſibiliter, & rationalis eſt in corpore diviſibili indiviſibiliter, unde & hæc vulgo dicitur tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, vegetans & ſentiens ſunt quidem totæ in toto corpore, ſed non totæ in qualibet parte corporis: quod tamen prius, cum concipiendum venit de anima rationali, conceptu eſt difficillimum, quia in concipiendo fere relabimur ſemper ad conceptum totius, poſitivè, quod partes dicit, cum concipi debeat totum negativè, quod partes negat, ut anima rationalis dicatur tota in toto, & tota in ſingulis partibus negativè, id eſt indiviſibiliter, & non per partes ſui.

27. Vegetativa eſt qua vivimus.

28. Senſitiva qua ſentimus.

29. Rationalis qua intelligimus.

Hæ ſunt deſcriptiones incompletæ & imperfectæ, perfectior & completa uniuſcujuſque animæ dabitur Capite 10. 11. & 15.

30. Hæ tres animæ ſunt diſtinctæ quoad eſſentiam ac ſubſtantiam.

Quin hæ tres animæ in diſtinctis ſubjectis, ſcilicet, planta, bruto, homine, ſint diſtinctæ, nullum eſt dubium; ſed quæſtio eſt graviſſima, an in eodem ſubjecto, puta homine, ſint diverſæ eſſentiæ atque ſubſtantiæ: ita quidem videtur, nam quæ à ſe invicem ſeparantur, diſtinctam habent eſſentiam & ſubſtantiam: ſed in homine, & cum oritur, & cum moritur, tres animæ à ſe invicem ſeparantur; ergo & eſſentiam habent & ſubſtantiam inter ſe diſtinctam: probatur minor; cum homo gignitur, longo tempore ante adventum animæ rationalis inveniuntur in fœtu humano anima ſentiens & vegetans, quod manifeſtum eſt ex utriuſque operationibus, nam fœtus diu ante & creſcit & nutritur, & loco ſe movet; ergo iſtæ duæ animæ vegetans & ſentiens re ipſa à rationali ſeparantur, ergo & re ipſa diſtinguuntur.

Cum moritur homo, anima rationalis vel in Cœlo recipitur, vel ad tartara defertur: vegetans & ſentiens poſt mortem non manent ſuperſtites, alioquin immortales forent, ut rationalis; ergo & ſeparantur ab anima rationali, ergo & realiter ab ea deſtinguuntur.

31. Itaque male dicuntur facultates unius & ejuſdem animæ:

Subſtantia diſtincta ab anima rationali non poteſt dici ejus facultas, nam facultas eſt accidens, ſcilicet potentia: ſed anima rationalis, vegetans & ſentiens, eſt ſubſtantia diſtincta ab anima rationali; ergo neutra eſt ejus facultas.

32. Hæ tamen animæ inter ſe diverſæ, in eodem tamen compoſito ſibi invicem ſubordinantur.

Hæc ſubordinatio eſt, non categorica, quaſi una anima ſit generica, altera ſpecifica, omnes enim ſunt ſpecificæ, ac largiuntur ſpeciem, ſed diverſo modo; quædam ultimam, ut anima rationalis in homine, ſentiens in Bruto, vegetans in planta; quædam non ultima, ut ſentiens in fœtu humano, & vegetans in fœtu bruto: verum eſt ſubordinatio hæc cauſalis, tanquam inter cauſas remotas & proximas, nam ex tribus hiſce formis ſeu animabus, una tamen eſt hominis cauſa, & forma proxima, ſcilicet rationalis; reliquæ duæ ſunt in homine, cauſa & forma remota, puta ſentiens & vegetans; at cauſa remota ſubordinatur proximæ.

33. Rationalis ita eſt diverſa à duabus aliis, ut hæ in fieri, eſſe, & operari, dependeant à materia, illa non item.

Rationalis anima quamvis fiat in materia, non tamen ex materia, ſcilicet corpore, quamvis ſit & operetur in materia, exiſtit tamen & operatur quoque extra materiam, quando ſcilicet à corpore ſeparatur: ſed vero anima vegetans & ſentiens non tantum fiunt in materia, ſcilicet corpore, ſed etiam ex eis non tantum exiſtunt & operantur in materia per inſtrumenta ejus, ſed inſuper extra materiam exiſtere & operari ſine ejus inſtrumentis nequeunt.

34. Anima nulla eſt in aliqua corporis parte, ſed per totum corpus diffuſa.

Quia enim anima omnis eſt ſubſtantia immaterialis, facile per materiam ſeu corpus poteſt diffundi, nam omnis ſubſtantia materialis per dimenſiones materiæ ſuæ impeditur, quo minus per aliam materiam diffundatur; daretur enim dimenſionum penetratio, quod in Philoſophia eſt abſurdum.

35. Hæc tamen diffuſio non eadem eſt, aut ejuſdem rationis in ſingulis animabus.

Ratio eſt, quia utcunque animæ hæ tres ſunt ſubſtantiæ quidem immateriales, id eſt, nullam materiam tanquam partem eſſentialem includentes, quia tamen duæ à materia dependent, tertia non item, in fieri, eſſe, & operari; ideo etiam diverſo modo, per ſua corpora, ſingulæ diffunduntur.

36. Anima vegetativa & ſenſitiva, ita ſunt diffuſæ per totum corpus, ut toti corpori coëxtendantur.

Hoc inde liquit, quod ad diviſionem corporum in plantis & Brutis, ipſæ quoque animæ dividi poſſint patet in Anguillis diſſectis, & ramis arboris amputatis: in prioribus operationes animæ ſentientis, motus ſcilicet localis, deprehenduntur; in poſterioribus motus animæ vegetantis: nam rami amputati, terræ iterum inſiti, iterum creſcent, quod argumento eſt, animam vegetantem in plantis, & ſentientem in Brutis, ſeſe extendere ad omnis totius corporis partes, & ſimul oſtendit veritatem theſeos ſequentis.

37. Itaque ſunt totæ in toto corpore, ſed non totæ in ſingulis partibus.

Nam ſi totæ forent in ſingulis partibus hæ duæ animæ, nihil foret opus, ut ad diviſionem plantarum & Brutorum in partes & ipſæ dividerentur.

38. At anima rationalis ita diffunditur per totum corpus, ut tamen non coëxtendatur ei.

Dici-

Dicitur forma coëxtendi corpori, *quando partes formæ reſpondent partibus corporis ſicuti tota forma toti corpori, & cum ipſa forma ad diviſionem partium corporis, ipſa quoque in partes dividi poteſt: hoc modo anima vegetans & ſentiens coëxtenduntur corpori, ſed rationalis non item, quæ quidem eſt in toto corpore hominis, omnibuſque ejus partibus, ita ut nulla pars humani corporis animæ rationalis ſit expers, ſed tamen ipſa in ſe nullas habet partes, reſpondentes partibus corporis, neque ad diviſionem corporis in partes, & ipſa quoque dividitur in partes.*

39. Itaque eſt tota in toto, & tota in ſingulis partibus.

Hic ſumitur vox tota, *negativè, quia nec extra totum nec extra partem corporis ullam, anima rationalis eſt, ſic tamen in ſingulis, ut nullas ipſa partes ponat, uti totum poſitive, ſed omnes tollat ac neget; quo ſenſu dicitur aliquid negativè totum, & Deus dicitur totus ubique, & Angelus aliquis totus in hoc vel illo loco.*

40. Id eſt, nec in toto, nec in partibus corporis, ipſa eſt per partes, quia iis caret.

Anima rationalis caret partibus, quia ſpiritus eſt, omni modo independens à corpore aut materia, cujus eſt habere partes: ſi autem caret partibus, non eſt per partes in corpore, quod per ſe eſt manifeſtum.

Sententiæ Carteſii, Regii, Berigardi,

AD

CAPUT NONUM.

De Anima non eodem modo ſentiunt ac loquuntur tres illi Authores quorum ſententias cum Ariſtotelicorum opinione comparamus: Animam Vegetantem & Sentientem pro ſubſtantia non agnoſcunt *Carteſius* & *Regius*, ſed talem habent ſolam rationalem. *Berigardus* magis verſatur in antiquorum ſententiis recenſendis, quam in ſua proferenda, & non videtur Animam exemiſſe ſubſtantiarum numero, admittique definitionem Animæ in genere *Ariſtotelicam*, qua dicitur actus primus corporis organici, potentiâ vitam habentis, item, quâ definitur eſſe id, quo vivimus, ſentimus, & intelligimus, Vid. *Circulum* 1. *ad lib. Ariſt. de Animâ.* Animam Vegetantem & Sentientem *Carteſius* & *Regius* ponunt in ſola partium ſenſibilium & inſenſibilium diſpoſitione variâ, ſecundum variam earum magnitudinem, ſitum, figuram, &c. Animam rationalem ſubſtantiam faciunt intelligentem, expertem omnis materiæ, omniſque magnitudinis, ac figuræ, &c. itaque quæcunque hic in hoc Cap. 9. dicuntur de Anima triplici, communiter quod ſit ſubſtantia, immaterialis, incorporea, & actus primus ſubſtantialis, ea ab illis negantur de Animabus Vegetante & Sentiente, & admittuntur ſolùm de Anima rationali; unde etiam quæ inſtituuntur comparationes animarum iſtarum trium inter ſe, ratione tùm ſubordinationis, tum immaterialitatis, tùm diffuſionis aut extenſionis per univerſum corpus, nihil quicquam ipſos ſpectant, quia Vegetantem & ſentientem, Animas non faciunt ejuſdem ordinis, cum rationali. *Berig.* ex *Circulo* 6. *de Anima*, videtur Animam Vegetantem & Sentientem, tantum exiſtimare pro facultatibus Animæ unius quoad ſubſtantiam, quæ eſt rationalis: quare in ſpecie, ad ſingulas Animas explicandas Ariſtotelicè, ſententias illorum trium expendemus.

CAPUT X.

DE

ANIMA VEGETANTE.

THESIS I.

Anima vegetativa, eſt actus primus corporis organici, quo illud vivit, nutritur, augetur, & ſibi ſimile gignit.

Vox illa, vivit, *tanquam genus ſub ſe comprehendit,* τὸ *nutriri, accreſcere & generare.*

Hujus Capitis duæ poſſunt aſſignari partes præter annexa; una, quæ agit de animæ vegetantis facultatibus à th. 1. ad 35. excluſivè, altera, quæ agit de animæ vegetantis vel effectu, vel proprietate, vita, eique oppoſita morte, à theſ. 35. ad finem Capitis. De facultatibus animæ vegetantis primum agitur in genere,

nere, theſ. 2. & 3: deinde in ſpecie, theſ. 4. & reliquis, ad theſin 35. De facultatibus in genere docetur quod ſint tres, theſi 2. nec tamen diſtinctæ ab animæ ſubſtantia, th. 3. nempe hoc ſignificatur, illas facultates animæ vegetantis, hic non ſignificare accidentia, aut qualitates ſecundæ ſpeciei, ut entia diſtincta ab ipſa animæ vegetantis ſubſtantia: ſed ipſa animæ vegetantis ſubſtantia, prout eſt immediatum principium ſui, dicitur facultas, ſive potentia, hæc enim utraque vox ſignificat principium operandi: at vero ſi ſpectetur anima abſque reſpectu ad operationem, vocatur ſimpliciter anima, aut ſubſtantia, non facultas, aut potentia; ſi excipias, nullam creaturam poſſe eſſe immediatum principium ſuæ operationis, conſequenter nec animam vegetantem, quippe quod conveniat ſoli Deo, Reſp. negando antecedens, & probationem ejus, quia longe alio ſenſu dicitur Deus immediatum principium operationis ſuæ, nempe quatenus Deus in operando nullo plane eget medio, ne quidem approximationis ad patiens, aut ad objectum, ac licet anima vegetans non egeat facultatibus aut potentiis, tanquam entibus à ſubſtantia ſua diſtinctis, ut medio, eget tamen applicatione & approximatione ſui ad patiens, ſive objectum.

2. Ejus facultates ſunt tres; nutrix, accretrix, generatris.

Facultates hæ ſunt inſtrumenta & potentia, quibus anima vegetans operationes vitales exercet.

3. Hæ facultates non ſunt reipſa diſtinctæ ab ipſa animæ ſubſtantia.

Quæritur an hæ facultates non tantum ab ipſa anima ſubſtantia, ſed & inter ſeſe ſint diſtinctæ realiter: ita quidem vulgo exiſtimant, ſed non videtur neceſſarium tot accidentia ponere in anima, ab ea & inter ſe realiter diſtincta; quid enim ſi eadem anima vegetans ſit cauſa efficiens nutritionis, accretionis generationis per diverſa tantum organa eas operando; neque diverſitas organorum eſt ſufficiens argumentum diſtinguendi realiter potentias ab anima vegetante & inter ſe.

4. Hiſce facultatibus inſerviunt aliæ; attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix.

Fortaſſe plures facultates miniſtræ animæ vegetantis reperiri poſſent, ſed hæ quatuor ſunt quidem maxime illuſtres & notiſſimæ.

Recenſentur hic facultates quædam minus principales animæ vegetantis, præter tres principales nutricem, accretricem, generatricem ſed revera tota illa facultatum, & potentiarum multitudo ſuper vacanea eſt, & putem ea eſſe nomina ſine rebus, ac ſufficere unam, & ſolam, animæ vegetantis ſubſtantiam, ut principium operandi, quæ ſufficiat ſeipſa, ad omnes operationes, illis facultatibus, aut potentiis tribui ſolitas, & pro ratione operandi, & modo diverſo, nunc hujus, nunc illius potentiæ aut facultatis nomine venire: nempe hoc vitium eſt vulgaris Philoſophiæ, quod multiplicentur tot potentiæ aut facultates, aut habitus ſine neceſſitate.

5. Facultas nutrix eſt, qua anima vegetativa nutrimentum convertit in ſubſtantiam viventis, ut calor innatus conſervetur, & partes per eum abſumptæ reſtaurentur.

Quid ſit calor innatus, dicitur Annexo 12. hujus Capitis; quid ſit nutrimentum, dicitur theſi 7.

A theſi 5. uſque ad Theſin 34. incluſive.

Theſi 5. proponitur facultatis nutricis definitio, eaque per partes explicatur uſque ad theſin 24. excluſive. Ad nutritionem, actionem facultatis nutricis, intelligendam, præter animam vegetantem, nutriendi principium, corpus animatum, nutritionis ſubjectum, præſertim explicatur alimentum, nutriendi, & nutritionis inſtrumentum th. 7. uſque ad 15 excluſive. De alimento docetur theſi 8. quod debeat eſſe corpori nutriendo, ex una parte ſimile; ex altera parte diſſimile theſ. 9. unde theſi 10. conſectarium elicitur, docens, quænam non poſſunt eſſe alimenta: hæc dividuntur in cibum & potum theſi 11. 12. exponiturque theſi 13. & 14. naturalis appetitio utriuſque, vulgo fames & ſitis, & quia facultas nutrix cenſeri ac recenſeri ſolet inter facultates principales, enumerantur theſi 15. quatuor aliæ minus principales, ei inſervientes, quarum una attractrix exponitur theſi 16. altera concoctrix theſ. 17. 18. 19. 20. 21. tertia retentrix theſ. 22. quarta expultrix th. 21. Facultas principalis animæ vegetantis, accretrix, exponitur th. 24. uſque ad 30. incluſive. Tertia principalis facultas animæ vegetantis, generatrix, explicantur theſ. 31. ejuſque facultates miniſtræ, alteratrix & formatrix theſ. 32. 33. 34.

6. Ad nutritionem tria requiruntur. 1. anima vegetativa, nutritionis principium. 2. id quod nutritur, ſcil. corpus animatum. 3. id quo nutritur, ſc. alimentum.

Anima vegetans eſt cauſa nutritionis efficiens remota, facultas nutrix eſt ejuſdem cauſa efficiens proxima, alimentum eſt cauſa inſtrumentalis, corpus quod nutritur, eſt patiens.

7. Alimentum eſt ſubſtantia corporea mixta, nec omnino ſimilis, nec omnino diſſimilis rei, quæ nutritur.

Subſtan-

Subſtantia, *ergo accidentia mera nulla nutriunt:* mixta, *ergo pura aqua non nutrit, & fabula eſt, aliqua animalia ſolo aëre, ut Chamæleonta, alia nudo igne, ut Salamandram nutriri; nam Elemento nudo, aut corpore ſimplici, quocunque tandem, res nulla poteſt nutriri.*

Vnumquodque nutritur quibus conſtat: ſed nulla ſubſtantia conſtat accidentibus; ergo nulla ſubſtantia etiam accidentibus nutritur, ergo nec alimentum nutriens poteſt eſſe accidens.

8. Debet eſſe ſimile alimentum, ut in corpus poſſit mutari.

Quod enim plane eſt diſſimile corpori, in quod mutari debet, illud in id mutari nequit: ſic ſaxa, quia ſunt diſſimillima corpori humano, pro alimento aſſumi nequeunt; neque enim in ſubſtantiam hominis mutari poſſunt.

9. Debet eſſe diſſimile, ut in id poſſit agi.

Quando enim agens & patiens omni modo ſunt ſimilia, id eſt, ſpecie & gradu conveniunt, nulla datur inter utrumque actio.

10. Hinc nec Elementa, nec metalla, nec odores, nec venena aut medicamenta, quatenus ſunt talia, alimentum dici poſſunt.

Hujus theſeos ratio petitur ex theſi 7. 8.

Medicamenta, quatenus ſunt medicamenta, non poſſunt nutrire; ſed ſi contingat idem eſſe & alimentum & medicamentum, tum medicamenta nutriunt, quatenus ſunt alimenta.

11. Alimentum vulgo diſtribuitur in cibum & potum.

Cibus eſt alimentum ſolidum & ſiccum, potus eſt alimentum humidum & liquidum.

12. Potus non eſt alimentum niſi quatenus eſt eſculentus.

Nam nudus liquor non nutrit, ſed alimentum ſolidum & ſiccum movet, quo facilius ad ſtomachi fundum deveniat, & ex ſtomacho in partes alias pellatur.

13. Appetitio cibi, dicitur fames.

14. Appetitio potus, dicitur ſitis.

Intelligitur hic Appetitio innata, *non elicita, hæc enim eſt affectio animæ vel ſentientis vel rationalis, prout ſequitur vel ſenſus vel rationis cognitionem.*

Appetitio innata *dicitur, quæ ineſt rebus non tantum viventibus, ſed etiam inanimatis, & quæ tam viventibus vita vegetante ineſt, quam viventibus ſenſitiva & rationali.*

15. Nutritioni inſerviunt facultates, attractrix, concoctrix, retentrix, expultrix.

Facultas nutrix, eſt facultas principalis; hæ quatuor ſunt inſtrumentales, non quod ſint quatuor realiter diſtinctæ facultates, ſed unius facultatis diverſa quaſi munera.

16. Attractix eſt, quæ alimentum attrahit.

Attractrix eſt in ſtomacho, qui inanitus alimentum appetit, & cum offertur attrahit.

17. Concoctrix eſt, quæ alimentem alterando perficit & aſſimilat.

Alimentum alteratur per calorem ventriculo inſitum naturaliter:

Aſſimilat, *ſcilicet, corpori alendo, in quod debet mutari.*

18. Concoctio tribus abſolvitur actionibns.

19. Prima eſt, qua alimentum in ventriculo mutatur in chylum.

Chylus *nihil aliud eſt, quam alimentum redactum per calorem ventriculi ad formam pultis, habentis colorem album.*

20. Secunda eſt, qua melior chyli pars in hepate, vel, ut hodie quibuſdam placet, in corde mutatur in ſanguinem.

Sanguificatio, id eſt, actio, qua Chylus vertitur in ſanguinem; initium quidem capit in hepate, ſed conſummatur & perficitur in corde. ubi demum ſanguis perfectiſſime elaboratur.

21. Tertia eſt, qua ſanguis per totum corpus diſtributus prius mutatur in rorem, deinde in ſubſtantiam corporis vertitur.

Ros *hic ſignificat ſubſtantiam liquidam rubicundam, qui per venas & arterias diſpergitur, quemadmodum ros diſpergitur per prata.*

22. Retentrix, quæ alimentum aliquandiu retinet & conſervat.

Niſi alimentum aliquamdiu retineretur, non poſſet concoqui, multo minus in ſubſtantiam viventis mutari.

23. Expultrix, quæ excrementa & ſordes ejicit.

Si excrementa & ſordes retinerentur, nutritio impediretur & corpus vivens nimium oneraretur: ſunt excrementa quædam primæ, quædam ſecundæ, quædam tertia concoctionis; porro excrementa quædam ſunt utilia, quæ non ejiciuntur, niſi cum neceſſitas id exigit, ut ſemen, quædam inutilia, ut ſudores, lacrymæ: &c.

24. Facultas accretrix eſt, qua corpus animatum ex aſſimilato alimento nutritum in omnes dimenſiones extenditur.

Accretrix, quæ facultas facit vivens creſcere, id eſt, facit illud extendi in longum, latum, & profundum.

25. Accretio non fit ſine nutritione.

Ratio eſt, quia cum accretio ſit motus ad majorem qantitatem, non poteſt vivens majus fieri, niſi acceſſu partium aliarum: at unde accedent, niſi ex nutrimento aſſumpto & in ſubſtantiam viventis converſo.

26. Quia partes non poſſunt extendi, niſi poſt acceſſum alimenti, & ejus in ſubſtantiam viventis converſionem,

27. Poteſt tamen nutritio fieri ſine accretione.

Videmus enim homines poſt ætatem adultam & virilem qotidie adhuc nutriri ad finem vitæ, etiamſi ad extremam perveniant ætatem, non tamen eo uſque creſcere.

28. Ad accretionem tria requiruntur. 1. ut ex aliqua extrinſecus accedente materia augeatur vivens. 2. ut idem numero maneat id quod augeri dicitur. 3. ut non tantum toti, ſed ſingulis partibus fiat additio magnitudinis.

Ad 1. non ſufficit ut vivens augeatur à materia extrinſecus accedente, ſic enim & lapides augentur, ſed requiritur ut illa auctio ſive augmentatio fiat à principio viventis interno, quo modo non fit in lapidibus, hoc principium internum in vivente eſt facultas accretrix animæ vegetantis. Ad 2. id quod accreſcit manet idem numero, per acceſſum novarum partium ad materiam, materia non fit diverſa numero à ſe ipſa. Ita manet idem numero corpus infantis, verbi cauſa, Petri quod accipit quotidie majorem in ſingulis partibus & membris magnitudinem. Ad 3. ſi uni tantum parti magnitudo accreſcat, ut, verbi cauſa, capiti cum illi adnaſcitur tuber, vel tergo cum illi ſubnaſcitur gibbus, tum monſtrum fit, neque vivens naturali accretione accreſcit.

29. Itaque accretio non fit per pulſum ſed per majorem partium extenſionem.

Pulſus *dicitur hoc loco, cum materiæ pars una alteram propellit; quemadmodum ungues creſcunt & pili, non ſic creſcit vivens, ſed in ejus accretione nova undique ſubſtantia ad partes creſcentes accedit, per potentiam creſcendi internam.*

30. Et illi errant, qui exiſtimant eam fieri per rarefactionem.

Quia rarefactio eſt motus ad qualitatem, accretio vero ad quantitatem, & in rarefactione nulla accedit nova materia, imo ne quidem nova quantitas, at in accretione utrumque fit.

Spongia rarefacta, nec novam accipit materiam nec novam quantitatem, quam ante non habuerit, cum fuit condenſata; ſed cum corpus infantis, creſcit, & novam accipit materiam & novam quantitatem in ſingulis membris.

31. Facultas generatrix eſt, qua vivens ex ſemine prolifico novam ſubſtantiam, ſed ſui ſimilem, producit.

Semen *vocatur* prolificum, *quia gignendæ proli eſt idoneum.*

Sui ſimilem, *quoad ſpeciem, ſcilicet, non quoad conditiones individuantes.*

32. Huic ancillantur facultas alteratrix & formatrix.

Quia ex ſemine non poteſt fieri proles, aut vivens, niſi illud prius alteretur, & vario modo formetur, id eſt, variis organis afficiatur ac diſponatur.

33. Alteratrix, quæ ex nutrimento viventis copioſio re elicit excrementum tertiæ concoctionis utiliſſimum, & ſemen inde elaborat; illudque ad generationem viven-ventis præparat.

Semen deciditur ab omnibus viventis partibus, quia fit ex nutrimento tertiæ concoctionis, quæ nutrimentum convertit in ſubſtantiam viventis, & omnes partes ejus: ubi vero hæc facultas alteratrix, & ſemen elaborans, ſedem ſuam habeat, de eo nec Phyſici nec Medici inter ſe conveniunt.

34. Formatrix eſt, quæ in ſemen jam præparatum operatur, & in eo diſtinctam formam efformat generanti ſimilem.

Facultas formatrix eſt nihil aliud quam ipſa vis plaſtica ſeminis, id eſt, ſubſtantia ſeminis ſpirituoſior, ſubtilior, rarior, quæ in parte ſeminis terreſtriori ac craſſiori effigiat organa ad vitæ functiones exercendas neceſſaria.

35. Animæ uegetativæ effectus vel effectio, eſt vita.

Vita alia eſt animæ, alia corporis ſeu totius compoſiti vita animæ eſt affectio ejus propria, vita corporis aut compoſiti eſt effectum vitæ, quæ eſt in anima.

A Theſi 35. uſque ad finem.

ALtera pars hujus Capitis explicat animæ vegetantis effectum, ſeu proprietatem, ſcil. vitam, theſi 35. ſive autem vita effectum fuerit, ſive proprium animæ vegetantis, ſemper reciprocatur cum ea, in concreto accepta, quia ſubjectum & proprium reciprocantur, item cauſa & effectum, quando intelligitur & accipitur effectum proximum, quale hic eſt: omne enim quod habet animam vegetantem vivit, &. vice verſa. Hoc verò ſedulo notandum hic eſt, vitam ſpectari poſſe dupliciter, vel ut eſt animæ vegetantis, & formæ, partis unius in compoſito, vel ut eſt viventis, totius, nempe ex corpore, & anima vegetante, compoſiti; priori modo effectum proximum, aut proprietas dici poteſt animæ vegetantis, poſteriori modo effectum, aut proprietas dici nequit, ſiquidem eſt ipſa formalis ratio viventis in abſtracto: habet itaque ſe vita ad animam vegetantem, ut ſe habet vel rationalitas, vel riſibilitas, ad animam rationalem, ut humanitas ad hominem. Falluntur ergò Lutherani omnes, qui volunt, vitam, proprietatem animæ vegetantis, communicari corpori viventis, parti oppoſitæ, atque inde inferunt communicationem propriorum; nam anima vegetans vitam ſuam, qua vivit, nullo modo corpori communicat, ſed cum corpori unitur, efficit vitam ſui ſimilem in toto vivente, & vita animæ vegetantis ſolius, non conſiſtit in humido radicali, & calore nativo, uti quidem in utroque conſiſtit vita totius compoſiti viventis, atque hoc eſt, quod theſ. 37. & 38. in textu, & commentariis, aſſeritur. Agitur porro de vita prout eſt totius compoſiti, ac præſertim de altera ejus cauſa, calore nativo, à theſ. 39. ad 45. excluſive: inde ad finem, vitæ exponitur oppoſitum, mors, ex ejus definitione, theſi 46. & diviſione, theſ. 47. 48. 49.

36. Omne enim animatum vivit.

Et reciproce, omne vivens eſt animatum.

37. Vita non eſt ipſa animæ ſubſtantia, non facultas, non corpus organicum, nec aliquid ex corpore aut anima conſtans, ſed eſt ratio viventis in abſtracto.

Vita & vivens ſeſe habent, ut humanitas & homo: humanitas non eſt anima, non corpus hominis, non totus homo, non unio animæ & corporis, ſed eſt id, quo homo ut homo intelligitur; ita & vita, nec eſt viventis ſubſtantia, nec pars ejus ſubſtantialis, nec unio animæ & corporis, ſed id, quo vivens ut vivens intelligitur.

38. Itaque vita, non eſt proprie in anima, non in corpore, ſed in toto vivente, ſequiturque unionem materiæ, ſcil. corporis, & formæ, ſcil. animæ.

Vita eſt effectum quaſi conſequens ex eo, quod materia, ſcilicet corpus, uniatur formæ, ſcilicet animæ; atque ex illa naturaliter vita reſultat.

39. Vita conſiſtit in calore.

Scilicet, cauſaliter, non formaliter; nam, ut innuitur theſi ſequenti, qui invenitur calor primo unionis animæ & corporis momento, in ſemine maris ac fœminæ mixto, cauſa eſt vitæ.

40. Quatenus calor à primo conceptionis momento eſt corpori præſens, vitæ cauſa eſt.

41. Calor in vivente duplex eſt, elementaris & vitalis.

Elementaris Calor invenitur etiam in non viventibus, ut in lapidibus, metallis, &c. ſed vitalis tantum in viventibus.

Qui nec elementaris nec cœleſtis eſſe videtur, ſed tertii fere generis, & diverſus ab utroque, ſi non ſpecie, ſaltem numero & origine, ſeu cauſa efficiente; nam ignis eſt cauſa caloris elementaris, ſol caloris cœleſtis, ſed ipſum ſemen viventis eſt cauſa caloris vitalis.

42. Calor Elementaris oritur ex Elementorum mixtione, & temperatione cujuſque partis.

Calor Elementaris proficiſcitur ab Elemento ignis, quatenus ingreditur Mixtionem & mixtum.

43. Non differt ſpecie à calore vitali.

Quia, quorum operationes non differunt ſpecie, ea ipſa principia non differunt ſpecie: ſed caloris Elementaris & vitalis operationes non differunt ſpecie; Ergo.

44. Calor vitalis animam in corpore conſervat, ejuſque inſtrumentum eſt ad vitales functiones obeundas.

Quid ſit calor vitalis, in Annexo 12. pluribus dicitur.

45. Vitæ oppoſita eſt mors.

Scilicet, privativè, ut vita enim habitus eſt, ita Mors privatio ejus.

46. Mors eſt abſentia aut diſſolutio animæ à corpore ob extinctionem caloris vitalis.

Diſſolutio, *id eſt, ablatio.*

Caloris vitalis, *quia calor vitalis eſt vinculum quo anima corpori unitur, & unita manet.*

47. Mors eſt vel naturalis, vel violenta.

Mors dicitur naturalis, *non reſpectu individuorum, eſt enim contra eorum naturam, ut moriantur; ſed quia & quatenus proficiſcitur à principio interno: omne enim corpus naturale, quod vivit, in ſe habet etiam principium mortis, quatenus conſtat ex pugnantibus qualitatibus, quæ tamdiu pugnant, donec ſe invicem interemerint, unde ſequitur Mors totius.*

48. Naturalis, quæ fit per ultimam humidi reſolutionem à calore naturali, qui, abſumpto à ſe humido, tandem conſumitur.

Quemadmodum in lampade oleum humidum conſumitur à calore flammæ, donec abſumpto humido & ipſe calor flammæ exſtinguatur, quam exſtinctionem ſequitur exſtinctio totius lampadis; ſic in vivente, ubi humidum radicale conſumptum eſt à calore nativo, tanquam oleum à flamma, exſtinguitur ipſe calor, nam caret pabulo, quod erat humidum, uti oleum eſt pabulum flammæ, ac tum ſequitur naturalis viventis Mors.

49. Violenta, cùm per vim externam calor nativus extinguitur, ut à nimio frigore, à ſtrangulatione, &c.

Quemadmodum aqua affuſa ignem vi externa exſtinguit, ita in viventibus, quando frigore obfrigeſcunt, calor internus eorum à vi externa frigoris exſtinguitur, quæ eſt Mors violenta; nam violentum eſt, quod eſt à principio externo.

ANNEXA DE SPIRITU, CALIDO, ET HUMIDO INNATO.

1. *Partes hominis ſunt, vel extremæ ac primariæ, anima & corpus, quæ uniuntur, vel mediæ & ſecundariæ, quæ animam corpori & viciſſim uniunt, ſuntque ſpiritus, calor nativus, & humidum radicale.*

Partes hominis Scholaſticis, dicuntur, *aliæ ut quod*, barbare, *aliæ, ut quo*: illæ ſunt partes conſtituentes compoſitum, hæ ſunt id quo partes conſtituentes inter ſe uniuntur: anima & corpus ſunt partes prioris ordinis, ſunt enim eæ, quæ ipſum vivum componunt; poſterioris ordinis ſunt ſpiritus, calor nativus, & humidum radicale, quæ ſunt veluti quibus anima & corpus ſibi mutuo uniuntur.

2. *Spiritus in corpore vivente, eſt corpus, ſubtilis & aëreæ tenuitatis, è ſanguinis vapore & aëris permiſtione genitum, univerſale facultatis vitalis & animalis organum, unioniſque animæ & corporis vinculum.*

Spiritus in Philoſophia fere ſignificat tria: primo, ſubſtantiam immaterialem, ſic Deus, Angelus, anima rationalis dicitur ſpiritus; 2. ſignificat corpus ſubtile ac tenue, quemadmodum ventus dicitur ſpiritus, nam ſpirat. 3. ſignificat accidens ſeu virtutem valde actuoſam, agitabilem, mobilem, quomodo vis plaſtica ſeminis dicitur ſpiritus ſeminis: hic ſumitur ſecunda ſignificatione. *Facultas vitalis* dicitur facultas animæ vegetantis: *facultas animalis*, dicitur facultas animæ ſentientis.

3. *Hic Spiritus, in toto corpore quoad ſubſtantiam idem, pro variis functionibus, & variarum partium, in quibus nonnihil temperari videtur, natura, diverſa ſortitur nomina.*

Spiritus, de quo hic agitur, non eſt ſubſtantia alia aut ſpecie diſtincta à ſanguine, ſed ſubtilior & tenuior ac mobilior pars ſanguinis: & quemadmodum ſubſtantia ſanguinis per univerſum corpus eſt eadem, differtque tantum hic & illic accidentibus; ita & ſpiritus per totum corpus diffuſus ubique ejuſdem eſt ſubſtantiæ, ſed non eadem ſemper habet in ſe accidentia: unde diverſa quoque accepit, in diverſis partibus, ſæpe nomina.

4. *Spiritus hic, alius eſt inſitus, alius influens.*

Inſitus ſpiritus vocatur quoque innatus, *influens* adventitius.

5. *Inſitus, qui ex primis naturæ principiis (ſemine & menſtruo ſanguine) in ſingulis membris relictus eſt.*

Semen & ſanguis menſtruus dicuntur, prima naturæ principia, ſcilicet generationis non compoſitionis: utrumque, quia ex ſanguine deſcendit, ſuum ſibi habet ſpiritum; ex quo inſeritur & innaſcitur ipſi fœtui ſpiritus, qui ideo *inſitus* & *innatus* dicitur.

6. *Influens, qui quotidie, propter continuam diſſipationem, in corpore generatus; membris affluit, & accedit, inſitum & primigenium reparans, conſervans & augens.*

Quia ſpiritus inſitus perpetuo motu conſumeretur, opus eſt ipſi aliqua reſtauratione, quæ ipſi fit per ſpiritus novos ex alimento deſumpto genitos, qui producti influunt in ſpiritum innatum eum reficiendo.

7. *Influentis ſpiritus materia adhuc in hepate rudior, nimirum, ſanguinis ibi elaborati vapor tenuis & calidus, à quibuſdam ſpiritus naturalis dicitur.*

Cum

Cum influens ſpiritus hic dividitur in naturalem, Annexo 7. in vitalem, Annexo 8. in animalem, Annexo 9. non eſt exiſtimandum ſpiritus hoſce eſſe ſpecie diſtinctos, ſed perfectione tantum & accidentibus ſunt diverſi.

Quia in hepate fiunt ſanguinis novi rudimenta, quæ pars ſanguinis, dum primo incipit elaborari in jecore, ſubtilior ac tenuior eſt alia, illa dicitur *ſpiritus naturalis.*

8. *In corde verò, copia illa halituum ſubtilium & flammulæ inſtar accenſorum è ſanguine magis attenuato & probe concocto, cum admixto & contemperato aëre, per inſpirationem aucto, virtute ſiniſtri cordis ventriculi elaborata, & inde per arterias in totum corpus diffuſa, dicitur ſpiritus vitalis.*

Cum ſanguis ex jecore delatus eſt ad cor, per calorem cordis maximum elaboratur adhuc plenius ac perfectius, & ſic elaborati ejus pars tenuior & ſubtilior, per omnes corporis partes diffuſa, dicitur *ſpiritus vitalis.*

9. *Hic ſpiritus vitalis per cervicis arterias ſurſum ad cerebrum latus, in plexum retiformem aut ipſos cerebri ventriculos, vel motu cerebri, vel vi ac proprietate ſpiritus cerebro ingeniti, ut alii volunt, cum aëre per nares attracto contemperatus ac mixtus, dici ſolet animalis.*

Quando ſpiritus vitalis delatus eſt ad cerebrum, novo ibi modo afficitur, & liceat ſic loqui, qualificatur; atque ibi vocatur *ſpiritus animalis,* quia inſervit ibi functionibus animalibus, i.e. ſenſitivis, exercendis.

Plexus cerebri retiformis dicitur, quia ſitus cerebri rete repræſentat.

10. *Spiritus univerſus eſt ſubjectum & vehiculum caloris innati.*

Spiritus univerſus dicitur hîc quaſi ſpiritus tum inſitus tum influens.

Calor innatus dicitur, qui ex ſemine & ſanguine menſtruo in fœtu naſcitur eo modo, quo ſpiritus innatus.

11. *Calor in corpore humano eſt, vel inſitus, vel influens.*

Termini hi caloris inſiti & influentis, eo ſenſu ſumuntur, quo dicuntur de ſpiritu ante.

Spiritus inſitus & influens differt à calore inſito, & influente, quod ille ſit ſubſtantia, hic accidens.

12. *Inſitus eſt, qui toti corpori ſinguliſque ejus partibus ab ipſo ortu ineſt: eumque fixum vulgo vocant & primigenium.*

Calor inſitus hic idem eſt, qui Annexo 10. vocatur innatus.

13. *Influens eſt, qui ex corde (caloris & ſpiritus quaſi officina) inſiti illius caloris conſervandi gratia, in cæteras partes, per arterias, tanquam canales, diffunditur.*

Quemadmodum ſpiritus influens reparat inſitum, ita calor influens reſtaurat calorem inſitum.

14. *Ex ſpiritu & calore componitur calidum innatum.*

Calidum itaque innatum eſt aliquid compoſitum ex ſubſtantia & accidente, ſpiritus enim ſubſtantia eſt, adeoque ipſis ſanguis ſubtilior, calor accidens eſt.

15. *Itaque calidum innatum eſt corpus compoſitum, ex ſpiritu ut ſubjecto, & calore ut adjuncto.*

In hoc calido innato conſiſtit vita totius tanquam in cauſa.

16. *Caloris innati pabulum, quo fruitur, eſt humidum.*

Quia calor eſt maxime activus, debet habere aliquid in quod agat, quod conſumat ac depaſcat, illud vero eſt humidum, non aquoſum, ſed oleaginoſum: quemadmodum in lampade calor flammæ conſumit oleum, atque oleum eſt pabulum, quo flamma nutritur; ita calor innatus conſumit humidum oleaginoſum, quod eſt pabulum, quo ipſe calor nutritur.

17. *Humidum illud eſt vel Inſitum vel Adventitium.*

Humidum inſitum vocatur etiam innatum.

18. *Inſitum, à ſemine & ſanguine menſtruo ortum, corpori ab ipſa conformatione ineſt. Solet dici Radicale & Primigenium.*

Quia ſemen & ſanguis menſtruus non tantum ſpiritum aliquem in ſe habent ac calorem, unde in fœtu oritur & ſpiritus & calor inſitus, ſed quia utrimque inſuper eſt humidum, etiam corpori viventis gignendo, ab ipſa conceptione & poſt nativitatem ineſt aliquod humidum, quod ex ſemine & ſanguine menſtruo humidis provenit, & quia ab initio ineſt, vocatur humidum nativum *radicale & primigenium.*

19. *Adventitium, humoris inſiti reparandi gratia ab alimentorum utiliore parte proficiſcitur.*

Quia humidum radicale perpetuo depaſcitur à calore nativo, facile illud conſumeretur, niſi reſtauraretur ab adventu novi humoris, qui gignitur ex alimentis aſſumptis, in quibus, uti qualitates cæteræ, ita & humiditas ineſt.

20. *Radicale humidum, ab infantia eſt maximum, minus ætate conſiſtente, minimum in ſenectute: cauſa eſt, quod calor innatus illud perpetuo depaſcat.*

In infantia calor nativus eſt imbecillior, humidum radicale abundantius, quia infantis temperies eſt humidior: in ætate virili calor nativus maxime creſcit, humidum radicale non tam eſt abundans, quia temperies tunc eſt ſiccior, utrumque tamen eſt moderatum: at in ſenectute calor nativus minor eſt, quam ætate virili, ſed humidum radicale eſt maxime exiguum, quia ſenum temperies eſt maxime ſicca.

21. *Ut autem ab ipſa nativitate humidum radicale ad obitum uſque decreſcit, ita contra adventitium initio creſcit, deinde conſiſtit, poſtea una cum radicali paulatim deficit.*

Quod humidum radicale à nativitatis momento ad mortem uſque decreſcat perpetuo, fit, quia calor nativus fortior eſt in agendo quam humidum radicale in reſiſtendo.

Humidum adventitium in infantibus magis creſcit, quia infantes ſunt voraciores & plus alimenti aſſumunt: in viris conſiſtentiam aliquam habet, quia illi moderatius aluntur: in ſenibus maxime deficit, quia ſenes alimenti minus ac minimum aſſumunt.

IN Annexis huic diſputationi explicantur vitæ inſtrumenta tria, quæ, quamdiu vivens vivit, in eo inveniuntur, & quibus exiſtentibus vivens vivit, ipſis exſtinctis vivens exſtinguitur exſtincto vivente & ipſa exſtinguuntur; ſuntque ſpiritus, de quo agitur ab Annexo 2. ad 10. incluſive; calor innatus, de quo agitur ab Annexo 11. ad 16. excluſive; & humidum radicale, de quo agitur ab Annexo 16. ad finem. De ſpiritu docetur quid ſit, Annexo 2. quot modis vox hæc ſumatur in comment. ſubjuncto; ſit ne multiplex, an unus, Annexo 3. diſtinctus à ſanguine, nec ne, in comment. ſubjuncto. Dividitur in inſitum & influentem, Annexo 4. qui uterque explicatur Annexo 5. 6. 7. 8. 9. 10. ſpeciatim explicatur ſpiritus influentis generatio Annexo 6. generati inſtituitur diviſio, in naturalem, qui in hepate; vitalem, qui in corde; animalem, qui in cerebro elaboratur: quæ diviſio non eſt generis in ſpecies, nec totius in partes, ſed ſubjecti per accidentia ſive adjuncta, & inſtituta ſecundum magis & minus, quatenus ejuſdem ſanguinis pars ſubtilior minus perfecte elaboratur in hepate, magis perfecte in corde, omnium perfectiſſime in cerebro. De hiſce tribus ſpiritus influentis gradibus, uti & de ſpiritu innato ſive inſito, dicitur Annexo 10. in genere, quod ſit ſubjectum caloris innati, tanquam ſubſtantia accidentis. De Calore innato agitur Annexo 12. uti de influente, Annexo 13. eſtque caloris naturalis diviſio in inſitum & influentem eadem quæ ſpiritus, eodemque ſenſu vocabula illa duo, calorem in humano corpore dividentia, veniunt, quo in dividendo ſpiritu veniebant. Quemadmodum autem ex ſubſtantia & accidente ens oritur concretum, ita quoque ex ſpiritu & calore nativis, oritur calidum innatum, tanquam compoſitum ex ſubjecto & adjuncto, ſubſtantiâ & accidente, Annexo 14. & 15. De humido, caloris innati pabulo, agitur Annexo 17. doceturque commentario ſubjuncto, illud eſſe non inſtar aquæ, quæ calorem & flammam exſtinguit, ſed inſtar olei, quod calorem & flammam fovet, docente utrumque experientiâ. Humidum illud dividitur in inſitum & adventitium, Annexo 17. prius explicatur Annexo 18. poſterius Annexo 19. utriuſque proprietas peculiaris Annexo 20. & 21. Eſt vero hæc eadem & ejuſdem ſenſus diviſio, quæ fuit & quo ſenſu venit diviſio, tum ſpiritus, tum caloris, in inſitum & influentem.

Sententia Carteſii, Regii, Berigardi,
AD
CAPUT DECIMUM.

DE Animâ Vegetante, quæ ſit ſententia *Carteſii* ex ejus principiis Philoſophiæ hauriri nequit, quippe qui in iis finitur contemplatione corporum inanimatorum, ſpem faciens, ſi vita & otium ipſi ſuppetiiſſent, fore, ut aliquando editurus eſſet partem quintam de Plantis & Animalibus, & ſextam de Homine, principiorum Philoſophiæ; exſtat quidem manuſcriptus tractatus ejus Authoris de Animali, Gallice conſcriptus, ſed qui difficulter intelligi poteſt propter defectum figurarum. *Regius* ex illo tractatu hanc doctrinæ Phyſicæ partem ſupplere voluit, ſed infelici plane ſucceſſu, atque eo ipſo (cùm hoc egit ignorante

rante

rante *Carteſio*) cauſam dedit ruptæ inter ſe & *Carteſium* amicitiæ, eſtque *in fundamentis ſuis Phyſica cap.* 8. 9. multo ſterilior, quam fuit in Cap. præcedentibus, ubi & quouſque habuit præeuntem *Carteſium*. *Berigardus in Circ. Piſano ad* 3. *lib. Ariſt. de Anima* prolixiſſime 11. circulis ſententias veterum & *Ariſtotelis* proſequitur: impræſentiarum ſententiam *Regii* breviter proponemus, ac tum ex *Berigardo*, à Circulo præſertim 6. ad 11. paulo fuſius de Anima Vegetante philoſophabimur. *Cap.* 8. *&* 9. agit *Regius* de Animâ Vegetante, ſub titulo corporum viventium & ſtirpinm: hoc ante omnia tenendum eſt, quod *Carteſ.* & *Regius* non habeant Animam Vegetantem pro ſubſtantia, multo minus ei adſcribant facultates ſive potentias, vel principales, vel miniſtras, tanquam accidentia & qualitates diſtinctas, ſed Animam Vegetantem habeant pro ſolâ partium corporis viventis diſpoſitione, tum ſenſibilium, tum inſenſibilium quorum motu vitales omnes operationes exerceantur, ac præſertim attendunt ad agitationem celerrimam & perpetuam partium in vivente ab ipſa conceptione, factam à commixtione & actione mutuâ caloris nativi, & humidi radicalis; quia calorem nativum habent pro igne quodam calido, exiſtente in viventibus à primâ eorum productione, & humidum radicale, pro ſubſtantiâ humida, primo quoque momento generationis viventis, productâ; neque exiſtimandum eſt, calorem nativum hîc ſignificare accidens, ſed ſignificat ſubſtantiam calidam, ideoq; melius dicitur calidum innatum in concreto; uti quoque dicitur humidum radicale melius quam humor radicalis: quamdiu verò iſtarum ſubſtantiarum, calidi nativi & humidi radicalis pugna durat, ut neutrum ab altero ſuperetur, tamdiu vivens vivit; ſed cum alterum ab altero vincitur, ut vel deficiat humidum, vel extinguatur calor, mors eſt; ut hæc nihil ſit aliud, quam privatio iſtius pugnæ, aut commixtionis, aut actionis mutuæ, calidi nativi & humidi radicalis. Coctio ſeu concoctio alimenti explicatur à *Carteſio* & *Regio*, per particularum inſenſibilium motum & mutationem in ſubſtantiam viventis: intelligimus autem particulas inſenſiles ipſius alimenti, quod dicitur mutari in ſubſtantiam viventis, quatenus accipit temperiem & conformationem corpori viventi idoneam. Accretio his Authoribus nihil eſt aliud, quam alimenti in ſubſtantiam viventis mutati extenſio. Generatio eſt nihil aliud, quam agitatio quædam particularum tum ſenſibilium, tum inſenſibilium, ipſius ſeminis, deciſi vel à plantis, vel à brutis, vel ab Homine. *Berigardus, Circ.* 6. *in lib.* 3. *Ariſt. de Anima*, agit de Anima Vegetante, uti & *Circulo* 7. 8. 9. 10. 11. & docet, apud veteres ante Ariſtotelem Phlioſophos non fuiſſe receptam diviſionem Animæ in tres ſpecies, Vegetantem. Sèntientem, & Rationalem; & definit, Animam Vegetantem eſſe, quâ res ſenſus expertes, alimento intus ſuſcepto, vivunt, nutriuntur, creſcunt, & ſibi ſimile generant: facultates admittit, nutricem, accretricem, generatricem, quas tamen tantum ratione diſtinguit, ut videre eſt in fine Circuli 6. facultates miniſtras nutrici facultati Circul. 7. tollit, & alimenti attractionem à facultate nutrice negat. Circulo 8. diſputat an poſſent quædam vivere citra alimentum aſſumptum. Circulo 9. accretionem explicat, eamque collocat in motu continuo, quo plus alimenti apponitur partibus viventis, quam ſubſtantiæ deperditur in eodem vivente. De viventium generatione ſic loquitur & ſentit, ut cum veteribus ante *Ariſt.* Philoſophis, eam proficiſci à ſolo calido innato pronuntiet, quod calidum innatum facit principium ſeminis, ſine quo nullum vivens generatur: an vero ſemen ſit animatum, nec ne, diſputat Circulo 11. & magis propendet in ſententiam illam, quæ Animam ſemini adſcribit, quàm quæ negat, & ſententia hæc fuit *Sennerti* aliorumque Medicorum ac Philoſophorum hoc ſæculo.

CAPUT XI.

DE

ANIMA SENTIENTE.

THESIS I.

ANima ſenſitiva eſt, qua animal ſentit, appetit & loco movetur.

Definitio hæc eſt à poſteriori & ab effectis.

IN hoc Capite agitur primum à theſi 1. uſque ad theſ. 8. excluſivè in genere de Anima Sentiente, ejuſque facultate triplici. deinde à theſ. 8. ad finem agitur de facultate ejus prima, ſcil. cognoſcente, quam ſenſum vocant externum; Anima Sentiens Theſ. 1. definitur, omiſſo genere, à ſubjecto & effecto triplici; genus ſubintelligitur, actus primus, ſubſtantialis; ſubjectum ponitur, animal; effecta ponuntur, ſentire, appetere, locomoveri; theſ. 2. iſtorum effectorum ponuntur cauſæ proximæ, tres facultates, ſive potentiæ, remota enim cauſa illorum, eſt ipſa animæ ſentientis ſubſtantia: ſubſternitur enim hic hæc hypotheſis, quod nulla creatura, nedum ullum animal; ſit immediatum principium ſuæ operationis, quæ ſententia eſt *Thomiſtarum* inter Philoſophos recepta; volunt enim illi, hoc eſſe proprium ſoli Deo, & hæc cauſâ eſt cur invexerint tot potentias, ſive facultates. *Schotiſtæ* tamen inter Philoſophps con-

contrarium tenent, & magis ex veritate, quamvis nos hic priorum ſententiam,quia paulo communior eſt,ſed admiſſis hiſce potentiis,ac ſpeciatim animæ ſentientis; dicitur porro theſ. 3. 4. 5. eas tamen non reperiri in omnibus animantibus, verumtamen in perfectioribus tantum: in imperfectoribus, qualia vulgò dicuntur Zoophyta, quaſi dicas, partim animalia,partim plantæ, ſæpè deficit locomovens. Hic dubitari poteſt, an dentur Zoophyta? ac, quæ ſic dicuntur, non debeant ſimpliciter referri vel ad animalia, vel ad plantas? cum enim hæc ponantur tanquam medium participationis, inter ſpeciem utramque, videntur admitti non poſſe; nam cum ſpecies ſint oppoſitæ, non poſſunt in unam aliquam tertiam naturam coaleſcere; ſic enim daretur ſpecierum confuſio, unde oriretur ipſa rerum in hoc univerſo inter ſe confuſio,ac ſic tolleretur mundi ordo, atque univerſi pulchritudo: & quemadmodum nullum datur ens compoſitum ex homine,& bruto, aut ex vivente & non vivente, quia ſunt ſpecies oppoſitæ, ita quoque videtur nullum dari poſſe ens compoſitum, partim ex ſentiente, putà animali, partim ex non ſentiente, putà planta; at tale quid foret id, quod vocant zoophytum: quare ſi id genus corpus naturale bene expendatur, videtur ad alterutram ſpeciem,vel animalis, vel plantæ, referri debere.

2. Itaque ejus facultates ſunt,cognoſcitiva, appetitiva, locomotiva.

Hæ facultates non diſtinguuntur re ipſa ab animæ eſſentia nec inter ſe.

3. Non quod in omni animali omnes reperiantur hæ facultates.

4. Nam in imperfectioribus ſæpe deeſt locomotiva.

5. Sed quod in perfectioribus ſaltem reperiantur tres.

Dantur quædam animalia,quæ ſe loco non movent,quia habent ſibi præſens alimentum, quo nutriuntur, cujus generis præſertim ſunt quædam Zoophyta: nam quæ non habent ſibi præſens alimentum, ea loco moventur ut alimentum conquirant, quo appetitui ſatisfaciant.

Zoophyta, *ſunt viventia mediæ naturæ inter animalia & plantas, qualia rupibus marinis ſæpe adhærent immobiliter.*

6. Anima ſenſitiva ſine vegetativa eſſe nequit.

Ratio eſt, quia ſenſitiva anima operationes ſuas animales exercere nequit, niſi in ſubjecto viventi: at ſubjectum vivens nullum eſt, niſi per animam vegetantem.

7. Et, quando ei adeſt,ſi non ſit ordinata & idonea ad ſuſcipiendam animam rationalem, eſt forma brutorum.

Ex hac theſi liquet, eſſe animam ſentientem duplicis ordinis: unam, quæ eſt forma ultima, neque apta ad formæ nobilioris ſuſceptionem, qualis eſt Brutorum: alteram,quæ eſt forma ſubordinata, apta ad formæ ſuperioris ſuſceptionem, qualis eſt anima ſentiens in fœtu humano.

THeſi 6. & 7. ſubordinatio animæ vegetantis,& ſentientis explicatur, doceturque in animantibus animam ſentientem nunquam eſſe ſine vegetante, licet in plantis vegetans ſit ſine ſentiente; ratio prioris eſt, quia operationes animales ſunt operationes vitales, at hæ proficiſcuntur à principio vitæ, quale eſt anima vegetans. Theſ. 7. docetur,animam ſentientem in animalibus interdum ordinari ad formam ulteriorem, eique ſubordinari, ut in homine, interdum non item, ut in brutis, poſteriori ſenſu eſt forma principalis, priori forma diſponens.

8. Facultatum prima eſt cognoſcitiva, quam ſenſum vocamus.

Cognoſcere *vox eſt generalis, & ſignificat quamcunque cujuſcunque rei perceptionem, ſive fiat mediis & organis corporis, qualis eſt ſenſus, ſive fiat abſque adminiculo corporis, qualis eſt intellectus.*

9. Senſus vox, interdum ipſam animæ ſenſitivæ facultatem, interdum ipſam ſenſionem ſignificat.

Cum dicimus ſenſum minui, vel roborari, intellegimus facultatem ſentiendi: cum dicimus ſenſum fieri per ſpecies, intelligimus actum ſentiendi.

Nomina verbalia in iis interdum ſignificant actum primum, interdum ſecundam.

10. Hic ſumitur à nobis pro facultate.

THeſibus hiſce tribus duæ explicantur voces, *cognoſcere & ſenſus*, cognoſcere th. 8. & comment. ſubjuncto; ſenſus, theſ. 9. & 10. definitur th. 11. explicatur definitio à quatuor partibus ſui, quæ aſſignantur theſ. 12. quarum prima,ponitur objectum ſenſus,quod explicatur à theſ. 13. uſque ad 24. excluſive. Secunda, puta ſpecies ſenſibilis, quæ explicatur à theſ. 24. uſque ad 32. excluſive. Tertia pars definitur, ponitur,& exponitur, ſcil. medium, à theſ. 32. uſque ad theſ. 50. excluſive. Quarta, videlicet organum, exponitur à theſ. 50. ad theſ. 63. quâ, ut & 64. & 65. proponitur diviſio ſenſus, in internum, & externum. Definitio ſenſus theſ. 11. inſtituitur, à genere, objecto, effecto, genus aſſignatur ex commentario, ſententia, quæ tenet ſenſum eſſe accidens, de ſecunda ſpecie qualitatis,

litatis, diſtinctum à ſubſtantia, ſive eſſentia animæ ſentientis; ſed potiſſima ratio habenda eſt, quod proponitur th. 13. eſtque illud, circa quod ſenſus omnis ſentiendo occupatur.

11. Et definitur, facultas organica, objecta ſenſibilia apprehendens ac cognoſcens.

Senſus vocatur facultas organica, *quia pro ſubjecto habet organum, id eſt, aliquam portionem corporis, ſine qua operationem ſuam exercere non poſſet.*

Objecta *vocantur* ſenſibilia, *quæ apta ſunt, ut ſenſus moveant.*

12. Hæc ut in actum deducatur, requirit objectum, ſpecies, medium & ſenſorium.

Liquet hinc ſenſum eſſe potentiam paſſivam, quia debet in actum deduci paſſive; cauſa efficiens ſenſionis eſt objectum, quod ſenſum movet.

13. Objectum ſenſus eſt, id, quod movet ſenſum & ab eo percipitur.

Objectum ſenſus non tantum hic eſt, quod ſenſum terminat, ſed & quod ſenſum ad ſentiendum excitat, ac movet; ut ſit hic & terminativum & motivum.

A heſi 13. *uſque ad Theſin* 24. *excluſive.*

A Theſ. 13. uſq; ad theſ. 24. excluſivè, generalis conſideratio objecti omnium ſenſuum inſtituitur. Hoc, in ſenſione, gemino fungitur officio, terminandi, & movendi; terminandi, ſemper, movendi interdum: nempe, quotieſcunque objectum alicujus ſenſus, ſenſui eſt gratum, ac jucundum, terminatur quidem ſenſus in eo, ſed & movetur ab eo, ut in ſentiendo, diu perſeveret, quemadmodum viſus interdum diu perdurat in contemplanda aliqua pictura, motus ejus pulchritudine; & auditus ſæpè diu, cantilenæ uni intentus, manet, motus ſuavi ejus melodia & ſic in aliis ſenſibus. In reliquis theſibus uſque ad 24. duæ proponuntur objecti ſenſilis diviſiones; prima theſ. 19. altera theſ. 20. præmiſſa conditione certa objecti omnis ſenſibilis in genere theſ. 16. quod ſcil. illud debeat eſſe & ſingulare & materiale, daturque ratio theſ. 16. quia quod utrique opponitur, tum univerſale, tum immateriale, ſolius intellectus eſt objectum, ejus ratio peti poteſt, ex analogia & proportione, quæ intercedere debet, inter facultatem omnem cognoſcentem, & objectum cognoſcibile, quæ duo, niſi analogiam quandam dixerint inter ſe, nulla exorietur cognitio: atqui ſenſus eſt facultas materialis, pendens in totum à materia, cum cognoſcit; univerſale vero, & immateriale, perſe à corpore non dependent, nam univerſale fit per abſtractionem mentis, illud à ſingularibus corporibus abſtrahentis: immateriale, aut extra corpus exiſtit, quod vulgo vocant immateriale per eſſentiam; aut à materiæ, corporiſque conditionibus omnibus, & mutationibus, abſtrahitur, adeoque extra materiam & corpus exiſtere valet, quod vocant immateriale, per indifferentiam; nec univerſale, nec utrumque immateriale, ullo modo aſſimilatur ſenſui, qui ita immerſus eſt corpori, ut non tantum ſine eo exiſtere nequeat, ſed ne aliquid quidem, ſine ejus adminiculo ſentire valeat: atque hæc ratio eſt, quare univerſale & immateriale, ab objecto ſenſus in genere excludatur. Hinc theſ. 16. conſectarium elicitur, ſcil. nec univerſale, nec immateriale à brutis cognoſci, quia omnis eorum cognitio alligatur organis corporeis, & in ea non cadit ratio, ex communi quidem ſententia: ex veteribus enim quidam, inter quos eſt *Plutarchus*, iis rationem tribuerunt; uti inter recentiores *Valleſius* in ſacra Philoſophia, aliique nonnulli. Diviſio objecti gemina, ſatis clarè eſt explicata à theſ. 17. uſque ad theſ. 23. excluſivè.

14. Eſtque ſingulare & materiale.

Ratio eſt, quia ſingulare & materiale ſolum eſt accidentibus ſenſibilibus præditum.

15. Univerſale enim & immateriale ab intellectu percipitur.

Hæc theſis non negat ſingulare & materiale ab intellectu quoque percipi, ſed ſignificat non percipi tantum; nam præter hæc duo, etiam univerſalia & immaterialia intelliguntur, quæ tamen ſenſu non percipiuntur.

16. Itaque à Brutis cognoſci neutrum poteſt.

Ratio eſt, quia bruta carent intellectu.

17. Objectum ſenſus, eſt vel per ſe ſenſibile, vel per accidens.

Eſt hæc diviſio recepta & immediata.

18. Objectum ſenſibile per ſe eſt, quod primo per ſe & non interveniente alio ſenſum afficit.

Exemplum eſt, calor reſpectu viſus. qui nullo alio intercedente viſum afficit.

19. Objectum ſenſibile per accidens eſt, quod alio objecto interveniente ſenſum afficit.

Exemplum eſt, Petrus aut Paulus qui videtur medio colore.

20. Obje-

20. Objectum ſenſibile eſt vel proprium vel commune.

Et hæc diviſio eſt immediata.

21. Proprium, quod uno tantum ſenſu percipitur.

Ita ſinguli ſenſus habent objecta ſibi propria, viſus colorem, auditus ſonum, &c.

22. Commune, quod duobus pluribuſve ſenſibus percipitur.

Objecta communia ſunt fere hæc, magnitudo, numerus, diſtantia, figura, motus, quies.

23. Ut objectum agat in ſenſum eumque immutet, requiritur ſpecies & medium.

Ratio theſeos eſt, quia nihil agit in diſtans: quandoquidem autem objectum non accedit ad organum, debet aliquid eſſe medium, per quod objectum organo approximetur, hoc eſt, ſpecies, id eſt, imago objecti, & medium, id eſt, iſtius imaginis ſubjectum & receptaculum.

24. Species eſt qualitas intentionalis objectum repræſentans.

Species *dicitur ab antiquo verbo* ſpecio, *& ſignificat id per quod videmus, ſed per Synecdochen ſpeciei tranſlata eſt vox ad ſignificandum in genere id quo aliquid vel ſentitur vel cognoſcitur, unde ſpecies, alia eſt ſenſibilis, alia intelligibilis: qualitas dividitur, in realem & intentionalem; realis dicitur, quæ invenitur in re ipſa, uti color eſt qualitas realis parietis; intentionalis vocatur, quæ intenditur, hoc eſt, aſſumitur ad qualitates reales percipiendas ac cognoſcendas.*

Notandum vero eſt, ipſas ſpecies non ſentiri, omnia tamen ſentiri per eas; ideoque ſunt objectum quo, ſenſionis, non objectum quod.

Neque enim videtur imago, quæ oculo colorem repræſentat, ſed ipſe color per imaginem.

A Theſi 24. uſque ad Theſin 32. excluſive.

A Theſ. 24. explicatur alterum requiſitum ſentiendi, nim. ſpecies, uſque ad theſ. 32. excluſ. ea definitur theſ. 24. explicatur reliquis uſque ad theſ. 32. Hoc tantum hic obſervandum venit ad theſeos 24. comment. ſecundum, modernos quoſdam Philoſophos, etiam *Peripateticos*, exiſtimare, quod etiam ſpecies ſentiantur, inter hos eſt *Plempius in ſua Ophthalmographia ad Theſ.26.* & hoc obſervandum eſt, quod *Damdinus*, inſignis aliter *Peripateticus*, omnes ſpecies ſenſibiles ſublatum iverit.

Secundum in ſenſione requiſitum, ab *Ariſt.* ponitur ſpecies, quas dari evincitur, theſ.26.27.28. atque ex iis aſſertis evertitur ſenſus agens, quem *Ariſtotelici* nonnulli ponunt, theſ. 30. Quid ſint illæ ſpecies, & quomodo producantur, dicitur theſ. 25. & 31. eas tamen dari ſtrenuè negat, & multis quidem rationibus *Hieron. Damdinus in comment. ad lib. Ariſt. de anima*, inſignis licet Ariſtotelicus. Qui eas ponunt, plerique ipſas ſentiri negant, eaſque inſtrumentum tantum ſenſionis eſſe affirmant. *Plempius* tamen *in ſua Ophthalmographia* viſibiles tamen ſpecies ipſas videri vult, quæ quæſtio diſcutitur theſ. 46. hujus Cap. eas dari probatur, ex approximatione agentis ad patiens; agens eſt objectum, patiens ſenſus; nam objecta movent ſenſus, at nihil agit in diſtans, quia requiritur agentis & patientis approximatio, & immediata conjunctio, immediatione vel ſuppoſiti, vel virtutis: ſed objectum non poteſt immediatè uniri ſenſui, quoad ſuppoſitum; quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſorium, non facit ſenſationem, ſed impedit: ita lux ingeſta in oculum, viſionem non efficit, ſed remoratur: Ergo objectum debet conjungi potentiæ ſentienti, quoad virtutem: illa virtus, qua objectum ſenſibile, unitur ſenſui, nihil eſt aliud, quam ſpecies ſenſibilis, aut intentionalis, quæ ab objecto, verſus organum, per medium diffunditur, & beneficio cujus ſenſum movet: vocatur vero hæc ſpecies intentionalis, quia ut inſtrumentum ſenſionis intenditur, imo & ipſum ſenſum quaſi intendit, i. e. operari facit, cum ante non operaretur. Quomodo vero hæ ſpecies producantur, difficile eſt dictu: ſententia communis eſt, has emanare, & effluere ab objectis ſenſibilibus, unde & *effluvia* eas vocat *Sperling. in Phyſica ſua*; ſic ut poſitis objectis hæ ponantur, ſublatis tollantur; atque hæ ſpecies delatæ ad organum, ſunt cauſæ efficientes inſtrumentales omnis ſenſionis, anima ſentiens, ſeu potentia ſentiendi, eſt cauſa principalis, & per haſce ſpecies, organo illatas, atque præſentes, ſenſus omnis de potentia traducitur in actum, ut cum ante non ſentiret jam ſentiat, & citra ullam neceſſitatem invehatur ſenſus agens, diſtinctus è patiente: atque hæc habentur, ad theſ. uſque 32. à qua uſque ad th. 50. agitur de medio ſentiendi, tertio ſenſionis requiſito.

25. Vocatur qualitas intentionalis, tum quia ſenſum movet eumque intendit, tum quia à qualitate materiali & ſubjecti ſui eſſentia diſtingueretur.

Dicitur ſpecies ſenſibilis ſenſum intendere, *quatenus eum facit actu ſentire:*

Qualitas realis dicitur materialis, quia eſt in ſubjecto materia prædito, & ab illo fluit; ſed intentionalis non ita à materia dependet.

26. Dari ſpecies ſic evincitur, quia objectum non poteſt movere facultatem, niſi cum illa uniatur.

Ratio

Ratio theſeos eſt, quia in omni actione requiritur debita approximatio agentis ad patiens, ſine qua nulla fit actio.

27. At non unitur cum facultate ſecundum eſſe reale.

Hoc eſt, obſectum ipſum non tranſit ad facultatem ſentientem; ſic non tranſit color in oculum.

28. Ergo ſecundum eſſe intentionale, id eſt, per ſpecies.

Species ſunt effluvia objectorum ſenſibilium ab objectis emanantia, & in aëre recepta atque ad organum delata, ibique objectum repræſentantia.

21. Species ab objecto emanant, eo fere modo, quo proprietates à forma.

Senſus eſt, quod objectis ſenſibilibus poſitis ſtatim ponantur in aëre & ipſæ ſpecies ſeu ſimulacra rerum ſenſibilium in aëre recepta.

30. Itaque nullus eſt ſenſus agens, à quo ſpecies in præſentia objecti efficiantur.

Senſus agens *dicitur vulgo, qui faciat ſpecies reſultare ab objectis ſuis; ſed eo non eſt opus, quia talis eſt natura objectorum ſenſibilium, ut ſponte ſua de ſe diffundant, ſeu ſimulacra, ſeu repræſentamina.*

31. Sed ſpecies ab objecto naturali neceſſitate fluunt, & quaquaverſus per medium propagantur.

Dicuntur ſpecies fluere ab objecto naturali neceſſitate, *quia in ſpecierum emanatione ab objecto nulla prævia eſt conſultatio.*

Diffunduntur per medium ab unoquoque puncto objecti in omnes partes, quemadmodum lux candelæ in circulum vibratur quaquaverſum.

32. Medium dari ex eo liquet, quia objectum poſitum ſupra organon ſeu ſenſorium nullam faciet ſenſionem.

Ratio hæc, ſi non in omni ſenſu vera eſt, vera ſaltem eſt in viſu, ſenſu nobiliſſimo, & fortaſſe in aliis.

A Theſi. 32. uſque ad Theſin 50. excluſive.

MEdium ſentiendi dari probatur theſ. 32. quale ſit docetur 33. 34. 35. dividitur theſ. 36. diviſionis membra explicantur theſ. 37. & 31. medium internum neceſſarium eſſe docetur in omnibus ſenſibus theſ. 37. quia omnium ſenſuum datur organon ſingulare; externum inſuper reperitur in viſu, interdum in auditu & olfactu, nunquam in guſtu & tactu; theſ. 39. 40. 42. 42. 43. a hinc à th. 44. uſque ad 49. incluſive, inſtituitur comparatio medii, ſpecierum, & objecti; ſpecies reſpectu medii; non tantum in unaquaque parte, ut dicitur th. 44. ſed & in unoquoque puncto indiviſibili, totum objectum, cujus ſunt ſpecies, repræſentando ſunt indiviſibiles, ſpecies enim ab objecto radiant, i. e. ab omni parte aut puncto objecti effluunt, aut emanant in circulum ſeu orbem, quemadmodum corpus lucidum radiare dicimus, quia undique lumen in circulum ab omni parte, & puncto corporis lucidi, promanat ac profluit, unde *profluvia* aut *effluvia* rerum vocari ſolent ſpecies ſenſibiles; quæ objectum ſenſionis dici non ſolent, ſed inſtrumentum potius, quia ſunt non id quod ſentitur, ſed id quo ſentimus, & ſi objectum nonnullis vocentur Phyſicis, vocantur objectum non quod, ſed quo; ſuntque objectum terminativum non motivum: atqui videntur & ipſæ ſpecies ſentiri in viſu, quando aliquid videtur viſione reflexa, verbi cauſa in ſpeculo, ibi res ipſæ manent ſuo loco, nec ad oculum abeunt, nec ſpeculum intrant, ſed videntur per imagines ſui in ſpeculo repræſentatas, quæ & ipſæ videntur, non ſecus ac res ipſæ repræſentatæ.

33. Medium illud poſitum inter objectum & organon non debet eſſe vacuum.

Vacuum *dicitur, quod omni corpore eſt nudum; tale nullum datur.*

34. Nam in vacuo nihil ſentiri poteſt.

Ratio eſt, quia ad omnes operationes inferiores, atque adeo ad ſenſiones, requiritur influxus Cœli. atqui hic dari non poteſt, poſito vacuo.

35. Sed ſuſtantia quæ apta ſit recipiendis & propagandis ſpeciebus.

Ratio eſt, quia medium debet eſſe ſubjectum recipiens ſpecies.

36. Medium eſt vel internum vel externum.

Vocatur medium internum, *quod in ipſo ſentiendi organo invenitur;* externum, *quod extra illud reperitur.*

37. Internum eſt pars animalis ſenſus expers, qua organon eſt veſtitum ac tectum.

Senſus expers, *id eſt, carens iſto ſenſu, quo prædita eſt pars illa ſentiens, in qua eſt ſentiendi organum.*

38. Externum eſt corpus interjectum inter objectum & animal quod ſentit.

Hoc corpus debet eſſe idoneum ſpeciebus & recipiendis & trajiciendis.

39. Medium externum in ſolo viſu eſt neceſſarium.

Ratio eſt, quia ſolus viſus non poteſt repleri immediate colore aut luce, ſic ut ipſe videat alium colorem aut aliam lucem.

40. In auditu & olfactu eſſe poteſt.

41. Quando ſcilicet aliquid eminus audimus & olfacimus.

Ratio eſt, quia cominus, hoc eſt, in propinquo, poteſt ipſe ſonus & ipſe odor ſubintrare aures & nares, & tum medio externo non eſt opus, ſed è longinquo ſive eminus omnino eo opus eſt.

42. Sed non eſt neceſſarium.

43. In guſtu & tactu non habet locum, ſed tantum medium internum.

Dicitur in guſtu & tactu nullo opus eſſe medio externo, quia ipſe ſapor & qualitas tactilis realis organum penetrat: interim opus eſt medio interno, quia non poteſt organum guſtus, ut guſtet, eſſe infectum iſto ſapore quem guſtavit, nec organum tactus poteſt eſſe infectum qualitate tactili in iſto gradu, quo eam percepit.

44. Species in unaquaque parte medii repræſentant totum objectum.

45. Quia ſunt in repræſentando indiviſibiles.

Species duobus conſiderantur modis, aut in natura ſua, aut in repræſentando: in natura ſua nec ſunt diviſibiles, quia eſſe diviſibile aut indiviſibile tantum convenit entibus realibus, qualia non ſunt ſpecies ſenſibiles: at vero in repræſentando ſunt indiviſibiles, quia non reſpondet pars aliqua ſpeciei ſenſibilis parti ipſius objecti, ſed quæ ſpecies ab objecto ſenſibili emanant, receptæ in minutiſſima parte aëris, totum repræſentant objectum; unde etiam ſpecies objecti diffunduntur in circulum, ad inſtar radiorum ſolis, aut lucis in candela.

46. Nec ſpecies ipſæ ſentiuntur.

Gravis quæſtio eſt, an non ipſæ ſpecies ſentiantur? *multi enim putant ipſam ſpeciem viſibilem objecti repræſentati apparere in ſpeculo & videri: alii dicunt, ſpecies viridis coloris foliorum videri, in manu, aut linteo, aut papiro alba. Peripatetici tamen exiſtimant nunquam ſpecies eſſe objectum quod videtur, ſed tantum inſtrumentum, quo ſenſione fit.*

47. Sed objectum ſentitur per ſpecies.

Non tamen objectum ſentiri videtur per ſpecies in omni ſenſu, nam in tactu ſaltem videtur ſentiri ipſa qualitas realis, calor puta, aut ſimilis, ſine ſpecie.

48. Quia ſpecies movere poſſunt ſenſum, terminare non item.

Id eſt, ſpecies poſſunt excitare ſenſum ad ſenſionem, ſed non poteſt ſenſus terminari ſeu finiri in ipſis ſpeciebus, quaſi illæ ſentiantur, nam objecta per illas ſentiuntur.

49. Hinc cum objectum lædit organon, non eſt illud à ſpecie, ſed à qualitate, quam una cum ſpecie objectum producit.

Species ſenſibilis, cum ſit qualitas intentionalis, non poteſt effectum edere realem, ideoque neque organum poteſt lædere; ſed quando illud læditur, eſt hoc ab ipſa qualitate reali, quemadmodum oculus læditur à nimia luce.

50. Organon ſenſus eſt determinata pars corporis, in qua objectum ſenſile recipitur.

Objectum ſenſile recipitur in organo, non per ſe, ſed per ſpeciem ſui.

Theſi 50. ad 63. agitur de organo ſeu ſenſorio, atque ibidem definitur: quæ definitio explicatur theſ. 51. 52. 53. 54. inſtituitur ejus diviſio theſ. 55. & explicatur per partes theſ. 56. & 57. & reliquis uſque ad 63. quâ, abſolutis omnibus, & explicatis requiſitis ad ſenſionem, ſenſus dividuntur in internos, & externos: internorum ſedes aſſignatur, theſ. 64. externorum theſ. 65.

51. Nulla pars corporis ad id eſt idonea, niſi peculiari modo ſit figurata, diſpoſita ac temperata, ſic quidem ut à facultate ſenſitiva informari poſſit tanquam inſtrumentum ſenſionis.

In facultatibus materialibus, quæ in operando in totum à materia dependent, multum refert quomodo ſint partes organi figuratæ, diſpoſitæ, ac temperatæ; neque enim quælibet corporis pars, ad quaſlibet operationes animæ ſentientis, eſt idonea.

52. Pars ergo corporis ſecundum ſubſtantiam ſpectata, eſt ſubjectum ſenſus & ſenſionis.

53. At ſecundum facultatem ſentiendi in ſe reſidentem, eſt inſtrumentum animæ ad ſentiendum.

Eadem

Eadem corporis pars, & ſubjectum & inſtrumentum eſt ſenſus ac ſenſionis: ſubjectum quidem, quatenus potentia ſentiendi ineſt ei, & quatenus ſenſio in ea recipitur: inſtrumentum vero, quatenus anima ſentiens illa parte corporis utitur, tanquam adminiculo, ſine quo non poteſt operari.

54. Organon ſenſus debet eſſe convenienter diſpoſitum & vacuum ab ea qualitate quæ ſentiri debet.

Aliquis hic objiciet, oculum non eſſe vacuum colore, qui videri debet, & tactus organon non eſſe vacuum à calore, qui targi debet: reſpondeo, ad prius, iſtam partem oculi, quæ nempe eſt tunicæ retiformis, & inſtrumentum videndi, eſſe expertem coloris: ad poſterius, eſſe quidem calorem in organo tactus, ſed non iſto gradu exſuperanti qui à tactu deprehenditur; ſi enim par caloris gradus eſſet in organo tactus, qui eſt in objecto tactili, tactus non tangeret objectum ſuum.

55. Organon ſenſus eſt vel proprium vel commune.

56. Proprium, quod uni tantum ſenſui inſervit.

Organon proprium in viſu, oculus eſt, quia oculo tantum videmus, non auribus, &c.

57. Commune, quod pluribus ſenſibus inſervit.

Organon commune *dicitur, quia recipit ſpecies ſenſibiles ſingulorum ſenſuum, & eas dijudicat.*

58. Hoc eſt cerebrum.

In cerebro omnes ſpecies ſenſibiles omnium ſenſuum externorum recipiuntur, atque ibi diſcernuntur & dijudicantur.

59. Quia eſt origo nervorum & officina ſpirituum animalium.

Quod nervi à cerebro & non à corde originem trahant, ipſa docet experientia, atque autopſia: vocatur cerebrum officina ſpirituum animalium, *quia ſpiritus vitales à corde ad cerebrum delati ibi perficiuntur & elaborantur, ut inſervire valeant functionibus ſenſuum exercendis.*

60. At hæc duo in organo aut ſenſorio requiruntur.

Quia ſpecies ſenſibiles per nervos à ſpiritibus animalibus ex propriis organis deferuntur ac devehuntur ad cerebrum.

61. A cerebro derivantur nervi ſenſorii in organa propria.

Anatomia demonſtrat, nervos viſorios, auditorios, reliquoſque, ab ipſa cerebri ſubſtantia deduci ad organa ſenſuum propria, oculos, aures, &c.

62. Per hos nervos commeant ſpiritus animales ac organa propria.

Nervi iſti habent ſuas fibras aut fibrillas, & ſunt ſpirituum animalium vehiculum, quemadmodum ſpiritus animales ſunt vehicuculum ſpecierum ſenſibilium.

63. Senſus ſunt vel interni vel externi.

Diviſio hæc ſenſuum deſumpta eſt à ſubjecto in quo ſunt, quod aliud eſt intra caput, aliud extra id.

64. Interni reſident in cerebro.

Ratio eſt, quia cerebrum intus eſt in capite hominis, atque intra illud.

65. Externi reſident in aliqua parte corporis externa.

Oculus, auris, reliquaque organa ſenſuum exteriorum poſſunt deprehendi in exterioribus partibus corporis.

Sententia Carteſii, Regii, & Berigardi,

AD

CAPUT UNDECIMUM.

UT conſtet, quænam ſit ſententia trium illorum authorum circa animam ſentientem, nempe, *Carteſii, Regii* & *Berigardi*, ſciendum, *Carteſium in Principiis Philoſophiæ ſuæ parte* IV. pauca tantum tradere ab Aphoriſmo 189. ad Aphoriſmum 199. de ſenſu & appetitu, atque affectibus, in genere agere lib. I. de Paſſionibus animæ, de locomotiva facultate nihil dicere aut docere aliud, quam quod dixit & docuit *parte* II. *principiorum Philoſophiæ*, Aphoriſmo 24. 25. & ſequentibus, quibus tamen magis agit de motu, quam de potentia movendi; nam non videtur tales potentias agnoviſſe, ideoque etiam de ſenſu & appetitu magis agit,

quam de potentia aut ſentiendi aut appetendi. Conſcripſit quidem Gallicè tractatum de animali, ejuſque operationibus, tum vitalibus, tum animalibus, ſed qui nunquam in lucem eſt editus, nam humanam unitam corpori, non tantum ſedem ſuam ac regiam habere in cerebro, ſed & ibidem ſentire per nervos, inde per partes exteriores corporis protenſos, beneficio quorum, motus partium externarum collecti, & ad cerebrum delati, illud faciunt ſentire (ſic ut ipſi propriè non videat oculus, nec ſentiat ullum membrum exterius, ſed ſolum cerebrum) & pro diverſitate ſui diverſos efficiant ſenſus, atque hæc docet Aphoriſmo 189. 190. & 196. 197. intermediis aphoriſmis,ſed valde obiter,agit de quinque ſenſibus in ſpecie.

Regius in fundamentis Phyſicis Cap. 12. agit quoque de ſenſibus in genere, & eadem tradit, quæ *Carteſius*, in libello Gallico inedito de animali, reliquit, quia tractatu illo, *Carteſio* inſcio, uſus fuerat: volunt autem ambo, animæ ſentientis ſedem,eſſe potiſſimum conarium ſeu glandulam pinealem, quod in medio inveniatur ventriculorum cerebro, atque negant ſpecies ſenſibiles aut intentionales, putantque ſufficere ad ſenſiones, ſi motus in exterioribus membris per nervos & fibrillas deferatur ad iſtum cerebri locum, ut quicunque fuerit, ſpiritibus animalibus, exiſtentibus in cerebri ventriculis, imprimatur, ac per eos conario ſeu glandulæ pineali, & in illo cerebri quaſi centro, communicetur animæ rationali, quicunque demum hic motus fuerit; atque ſic illi fieri omnem ſenſionem ajunt, non in membris corporis aut organis exterioribus, ſed immediatè in ſolo capite ac cerebro.

Berigardus de anima ſentiente agit in genere, Circ 12. & 13. in ſpecie, Circ. 14. uſque ad 20. excluſive, ad *librum ſecundum de Anima.* Recenſet primum Circulo 12. varias ſententias *Ariſtotelis* circa ipſam ſenſionem, ac rejicit communem ſententiam,quod τὸ ſentire ſit pati aut recipere ſpeciem quandam ſenſibilem ſeu intentionalem: rejicit quoque ſententiam eorum, qui putant ipſam Animam pati: tertiò eorum, qui invehunt ſenſum agentem, diſtinctum à patiente; denique eorum, qui eandem ponunt facultatem ſentiendi & agentem & patientem, quæ proprie eſt ſententia *Ariſt.* facit enim ſenſionem actionem immanentem; multa quoque ibidem diſputat contra ſpecies ſenſibiles ſive intentionales,donec tandem propriam explicet ſententiam, ex principiis & hypotheſibus Antiquorum ante *Ariſt.* ac negat ſenſum quicquam ſentiendo pati, ſi per paſſionem intelligatur Alteratio, uti vulgo ab *Ariſtotelicis* intelligitur; non negat tamen eum ſentiendo mutari & hoc ſenſu pati; ſed illam mutationem & paſſionem collocat in ſolo motu locali, quatenus organon ſentiendi movetur, non à ſpeciebus illis ſenſibilibus, imaginariis, ſed quatenus movetur à corporibus aut corpuſculis inſenſibilibus & indiviſibilibus, ad organon motis ac delatis,ejuſque nervos & fibras pulſantibus,eo fere modo quo citharæ chordas pulſant & movent digiti,à pulſante & movente eò delati & moti; ſic ut nervi in uniuſcujuſque ſenſus organo exiſtentes, ab Animâ ſentiente informati, ſint inſtrumenta ſentiendi *Berigardo,* prout attinguntur variis motibus & appulſibus corpuſculorum innumerabilium, eorundemque inſenſibilium & indiviſibilium; itaque duo ſunt ex ſententia illius Authoris, quæ omnem abſolvunt ſenſionem: primum eſt, nervorum mirabilis textura & deductio à cerebro, per ſpinalem medullam, verſus omnes corporis partes, & in cerebro verſus organa,extra cerebrum tamen collocata, ſentiendi: alterum eſt, multitudo & diverſitas corpuſculorum jam dictorum nervos illos tangentium ac moventium, quæ in locum ſpecierum ſenſibilium ſubſtituit. Præter iſta duo jam poſita *Berigardus* ad ſenſionem ultra nihil requirit; ſolummodo hæc ſupereſt difficultas, ſi in ſenſione nihil amplius ſit aut requiratur, quam varia nervorum textura ac diſpoſitio, variis fibris inſtructa, & corpuſculorum, iſtis nervis ac fibris appulſorum, diverſitas ac multitudo,quomodo iſte varius nervorum ac fibrarum motus, excitatus ab appulſu iſtorum corpuſculorum ſeu particularum, poſſit in animantibus excitare tam diverſas ſenſiones videndi, audiendi, &c. & per ſenſus, tam diverſas rerum notiones? Hoc ut intelligatur, ſciendum eſt, quod Autopſia ſeu ocularis inſpectio docet, duas eſſe cerebri meninges, vulgo dictas, *duram & piam matrem,* quæ cerebrum dividunt in plures ſinus,& undique ſubſtantiam cerebri veſtiunt atque ambiunt, à quâ cerebri ſubſtantiâ tenuiſſima ducuntur filamenta nervorum, ex quibus oriuntur nervi illi, qui ſunt ſenſus ac motus: per has nervorum propagines organa ſentiendi redduntur plena ſpiritu Animali, hoc eſt, per illas nervorum productiones Anima ex cerebri ventriculis influit in ipſa organa, ad ſenſiones, ex appulſu corpuſculorum aut particularum in organis exterioribus factas, prænoſcendas, quas cum prænovit Anima, tum demum ſentit, ſic ut ſenſio proprie non ſit organi exterioris, ſed potius Animæ in cerebro reſidentis, ad appulſum corpuſculorum factum in organis, debitè attendentis: uti experientia hoc docet, illabi (ut ſecundum ſententiam vulgarem philoſophemur) in oculum ſæpe ſpecies viſibiles objecti ſenſibilis extra oculum poſiti, & tamen oculum non videre, ut in ecſtaticis, aut extra ſe raptis; quia Anima tum ad iſtarum ſpecierum illapſum in organon videndi non attendit, neque advertit; ſi Ergo quæras ex *Berigardo,* item *Carteſio* ac *Regio*, Quid ſit illud in homine, quod proprie ſentiat, an Anima, an ſubſtantia cerebri? Reſpondebunt ſola Anima in cerebro exiſtens, & inde ſenſiones & motiones omnes per nervos & fibras omnium corporis partium inſtituens atque exercens.

Unum adhuc reſtat inquirendum de objecto ſenſuum. Cum objectum *Ariſtotelicis* diſtinguatur in commune, & proprium, & objecta communia illis dicantur ſentiri ſpeciebus ſenſibilibus objectorum propriorum, verbi cauſa, diſtantiam, aut motum, videri ſub ſpecie coloris, qui ineſt rei diſtanti, ac motæ; quomodo fieri poteſt, ut eadem ſpecies ſenſibilis, repræſentet organo videndi, & animæ in cerebro, objectum proprium viſus, colorem, & commune, diſtantiam, aut motum rei coloratæ? certe difficulter hic ſe expediunt vulgares Philoſophi, qui ſenſionem, ſpeciatim viſionem,

nem, fieri volunt per ſpecies: at *Berigardus* cum antiquis ante *Ariſtotelem* Philoſophis, rejectis ſpeciebus ſenſibilibus, & admiſſis tantum corpuſculis aut particulis, tum indiviſibilibus, tum inſenſibilibus, dicit, objecta propria, ſic dicta, vulgo non ſentiri, niſi per motum localem iſtorum corpuſculorum aut particularum, & pro diverſitate modi, quo ab eodem objecto moventur verſus organon ſentiendi, atque ipſam animam, iſta corpuſcula ac particulæ, ſentiri aut videri, colorem, objectum proprium viſus, vel diſtantiam ejuſdem objecti, aut motum ejus localem, vel etiam magnitudinem & numerum, figuram ac quietem, & ſi quæ ſint alia, viſui, cæteriſque ſenſibus, objecta ſenſibilia communia.

CAPUT XII.

DE

VISU.

THESIS I.

VIſus, eſt ſenſus inter externos nobiliſſimus.

Alia eſt neceſſitas, alia nobilitas ſenſuum: quoad neceſſitatem, tactus ſuperat cæteros, eſt enim omnium maxime neceſſarius, utpote ſine quo vita animalis conſiſtere nequit; ſed ſine viſu, auditu & cæteris, vita ſervari poteſt: quoad nobilitatem vero, viſus eſt omnium ſenſuum primus.

A Theſi 1. uſque ad Theſin 17. excluſivè.

HUjus Capitis tres poſſunt aſſignari partes, quarum una agit de objecto viſus à th. 3. uſque ad 39. incluſive: altera agit, à theſi 40. uſque ad 46. excluſive de medio. tertia, de videndi organo, & modo, à theſi 46. ad finem: de organo uſque ad theſin 50: de modo à theſ. 50. ad finem. Tribus hiſce partibus præmittitur comparatio viſus & reliquorum ſenſuum theſi 1. & 2. ratione nobilitatis & præſtantiæ, aſſeriturque viſus, ſenſuum eſſe nobiliſſimus & præſtantiſſimus theſ. 1. ejus cauſa ac ratio datur theſ. 2. objectum viſus, ſcil. proprium, non commune, eſt lux, ſeu lumen, & color, quæ ipſa non recipiuntur in videndi organo, ſed ſpeciem ſui viſibilem in oculum immittunt, quod vocant Philoſophi *radiare*, de quo theſi. 4. agitur. Diſcrimen radiandi in luce ſeu lumine, & in colore, explicatur theſi 6. diſtinguuntur *Peripateticis* hæc duo, lux & lumen, ut cauſa emanativa & effectum; hæc traduntur theſi 7. 8. & 9. Theſi 10. explicatur quid non ſit lumen; theſ. 11. quid ſit; non eſſe corpus, probatur efficaciſſime ab abſurdo, nempe dimenſionum penetratione, theſ. 12. tum comparatio inſtituitur luminis ad viſum ſeu viſionem, cujus aſſeritur eſſe inſtrumentum theſ. 33. inde comparatur cum tenebris in ratione oppoſitionis, quæ theſi 14. hic ponitur privativa: denique confertur cum ſubjecto, uti & oppoſitum tenebræ, dicunturque verſari circa ſubjectum idem, non numero, ſed vel ſpecie, vel genere, & ſi verſentur circa idem ſubjectum numero, non tamen ſimul, & eodem tempore circa illud occupantur, ſed ſucceſſive, & tempore diverſo, nam ſe mutuo expellunt, quia ſunt oppoſita: ſic idem aër non eſt luminoſus, & tenebricoſus, eodem tempore ac ſimul, ſed ſucceſſive, & tempore uno luminoſus, ut de die; & tempore alio tenebricoſus, ut de nocte; aër tamen eſt ſubjectum luminis vel tenebrarum idem, vel genere, vel ſpecie, non numero.

2. Quia ejus actio eſt celerrima & maxime immaterialis.

Ratio eſt, quia ſpecies viſibiles ſunt maxime immateriales & ab omni terreſtri craſſitie puriores.

Quo enim aliquid eſt à materia purius & liberius, eo movetur celerius.

3. Objectum ejus, ſunt omnia, quæ radiandi vim in ſe habent.

4. Radiare, eſt ſpeciem ſui recta linea diffundere.

Radiare *propriè eſt radium lucis emittere, quo ſenſu proprie competit Soli: hic vero ſignificat imaginem ſui, ſeu ſpeciem viſibilem, de ſe, per aërem fundere, & ad oculum tranſmittere: fit autem radiatio in circulum ſive orbem, quæ enim radiant, ab omni parte ſui radios ejiciunt; quemadmodum candelæ lux lumen ſuum ſpargit in omnes partes circumjacentis ſpatii.*

5. Radiant lux ſeu lumen, & color.

6. Lux

6. Lux ſeu lumen per ſe radiat, color non ſine luce aut lumine.

Color non radiat actu, ſine luce aut lumine, quia non videtur ſine iis: lux enim, ſeu lumen, eſt id, quo colores ipſo actu videntur; ideoque de nocte nullos videmus colores.

7. Lux eſt, quæ manet in corpore lucido.

Lux eſt proprietas corporis lucidi, ideoque ab eo non migrat.

8. Lumen, quod diffunditur ad alia corpora.

Lumen eſt, quod à luce corporis producitur in aëre, aut alio corpore perſpicuo: itaque non communicatur ſubjective lux corpori alteri, ſed corpus lucidum efficit in corpore alio lumen per lucem ſuam, quemadmodum calor gignit calorem.

9. Lumen eſt effectus emanans à Luce.

Lumen à luce emanat, ſed à corpore lucido producitur ut à cauſa activa.

10. Lumen non eſt corpus.

Quia lumen tum conſtaret materia & forma, at vero iis non conſtat.

11. Sed eſt qualitas corporis luminoſi à corpore lucido producta.

Diſtinguendum corpus luminoſum à corpore lucido: hoc dicitur, quod in ſe atque ex natura ſua lucem habet, ut Sol: illud vero, quod ex ſe eam non habet ſed aliunde accepit, ut aër.

12. Si lumen corpus eſſet, daretur corporum penetratio.

Ratio eſt, quia lumen penetrat aërem; atqui aër corpus eſt.

13. Lumen magis eſt viſibile ut quo, quam ut quod.

Color eſt viſibile ut quod, *quia viſionem terminat, ut objectum*: lumen *dicitur* viſibile ut quo, *quia fere eſt inſtrumentum videndi coloris.*

14. Lumini privative opponuntur tenebræ.

Ratio eſt, quia tenebræ nihil ſignificant poſitivum.

15. Lumen & tenebræ verſantur circa idem ſubjectum.

Ratio eſt, quia privatio & habitus verſantur circa idem ſubjectum, ſcilicet, ſucceſſive, non eodem tempore, ut viſus & cæcitas circa oculum.

16. Cum lumen eſt actu, tenebræ ſunt potentiâ, & contra.

Ratio eſt, quia oppoſita non poſſunt ſimul eſſe actu in eodem ſubjecto: at lumen & tenebræ ſunt oppoſita: ergo.

17. Color eſt extremitas perſpicui terminati.

Extremitas, *id eſt, ſuperficies, ſive plana, ſive concava, ſive convexa: perſpicuum eſt illud, quod ſpecies viſibiles trajicit ac tranſmittit: quod ſiſtitur ad certos terminos, & non nimis condenſatur, dicitur perſpicuum terminatum.*

Quemadmodum ſi aëris, qui totus eſt perſpicuus, aliqua pars denſetur, illa pars denſata ſiſtet & terminabit perſpicuitatem, unde recte dicitur perſpicuum terminatum, & colorem aliquem in ſe recipiet, quem ante non habuit.

A Theſi 17. uſque ad Theſin 40. excluſivè.

De colore, altero viſus objecto, propriè agitur à theſ. 17. ad 40. excluſive, & theſ. 17. definitur ex *Ariſtotele*, ſed tamen ſatis obſcurè, quod ſit extremitas, id eſt, terminus, perſpicui & pellucidi, ſcil. corporis, ſed quod corpus colores terminat ne ulterius tranſmittantur aut trajiciantur, hic terminus eſt ſuperficies, vel externa corporis colorati, vel interna partium intra ſe, quod docetur theſ. 17. & 18. quomodo terminet, explicatur th. 19. quid vero ſit perſpicuum aut pellucidum theſ. 20. quomodo color producatur, proponitur theſ. 22. 23. 24. ex cauſis producentibus coloris variis oſtenditur, variam exiſtere colorum varietatem th. 25. ac tunc comparatio inſtituitur primorum corporum ſeu elementorum, quænam ſint perſpicua, quænam opaca, & utrimque, quænam magis, quænam minus, à theſ. 26. ad 32. excluſive: à theſ. 32. uſque ad 39. incluſive docetur, quomodo color ſe habeat ad viſionem ipſius rei coloratæ, duplex quidem inſtituitur comparatio coloris, una cum re colorata, altera cum lumine, prior à theſ. 32. ad 35. poſterior inde ad 40. in ordine ad rem coloratam docetur, color non exiſtere in nuda ejus ſuperficie, quæ ſola videtur, ſed in partibus etiam interioribus, quæ non videntur, & ratio hujus rei datur theſ. 34. quia poſita cauſa in actu, ponitur cauſatum, ſed cauſa efficiens, coloris perſpicui, & opaci, mixtura, tam ponitur in partibus corporis colorati

lorati internis inviſibilibus, quam in partibus corporis colorati externis viſibilibus. Theſi 36. ad 39. comparantur inter ſe color & lumen in ordine ad viſionem, doceturque lumen eſſe conditionem neceſſario requiſitam, aut cauſa ſine qua non, cur color actu videatur, ideoque lumine abſente, ut de nocte, nullus actu videatur color: ideoque lumen, colorem omnem, potentiâ tantum viſibilem, facit actu videri, quam ob cauſam nonnulli Phyſicorum lumen vocant actum coloris, non eo modo quo anima eſt actus viventis, ſic enim colorem faceret per ſe, quod non facit, ſed alio modo & ſenſu, qui explicatur theſ. 38. & 39.

18. Terminatum enim perſpicuum habet colorem in ſuperficie, non tamen tantum.

Sic ut color nihil aliud videatur eſſe quam lux aut lumen condenſatum & variis modis ac terminis terminatum.

19. Color ille ſuperficiei, viſum terminat, ſui ſpeciem per corpus luminoſum ad oculos tranſmittendo.

Dicitur color viſum terminare, *quatenus actio videndi figitur, finitur, & ſiſtitur in colore.*

20. Perſpicuum vocamus, quod habet partium tenuitatem tranſparentem, & quod lumen & colores recipere natum eſt, ut aër.

Perſpicuum dicitur aliis pellucidum, quia lumen & colores non ibi ſiſtuntur, ſed per illud tranſmittuntur ac trajiciuntur.

21. Corpora denſa lumen aut colorem non tranſmittunt.

Corpora denſa, ſcilicet, omni modo; nam corpora quædam etiam denſa, ſeu paululum tantum, lumen aut colorem tranſmittunt, uti vitrum & cryſtallus.

22. Color generatur ex condenſatione perſpicui cum admixtione opaci.

Opacum *dicitur* corpus, *per quod nullum lumen pertranſit, & opponitur perſpicuo.*

23. Fit enim corpus coloratum, cum deſinit eſſe pervium.

Sic materia cœli, cum ob ſui condenſationem deſinit eſſe pervia, ſcilicet luci aut colori tranſmittendis, fit ſtella, corpus coloratum, ac tum videtur.

24. Alia magis, alia minus ſunt colorata, prout vel plus habuerint vel minus opaci, in admiſtione.

Cum plus eſt opaci quam perſpicui, color ad nigrum magis accedit: contra, cum plus eſt perſpicui quam opaci, magis vergit ad album: & hinc petenda eſt ratio colorum mediorum, quorum aliqui magis albicant, alii magis nigricant.

25. Et hinc eſt colorum varietas.

26. Ignis, aër, aqua, ſunt perſpicua, terra opaca eſt.

27. Hoc intelligendum eſt comparative.

Terra dicitur opaca, non quaſi omnis lucis ſit expers, ſed quia minus lucis habet quam Elementa cætera, & plus opaci; niſi quod circa centrum cenſeatur omni luce carere: aqua dicitur perſpicua, non quaſi ſit expers omnis denſitatis, ſed quia plus habet perſpicui, quam opaci; ſic ignis quoque & aër, licet, quia Elementa ſunt impura, non omni careant opacitate, magis tamen ſunt perſpicua, quam opaca.

28. Ignis eſt maxime perſpicuus, poſt hunc aër, aqua minus, terra minime.

Habent tamen omnia Elementa, propter naturæ ſuæ impuritatem aliquid opaci & aliquid perſpicui.

29. Ignis, ſi condenſetur, paululum ſplendeſcit.

Id videre eſt in flamma.

30. Aër, & aqua, ſi condenſantur, albeſcunt.

Sic videmus glaciem, quæ non eſt niſi aqua condenſata, albam eſſe.

31. Terra propter opacitatem plane eſt nigra.

Quia perſpicuum illud, quod in terra, tam eſt exiguum ut fere nihil ſit.

32. Color, etſi in ſuperficie corporis colorati viſum terminat, non tamen ideo eſt in ſola ſuperficie.

33. Sed color etiam in interioribus & medio corporum eſt.

Patet veritas, ſi corpus coloratum in ſuas partes dividatur; tum enim apparebit, in mediis partibus corporis colorati videri quoque colores.

m 34. Quia

34. Quia mixtio perſpicui & opaci non tantum in ſuperficie, ſed & in intimis partibus corporis datur.

Ratio eſt, quia qualibet pars corporis mixti eſt mixta.

35. Color iſte interior potentiâ eſt viſibilis, non actu.

Color partium internus in corpore colorato actu videri nequit, quandiu partes non ſunt à ſe invicem ſeparatæ, ſed facta ſeparatione, actu videntur.

36. Nec actu videtur niſi præſenti lumine.

Ratio eſt, quia medium in viſione debet eſſe illuſtratum.

37. Lumen tamen non eſt interna coloris forma.

Lumen non facit colorem eſſe colorem, ſed facit colorem videri, qui ante non videbatur.

38. Sed eſt actus objecti colorati, quo actu videtur.

Actus *hic non ſignificat formam, ſed id quod actuat, id eſt, quod colorem, viſibilem in potentia, reddit actu viſibilem, id eſt, facit actu videri.*

Poteſt exiſtere actus aliquis ſeu forma, licet non actuet, id eſt, licet actu non operetur, quemadmodum ignis actu exiſtit ſub cineribus, licet non calefaciat.

39. Lumen facit colorem actu videri; dum illuminat medium.

Sive illuminetur medium à corpore lucido, extra ſe conſtituto, quemadmodum aër illuminatur interdiu à Sole, ſive illuminetur à luce organi, quemadmodum de nocte illuminatur aër à luce oculorum in felibus.

40. Medium, quod à lumine illuſtratur, eſt corpus interjectum inter viſum & objectum.

Et ideo vocatur medium, *quia interjacet medio loco inter organon videndi, & rem quæ videtur.*

SEcunda pars hujus Cap. agit de videndi medio, quod ſic vocatur à poſitione, quia ponitur intermedio loco, inter objectum viſionis & oculum, quod tam neceſſarium eſt, ut ſi non daretur, nulla fieret viſio: hoc medium eſt omne corpus pellucidum aut perſpicuum, quod ſi fuerit ſimplex & uniforme, ejuſdemque aut raritatis, aut denſitatis, ac perſpicuitatis, viſio dicitur directa; ſi vero diverſæ ſit denſitatis, aut raritatis, aut perſpicuitatis, viſio dicitur refracta; ut cum videtur per aërem remus ſub aqua: cujus utriuſque viſionis hoc diſcrimen eſt, quod per viſionem directam, res videatur ſemper in loco ſuo, in quo eſt; per viſionem refractam nunquam; propter medii in priori viſione uniformitatem, in poſteriori difformitatem, quoad raritatem & denſitatem: hinc patet, quanti ſint faciendæ obſervationes Aſtronomicæ; cum enim omnes ſtellæ videantur viſione refracta, quia videntur, per aërem, ignem elementarem, ſi ſit, & ipſam ſubſtantiam æthere am cœlorum, mediâ, diverſæ raritatis, & denſitatis, nullæ videntur ſuo loco.

41. Hoc non tantum eſt aër, ſed & aqua, & vitrum, & cryſtallus, & omnia tranſparentia.

Quia per iſta omnia videmus, nam ſpecies tranſmittunt.

42. Identitas & diverſitas medii non pendet ab identitate & diverſitate eſſentiæ, ſed à perſpicuitatis gradu.

Eſt quidem aër diviſa eſſentia ab aqua, ſed in quantum utrumque eſt medium videndi, eſſentiæ diverſitas non ſpectatur, ſed conſideratur diſcrimen graduum in perſpicuitate, ſcilicet, quod aër ſit magis perſpicuus, aqua minus.

43. Medium eſt cauſa viſionis ſine qua non.

Quia ſine medio nulla poteſt fieri viſio: nam, ſi objectum imponatur oculo, res non videtur.

44. Itaque, ad viſionem requiritur, & lumen, & aliquod intervallum corporis perſpicui & illuminati, quod interpoſitum eſt inter objectum & viſum.

Viſio ut fiat, requiritur & objectum, & organum, & corpus inter utrumque medium, & lumen in eo, & diſtantia ejus ab organo.

45. Hinc, ſi corpus coloratum proxime admoveatur oculo, non videbitur.

Proximè, *id eſt, ut objectum attingat ipſum organon.*

46. Viſionis organon eſt oculus.

Quia in oculo fit viſio, & ibi ſpecies viſibiles recipiuntur.

A Theſi. 46. *ad finem.*

THeſi 46. uſque ad 50. exponitur organon videndi, & inde ad finem, modus, quo fit viſio, quæ duo tertiam

tiam abſolvunt hujus Capitis partem. Videndi organon generale ponitur oculus, cujus enumerantur partes, theſ. 47. atque ex iis videndi ſpeciale organum aſſignatur tunica retiformis, quæ ſe habet in oculo ad humorem criſtallinum, ut in ſpeculo argentum vivum ſe habet ad vitrum; ſententiam hanc noſtro ſæculo, primum in lucem protraxere, in oculo optico *Scheinerus*, & *Keplerus* in ſuis opticis ad *Vitellonem*. Modus videndi in genere proponitur Theſ. 50. & 51. In ſpecies theſ. 52.

47. Oculus conſtat ſex muſculis, quinque tunicis, tribus humoribus, & nervo optico.

Muſculi ſunt, qui faciunt oculum moveri: tunicæ humores ambiunt; nervus opticus oculi ſubſtantiam jungit cerebro, eſtque decuſſatus, nam qui à ſiniſtro eſt oculo decuſſatim jungitur ei, qui à dextro eſt, ac vice verſa; videatur oculi cum ſuis partibus pictura apud Euſtachim in Phyſicis

48. Ex his, viſionis organon proprium eſt tunica retiformis ſeu retina.

Humor Cryſtallinus non eſt Organum viſionis, ut vulgo exiſtimant, quia tranſparet, & ſpecies viſibiles tranſmittit, at vero iſta parte oculi fit viſio; ubi ſpecies viſibiles ſiſtuntur: at hoc fit in tunica retiformi, quia hæc opaca eſt, & nigricans, quemadmodum repræſentatio rei in ſpeculo, non fit in vitro, quia hoc ſpecies tranſmitteret, ſed in argento vivo quod ſpecies ſiſtit, unde argento vivo ablato, nulla fit rerum repræſentatio in ſpeculo: dicitur vero hæc tunica retiformis *aut* retina, *quia refert propemodum rete.*

49. Quia in iſta tunica ſpecies viſibiles in oculum illapſæ figuntur.

50. Viſio fit ſpecierum receptione, non radiorum emiſſione.

Quia oculus conſumeretur, ſi perpetuo tot ejiceret radios, & viſio fieret extra oculum, non in oculo.

51. Recipitur ſpecies per pupillam.

Per pupillam, ſcilicet, ut eam tranſeat.

51. Species rerum per pupillam ingreſſæ, oculi humores trajiciunt, impinguntur autem & hærent in retina tunica, cujus partes cum obſcuræ ſint & tenebricoſæ, pingunt iſtam tunicam ſpecies; quæ pictura, objectum extra oculum, oculo repræſentat: & ſic fit viſio.

Quemadmodum res extra conclave aliquod conſtitutæ per unicum foramen feneſtræ ligneæ repræſentantur in papyro alba, conclavi ipſo undique clauſo: ita res extra oculum collocatæ, per pupillæ foramen intra oculum admiſſæ ibi repræſentantur, & repræſentatæ oculum per ſui ſpeciem quaſi pingunt, & ſic ab eo videntur; ſi enim talis charta aut etiam ſpeculum animata forent, viderent.

Sententia Carteſii, Regii, Berigardi, AD

CAPUT DUODECIMUM.

Quod ſpectat duorum priorum ſententiam de Viſu, ea utriuſque eſt eadem: explicatur pauciſſims verbis ab utroque: à *Carteſio*, *Aphoriſ.* 195. *partis quartæ principiorum*, poniturque fieri per motum globulorum ſecundi elementi (qui explicantur *Aphoriſ.* 52. *partis tertiæ*) impingentium in extremitates nervorum opticorum, quæ tunicam retiformem componunt, ex quo motu habetur ſenſus luminis & coloris, qui vocatur viſus. De hiſce tribus, lumine, colore, viſu, nihil ulterius habet in *principiis Philoſophiæ*; ſed de lumine quam plurima habet *Cap.* 1. *Dioptrices*; de oculo *Cap.* 3 de ipſa viſione *Cap.* 6. de colore, ſpeciatim iridis & nubium, quam plurima docet *Cap.* 8. & 9. *Meteorum*. *Regius* nihil aliud de Viſu dicit, quam, quod ex vario globulorum æthereorum in retinam oculi tunicam impingentium motu, ſentiatur, lumen & color. Sed *Berigardus* longe prolixius de Viſu diſſerit per totum Circ. 14. *in lib.* 2. *Ariſt. de Anima*; atque incipit ab objecto, & poſtquam *Ariſt.* ſententiam de lumine & coloribus fuſè expoſuit ſub perſona *Charilai*, propriam exponit ſub perſona *Ariſtai*; atque ita ſe quoque gerit circa modum videndi, ac circa medium, primum docet, lucem, lumen, & colorem, non differre re, ſed ſola ratione; deinde lucem facit ſubſtantiam quandam tenuem, è corpore, cui permiſta eſt, in unum collectam, ac velociſſimo motu diſperſam: lumen facit eandem ſubſtantiam, ſed jam diffuſam per medium: colorem vult nihil aliud eſſe, quam varios luminis motus, quibus emiſſum à corpore lucido, contorquetur, unde fit, ut in nervum opticum incidens, varios in ipſo cieat motus, & ſic efficiat colorum viſiones. Lucem ac lumen eſſe corpus tenuiſſimum, antiquorum ante *Ariſtotelem* fuit ſenten-

tia, quam variis experimentis ibidem probat, ſolvitque duas potiſſimas rationes *Ariſtotelis*, quibus eam impugnat. Prima eſt, quod corpus non poſſit in inſtanti produci, lumen vero in aëre producatur in inſtanti: altera eſt, quod dabitur dimenſionum ſive corporum, aëris ſcil. & luminis, penetratio. Ad primam reſpondetur, gratis hoc dici, & falſum eſſe, quod lumen in inſtanti producatur in aëre, aut momento per eum diffundatur. Ad ſecundam, nullam eſſe hic penetrationem metuendam, ſi dicamus lumen non eſſe in toto medio, ſed alicui ejus parti permiſtum, ut ſal & vinum permiſcetur aquæ, vel aurum permiſcetur liquori, quo diſſolvitur. Alii hoc objiciunt, ſi lumen ſit corpus tenuiſſimum, quomodo poteſt pervadere cœlum ſolidiſſimum & duriſſimum, inſtar criſtalli? reſpondeo cœli ſoliditas aut durities merum eſt figmentum, jam hodie ab omnibus Mathematicis, & ſanioribus Philoſophis exploſum. Quod lumen & color non diſtinguantur re, ſic oſtendit, quia lumen tantum effunditur à corpore lucido, velociſſimo motu, facto tamen in tempore, ſed breviſſimo, non in inſtanti, & diffuſum per aërem illabitur ad oculos, illapſum, motus imprimit varios in nervo optico, ex quo varii videntur colores: quæ autem ſit illa diverſitas motus, unde diverſæ ſpecies colorum deſumuntur & exoriuntur, non explicat, ſed ad modum videndi, & medium explicandum pergit. Quod ſpectat modum videndi, is ſic explicatur à *Berigardo*, ut primum organon videndi, oculum, per partes exponat: ſunt autem in oculo ſpectanda tria, humores, tunicæ, & nervus opticus, quæ à vulgaribus Phyſicis ſatis ſunt explicata: de humoribus hoc obſervat, eorum minus præcipuum eſſe, ut lumen extrinſecus immiſſum in oculum colligant, collectum tranſmittant ad nervum opticum, qui cum ſit collocatus in interiore parte, ac fundo oculi, lumen adveniens extrinſecus recipere nequit, niſi per medios humores, qui ſunt rariores & magis perſpicui, refringatur, & refractum colligatur: ut vero lumen ita collectum, in nervo optico recipiatur, nec facile reſiliat aut repercutiatur, facta eſt illa interior pars oculi in nervo ipſo & tunica (quæ nihil eſt aliud, quam nervus opticus quaſi productus) obſcurior, & nigrior, ut radii non poſſint diſpergi, ſed neceſſario debeant ſiſti, quemadmodum in ſpeculo argentum vivum ſua obſcuritate & nigredine ſiſtit imagines, ſeu ſpecies, vulgo dictas ſenſibiles, in ſpeculum illapſas, & per vitrum perſpicuum tranſmiſſas: unde patet, viſionem fieri, aut in ipſo nervo optico, aut in tunica retina; nam quod non fiat in humore criſtallino, inde manifeſtum eſt, quod humor iſte ſua perſpicuitate ſpecies nullas, aut radios ſiſtat, omnes tranſmittat: ſi quis objiciat imagunculam videri ſui, ab unoquoque, in pupilla alterius, & ſic aut radios, aut ſpecies viſibiles non tranſmitti ad vel nervum opticum, vel tunicam retiformem: reſpondeo illam conſequentiam eſſe invalidam, quia omnino radius, aut ſpecies viſibilis alicujus tranſmittitur ad nervum opticum, aut tunicam retinam oculi, ſed quia tranſit per medium perſpicuum, humores ſcil. ac præſertim criſtallinum, repercutitur ac reflectitur, & ſic videtur; itaque ille luminis à corpore lucido illapſus ſeu influxus, & refractus per medii varietatem, ſcil. humorum raritatem, tunicarum denſitatem, aut reflexus, vel repercuſſus iſto motu, per impulſum vel nervi optici, vel tunicæ retinæ, efficit viſionem: ſed cum nervus opticus ſit geminus, qui fit, ut res quoque una, non videatur gemina; reſpondent vulgo, quia nervus opticus decuſſatus eſt, viſionem fieri in iſto concurſu decuſſato utriuſque nervi; talis quidem eſt ratio videndi lumen, idemque modus eſt videndi colorem, quia color à lumine non differt re, ſed ratione tantum, ut antea fuit explicatum: ſed quæri poteſt adhuc quomodo videantur objecta communia viſus, motus, quies, numerus, figura, magnitudo, nam lumen & color ſunt objectum proprium viſus: reſpondeo, motum videri, cum corpus aliquod, diverſis reſpondens locis, per ſui, aut ſuarum partium ſucceſſionem, modo ex hac, modo ex illa, modo ex alia parte loci, lumen ad oculum tranſmittit; cum vero ille luminis motus ex uno fit loco, videtur corpus quieſcere, quod ante erat motum: numerus videtur ab oculo, prout lumen ex diverſis locis ad oculum venit: figuram videt oculus, prout lumen à re figurata tranſmiſſum, eam oculo repræſentat: atque ita quoque videtur magnitudo, diſtantia, locus, ſitus, ſcil. prout per radios luminoſos ea ad oculum, ejuſque inſtrumenta videndi, tranſmittitur. Quod videndi ſpectat medium, vulgo id faciunt aërem & aquam, quia in utroque res videntur, & per utrumque; ſed in genere melius ſtatuitur omne corpus perſpicuum, inter oculum, & objectum luminoſum ac coloratum, ſcil. viſibile, interjectum, atque interpoſitum.

CAPUT XIII.

DE

AUDITU, OLFACTU, GUSTU, TACTU, &c. SENSU INTERNO IN GENERE.

THESIS. I.

AUditus, eſt ſenſus externus circa ſonum.

Senſus & potentia omnis non poteſt definiri melius quam per genus & objectum; ſic & hic definitur auditus.

A Theſi I. *uſque ad Theſin* 15. *incluſivè.*

CApitis hujus commodè aſſignari poſſunt duæ partes, quarum una à theſ. 1. ad 39. excluſive agat de quatuor ſenſibus reliquis exterioribus, poſterior agat de ſenſu interno theſ. 39. uſque ad finem. In priori parte primum agitur de auditu, à theſ. 1. ad 16. excluſive; circa illum conſideratur objectum, ſonus, qui explicatut à theſ. 2. ad theſ. 14. incluſivè, & organum auditus th. 15. de ſono dicitur quid ſit, ex definitione, theſ. 2. deinde quomodo generetur theſ. 3. uſque ad theſ. 5. incluſivè, tertiò quomodo progagetur, à theſ. 6. ad theſ. 11. excluſive, denique quomodo multiplicetur â theſ. 11. uſque ad theſ. 14. incluſivè. Definitur theſ. 2. per aëris percuſſionem atque impulſionem, non per fractionem, quia fractio, ſi plagam antecedat, ſonum ſiſtit atqua impedit, nedum ut eum promoveat, aut efficiat. Circa generationem ſoni theſ. 3. hoc notandum venit, nihil referre, ſive corpora colliſa ſonum efficientia ambo moveantur, ſive unum tantum: ambo, ut ſi utramq; manum complodas per utriuſque motum; unum, ut ſi manum meam impingas menſæ, aut corpori duro aut immota; hinc infertur, ſonum, qui eſt una qualitas, non eſſe in corporibus ambobus, colliſis, ſed in ipſo aëre, tanquam in ſubjectò uno, ſcil. qui intercipitur inter corpora colliſa. Propagatio ſoni explicatur à ſuis cauſis, prima illius cauſa, ac fortaſſe ſola, motus aëris percuſſi in orbem, qui *undulatio* dici ſolet; quia refert motum projecti lapidis in undas, ac circumgyrati; ac per iſtum motum, ſonus interdum definitur, quæ definitio dici tum debet cauſalis, qualis hæc eclipſios; cùm definitur interpoſitio terræ, inter Solem & Lunam, Modus autem audiendi explicatur theſ. 8. & 9. Multiplicatus ſonus vocatur *Echo*, quæ videtur magis eſſe ſonus iteratus, quam eſt; nam potius eſt unus idemque ſonus, iterumque iterumque auditus, quam ut ſit ſonus geminatus, aut multiplicatus, aut iteratus. Organum auditus theſ. 15. magis dicitur quid non ſit, quam quod ſit.

2. Sonus, eſt qualitas orta ex plaga aëris percuſſi & impulſi.

Sonus nec prima eſt qualitas nec ſecunda: non prima, quia non eſt proprietas Elementorum; non ſecunda, quia non oritur ex commiſtione caloris & frigoris, humiditatis & ſiccitatis.

Errant, qui putant ad ſonum requiri ſemper aëris fractionem; hæc enim in multis invenitur ſonis, ſed non in omnibus; ſufficit enim in multis aëris percuſſio atque impulſio.

3. Plagam accipit aër, cum inter duo corpora plana, lævia, inter ſe colliſa, intercipitur.

Corpora hic dicuntur plana, *quæ ſunt lata, & ſuperficiem habent, vel propriè planam, vel concavam vel convexam:* Solida, *id eſt, dura, nam mollia corpora mollibus colliſa ſonum non edunt, ut ſi plumam plumæ illidas:* lævia, *nam inter corpora polita & ſuperficiei aqualis, melius aër intercipitur, quam inter corpora glabra aut ſcrabra.*

4. Itaque, ſonus non eſt proprie in corporibus percutientibus, ſed in aëre percuſſo.

Si ſonus foret in ambobus corporibus percutientibus, unum accidens foret in duobus ſubjectis: atqui hoc eſt abſurdum: Ergo.

5. Aër acceptâ plagâ undiquaque concutitur.

Concuſſio aëris in orbem fere fit in circulum, unde ſonus undiquaque auditur.

6. Hac concuſſione ad aliquam diſtantiam propagatur ſonus.

Scilicet, quouſque aër concutitur, eouſque defertur ſonus: at non concutitur in infinitum; ergo nec in infinitum defertur ſonus.

7. Itaque, ſonus dicitur motus, non formaliter, ſed cauſaliter.

Si ſonus foret motus formaliter, eſſet actio: atqui non eſt actio, ſed qualitas: ergo; Interim motus aëris concuſſi eſt cauſa ſoni, undi hæc definitio ſoni, quod ſit motus aëris, eſt cauſalis.

8. Sonus propagatur ſecundum eſſe intentionale per ſpecies.

Id eſt, non ipſe realis ſonus ad aures uſque defertur, ſed ejus ſpecies, id eſt, imago in aëre recepta.

9. Hæ ſpecies ſunt materialiores, quam ſpecies viſibiles.

10. Hinc res citius videtur quam auditur.

Exemplum eſt, in exploſione bombardæ, & tonitru ac fulmine, ubi utrobique citius videtur lumen, quam auditur ſonus.

11. Cum ſonus, aut potius ſoni ſpecies, in cavum corpus incidit, repercutitur.

Repercutitur, *id eſt, redit, quemadmodum lumen polito corpore reflectitur, aut pila reticulo retrorſum revertitur.*

12. Iſta repercuſſio, Echo dicitur.

13. Itaque, Echo non eſt novus ſonus, ſed ſonus repercuſſus.

Quemadmodum lumen reflexum non eſt novum ab eo quod primum in corpus politum incidit, ſic idem ſonus incidens in corpus cavum reverberatur.

Repercuſſio ſoni plerumque quidem fit, quia in corpus incidit cavum, ſed & nonnunquam fit cum ſonus incidit in corpus planum, modo illud ſit è regione oppoſitum corporibus ſonantibus.

14. Cum ſonus in unicum corpus reflexioni idoneum incurrit, unica eſt Echo, aut repercuſſio; ſi in plura, eſt multiplex.

Reflexioni, *id eſt, repercuſſioni, aut motioni retrogradæ.*

15. Organon Auditus, non eſt aër innatus, ſed pars aliqua interior auris, quâ nervo Auditorio conjungitur.

Quænam pars interior auris proprie ſit immediatum organon audiendi, non eſt valde certum.

Aër innatus *vocatur hic, qui à nativitate ineſt auribus animalium, eſtque non ſemper idem, ſed per varios motus variatur, ſemper tamen auribus ineſt aliquis.*

16. Olfactus eſt ſenſus externus circa odorem.

Olfactus aliis dicitur odoratus.

17. Odor, eſt qualitas patibilis mixti corporis, orta ex temperatura qualitatum primarum, dominante calido & ſicco.

In odore omnes quidem concurrunt qualitates Elementares, ſed calor & ſiccitas prædominantur; unde videbimus illa corpora eſſe maxime odorata, quæ ſunt maxime ſicca & calida, quod liquet ex aromatibus, pipere, zingibere.

A Theſi 17. *ad* 20. *incluſive.*

Theſi 17. de Odore agitur, qui definitur, & cujus medium explicatur Theſ. 18. modus propagandi Theſ. 19. Organum Theſ. 20. Cum theſ. 17. Odor definitur, qualitas mixti corporis: patet hinc, elementa pura nullum de ſe ſpargere odorem, ideoque purus aër, aut pura aqua, ſi daretur, Olfieri non poſſent. Cum theſ. 18. medium in olfactu dicitur eſſe aër, vel aqua: hoc diſcriminis eſt, quod per aërem odor deferatur, tum per ſpecies, tum re ipſa: per aquam non niſi per ſpecies, niſi illa fuerit mota. Organum olfactus theſ. 20. ponuntur proceſſus mamillares narium; & qui ſunt humidiores, etiam minus ſunt idonei ad olfaciendum, redduntque olfactum in homine obtuſiorem, præ cæteris animantibus.

18. Medium, per quod odor defertur, eſt aër & aqua.

Quod aër ſit medium, per quod odor vehitur, liquet tempore peſtis, cum odoribus fœdis eſt inquinatus: quod aquæ quoque odores deferant ad olfactum, liquet ex piſcibus, qui ſub aqua odorantur eſcam aut ſimile quod injectum in aquam.

19. Diffunditur odor per medium ſecundum eſſe intentionale, id eſt, per ſpecies.

Ita quidem plerumque fit, ſed non ſemper, nam interdum odor realis defertur ad nares, quod liquet cum ipſe naſus odore aliquo ſeu bono ſeu malo repletur,

20. Organon olfactus ſunt proceſſus mamillares in ſuperiori parte narium ſiti.

Proceſſus *vocantur* mamillares *in naſo, quia ſeſe habent, ſicut mammillæ mulierum.*

21. Guſtus, eſt ſenſus externus circa ſaporem.

A The-

A Theſi 21. ad 33. excluſivè.

THeſi 21. definitur guſtus; à theſ. 22. uſq; ad theſ. 27. incluſive explicantur definitio & diviſio ſaporis. Theſ. 28. exponitur organum guſtus. Th. 29. uſque ad theſ. 33. excluſivè, comparantur inter ſe, ſapor & odor.

22. Sapor, eſt qualitas patibilis corporis mixti, orta ex humidi aquei prædominantis & ſicci terrei decoctione.

In ſapore omnes quoque concurrunt Elementorum qualitates, ſed prædominatur humidum aqueum, & ſiccum terreſtre: dicitur humidum aqueum, *ad diſtinctionem humidi aërei, quod propter tenuitatem ſuam non eſt idoneum ad ſaporem, per nimiam ſuam ſubtilitatem: notandum vero eſt, ea, quæ ſunt maxime humida, eſſe maxime ſapida.*

23. Sapores ſunt vel extremi vel medii.

Quemadmodum colores alii ſunt extremi, alii medii, qui ex extremorum mixtione oriuntur, ita & ſapores quidam ſunt extremi, qui inter ſe nihil habent commune, alii medii, qui ex extremorum compoſitione naſcuntur.

24. Extremi; dulcis, amarus.

25. Dulcis, ex mediori & temperato ſicco terreſtri, & humido aqueo, moderatoque calore producitur, ut in melle.

In ſapore dulci qualitates ſapidæ, id eſt, ſaporem efficientes, fere ſunt redactæ ad aliquam temperaturam.

26. Amarus, ex multo ſicco terreſtri & pauco humido aqueo, per abundantem calorem gignitur, ut in felle.

In ſapore amaro nimius calor humidum aqueum conſumit, unde fit ut remaneat multum ſiccitatis terreæ, quæ amaritudinem inducit.

27. Sapores medii ſunt, ſalſus, acer, auſterus, acidus, &c.

Ex ſaporibus mediis, alii ad dulcem, alii ad amarum propius accedunt, pro inæquali extremorum mixtura, & temperatura.

28. Organon guſtus, ſunt nervi linguæ.

Nonnulli organon guſtus faciunt cuſpidem linguæ, nec malè, quia ibi maximus eſt nervorum in lingua concurſus.

29. Odor & ſapor in multis conveniunt; in multis differunt.

Ratio eſt, quia odor & ſapor quaſdam habent cauſas communes, quibus conveniunt, quaſdam proprias, quibus differunt.

30. Conveniunt, quatenus uterque conſiſtit in humido & ſicco: differunt, quia ſapor præſertim in humido, odor præſertim conſiſtit in ſicco.

Hinc eſt, quod humida magis ſapiant, & minus olfaciant.

31. Conveniunt in materiâ ſive ſubjecto: quia quicquid ſapidum eſt, eſt & odoriferum, & contra.

Datur tamen ſemper aliquis exceſſus ſaporis præ odore, aut odoris præ ſapore.

32. Conveniunt in causâ efficiente, quæ utrinque eſt calor: differunt, quod in odore calor ſuperet humorem, in ſapore contrà.

Calor in omni mixtione eſt cauſa efficiens.

33. Tactus, eſt ſenſus externus circa qualitates tactiles.

Qualitates tactiles *vocantur, quæ tactum afficiunt: ſunt vel primæ, calor, frigus, humiditas, ſiccitas; vel ſecundæ, raritas, denſitas, &c.*

A Theſi 33. ad 39 excluſivè.

THeſ. 33. proponitur definitio tactus. Theſ. 34. & 35. diſputatur de unitate tactus ſpecifica, quæ aſſeritur contra Scaligerum & alios. Th. 36. 37. confertur tactus hominis, cum tactu aliorum animantium; eique dignitate præfertur. Theſ. 38. ignoratur organum tactus.

34. Tactus eſt unus ſpecie, non plures.

Si tactus foret multiplex ſpecie, quia objectum ejus eſt tale, nam calor & frigus ſpecie differunt, item humiditas & ſiccitas, aſperitas & denſitas, &c. etiam viſus eſſet multiplex ſpecie, quia objectum ejus eſt tale, nam color albus & niger, ſpecie differunt; poſterius eſt falſum: ergo & prius.

35. Quia, licet objecta ſint materialiter plura, formaliter tamen in una ratione tangibili conveniunt.

Id eſt, eodem modo tactum afficiunt & organon immutant qualitates tactiles, etiam quæ ſunt oppoſitæ ſpecies.

36. Omne animal præditum eſt tactu.

Ratio eſt, quia tactus comes vitæ, & quod tactu caret, vita caret, calor enim nativus utriuſque eſt cauſa; quod autem calore nativo exutum eſt, vitam perdidit.

37: Homo tamen habet tactum omnium excellentiſſimum.

Ratio eſt, quia temperies hominis ſupra alia animalia eſt temperatiſſima.

38. Organon tactus, ſunt nervi ac membranæ, ſeu membranacea & nervea partium ſubſtantia.

Alii faciunt organon tactus cuticulam, quæ corpus cingit & ambit.

39. Præter hoſce ſenſus externos, dantur interni.

Vocantur ſenſus interni, *quia intra corpus hominis ſedem ſuam ac ſubjectum habent, non in exteriore ejus parte, ut ſenſus externus.*

A Theſ. 39. uſque ad finem.

HAc theſi altera hujus Capitis pars proponitur, quæ eſt de ſenſu interno, quos dari probatur theſ. 40. 41. 42. ex reflexione animalis ſuper ſenſionem ſuam; ubi notandum eſt, cum dicitur nulla facultas materialis reflecti poſſe, intelligendum eſſe craſſe materialem, i. e. omni modo materialem: nam objici poſſet, ſenſum internum quoque eſſe materialem; nam dependet quoque à materia in fieri, eſſe, & operari? ſed reſpondendum eſt, longè majorem communionem eſſe ſenſuum exteriorum cum materia, quam internorum, quia ſenſus externi omni modo, & quoad medium, & quoad objectum, & quoad potentiam dependent à materia: Interni nullam habent rationem medii, ratione dependentiæ ab eo, præterea objectum habent magis depuratum, quam externi. Theſ. 43 proponitur organum ſenſus interni, quod ponitur cerebrum, ſoletque vulgò dividi in anteriorem partem, & poſteriorem, vulgo ſinciput & occiput; habet illud varios meatus, ac gyros, ac meandros, in quibus dominari volunt ſpiritus animales, qui ſunt inſtrumenta ſenſionis, non tantum internæ, ſed & externæ, imo & motionis localis. Theſ. 44. 45. 46. 47. 48. oſtenditur ſenſum internum tantum eſſe potentiam, aut facultatem unam, non quatuor, ut vulgò æſtimant, ſed quatuor venire nominibus, quia quatuor ſunt ejuſdem potentiæ aut facultatis reſpectus, ad functiones diverſas. Theſ. 49. docetur ſenſum internum æque cognoſcere per ſpecies, atque externum.

40. Quia omnia animalia ſentiunt ſe ſentire.

Id eſt, animalia reflectuntur ſuper ſenſionem factam à ſenſibus externis, hoc eſt, cognoſcunt ſe videre, audire, &c. Hoc autem non eſt ipſius viſus, nec ipſius auditus, imo nullius ſenſus externi: neque enim oculus videt, neque auris audit ſe audire, &c.

41. At, hoc non eſt ſenſuum externorum;

42. Quia nulla facultas materialis poteſt ſuper actum ſuum reflecti.

Obſtat ipſa materialitas facultatis materialis, ſeu dependentia ejus à materia, cur minus ſuper actus ſuos reflectatur.

43. Organon & ſedes ſenſus interni eſt cerebrum.

Ratio eſt, quia inde derivantur nervi, ibidem ſedem habent ſpiritus animales, quibus utriſque ſenſus internus utitur, in ſenſione ſua facienda.

44. Senſus internus eſt tantum unus;

Id eſt, ſenſus internus eſt tantum una potentia, facultas, aut virtus ſentiendi, quamvis diverſa gerat nomina, & diverſas edat operationes.

45. Sed, ob diverſas functiones & officia, ſortitur varia nomina.

Quænam functiones diverſæ ſenſus interni ſint & officia varia, Capite ſequenti explicatur.

46. Dicitur interdum ſenſus communis, interdum phantaſia, interdum æſtimativa, interdum memoria.

Æſtimativa in homine nonnullis vocatur cogitativa.

47. Qui ex quatuor ventriculis cerebri deducunt numerum quaternarium ſenſuum internorum, errant.

Profecto, quidni poſſit una potentia eſſe diffuſa per quatuor cerebri ventriculos? Quemadmodum una potentia locomotiva diffuſa eſt per pedes, manus, & reliqua corporis membra.

48. Nam quatuor iſti ventriculi aliis uſibus inſervire poſſunt, vel generandis ſpiritibus, vel excrementis ejiciendis, &c.

In-

Intelliguntur hic ſpiritus animales.
Excrementa *intelliguntur hic fuligines,cerebri deſtuxiones, mucus, &c.*

49. Senſus intrenus res cognoſcit per ſpecies.

Species ſenſibiles,quibus res cognoſcit ſenſus internus,vel fuerunt prius in ſenſibus externis; & vocantur ſenſata;vel non fuerunt, & dicuntur ſpecies non ſenſatæ, aut inſenſatæ.

50. De ſingulis ſenſus interni muneribus agetur Capite ſequenti.

Sententia Carteſii, Regii, & Berigardi, AD CAPUT DECIMUMTERTIUM.

DE auditu, odoratu, guſtu, tactu, parcius agunt *Carteſius*, & *Regius*, ille, *parte 4. principiorum, Aphor.* 195. 194. 193. 192. 191. hic *Cap.* 12. *pag.* 280. *edit. prioris*, 282. 283. audiendi actionem *Carteſ.* fieri ait, per par nervorum auditoriorum, reconditorum in cavitatibus aurium interioribus, excipientium motum aëris percuſſi, & ex percuſſione trementis, ac vibrati; ut auditus organum ipſi, ſint ipſi nervi auditorii: uti quo *Regio*, cui auditus definitur,ſenſus percipiens ſonos,ex juſto fibrillarum motu, quæ ſunt in nervo auditorio, ac delato ad cerebrum tanquam ſenſorium commune:ubi notandum, à *Carteſ.* duos nervos auditorios aſſignari, propter aures duas, quarum ſingulæ ſuum habent nervum, à *Regio* unum tantum poni; quia duo iſti duarum aurium nervi, in unum coëunt, tanquam in centrum. Olfactum *Carteſius* explicat per motum quoque duorum nervorum odoratui inſeruientium, factum à particulis corporis odoriferi ſubtilibus, atque agilibus; & à diverſis eorum motibus, diverſitatem derivat odorum, qui ſunt duum generum, fœtor & odor gratus; eodem modo odores percipi aſſerit *Regius* ex motu fibrillarum nervi olfactorii, inter quem & rem odoriferam, certa requiritur diſtantia, ut facilius ejus particulæ ſubtiliores evaporantes, per aërem poſſent diffundi, & eo mediante, ad nares, atque inde ad ipſum nervum olfactorium pervehi. Guſtum *Carteſius* fieri ait per motum nervorum, linguæ, & partibus vicinis inſertorum, factum à corporis guſtabilis, particulis,figura, & magnitudine, diverſis, quæ ut diverſæ ſunt, ita diverſos excitant ſapores in ore; nec aliter guſtum definit *Regius*, quem ait eſſe ſenſum,quo ex motu nervi guſtatorii per linguam anima ſapores percipit,ac varietatem ſaporum derivat à varietate diſpoſitionis particularum,quoad figuram, & magnitudinem, in corporibus odorabilibus. Tactum *Carteſ.* explicat per motum nervorum, in totam cutem corporis tangibilis, deſinentium, factum à particulis aliorum corporum motis, efficientibus gravitatem, levitatem, ſiccitatem, calorem, frigus, duritiem, &c. & prout hæ diverſo moventur modo diverſos efficiunt tactus, & diverſas qualitates tactiles, jam nominatas: ita & *Reg.* tactum definit ſenſum, quo ex motu nervorum tactoriorum per unum corpus diffuſorum, calor, frigus, &c. qualitates tactiles, ab anima pericipiuntur, ita V. C. quando alicujus corporis particulæ inſenſiles celerius moventur, quam particulæ noſtræ cutis, ſentitur calor; cum moventur tardius, quam noſtri corporis particulæ, ſentitur frigus; quando reſiſtunt noſtri corporis partibus, ſentitur durities, cum iis cedunt, mollities, & ſic in aliis. *Berigardus* vero longè fuſius de quatuor hiſce ſenſibus agit, Circ. 15. 16. 17. 18. *In lib. de Anima ſecundum Ariſto.* Circ. quidem 15. primum, auditus medium non tantum facit aërem, ſed & aquam; eſtque ipſi ſonus, non tantum motus aëris, ſed & aquæ, imo motus cujuſque demum corporis, nervum auditorium ferientis; & ſonorum differentias explicat, ſimilitudine colorum; ut enim colorum varietas oritur ex eo, quod diverſimodè, & vario motu lumen tendat ad oculos; ita in auribus diverſo motu eas attingunt, varii aëris & aquæ motus,illam varietatem ponit in gyris & circulis,quibus ad aurium membranam motus, aut aëris, aut aquæ, aut alterius corporis, defertur; nam ut lumen diverſos recipit motus pro varietate corporũ, in quæ incidit,ita aër, aut aqua, varios, atque diverſos edit circulos ac gyros; pro diverſitate corporum, quæ alliduntur. Odoratum explicaturus Circulo 16. incipit ab odore, quem,uti & omnia alia objecta ſenſuum, ait eſſe corpus, quod per ſe movet nervum odoratorium abſque ullo ſpecierum ſenſibilium interventu: proceſſus mammillares, inſtrumentum facit olfactus,eoſque appellat nervos,quia ſunt ſubſtantiæ mollioris; odorum diverſitatem derivat ex vario motu rei odoriferæ, vel ei conveniente, vel contrario, vel indifferente. Guſtum Circulo 17. explicat per motum particularum in re ſapida, attingentium nervum guſtatorium vario modo, atque hinc quoque derivat varietatem ſaporum, prout iſtæ particulæ vel convenerint, vel non convenerint linguæ aut palato: ſi convenerint, ſapor eſt dulcis ac gratus,ſi non convenerint, eſt amarus ſive ingratus. Circulo 18. Tactum exponit per motus diverſos rerum tactilium, impellentes nervos, per univerſam totius corporis cutem diſperſos; atque ſic famem explicat ac ſitim, quotieſcunque ventriculi fibræ, inopia cibi aut potus, motum edunt: ita quoque exponit titillationem, quem ſenſum externum fecit *Scaliger*, alii tactus faciunt ſpeciem.

CAPUT XIV.

DE

SENSU INTERNO IN SPECIE, APPETITU SENSITIVO, ET LOCOMOTIVA.

THESIS. I.

Senſus communis officia ſunt varia.

Per hæc officia diſtinguitur ſenſus communis à Phantaſia, Æſtimativa, Memoria, non re ſed ratione.

Ipſa inſcriptio hujus Capitis, tres facit ejus partes, unam à theſ. 1. uſque ad 30. excluſive, de ſenſibus internis in ſpecie, alteram de appetitu ſenſitivo, à theſ. 30. ad 59. excluſive, tertia de facultate locomotivâ, à theſ. 59. ad finem. Pars prima ſubdividi poteſt in eam, quâ explicantur ſenſus interni variæ functiones à th. 2. ad 19. & in illam, quæ explicat ſenſus interni affectiones, vigiliam, ſomnum, & ſomnium à theſ. 19. ad 30.

Senſus communis, qui vulgo ponitur re diſtinctus à Phantaſiâ, æſtimativâ, memoriâ, quatuor ſenſus interni ſpeciebus, vulgò habitis, aſſeritur theſi 1. & commentario ſubjuncto, ratione tantum ab iis diſtingui, & eſſe eadem facultas, diſtincta ab illis tribus ratione tantum, cum fundamento in re; quod eſt varia ejuſdem potentiæ, quam ſenſum internum vocant, functio & operatio, quæ non magis infert varietatem potentiarum & facultatum ſentiendi internarum, quam exſiccatio, induratio, liquefactio, calefactio, &c. arguunt in ſole diverſas potentias aut facultates, nam proficiſcuntur omnes iſtæ operationes ab unâ eademque ſolis virtute, pro ratione diverſorum objectorum, ſic hic unius ejuſdemque ſenſus interni munera ſunt diverſa, & actiones variæ, pro ratione etiam diverſorum objectorum, vel abſentium, vel præſentium, vel ſenſatarum, vel non ſenſatarum. Theſ. 2. uſque ad 6. excluſive traduntur officia & operationes ſenſus communis, & in commentariis explicantur. Phantaſia ab officio & actionibus ſuis exponitur theſ. 6. 7. 8. 9. ita quoque à theſ. 10. ad 13. enarrantur munera & actiones æſtimativæ facultatis: atque hic notandum eſt, quid per ſpecies ſenſatas & non ſenſatas intelligant Philoſophi, nempe per priores intelligunt ſpecies rerum, ſenſibus primo externis oblatarum; per poſteriores intelligunt ſpecies rerum, antè ſenſibus externis non perceptarum, ut cum Leo, audito cantu Galli, format intra cerebrum ſpeciem horroris & metus, qui in ſenſus externos nunquam incurrerunt. Hâc theſ. 13. uſque ad 18. exponuntur munera memoriæ & reminiſcentiæ; ubi unum notandum eſt theſ. 17. ſi memoria ſit rerum præteritarum, ut ibi dicitur, nullam eſſe conſubſtantiationem aut tranſubſtantiationem, quia corpus Chriſti præſens non poteſt edi in ipſius memoriam, attamen dixit, *fac hoc in mei recordationem ſeu memoriam.*

2. Primum eſt, ſenſibus exterioribus communicare ſpiritum animalem.

Senſus exteriores egent ſpiritu animali, non ut ſentiant, ſed ut ſpecies ſenſibiles receptas, ad cerebrum ac ſenſus internos deferant.

3. Secundum, externorum ſenſuum operationes percipere.

Externi ſenſus ſentiunt, ſed non percipiunt ſuas ſenſiones, hoc eſt, ſenſus interni, qui cum hoc agit, vocatur communis ſenſus.

4. Tertium, objecta externorum ſenſuum percepta diſcernere.

Nota, ſenſum communem percipere & diſcernere objecta externorum ſenſuum, præſentia tantum.

5. Quod munus non exercet componendo, aut dividendo, ſed ſimplici plurium objectorum intuitu.

Componere & dividere Phantaſiæ eſt, & non ſenſus communis officium, qui non alio modo diſcernit objecta varia externorum ſenſuum, quam ea diverſis actibus ſimpliciter percipiendo: verbi cauſa, cum à viſu ad ſenſum externum deferuntur ſimul ſpecies coloris albi & nigri, quia uterque ſimul videtur, ſenſus communis utrumque percipit, & quia ſpecies utriuſque aliter repræſentat colorem album, aliter nigrum, utrumque percipiendo alterum ab altero diſcernit.

Componere & dividere *ſignificat affirmare & negare: at qui ſimul apprehendit colorem album & nigrum, & apprehendendo diſcernit, is non affirmat aut negat; atqui ſic apprehendit utrumque ſenſus communis: ergo nec affirmat nec negat, quod utrumque ſolius Phantaſiæ eſt.*

6. Phan-

6. Phantaſiæ munus eſt primum, ſpecies ſenſiles depurare & convertere in naturam Phantaſmatis.

Species ſenſibiles, quando primum ad ſenſum internum deferuntur, ſunt impuriores & materialiores; in cerebro perceptæ, non nihil purificantur, hoc eſt, à terreſtribus conditionibus materiæ non nihil purgantur, quod facere eſt Phantaſiæ officium.

7. Alterum, eas varie componere ac dividere.

Ergo bruta etiam componunt ac dividunt, id eſt, affirmant & negant, ſed non ratiocinantur, ſeu non utuntur diſcurſu aut ſyllogiſmo.

8. Tertium, objecta externorum ſenſuum abſentia cognoſcere.

Cognoſcit Phantaſia objecta abſentia externorum ſenſuum, quatenus ſpecies in cerebro receptæ ibi perpetuo manent.

9. Hinc diſtinguitur à ſenſu communi, qui tantum circa præſentia verſatur.

10. Æſtimativæ officium eſt, ex ſpeciebus ſenſatis colligere ſpecies non ſenſatas.

Exemplum eſt, cum ex viſo lupo ovis colligit ejus odium & inimicitiam, hic tum lupus à ſenſu interno percipitur, per ſpeciem ſenſatam, id eſt, per ſpeciem ſui, ſenſu interno, puta viſu, perceptam: inimicitia & odium lupi percipitur ab eodem ſenſu interno, per ſpeciem non ſenſatam, quia odium & inimicitia in ſenſum externum non incurrunt.

11. Quod facit, cum de rebus ſenſu perceptis format notiones boni vel mali.

Notio enim boni & mali ſenſibus non percipitur externis: intellige vero hic bonum utile vel jucundum, & malum inutile vel triſte; nam bonum honeſtum & malum turpe, non ſunt objectum ſenſus ſed intellectus.

12. Ubi æſtimativa rationem utilis & inutilis ex rebus ſenſu perceptis elicuerit, movet appetitum ac locomotivam ad rem vel proſeqendam vel fugiendam.

Appetitus enim & locomotiva non feruntur in rem ullam, niſi à ſenſu externo primo cognitam & interno judicatam.

13. Memoriæ ſenſitivæ munera duo ſunt.

Dico, ſenſitivæ, ad diſtinctionem memoriæ intellectualis, de qua Capite ſequenti.

14. Primum eſt, ſpecies ſenſatas & non ſenſatas conſervare.

Unde memoria dicitur cuſtos rerum perceptarum.

15. Eas interdum, cum neceſſe eſt, rememorare.

Dico, cum neceſſe eſt, quia non ſemper neceſſe eſt, quando ſcilicet objecta iterum ſunt præſentia; nam memoria non verſatur circa res præſentes, ſed abſentes tantum, nec abſentes futuras, ſed abſentes præteritas.

16. Et tum dicitur Reminiſcentia & Recordatio.

17. Hinc dicitur Memoria rerum eſſe præteritarum.

Rerum præteritarum: *ſi enim res iterum ſenſui externo ſiſtantur præſentes, non verſatur circa eas ſenſus internus tanquam memoria, ſed tantum ſenſus communis.*

18. Senſus internus non ratiocinatur, ne quidem in homine.

Ratiocinari, *eſt unum ex alio, ſcilicet concluſionem ex præmiſſis, inferre: atqui eo non aſſurgit ſenſus internus: ſed quæ in brutis videntur proficiſci operationes ab ratiocinatione, ea referendæ ſunt ad Phantaſiam eorum, conjunctam cum inſtinctu naturali in iis.*

CUm quæritur, an ſenſus internus in brutis ratiocinetur, tantundem eſt, ac ſi quæratur an ratio cadat in bruta; de quâ quæſtionem egerunt, inter antiquos, *Plutarchus*, inter recentiores, *Valleſius* & *Rorarius*, qui tres ſtatuerunt rationem, i. e. ratiocinationem cadere quoque in bruta, idque evincunt ex variis operationibus eorumdem, quales ſunt Simiarum, Elephantum, Apum, Formicarum, Canum, Equorum, &c. Vulgaris ſententia tenet eſſe umbram quandam rationis ſeu ratiocinationis in illis, non tamē veram, qualis eſt in homine, aut rationem aut ratiocinationem, ita hanc ſententiam explicant & defendunt *Conimbricenſes*. Ego ſane, ſi dicere debeam, quod res eſt, exiſtimo non umbram tantum ratiocinii, ſed verum ratiocinium in brutis reprehendi, quod arguunt admiranda illorum opera; quomodo igitur, dices, diſtinguetur brutorum Anima ab Anima hominis, ſi etiam bruta ratiocinentur æque ac homines? Reſp. diſtingui non quoad actus, nam utraque ratiocinantur, & brutum & homo, ſed quoad objecta, quia brutorum ratiocinatio ſe tantum extendit ad objecta

materialia, & ſingularia, ſenſu externo prius percepta, aſt hominum ratiocinatio ſeſe ulterius extendit & aſſurgit ad objecta etiam immaterialia, & univerſalia, ſenſu externo non percepta, imo nec perceptibilia: ita homo ratiocinationem inſtituit circa Deum, Angelos, Animas rationales, entia ſpiritualia, circa Animal, Plantam, Elementa, &c. corpora univerſalia, ad quæ omnia non pertingit brutorum ratiocinatio.

19. Senſuum affectiones ſunt, Vigilia, Somnus, & Somnium.

A Theſ. 19. uſque ad 30. excluſive agitur de ſenſuum affectionibus, ſcil. tum externorum, tum internorum, vigiliâ, ſomno, ſomnio; vigilia eſt affectio ſenſuum externorum, quia exercetur per illos, vigilantes enim videmus, audimus, cæteraſque functiones ſenſuum externorum obimus. Somnus eſt affectio ſenſuum internorum, quippe dormientes nec videmus, nec audimus, nec ullas operationes ſenſuum externorum obimus. Quomodo Vigilia fiat, docetur theſ. 20. Quomodo Somnus theſ. 21. Cauſæ tamen ſomni ſatis ſunt in obſcuro poſitæ, & admodum variæ, imo ſæpe contrariæ: V. C. defatigatio corporis multis ſomnum adducet, aliis impediet: quod autem diverſæ ſint ſomni cauſæ docet experientia, imo tam multæ ſunt, ut omnes certo numero enumerari nequeant: Quicquid ſit, aliqua tamen proxima ſomni cauſa dari debet, quam efficiant tam variæ & multiplices, quin & oppoſitæ aliæ ſomni cauſæ; eam puto eſſe non aliam, quam impeditum motum, aut, immobilitatem ſpirituum animalium, in ventriculis cerebri procreatam, undicunque & à quacunque cauſa; nam quamdiu datur liber illorum motus, ſomno aut vix, aut non eſt locus. Unde dicitur theſ. 22. Animal dormiens tum expergiſci, cum panduntur meatus, qui in ſomno erant occluſi, per quos ſpiritus animales commeant, ut ſic libere iterum moveantur. Cauſa expergiſcentiæ explicatur theſ. 23. Quid ſit ſomnium theſ. 24. ejus diviſio inſtituitur theſ. 25. atque explicantur à ſuis cauſis ſomniorum ſpecies, theſ. 26. 27. 28. 29.

20. Vigilia, eſt non impeditum ſenſuum externorum exercitium propter ſpiritus animales, quantum eſt ſatis ad ſentiendum, à cerebro ad organa miſſos.

Quamdiu ſpiritus animales deſcendunt ad organa ſenſuum externorum, & ſpecies ſecum vehunt ad cerebrum, tamdiu homo vigilat, ita ut in vigilia operentur & ſenſus externi & interni.

21. Somnus, eſt ceſſatio externorum ſenſuum, vaporibus nervos & meatus ſenſorios opplentibus, & ſpirituum animalium influxum prohibentibus.

In ſomno ſoli operantur ſenſus interni, quamvis non ſemper; non item externi, quia nulli deſcendunt ſpiritus animales, qui ſpecies ſenſibiles ab exterioribus organis ad cerebrum devehant: & ſpiritus animales deſcendere nequeunt, quia obſtructa eſt via, nam in ſomno nervi & meatus ſenſorii implentur vaporibus, ex aſſumpto cibo verſus cerebrum aſcendentibus; at per nervos & meatus ſenſorios ſpiritus animales deſcendunt & aſcendunt.

22. Animal expergiſcitur, cum panduntur meatus per quos ſpirirus animales commeant.

Theſis loquitur de naturali expergiſcentia ſeu expergefactione animalium; alioquin vi externa, tractionis, pulſionis, clamoris; etiam ſolvitur animal ſomno, quamvis meatus & nervi nondum ſint liberati à vaporibus obſidentibus.

23. Id fit, vel ab externâ causâ, ſc. à ſono, aut alio objecto vehementiore, vel ab inſito calore cerebri, vapores diſſipante.

Naturaliſſima cauſa expergiſcendi eſt, quando inſitus calor animalis omnes vapores ad cerebrum delatos conſumpſit & diſcuſſit.

24. Somnium, eſt repræſentatio objectorum abſentium quaſi præſentium, ſenſu interno ſpecies conſervatas varie verſante & commiſcente.

Quia ſenſus internus in ſomno non eſt otioſus, ſeſe occupat circa ſpecies ſenſibiles vario modo contemplandas, volvendas, & revolvendas; ex qua actione oritur varia rerum in ſomno ac ſomnio repræſentatio in ſenſu interno, quas cum cognoſcit, dicitur animal ſomniare: quia non tantum repræſentantur in ſomnio res abſentes, quæ fuerunt, & ſunt præteritæ, ſed & res quæ nunquam fuerunt, nam ſomniamus etiam de montibus aureis, &c.

25. Somnia fere ſunt quadruplicia.

Dico, fere, quia vix poſſunt ſomnia ad certas claſſes reduci.

26. Vel oriuntur ex affectibus, quibus animal commotum ad dormiendum acceſſit, ira vel triſtitia, &c.

Affectus in dormituro dormitantes reddunt ſibi ſimilia ſomnia: ſic, qui iratus abivit cubitum, fere ſomniat de igne & incendio, &c. quia tum bilis commota eſt.

27. Vel ex ſtudiis atque negotiis de die geſtis.

Quia

Quia de nocte recurrunt totius acta diei.

28. Vel ex peculiari corporis temperie.

Temperies ut multum facit ad vigiliam & mores vigilantium, ita non parum confert ad ſomnum & ſomnia: ſic, qui temperie ſunt frigidiori & phlegmatica, de aquis & ſubmerſione fere ſomniant, &c.

29. Vel immittuntur à Deo, aut Diabolo.

Deus olim multa Prophetis & Apoſtolis & viris ſanctis revelavit, per inſomnia, cujus rei exempla exſtant in Teſtamento veteri ac novo.

Somnia diabolica ſeu à diabolo immiſſa, fere ſunt ea, quæ cum peccati fœditate ſunt conjuncta.

30. Facultatem ſenſitivam cognoſcentem ſequitur appetens.

HAc theſi uſque ad 59. excluſive agitur de ſecundo membro hujus Capitis, nempe appetitu ſenſitivo, qui primum definitur theſ. 32 ſubjectum cujus proponitur theſ. 33. nempe cor, quod probatur theſ. 34. deinde ejus proprietas ponitur th. 35. irrationalitas: ubi tamen ex theſ. 36. liquet, appetitum ſenſitivum dici irrationalem, vel eſſentialiter ac perſe, ut nihil rationis admittat, nec ullo modo rationi ſubſit in illo ſubjecto, in quo eſt, qualis eſt appetitus nativus Brutorum; vel accidentaliter & per accidens, quatenus, licet in ſe rationis ſit expers, aliquid tamen rationis participat à ſubjecto, in quo eſt, quod cum eſt rationale, ejus quoque rationi ſubeſt, ſi non ſemper, ſaltem interdum, qualis eſt appetitus ſenſitivus Hominis. Theſis 37. proponit ſenſitivi appetitus objectum, idque exponitur per diviſionem theſ. 38. denique actiones appetitus ſenſitivi circa objectum explicantur theſ. 39. 40. 41. Actiones ſenſitivi appetitus ſpeciatim vocantur affectus theſ. 42. qui definiuntur theſ. 43. explicantur à theſ 44. ad 54 quâ inſtituitur eorum diviſio in concupiſcibiles & iraſcibiles: concupiſcibiles enarrantur theſ. 55. iraſcibiles theſ. 56. Quid ſit appetitus concupiſcens, docetur theſ. 57. quid iraſcens, th. 58.

31. Ubi enim illa eſt, ibi & hæc.

Ratio eſt, quia facultates hæ arctiſſimo vinculo inter ſe ſunt connexæ.

32. Appetitus ſenſitivus eſt facultas, qua animal inclinatur ad bonum ſequendum, quod ſenſus approbat, & malum fugiendum, quod ſenſus improbat.

Bonum, *intellige præſertim jucundum, & utile, etiam non formaliter ſed materialiter:* malum, *intellige triſte & etiam inutile, ſi materialiter ſumatur & non formaliter: id eſt, appetitus ſenſitivus appetit quidem rem, quæ eſt utilis, & fugit rem, quæ eſt inutilis, ſed non qua eſt utilis vel qua inutilis.*

Nam quia ſenſus non poteſt percipere rationem medii ad finem, non poteſt percipere bonum utile qua utile, ſeu formaliter, iſta enim perceptio fit per ratiocinationem, ideoque nec appetitus ſenſitivus, qui ſequitur perceptionem ſenſus, non poteſt quoque appetere bonum utile, qua utile, ſeu formaliter. pariter philoſophandum eſt de malo inutili, quod ſicuti ſenſus non percipit formaliter, ita nec appetitus illud averſatur formaliter.

33. Appetitus ſenſitivi ſedes eſt cor.

Sedes, *id eſt, ſubjectum, nam in corde ibi generantur ſpiritus vitales, qui maxime ab appetitu ſenſitivo moventur; unde videmus, affectibus vehementer motis, animalia interdum pati deliquium animi interdum exſtingui, quia calor vitalis per agitationem nimiam ſpirituum vitalium vel debilitatur vel abſumitur.*

34. Quia cor afficitur appetitu ſenſitivo vehementius moto.

Hoc ipſa demonſtrat experientia, quotieſcunque aliquis affectus nimium excitatur, cor nimium dilatari, ut in lætitia, vel contrahi, ut in triſtitia, &c.

35. Appetitus ſenſitivus per ſe eſt irrationalis.

Ratio eſt, quia facultas animæ irrationalis, puta, ſenſitivæ.

36. In homine tamen fit rationalis participative.

Ratio eſt, quia in homine anima ſenſitiva ſubordinatur animæ rationali, unde participat de ejus ratione, libertate, aliiſque proprietatibus.

37. Appetitus ſenſitivi objectum eſt bonum & malum:

Sed diverſis actibus, ut indicatur theſi 36.

38. Bonum jucundum & malum triſte.

Intelligitur bonum jucundum, quod ſenſibus voluptatem; triſte, quod ſenſibus dolorem adfert.

39. Circa illud verſatur appetendo, circa hoc averſando.

40. Circa bonum honeſtum & utile, malum turpe & inutile non verſatur, niſi in quantum ſequitur ductum rationis.

Nunquam tamen attingit ſenſitivus appetitus bonum honeſtum & utile, aut malum turpe aut inutile, formaliter; ratio datur theſi ſequenti.

41. Quia hæc bona & mala judicio ſenſus non ſubſtant.

Cauſa eſt, quia hæc bona & mala non dignoſcuntur niſi ratiocinatione, quæ in ſenſus internos non cadit.

42. Appetitus ſenſitivus eſt ſedes affectuum propriâ dictorum.

Affectus hic ſpectantur naturales, ſeu in genere naturæ, non morales, ſeu in gene moris, prout ſunt boni vel mali, ex circumſtantiis moralibus variatis; ſic enim pertinent ad Ethicam.

43. Affectus, eſt motio appetitus ſenſitivi, à ſenſu interno, objectum vel bonum vel malum proponente, facta, ad illud conſequendum, hoc fugiendum.

Proponente, *non ſimpliciter, ſed etiam judicante: ad affectum hæc omnia concurrunt; primo, ſenſus externus & internus, cognoſcentes objectum; ſecundo, objectum ipſum judicatum, aut bonum aut malum; tertio, appetitus ſenſitivus, objectum, ut bonum judicatum, proſequendo, ut malum judicatum, fugiendo.*

44. Itaque errant, qui affectus volunt eſſe pravas opiniones:

45. Sic enim pertinerent ad facultatem cognoſcentem, non appetentem;

46. Et concitarentur in cerebro:

47. At concitantur in corde;

Quæ diſtinguuntur ſubjectis, non ſunt idem: affectus & opiniones diſtinguuntur ſubjectis; ergo non ſunt idem: probatur minor; affectus ſunt in corde & appetitu ſenſitivo: opiniones ſunt in cerebro & facultate cognoſcente.

48. Et ſunt motiones facultatis appetentis:

Affectus ſunt motiones partim activæ, partim paſſivæ; nam & excitantur ab objecto in appetitu ſenſitivo, & ſic ſunt paſſiones, & per illos appetitus adpetit, & ſic ſunt actiones, & in appetitu recipiuntur, atque ſic iterum ſunt paſſiones.

49. Tales motiones, quibus appetitus ſenſitivus movetur;

50. Unde & affectus vulgo dicuntur πάθη paſſiones.

Tum enim denominatio fit à potiori, quia affectus duplici nomine ſunt paſſiones, ſimplici nomine actiones.

51. Non quod meræ ac ſolæ ſint paſſiones:

Sunt tamen potiſſimum paſſiones.

52. Nam & actiones dici debent, & quidem immanentes.

Quia affectus manent in appetitu ſenſitivo.

53. Quatenus appetitus ſenſitivus, à ſenſu interno excitatus, etiam activè concurrit ad eas motiones eliciendas.

Nam appetere, eſt agere, uti & fugere.

54. Affectus, alii ſunt in appetitu ſenſitivo iraſcente, alii in concupiſcente:

Non quod appetitus iraſcens & concupiſcens ſint diſtincti realiter inter ſe; ſed ſunt ejuſdem appetitus ſenſitivi diverſæ operationes, propter diverſam rationem objectorum, quæ appetuntur vel fugiuntur.

55. In concupiſcente ſunt, amor, odium, deſiderium, fuga, gaudium, triſtitia.

56. In iraſcente ſunt, ſpes, metus, audacia, deſperatio, ira.

Hi affectus undecim ita enumerantur à Peripateticis, cum tamen revera tantum duo ſint, amor, & odium; nam reliqui affectus, varii ſunt tantum modi, quibus rem amamus aut odimus.

57. Appetitus concupiſcens dicitur, qui verſatur circa objectum bonum vel malum abſolutè ſimpliciterque ſpectatum.

58. Appetitus iraſcens dicitur, qui verſatur circa bonum vel malum arduum, aut potius circa impedimenta, quæ efficiunt, quo minus concupiſcens, aut bonum conſequatur aut malum evitet.

Quemadmodum bonum & malum, abſolutè ſpectatum, non differt à ſeipſo in quantum ſpectatur cum moleſtia vel difficultate, vel conſequendi vel fugiendi; ita non differt appetitus concupiſcens ab iraſcente, quorum ille appetit bonum vel malum abſolutè, hic bonum vel malum difficile.

59. Appetitus executrix facultas eſt locomotiva.

Quia objectum, quod appetitur, & quod fugitur, non ſemper eſt præſens, per locomotivam virtutem acquiritur vel fugatur.

HAc theſi & ſequentibus uſque ad finem exponitur tertium hujus Capitis membrum, nempe facultas locomotiva, quæ definitur theſ. 60. cujus ſubjectum proponitur th. 61. quod ſimul eſt cauſa inſtrumentalis ejus effectus, nempe motus localis: hujus aliæ quædam cauſæ inſtrumentales, ſed minime nobiles, enumerantur theſ. 62. & ultimâ.

60. Hæc eſt facultas quâ animal ad imperium appetitus ſe movet ad ſequendum bonum, & malum vitandum.

Facultas locomovendi ſubeſt imperio ſenſitivi appetitus, ſicut hic imperio Phantaſiæ.

61. Eſtque ſita in Muſculis.

Muſculi *ſunt partes carnoſiores, datæ animali ad motum Organorum efficiendum, & ſunt potiſſimum inſtrumentum motus localis.*

62. Nervi tamen, tendines, ligamenta, articuli, & ſpiritus animales, ſuo modo ad motom concurrunt.

Hæc omnia inſerviunt motui faciendo, ſed minus principaliter, nam præcipuum inſtrumentum localis motus ſunt muſculi.

Sententia Carteſii, Regii, & Berigardi,

AD

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

DE ſenſu interno unico tantum Aphoriſ. 190. *partis quartæ Principiorum Philoſophiæ*, agit *Carteſius*, & valde pauca de eo tradit; ponit ſenſum internum in eo, quod ſpiritus in cerebro à nervis excitentur ad motum, & mentem diverſo afficiant modo: has diverſas mentis affectiones, ex diverſo motu nervorum per ſpiritus motum in cerebro ortas, vocat ſenſum internum. *Regius cap.* 10. *ſuæ Phyſicæ* ſenſus interni tantum facit mentionem, eumque obiter definit, quod ſit motus inſertus fibris ſenſoriorum externorum, ibidemque excitatus, ſed delatus ad ſenſorium internum commune, cerebrum. *Berigardus Circulo* 19. *in lib. Ariſt. de Animâ*, de ſenſibus agit internis, ac primò ſententiam communem refellit, mox ſuam, ſed breviſſimè explicat, Pag. 3. ſupponens, omnem ſenſionem fieri motu corporearum imaginum, quas *Ariſtotelici* vocant, *ſpecies ſenſibiles*, *Berigardus ſpectra*, qui motus à nervis cerebri ortnm ducens, cum ad ſuum redit principium, atque in ſe quaſi reflexus, ſeu repercuſſus, ſenſuum facit internum: eorum ſenſuum internorum organum, in quo & per quod functiones ſuas exercent, facit cerebrum. De Vigiliâ, ſomno, & ſomnio, apud *Carteſium* ne gry quidem exſtat: Apud *Regium* ſomnus definitur, ventriculorum cerebri conſidentia & anguſtatio, propter defectum ſpirituum animalium, uti contrà, vigilia ipſi definitur, ventriculorum cerebri & nervorum dilatatio ac expanſio, orta ex ſufficiente copiâ & motu ſpirituum animalium. *Berigardus* de utroque nullum facit verbum. Quod ſpectat appetitum ſenſitivum & affectus, de iis obiter agit *Carteſius* jam citato Aphor. ſed fuſiſſimè in libello, quem edidit ſub titulo de paſſionibus Animæ. *Regius* de affectibus agit Cap. 12. eoſque definit per impetum, quo, mota & perturbata atque affecta mens ab opinione, quam habet de bono, vel malo, bonum proſequi, malum fugere ſtudet, ope ſpirituum animalium, qui à cerebro per nervos ad cor deſcendentes totum corpus agitant, ſanguinemque vehementiſſime cient, unde cor vel dilatatur, vel conſtringitur, pro diverſitate ipſorum affectuum: ſedem ac ſubjectum eorum facit & cor & cerebrum: cor, quia & quatenus per affectus illud movetur, & ſecum trahit motum inordinatum & vehementiſſimum ſanguinis: cerebrum, quia & quatenus per affectus mens quoque perturbatur. *Berigardus Circulo* 19. *ad lib.* 2. *de Animâ*,

Animâ, incipit â ſede appetitus ſenſitivi, quam facit cerebrum; & appetitum ſentientem cum judicio confundit: nempe ſic ille philoſophatur, in cerebro varia rerum ſimulacra repræſentantur, quorum motus varii, terminati in glandula pineali, efficiunt varias cogitationes, quibus aliquid apprehenditur vel proſequendum, vel fugiendum; cum ad apprehenſionem iſtam ac judicium de bono proſequendo & malo fugiendo, ſpiritus animales feruntur, ad partem aliquam corporum incitandam, & in auxilium quaſi vocandam, ut bonum perceptum poſſit obtineri, malum perceptum vitari, tum illa motio cerebri, ſimul & alicujus partis in ipſo corpore, vocatur appetitus aut affectus; in corde autem nullo modo facultatem appetendi vult collocari, quia ad affectum aliquem excitandum ipſi hæc tria ſufficiunt, ſimulacrum rei apprehenſæ aut judicatæ, ſpiritus animales, inſtrumentum ſeu organum, pars aliqua corporis.

Quod ſpectat tertiam partem, facultatem nempe locomotîvam, ut eſt proprietas animæ ſentientis, de ea nihil peculiare habet *Carteſius*; quia motum localem pro proprietate Animæ ſentientis non habet, ſed verò eam facit affectionem communem omnium corporum naturalium. Paucis de eâ agit aut ejus potius effectu, *Regius*, ſub titulo motus arbitrarii, quem definit eſſe motum, profectum à voluntate (nam datur quoque motus naturalis, in rebus voluntate deſtitutis) quo corpus noſtrum, pro mentis arbitrio & judicio, ad res, vel proſequendas, vel fugiendas, de loco in locum, per ſpiritus in muſculos à mente determinatos, movetur. *Berigardus* facultatem locomotivam tantum ratione diſtinguit ab ipſo ſpiritu animali, & Phantaſmatis ſive imaginibus aut ſimulacris Phantaſiæ, ponitque unum, eundem ſpiritum ad ſenſum & motum: vultque diſcrimen tantum eſſe in inſtrumentis, ſeu partibus corporis, quæ in ſenſu ſcil. interno influentem habent ſpiritum, præcipue tamen impelluntur à rebus externis; in motu, influens ſpiritus cauſa eſt ejus, abſque rei externæ appulſu; ita ponit nervos quoſdam deſtinatos ad ſenſum, alios ad motum, qui uterque excitatur pro vario influxu ſpirituum.

CAPUT XV.

DE

ANIMA RATIONALI.

THESIS I.

ANima Rationalis, vel conſiderari poteſt, ut ſubſtantia quædam per ſe extra corpus ſubſiſtens, & ſic pertinet ad Metaphyſicam, vel quatenus eſt pars hominis, & ſic pertinet aſt Phyſicam.

Objectio: Quod corporis naturalis nec ſpecies eſt, nec affectio, nec principium, de eo male agit Phyſica: ſed anima rationalis nec eſt ſpecies corporis naturalis, nec affectio, nec principium: Ergo.

Reſpondeo: Corpus naturale dicitur ambiguè: vel ſignificat compoſitum naturale conſtans materia & forma, quemadmodum planta dicitur corpus naturale; vel ſignificat alteram partem compoſiti, materiam ſcilicet, quæ corpus eſt, verbi cauſa, in planta; & contradiſtinguitur formæ ſeu animæ, quæ non eſt corpus.

Priore ſenſu naturale corpus eſt objectum Phyſices, & ſic anima non ut ſpecies ejus, nec ut affectio ejus, ſed ut principium ad illud pertinet; eſt enim homo corpus naturale priori ſenſu, hominis vero principia, materia & forma; materia eſt corpus Organicum & naturale & animatum, prout corpus naturale ſumitur ſecundo ſenſu; forma eſt anima rationalis; ergo anima rationalis, ut omnis forma, recte dicitur principium hominis, ut homo eſt corpus naturale primo ſenſu. Adde, ejuſdem Diſciplinæ eſſe, explicare totum & ejus partes: atqui Phyſicæ eſt explicare hominem; eſt enim ſpecies corporis naturalis primo modo ſumpti; ergo & Phyſicæ eſt agere de anima rationali puta hominis principio & parte.

A Theſi I. *uſque ad Theſin* 18. *excluſivè.*

CAput hoc ultimum dividi commode poteſt in partes duas, quarum prior conſideret Animam rationalem quoad ſubſtantiam ſeu eſſentiam, à th. 2. uſque ad theſ. 18. poſterior eam conſideret quoad facultates, à theſ. 18. ad finem uſque. Theſi quidem prima exponitur quo jure ac titulo de Anima rationali agatur in Phyſicâ, cum nec corporis naturalis ſit ſpecies, nec affecto, nec principium: quæ objectio ſolvitur in comment. ſubjuncto. Theſ. 2. docetur quod ſit Anima rationatis. Theſ. 3.4.5. explicatur quid ſit; ejus affectiones ſeu attributa recenſentur theſ. ſequentib. ac primò, quod non una omnium hominum, ſed in ſingulis hominibus diſtincta ac ſingularis theſ. 6.7. deinde, quod ſit immaterialis th. 8. immortalis theſ. 9. indiviſibilis th. 10. quibus & quot modis ſit immaterialis theſ. 11. hinc tria deducuntur conſectaria; unum, quod non ſit ex traduce, th. 12. alterum, quod ſeparatim exiſtere poſſit

poſſit extra corpus, th. 13. tertium, quod ſeparata à corpore, operari, i. e. intelligere & velle poſſit, theſ. 14. duæ aliæ proprietates Animæ rationalis recenſentur theſ. 15. 16. 17. primum, quod ſit tota in toto, & tota in unaquaque parte; deinde, quod una alteri ſit inæqualis, dignitatis imparis, & ignobilior.

2. Animam rationalem dari, à nemine poteſt negari.

Qui enim negaret eſſe animam rationalem, eo ipſo, quod negaret eam eſſe, convinceretur, quia negare eſt actus animæ rationalis; at actus omnis principium ſuum infert: namque valet conſequentia, ubi eſt actus, ibi eſt potentia agendi, ſed negatio cujuſcunque rei, uti & affirmatio, eſt actio animæ intelligentis, ergo ubi illa actio eſt, & hæc eſt.

3. Ea eſt forma hominis.

Quia per animam rationalem homo eſt homo.

4. Nec aſſiſtens, nec informans.

Non aſſiſtens, quia non dat homini nudum motum, ſed eſſentiam: non informans, quia non dependet à materia in fieri, eſſe, & operari, ſicuti dependet informans.

5. Sed mediæ naturæ ac conditionis inter utramque.

Eſt anima rationalis medium negationis inter informantem & aſſiſtentem, qualis forma nomine hactenus caret.

6. Non eſt una in pluribus individuis.

7. Sed multiplicatur ad multiplicationem indivduiorum.

Sicut ſubſtantiæ corporeæ conſtituuntur per formas, ita per eaſdem diſtinguuntur ab aliis ſubſtantiis corporeis; ergo, ſi ſubſtantiæ ſingulares, puta homines individui, inter ſe diſtinguantur, per formas eorum illos inter ſe diſtingui ultro ſequitur: & profecto, ſi una foret anima rationalis omnium individuorum hominum, eadem & ſaperet in Socreate, & deſiperet in Chorœbo & ratione uteretur in homine ſanæ mentis, & fureret in homine inſano; quo nihil poteſt cogitari abſurdius.

8. Anima rationalis eſt forma immaterialis.

Non tantum dicitur anima rationalis immaterialis eo ſenſu quo ſubſtantia dicitur immaterialis, quæ pro parte eſſentiali nullam includit materiam; ſic enim anima vegetans & ſentiens ſunt formæ etiam immateriales: ſed anima rationalis etiam eo ſenſu eſt immaterialis, quatenus non dependet à materia, in fieri, eſſe aut operari; quo ſenſu anima vegetans & ſentiens poſſunt dici eſſe formæ immateriales.

9. Ideoque eſt immortalis,
10. Ideoque eſt indiſibilis. } Hoc — Radicatur de anima rationali

Utraque theſis hoc probatur ſyllogiſmo.

Quod caret materia, caret radice corruptibilitatis ac diviſibilitatis. anima rationalis caret materia; ergo. Probatur major. Si corruptibilitas & diviſibilitas ſequantur materiam, ergo quod caret materia, caret radice corruptibilitatis: ſed verum eſt prius; ergo & poſterius, Probatur minor: ſi corruptibilitas ſequatur potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe, & diviſibilitas ſequatur extenſionem partium extra ſe invicem, ergo ambæ ſequuntur materiam: ſed verum eſt prius; ergo & poſterius. Probatur major: quia corruptibile dicitur, quod cum eſt poteſt non eſſe: at materia quia eſt indifferens ad quaſlibet formas, & nunc ſub hac nunc ſub illa cupit eſſe forma, cauſa eſt, quod forma quæ nunc adeſt, poſſit abeſſe, & ſic cauſa eſt, quod totum poſſit corrumpi, & animatum mori: deinde diviſibile eſt, quod in partes dividi poteſt: ſed materia partes habet, in quas dividi poteſt; ergo diviſibile ſequitur materiam ſive extenſionem partium in materia. Probatur minor: quia in eo conſiſtit ratio corruptibilitatis, ut quod eſt, poſſit non eſſe, & in eo conſiſtit ratio diviſibilitatis, ut quod unum eſt, poſſit in plura dividi.

11. Eſt immaterialis, & in fieri, & in eſſe, & in operari.

In fieri, *quia materia generationis, ſcilicet, ſemen utriuſque parentis, nihil confert ad animæ rationalis productionem.* In eſſe, *quia extra corpus exiſtere poteſt, & de facto exiſtit in ſtatu ſeparationis.* In operari, *quia etiam dum unita eſt corpori, quando ſeipſam cognoſcit anima rationalis intuitive, à materia ſive corpore non dependet, uti nec quando ſeparata à corpore aliquid intelligit.*

12. Itaque non producitur à parentibus.

Ratio eſt, quia, ſi produceretur à parentibus, in fieri dependeret à materia, puta ſemine, quo mediante parentes generant.

13. Et poteſt ſubſiſtere extra corpus.

Ratio eſt, quia alioquin dependeret à materia in eſſe.

14. Et poteſt operari independenter à corpore.

Ratio eſt, quia alioquin dependeret à materia in operari.

15. Anima rationalis poteſt dici tota in toto corpore, & tota in qualibet parte.

16. Sed debet tum totum ſumi negative.

Vox

Vox, totus, a, um; aliter dicitur de ſpiritibus, aliter de corporibus: de illis dicitur negativè, hoc eſt, ut illi dicantur quidem eſſe in loco, ſic ut nulla pars loci iis careat, ſed ut tamen ipſi non habeant partes, quibus commenſurari poſſunt à partibus loci: hæc vero, corpora ſcilicet, ſunt tota in loco, locique partibus, ſic ut liceat in ipſis corporibus aſſignare partes commenſuratas partibus loci; unde cum anima dicitur eſſe in toto corpore, & in partibus corporis, ſignificatur, eam nullas habere partes reſpondentes partibus corporis: at corpus dicitur eſſe totum in loco poſitivè, quia habet in ſe partes reſpondentes partibus loci, ſic ut qua parte loci eſt una pars corporis, eadem parte loci non ſit alia.

17. Animæ rationales ſunt dignitate impares & inæquales.

Non enim videtur omnis animarum rationalium inæqualitas eſſe petenda ab inæquali temperie & diſpoſitione corporis: nam ſi ſit imparitas & major & minor, ac major & minor perfectio in Angelis, quidni in animabus rationalibus: ſed verum eſt prius; Ergo & poſterius: non quod ſubſtantiæ angelorum aut animarum rationalium inter ſe ſint inæquales, nam omnes ſunt ſubſtantiæ ſpirituales & expertes materiæ: ſed hæc inæqualitas intelligenda eſt, quoad operationes intelligendi, ac volendi; nam non pugnat cum ſtatu angelorum, aut animarum beatarum, ut detur diſcrimen graduum perfectionis majoris vel minoris in operationibus illorum intellectio unius ſit acutior, promptior, facilior, & ad plura ſe extendat, quam intellectio alterius: nam uti in Inferno erunt gradus pœnarum, ita in Cœlo gradus gloriæ: cur non igitur iſta inæqualitas ſtatuatur quoque inter animas rationales, unitas corpori.

18. Facultates animæ rationalis vulgo ſtatuuntur, intellectus & voluntas.

Sub intellectu comprehenditur memoria intellectualis: qualis ſupereſt in animabus ſeparatis, nam etiam hæ reminiſcuntur.

A Theſi 18 uſque ad finem.

Quod ſpectat facultates Animæ rationalis, eæ numerantur duæ th. 18. intellectus & voluntas: & aſſeruntur nec inter ſe, nec ab Anima rationali diſtingui re, ſed ratione tantum, th 19. De Intellectu agitur à th. 20. uſque ad 61. de Voluntate à th. 61. ad finem. Th. 20. triplex proponitur intellectus conſideratio, ante intellectionem a th. 21. ad 26. in intellectione à 26. ad 55. poſt intellectionem à 55. ad 61. Intellectus ante intellectionem dicitur in potentiâ eſſe th. 21. explicaturque illa phraſis th. 22. 23. ac comment. ſubjuncto, & ratio redditur th. 24. deduciturque inde conſectarium th. 25. Intellectus in intellectione dicitur intellectus in actu th. 26. explicaturque th. 27. ejuſque objectum proponitur th. 28. 29. ordo intelligendi recenſetur à th. 31. uſque ad 39. ratio ordinis adfertur iſtâ theſi & theſi 40. th. 41. uſque ad 50 explicatur modus, quo intellectus, cum jam actu intelligit, in actum iſtum deductus eſt; tum th. 50. actus intelligendi, ſeu operationes intellectus recenſentur tres, ſimplex apprehenſio, judicium, diſcurſus: judicium theſi 51. dividitur in Theoreticum & Practicum, illud explicatur th. 52. hoc ſubdividitur in abſolutum & comparatum th. 54. poſtquam, quid eſſet, dictum eſſet th. 53. intellectus poſt intellectionem vocari ſolet intellectus in habitu th. 55. vel memoria intellectualis th. 56. cujus denominationis ratio redditur th. 57. & exponitur th. 58. 59. 60. Theſi 61. proponitur voluntatis genus, quod ipſi commune eſt cum intellectu, ut liquet ex theſ. 41. th. 62. exponitur conditio, in voluntate, ut agat, requiſita, quæ eadem requirebatur in intellectu theſ. 42. th. 63. dicitur quidnam illud ſit quod voluntatem ad agendum impellat ac moveat. Theſ. 64. docetur quomodo id fiat, qui modus latius explicatur th. 65. 66. 67. 68. Actiones voluntatis enumerantur th. 69 Objectum ejus recenſetur th. 70. actibus ſingulis voluntatis aſſignatur ſuum cuique objectum materiale th. 71. & formale th. 72. 73. Objectum ejus, quando eſt bonum, dividitur in finem, & media, explicatur modus, quo vult finem, & media neceſſariò cum fine connexa, theſ. 75. & quo vult media alia th. 76. Modus communis utrique, imo omni ſive volitioni, ſive nolitioni, explicatur th. 77. qui talis eſt, ut libertatem ejus nec tollat, nec imminuat, quod exponitur theſ. 78. & 79. Pro Coronide docetur, ex intellectu & voluntate oriri liberum arbitrium, quod definitur theſ. 81. & ſic Capiti huic poſtremo, ac toti Philoſophiæ Naturali finis imponitur.

19. Quæ tamen potentiæ non diſtinguuntur inter ſe & ab anima realiter.

Videtur naturâ ſpirituali animæ rationalis obſtare, quo minus ipſi tribuantur potentiæ, quæ ſunt entia & accidentia diſtincta ab ejus ſubſtantia: nam quod dicunt, nullam ſubſtantiam creatam eſſe immediatum principium operationis ſuæ, id, ut dicitur, ita rejicitur; ſufficit enim varietas objectorum, & modi, quo ſubſtantia una eademque in objecta tendit.

20. Intellectus poteſt conſiderari, vel ante intellectionem, vel in intellictione, vel poſt intellectionem.

Hæc triplex conſideratio totam intellectus naturam abſolvit.

21. Ante intellectionem, dicitur intellectus in potentia.

22. Non ratione ſuæ entitatis.

23. Sed ratione ſpecierum & imaginum.

Intellectus dicitur in potentia, non quaſi ipſa facultas intelligendi non ſit actu in anima, ſed quia, cum poſſit intelligere, actu non intelligit; non vero intelligit actu, quamdiu in ſe actu non habet ſpecies intelligibiles ſive imagines, actu repræſentantes objecta intelligibilia: eſt vero intellectus in potentia reſpectu quorumlibet objectorum, in infantibus ante rationis uſum, in adultis reſpectu objectorum quorundam, quia adulti, cum non omnia intelligant, quædam poſſunt intelligere, quæ non intelligunt, & dum intelligunt unum actu, manet intellectus eorum in potentia ad intelligendum aliud.

24. Nam intellectus naſcentium eſt tabula raſa.

25. Hinc nullæ ſpecies rerum actuales animis inſitæ ſunt.

Quemadmodum tabula raſa & charta pura nihil habet actu ſibi inſculptum vel inſcriptum, omnia tamen in utraque inſculpi & inſcribi poſſunt; ita & intellectus infantium in ſe, ante rationis uſum, nullas poſſidet actu ſpecies intelligibiles intellectui ſuo inſculptas, quia cerebrum eorum nimis eſt madidum, & hinc ineptum ut aliquid actu ei inſculpatur aut inſcribatur; ideoque infantes nihil cognoſcunt, nec ſe, nec parentes, nec quippiam rerum.

Quare igitur dicitur nobis ineſſe idea Dei innata, aut ſpecies intelligibilis Dei inſita? Reſpondeo, non ideo, quia aut quaſi in infante recens nato ſtatim ineſſet intelligibilis imago Dei, qua actu Deum cognoſceret: nullo modo; ſed quia in infantium & omnium hominum animis innaſcitur, & à primo nativitatis momento eſt inſita ſpecies & idea Dei, non actu repræſentans intellectui Deum, ſed quia, ſimul atque ad rationis uſum ætate adultiori pervenit infans, ſine ulla inſtitutione, demonſtratione, ſyllogiſmo, ſine ullo termino medio extrinſecus aſſumpto, ſtatim atque incipit ratione uti, ipſi offert atque ejus intellectui ſiſtit, & actu repræſentat, Deum eſſe, quia Dei exiſtentia tanquam character eſt inſitus ipſius animæ, ad quam impreſſam Dei imaginem tum incipit attendere, quæ & qualis ſit, unde orta, an eam ſibi dederit, an aliunde acceperit, an omnia intelligat, ac non quædam ignoret, &c. nam ipſa anima inquirentem convincit per ſe ipſam, de Dei exiſtentia: atque hæc eſt naturalis Dei notitia, hoc ſenſu hominum mentibus inſita, innata, vulgo ſubjectiva, & teſtimonium noſtræ conſcientiæ in corde noſtro teſtificantis eſſe Deum; atque diſtinguitur à notitia naturali Dei acquiſita ſeu objectiva, quæ naturali lumine, ex objectis extra hominem poſitis, ſive ex rebus viſibilibus, colligit per ſyllogiſmum ac ratiocinationem, eſſe Deum inviſibilem.

26. Cum intellectus intelligit, dicitur intellectus in actu.

Quemadmodum dicitur viſus in actu, quando ei de facto repræſentatur objectum viſibile: ita dicitur intellectus in actu, quando ei repræſentatur de facto objectum intelligibile; quia repræſentatio fit per ſpecies intelligibiles.

27. Intelligere dicitur, cum rerum intelligibilium ſpecies recipit à ſenſu.

Recipit intellectus à ſenſu rerum intelligibilium ſpecies: vel immediate, propriè & proximè, ut cum actu intelligit ſingularia & materialia; vel mediate, impropriè & remote, & tum intelligit actu univerſalia & immaterialia.

28. Non tamen intelligit ſola ſenſibilia, quæ ſunt ſingularia & materialia.

Quod intellectus intelligat ſingularia & materialia inde probatur: quia, quod poteſt facultas inferior, id quoque poteſt ſuperior: ſed ſenſus poteſt cognoſcere ſingularia & materialia, ergo & intellectus, quia ſenſu eſt ſuperior.

29. Sed & intelligit univerſalia & immaterialia.

Atqui univerſalia & immaterialia per ſe & directe in ſenſus non incurrunt, quia carent qualitatibus ſenſibilibus.

30. Scilicet, notiones rerum immaterialium elicit ex materialibus, & univerſalium ex ſingularibus.

Immaterialia & univerſalia poſſunt dici phantaſmata, id eſt, percepta per ſpecies ſenſibiles, non quidem ſui, ſed rerum materialium & ſingularium, ex quarum ſpecierum analogia ipſa immaterialia & univerſalia cognoſcuntur.

31. Nam intellectus primo intelligit ſingularia.

32. Quia ſunt ſenſibus viciniora.

Quia in nobis hominibus ſenſuum uſus prior eſt, quam rationis, etiam ea prius cognoſcimus intellectu, quæ prius cognovimus ſenſu: ſed ſingularia ob proprietates ſenſibiles prius cognoſcuntur à ſenſu, quam univerſalia; ideo quoque prius cognoſcuntur ab intellectu.

33. Et cognoſcit ſingularia, ut ſunt ſingularia.

Ratio eſt, quia intellectus à ſingularibus abſtrahit conditiones individuantes, & ſic ſingularia cognoſcit, qua ſingularia, & ſimul univerſalia, ut diſtincta à ſingularibus. Nam abſtractio ſingularium à conditionibus individuantibus præſupponit ipſarum conditionum individuantium cognitionem.

34. Deinde,

34. Deinde, ſepoſitis proprietatibus individuantibus, id ſolum intelligit, in quo ſingularia conveniunt.

Tres ſunt operationes intellectus, quæ diſcerni debent cum intelligit univerſalia.

35. Et tum format conceptum rei univerſalis, ſc. ſpeciei.

Primo, apprehendit ſingularia. 2. apprehenſa inter ſeſe comparat, & in quibus inter ſe conveniant, & in quibus inter ſeſe differant, attendit. 3. ſepoſitis, id eſt, præciſis ac relictis ſeu abſtractis, id eſt, non conceptis conditionibus individuantibus, ea cognoſcit, in quibus ſingularia conveniunt, ac tum cognoſcit univerſale: cum verò univerſalia ſint varia & quædam viciniora ſingularibus, ut ſpecies infimæ, quædam remotiora à ſingularibus, ut ſpecies ſubalternæ & genera, intellectus, quia ſequitur cognoſcendi ordinem à ſenſu ſervatum, etiam prius cognoſcit ſpecies infimas, tanquam viciniores ſingularibus, quam ſpecies ſubalternas aut genera, tanquam à ſingularibus remotiora: ut tota controverſia, de ordine intelligendi, hic dirimatur; ſcilicet, ſingularia prius cognoſcuntur ab intellectu, quam univerſalia, & minus univerſalia prius, quam magis univerſalia, ob rationem jam-datam theſi. 32.

36. Collatis ſpeciebus & relictis differentiis ſpecificis, format conceptum generis.

37. Itaque ſpecies prius intelligitur quam genus.

38. Et minus Univerſale, prius, quam magis Univerſale.

Ratio trium theſium una eſt eademque, quia ſpecies propior eſt ſingularibus quam genus, & minus univerſale propius quam magis univerſale.

39. Quia minus univerſalium eſt abſtractio facilior ab inferioribus.

40. Nam pauciores differentiæ ſunt abſtrahendæ.

Hæc ratio paulo latius debet explicari.

Quando quidem univerſalia non cognoſcuntur niſi per abſtractionem à ſingularibus, ultro ſequitur, illa univerſalia facilius cognoſci & prius, quæ paucioribus differentiis diſtant à ſingularibus, à quibus abſtrahi debent: ſed ſpecies diſtat ab individuo paucioribus differentiis, quam genus; nam ſpecies diſtat ab individuis, per ſolas differentias individuantes, quæ conveniunt individuis & non ſpeciebus; at vero genus diſtat ab individuo, per differentias non tantum individuantes, quæ individuis competunt, ſed & per differentias ſpecificas, quæ ſpeciebus conveniunt, non generi, ideoque ſpecies à paucioribus differentiis abſtrahitur quam genus, & hinc prius cognoſcitur quam genus ab intellectu; & omne minus univerſale, ob eandem cauſam, quia paucioribus differentiis diſtat & abſtrahitur à ſingularibus, prius cognoſcitur ab intellectu quam magis univerſale.

41. Intellectus eſt potentia paſſiva.

Non tamen tantum, ſed quemadmodum ſenſus potentia eſt primum paſſiva, quatenus ſenſibiles ſpecies recipit, pati enim eſt recipere effectum agentis; mox eſt activa, quatenus ſenſionem elicit ac ſentit; deniq; paſſiva, quatenus ſenſiones in ſe recipit: ita intellectus, in quantum ſpecies intelligibiles in ſe primum recipit, patitur; in quantum per eas intelligit, agit; in quantum denique ipſam recipit intellectionem, patitur iterum; ut ſit duplici nomine potentia paſſiva, uno activa.

42. Itaque debet aliunde in actum deduci.

Ratio eſt, quia nihil ſe ipſum ex potentia valet traducere in actum; nam, ſi hoc fieri poſſet, idem eſſet actu & potentia; quod enim deducit, eſt actu, quod deducitur, eſt potentia.

43. Quod eum in actum deducit, eſt objectum.

Objectum intelligibile, in intellectum agit, ut cauſa procatarctica.

44. Et objectum à ſenſu perceptum.

A ſenſu perceptum, *ſcilicet, vel per ſe vel per aliud, mediate vel immediate, proxime vel remote.*

45. Quod rerum ſingularium imagines ei offert.

46. Ex quarum collatione univerſalia intelligit.

Harum theſium explicatio pendet ex theſi 30 & ſequentibus.

47. Itaque non eſt opus intellectu agente diſtincto.

Ariſtoteles & qui eum ſequuntur, ponunt intellectum quendam agentem, diſtinctum à patiente, quem nonnulli ipſum faciunt Deum, extra hominem intelligentem; alii facultatem quandam ponunt in homine intelligente, diſtinctam ab intellectu patiente: ſed vero, ſicut nullus requiritur ſenſus agens, ita & nullus requiritur intellectus agens, nam ſufficit objectum intelligibile, debite approximatum intellectui per ſpecies intelligibiles; nam ad actionem nihil amplius requiritur, quam ut objectum debite approximetur potentiæ, quæ per vim ſibi inſitam, cum omnes adſunt conditiones ad agendum requiſitæ, in objectum tum tendit & agit.

48. Poteſt.

48. Poteſt tatem ipſe intellectus dici agens :

49. In quantum à phantaſmatibus excitatus, conceptum format in ſe.

Non abhorremus à phraſi intellectus agentis, *modo non ſignificetur diſtinctum ab intellectu patiente, qui idem eſt agens, cum actu intelligit: in actionibus enim immanentibus, qualis eſt intellectio, idem eſt agens & patiens.*

50. Intellectus operationes ſunt tres, ſimplex apprehenſio, judicium, diſcurſus.

Qui operationes intellectus faciunt duas, inventionem & judicium, ſub judicio comprehendunt diſcurſum, dividuntque in judicium noëticum & dranoëticum, quod poſtremum eſt diſcurſus.

51. Judicium intellectus eſt ſpecultativum vel practicum.

Hinc intellectus dividitur in theoreticum & practicum, quæ eſt diviſio, non generis in ſpecies, non integri in partes, ſed ſubjecti per adjuncta, aut cauſæ per effecta; aliud enim eſt munus intellectus theoretici in judicando, aliud practici, nam theoreticus intellectus de rerum veritate & falſiate, ſed practicus de rerum bonitate & malitia judicat.

52. Speculativum verſatur circa res ut res, & ut veræ ſunt :

53. Practicum circa res ut bonas vel malas :

objectum quidem intellectus eſt ens, ſed cum illud poſſit intellectui ſiſti ac repræſentari, vel ut conveniens cum principiis ſuis conſtituentibus ac definientibus, vel ut conveniens cum alio, tanquam vel finis, vel medium; priori reſpectu circa illud verſatur intellectus & judicium ſpeculativum, poſteriori reſpectu, circa idem verſatur intellectus & judicium practicum.

54. Eſtque vel abſolutum, vel comparatum.

Abſolutum practici intellectus judicium, tam diverſum eſt ſæpe à comparato, ut quod judicio abſolute judicatum fuit ut bonum, illud comparato judicetur ut malum, & vice verſa; nam judicium abſolutum tantum judicat rem vel eſſe bonam ſimpliciter, quia convenit cum lege, vel eſſe malam ſimpliciter, quia repugnat legi, ſed comparatum judicium judicat rem bonam hoc loco & tempore, omnibuſque circumſtantiis ſingularibus eſſe proſequendam, malam eſſe fugiendam: at hæc judicia poſſunt eſſe oppoſita, ut liquet in exemplo Medeæ, judicantis ſimpliciter eſſe bonum, ut maneret in patria, judico abſoluto, ſed illud reſcindentis judicio comparato.

55. Intellectus poſt intellectionem dicitur intellectus in habitu;

Ratio eſt, quia ſpecies intelligibiles reſervatæ in intellectu ibi ſunt per modum habitus, quatenus intellectum facilitant ad faciliùs & citius intelligendum.

56. Aliis memoria intellectualis :

57. Quatenus rerum ſpecies retinet;

Species, *ſcilicet, intelligibiles.*

58. Non tamen ſemper ideo actu cognoſcit :

Quia ſpecies non ſemper actu repræſentant res intelligibiles; alioquin homo, omnia ante cognita, ſemper cognoſceret.

59. Quia ad intelligendum opus eſt phantaſmatum concurſu.

60. Nam oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata.

Utraque theſis vera eſt, de intellectionibus plurimis, non de omnibus; nam quando anima cognoſcit ſe ipſam cognitione intuitiva, nullis eſt opus Phantaſmatibus.

Cognitio animæ intelligentis, alia eſt abſtractiva, alia intuitiva: prior ſic vocatur, quia fit per abſtractionem ſpecierum, materialium & ſenſibilium rerum, à materia & ſenſu: poſterior ſic dicitur, quia per eam anima intelligit abſque ulla abſtractione, & objectum præſens intuetur.

Phantaſma *vocatur ſpecies intelligibilis, quæ primum fuit ſenſu percepta, & inde ad intellectum delata: tali Phantaſmate non eget anima in cognitione intuitivâ, ſed in abſtractiva tantum.*

61. Voluntas etiam eſt potentia paſſiva;

Voluntas eſt potentia paſſiva, quatenus movetur ab objecte bono, activa, quatenus vult: paſſiva iterum, quatenus volitionem in ſe recipit.

62. Ideoque & aliunde ad agendum debet excitari :

Vide rationem datam theſ.42.

63. Hoc eſt objectum,

Objectum voluntatem movet ut finis, vel ultimus, vel ſubordinatus, qui eſt medium.

 64. Quod

64. Quod non movet voluntatem niſi ante ab intellectu fuerit cognitum:

Ratio eſt, quia ignoti nulla cupido.

65. Cognoſci debet objectum; non tantum ſimplici intellectus apprehenſione:

Ratio eſt, quia per ſimplicem apprehenſionem intellectus objectum nondum judicatur ut bonum; atqui debet judicari ut bonum, antequam poſſit movere voluntatem.

66. Sed requiritur intellectus judicium,

67. Non tantum abſolutum, ſed comparatum.

Comparatum judicium fertur de objecti voluntatis bonitate, quando illud judicatur bonum & appetendum, omnibus circumſtantiis expenſis; ideoque vocatur ultimum judicium, quia poſtremum eſt in actione, quæ fit deliberate, qualis eſt actio voluntatis in appetendo.

68. Ab hoc verè determinatur voluntas in agendo.

Non Phyſicè ſed moraliter, id eſt, judicium intellectus voluntatem determinat, ei rationes proponendo, ob quas objectum bonum ſit proſequendum, & malum fugiendum.

69. Voluntatis actiones ſunt, velle & nolle.

Velle, eſt amare, nolle, eſt odiſſe; huic opponitur utrique, non velle, & non nolle, id eſt, vel amoris vel odii negatio: velle & nolle, opponuntur contrarie; velle & non velle, item, nolle & non nolle, contradictorie.

70. Objectum, bonum & malum.

Bonum & malum in concreto opponuntur contrarie, in abſtracto privative: nam bonitas eſt habitus, & malitia privatio.

71. Circa bonum volendo, circa malum nolendo, verſatur.

Circa utrumque verſatur voluntas, interdum negative, id eſt, non volendo, non nolendo.

72. Neque poteſt malum velle, aut bonum nolle:

Formaliter, non materialiter, id eſt, voluntas non poteſt velle malum, quod intellectus judicat eſſe malum, licet poſſit velle, & ſæpe velit, id, quod eſt malum, ſed quod intellectus, erroneo judicio, judicavit eſſe bonum; ſic non poteſt nolle bonum, quod intellectus eſſe bonum judicavit, quamvis poſſit nolle, id quod bonum eſt, ſed quod intellectus erroneo judicio judicavit eſſe malum: & hoc eſt quod dicunt, voluntatem non poſſe velle malum, qua malum; non poſſe nolle bonum, qua bonum.

73. Licet poſſit utrumque non velle.

Sicuti, quando dormit homo, abſtinet ab actu & volendi & nolendi.

74. Cum fertur in bonum, vel fertur in finem, vel in media.

In finem, *ſcilicet, ultimum, quia omne bonum eſt vel finis ultimus, vel medium.*

75. Finem vult neceſſariò, item media cum fine neceſſariò connexa:

Ratio eſt, quia intellectus non poteſt non judicare, finem ultimum eſſe appetendum, uti & media, cum illo fine neceſſariò connexa, qua dicuntur eſſe illa, ſine quibus finis obtineri nequit.

76. Media alia vult indifferenter.

Ratio eſt, quia intellectus judicium indifferenter ſeſe habet circa media, quæ non neceſſario cum fine connexa ſunt; poteſt enim judicare, ex iis unum eſſe acceptandum, aliud eſſe rejiciendum.

77. Sive velit ſive nolit, ſemper determinatur ab ultimo intellectus practici judicio.

Ratio eſt, quia ultimum intellectus practici judicium plenam perfectamque objecti bonitatem voluntati ſiſtit ac repræſentat, ſine qua nulla ejus ſequitur appetitio; quemadmodum ſine plena perfectaque mali repræſentatione facta, quæ non fit niſi ab ultimo intellectus practici judicio, nulla ejus ſequitur averſatio.

78. Attamen determinatio libertatem ejus non tollit.

Determinatio, quæ à naturali principio interno oritur, libertatem tollit, quemadmodum ignis ad tendendum ſurſum, lapis ad tendendum deorſum, determinatur ab interno principio naturali, forma ſcilicet, ſua, ideo neutrum dicitur agere libere; ſed determinatio, qua ab intellectu determinatur voluntas, eſt voluntati extrinſeca, quia fit ab objecto judicato, quod voluntati eſt extrinſecum.

79. Quia

79. Quia neceſſitatem hypotheticam tantum infert.

Nam nulla neceſſitas hypothetica, id eſt, talis, quæ oritur ab aliqua conditione extra agentem poſita, libertatem tollit, qualiſcunque fuerit conditio, modo ſit externa, ſive antecedat, ſive concomitetur, ſive conſequatur actionem, quam facit neceſſariam.

80. Ex intellectu & voluntate oritur liberum arbitrium:

Oritur, *id eſt, componitur; intellectus enim & voluntas, cum conjunctim ſumuntur, conſtituunt liberum arbitrium; dicitur enim liberum, reſpectu voluntatis, & arbitrium, reſpectu intellectus, cum quo utroque eſt idem.*

81. Hoc eſt, facultas faciendi, quod, quando, & quantum intellectus faciendum eſſe judicat.

Eſt facultas, ergo non actus, non habitus; deinde eſt facultas, non Ethica, qua quis agit, quæ vult, ſine ulla reſtrictione legum, ſic enim ſolus Deus habet liberum arbitrium, ſed Phyſica, qua homo poteſt agere, quod, quando, quantum, & quamdiu lubet, per adminiculum bonorum, fortunæ, vel corporis, vel animi; tantum autem poteſt agere per ea, quantum lubet, id eſt, quantum ultimo intellectus practici judicio agendum eſſe judicat.

Sententiæ Trium-viri,

Circa

CAPUT DECIMUMQUINMUM.

DE Anima rationali, in *Principiis Philoſophiæ* nihil planè ſcribit *Carteſius*: quia hominem necdum ibi explicavit; at *In Meditationibus Metaphyſicis, med. 5.* diſcrimen inter Animam rationalem, quam vocat ſubſtantiam intelligentem, & corpus, quod vocat ſubſtantiam extenſam, indicat, & quidem reale, hoc argumento, quorum ideæ ſunt realiter diſtinctæ, ea ipſa realiter diſtinguuntur: ſed animæ rationalis, ſeu ſubſtantiæ intelligentis, & corporis, ſeu ſubſtantiæ extenſæ, ideæ ſunt realiter diſtinctæ, Ergo & ipſa inter ſe realiter diſtinguuntur. Probatur major, ſi omnes ideæ reſpondeant ideatis rebus, ergo quorum ideæ realiter ſunt diſtinctæ, ea ipſa ſunt realiter diſtincta; ſed verum prius. Ergo & poſterius. Probatur minor, typus & antitypus ſibi invicem reſpondent, idea eſt typus, res ideata eſt antitypus. Ergo idea & res ideata ſibi invicem reſpondent. Probatur minor primi ſyllogiſmi; quarum idearum una aliquid includit, quod nullo modo includit altera, & vice verſa, eæ ideæ realiter ſunt diſtinctæ, ſed animæ rationalis, ſeu ſubſtantiæ intelligentis idea, nihil includit, quod idea corporis naturalis, ſeu ſubſtantiæ extenſæ, & vice verſa. Ergo iſtæ ideæ realiter ſunt diſtinctæ inter ſe. Probatur minor. Si idea animæ rationalis, ſeu ſubſtantiæ intelligentis nihil includit extenſionis, idea corporis ſeu ſubſtantiæ extenſæ nihil includit intellectionis, Ergo idea prioris nihil includit ejus, quod includit idea poſterioris, & vice verſa; certe, in intellectione nulla invenitur longitudo, latitudo, craſſities, nulla figura, nulla partium diſtantia, nullus motus, nullus ſitus: contra in extenſione nihil invenitur intellectionis, alioquin omnis materia, aut omne corpus intelligeret. *Regius* in Phyſicis Cap. 12. agit de Anima Rationali, ſub titulo & vocabulo mentis, & definit hominem, animal mente præditum, ponitque mentem eſſe ſubſtantiam cogitantem, ejuſque eſſentiam aſſerit eſſe ſitam in ſola cogitatione, per quam intelligit, principium a quo in homine omnes actiones cogitativæ proficiſcantur: has vocat omnes illas actiones, quarum mens eſt conſcia ſibi, tales ſunt ſenſio, imaginatio, intellectio, ſeu ratio; eſtque hæc cogitatio, pro diverſa organorum diſpoſitione, varia; quamvis alii velint, mentem etiam in corpore exiſtentem, in ſentiendo, imaginando, intelligendo, nullatenus deſcendere à diſpoſitione organorum. Poſtea de mentis agit origine & de mentis habitibus, tum de variis ejus motibus, docet utrum ſit mens notius an corpus, atque inde tranſit, ad ſenſiones in ſpecie, & affectiones ſeu affectus, de quibus ante hac eſt actum. Sub eodem titulo mentis humanæ agit Circ. 20. toto ac poſtremo de Anima *Berigardus*, quem in compendium redigemus, & huic explicationi finem imponemus. Circa mentem humanam explicandam, ſic verſatur *Berigardus*, ut fuſiſſimè primam ex *Ariſtotelis* textibus ſententiam, quid de Anima rationali ſenſerit, exquirat; ac ſpeciatim moratur in eo, an *Ariſtoteles* mentem humanam ſenſerit immortalem, quod ita ſtatuiſſe integro libro, demonſtratum ivit, *Fortunatus Licetus*, *Philoſophiæ Profeſſor Patavinus*, aſſeritque inſuper, *Ariſtotelem* uon habuiſſe Animam rationalem, pro actu informante, nec unam in unoquoque homine, ſed unam in tota humana ſpecie, i. e. in omnibus hominibus, ac ſingulis ſimul ſumptis; quæ ſententia quoque *Averroïs* eſt. De Loco mentis humanæ, aut ſede Animæ rationalis, ex *Ariſtotele* nihil certi poſſe afferri pronuntiat: ſen-

ſententiam ſuam propriam paucis proponit; atque videtur ſtatuiſſe mentem humanam eſſe corpoream & tamen immortalem; nam negat hanc conſequentiam, ſi ſubſtantia aliqua eſt corporea. Ergo eſt mortalis, & pro inſtantia profert cœlum: quod ſicuti & terra, & totus mundus, non corrumpetur, aut annihilabitur, ex plerorumque ſententia, ſed tantum corpora mundana extremo judicii die renovabuntur, ac repurgabuntur, eruntque incorruptibilia, quod tantundem eſt atque immortalia. Profert porro materiam primam *Ariſtotelicam*, quam faciunt ingenerabilem & incorruptibilem *Peripatetici*: id ſaltem certum eſt, corpora glorificata fore incorruptibilia atque immortalia, & tamen manebunt corpora; ut hæc propoſitio non ſit vera, omne corporeum eſt mortale, licet oppoſita eſt veriſſima, omne incorporeum eſt immortale: atque ut ſententiam *Bergardi* paulo plenius inſpiciamus, dicit, nullam rationem impedire, *cur potius Anima rationalis non dicatur corpus æthereum, purius cœlis ipſis, à Deo creatum, ex nihilo ſingulis hominibus infuſum*, quodque à ſolo Deo deſtrui poteſt, ſive corrumpi per annihilationem, & quæ ritè recteque *ſpiritus* vocatur, reſpectu corporum mortalium, atque corruptibilium hîc in inferioribus. Poſtea nihil ferè ex ſua loquitur ſententia; ſed de intellectu agit agente & patiente, de ſpeciebus impreſſis & expreſſis, aliiſque huc ſpectantibus, ex mente *Peripateticorum*, atque ſic finem imponit Cap. 20. totique commentationi ſuæ, per dialogos inſtitutæ, *in tres Ariſtotelis libros de Anima.*

FINIS.

COLLEGIUM LOGICUM.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO PRIMA, *DE* PHILOSOPHIÆ ET LOGICÆ NATURA.

THESIS. I.

PHiloſophia perfecte definiri nequit,

2. Nec enim eſt una diſciplina aut habitus,

3. Sed plurium habituum compages.

4. Deſcribitur tamen Philoſophia, definitione imperfecta.

5. Philoſophia eſt, rerum divinarum & humanarum ex principiis per ſe notis naturali intellectus lumine collecta cognitio.

6. Res divinæ vocantur aliis neceſſariæ, quæ extra nos cauſas ſuas habent cur ſint vel fiant.

7. Res humanæ dicuntur aliis contingentes, quæ ut ſint vel fiant, in noſtro eſt arbitrio & poteſtate.

8. Hinc Philoſophia in duas partes dividitur, Theoreticam, & Practicam.

9. Theoretica complectitur tres ſcientias, Metaphyſicam, Mathematicam, & Phyſicam.

10. Harum objectum, ſunt res neceſſariæ;

11. Finis, θεωρία ſeu contemplatio.

12. Practica comprehendit tres prudentias; Ethicam, Oeconomicam, Politicam.

13. Harum objectum, ſunt res contingentes;

14. Finis, πρᾶξις ſive actio.

15. Logica Philoſophiæ ſic diviſæ non eſt pars.

16. Quia, nec ſcientia, nec prudentia, ſed ars eſt.

17. Finis enim ejus nec eſt θεωρία contemplatio, nec πρᾶξις actio, ſed ποίησις effectio.

18. Eſt namque ἕξις ποιητικὴ, habitus effectivus.

19. A praxi quis dicitur bonus vel malus; à poieſi peritus vel imperitus.

20. Unde πρᾶξις vulgo dicitur actio moralis, ποίησις effectio artificialis.

21. Logicæ æquipollet, quoad vocem, Dialectica.

22. Ejuſque genus eſt ars.

23. Non prout definitur, ordinata præceptorum congeries extra mentem.

24. Sed ut eſt in mente ars, ac definitur, habitus cum recta ratione effectivus.

25. Itaque male aſſignatur ejus genus ab aliis, ſcientia.

26. Nec enim objectum, nec finis ſcientiæ, Logicæ quadrat.

27. Male item habitus inſtrumentalis.

28. Quia relatum non eſt genus abſoluti.

29. Logica dividi ſolet in docentem & utentem:

30. Quæ non eſt diſtributio rei, ſed diſtinctio nominis.

31. Eadem enim eſt, quæ cum præcepta tradit, docens, cum iis utitur, utens dicitur.

32. Pro conſideratione tamen hac duplici, Logicæ finis & objectum ſunt gemina.

33. Logicæ docentis objectum, ſunt partim inſtrumenta cognitonis, partim inſtrumentorum iſtorum materia.

34. Inſtrumenta cognoſcendi ſunt quatuor; Definitio, Diviſio, Syllogiſmus, & Methodus.

35. Materia inſtrumentorum eſt; ex qua, & circa quam.

36. Materia ex qua ſunt affectiones Logicæ.

37. Materia circa quam, ſunt themata, i.e. res quæ definiri, dividi, concludi, ordinari poſſunt.

38. Finis Logicæ docentis eſt, naturam

materiæ duplicis explicare, & modum fabricandi inſtrumenta exponere.

39. Objectum Logicæ utentis, eſt proximum vel remotum.

40. Proximum, vel eſt mediatum, vel immediatum.

41. Mediatum eſt intellectus.

42. Immediatum, ſunt intellectus operationes.

43. Intellectus à Logica utente dirigitur, ſubjective; operationes ejus, objective.

44. Remotum, ſunt res omnes, etiam ficta & non entia.

45. Finis Logicæ utentis eſt, dirigere mentem in cognitione rerum, entium & non-entium.

46. Ex fine & objecto Logicæ docentis, inſtituitur ejus diviſio in thematicam & organicam.

47. Quæ diviſio non eſt generis in ſpecies, ſed integri in membra.

48. Thematica agit de themate & variis affectionibus, materia circa quam, & ex qua argumentorum.

49. Organica agit de ipſis inſtrumentis.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO SECUNDA,
DE
PRÆDICAMENTIS, IN GENERE:
ET
SUBSTANTIA, IN SPECIE.

THESIS I.

THema eſt, quicquid intellectui cognoſcendum proponi poteſt.

2. Cognitio, eſt repræſentamen rei in intellectu.

3. Cognitio (aliis notio) eſt prima, vel ſecunda.

4. Notio prima repreſentat rem intellectui immediate ut eſt in ſe.

5. Notio ſecunda repreſentat modum, quo mens rem prima notione apprehendit.

6. Thema, eſt ſimplex vel complexum; alii vocant terminum ſimplicem vel complexum.

7. Thema ſimplex unico mentis actu apprehenditur.

8. Thema complexum duobus pluribuſve mentis actibus apprehenditur.

9. Thema ſimplex eſt, vel univerſale vel ſingulare.

10. Univerſale, quod de pluribus ſuapte naturâ prædicari aptum eſt.

11. Singulare, quod de uno tantum prædicari aptum eſt.

12. Vocatur aliis individuum, quia non poteſt dividi in plura ejuſdem nominis ac naturæ.

13. Themata omnia ſimplicia, tum univerſalia, tum ſingularia, diſponuntur ſuis claſſibus, quæ Categoriæ vocantur.

14. Singularia infra collocantur ac baſin faciunt Categoriarum.

15. Univerſalia ſupra baſin ſuo quæque ordine collocantur.

16. Categoria eſt, ſeries rerum ſub eodem ſummo genere gradatim diſpoſitarum.

17. Categoriæ ſunt decem, una ſubſtantiarum, reliquæ accidentium.

18. Unde & decem ſumma genera ſunt, non quidem τῶν ὄντων, ſed τῶν κατηγορουμένων.

19. Ens vero genus ſummum non eſt;

20. Æque enim immediate prædicatur de individuo, atque de aliis.

21. At genus ſummum de individuis immediate prædicari nequit.

22. Imo ens, ne genus quidem dici poteſt, niſi æquivocum, aut, ut alii volunt, analogum.

23. Univocum ſaltem non eſt.

24. Quicquid de aliquo prædicari poteſt, in hiſce decem categoriis ponitur, vel directe, vel indirecte.

25. Di-

25. Directè in prædicamentis ſunt, Entia realia & poſitiva, ſimplicia & per ſe una, completa ſeu tota, univerſalia, diſtincta voce ſignificata.

26. Indirectè res in prædicamentis collocantur variis modis.

27. Fundamentaliter, ad categorias pertinent individua tanquam baſes:

28. Analogicè, Deus:

29. Collateraliter, differentiæ:

30. Reductive, concreta, aggregata, partes, principia, entia in fieri, modi rerum, & themata complexa:

31. Tranſcendentaliter, tranſcendentia:

32. Per accidens, entia intentionalia extra mentem, entia rationis, ficta poſſibilia, privationes:

33. Nec directè, nec indirectè, ſunt in prædicamentis, ficta impoſſibilia, & æquivoca ante factam diſtinctionem.

34. Prædicamentum Subſtantiæ præcedit categorias Accidentium.

35. Quia ſubſtantia prior eſt Accidente, naturâ, cognitione, dignitate:

36. Naturâ, eſt enim ſubſtantia cauſa accidentium:

37. Cognitione, Accidens enim per ſubſtantiam definitur:

38. Dignitate, quia nobiliſſimum habent modum prædicandi, ſc. eſſentialiter & in quid.

39. Subſtantia eſt ens per ſe ſubſiſtens.

40. Per ſe ſubſiſtere, eſt, non eſſe in alio, ut in ſubjecto.

41. Eſſe in alio, ut in ſubjecto, eſt, ita ineſſe alteri, ut non ſit pars, nec poſſit ſeparatum exiſtere extra illud.

42. Subſtantia *Ariſtoteli* dividitur in primam & ſecundam.

43. Subſtantia prima, aliis ſingularis, quæ non dicitur de ſubjecto.

44. Subſtantia ſecunda, aliis univerſalis, quæ dicitur de ſubjecto.

45. Dici de ſubjecto, eſt, quoad nomen & definitionem ſubjecto tribui.

46. Hæc diviſio non eſt generis in ſpecies, ſed analogi in ſua, ut loquuntur, analogata.

47. Prima enim ſubſtantia magis eſt & prius ſubſtantia, quam ſecunda;

48. Secunda quippe non eſt ſubſtantia, niſi quatenus ineſt primis.

49. Nam genera & ſpecies (ut ſubſtantiæ ſunt ſecundæ) non exiſtunt nec ſubſiſtunt niſi in individuis (quæ ſunt ſubſtantiæ primæ.)

50. Non ſunt tamen ſubſtantiæ ſecundæ in primis ut in ſubjecto, ſed ut eſſentia in ſuppoſito.

51. Accidentia non ſunt partes eſſentiæ ſubjecti in quo ſunt, multo minus tota eſſentia.

52. At ſecunda ſubſtantia, aut pars eſt eſſentiæ, aut tota eſſentia primarum.

53. Hinc fit, ut definitio ſubſtantiæ ſecundæ ſit etiam eſſentialis definitio primæ.

54. Nullius vero accidentis definitio eſt definitio ſubſtantiæ, nec primæ, nec ſecundæ.

55. Ideoque accidentia dicuntur de ſubſtantiis primis quoad nomen tantum, ſc. in concreto.

56. Nam accidentia in abſtracto, nec dicuntur de iis quoad nomen, nec quoad definitionem:

57. At ſubſtantiæ ſecundæ dicuntur de primo quoad utrumque.

58. Nam & nomen generis ac ſpeciei convenit individuis & definitio.

59. Subſtantiis ex *Ariſtotele* ſex vulgò tribuuntur, ſive proprietas, ſive notæ.

60. *Prima*: nulla ſubſtantia eſt in ſubjecto, ut accidens.

61. *Secunda*: quædam ſubſtantiæ dicuntur de aliis συνωνύμως vel univocè, ſc. ſecundæ.

62. *Tertia*: quædam ſubſtantiæ ſignificant τό δέτι, vel hoc aliquid, ſc. primæ.

63. *Quarta*: nulla ſubſtantia habet contrarium, id eſt, nec prima primæ, nec ſecunda ſecundæ eſt contraria.

64. *Quinta*: ſubſtantia nulla recipit magis & minus;

65. Quia conſiſtit in indiviſibili.

66. Hæc nota intelligi debet, vel de una eademque numero ſubſtantia, vel de pluribus ejuſdem ordinis, id eſt, vel primis inter ſe vel ſecundis inter ſe.

67. *Sexta*: Una eademque ſubſtantia ſingularis ſuſcipere poteſt ſui mutatione ac ſucceſſivè contraria, non tamen omnis ſed quædam.

POSITIONUM LOGICARUM Disputatio Tertia, DE QUANTITATE.

Thesis I.

Accidens definitur vulgò, ens ſubſtantiæ inhærens.

2. Inhærentia intelligitur non aptitudinalis ſed actualis.

3. Accidentis genera ſunt novem, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, & habitus.

4. Accidentium hic numerus oritur ex diverſitate quæſtionum, quæ de ſubſtantiis primis extrà eſſentialiter inſtitui poſſunt.

5. Quantitas primum tenet inter accidentia locum, quia ſequitur immediatè materiam, & immediatè ſubſtantiæ inhæret, alia accidentia eâ mediante.

6. Quantitas eſt accidens, quod per ſe partem habet extra partem:

7. Partem extra partem habere, eſt habere partes loco & ſitu differentes.

8. Hinc eſt, quod vulgo dicitur, quantitatis eſſentia eſſe ſita in extenſione partium ſituali, ſive in ordine ad locum.

9. Extenſio entitativa non eſt extenſio, ſed partium multitudo.

10. Quantitas eſt continua vel diſcreta.

11. Continua eſt, cujus partes communi termino copulantur:

12. Eſtque, vel fluens vel permanens.

13. Fluens eſt tempus, cujus partes, licet ſibi invicem connectantur, fluunt perpetuo, nec unquam conſiſtunt.

14. Partes temporis ſunt præteritum & futurum.

15. Termini, τὰ νῦν, ſive momenta.

16. Itaque, tempus præſens nullum eſt.

17. Et nihil temporis præſens eſt præter momentum, partium temporis copulam.

18. Tempus Ariſtoteli in Phyſicis definitur, Numerus motus ſecundum prius & poſterius.

19. Melius, menſura durationis, quæ eſt in motu.

20. Permanens quantitas continua, *Ariſtot.* 5. *Metaph. t.* 8. dicitur magnitudo.

21. Magnitudo eſt Linea, Superficies, Corpus, ſive corpulentia.

22. Linea eſt magnitudo uno modo diviſibilis, ſc. ſecundum longitudinem.

23. Superficies duobus modis, ſc. ſecundum longitudinem & latitudinem.

24. Corpus tribus modis, ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, ſeu craſſitiem.

25. In hiſce omnibus Magnitudinis ſpeciebus obſervari debent partes & termini.

26. Magnitudo componitur ex partibus non ex terminis.

27. Pars una quæque Magnitudinis eſt Magnitudo, habetque partem extra partem:

28. Hinc omnis magnitudo in infinitum dividi poteſt:

29. Si enim dividendo ad partem perveniri poſſit indiviſibilem, aut pars magnitudinis non eſſet, aut magnitudo componeretur ex indiviſibilibus, contra quantitatis definitionem.

30. Itaque, in nulla magnitudine pars minima dari aut mente concipi poteſt, quin eâ minor dari aut concipi poſſit.

31. Et nulla magnitudo in terminos dividi poteſt:

32. Terminus enim, ut terminus, indiviſibilis eſt.

33. Terminus & claudit magnitudinem, & copulat ejus partes.

34. Unde vulgo diſtinguitur, in terminantem & copulantem.

35. Terminus actu terminans non eſt copulans.

36. Terminus actu copulans non eſt terminans.

37. Terminus copulans dicitur communis, quia eſt principium unius partis & finis alterius.

38. Lineæ terminus, eſt punctum;
39. Superficiei, linea;
40. Corporis, ſuperficies.
41. Linea nunquam exiſtit actu ſine ſuperficie, nec ſuperficies ſine corpore:
42. Natura tamen, eſſentia, & definitione, differunt.
43. Ideoque ratione ſeparantur & abſtrahuntur à ſe invicem.
44. Quantitas diſcreta eſt, cujus partes communi termino non copulantur, diciturque numerus.
45. Numerus eſt, vel materialis, concretus, numeratus; vel formalis, abſtractus, numerans.
46. Ille nihil eſt aliud quam ipſæ res quæ numerantur, ut tres homines, qui ternario numero numerantur.
47. Hic eſt, quo numeramus, ut unum, duo, tria, & quem definivimus th. 44.
48. Ex definitione ſequitur, unitatem non eſſe numerum.
49. Numerus omnis finitus eſt, neque dari poteſt numerus actu infinitus.
50. Numeri cauſa, eſt diſtinctio rerum, vel realis vel mentalis.
51. Unde nonnullis dicitur, interdum ens reale, interdum rationis.
52. Locus ab *Ariſt. c. 6. Categ.* ad Quantitatem continuam refertur, quia in Phyſicis eum definit, ſuperficiem corporis proxime ambientis locatum.
53. Sed nec locus ad quantitatem continuam bene refertur, nec per ſuperficiem bene definitur.
54. Motus & oratio ſunt quanta per accidens.
55. Quia quanta ſunt, ob id in quo ſunt, quod quantum eſt.
56. Pondus non eſt quantitas, ſed qualitas, gravitas puta & levitas.
57. Multo minus quantitas intenſiva; talis quippe non eſt:
58. Quia eſſentia quantitatis eſt extenſio, non intenſio.
59. Notæ quantitatis ex *Ariſt. c. 7. Categ.* tres ſunt.
60 *Prima.* Quantitati nihil eſt contrarium.
61. *Secunda.* Quantitas non recipit magis & minus.
62. *Tertia.* A quantitate res dicuntur æquales vel inæquales, pares vel impares.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO QUARTA, *DE* QUALITATE.

THESIS. I.

Qualitas eſt accidens, à quo ſubjectum quale duntaxat dicitur.
2. Qualitatis ſpecies ſunt 4, Habitus & diſpoſitio, Potentia & Impotentia naturalis, Patibilis qualitas & Paſſio, Forma & Figura.
3. Duo ſingularum ſpecierum nomina non indicant diverſitatem ſpecificam, ſed ſolum diverſitatem gradus, aut temporis, aut circumſtantiæ alterius, quæ ſpeciem non variat.
4. Habitus eſt, qualitas adventitia ad opeperandum cum facilitate: diſpoſitio eſt, habitus imperfectus.
5. Habitus eſt, vel infuſus, ut fides, vel concreatus, ut juſtitia originalis, vel innatus, ut peccatum originale, vel acquiſitus, ut ars, &c.
6. Habitus acquiſitus eſt vel corporis vel animi.
7. Habitus animi eſt intellectualis vel moralis.
8. Intellectualis, ſunt Scientia, Ars, Prudentia.
9 Moralis, ſunt Fortitudo, Temperantia, &c.
10. Neuter cadit in Bruta.
11. Quæ enim ex habitu morali vel intellectuali videntur agere, ea ad inſtinctum &

memoriam ac phantaſiam referri poſſunt.

12. Habituum acquiſitorum cauſæ ſunt actiones;

13. Actiones habitum antecedentes & acquiſitum conſequentes non differunt ſpecie ſed gradu.

14. Habitus non corrumpuntur ſolâ actionum intermiſſione, ſed actione contrariâ aut ſaltem diſparatâ.

15. Potentia naturalis eſt, qualitas ſenſibus non obvia, qua ſubjectum eſt aptum ad agendum aut patiendum: impotentia eſt diminuta potentia.

16. Potentia naturalis eſt, activa vel paſſiva, prima vel ſecunda.

17. Activa, eſt principium tranſmutationis in alio quatenus eſt aliud.

18. Paſſiva, eſt principium tranſmutationis ab alio quatenus eſt aliud.

19. Prima, quæ immediatè fluit à forma.

20. Secunda, quæ etiam fluit ab organi & materiæ diſpoſitione.

21. Qualitas patibilis eſt, quæ paſſionem efficit in ſenſu: paſſio eſt, cum citò evaneſcit.

22. Differunt principio, quia hæc ex ſubita perturbatione oritur, illa ex firmioribus cauſis, tum etiam permanentia, quod hæc facilius, illa difficilius tollatur.

23. Patibilis qualitas eſt prima vel ſecunda:

24. Prima, vel ſimpliciter, ut lux cœleſtis quæ prior eſt omnibus, vel in inferioribus, ut calor, frigus, humiditas, ſiccitas.

25. Secunda, ſunt qualitates aliæ ſenſibiles, ſapor, odor, color, gravitas, levitas, &c.

26. Figura eſt, qualitas orta ex terminatione magnitudinis: forma eſt figura cum colore.

26. Figura eſt rerum Mathematicarum, forma Phyſicarum.

28. Qualitas habet contrarium.

29. Hæc nota reperitur tantum in prima & tertia ſpecie;

30. Nec tamen in omnibus primæ & tertiæ ſpeciei qualitatibus.

31. Qualitas recipit magis & minus, ſeu intenditur & remittitur.

32. Hæc nota omnibus qualitatis ſpeciebus convenire videtur præter quartam.

33. Qualitas omnis intenditur & remittitur, quæ aliam habet qualitatem, vel contrarie, vel privative ſibi oppoſitam.

34. Intenſio fit in qualitate per liberationem à contraria vel à privatione:

35. Remiſſio per admixtionem contrariæ vel privationis.

36. Unde intenſio eſt, alteratio à minore qualitatis gradu ad majorem, remiſſio contra, à majore gradu ad minorem.

37. Recipere magis & minus, ſi ſignificet, capere plures aut pauciores gradus eſſentiales in eodem ſubjecto, idem eſt quod intendi & remitti.

38. Quo ſenſu, nota hæc vera eſt de qualitatibus in abſtracto: ſic albedo & calor dicuntur intendi & remitti.

39. Recipere magis & minus, ſi ſignificet prædicari per adverbia magis & minus, tum convenit qualitatibus in concreto, ut album & calidum eſt magis vel minus tale.

40. A Qualitate res dicuntur ſimiles vel diſſimiles.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO QUINTA,
DE
RELATIS.

THESIS. I.

RElata ſunt, quæ id ipſum, quod ſunt, aliorum eſſe dicuntur, aut alio quovis modo ad aliud referuntur.

2. Relata, alia ſunt ſecundum dici, alia ſecundum eſſe.

3. Relata ſecundum dici, ſunt entia abſoluta,

luta, quæ à nobis concipiuntur atque explicantur, ac ſi eſſent relata.

4. Relatorum ſecundum eſſe totum eſſe eſt reſpectivum, ſeu referri ad aliud.

5. Diſcrimen inter relata ſecundum dici & ſecundum eſſe non tam in relationibus quam in vocibus ſitum eſt.

6. Nam vox quæ primario ſignificat relationem, conſequenter ſubjectum, ſignificat relatum ſecundum eſſe.

7. Vox quæ primario ſignificat rem abſolutam, conſequenter relationem, ſignificat relatum ſecundum dici.

8. Relata ſunt vel realia vel rationis.

9. Relata realia ſunt, quæ ſua naturâ referuntur ad aliud.

10. Horum tria ſunt genera. 1. cum extrema ſunt entia. 2 cum ſunt reipſa ſeu realiter diſtincta. 3. cum ordo eorum non dependet à mente.

11. Relata rationis ſunt, quæ ſola mentis operatione referuntur ad aliud.

12. Horum tria ſunt genera, vel cum entia rationis ad ſe invicem referuntur, ut genus & ſpecies, vel cum extrema non ſunt realiter diſtincta, ut identitas, quæ eſt relatio ſui ipſius ad ſemet, vel cum relatio fingitur ab intellectu, ut cum dextrum & ſiniſtrum dicuntur relata.

13. Relata realia ſunt, vel prædicamentalia vel tranſcendentalia.

14. Tranſcendentalia, quæ referuntur ad aliud non ſub ratione puri termini, ſed & ſub ratione cauſæ aut effecti, &c.

15. Prædicamentalia, quæ ad aliud referuntur ſub ratione puri termini.

16. Ad Relationis prædicamentum pertinent, Relata ſecundum eſſe, realia, prædicamentalia, non item ſpecies oppoſitæ illis.

17. Abſtractum relati eſt relatio, quæ eſt habitudo unius ad aliud.

18. Itaque in omni relatione duo ſunt: unum, quod refertur; aliud, ad quod refertur.

19. Quod refertur, ſubjectum dicitur, illud, ad quod ſubjectum refertur, dicitur terminus.

20. Inter hæc gemina eſt relatio, una ſubjecti ad terminum, altera termini ad ſubjectum.

21. Itaque, omnia relata ſunt mutua.

22. Relata non mutua, nulla ſunt, ſed videntur talia ob defectum vocabulorum.

23. Quod in una relatione eſt ſubjectum in altera eſt terminus, & contra.

24. Subjectum cum relatione vocatur relatum.

25. Terminus cum relatione oppoſita correlatum.

26. Si relato & correlato idem ſit nomen, vocantur relata æquiparantiæ.

27. Si nomen utrique ſit diverſum, diſquiparantiæ.

28. Subjectum & terminus ad relationis prædicamentum non pertinent, ſed tantum relatum & correlatum, ac, quæ intercedit inter utrumque, relatio.

29. Præter ſubjectum & terminum in quibuſdam relationibus requiritur fundamentum diſtinctum ab utroque.

30. Fundamentum eſt quo mediante relatio ſubjecto inhæret:

31. Hoc non in omnibus eſt diſtinctum à ſubjecto & termino.

32. Non in iis relationibus, quæ ex ſola ſubjecti & termini coëxiſtentia oriuntur,

33. At in aliis, quæ ſic non oriuntur, diſtinctum eſt ab utroque.

34. Fundamentum relationis tum ſemper eſt accidens abſolutum.

35. Relata habent contrarium, non omnia, ſed quædam.

36. Relata recipiunt magis & minus, non omnia ſed quædam:

37. Utraque nota convenit iis, quorum fundamenta vel ſubjecta ſunt contraria aut magis & minus recipiunt.

38. Relata reciprocantur, omnia, ſc. in caſu obliquo.

39. Relata ſunt ſimul naturâ, omnia, ſc. quatenus ſunt relata.

40. Relata ſunt ſimul cognitione, omnia, ſc. ut ſic, formaliter, quatenus ſunt relata.

41. Relationes non ſunt entia realia realiter diſtincta à ſubjecto, fundamento, aut termino.

42. Multo minus accidentia Phyſica, ad modum qualitatum inhærentia,

43. Sed accidentia Logica, quorum eſſe non eſt ineſſe, ſed ad ſubjectum referri illudque quovis modo afficere;

44. Hinc eſt, quod relationes, nec componant, nec mutent ſubjectum.

POSI-

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO SEXTA, DE SEX POSTREMIS PRÆDICAM.

THESIS. I.

POſtrema ſex prædicamenta (ſicut & relationis) non complectuntur accidentia Phyſica, i. e. entitate diſtincta, ſed Logica, i. e. modo prædicandi diverſa.

2. Itaque, definiri debent non per entia ſed per modos, entium.

3. Hi modi entium diverſi diverſum fundant modum prædicandi.

4. Actio eſt modus, quo quippiam dependet à cauſa efficiente.

5. Paſſio eſt modus, quo quippiam dependet à ſubjecto recipiente.

6. Actio & paſſio non ſunt modi diverſi, multò minus eſſentiæ diſtinctæ.

7. Sed enim idem modus ſunt, reſpectu tantum diverſo diverſimode definitur.

8. Itaque generaliter utraque definiri poteſt, modus quo res quæpiam eſt in fieri, aut potius, ipſum τὸ fieri rerum.

9. Hoc fieri, aut modus in fieri, ut reſpicit principium à quo proficiſcitur, dicitur actio: ut ſubjectum reſpicit, in quo recipitur, dicitur paſſio.

10. Hinc ratione tantum diſtinguuntur actio & paſſio.

11. Actio ut actio requirit agens, terminum à quo, terminum ad quem.

12. Non requirit ſubjectum per ſe, ſed ratione termini ad quem.

13. Itaque, non omnis actio requirit ſubjectum, ſed ea ſolum, quæ terminum habet per ſe non ſubſiſtentem, eumque, ſubſtantiam completam.

14. Actio, cum ſubjectum habet, non eſt in agente ſed in patiente.

15. Hoc tamen non intelligendum eſt de actione formaliter, ut eſt actio, ſed materialiter, ut eſt paſſio;

16. Sunt enim unus idemque, & modus, & motus.

17. Actionum & paſſionum differentia ſumitur à termino ad quem.

18. Alia eſt ex nihilo, alia ex ſubjecto.

19. Ex nihilo, vocatur creatio, cui opponitur annihilatio.

20. Ex ſubjecto, eſt vel immanens vel tranſiens.

21. Immanens, cujus terminus eſt in agente, non tamen quà agente, ſed quà patiente.

22. Nam in illa actione Agens & Patiens idem ſunt.

23. Tranſiens, cujus terminus eſt extra agens in alio.

24. Eſtque, vel ad ſubſtantiam, vel ad quantitatem, vel ad qualitatem, vel ad ubi.

25. Ad ſubſtantiam dicitur generatio, cui opponitur corruptio.

26. Ad quantitatem dicitur accretio, cui opponitur diminutio.

27. Ad qualitatem dicitur alteratio, quæ multis modis pro diverſitate termini ad quem ſubdividitur.

28. Ad ubi dicitur motus localis, qui etiam varie dividitur.

29. Actio etiam dividitur in perficientem & corrumpentem.

30. Perficiens, cum patienti aliquid accedit, & nihil decedit.

31. Verſaturque inter terminos à quo & ad quem privativè oppoſitos.

32. Corrumpens, cum patienti aliquid accedit & aliud decedit.

33. Verſaturque inter terminos à quo & ad quem contrarios.

34. Actioni & paſſioni convenit, habere contrarium, & recipere magis & minus.

35. Sed non per ſe, verum ratione termini ad quem.

36. Ideoque non omnibus ſed quibuſdam tantum convenit.

37. Ubi eſt modus quo res finitæ alicubi eſſe dicuntur.

38. Deus non eſt alicubi ſeu in aliquo ubi, ſed ubique;

39. Unde

39. Unde ipſi tribui ſolet ubi repletivum, quia omnia replet.

40. Creaturarum ubi, eſt vel circumſcriptivum vel definitivum.

41. Circumſcriptivum ubi, eſt modus exiſtendi alicubi, ut ex iſto ubi alia corpora excludantur;

42. Convenit ſolis corporibus naturalibus.

43. Definitivum ubi, eſt modus exiſtendi alicubi, ut ex eo ubi alia corpora non excludantur;

44. Competit ſolis ſpiritibus finitis.

45. Quando eſt modus, quo res finitæ aliquando; id eſt, in aliqua temporis differentia, eſſe, fuiſſe, vel fore, dicuntur.

46. Deus non aliquando, ſed ſemper eſt.

47. Qui modus exiſtendi, dicitur duratio infinita, & unâ voce, æternitas.

48. Creaturarum quando, eſt modus perſeverandi in exiſtentia permanente vel ſucceſſiva.

49. Prior, dicitur ævum, competitque ſpiritibus finitis.

50. Poſterior, dicitur tempus, competitque corporibus.

51. Situs eſt modus corporis reſultans ex ordine partium inter ſe.

52. Situs mutari nequit ſine mutato ubi, ſed ubi mutari poteſt non mutato ſitu.

53. Non ergo ſitus & ubi debent confundi.

54. Nam ubi ſignificat ordinem totius ad locum, ſitus ordinem partium inter ſe.

55. Non eſt tamen ſitus formaliter relatio, ſed relatio ex ſitu naſcitur.

56. Habitus eſt modus, quo veſtis aut aliquid inſtar veſtis corpori appoſitum, appenſum, aut alio quovis modo adjunctum eſt.

POSITIONNUM LOGICARUM
DISPUTATIO SEPTIMA,
DE
PRÆDICABILIBUS.

THESIS I.

Ex rerum in prædicamentis diſpoſitarum collatione, oriuntur notiones ſecundæ, ſive affectiones Logicæ.

2. Hæ ſunt vel ſimplices vel conjunctæ.

3. Simplices, quæ ſingulis rebus ſeorſim conveniunt;

4. Conjunctæ, quæ pluribus rebus conjunctim conveniunt.

5. Simplices ſunt, Prædicabilia, totum & pars, cauſa & cauſatum, ſubjectum & adjunctum.

6. Prædicabilia ſunt, quæ vere, proprie, naturaliter, atque immediate, de alio aut pluribus affirmantur.

7. Ea ſunt numero quinque.

8. Ex iis ſunt duo univerſalia, Genus & Species.

9. Genus eſt, quod de pluribus ſpecie differentibus prædicatur in quæſtione, qua quæritur, quid ſit res.

10. Specie differre eſt differre eſſentialiter.

11. Eſſentialiter differunt, quando in eſſentia unius ponitur quod non eſt in eſſentia alterius.

12. Species eſt, quæ collocatur ſub genere, directe.

13. Genus eſt ſummum, vel ſubalternum:

14. Summum, quo non eſt ſuperius genus, ſubalternum contra.

15. Species eſt ſubalterna, vel infima.

16. Subalterna, qua eſt alia inferior ſpecies, infima contra.

17. Genus & ſpecies ſubalterna, non differunt reipſa, ſed reſpectu diverſo.

18. Genus ſubalternum dicitur reſpectu inferiorum, ſpecies reſpectu ſuperiorum.

19. Genus non poteſt conſervari in una ſpecie, ſed poteſt ſpecies conſervari in uno individuo.

20. Itaque, malè nonnulli vocant individua ſpecies ſpecialiſſimas.

21. Species ſpecialiſſima eſt, quæ de pluribus numero differentibus prædicatur in quæſtione, quâ quæritur, quid ſit res.

22 Differentia eſt, quâ res à re differt.

23. Eſtque vel accidentalis vel eſſentialis.

24. Accidentalis pertinet ad 4 & 5 prædicabile.

25. Eſſentialis eſt, quæ addita generi ſpeciem conſtituit, eamque ab aliis ſpeciebus eſſentialiter diſtinguit.

26. Hinc dicitur ratione generis diviſiva, ratione ſpeciei conſtitutiva.

27. Differentia eſſentialis definitur, quæ de pluribus numero vel ſpecie differentibus prædicatur eſſentialiter, in quæſtione, quâ quæritur, qualis ſit res.

28. Itaque alia eſt generica, quæ de pluribus ſpecie, alia ſpecifica, quæ de pluribus numero differentibus, prædicatur.

29 Proprium, ſcil. quarto modo, eſt, quod non declarat quid res ſit & tamen ſoli ineſt & cum ea reciprocatur.

30. Proprium eſt vel internum vel externum.

31. Internum emanat ab eſſentia ſubjecti.

32 Externum ponitur in ſubjecto, poſitâ causâ extra ſubjectum.

33. Internum à ſubjecto in quo eſt ſeparari nequit, nec ſeparatione reali, nec mentali.

34. Nec poteſt ſubjecto alteri ſpecie diverſo communicari.

35. Accidens eſt, quod adeſt & abeſt ſine ſubjecti interitu.

36. Quæ definitio intelligenda eſt diviſim, non conjunctim.

37. Interitus intelligitur, tum Phyſicus, rei corruptio, tum Logicus, contradictio.

38. Accidens eſt ſeparabile vel inſeparabile.

39. Separabile, quod reverâ ſeparari poteſt, viribus naturæ.

40. Inſeparabile, quod viribus naturæ ſeparari nequit:

41. Poteſt tamen ſeparari virtute ſupernaturali;

42. Item per ſeparationem mentalem, non tantum ſimplicem, ſed & complexam.

43. Et in hoc differt à proprio, quod ſeparatione mentali nullo modo à ſubjecto ſeparari poteſt.

44. Licet ſubjectum ſeparari poſſit à proprio, ſeparatione mentis ſimplici, non item complexa:

45. At ſubjectum ſive ſpecies ne quidem ſimplici mentis abſtractione à differentia eſſentiali ſeparari poteſt.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO OCTAVA,
DE
TOTO ET PARTE, CAUSA ET CAUSATO IN GENERE.

THESIS. I.

Totum dicitur, vel negativè vel poſitivè.

2. Totum negativè dicit partium carentiam, idemque eſt, quod indiviſibile.

3. Unde, cum Deus dicitur totus ubique, aut anima tota in corpore, id eſt, non per partes.

4. Totum poſitive, ponit partes, ad quas dicit reſpectum.

5. Unde benè dicitur, conſtare plurium, id eſt, partium unione.

6. Hoc totum hic ſpectatur, & à partibus unitis non differt realiter:

7. Differt tamen hoc modo, aut à partibus ſingulis, aut à ſimul etiam ſumptis, ſed non unitis.

8. Par-

8. Partes ſunt priores naturâ quam totum, vel ſecundum exiſtendi conſecutionem, vel ſecundum cauſalitatem.

9. Hinc notiores ſunt toto ſimpliciter & cognitione diſtinctâ.

10. Totum eſt per ſe vel per accidens.

11. Totum per ſe eſt, cum, vel totum eſt de eſſentia partium, vel partes ſunt de eſſentia totius:

12. Prius vocatur totum conſtituens & potentiale: poſterius, conſtitutum & actuale.

13. Conſtituens, quia hoc totum eſſentiam partium conſtituit.

14. Potentiale, quia partes ſuas continet potentiâ.

15. Conſtitutum, quia ejus eſſentia à partibus conſtituitur.

16. Actuale, quia ſuas partes continet actu.

17. Totum conſtituens & potentiale eſt genus reſpectu ſpecierum, aut ſpecies reſpectu individuorum.

18. Unde ſolet vocari totum univerſale vel Logicum.

19. Totum conſtitutum & actuale habet partes, vel ratione vel reipsâ diſtinctas.

20. Quæ partes ratione diſtinguuntur, eæ conſtituunt totum formale ſeu Metaphyſicum:

21. Hoc nihil eſt aliud, quam definitum reſpectu partium definientium, generis & differentiæ.

22. Quæ partes reipsâ diſtinguuntur, vel ſe mutuo penetrant, & conſtituunt Totum Phyſicum, vel ſitu diſcrepant, & conſtituunt Totum Mathematicum.

23. Totum Phyſicum, aliis eſſentiale, eſt compoſitum reſpectu materiæ & formæ.

24. Totum Mathematicum, aliis integrale, eſt, quod habet partem extra partem.

25. Hoc eſt, continuum vel diſcretum.

26. Utrumque vel ſimilare vel diſſimilare.

27. Similare habet partes ejuſdem inter ſe nominis ac naturæ.

28. Diſſimilare habet partes diverſi inter ſe nominis ac naturæ.

29. Totum per accidens, eſt cauſa reſpectu diverſorum effectorum, & contra: ſubjectum reſpectu diverſorum adjunctorum, & contra.

30. Cauſa eſt, cujus vi res eſt.

31. Principium latius eſt, quam cauſa.

32. Omnis enim cauſa eſt principium, non contra.

33. Cauſatum eſt, quod à cauſis conſtituitur.

34. Omnis cauſa naturâ eſt prior cauſato:

35. Ideoque & notior cognitione diſtinctâ.

36. Non omnis tamen tempore eſt prior cauſato.

37. Cauſa eſt vel interna vel externa.

38. Interna, quæ ingreditur cauſati eſſentiam ut pars.

39. Externa, quæ extra cauſati eſſentiam manet.

40. Interna eſt materia & forma; externa, efficiens & finis.

41. Itaque 4 ſunt in univerſum cauſæ, non plures, non pauciores.

42. Idea non eſt quintum genus cauſæ, ſed vel ad cauſam efficientem minus principalem, vel ad formam reduci poteſt.

43. Cauſæ internæ aliquam in cauſando imperfectionem involvunt quia cauſant componendo: externæ non item.

44. Hinc Deus vicem poteſt ſuſtinere cauſæ externæ; internæ non item.

45 Cauſæ internæ inter ſe & cum externis neceſſario conjunguntur: externæ quidem inter ſe, cum internis non item.

46. Cauſæ internæ quia ſimul cauſant, cauſatum earum communi nomine vocatur compoſitum:

47. Cauſatum efficientis vocatur effectum; finis, medium vel deſtinatum.

48. Communis cauſarum affectio eſt ſubordinatio.

49. Cauſæ ſubordinatæ ſunt, quarum una dependet ab altera.

50 Cauſæ dependent à ſe invicem, vel quoad exiſtentiam, vel quoad cauſalitatem, vel quoad utrumque.

51. Totidem modis ſibi invicem ſubordinantur.

52 Quæ quoad exiſtentiam tantum ſibi invicem ſubordinantur, aut quoad cauſalitatis exercitium in genere, eæ ſubordinantur ſibi invicem accidentaliter, aut per accidens.

53. Quæ vero ſibi invicem quoad cauſalitatis exercitium ad effectum tale, hoc vel il-

lud, ſubordinantur, eæ ſubordinantur ſibi invicem per ſe eſſentialiter.

54. Itaque, cauſa eſſentialiter alteri ſubordinata exigit. 1. ut à ſuperiori ad cauſandum moveatur. 2. ut moveatur ad effectum tale.

55. Cauſa accidentaliter alteri ſubordinata requirit, ut vel cauſa inferior ab alia ſuperiore nullo modo moveatur, vel ſalten non moveatur ad effectum tale.

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO NONA, *DE* MATERIA, FORMA, FINE.

THESIS. I.

Materiæ vox ſignificat, vel objectum, & dicitur materia circa quam, vel ſubjectum, & dicitur materia in qua, vel id ex quo aliquid fit vel conſtat, & dicitur materia ex qua.

2. Significatu tertio proprie cauſa eſt.

3. Cauſalitas materiæ eſt, formas excipere eaſque ſuſtinere, & cum forma cauſatum conſtituere.

4. Unde cauſatum materiæ proximum ſed inadæquatum eſt forma; remotum ſed adæquatum eſt totum compoſitum: illud vocant Scholaſtici, cauſatum quo; hoc, cauſatum quod.

5. Materia eſt vel prima vel ſecunda: illa eſt univerſalis, hæc particularis.

6. Neque materia prima alia eſt aut diverſa à ſecunda, ſed differt ab illa, fere ut genus à ſpecie.

7. Materia prima certam habet formam, qua particulare aliquod ens cum ea conſtituit.

8. Materia prima conſideratur ab omni forma per mentem præciſa; inde dicitur informis.

9. Hinc, non dicitur ſic quod reipſa ab omni forma ſeparari poſſit; hoc enim fieri nequit.

10. Materia utraque, tam prima quam ſecunda, eſt vel compoſitionis (alii dicunt immanens) ex qua res conſtat, vel generationis (alii dicunt tranſiens) ex qua res fit.

11. Dicitur tranſiens, non quod materia tranſire poſſit, ſed quia, antequam ultimam formam accipiat, per illam formæ & diſpoſitiones tranſeant.

12. Forma eſt cauſa interna per quam res eſt id quod eſt.

13. Ejus cauſalitas eſt, materiam informare & cum materia compoſitum conſtituere.

14. Forma eſt materialis vel immaterialis.

15. Materialis, quæ producitur ex potentia materiæ, immaterialis contra.

16. Produci ex potentia materiæ, eſt, ita in fieri dependere à materia, ut materia actionem producentis ſuâ cauſalitate promoveat ac juvet.

17. Forma etiam eſt ſubſtantialis vel accidentalis.

18. Dari formas ſubſtantiales, præter argumenta alia, evincit diverſorum accidentium in diverſis ſubjectis concurſus, & alterati corporis ad naturalem ſtatum reductio.

19. Forma ſubſtantialis non incurrit in ſenſus per ſe:

20. Nec variatur gradibus;

21. Eſt principium proprietatum atque operationum.

22. Forma etiam alia eſt principalis, alia diſponens.

23. Principalis tantum eſt ſubſtantialis, & unica in uno compoſito;

24. Inſtrumentalis eſt, vel ſubſtantialis, vel accidentalis, & poteſt eſſe multiplex in uno compoſito.

25. Principalis forma ſpeciem per ſe conſtituit.

26. Diſponens forma, qua talis, non conſtituit ſpeciem; ſed materiam aptam facit ad recipiendam principalem.

27. Diviſio formæ in genericam & ſpecificam vitioſa eſt, quia nulla eſt forma generica, ſed omnis eſt ſpecifica:

28. Quæ vulgo dicitur forma generica, materiæ habet rationem potius quam formæ, reſpectu compoſiti ultimi, quod à forma ſpecifica conſtituitur.

29. Nec bona eſt diviſio formæ in aſſiſtentem & informantem, quia nulla eſt aſſiſtens, ſed omnis eſt informans.

30. Finis eſt cauſa externa, quæ ſui amore efficientem excitat ad agendum;

31. Quæ definitio intelligi debet de fine in intentione, non item in executione.

32. Finis enim in executione eſt effectum potius quam cauſa.

33. In illa excitatione efficientis ad agendum conſiſtt cauſalitas finis, quæ vulgo motio Metaphorica dicitur.

34. Dicitur motio Metaphorica, non quod non ſit vera motio, ſed quod non ſit Phyſica aut qualis eſt efficientis, immediate tendens in cauſatum.

35. Ut finis cauſalitatem ſuam exerceat, debet cognoſci.

36. Non ipſa tamen cognitio, ejus eſt cauſalitas, ſed conditio ſine qua non.

37. Itaque finis movet, non ſecundum eſſe cognitum, ſed ſecundum eſſe reale;

38. Non ſecundum eſſe reale actuale, ſic enim eſt effectum, ſed poſſibile, & ſic eſt cauſa.

39. Finis eſt cujus vel cui: ille, quem efficiens expetit; hic, in cujus gratiam expetit aliquid.

40. Finis eſt principalis, quem agens primario, & ſecundarius, quem ſecundario expetit.

41. Finis eſt ſubordinatus, qui refertur ad ulteriorem finem, & ultimus, qui non.

42. Omnia agunt propter finem ultimum, vel virtualiter & implicite, ut res inanimes & plantæ, & bruta, vel formaliter & explicite, licet non ſemper, ut homines.

43. Homines cognoſcunt finem propter quem agunt ut finem, bruta rem cognoſcunt quæ eſt finis, plantæ & res inanimæ neutrum cognoſcunt, ſed tendunt in finem cognitum à Deo, à quo diriguntur.

ANNEXA.

1. *Quicquid habet materiam, habet & formam.*

2. *Quicquid habet formam, habet & materiam.*

3. *Materia prima eſt ingenerabilis & incorruptibilis, ſed producta eſt per creationem & non poteſt deſinere niſi per annihilationem.*

4. *Poſita forma ponitur formatum.*

5. *Formæ, quanto dant eſſe nobilius, tanto ſunt nobiliores.*

6. *Forma Subſtantialis conſtituta eſt in indiviſibili.*

7. *Omnis finis eſt bonum quid.*

8. *Finis & bonum reciprocantur.*

9. *Acquiſito fine ceſſat actio.*

10. *Finis non habet modum aut menſuram.*

11. *Media habent modum & menſuram à fine.*

12. *Media ſunt bona bonitate finis.*

13. *Finis eſt prior mediis.*

14. *Qui vult finem, vult etiam media ad finem.*

15. *Finis, qui primus eſt in intentione, eſt ultimus in executione.*

16. *Quo finis eſt ulterior, eo melior.*

17. *Hinc finis ultimus eſt optimus.*

POSITIONUM LOGICARUM DISPUTATIO DECIMA, DE CAUSA EFFICIENTE.

THESIS I.

Cauſa efficiens, eſt cauſa externa à qua res verâ cauſalitate proficiſcitur:

2. Eſtque, vel emanativa, vel activa.

3. Emanativa eſt, à qua res immediate emanat, id eſt, ſine media cauſalitate.

4. Nam ipſa cauſæ exiſtentia eſt ejus cauſalitas.

5. Itaque, poſitâ causâ emanativâ, implicat contradictionem effectum non poni.

6. Cauſa activa eſt, quæ cauſatum producit mediante actione:

7. Ideoque, poſitâ causâ activâ poteſt citra contradictionem effectum non poni.

8. Cauſa activa dividitur in immanentem & tranſeuntem.

9. Immanens eſt, quæ producit effectum in ſe.

10. Tranſiens, quæ producit effectum extra ſe:

11. Eſtque vel creans vel immutans.

12. Creans, producit effectum ex nihilo.

13. Immutans, ex præcedente materia.

14. Cauſa Tranſiens debet realiter diſtingui à patiente.

15. Deinde debet conjuncta eſſe patienti, vel quoad ſuppoſitum, vel quoad virtutem:

16. Itaque, non datur actio in diſtans:

17. Tertio, debet patienti eſſe diſſimilis, vel quoad ſpeciem, vel quoad gradum.

18. Cauſa efficiens eſt vel libera vel neceſſaria.

19. Cauſa libera eſt, quæ conſultò cauſat.

20. Conſultò cauſat, quæ agit ex prævio dictamine rationis.

21. Itaque libertas, eſt facultas totius hominis, ex præſcripto intellectus & proæreſi voluntatis, operantis.

22. Cauſa neceſſaria eſt, quæ agit neceſſitate naturæ.

23. Hæc neceſſitas naturæ ſub ſe complectitur neceſſitatem animalem.

24. Cauſa efficiens eſt, vel per ſe, vel per accidens.

25. Cauſa efficiens per ſe eſt, quæ producit effectum conſilio aut propenſioni naturali conveniens; conſilio, ſi ſit libera; propenſioni, ſi ſit neceſſaria; vel quæ producit effectum, quatenus eſt talis.

26. Cauſa efficiens per accidens eſt, quæ producit effectum conſilio aut naturæ ſuæ diſſentaneum, vel quæ non producit effectum, quatenus eſt talis.

27. Cauſa efficiens per accidens eſt, vel fortuita, vel caſualis.

28. Cauſa efficiens eſt, principalis vel minus principalis.

29. Principalis eſt, quæ ſuâ virtute effectum producit.

30. Ea nunquam eſt deterior effecto, ſed vel nobilior vel par.

31. Eſtque univoca vel æquivoca.

32. Univoca continet effectum formaliter, ac producit effectum ſuæ ſpeciei.

33. Æquivoca continet effectum eminenter, ac producit illud diverſæ ſpeciei.

34. Cauſa minus principalis eſt vel impulſiva vel inſtrumentalis.

35. Impulſiva eſt, interna vel externa: illa vocatur proëgumena, hæc procatarctica.

36. Proëgumena cauſam principalem intus diſponit vel etiam proritat ad agendum.

37. Procatarctica cauſam principalem extrinſecus excitat ad agendum.

38. Huc pertinet objectum & cauſa Moralis.

39. Cauſa Moralis eſt, quæ non producit effectum per influxum realem, ut cauſa Phyſica, ſed hortando, dehortando, &c.

40. Inſtrumentalis cauſa eſt, quæ ad effe-

ctum

ctum concurrit dependenter à cauſa principali.

41. Itaque, inſtrumenti ratio in eo eſt ſita, quod ejus virtus elevetur à cauſa principali.

42. Inſtrumentum naturale quoad activitatem à cauſa principali ſeparatum nullum datur.

43. Cauſa efficiens eſt vel prima vel ſecunda.

44. Prima, quæ à nulla alia cauſa pendet.

45. Secunda, quæ dependet à prima.

46. Prima eſt, vel abſolute talis vel ſecundum quid.

47. Abſolutè talis eſt Deus.

48. Hujus actiones tres ſunt, creatio, conſervatio, concurſus.

49. Cauſa prima ſecundum quid eſt, cœlum in genere actionum naturalium; anima in genere actionum vitalium.

50. Cauſa efficiens eſt, vel univerſalis vel particularis.

51. Univerſalis, cujus cauſalitas ad plura effecta extenditur:

52. Particularis, cujus cauſalitas ad unum tantum effectum pertinet.

53. Cauſa efficiens eſt proxima vel remota

54. Proxima, vel abſolutè, vel in ſuo genere.

55. Cauſa abſolutè proxima eſt, inter quam & effectum nihil omnino intercedit medium, nec cauſa alia, nec conditio ad cauſandum requiſita, vel cauſalitas.

56. Cauſa proxima in ſuo genere eſt, inter quam & effectum non intercedit alia cauſa ejuſdem ordinis, licet intercedat cauſa efficiens alterius ordinis, & inſuper cauſalitas.

57. Cauſa remota eſt, inter quam & effectum ejuſdem ordinis cauſa alia intercedit.

58. Itaque opponitur propriè cauſæ in ſuo genere proximæ.

59. Cauſa abſolute proxima eſt ſola emanativa.

60. Eſtque vel interna, quæ eſt in ſubjecto illius accidentis cujus cauſa eſt, vel externa, quæ non eſt in ſubjecto ejus accidentis cujus cauſa eſt.

POSITIONUM LOGICARUM
Disputatio undecima,
DE
SUBJECTO ET ADJUNCTO.

Thesis I.

Subjecti vox, vel ſignificat id, cui aliquid præter eſſentiam adjungitur, vel id, de quo aliquid prædicatur.

2. Subjectum, quod dicit reſpectum ad prædicatum, vocatur ſubjectum axiomaticum, vel denominationis, vel prædicationis.

3. Subjectum, quod dicit reſpectum ad adjunctum, vocatur ſubjectum topicum, & ſpeciatim, vel inhæſionis, vel adhæſionis, vel occupationis.

4. Subjectum prædicati latius patet ſubjecto adjuncti.

5. Nam illud, de quo aliquid prædicatur vel falsò, vel negativè, vel eſſentialiter, ſubjectum eſt prædicati, non item adjuncti.

6. Adjunctum enim, nec falsò, nec negativè, nec eſſentialiter, prædicatur.

7. Itaque; nec omne prædicatum eſt adjunctum, ſed illud tantum, quod præter eſſentiam alicui adjungitur.

8. Subjectum & adjunctum ſe mutuò definiunt, quia ſunt relata.

9. Et quot modis dividitur unum, totidem & alterum.

10. Adjunctum eſt vel neceſſarium vel contingens.

11. Neceſſarium, quod copulam habet cum ſubjecto neceſſariam, ut eſt proprium quarto modo.

12. Contingens, quod habet copulam cum ſubjecto contingentem, ut eſt accidens prædicabile.

13. Ad-

13. Adjunctum eſt vel abſolutum, vel limitatum.

14. Abſolutum, quod ſubjecto convenit ſimpliciter, ejuſque ſubjectum vocatur ſubjectum quod.

15. Limitatum, quod convenit ſubjecto ſecundum quid, ejuſque ſubjectum dicitur ſubjectum quo.

16. Adjunctum eſt vel internum vel externum.

17. Internum, quod ſubjecto inhæret;

18. Externum, quod ad ſubjectum extrinſecus ordinatur.

19. Subjectum adjuncti interni eſt ſubjectum inhæſionis.

20. Subjectum adjuncti externi eſt, vel adhæſionis, vel occupationis.

21. Cum ſubjectum inhæſionis denominatur ab adjuncto interno, eſt denominatio intrinſeca.

22. Cum ſubjectum adhæſionis vel occupationis denominatur ab adjuncto externo, vocatur denominatio extrinſeca.

23. Adjunctum externum, eſt vel objectum, vel ſignum, vel circumſtantia.

24. Objectum eſt, circa quod res operando verſatur.

25. Unde dicitur objectum occupans.

26. Objectum proprie eſt actionis; Subſtantiæ, facultatis, habitus, non niſi per & propter actionem.

27. Objectum eſt vel per ſe vel per accidens.

28. Utrumque eſt tale, vel ratione ſubjecti, vel ratione ſui.

29. Objectum per ſe ratione ſubjecti, eſt circa quod ſubjectum natura ſua verſatur.

30. Objectum per ſe ratione ſui, eſt quod ipſum qua tale ſubjecto objicitur.

31. Objectum per accidens ratione ſubjecti, circa quod non verſatur ſubjectum naturâ ſuâ.

32. Objectum per accidens ratione ſui, quod non qua tale ſubjecto objicitur.

33. Objectum eſt proprium vel commune.

34. Proprium, quod uni tantum rei objicitur.

35. Commune, quod objicitur pluribus rebus.

36. Objectum commune vocatur in diſciplinis materiale, proprium formale.

37. Materiale, dicitur res ipſa, quæ conſideratur.

38. Formale objectum, dicitur modus conſiderandi.

39. Objectum eſt vel mediatum vel immediatum.

40. Mediatum eſt, quod alio mediante alicui objicitur.

41. Immediatum, quod nullo mediante alicui objicitur.

42. Signum eſt, quod ſe ipſum ſenſibus & id cujus eſt ſignum facultati cognoſcenti internæ offert.

43 Hinc, quod in ſenſum non incurrit, non eſt ſignum.

44. Subjectum, cujus adjunctum dicitur ſignum, eſt res ſignata.

45. Signum eſt vel naturale vel arbitrarium.

46. Naturale, quod ſignificat ſuâ naturâ.

47. Arbitrarium, quod ſignificat ex inſtitutione.

48. Arbitrarium eſt Divinum vel humanum.

49. Divinum, quod ſignificat ex inſtitutione Dei.

50. Humanum, quod ſignificat ex inſtitutione hominis.

51. Signum eſt vel notificans vel memorativum vel certificans.

52. Notificans, quod rem ſimpliciter indicat.

53. Memorativum, quod rei præteritæ memoriam inducit.

54. Certificans, quod obſignat, vocaturque ſigillum.

55. Signa ſunt vel antecedentia rem ſignatam, vel conſequentia, vel cum ea conjuncta.

56. Signum eſt, vel materiale vel formale.

57. Materiale, quod rem ſignat ſeu ſignificat, ſed non repræſentat.

58. Formale, quod rem repræſentat.

59. Formale, vel repræſentat rem ſignatam, ſine ſui cognitione, vel per ſui cognitionem.

60. Quod ſignum rem ſine ſui cognitione repræſentat, dicitur formale ſimpliciter.

61. Quod ſignum per ſui cognitionem rem

rem ſignatam repræſentat, dicitur ſignum inſtrumentale.

62. Signum eſt neceſſarium vel contingens.

63. Neceſſarium, certum Dei indicium facit: contingens incertum.

64. Circumſtantia eſt adjunctum; quod circa rem eſt, ſive adjacet vel appoſitum eſt.

65. Huc pertinent, Locus, Tempus, &c.

POSITIONNUM LOGICARUM

DISPUTATIO DUODECIMA,

DE

CONVENIENT. ET DISTINCT.

THESIS I.

AFfectiones thematis ſimplicis conjunctæ ſunt, convenientia, diverſitas, oppoſitio, & ordo.

2. Convenientia eſt affectio conjuncta, quâ plura aut quaſi plura uniuntur.

3. Eſtque realis vel rationis.

4. Realis, eſt convenientia unius rei cum ſeipſa.

5. Uniuntur hic quaſi plura.

6. Convenientia rationis, eſt convenientia plurium in uno conceptu.

7. Uniuntur hic plura.

8. Utraque ſpecies convenientiæ ad res prædicamentales tantum, non item ad Deum, applicari debet.

9. Præterea, convenientia eſt vel ſimplex vel analogica.

10. Simplex, eſt convenientia unius cum alio in eodem tertio.

11. Analogica, eſt convenientia plurium cum pluribus in eadem habitudine.

12. Convenientia ſimplex, eſt vel eſſentialis vel accidentalis.

13. Eſſentialis, dicitur identitas, eſtque unitas eſſentiæ.

14. Identitas eſt, vel ſubordinata vel coordinata.

15. Identitas ſubordinata eſt, quâ conveniunt ſuperiora cum inferioribus ſibi ſubjectis.

16. Eſtque hæc convenientia realis.

17. Identitas coordinata eſt vel numerica vel ſpecifica vel generica.

18. Identitas numerica eſt identitas unius individui cum ſeipſo.

19. Eſtque hæc convenientia realis.

20. Identitas numerica Scholaſticis dicitur abſoluta, quia eſt convenientia individui ſecum ſine comparatione ad aliud.

21. Idem numero eſt, qua res ita in eſſentia eſt una, ut numerari non poſſit.

22. Identitas ſpecifica eſt identitas plurium individuorum ſub eadem ſpecie.

23. Eſtque hæc convenientia rationis.

24. Identitas generica eſt identitas plurium ſpecierum aut individuorum ſub eodem genere, vel proximo vel remoto.

25. Quæ ſunt eadem numero ſunt quoque eadem ſpecie, & quæ eadem ſunt ſpecie, ſunt quoque eadem genere, non contra.

26. Convenientia accidentalis eſt vel interna vel externa.

27. Interna eſt Paritas vel ſimilitudo.

28. Paritas, eſt convenientia in quantitate.

29. Similitudo, eſt convenientia in qualitate.

30. Convientia externa, eſt convenientia in cauſis, effectis, ſubjectis, adjunctis, omnibus externis.

31. Diverſitas eſt, quâ res à ſe invicem diſtinguuntur.

32. Eſtque realis, rationis, modalis.

33. Accuratius per dichotomiam dividitur in diſtinctionem rei & rationis.

34. Diſtinctio rei eſt, quæ citra mentis noſtræ operationem fit.

35. Diſtinctio rationis eſt, quæ fit per mentis noſtræ operationem.

36. Diſtinctio rei eſt realis vel modalis.

37. Diſtinctio realis eſt poſitiva vel negativa.

38. Diſtinctio realis poſitiva eſt, cum utrumque diſtinctionis extremum eſt poſitivum.

39. Diſtinctio realis negativa eſt, cum vel utrumque diſtinctionis membrum vel alterum eſt negativum.

40. Diſtinctio modalis eſt, quâ res una eademque diſtinguitur à ſeipſa per modos ſuos.

41. Non datur convenientia modalis oppoſita diſtinctioni modali:

42. Nam quæcunque modaliter conveniunt, ſi ſit res eadem, realiter conveniunt; ſi ſint res diverſæ, ſolâ ratione conveniunt.

43. Diſtinctio rationis eſt, vel rationis ratiocinantis, vel ratiocinatæ.

44. Diſtinctio rationis ratiocinantis eſt, quâ res diſtinguuntur conceptibus ſimilibus.

45. Diſtinctio rationis ratiocinatæ eſt, quâ res diſtinguuntur conceptibus diſſimilibus.

46. Quæ diſtinguuntur diſtinctione rationis ratiocinantis, faciunt enunciationem identicam: quæ verò diſtinctione rationis ratiocinatæ, non item.

47. Diſtinctio eſt præterea vel eſſentialis vel accidentalis.

48. Diſtinctio eſſentialis, quâ diſtinguuntur res eſſentiâ, vel eſſentialiter.

49. Diſtinguuntur eſſentiâ, quando eſſentia unius non eſt eſſentia alterius.

50. Diſtinguuntur eſſentialiter, quando aliquid eſt in eſſentia unius quod non eſt in eſſentia alterius.

51. Diſtinctio eſſentialis eſt ſubordinata & coordinata.

52. Subordinata, quâ differunt ſuperiora ab inferioribus ſibi ſubjectis.

53. Coordinata eſt, numerica, ſpecifica, generica.

54. Numerica, quâ diſtinguntur individua ejuſdem ſpeciei.

55. Specifica, qua diſtinguuntur ſpecies infimæ ejuſdem generis, & earum individua.

56. Generica, quâ diſtinguuntur genera tum ſumma, tum ſubalterna, eorumque ſpecies & individua.

57. Quæ genere diſtinguuntur, etiam ſpecie, & quæ ſpecie, etiam individuo differunt, non contra.

58. Interna eſt diverſitas in quantitate, quæ dicitur imparitas, in qualitate, diſſimilitudo.

59. Externa eſt diverſitas in cauſis, effectis, ſubjectis, adjunctis, omnibus externis.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO DECIMA-TERTIA,
DE
OPPOSITIONE ET ORDINE.

THESIS I.

Oppoſitio eſt pugna rerum.

2. Oppoſita ſunt, quæ neque de ſe invicem, neque de eodem tertio ſingulari, ſecundum idem ad idem, eodem modo atque eodem tempore affirmari poſſunt.

3. Oppoſitorum ſpecies ſunt quinque, diſparata, relative oppoſita, contraria, privative oppoſita, contradicentia.

4. Hæc oppoſitorum diviſio intelligenda eſt de oppoſitione directa.

5. Diſparata ſunt, quorum unum opponitur pluribus eodem modo.

6. Sic opponuntur. 1. multæ ſpecies ejuſdem generis. 2. quæ ex diſtinctis generibus ſumuntur. 3. quæ ſub nullo ſunt genere.

7. Relata ſive relative oppoſita ſunt, quæ id ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, aut alio quovis modo ad illud referuntur.

8. Contraria ſunt duo abſoluta, quæ ſub eodem genere plurimum diſtant.

9. In-

9. Intelligitur genus, non Phyſicum, quod vocant ſubjectum, ſed Logicum ſeu univerſale.

10. Et tale genus vel remotum vel proximum.

11. Diſtantia intelligitur non localis κατὰ τόπον, ſed ſpecifica κατὰ τὸ εἶδος.

12. Atque hæc contrarietas Ariſtoteli & Peripateticis reſtringitur ad ſolas qualitates.

13. Videtur tamen etiam pertinere ad ſubſtantias & quantitatem.

14. Contraria vel ſunt mediata, vel immediata.

15. Contraria mediata ſunt, quæ admittunt medium; immediata contra.

16. Medium intelligitur participationis, non negationis.

17. Nam medium negationis cadit in omnia oppoſita, exceptâ contradictione.

18. At medium participationis reperitur tantum in contrariis, aut fortaſſe privative oppoſitis.

19. Contraria ſe mutuo deſtruunt, alterumque alterius contagione remittitur.

20. Nam, quod contrarium à contrario intendatur, eſt per accidens & per ἀντιπερίστασιν.

21. Contraria non poſſunt eſſe in eodem ſubjecto ſingulari.

22. Idque verum eſt tam de gradibus remiſſis quam intenſis.

23. Verſantur tamen circa idem ſubjectum vel genere vel ſpecie.

24. Privative oppoſita ſunt habitus & ejus privatio.

25. Habitus non ſignificat primam ſpeciem qualitatis, nec decimam categoriam, ſed quodlibet accidens ſeparabile.

26. Privatio intelligitur non Phyſica, id eſt, abſentia formæ quæ ineſſe poteſt, ſed Logica, id eſt negatio formæ quæ ineſſe debet.

27. Itaque privatio eſt abſentia habitus in ſubjecto non quolibet, ſed in quo per naturam ſubjecti & tempus à natura definitum eſſe poteſt ac debet.

28. A privatione ad habitum non datur regreſſus.

29. Quod axioma intelligendum eſt de privatione potentiæ naturalis ſecundæ, ad quam naturæ viribus à principio intrinſeco activo ipſius ſubjecti non datur regreſſus.

30. Contradicentia ſunt ens & negatio ejus.

31. Eſtque vel inter terminos tranſcendentales vel inter terminos prædicamentales.

32. Contradicentia dividunt totam entis latitudinem.

33. Ideoque carent omni medio.

34. Hinc, contradictio eſt omnium oppoſitionum maxima, prima, ac menſura.

35. Quod enim cætera oppoſita opponantur, fit vi contradictionis quam includunt.

36. Contradictio alia eſt explicita, alia implicita.

37. Explicita, cum unum extremum finitum eſt, alterum infinitum.

38. Implicita, cum ſine particula negationis alterum extremum ab altero evertitur.

39. Ordo eſt, ſecundum quem aliquid altero prius, poſterius, aut ſimul dicitur.

40. Prius & poſterius dicitur, tempore, naturâ, diſpoſitione, dignitate, & honore.

41. Prius tempore, quod eſt altero vetuſtius & antiquius.

42. Prius naturâ, eſt vel exiſtendi conſecutione vel cauſalitate.

43. Prius exiſtendi conſecutione eſt, à quo non reciprocatur exiſtendi conſecutio.

44. Prius cauſalitate eſt, quod reciprocatur quidem ſecundum exiſtendi conſecutionem, ſed quomodocunque cauſa eſt, cur alterum exiſtat.

45. Prius diſpoſitione dicitur, quod minus abeſt ab initio.

46. Prius dignitate eſt, quod eſt præſtantius.

47. Prius cognitione, quod facilius cognoſcitur.

48. Eſt prius cognitione ſenſuali & confuſâ, vel intellectuali & diſtinctâ.

49. Quod prius eſt cognitione ſenſuali & confuſâ id nobis notius eſt.

50. Quod prius eſt cognitione diſtinctâ & intellectuali, id naturâ notius eſt.

51. Simul totidem modis dicitur quot prius: ſed inter omnes modo eſt uſitatiſſimus, quo res ſunt ſimul naturâ.

52. Simul naturâ dicitur, vel ſimpliciter & abſolute, vel ſecundum quid reſpectu tertii.

53. Simul naturâ ſimpliciter ſunt, quæ reciprocantur ſecundum exiſtendi conſecutio-

nem, ſed ſic ut neutrum ſit cauſa cur alterum exiſtat.

54. Simul naturâ ſecundum quid ſunt, quæ ex eodem genere æqualiter ſibi invicem opponuntur.

POSITIONUM LOGICARUM
DISPUTATIO DECIMA-QUARTA, DE
INTERPRETATIONE SIMPLICI ET COMPOSITA.

THESIS I.

INterpretatio eſt, vox articulata animi conceptus ex inſtituto ſignificans.

2. Eſtque ſimplex vel compoſita:

3. Simplex eſt, cujus nulla pars ſignificat ſeparatim.

4. Compoſita, cujus pars aliqua ſignificat ſeparatim.

5. Interpretatio ſimplex dicitur dictio; compoſita verò, oratio, enunciatio, propoſitio, axioma.

6. In dictione eſt Etymologia & Conjugatio; Homonymia & Synonymia.

7. Etymologia eſt, ratio vocis in ſignificando ex origine declarata.

8. Conjugatio eſt, vocum terminatione differentium in ſignificatione affinitas.

9. Homonymia eſt in voce, quæ ſignificat res, quibus ratio eſſentiæ, communi nomini accommodata, eſt diverſa.

10. Synonymia eſt in voce, quæ ſignificat res, quibus ratio eſſentiæ, communi nomini accommodata, eſt eadem.

11. In enunciatione ſunt ſpecies & affectiones.

12. Species Enunciationis ſunt, ſimplex & compoſita, pura & modalis.

13. Simplex, quæ non poteſt in plures enunciationes reſolvi.

14. Ejus partes ſunt ſubjectum & prædicatum.

15. Subjectum eſt, cui aliquid tribuitur in enunciatione ſimplici.

16. Prædicatum, quod alicui tribuitur in enunciatione ſimplici.

17. Copula (eſt) eſt pars enunciationis, & quidem prædicati, ſi ſit tertii adjecti, vel ipſum prædicatum, ſi ſit ſecundi adjecti.

18. Compoſita, quæ poteſt in plures enunciationes reſolvi; eſtque copulativa, hypothetica &c.

19. Pura eſt, in qua non exprimitur, quomodo partes cohærent.

20. Modalis, in qua exprimitur, quomodo partes cohærent.

21. Modi ſunt 4. Neceſſe, Impoſſibile, Poſſibile, Contingens.

22. Affectiones enunciationis ſunt, quantitas & qualitas.

23. Ratione quantitatis, eſt enunciatio univerſalis, & particularis, indefinita, & ſingularis.

24. Univerſalis, in qua ſubjectum univerſale accipitur univerſaliter.

25. Particularis, in qua ſubjectum univerſale accipitur particulariter.

26. Indefinita, in qua ſubjectum univerſale nullâ quantitatis notâ definitur.

27. Singularis, in qua ſubjectum eſt ſingulare.

28. Ratione qualitatis, eſt enunciatio affirmans vel negans, vera vel falſa.

29. Affirmans, quæ partes conjungit.

30. Negans, quæ partes dividit.

31. Utraque eſt, vel finita vel infinita.

32. Finita, quæ conſtat ſubjecto & prædicato finitis.

33. Subjectum & prædicatum eſt finitum, cum certam habet ſignificationis latitudinem.

34. Infinita, quæ conſtat ſubjecto & prædicato infinitis, aut utroque, aut alterutro.

35. Subjectum & prædicatum dicuntur infinita, cum eorum ſignificationem negandi nota infinitam facit.

36. Affirmatio prior eſt negatione, ſimul & notior.

37. Enun-

37. Enunciatio vera eſt, quæ conjungit ea, quæ conjuncta ſunt, & dividit, quæ diviſa ſunt.

38. Falſa, quæ conjungit diviſa, aut dividit conjuncta.

39. Vera eſt, vel neceſſaria vel contingens.

40. Neceſſaria, quæ non poteſt eſſe falſa.

41. Contingens, quæ poteſt eſſe falſa.

42. Intelligitur hic neceſſitas & contingentia, non in eſſendo, non in cauſando, ſed in prædicando.

43. Neceſſitas enunciationis in prædicando tribus abſolvitur gradibus, quorum poſterior priorem includit.

44. Primus gradus eſt κατὰ παντὸς, quando prædicatum convenit omni ſubjecto & ſemper.

35. Secundus eſt καθ᾽ αὐτὸ, quando prædicatum eſt de eſſentia & definitione ſubjecti, & dicitur primi modi, vel ſubjectum eſt de eſſentia & difinitione prædicati, & dicitur ſecundi modi.

46. Tertius eſt καθόλȣ πρῶτον, cum prædicatum & ſubjectum inter ſe reciprocantur.

47. Enunciatio falſa, eſt poſſibilis, quæ poteſt eſſe vera, vel impoſſibilis, quæ non poteſt eſſe vera.

POSITIONNM LOGICARUM.

DISPUTATIO DECIMA-QUINTA,

DE

QUATUOR INSTRUMENTIS COGNOSCENDI.

THESIS I.

Pars Logicæ Organica, agit de cognoſcendis inſtrumentis.

2. Eſſe quatuor cognitionis inſtrumenta, probat quadruplex mentis noſtræ defectus, ingnorantia, confuſio, dubitatio, inordinatio.

3. Eorum primum eſt definitio, quæ eſt inſtrumentum Logicum explicans, quid res ipſa ſit.

4. Eſtque vel perfecta, quæ rei eſſentiam explicat attributis eſſentialibus perfecte, vel imperfecta, quæ contra.

5. Omnis definitio perfecta eſſentialis eſt, non tamen omnis definitio imperfecta accidentalis.

6. Diviſio eſt, totius per partes explicatio.

7. Unde, quotuplex fuerit totum, totuplex & diviſio.

8. Syllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis, diverſum quid à poſitis, propter ea quæ poſita ſunt, neceſſario ſequitur.

9. Neceſſitas hic intelligitur non conſequentis ſed conſequentiæ.

10. Partes ſyllogiſmi ſunt tres enunciationes, major, minor, & concluſio.

11. Concluſio male dicitur nonnullis effectum ſyllogiſmi.

12. Figuræ ſyllogiſmorum tres ſunt pro triplici diſpoſitione medii.

13. Prima eſt, in qua argumentum ſive terminus medius majori extremo ſubjicitur, & de minore prædicatur.

14. Secunda, in qua argumentum de utroque extremo prædicatur.

15. Tertia, in qua argumentum utrique extremo ſubjicitur.

16. Quarta ſyllogiſmorum figura nulla eſt.

17. Syllogiſmus eſt Dialecticus, Apodicticus, Sophiſticus.

18. Dialecticus eſt ſyllogiſmus generans opinionem aut alium quemlibet aſſenſum præter ſcientiam.

19. Apodicticus eſt ſyllogiſmus generans ſcientiam.

20. Scientia eſt τοῦ διότι & τοῦ ὅτι.

21. Totuplex eſt demonſtratio.

22. Hæc eſt diviſio analogi in ſua analogata.

23. In demonſtratione τοῦ διότι medium debet eſſe cauſa proxima prædicati, eaque, vel efficiens, vel finis; & efficiens, vel interna vel externa.

24. Cauſa intelligitur proxima abſolute.

25. Poteſt etiam medium eſſe cauſa, & quidem forma ſubjecti, ſed non neceſſario eſt.

26. Præmiſſæ demonſtrationis debent eſſe neceſſario veræ ac reciprocæ, deinde immediatæ ac primæ.

27. Quod tamen totum intelligendum eſt potiſſimum de majore.

28. In minore ſufficit ut ſit vera, licet nec neceſſaria, nec immediata fuerit.

29. Concluſio debet eſſe effectum præmiſſarum non tantum ut cauſæ cognoſcendi ſed & ut eſſendi.

30. Et præmiſſæ debent eſſe notiores & priores naturâ ipſa concluſione.

31. Demonſtratio τῶ ὅτι eſt ab effectu & à cauſa remota.

32. Illa colligit cauſam ex effectu, hæc effectum ex cauſa remota.

33. Cum cauſa cognoſcitur ex effectu & viciſſim, vocatur regreſſus.

34. Regreſſus non eſt idem cum circulo.

35. Syllogiſmus Sophiſticus eſt, qui generat errorem, ſeu ignorantiam pravæ diſpoſitionis.

36. Hæc doctrina tam eſt neceſſaria pars Logicæ, quam doctrina de ſyllogiſmo vero.

37. Methodus eſt apta diſpoſitio rerum eodem pertinentium, ut quam optimè facillimèque intelligantur.

38. Eſtque naturalis vel arbitraria.

39. Naturalis, quæ ſequitur ordinem naturæ & cognitionis noſtræ Diſtinctæ.

40. Eſtque Synthetica & Analytica.

41. Synthetica, quæ progreditur à principiis ad compoſita, habetque locum in ſcientiis.

42. Analytica, quæ progreditur à fine ad media, habetque locum in prudentiis & artibus.

43. Itaque Methodus definitiva nulla eſt.

44. Arbitraria, quæ relicto ordine naturæ pro arbitrio eſt inſtituta.

LECTORI,

NOn multis te morabor, benevole Lector, ſed paucis, quid te velim, exponam. Cum nulla pars Philoſophiæ minus ſit exculta, quàm ea, quæ agit de Spiritu, quippe omnis ferè circa Corpus occupatur, viſum fuit, cogitationes meas impendere ejus naturæ excutiendæ ac ſpeciatim, Dei, animique noſtri, quorum cognitione felicitas noſtra in hiſce terris abſolvitur. Egi plerumque in Commentariis ad inſtar Mathematicorum per continuatas demonſtrationes in probando. Seriò cavi, ne in commentando quemquam læderem aut laceſſerem. Soli veritati inquirendæ atque inveniendæ incubui. Qui mihi viam præirent, reperi oppido paucos. Quare proprias accipe meas Meditationes: atque inter legendum interpunctiones omiſſas, Lector, adde, errata corrige; valetudo enim mea non permiſit utrorumque accuratam habere rationem. Vale.

PNEUMATICÆ
LIBER PRIMUS,
Seu
PARS GENERALIS.

CAPUT. I.
De Pneumaticæ Conſtitutione.

Theoremata.

I. *Pneumatica, eſt ſcientia ſpirituum.*

II. *Eaque, ſpecie diſtincta à Metaphyſica & Theologia.*

III. *Eſtque, vel generalis, vel ſpicialis.*

IV. *Generalis, naturam ſpirituum explicat in genere.*

V. *Specialis, agit de ſpiritu in ſpecie.*

VI. *Eſtque, vel Theologia naturalis, vel Angelographia, vel Pſychologia.*

Commentarius ad Themorema I.

1. PNeumaticæ genus, ſcientia, hîc ſumitur, non latè, pro quacunque cognitione, ſed pro cognitione ſcientifica per demonſtrationem genita. Dantur enim hîc veræ effectiones, & vera principia, quibus de ſubjecto, puta ſpiritu, demonſtrentur. Affectiones hic fortaſſis non fuerint re diſtinctæ à ſubjecto, ſed ratione tantum, uti nec principia (id ſaltem verum eſt in Deo) ſed nec id eſt neceſſe in demonſtratione omni, quod, vel ex Mathematicis demonſtrationibus, vel ex Phyſicis, magnam ſaltem partem liquere poteſt.

2. *Spiritus* hîc non ſignificat corpus tenue, ut ſæpe, atque in Phyſicis, ſed ſubſtantiam materiæ ac quantitatis expertem.

Ad Theorema II.

1. *Pneumaticam, eſſe diſtinctam ſpecie ſcientiam à Metaphyſica, probat Perer. lib. de Philoſophia* 1. *cap.* 7. & nos ſic probamus: Cujus objectum & materiale & formale diſtinctum eſt ab objecto & materiali & formali Metaphyſicæ, ea ſcientiâ & ſpecie diſtinguitur à Metaphyſica. Sed Pneumaticæ objectum & materiale & formale, &c. Ergo &c.

Major

Major fundatur in recepto axiomate, deſumpto ex *Ariſt. lib.* 3. *de anima* : *Diſciplinæ ſecantur ut res*; & apud *Scholaſticos*: *Scientiarum omnis diſtinctio petitur ab objecto, vel materiali, vel, ſi non eo, ſaltem formali.* Minor probatur : Objectum materiale Metaphyſicæ eſt, Ens in genere conſideratum univerſaliter ; Pneumaticæ eſt, Ens in ſpecie ſpectatum particulariter, vel Deus, vel Angelus, vel Anima. Proprietates & principia Metaphyſicæ ſunt univerſaliſſima; Pneumaticæ ſpecialiſſima : &, quomodo eadem ſcientia aget de Ente univerſaliſſimo, quale eſt Ens tranſcendens ; & de Ente ſingulariſſimo, quale eſt Deus? Objectum formale Metaphyſicæ eſt, aut qua Ens, aut qua immateriale ; ſi qua Ens, non eſt idem cum objecto formali Pneumaticæ, quod eſt Ens qua tale ; ſi qua immateriale, adhuc diverſum eſt ab objecto formali Pneumaticæ, quia illud eſt immateriale per indifferentiam, hoc per eſſentiam : atqui hæc duo ſpecie differunt, ſaltem in ratione ſcibilis, quatenus menti objiciuntur Entia cognoſcenda, qua immaterialia. Nam ens cum cognoſcitur quod eſt immateriale per indifferentiam, cognoſcitur illud tantum, quod per rationem abſtrahitur à materia, abſtractione præciſionis, non negationis, multo minus reali; ſed, cum Ens cognoſcitur quod eſt immateriale per eſſentiam, cognoſcitur illud, quod à materia eſt abſtractum, non tantum ratione, ſed re, & cum per rationem abſtrahitur à materia, abſtrahitur abſtractione non tantum præciſionis, ſed & negationis; atqui abſtractiones à materia ſecundum rem, & ſecundum rationem, ſpecie differunt; quin, & abſtractiones à materia ſecundum rationem, & præciſionis, & negationis, ſpecie differunt. Ergo, Ens immateriale, per indifferentiam, & per eſſentiam, in quantum à materia abſtrahuntur, cum cognoſcuntur in ratione ſcibilis, ſpecie differunt. Ergo, & Metaphyſica, quæ verſatur circa Ens immateriale per indifferentiam, & Pneumatica, quæ verſatur circa Ens immateriale per eſſentiam, ſpecie differunt, quod erat demonſtrandum.

2. *Pneumaticam eſſe diſtinctam ſpecie ſcientiam à Theologia, ſic probamus*: Quarum diſciplinarum principia cognoſcendi ſunt diſtincta ſpecie, eæ ipſæ diſtinguuntur ſpecie: ſed Theologiæ & Pneumaticæ principia cognoſcendi &c. ergo &c. Major probatur. Si cauſæ ſpecie diverſæ arguunt effecta ſpecie diverſa, ergo principia cognoſcendi ſpecie diverſa: arguunt diſciplinas ſpecie diverſas, ſed verum prius : ergo & poſterius: tantundem enim eſt in effectis, quantum in cauſis. Minor prob. Lumen naturæ, & lumen gratiæ, ſeu fidei, ſeu revelationis diſtinguuntur ſpecie, ſed lumen naturæ, & lumen fidei, ſunt principia cognoſcendi, in Pneumatica, & Theologia: Ergo ipſæ diſtinguuntur ſpecie. Probatur Major. Lumen omnium hominum animis connatum, & lumen quorundam animis infuſum, diſtinguuntur ſpecie: ſed lumen naturæ, eſt connatum, fidei, infuſum; ergo &c. Lumen enim naturæ, nihil eſt aliud, quam naturalis, & omnibus connata aptitudo intelligendi objecta quælibet. Lumen fidei, eſt ſupernaturalis, nec omnibus connata, ſed quibuſdam tantum data aptitudo intelligendi, non objecta quælibet, ſed ea tantum proprie, quæ citra revelationem cognoſci nequeunt; unde, hæc quoque peculiariter *myſteria* vocantur: ubi tamen tenendum eſt, quædam ſimul cognoſci poſſe, & lumine naturæ, & fidei; quales ſunt religionis articuli, quæ non ſunt pura myſteria; ut eſt creatio, conſervatio, providentia, quin & ipſa exiſtentia Dei. Minor probatur. Quæ diſciplina cognoſcitur citra revelationem, ex mera ratiocinatione, ejus principium cognoſcendi eſt ſolum lumen naturæ, quia ratiocinari eſt opus naturale intellectus humani, ad quod nec gratiâ, nec fide, nec revelatione eget: ſed Pneumatica cognoſcitur citra revelationem, ex mera ratiocinatione : ergo. Patet minor in Gentilibus, qui omni revelatione deſtituti, ſolo ratiocinio cognoverunt Deum, intelligentias, animam rationalem; quod in ipſo liquet *Ariſtotele*, de quo, quamvis multi dubitent, an Deum agnoverit, quod mundum ſtatuerit æternum, tamen loca contrarium non pauca evincunt: & ſanè, ex motu ad primum aſcendit motorem, qui certe ipſi non fuit mundus æternus, ſed haud dubie aliud aliquid, præter mundum, ens æternum, quod quid aliud eſt quam Deus, Quod intelligentias agnoverit, nimis quam manifeſtum

eſt

eſt ex motu orbium cœleſtium, quibus illos duris ſatis catenis alligavit. Quod animam rationalem deprehenderit ratiocinando, ex *lib. de Anima* conſtat: an ipſi fuerit immortalis, dubitari ſolet, ac talem ei fuiſſe integro libro demonſtravit *Fortunius Licetus.* Deinde quæ diſciplina cognoſcitur, non niſi ex revelatione, aut principiis ſaltem revelatis, ea cognoſcitur ſolo lumine fidei: Sed Theologia cognoſcitur ex &c. Ergo. Probatur minor: Principium, ex quo cognoſcitur Theologia, eſt verbum Dei: ſed verbum Dei eſt revelatum. Ergo. Non, quod ratiocinatio à Theologia in totum excludatur, quæ & in verbo Dei ſapientiſſimè inſtituitur, imo invenias plenum ſyllogiſmum, *Matt.* 22. ubi *Chriſtus* diſſerit de reſurrectione mortuorum contra Sadducæos: *&, Epiſt. ad Rom. ad Gal. ad Hebr.* ut de aliis nunc non dicam, quidnam ſunt aliud quam perpetuæ ratiocinationes & concatenati ſyllogiſmi? hoc tamen diſcriminis eſt, inter ratiocinationes Philoſophicas & Theologicas, quod hæ inſtituantur ex principiis naturæ inſitis, naturâ notis, tum theoreticis, tum practicis, at iſtæ inſtituantur ex principiis tantum revelatis, ſic ut principia ratiocinandi utrimque ſint diverſa, ratiocinatio utrique, & Theologiæ, & Pneumaticæ ſeu Philoſophiæ, ſit communis. videatur *Rationale Theologicum Vedelii.*

Ad Theorema III.

1. *Et Phyſica & Metaphyſica, immo & quibuſdam Logica, dividitur in partem generalem & ſpecialem. ergo non videtur hæc diviſio propria Pneumaticæ.* Reſp. utcunque voces hæ duæ, *generalis & ſpecialis*, inſerviant exprimendis omnium iſtarum diſciplinarum partibus ac diviſionibus, tamen particulariter reſtringi debent ad ſingularum diſciplinarum objecta: neque enim Phyſica dividitur in partem generalem & ſpecialem, quæ utraque agat de Spiritibus, aut Pneumatica dividitur in partem generalem & ſpecialem, quæ utraque agat de corpore.

CAP. II.

De ſpiritus eſſentia & exiſtentia.

Theoremata.

I. *Spiritus, eſt ſubſtantia materiæ expers.*

II. *Conſequenter & quantitatis & formæ.*

III. *Spiritus dari, ex operationibus patet immaterialibus, quæ nihil materiæ ſunt, aut extenſionis, v. c. intelligere, velle, &c.*

IV. *Spiritus dari, notius eſt quam dari corpora.*

Commentarius, ad Theorema I.

1. SPiritum eſſe ſubſtantiam, facile patet ex eo, quod non ſit in alio ut in ſubjecto, &, accidens ſi foret, oporteret aſſignare ſubjectum in quo ſit: atqui hoc aſſignari nequit: quodnam enim illud eſſet?

2. Cum dicitur ſpiritus, materiæ expers, intelligitur materiâ carere tanquam parte ſui conſtituente: ſi enim corpus aſſumpſerit, eo tamen tanquam altera ſui parte non componitur. Deinde, cum dicitur materiæ expers, utcunque vocabulum hîc ſit privativum, ſub eo tamen intelligenda eſt natura quædam poſitiva, naturæ materiali, id eſt, ſubſtantiæ materiâ præditæ contraria, ideoque, cum ſubſtantia dividitur, in immaterialem ſeu ſpiritum, & materialem ſeu corpus, utrumque membrum intelligendum eſt affirmatè, utcunque alterum ſc. ſubſtantia immaterialis, proponatur voce negatâ.

Ad Theorema II.

1. Quia quantitas eſt materiæ proprietas inſeparabilis, ſi ſpiritus caret materiâ, caret quantitate, ſi quantitate, caret & figurâ, contra *Scaligerum*, de quo negotio poſtea.

2. Quia forma nulla eſt, niſi in materia, immo quædam eſt ex materia, ſi ſpiritus caret materiâ, caret formâ, tum immateriali, quæ eſt in materia, tum materiali, quæ eſt in & ex materia.

Ad Theorema III.

1. Nihil eſt in Philoſophia certius, quam ex actu ſecundo inferre exiſtentiam actus primi, ex operatione, principium operandi:

quare, ſi dentur operationes, quæ nec corporis ſunt, nec aliquid extenſionis in ſe includunt, facile eſt, inde evincere, quod præter corpora dentur aliæ quædam ſubſtantiæ non extenſæ, iſtarum operationum principia: nam tantundem debet eſſe in cauſa quantum eſt in effectis: uti ergo bene arguimus ex operationibus à materia dependentibus, dari principia iſtarum operationum, quæ ſint ſubſtantiæ materiam includentes, ita, jure quoque merito, ex operationibus à materia non dependentibus, arguimus quoque dari iſtarum operationum principia, quæ ſint ſubſtantiæ materiam excludentes: ſed tales ſubſtantiæ, ſunt ſpiritus (ex the. 1. hujus cap.) ſicut oppoſitæ hiſce ſubſtantiis dicuntur corpora. Atqui dari operationes immateriales, nihil, aut materiæ aut extenſionis, includentes, probari non poteſt melius, quam ut unicuique jubeatur in ſeipſum deſcendere, ac rogetur, an non præter τὸ videre, quod fit oculis, loco ſe movere quod fit membris, ſimileſve operationes, corporis adminiculo peragi ſolitas, non deprehendat in ſe actionem aliquam, non ita corpori, ejuſve organis, in exercitio ſui alligatam: ſi neget, an ergo unquam cogitaverit, id eſt, cogitandi actum elicuerit, & ſe cogitare, conſcius fuerit? rogetur ulterius, an iſta negatio, quâ negat ſeſe unquam in ſe deprehendiſſe actiones alias, quam corporeas, ipſa illa ſit corporea, ac inſtar viſionis aut loco motionis? an talis quoque ſit cogitatio, quam de ſe in totum negare non poteſt, nam & negando cogitat (agimus enim de negatione & affirmatione, quæ mente, non linguâ fit) ſin affirmet ſe deprehendiſſe præter actiones materiales, in ſe, quaſdam immateriales, i. e. quæ, aut non neceſſario, aut nullo modo, dependent à corpore, quæ ipſæ nihil quantitatis aut extenſionis includant, procedo cum ipſo & infero, ergo, vel in te ipſo, qui corpus circumgeſtas, datur aliquod principium iſtius affirmationis aut negationis, ac deprehendis principium præter corpus; ſi enim corpus, nec affirmet nec neget, nec deprehendat actiones, à ſe tamen prodeuntes (neque enim aut oculus novit ſe videre, aut membra norunt ſe loco moveri) ergo datur aliud omnium iſtarum operationum principium: ſed hoc eſt ſpiritus: ergo datur ſpiritus, quod ex immaterialibus operationibus erat demonſtrandum.

Ad Theorema IV.

1. Illud eſt notius intellectui, quod à ſenſibus eſt remotius & intellectui vicinius: ſed ſpiritus ſunt à ſenſibus remotiores & intellectui viciniores, quam corpora: ergo: major patet, quia, quoad ordinem intelligendi, ſenſus & intellectus contrario ſe habent modo, ut, quod prius eſt cognitione quoad ſenſum, poſterius ſit cognitione quoad intellectum; & vice verſâ: minor probatur: quorum natura aut eſſentia magis aſſimilatur intellectui, ea ſunt viciniora ei: ſed ſpirituum eſſentia &c. ergo &c. minor probat. nam, aut intellectus eſt idem cum anima rationali, aut eſt potentia, inſtar accidentis, ab ea, diſtincta; ſi prius, uti omnis ſpiritus eſt materiæ expers, ita anima, quæ eſt ſpiritus; conſequenter, & intellectus, qui eſt idem cum ipſa; ſin poſterius dicatur, adhuc tamen ſpiritus magis aſſimilatur intellectui quam corpus, quia intellectus, ut eſt facultas animæ rationalis, & accidens ab ea diſtinctum, nihil tamen materiæ aut quantitatis includit: ſed corpus & materiam & quantitatem includit, ſpiritus neutrum: ergo adhuc magis ſpiritus aſſimilatur intellectui quam corpus: & ut tanto manifeſtior ſit veritas Th. notandum eſt hic accuratè, quod *Ariſt. in lib. 2. de anima* docet, *intellectum intelligendo fieri omnia*, non quidem tranſmutatione reali, ſed intentionali, quatenus fit omnia repræſentativè, quemadmodum ſpeculum quaſi transformatur in omnia iſta, quæ in ſe repræſentantur: atqui facilius intellectus tranſmutatur repræſentativè in ſpiritus quam in corpora, quia major eſt proportio & proprinquitas inter ipſum & inter ſpiritum, quam inter ipſum & inter corpora, quia ipſe materiâ caret ac quantitate, quâ & carent ſpiritus, ſed prædita ſunt corpora: atqui, in quæ facilius cognoſcendo tranſmutatur intellectus, ea ſunt ipſi notiora: ergo notiores ſunt ſpiritus quam corpora: &, cum ipſa anima intelligens ſit ſibi omnium proxima, utpote ſemper ſibi præſens, cum reliqua omnia, præſertim corpora, longius ab ea abſint, nihil ſane ipſi eſt notius, quam ipſa eſt ſibi, ſed ipſa eſt ſpiritus, (quod tamen

poſtea

poſtea demonſtrabimus, & hîc facile conſtat ex operatione ejus ſc. intellectione, juxta argumentum theſ. præcedenti adhibitum) ergo, dari ſpiritus, notius eſt quam dari corpora; quod erat demonſtrandum.

CAPUT. III.

De ſpiritus diviſione, principiis, & attributis in genere.

Theoremata.

I. *Spiritus eſt, vel increatus vel creatus.*
II. *Increatus eſt Deus.*
III. *Creatus, vel angelus, vel anima rationalis.*
IV. *Horum omnium ſpectanda veniunt principia & attributa communia.*

Comm. ad Theo. 1. 2. 3.

1. HÆ diviſiones ſunt generis in ſpecies: ſed an univoci? an analogi? Reſ. ſi ens dividatur univoce in Deum & creaturam, quod volunt *Scotiſtæ*; prima quoque diviſio talis fuerit: ſin analogice, quod volunt *Thomiſtæ*, & illa quoque talis exſtiterit: ſecunda autem qualis ſit an univoca an analogica, de eo quoque diſputatur: ſi *Ariſtotelem* quis ſequatur in anteprædicamentis, utraque fuerit univoca; quia ibi præter æquivoca ſive homonyma, nulla alia agnoſcit, quam univoca ſive ſynonyma: attamen quia alibi in Metaphyſ. mentionem facit generis πρὸς ἕν, vel ἀφ᾽ ἑνὸς, vel πρὸς μίαν τινὰ φύσιν, i. e. ad unum, vel ab uno, vel ad unam aliquam naturam, præter genus ſynonymum ſive univocum, quod ſpeciebus æqualiter convenit, invexerunt Philoſophi, genus analogum, quod illi ſpeciei magis, alteri minus convenit; videndum nunc eſt, utrum obtineat in diviſionibus poſitis?

2. Cum Spiritus dividitur in creatum & increatum, eſt diviſio non æquivoca, quia non ſolum nomen commune eſt, ſed & ratio eſſentiæ ſeu definitio: carere enim materiâ & Deo convenit, & Angelis, atque animæ rationali: ſi objicias, commune axioma, ſc. nomina & Deo & creaturis communia, ſunt merè æquivoca: Reſp. illud tantum intelligi debere de vocabulis, quæ in ſignificando aliquam involvunt aut notant imperfectionem: ſed vox (ſpiritus) in ſignificando nihil tale includit, verum ſignificat perfectionem ſimpliciter: Nec diviſio eſt purè univoca: utcumque enim ſpiritus omnis creatus materiæ ſit expers, non tamen æque ac Deus, quippe qui eſt puriſſimus actus, excludens non tantum materiam ſed omnem inſuper potentiam paſſivam: at Spiritus, licet materiâ non conſtet, potentiam in ſe habet paſſivam: Ergo fuerit analoga, non quidem analogiâ proportionis, quâ forma aut ratio formalis, quæ uni ineſt, alteri tribuitur, per ſimilitudinem aut tropum, ut, cum ſanum, quod propriè dicitur de animali, cui ſanitas ineſt, per analogiam, aut potius per tropum dicitur de Medicina aut urina, ſed analogia attributionis, quâ natura aliqua quidem communis eſt pluribus quibus attribuitur, attamen uni magis competit, alteri minus; imò ubi una ſpecies alteri debet, quod communem generis naturam participet; ſed eſſe ſpiritum aut ſubſtantiam materiâ carentem, magis convenit Deo, quam ſpiritui creato; imo hic illi debet, & quod ſit ſubſtantia, & quod ſit materiæ expers: Itaque rectè vocaveris ſpiritum genus πρὸς ἕν & πρὸς μίαν τινὰ φύσιν, quia ad Deum maximè refertur, & ἀφ᾽ ἑνὸς, quia ab uno, ſc. Deo, ad aliud, ſc. ſpiritum creatum, quaſi deſcendit ac derivatur: eadem enim hic ratio eſt, quæ vulgò evincit, Ens eſſe analogum reſpectu Dei & creaturæ, quia Deo magis & prius, creaturæ minus & poſterius, τὸ eſſe convenit, &, quia creatura rationem eſſendi, eſſentiam, & exiſtentiam, debet Deo. Diviſionem quod ſpectat ſpiritus creati in Angelum & animam rationalem, non eſt æquivoca, quia non ſolum nomen utrique, ſed & ratio eſſendi communis eſt; nec tamen videtur analoga, quia hic nulla eſt dependentia unius ſpeciei ab alia; neque Angelus animæ, aut anima Angelo acceptum referre debet, quod ſit ſpiritus creatus, ſed hujus definitio ex æquo utrique convenit; eſt quidem inter utrumque ſpiritum hoc diſcriminis, quod Angelus nullum dicat reſpectum ad materiam, quam informet, anima rationalis contrà; at vero hoc non impedit, quo minus ſpiritus creatus dicatur univocè

de utroque: nobilitas enim illa & præſtantia Angeli ſupra animam, quod hæc reſpiciat materiam, quam informat, & cum qua hominem, ut altera ejus eſſentialis pars, conſtituit, Angelus non item, non derivanda eſt ab inæquali attributione generis, quod ſane ex æquo utrique tribuitur (carent enim ambo æqualiter materiâ) ſed rejicienda eſt in differentiam dividentem, quæ conſtituens animam, & ſpiritum creatum reſtringendo ad animam, minus eſt nobilis quam differentia, quæ naturam hic genericam reſtringit ad Angelum, eumque conſtituit: nam omnis reſpectus, aut partis ad totum, aut formæ ad materiam, aliquid imperfectionis dicit; ſed Angelus illum reſpectum in totum excludit; anima rationalis non item. Ergo &c. Inæqualitas itaque differentiæ non impedit hic, quo minus ſpiritus creatus ſit genus univocum Angeli & animæ rationalis.

Ad Theorema IV.

1. Principia hic veniunt conſideranda, non eſſendi, ſed cognoſcendi, atque, ea non ſubjecti, ſed affectionum, quæ de ſubjecto per illa demonſtrantur. Principia eſſendi ſubjecti, ipſius ſpiritus in genere, nulla dantur, quia ſic ea quoque caderent in Deum, qui ſub ſpiritu in genere continetur, ut ante demonſtratum eſt; hic tamen eſt ἄναρχος & omni principio eſſendi caret: neque neceſſe eſt in ſcientia proprie dicta ſemper dari ipſius ſcientifici objecti principia eſſendi, quod exiſtimat *Zabarella in lib. de tribus præcognitis cap. ſec.* Quamvis enim multarum ſcientiarum objecta habeant ſua etiam eſſendi principia, ut in Phyſica, id tamen, nec perpetuum eſt, nec abſolute neceſſarium: certe in ſcientia & demonſtratione de Deo locum non habet; quando enim Immortalitas aut æternitas de Deo demonſtratur, id non fit per principia quædam eſſendi: quæ ſunt ipſius Dei: imo, cum interpoſitio terræ inter ſolem & Lunam demonſtrat eclipſin de Luna, non tamen eſt principium eſſendi ipſius Lunæ, ſed ſolius affectionis de Luna demonſtratæ: principia ergo hic ſufficiunt affectionum ſpiritus in genere: ſed qualia, an eſſendi? non dixerim, quia, cum æternitas de Deo demonſtratur per ejus immutabilitatem, aut ejus immortalitas per ejus immaterialitatem, non eſt, aut ejus immutabilitas principium eſſendi, æternitatis, aut immaterialitas, immortalitatis; ſed ſunt utrimque principia tantum cognoſcendi affectiones de Deo demonſtratas; qualia ſufficiunt affectionum demonſtrandarum de Spiritu in genere: porrò, intelliguntur hic principia cognoſcendi; tum, incomplexa, tum complexa, & hæc, neceſſaria non probabilia; propria, non communia; tantum hoc notetur, quod principium incomplexum hic non ſit cauſa eſſendi ipſius prædicati multo minus ſubjecti in concluſione, ſed cognoſcendi tantum, quam cauſam virtualem vocant *Scholaſtici*: videatur *Suarez diſput. Metaph.* 1. *ſect.* 1. *num.* 27. & opponitur cauſæ formali, quæ dicitur principium eſſendi ipſius affectionis, ſeu prædicati quæſtionis, imo interdum & ſubjecti; qualis quidem cadit in ſpiritus ſpectatos in ſpecie, angelos aut animas rationales; ſed circa ſpiritum in genere, nec quæri debet, nec inveniri poteſt. Principium incomplexum in demonſtrationibus Pneumaticis eſt eſſentia Spiritus in genere, quin & unum atttibutum eſt principium incomplexum & cauſa Virtualis alterius cognoſcendi: principia complexa communia omnibus ſcientiis, qualia ſunt principia contradictionis, ut, idem non poteſt eſſe & non eſſe, pro re nata etiam locum tenent in Pneumatica; ſed præſertim hîc obtinent Principia complexa propria, quæ fluunt, aut ex ipſa ſubjecti Pneumatici, ſpiritus in genere, natura, ſuntque illa, quæ primo ordinantur ad demonſtrandas concluſiones Pneumaticas.

2. *Attributum* idem notat, quod *affectio*, *proprietas*, *paſſio*, & dicit reſpectum ad ſubjectum, cui attribuitur, cum quo reciprocatur, de quo demonſtratur, cujus eſſentiam non quidem conſtituit, conſtitutam tamen immediatè ſequitur, i. e. quod non eſt de primo eſſentiali conceptu ſui ſubjecti, ſed quod tum concipitur, poſtquam ea concepta ſunt, quæ ad primum pertinent: ita v. c. riſibilitas eſt attributum hominis, quia, & cum homine reciprocatur, & de homine demonſtratur, & de ſecundo hominis conceptu eſt, non primo: nam primum oportet hominem concipi rationalem quam riſibilem: ſic, eſſe diviſi-

diviſibile, & eſſe extenſum, utrumque quidem cum quantitate reciprocatur, ſed eſſe diviſibile, ut attributum, eſſe extenſum, ut eſſentia quantitatis: quia tamen omne attributum ſubjecti ſui eſſentiam proximè conſequitur, dicitur eſſentiale & quidditativum. Sunt hæ conditiones attributi. I. Ut poſterius, non quidem ſit, ſed concipiatur, quam ſubjectum. II. Ut ſequatur ſubjecti eſſentiam per ſe & vi ſubjecti. III. Ut ſubjectum ingrediatur definitionem attributi, non ut incluſum, ſed ut connotatum. His præmiſſis dicimus. I. Spiritus in genere habet vera attributa &c: prob. Quod eſt ſubjectum ſcientiæ Apodicticæ ſeu veræ, id habet quoque attributa vera. Sed ſpiritus in genere &c. Ergo &c. II. Attributa ſpiritus in genere, ſunt oppoſita attributis coporis in genere. Prob. hoc modo: Quæcunque habent eſſentias oppoſitas, eorum attributa quoque ſunt oppoſita. Sed ſpiritus & corpus &c. Ergo &c: Maj. inde liquet, quod attributa emanant à ſubjectis, Ergo à ſubjectis contrariis contraria. Min: quia ſpiritus & corpus ſpecies ſunt diverſæ ejuſdem generis: Atque hæ habent oppoſitas eſſentias: Ergo. III. Attributa ſpiritus in genere de eo poſſunt demonſtrari. Prob. Quicquid cum ſubjecto reciprocatur, ut ab eo fluat, id de eo poteſt demonſtrari, Sed attributa ſpiritus in genere &c. Ergo. &c. Dicimus 2. I. Attributa ſpiritus in genere non ſunt Accidentia. Prob. Quod non convenit omnibus ſpiritus ſpeciebus, id non eſt attributum ſpiritus in genere. Sed Accidens non convenit omnibus ſpiritus ſpeciebus; non ſaltem Deo, quod poſtea demonſtrabitur. Ergo. II. Attributa ſpiritus in genere ſunt inadæquati conceptus eſſentiæ illius: hîc duo veniunt notanda: primo, quod dicantur conceptus eſſentiæ ſpiritus, deindè inadæquati. Primum ſic probatur. Quod eſſentiam ſpiritus in genere immediatè ſequitur, id æquè concipi poteſt atque ipſa eſſentia, & quamvis non ſit conceptus ipſius eſſentiæ, ita ut eſſentia ipſa ſpiritus in genere concipiatur, quia tamen ita indivulſo nexu cum eſſentia ſpiritus cohæret, rectè dicitur attributum eſſe conceptus eſſentiæ ipſius ſpiritus, modo hoc teneatur diſcriminis, quod conceptus ipſius ſubjecti puta ſpiritus, ſive eſſentiæ ſpiritualis ſit primus, attributorum ejus in genere ſit ſecundus: ut enim eſſentia omnis ſubjecti, natura prior eſt attributo, quia hoc ex illa fluit, ita conceptus omnis ſubjecti, prior eſt conceptu attributi, quia hic ex illo ſequitur. Secundum ſic probatur, per quod inadæquatè repræſentatur eſſentia ſpiritus in genere, id rectè dicitur conceptus inadæquatus eſſentiæ ſpiritus in genere. Sed per attributa, eſſentiæ &c. Ergo &c. Atque hinc liquet iterum diſcrimen inter conceptum eſſentiæ & conceptum attributorum: conceptus enim ipſius eſſentiæ, ſpiritus in genere, eſt adæquatus, at conceptus attributorum, eſt conceptus ejuſdem eſſentiæ, ſpiritus in genere, ſed inadæquatus: quod autem dicamus, conceptum attributorum eſſe conceptum eſſentiæ, ſpiritus in genere, licet inadæquatum, eo hoc ſignificatum volumus, quod attributa ejus non ſignificent idem ſimpliciter, quod ipſa eſſentia ſpiritus, ſed notent eam, cum & ſub aliqua ulteriori ac peculiari ratione; quemadmodum attributum aliquod entis v. c. unum, non ſimpliciter idem ſignificat, quod ipſum ens, ſed aliquid amplius connotat quam ens; quod, quidnam ſit, hîc inquirendi non eſt locus, ita impræſentiarum conceptus eſſentiæ ſpiritus in genere eſt, quo concipitur ſubſtantia materiæ ac quantitatis expers; conceptus alicujus attributi eſt quidem conceptus ejuſdem talis ſubſtantiæ, ſed qui involvit aliquid ulterius, aliquam rationem formalem, quidditativam, & potentialem ut loquuntur, quæ in priori conceptu ipſius eſſentiæ non includebatur, ut, cum concipitur incorruptibilitas, aut indiviſibilitas ſpiritus, concipitur eadem eſſentia materiæ ac quantitatis expers, ſed cum aliqua formalitate ſecundaria, quæ in primo conceptu, quo concipiebatur ſolum ſubſtantia materiæ & quantitatis expers, non involvitur: itaque, attributa ſpiritus in genere, ſignificant eſſentiam ſpiritus, ſub alia ratione conceptam, &, ut terminis utamur, ſecundariò, non primariò, materialiter, non formaliter, id eſt, omne attributum duo importat, unum tanquam materiale, ipſam ſc. eſſentiam ſubjecti, alterum tanquàm formale, aliquid ſive entitativum, ſive poſitivum, ſive abſolutum, ſive reſpectivum,

ipſi ſubjecto ſuperadditum: ipſum ſubjectum connotat quaſi in recto, alterum in obliquo: ita incorruptibilitas pro materiali, importat ipſam eſſentiam ſpiritus in genere, pro formali, illius eſſentiæ modum aliquem, quo tam perennis eſt natura, ut nullo modo deficere queat: ſic juſtitiam Dei, Attributum illius, ſignificat idem, quod ejus eſſentia, quia in re ſunt idem: unde & in recto dicimus, juſtitia Dei eſt eſſentia ejus, ſed aliquid amplius tamen notat, quam eſſentia ipſa præciſe ſumpta; nam ſignificat eſſentiam Dei cum ordine ad actum puniendi, quæ connotatio, in eſſentia Dei nudè ac ſimpliciter ſpectata, non invenitur: hæc enim abſtrahi poteſt ab illa connotatione, quin & concipi poteſt, cum ordine ad actum miſerendi, ac tum concipitur attributum ejus miſericordia: non tamen ſic incorruptibilitas de ſpiritu in genere enunciari poteſt, uti juſtitia de Deo, quæ, tum in abſtracto, tum in concreto, de eo enunciatur: at illa in concreto tantum: nam non dicimus ſpiritus eſt incorruptibilitas, ſed incorruptibilis. Porrò, conceptus attributorum poteſt ſpectari dupliciter, vel ſecundum ſe ipſum, vel in ordine ad ſubjectum, ut conceptus unitatis ſpectatur, vel ſecundum ſeipſum, id eſt, in quantum concipitur negatio diviſionis, vel in ordine ad ſubjectum, in quantum ſignificat ens ipſum indiviſum; priori modo, unitatis conceptus eſt adæquatus, poſteriori modo, inadæquatus: ſic Philoſophandum eſt de conceptibus attributorum ſpiritus, imo omnis ſubjecti in genere, qui ſi ſpectentur ſecundum ſe ipſos præciſè, & juxta rationem terminorum, ſub quibus fiunt, ſunt adæquati, ſed ſi conſiderentur, in ordine ad ſubjectum, in quantum attributa repræſentant intellectui concipienti ſubjectum ſuum, cujus ſunt attributa, ſic rectiſſime dicuntur, inadæquati conceptus Attributorum.

4. Ex hiſce liquet, attributum omne aliquid addere ſubjecto: quia enim audita voce *attributi*, aliquid concipitur, quod non concipiebatur, audita voce *ſubjecti*, haud dubiè aliquid inſinuatur per attributum, quod ſubjecto eſt ſuperadditum; ita audita voce *riſibilitas*, aliquid concipitur, quod non concipiebatur, audita voce *homo*, ideoque riſibilitas aliquid homini ſuperaddit: &, ſi attributum nihil ſuperadderet ſubjecto, *ſubjectum* & *attributum* forent vocabula æquipollentia, quod eſt abſurdum: poteſt autem dupliciter intelligi, quod aliquid addatur alteri, vel re ſcilicet, vel ratione: re, ut cum *albor* additur parieti: ratione, ut cum differentia additur generi, *rationalitas*, *animali*: attributum addit aliquid ſubjecto, non re, ſed ratione, id eſt, dicit aliquid, quod extra conceptum ſubjecti eſt, cui additur, illud autem, quod additur ſubjecto per attributum, interdum aliquid eſt reipſa à ſubjecto diſtinctum, interdum ratione tantum: nam iſta duo hîc ſunt diſtingueuda: aliquid alteri addere, *re*, vel *ratione*, ut ipſa additio alicujus ad alterum ſit vel à parte entis, vel à parte mentis, &, addi aliquid alteri re, vel ratione diſtinctum, ab eo, cui additur: Attributa Spiritus in genere ei aliquid ſuperaddunt: probatur, quia aliquid addunt, quod ipſâ voce & conceptu ſubjecti non importabatur; &, quia vocabula *attributorum* non ſunt æquipollentia vocabulo *Spiritus*, certè, & vox, & conceptus *ſimplicitatis*, aliquid important aliud, quam vox & conceptus *Spiritus*: nam, cum auditâ voce hac, *Simplicitas*, ſub ea aliquis formatur conceptus, concipitur negatio compoſitionis, ſed auditâ voce *Spiritus*, concipitur negatio materiæ, & quantitatis, qui conceptus inter ſeſe differunt, uti & ipſæ voces, ideoque *ſimplicitas*, attributum ſpiritus in genere, aliquid ſignificat, & conceptus importat aliud, quam vox *ſpiritus* ſignificat, aut conceptus importat. Ergo, hoc attributum additur ſuo ſubjecto, non tamen additione reali: eſt enim illa additio nihil aliud, quam ratio inadæquatè concipiendi ſubjectum ſuum: dicit enim *ſimplicitas* nihil aliud, quam eſſentiam ſpiritus in genere cum compoſitionis negatione: addit ergo attributum ſubjecto aliquid per rationem, ſed cum fundamento in re: hoc fundamentum nihil aliud eſt, quam diverſa ratio, ſub qua ſubjectum diſſimiliter & inadæquatè concipi poteſt, ita ſpiritus in genere concipi poteſt: vel cum negatione materiæ, vel cum negatione compoſitionis, vel cum negatione corruptionis, qui tres conceptus, ſunt ejuſdem ſpiritus: primus, ut ſubjecti,

ſecundus, tertiuſque, ut attributorum, & quidem diſtinctorum, non re, ſed ratione, & inter ſe, & à ſubjecto, cujus diſtinctionis fundamentum eſt, quod alia ſit habitudo ſpiritus ad compoſitionem, cum illa de ipſo negatur, alia ad corruptionem, unde etiam alia vox eſt iſti, alia huic attributo ſignificando, deſtinata, prius, *Simplicitatis*, poſterius, *incorruptibilitatis* nomine, venit: Ex quibus manifeſtum eſt, attributa non tantum aliquid addere ſubjecto, ſed & id, quod addunt, & ipſa, diſtingui à ſubjecto, *ratione ratiocinatâ*, quæ diſtinctio ſufficit ad inſtituendam demonſtrationem affectionum de ſubjecto, de qua hîc etiam obiter aliquid eſt dicendum: nimirum, affectiones ſpiritus in genere de eo demonſtrari poſſunt, & oſtenſivè, & deductione ad abſurdum ſeu per impoſſibile: *Oſtenſivè*, & à priori & poſteriori. Demonſtratio *Oſtenſiva* eſt, quæ fit, vel à cauſa, vel ab effectu: Per *impoſſibile* eſt, cum aliquid probatur verum eſſe, quia alioquin ſequeretur abſurdum, & impingeretur in veritatis principia. Quod attributa ſpiritus in genere demonſtrari poſſint, *oſtenſive*, à priori, inde patet, quod probari poſſunt de ſubjecto ſuo per cauſam, quæ hic duplex eſſe poteſt, vel ipſa ratio eſſentialis ſpiritus in genere, vel proprietas aliqua ejus, jam ante demonſtrata, quæ, tum fit medium demonſtrationis alterius ex ſe pendentis, prius patet, quia; ſi attributa ſpiritus in genere emanant ab eſſentia ejus, utique per eam ut cauſa demonſtrari poſſunt: poſterius patet, quia inter attributa ſpiritus in genere unum prius concipi poteſt altero, ideoque, id, quod prius eſt conceptum, ratio eſſe poteſt demonſtrandi illud, & quidem à priori, quod conceptum eſt poſterius: quin attributa ſpiritus in genere de eo demonſtrari poſſint oſtenſivè à poſteriori, ſeu ab effectu, nemo dubitat: ſed & dantur hîc demonſtrationes *per impoſſibile*, quæ fiunt per principia veritatis prima, quale eſt, idem non poteſt eſſe & non eſſe, de qualibet re, vera eſt affirmatio & negatio: hæc principia ad abſurdum ducentia, hic etiam locum habent in *Pneumatica* generali, cum in omni ſcientia eum obtineant.

CAP. IV.

De principiis Pneumaticæ *generalibus & communibus, in ſpecie.*

Theoremata.

I. *Spiritus in genere ſumptus non habet cauſas eſſendi, ſed cognoſcendi tantum.*

II. *Quædam ſpiritus ſpecies habent principium & eſſendi & cognoſcendi.*

III. *Principia incomplexa demonſtrandi in Pneumatica generali, ſunt cauſæ virtuales.*

IV. *Primum principium incomplexum in Pneumatica generali eſt, eſſentia ſpiritus, cauſa virtualis affectionum demonſtrandarum in genere, & realis quarundam in ſpecie.*

V. *Vnum attributum ſpiritus, interdum eſt principium demonſtrandi & cauſa cognoſcendi alterum.*

VI. *Præter principia incomplexa dantur quoque complexa, & neceſſaria, & Pneumaticæ propria.*

Comm. ad Theorema I.

Quod non eſt commune omnibus ſpiritus ſpeciebus, id non poteſt dici de ſpiritu in genere: ſed habere principia eſſendi non competit omnibus ſpirituum ſpeciebus: ergo. prob. minor, quia illud non competit Deo: nam Deus principio eſſendi caret: ſi enim illud haberet, aut haberet ab alio, aut à ſe, non ab alio, quia ſic non eſſet ens primum nec independens: nec principium eſſendi habet à ſe, quaſi ſe ipſum produxerit: eſt enim improductus: ideoque cum dicitur eſſe à ſe & quidem poſitive, ſenſus eſt aut negatus, quod non ſit ab alio, aut affirmatus, quod eſſentia ſua ſit ſeipſâ ſibi ipſi ſufficiens principium ac virtus ſubſiſtendi per ſe, abſque ulla ſui efficientia ac productione cauſali; ſi enim ſic Deus à ſe foret poſitive atque affirmate ac ſi ſeipſum produxiſſet productione reali & efficientiâ cauſali, Deus aliquando non fuiſſet, quod repugnat ejus æternitati. Si dicas, illam efficientiam & productionem à ſeipſo eſſe ab æterno factam; *Reſp.* ergo ab æterno ſaltem fuerit & non fuerit: qui enim efficit & producit, eſt, qui efficitur & producitur, non eſt; ergo, ſi ab æterno

effecerit

effecerit & produxerit Deus ſeipſum, ab æterno fuerit & non fuerit; fuerit, in quantum efficit & producit; non fuerit, in quantum efficitur & producitur. Ne nunc dicam, cauſam efficientem ac producentem re ipſa diſtingui ſemper ab effecto producto: ſed Deus à ſe ipſo diſtingui nequit: ergo non poteſt dici ſeu aliquando ſeu ab æterno ſeipſum produxiſſe ſeu effeciſſe: Quod dicatur Pater ab æterno produxiſſe Filium, certè ibi & Pater ab æterno producens, & Filius ab æterno productus, re ipſa diſtinguuntur, non quidem ut Deus & Deus, ſed ut perſona & perſona: ac notandum hîc eſt bene, quod productio æterna Filii non ſit reſpectu eſſentiæ divinæ, quæ communis eſt tribus perſonis, ſed reſpectu ὑποστάσεως tantum, quam ab æterno communicavit Filio Pater, & ſic ab æterno eum genuit ac produxit: reſpectu enim eſſentiæ divinæ tam Filius eſt αὐτόθεος quam Pater, & tam S.S. quam Pater & Filius: atque hinc liquet inſignis error *Arminii*, qui, ex eo, quod Filius ab æterno eſſet productus ac genitus, negavit ipſum eſſe αὐτόθεον, à ſeipſo Deum: certè, cum eſſentiam divinam non acceperit à Patre per generationem ſui & productionem æternam, ſed hypoſtaſin tantum, tam à ſeipſo Deus eſt & αὐτόθεος ac Pater: &, ut rem uno dicamus verbo, cum eſſentia Dei communis tribus perſonis nullo modo ſit genita, effecta, aut producta ab æterno, unaquæque perſona ratione iſtius eſſentiæ improductæ eſt αὐτόθεος: ſed cum Chriſtus dicitur Deus de Deo, vocabulum Deus ſumitur perſonaliter aut ὑποστατικῶς, non eſſentialiter aut οὐσιωδῶς: ſic Deus filius eſt de Deo Patre non reſpectu eſſentiæ, ſed ὑποστάσεως tantum ab æterno communicatæ.

Ad Theorema II.

1. Scilicet angelus & anima rationalis, duæ ſpiritus in genere ſpecies, habent cauſam eſſendi, quia effectivè ab alio dependent: ſi enim ab alio non producerentur aut verè efficerentur, aut à ſe ipſis fierent, quod eſt abſurdum, aut non eſſent entia ſecunda ſed prima, non dependentia, & per participationem, ſed independentia in eſſendo, & entia per eſſentiam, quod non minus eſt abſurdum.

Ad Theorema III.

1. Omnis demonſtratio fit, per cauſas, vel formales, vel virtuales: Cauſæ formales dicuntur in præſens, non ipſæ rerum formæ, ſed omnis cauſa proprie dicta, ac rigoroſè ſumpta, quæ exigit primo realem influxum ſui in ipſum τὸ eſſe effecti. 2. diſtinctionem realem ſui ab effecto. Cauſa vero virtualis dicitur, quæ non vero influxu in effectum influit, nec realiter ab ipſo dinſtinguitur, cauſa tamen dicitur, quia per modum cauſæ proprie dictæ & rigoroſè ſumptæ ſeſe habet, aut habere ſaltem concipitur: In Pneumaticis demonſtrationibus cauſæ formales locum neceſſarium non habent, virtuales ſaltem, ut in Deo: de angelis & anima rationali nunc nihil dicemus: Cauſa quâ attributum aliquod Dei demonſtratur de Deo, non eſt cauſa verè propriè dicta, rigoroſè aut formaliter ſumpta, quæ in Deo non datur, nec ipſius eſſentiæ divinæ, aut attributi unius: influxus realis in attributum aliud, nec eſſentia Dei, aut attributum aliquod, cum ſumitur ut principium incomplexum, & cauſa demonſtrandi attributum aliud, diſtinguitur realiter ab eo: ergo in demonſtrationibus attributorum ſaltem de Deo, ſuffecerint cauſæ virtuales, nec aliæ requiruntur in demonſtrationibus attributorum de ſpiritu creato, nec fortaſſe ſunt.

Ad Theorema IV.

1. Eſſentia ſpiritus conſiderari poteſt trifariam; 1. In ſe, & præciſè, quatenus definitur, ſubſtantia materiæ expers; ſic nullo modo habet rationem, aut cauſæ, aut principii incomplexi, neque enim poteſt eſſe aut cauſa aut principium incomplexum in ordine ad ſe ipſam. 2. Poteſt ſpectari in inferioribus, in quibus exiſtit, uti genus ſpectatur in ſuis ſpeciebus, & ſpecies in individuis: ſed ne hoc quidem reſpectu ad inferiora, eſſentia ſpiritus habere poteſt rationem, vel cauſæ vel principii incomplexi, quod eſſentiale ſuperius ut genus, non ſit cauſa aut principium incomplexum demonſtrandi eſſentiam inferiorum, quemadmodum neque ſpecies ſunt, aut cauſæ, aut principia incomplexa, demonſtrandi eſſentiam individuorum. 3. Eſſentia ſpiritus ſpectatur in ordine ad ſuas paſſiones vel proprietates, vel attributa, quo ſenſu optimè

optimè dicitur cauſa, ſcilicet virtualis, & principium incomplexum, in Pneumaticis demonſtrationibus, quod ſic probamus: primo. Si Pneumatica non ſit ſortis deterioris, quam ſunt reliquæ ſcientiæ, ergo eſſentia ſpiritus eſt cauſa & principium incomplexum demonſtrationum in ea: ſed non eſt &c. ergo &c. probatur major, quia in aliis ſcientiis eſſentia ſubjecti eſt principium incomplexum & cauſa demonſtrandi affectiones de eo quod patet in Phyſica, in qua per materiam & formam, eſſentiam corporis naturalis ſubjecti, demonſtrantur quantitas, locus, motus, aliæque proprietates ejus. Minor patet, Cujus objectum nobilius eſt aliarum ſcientiarum objectis, illa ipſa ſcientia non eſt ſortis deterioris, quam aliæ. Sed Pneumaticæ objectum eſt &c. ergo.&c. minor iterum probatur ex collatione objecti Pneumaticæ, quod eſt ſpiritus, cum objectis Phyſicæ aut Mathematicæ, quæ ſunt corpus naturale & quantitas, quibus ambobus longe præſtantior eſt ſpiritus. 2. A quo fluunt proprietates, paſſiones, & attributa ſpiritus, atque immediatè emanant, illud optimè dicitur principium incomplexum & cauſa demonſtrandi illa; ſed ab eſſentia ſpiritus fluunt, atque immediate emanant ejus attributa. ergo &c. Major probatur, quia demonſtratio inſtituitur per cauſam proximam: ſed id à quo fluunt, atque immediate emanant attributa ſpiritus, eſt eorum cauſa proxima, quæ cauſa eſt emanativa: minor probatur: quo poſito, attributa ſpiritus habent ſtatim ſuam eſſentiam & exiſtentiam, ab eo fluunt atque immediate emanant: ſed poſita eſſentia ſpiritus, attributa ejus ſtatim habent, &c. ergo &c. Minor exemplis patet: poſito ſpiritu, ſtatim ponitur ejus immunitas à quantitate, incorruptibilitas, &c. 3. Per quod atrributa ſpiritus cognoſcuntur ineſſe ſpiritui ut ſubjecto, id rectè dicitur eorundem in demonſtrando principium incomplexum & cauſa virtualis, ſed per eſſentiam ſpiritus cognoſcuntur attributa ejus ineſſe ipſi: ergo &c. Major in controverſiam trahi non poteſt ex doctrina de demonſtratione. Minor exemplo clara eſt: Immaterialitas, verbi cauſa, quæ eſt eſſentia ſpiritus, eſt id per quod cognoſcimus ſpiritui ineſſe & ſimplicitatem & incorruptilitatem, & immortalitatem, & intellectualitatem, &c. attributa ergo hæc omnia rectè per immaterialitatem, eſſentiam ſpiritus, demonſtrantur.

Ad Theorema V.

Verbi cauſa, immutabilitas eſt principium demonſtrandi, & cauſa cognoſcendi, de ſpiritu perennitatem; & carentia quantitatis eſt principium demonſtrandi, & cauſa cognoſcendi, indiviſibilitatem; & ſic in aliis.

Ad Theorema VI.

1. Principia dari complexa in Pneumaticis, ſic probatur 1. Ubi dantur principia cognoſcendi incomplexa, ibi quoque dantur complexa, quia hæc ex illis componuntur: nam principium complexum componitur ex combinatione affectionis demonſtrandæ, & cauſæ demonſtrationis, in eadem enunciatione: Atqui in Pneumaticis dantur principia incomplexa, ut ante eſt probatum, Ergo &c. probatio majoris exemplo illuſtrari poteſt; incorruptibilitas ſpiritus, affectio ejus, demonſtratur per immaterialitatem ejuſdem, tanquam cauſam, ex quibus naſcitur hoc principium complexum: *omne immateriale eſt incorruptibile:* ſic indiviſibilitas demonſtratur de ſpiritu per carentiam quantitatis tanquam affectio per cauſam, unde iterum oritur hoc principium complexum; *omne expers quantitatis eſt indiviſibile.* 2. Ubi dantur propoſitiones immediatæ ac primæ ibi dantur principia complexa: ſed in Pneumaticis dantur tales: ergo &c. Major patet ex doctrina de demonſtratione: minor exemplis; hæc enim propoſitio *omne immateriale eſt incorruptibile* eſt immediata ac prima, quia nullam veritatis ſuæ cauſam in ipſo ſubjecto ſpiritu habet mediam aut priorem: ſic & hæc, *omne expers quantitatis eſt indiviſibile*, caret cauſa ſuæ veritatis media & priori; quamvis enim carentia quantitatis, quæ in hac poſteriori enunciatione eſt cauſa indiviſibilitatis, habeat cauſam ſui priorem, per quam demonſtretur, ſcilicet ipſam ſpiritus immaterialitatem, tamen hanc enunciationem facit immediatam, quia cum jam ſit demonſtrata, habetur pro indemonſtrabili, & eſt cauſa immediata proxima indiviſibilitatis in ſpiritu.

2. Dari in Pneumaticis principia complexa neceſſaria ſic probatur: quæcunque principia gignunt demonſtrationem τȣ̃ διότι & ſcientiam proprie dictam, ſeu cognitionem neceſſariam infallibilem atque evidentem, ea ipſa ſunt neceſſaria, nihil enim eſt in effecto quod non ante fuerit in cauſis: ſed in Pneumaticis dantur principia complexa, quæ gignunt &c. Ergo. &c. minor patebit in progreſſu; & cum Pneumaticam eſſe ſcientiam proprie dictam ante ſit evictum, gaudet eadem cum aliis ſcientiis ſorte, atqui aliæ omnes ſcientiæ habent principia neceſſaria, ergo habet Pneumatica.

3. Dari in Pneumaticis principia complexa propria, ſic probatur, quæcunque ſcientia diſtincta eſt ab omnibus aliis, illa vendicat principia demonſtrandi propria, & quæ fluunt ex natura ſubjecti ſui proprii, ſed Pneumaticam eſſe diſtinctam ante eſt evictum &c. ergo &c. Major patet, quia quam parum ipſæ poſſunt confundi ſcientiæ, tam parum confundi queunt principia ſingularum ſcientiarum complexa peculiaria.

CAP. V.

De attributorum ſpiritus generalium ac communium diſtinctione à ſpiritu & inter ſe.

Theoremata.

I. *Attributa ſpiritus in genere, & ab ipſo & inter ſe invicem, diſtinguuntur.*

II. *Hæc diſtinctio non eſt realis, ſed rationis, non ratiocinantis, ſed ratiocinatæ.*

Comm. ad Theorematis I *partem priorem.*

SI Omne attributum ſive affectio demonſtranda diſtinguitur aliquo modo ab eo cujus eſt attributum & affectio, ergo & attributa ſpiritus à ſpiritu: ſed verum prius, ergo & poſterius. Major extra dubium eſt: minoris veritas evicta eſt ante cap. 3. ubi ex eo quod aliquid addatur ſubjecto & importetur per attributum, aliquam diſtinctionem intercedere inter utrumque eſt probatum.

Ad Theorema II.

1. Quod non ſit diſtinctio realis ſic probatur: quicquid competit ſpiritui in genere debet convenire omni ſpiritui in ſpecie: ſed attributa Dei, qui eſt ſpecies ſpiritus, non diſtinguuntur realiter à Deo; ergo neque ſpiritus in genere ab eo: Minor per ſe clara eſt: quicquid enim attribuitur ſuperiori, negari non poteſt inferiori ſub eo contento: minor quoad unam partem, ſcilicet quod Deus ſit ſpecies ſpiritus probata eſt cap. 3. quoad alteram partem, quod attributa ejus non diſtinguantur realiter ab ipſo, poſtea probabitur.

2. Quod ſit dinſtinctio rationis inter attributa ſpiritus & ſpiritum ſic probatur: Si diſtinctio rei & rationis immediate opponantur, quatenus hæc eſt à mente, illa non item: ergo ſi attributa ſpiritus & ipſe ſpiritus non diſtinguantur diſtinctione reali, non poſſunt diſtingui aliter, quam diſtinctione rationis, atqui verum eſt prius ergo & poſterius: major probatur; quia non datur tertium diſtinctionis membrum inter duo iſta diſtinctionis genera medium; oppoſitio enim immediata caret omni medio. Minor probatur: quæ opponuntur contradictorie, opponuntur immediate: ſed diſtingui re & ratione ſic opponuntur: ergo &c. Major patet: quia contradictio nullum admittit medium: minor ſic probatur: Diſtingui per rationem & non diſtingui per rationem opponuntur contradictorie: ſed diſtinctio rei & rationis dicunt nihil aliud, quam prior non diſtingui per rationem, poſterior diſtingui per rationem, &c. ergo &c.

3. Quod autem hæc diſtinctio rationis ſit non ratiocinantis ſed ratiocinatæ ex antedictis clarum eſt cap. 3. nam quæcunque diſtinguuntur penes conceptus diverſos, diſſimiles & inadæquatos, ea diſtinguuntur diſtinctione rationis ratiocinatæ: ſed attributa ſpiritus in genere, & ipſe ſpiritus, ſubjectum eorum, diſtinguuntur ſic &c. ergo &c. Major patet ex doctrina diſtinctionis, minor loco jam citato eſt probata.

Ad Theorematis I *partem poſteriorem.*

1. Quorum diſtinctæ ſunt rationes formales, ea aliquo modo diſtinguuntur inter ſe, ſed attribu-

attributorum ſpiritus generalium diſtinctæ ſunt rationes, Ergo. Major per ſe clara eſt: Minor ſic probatur, quorum conceptus ſunt diſſimiles, eorum ſunt diſtinctæ rationes formales, ſed attributorum ſpiritus generalium conceptus &c. Ergo. Major iterum per ſe clara eſt. Minor ſic probatur; qui concipit ſimplicitatem ſpiritus, & qui concipit intellectualitatem ſpiritus, & qui concipit incorruptibilitatem ſpiritus, format tres ſibi invicem diſſimiles conceptus, quod unicuique cogitationes ſuas examinanti clariſſime liquet. Ergo &c. Deinde unum attributum ſpiritus jam de eo demonſtratum ſæpe eſt cauſa, non quidem eſſendi ſed cognoſcendi ac demonſtrandi attributum ejuſdem aliud, Ergo habent formalitates diverſas, ergo etiam aliquo modo inter ſe diſtinguuntur.

2. Hanc vero eſſe diſtinctionem rationis facile liquet ex eo quod ſi attributa ſpiritus in genere inter ſe diſtinguerentur re, etiam ſic diſtingui deberent attributa ſpiritus in ſpecie, conſequenter & Dei: poſterius abſurdum eſt, ergo prius; & quodnam quæſo hic diſtinctionis realis datur ſignum, aut fundamentum, quod indicium, an ſeparabilitas? ſed attributa ſpiritus in genere à ſe invicem ſeparari nequeunt, an conceptuum diverſitas ac diſſimilitudo? ſed illa tantum arguit diſtinctionem rationis non realem, an quod attributa ſpiritus in genere, aliam atque aliam important negationem imperfectionis? ſed illa varietas non arguit eorum diſtinctionem inter ſe, verum imperfectionem intellectus noſtri, qui propter imbecillitatem ſuam omnes perfectiones, nec ſimul & ſemel, ſed diviſis actibus capere poteſt, nec conceptibus poſitivis ſed negativis ſæpe tantum.

3. Quod vero diſtinctio hæc rationis ſit non ratiocinantis, ſed ratiocinatæ hinc liquet, quod cum prædicationes attributorum ſpiritus de ſe invicem non ſint identicæ, quales ſemper ſunt eorum quæ inter ſe diſtinguuntur ſola ratione ratiocinante, & cum hæc attributorum inter ſe diſtinctio habeat fundamentum in re, diverſas ſc. ac diſſimiles rationes ſive objectivas ſive formales, quibus intellectui objiciuntur, & diſſimilibus diverſiſque conceptibus intelliguntur, non poteſt alia intercedere hic diſtinctio inter illa, quam rationis ratiocinatæ.

CAPUT. VI.

De Attributorum Spiritus generalium ac communium diviſione, eorumque inter ſe Ordine.

Theoremata.

I. *Attributa ſpiritus in genere ſunt, vel poſitiva, vel negativa.*

II. *Negativa dicuntur, non quæ aliquid ſimpliciter de ſpiritu negant, ſed quæ negativa voce efferuntur, ſub qua conceptus tamen formatur rei poſitivæ, ut, incorruptibilitas, immortalitas.*

III. *Poſitiva dicuntur, quæ efferuntur voce affirmante non negante, & ſub qua etiam conceptus fit rei poſitivæ, ut, ſimplicitas, intellectualitas.*

IV. *Attributa poſitiva priora ſunt Negativis, quia affirmatio prior eſt negatione.*

V. *Inter attributa poſitiva, primum, eſt ſimplicitas.*

Comm. ad Theorema I.

1. CUm negatio ſit triplex, vel purè negans, quæ effertur plerumque per particulam *in*, ut immateriale, infinitum, immenſum, &c. vel privans, quæ effertur diſtincto vocabulo ſignificante carentiam habitus in ſubjecto capaci, ut cæcitas; vel infinitans, quæ effertur per præfixam notam negandi *non*, ut, non quantus; tenendum eſt, attributa Spiritus in genere negativa non dici à negatione privante, neque enim incorruptibilitas aut immortalitas dicit abſentiam corruptionis aut mortis, quæ Deo, ut ſubjecto capaci, ineſſe debebat, neque dicuntur negativa à negatione infinitante, quia hæc non habet determinatum modum ſignificandi, ſed indefinitam amplitudinem in ſignificando; atqui attributa Dei negativa determinatè ſignificant negationem alicujus, quod Deo nec competit, nec competere poteſt, ut incorruptibilitas determinatè ſignificat negationem corruptionis, immortalitas negationem mortis, immaterialitas negatio-

nem materiæ: Præterea non efferuntur per particulam *non*, quæ eſt nota negationis infinitæ, ſed per particulam *in*, quæ eſt nota negationis purè negantis, & cum voce, cui adjungitur, unam facit vocem compoſitam, negatio autem purè negans ſimpliciter dicit negationem alicujus in aliquo, quemadmodum immaterialitas ſimpliciter negat in Spiritu materiam, incorruptibilitas, corruptionem, immortalitas, mortem. Quæri hic poteſt, quo ſenſu attributa quædam Spiritus in genere dicantur negativa à negatione purè negante, cum hæc nullam dicat perfectionem, attributum autem aliquam perfectionem notat? *Reſp.* Quod negatio purè negans interdum ſignificet perfectionem, quandò ſc. negat imperfectionem, quemadmodum immaterialitas perfectio eſt in Spiritu, quia negat materiam, incorruptibilitas, quia negat corruptionem, immortalitas, quia negat mortem: at materia, corruptio, mors, ſunt imperfectiones, ideoque earum negationem ſonat, ſic non riſibile, utcunque ſit negatio, dicit perfectionem, quia riſibile imperfectionem notat.

Ad Theorema IV.

1. Inter attributa Spiritus in genere, haud dubiè aliquis eſt ordo prioritatis: Sed cum prioritas alia ſit ſecundum rem, alia ſecundum rationem, quemadmodum eſt ordo quidam prioritatis quoad res ſignificatas, & eſt alius quoad rationes formales, ſciendum eſt, attributa Spiritus in genere una aliis eſſe priora, poſitiva negativis, ordine prioritatis, non ſecundum rem, ſed ſecundum rationem, non quoad res ſignificatas, ſed quoad ratione formales; quod ſit aliquis inter ea ordo prioritatis & poſterioritatis, ſic probari poteſt. Quorum unum per aliud demonſtratur, inter ea eſt ordo prioritatis & poſterioritatis. Sed atrributorum Spiritus in genere unum per aliud demonſtratur. Ergo. Major nota eſt ex doctrina demonſtrationis, & jam ante dictis. Minor exemplo patet; nam indiviſibilitas Spiritus in genere demonſtratur per immunitatem à quantitate, & hæc per immaterialitatem; quemadmodum quoque in corporibus diviſibilitas demonſtratur per quantitatem, & hæc per materiam. Deinde inter quæ intercedit diſtinctio aliqua, vel ſolius rationis ratiocinatæ, inter ea datur ordo prioris & poſterioris, ſi non quoad rem, ſaltem quoad rationem & conceptus noſtros, ſi non quoad res ſignificatas, ſaltem quoad rationes formales, quod hic ſufficit. Sed inter attributa Spiritus in genere datur diſtinctio ſaltem rationis ratiocinatæ. Ergo. Minor ante fuit probata ex eo, quod attributa Spiritus in genere diverſa nihil aliud notent, quàm ejuſdem eſſentiæ Spiritus conceptus inadæquatos & diſſimiles: Ex quibus etiam facile liquet, hunc ordinem, quod attributa hic una aliis dicuntur eſſe priora, poſitiva negativis, non intelligendum eſſe de prioritate ſecundum rem, aut res ſignificatas, ſed ſecundum rationem, aut rationes formales atque objectivas, aut modum concipiendi noſtrum.

Ad Theorema V.

1. Quod ſimplicitas omnium attributorum Spiritus in genere ſit primum, hinc patet, quia omnium maximè immediatè cum eſſentia ipſius Spiritus conjungitur, nam quæcunque attributa de Spiritu in genere concipiuntur, ea in ſimplicitate ejus, tanquam fundamento, fundantur, & in eam, tanquam principium, reſolvuntur: ſi non primum, quod eſt ipſa eſſentia Spiritus, ſaltem primo proximum, v. c. cùm de ſpiritu in genere concipio carentiam quantitatis, ejus conceptus fundamentum eſt immaterialitas, ſeu conceptus immaterialitatis, cùm concipio immaterialitatem Spiritus, ejus conceptus fundamentum eſt ſimplicitas Spiritus, aut ſimplicitatis conceptus, ſed cùm concipio ſimplicitatem Spiritus, non reſolvitur conceptus hic in conceptum attributi alicujus prioris, ſed in conceptum ipſius eſſentiæ Spiritus; hæ enim omnes enunciationes cauſales ſunt veræ. Spiritus in genere caret quantitate, quia eſt immaterialis, eſt immaterialis, quia eſt ſimplex, eſt ſimplex, quia eſt Spiritus: Ubi clariſſimè videmus eſſentiam Spiritus immediatè conſequi ſimplicita-

plicitatem, imò ſic, ut ferè videtur ſimplicitas in conceptu eſſentiæ Spiritus implicari, ex ſimplicitate demum de ſpritu concepta, ſequitur immaterialitas, ex immaterialitate, carentia quantitatis, & ſic porro.

CAP. VII.

De ſimplicitate Spiritus, & attributis negativis in ea fundatis.

Theorema.

I. *Simplicitas Spiritus non negat ejus compoſitionem ex materia, & forma, ſed inſuper ponit eſſentiam ſpiritus veram ac realem oppoſitam eſſentiæ corporis.*

Comm. ad Theorema I.

1. SImplicitas in genere definitur unitas carens omni multitudine ſc. entium realium: nihil enim tam ſimplex eſt, ne ipſe quidem Deus, ut excludat omnem omnino compoſitionem, etiam rationis, aut eorum, quæ ratione diſtinguuntur, etiam ex modo & re modificata, Deus enim ipſe quaſi componitur ex variis attributis, ſed ratione tantum diſtinctis, ex eſſentia divina, & tribus ſubſiſtentiis, tanquam ex re modificata & modis; negat ergo ſimplicitas ſpiritus in genere compoſitionem realem ex pluribus entibus realibus, ac notat aut dicit modum exiſtendi aut eſſendi poſitivum ſpiritus, contrarium modo eſſendi aut exiſtendi corporis. Et ſic attributum eſt commune omnis ſpiritus tam increati, quàm creati; verum cum compoſitio realis ſit multiplex, ex materia & forma, ex ſubſtantia & accidente, ex pluribus accidentibus, ex partibus integrantibus: ſimplicitas ſpiritus in genere ſpectata, proprie negat compoſitionem ex materia & forma, & ratio eſt, quia illa intelligenda, per ſpiritus ſimplicitatem compoſitionis negatio, qua opponitur corpori ſpeciei oppoſitæ, ſed corpus propriè dicitur compoſitum reſpectu materiæ & formæ, & hujus compoſitionis negatio eſt communis omni ſpiritui: At compoſitio ex ſubſtantia & accidente: & ex pluribus accidentibus ſpiritui creato negari non poteſt, ideoque hujus compoſitionis negationem ſimplicitas ſpiritus in genere non notat, eſt quidem omnis ſpiritus ſimplex quoque, quatenus non componitur ex partibus integrantibus, ſed hujus compoſitionis negatio, magis videtur referenda ad attributum aliud, quod philoſophi vocant communitatem à quantitate, quod attributum in ſimplicitate fundatur, ut demonſtrabitur theſ. 2. reſtat ergo ut probemus nullum ſpiritum eſſe compoſitum ex materia & forma, quod ſic probamus, quæcunque ſubſtantia ſecundum rem abſtracta eſt ab omni materia, ea non componitur ex materia & forma, ſed omnis ſpiritus eſt ſubſtantia ſecundum rem abſtracta à materia. ergo &c. minor probatur, quia cum omne ens immateriale dicatur duobus modis, vel per indifferentiam, vel per eſſentiam, ſi immaterialitas per indifferentiam non conveniat ſpiritui, nulla ei tribui poteſt alia, quam immaterialitas per eſſentiam, ſed hæc omnem materiam excludit, conſequenter & formam, quia forma non eſt niſi in materia, deinde nullæ ſpecies oppoſitæ unquam eſſe poſſunt ejuſdem eſſentiæ, ſed ſpiritus & corpus ſunt ſpecies oppoſitæ, corpus autem componitur ex materia & forma, quod nemo ignorat, ergo ſpiritus in eſſentia ſua compoſitionem ex materia & forma negat: qui ſpiritibus adſcribunt materiam aliquam, ſed ſubtilem, à compoſitione eum tamen non liberant, ſed cum corpore confundunt, & corpus faciunt, nam materia ſubtilis imo ſubtiliſſima, quæ fuit ſenſus, materia tamen eſt & corpus conſtituit, niſi quis aërem, ventum aliaque ſubtilis ac ſenſum fugientis materiæ corpora, numero corporum eximat; ſi dicas ſpiritui materiam intelligibilem competere, aut etiam metaphyſicam. *Reſp.* neutra propriè materia eſt, non illa ſaltem ex qua & forma componuntur corpora, quam de ſpiritu propriè negat ſimplicitas, quippe metaphyſica nihil eſt aliud quam genus, ſicuti differentia dicitur forma metaphyſica, at eam compoſitionem non negat ſpiritus in genere, ac licet eam non ponat ſimplicitas Dei, admittit eam tamen ſimplicitas ſpiritus

tus creati: materia vero intelligibilis dicitur, quæ ſolo intellectu percipitur, & in nullum incurrit ſenſum, quomodo ſyllogiſmi, qui eſt ens rationis, materiam faciunt logici tres enunciationes mente conceptas, at talis materia ſpiritui in genere adſcribi non poteſt, hæc enim entium rationis aut intelligibilium eſt materia tantum, at ſpiritus entia rationis non ſunt.

Theoremata.

II. *Immunitas ſpiritus à quantitate ac figura negat de ſpiritu extenſionem ac partium poſitionem extra ſe invicem.*

Comment.

Quæcunque hoc capite ſequuntur attributa ſpiritus in genere ſunt negativa, quia vocibus efferuntur negantibus, ſub quibus tamen attributi poſitivi conceptus faciendus eſt: deducuntur enim ex ſimplicitate attributi poſitivi in quo fundantur, quod ipſum, quia affirmante voce effertur, poſitivum & revera modi poſitivi conceptum in mente infert, attamen conſequenter negationem notat compoſitionis ſc. ex materia & forma, ut theor. præced. eſt dictum, quodcunque caret materia, caret & quantitate; ſed ſpiritus in genere caret Materia ex Theoremate præcedente. ergo. Major prob. quia quantitas materiam ſequitur eique eſt coæva, Interminata primæ, terminata ſecundæ & ab ea emanat, ideoque poſita ponitur, & ſublata tollitur, ac vice verſa; quod vero Scaliger, Taurellus, Caſmannus, aliique nonnulli ſpiritui in genere adſcribant materiam & quantitatem, ſed utramque intelligibilem, id, aut valde impropriè eſt accipiendum, aut plane rejiciendum; nam ſi per materiam & quantitatem intelligibilem intelligant eam quæ in ſenſus non incurrit, quemadmodum ſenſibilis dicitur oppoſite, quæ ſenſibus percipitur, videtur eſſe contradictio in adjecto, nam omnis quantitas eſt objectum ſenſus commune, & Materia ipſa quanta per accidens, ſcilicet quantitatem, eſt ſenſibilis, quomodo ergo dici poteſt intelligibilis utraque ſi intelligibile opponatur ſenſibili, & neget id de quo dicitur in ſenſus incurrere, ſi materiam & quantitatem accipiant improprie, ut per materiam intelligant non Phyſicam, quæ eſt altera pars compoſiti ac corporis, ſed Metaphyſicam, quæ nihil eſt aliud quam genus, & per quantitatem non molis ſed virtutis, in verbis tantum ludunt; nam Deo genus aliquod ſi non univocum, ſaltem analogum proprie dictum, attribui poteſt, & Deus vulgo dicitur Maximus, non propter magnitudinem molis, aut extenſionis, ſed propter magnitudinem perfectionis & virtutis, quia omnem perfectionem virtutis in ſe continet, quo ſenſu recte ab Auguſtino dicitur, Magnus ſine quantitate ſcilicet proprie dicta, bonus ſine qualitate: ideoque valde hic errarunt Anthropomorphitæ, qui Deo Materiam & corpus proprie dictum adſcripſerunt, tum etiam Vorſtius qui Deo adſcripſit quantitatem atque extenſionem; porro quod quantitate caret, caret & figura, nam figura eſt qualitas orta ex terminatione quantitatis, ſed ſpiritus in genere caret quantitate, ſcilicet continua, quod jam eſt probatum, ergo &c. ſi objicias in ſpiritum cadere quantitatem ſaltem diſcretam, quia multi ſunt & numerari poſſunt. *Reſp.* numerum non eſſe quantitatis ſpeciem proprie dictam, cum ante omnem rei quantæ exiſtentiam exſtiterit, ab æterno enim ante ullam rem quantam productam, fuit Trinitas, ſeu fuerunt tres Perſonæ in Deo, conſequenter & numerus, nam quod quidam dicant hunc numerum ternarium Perſonarum in Deo non eſſe numerum proprie dictum, id gratis dicunt & nulla ratione probant; Nam cur non ſit verus numerus, cum eo numeremus tres diſtinctas perſonas, uti per numerum denarium decem diſtinctos homines numeramus.

Theoremata.

III. *Indiviſibilitas ſpiritus negat diviſionem ſpiritus in partes cum eſſentiales, tum integrales.*

Comment.

Hoc attributum Spiritus negativum deducitur ex duobus præcedentibus; hæc enim enunciatio cauſalis vera eſt: Quia ſpiritus eſt ſimplex, id eſt, caret materia, ideo eſt indiviſibilis in partes eſſentiales: Et, quia eſt immunis à quantitate, id eſt, carens parte extra partem, ideo eſt indiviſibilis in partes integrales.

les. Ut verò hoc attributum intelligatur, notandum venit τὸ indiviſibile ſumi, vel Metaphyſicè, vel Phyſicè, vel Mathematicè, vel Logicè: Indiviſibile ſumptum Metaphyſicè, negat diviſionem entis in ſe, id eſt, ſecundum eſſentiam ſuam, quatenus unumquodque ens dividi nequit in plura talia entia ſecundum eſſentiam iſtam, qua ſunt talia: Eſtque hoc indiviſibile idem quod unum attributum non ſpiritus in genere, ſed tranſcendens omnis entis, adeoque & corporis; ſic homo, ſubſtantia corporea, utcunque diviſibilis in partes, tum eſſentiales, tum integrales, tali tamen modo eſt indiviſibilis, quatenus, ut ſit homo, non requirit plures eſſentias humanas, nec plura corpora, nec plures animas rationales, ſed ſufficit ipſi una eſſentia humana, ratione cujus dicitur indiviſibilis, & ens unum, id eſt, indiviſum in ſe, ac diviſum à quolibet alio; hoc modo, ſpiritus quoque eſt indiviſibilis, quia eſt ens, conſequenter unum quid, & indiviſum in ſe: ſed hæc indiviſibilitas entis, ac Metaphyſica, hîc non intelligitur. Indiviſibile Logicè dicitur, quod ne per mentem quidem aut rationem dividi poteſt: hæc indiviſibilitas omnem negat entis diviſionem, ſeu ſeparationem, ſeu abſtractionem ac præciſionem, humana ratione poſſibilem: hæc indiviſibilitas in ſpiritum non cadit, imò ne quidem in Deum; nam nullus ſpiritus, ne Deus quidem ipſe, ita eſt ſimplex & omnis diviſionis expers, ut circa eum non poſſit inſtitui aliqua mentis noſtræ diviſio aut rationis abſtractio: nam licet nobis, & tutò, attributum unum, ſive Dei, ſive ſpiritus in genere, concipere, non concepto attributo altero, quemadmodum, concipiendo miſericordiam Dei, non concipimus ejus juſtitiam, & concipiendo ſpiritus ſimplicitatem, non concipimus ejus immortalitatem; quod, quid eſt aliud, quàm dividere ea, quæ in Deo ac ſpiritu ſunt conjunctiſſima? nam Deus & juſtus eſt & miſericors, licet juſtitiam à miſericordia ejus conceptibus noſtris dividamus; quemadmodum ſpiritus quoque & ſimplex eſt & immortalis, licet, ſimplicitatem ejus concipiendo, ab illo conceptu immortalitatem excludamus: undè etiam Logicè, attributa, ſive Dei, ſive ſpritus in genere, enunciare poſſumus disjunctivè, dicendo Deus, eſt, vel juſtus, vel miſericors, &c. Spiritus eſt, vel ſimplex vel immortalis, &c. Indiviſibile Phyſicè dicitur, quod in materiam & formam dividi nequit, quo ſenſu dividi poſſunt corpora: & Mathematicè, quod dividi nequit in partes loco diſſitas, quo ſenſu quoque corpora dividi valent. Hæc utraque indiviſibilitas omni convenit ſpiritui, & utriuſque ratio, fundata eſt in utriuſque attributi, & ſimplicitatis, & immunitatis à quantitate explicatione; nam hæc illatio utraque vera eſt. 1. Quicquid materiæ & formæ eſt expers, in eas dividi nequit. Sed ſpiritus utriuſque èſt expers, quia eſt ſimplex, Ergo. 2. Quicquid immune eſt à quantitate, id in pattes loco diſſitas dividi nequit. Sed ſpiritus eſt immunis à quantitate. Ergo. Hîc unum tantum notandum venit, quod alio modo ſpiritus dicatur indiviſibilis, alio modo punctum. Punctum eſt indiviſibile quidem ut quod, caret enim partibus omnibus, non tamen ut quo, quia eſt id, quo corpus dividitur. At ſpiritus eſt indiviſibilis & ut quod & ut quo, quia nec ipſe dividitur, in ullas partes, nec per ipſum ulla inſtituitur diviſio.

Theorema.

IV. *Inſenſibilitas negat, ſpiritum ſenſu ullo externo percipi poſſe.*

Comment.

Senſibile & inſenſibile ſumuntur, vel activè, vel paſſive. Activè, cum ſunt differentiæ dividentes vivens in plantam & animal, planta enim eſt ſubſtantia vivens inſenſibilis, id eſt, nullius ſenſionis externæ principium activum; animal eſt ſubſtantia vivens ſenſibilis, quia eſt ſenſionis, tum internæ, tum èxternæ, principium activum. Paſſivè ſumuntur iſtæ voces, cum ſignificant id, quod ſentiri poteſt vel non poteſt; atque hoc loco, ſenſu poſteriori inſenſibilitas tribuitur ſpiritui, eaque ſic demonſtratur: Quidquid caret extenſione ſive quantitate, & qualitatibus materialibus, illud ſenſu externo, conſequenter & interno, ſentiri nequit. Sed ſpiritus in genere caret. Ergo &c Maj. ex doctrina Phyſica de ſenſibus, ſenſuumque externorum objectis clara eſt. Minor ex antecedentibus facile probari poteſt: quia, quod expers eſt materiæ, immune

mune

mune eſt à quantitate, & hoc, caret qualitatibus materialibus, quæ non recipiuntur niſi in materia quanta: poteſt tamen fieri per accidens ut ſpiritus ſentiatur, vel edendo operationes, quæ in ſenſum incurrunt, vel aſſumendo corpora, per quæ quaſi ſentiantur, vel alio aliquo ſimili modo. Addunt nonnulli Pneumaticæ ſcriptores attributis hiſce ſpiritus negativis, jam recenſitis atque explicatis, illocalitatem, immobilitatem, & negationem exiſtentiæ in tempore, quam uno verbo exprimere non valemus (intemporalitas enim, latinum non eſt) & cauſam dant, quia locus, motus, & tempus, ſunt affectiones corporum naturalium, conſtantium materia & forma, quod in ſpiritus non cadit: verumenimvero, cum, & Scriptura Sacra, & recta ratio, & experientia, motum tribuant ſpiritibus localem, qui non niſi in loco aliquo ac certo tempore fieri poteſt, præſtat, hæc tria inter attributa ſpiritus non recenſere: nam, quod dicant, ſpiritus non eſſe in loco, ſed in ubi ſive ſpatio, nec eſſe in tempore, ſed in quando ſive ævo, & non moveri propriè, ſed analogicè, gratis dicitur, & diſtinctio eſt inventa tantummodo ad ſtabiliendum præjudicium Philoſophorum, Ariſtoteli, ejuſque principiis, ſententiis ac opinionibus, nimis deditorum. Enimvero, moveri angelos, cum de Cœlo deſcendunt in terras, mandata Dei exequentes, moveri animas rationales, cum corpora relinquentes, vel in Cœlos abeunt, vel in infernum detruduntur, quis negabit? & iſtum motum eſſe tranſlationem de termino à quo ad terminum ad quem, de ſpatio in ſpatium, de loco in locum, quis dubitet? & an malè loquimur, ſi dicamus, Deum eſſe in omni loco, &, cur locus; aut eſſe in loco, debeat reſtringi ad ſola corpora, extenſione prædita, ut partes corporis reſpondeant partibus loci, niſi, quia ſic placuit Ariſtoteli, ejuſque mancipiis: pariter, cur non liceat dicere, Deum eſſe in omni tempore, fuiſſe, & futurum, omni tempore, reliquos ſpiritus eſſe creatos aliquo tempore? niſi, quia illi & ipſis placuit, tempus reſtringere ad ſola corpora, ut ſic ſucceſſio partium temporis reſpondeat ſucceſſioni partium corporis, & vice verſa: Et, cum Ariſtoteles definit motum, actum entis in potentia qua potentia, cur cogamur per vocabulum entis tantum intelligere corpus, niſi quia ſic volunt ejus interpretes. At, nos non ſtamus, aut Ariſtotelis, aut interpretum, aut cujuſcunque demum Philoſop. hîc, authoritate, ſed Scriptura duce, ratione luce, experientia teſte, ſpiritui omni, locum & tempus, creatis inſuper motum, adſcribimus; Deus quidem in loco eſt & tempore, ſed immobilis: ſpiritus creati, in aliquo ſunt loco & tempore, ſed mobiles: & diſtinctiones illæ inter locum & ſpatium ſive ubi, inter tempus & ævum ſive quando, inter motum localem proprie dictum corporum, & analogicum ſpiritum, ſunt vanæ & fictæ, adeoque illocalitas, immobilitas, & (ut ſic nunc loquamur) intemporalitas, malè à Pneumaticæ ſcriptoribus inter attributa ſpiritus in genere recenſentur.

Theorema.

V. *Immutabilitas ſpiritus, negat de eo, mutationem, tum actualem, tum poſſibilem.*

Comment.

Ut hoc ſpiritus attributum commune bene intelligatur, ſciendum eſt, variis modis dici, rem mutabilem ac mutari, prout iſtæ voces nunc ſumuntur latius; nunc ſtrictius. 1. Mutatio latiſſimè accepta ſignificat actum, quo res aliqua aliter ſe habet quam prius; & mutabilitas potentiam, qua aliter ſe habere poteſt quam ante; & ſic, quod creatur, dicitur mutari, quia à ſtatu poſſibilitatis tranſit ad ſtatum actualitatis, à potentia objectiva ad actum entitativum: ex oppoſito, ſic annihilatio quoque eſt mutatio, quia eſt tranſitus ab eſſe ad non eſſe: utraque eſt mutatio, non naturalis, quæ fiat vi naturæ ac cauſæ ſecundæ, ſed ſupernaturalis, &, quæ fit vi Dei ac cauſæ primæ: immutabilitas ſi mutationem neget, hoc ſenſu acceptam, non eſt attributum ſpiritus in genere, ſed ſolius Dei, quo ſenſu, ab *Apoſtolo Iacobo*, de Deo dicitur, *quod apud ipſum nulla ſit mutatio aut confuſionis adumbratio:* ſed ſpiritus finiti, qui ſunt creati, & ſic à non eſſe tranſierunt ad eſſe, ſunt mutati, quemadmodum quoque mutabiles ſunt, quatenus à Deo iterum annihilari poſſunt. Sed mutatio, ſtrictè accepta, ſumitur pro tranſitu, à non

non eſſe ad eſſe, Phyſico, qui fiat per cauſas naturales, & à vulgaribus Philoſophis dividitur in inſtantaneam, quæ diſpeſcitur in generationem & corruptionem, & in ſucceſſivam, quæ peculiari nomine dicitur motus, dividiturque in accretionem & oppoſitam imminutionem, quæ terminantur ad quantitatem, & alterationem, quæ ad qualitatem, & motum localem, qui ad ubi: Mutatio inſtantanea dici ſolet, ſubſtantialis, & ſimpliciter mutatio. Sed ſucceſſiva, dicitur mutatio accidentalis, & una voce, motus. Immutabilitas, prout negat omnem mutationem ſubſtantialem, tum generationem, tum corruptionem, eſt attributum commune omnis ſpiritus, tum creati, tum increati, quia, nulli ſpiritus, naturaliter ſunt generabiles, aut corruptibiles, quod probatur ex capite 7, quia carent materia, omnis generationis naturalis ſubjecto primo, & corruptionis naturalis ſubjecto ultimo, imo ſi mutatio ſucceſſiva vel accidentalis, ponatur proprietas corporis naturalis, uti vulgo fit, etiam hanc omnem de omni ſpiritu negat immutabilitas, quia ex eodem capite 7, Spiritus non eſt corpus: ejus enim ſimplicitas compoſitionem ab eo removet ex materia & forma, quæ propria eſt corporum: ſed ſpeciatim, omnis ſpiritus eſt immutabilis, prout accretio & diminutio dicuntur mutationes à minori quantitate ad majorem, & contrà, quia nullus ſpiritus quantitatem habet ex Theoremate. 2. Capitis 7. At alteratio, cum non alligatur qualitatibus materialibus, uti vulgo fit, ſed malè, verum cum extenditur quoque ad mutationem qualitatum immaterialium, ſpiritus finiti ac creati alterabiles ſunt ac mutabiles, quin & de facto mutati angeli boni in malos: atque animæ primorum Parentum, cum eſſent creatæ ſapientes, ſanctæ, juſtæ, mutatæ ſunt in inſipientes, non ſanctas, non juſtas: ſic mutabiles quoque ſunt ſpiritus creati, boni, mali, motu locali, quatenus per eum loca mutant, quatenus, nunc hic ſunt, nunc alibi, niſi quis localem motum velit vindicare ſolis corporibus, quod faciunt vulgares ex Ariſtotele Philoſophi & nos jam capite præcedenti refutavimus.

Theorema.

VI. *Incoruptibilitas negat de ſpiritu in genere, corruptionem, tum actualem, tum poſſibilem.*

Commentarius.

Quamvis incorruptibilitas videatur eadem affectio cum immutabilitate, ab illa tamen diſtinguitur, ut ſtrictius à latiori; ut enim omnis corruptio eſt mutatio, non vice verſa; ita omnis incorruptibilitas eſt immutabilitas, non vice verſa. Notandum autem eſt, aliquid dici corruptibile aut incorruptibile duobus modis, vel extrinſecè, vel intrinſecè: Incorruptibile extrinſece dicitur, quod à nullo agente externo corrumpi poteſt: ſic incorruptibilitas non eſt attributum ſpiritus in genere, ſed tantum increati: ſolius ſcilicet Dei; creati enim ſpiritus, uti à Deo ſunt producti, ita ab eodem poſſunt deſtrui: Incorruptibile intrinſecè dicitur, id, quod nullum corruptionis principium habet intra ſe, uti illud habent corpora, quæ dicuntur corruptibilia, vel quia materia conſtant, quæ vulgo dicitur radix corruptionis, vel quia in ſe habent qualitates contrarias pugnantes, quæ veræ ſunt cauſæ corruptionis: undè elementa & res omnes elementares, tum viventes, tum non viventes, corruptioni ſunt obnoxiæ. hoc ſenſu, omnis ſpiritus eſt incorruptibilis, quia nullus ſpiritus, aut materia, aut qualitatibus contrariis, eſt præditus, ut ex præcedentibus patet. Addunt nonnulli Philoſophi ac Pneumaticæ ſcriptores, pro attributo ſpiritus in genere, immortalitatem, quæ negat mortem ſeu diſſolutionem animæ à corpore tum poſſibilem, tum actualem: ſed hæc commodiſſimè ſub incorruptibilitate, ut ſpecies ſub genere, comprehenditur; eſt enim nihil aliud, quàm negatio corruptionis in viventibus, quæ ſola, ut vivunt, ita mori poſſunt: ſpiritus quidem in genere vivit omnis, ſed non tali vita, qualis eſt viventium inter corpora, quæ eſt actus animæ vegetantis aut proprietas ejus, & cui reſpondet mors, & cujus principium eſt calidum aliquod innatum ac humidum radicale. Ex incorruptibilitate ſpiritus in genere, nonnulli deducunt ejus perennitatem, qui notat ſpiritus indeſi-

nentiam in illo eſſe quod habet; ſed enim non videtur mihi iſta perennitas differre ab ipſa ſpiritus incorruptibilitate: nam hæc ipſa, cum neget omnem corruptionem, tum actualem, tum poſſibilem, eo ipſo ponit hanc ſpiritus perennitatem ſive indeſinentiam.

CAP. VIII.

De Spiritus in genere, Intellectu, Voluntate, & Libero arbitrio.

Theoremata.

I. *Intellectus ſpiritus in genere, aliis intellectualitas, ponit, tum actum, tum potentiam intelligendi, aliis cogitandi: actum, in Deo, quia hic eſt purus actus, omnis potentiæ expers; potentiam, in ſpiritibus creatis.*

Commentarius.

HOc cap. reliqua ſpiritus in genere attributa poſitiva explicantur; quorum primum, eſt intellectualitas, qua ſpiritus omnis, eſt intelligens, vel actu, vel potentia: non debet hic confundi intellectuale cum rationali; nam rationale propriè dicitur à ratiocinando, quod ſignificat, procedere de uno cognito ad alterum cognoſcendum, qui eſt intelligendi unus tantum actus, præter quem vulgo dantur duo alii, apprehenſio ſimplex, & conjunctio aut diviſio: horum primus, in Deum cadit tantum, ſecundus & tertius, in ſpiritus quoque creatos: omnem vero ſpiritum in genere, eſſe intellectualem, probatur ex ejus immaterialitate: nam omne immateriale eſt intellectuale: omnis ſpiritus in genere eſt immaterialis: Ergo. Minor in cap. præced. eſt probata: Major à multis Pneumaticæ ſcriptoribus pro principio indemonſtrabili habetur; ſed probari quoque poteſt, ex differentia, quæ eſt inter ſubſtantiam materialem & immaterialem; illius enim ratio formalis, eſt extenſio; hujus, cogitatio: & hæc duo reciprocantur. Omnis ſubſtantia materalis eſt extenſa ac contra, & omnis ſubſtantia immaterialis eſt cogitans, ac contra: atque hæ duæ ita opponuntur, ut unius notio aut idea in nobis, nihil includat, quod ſit de idea aut notione alterius: qui enim in ſe examinat ideam ſubſtantiæ immaterialis ſive intelligentis, deprehendet, nihil in ea involvi materiæ aut extenſionis; & contra, qui in ſe examinaverit ideam ſubſtantiæ materialis ſive extenſæ, deprehendet, in ea nihil involvi intellectionis ſive cogitationis: quod efficaciſſime demonſtratum eſt à *Carteſio* in *Meditatione quinta* ac *ſexta*. quamvis ſpiritus in genere, omnis ſit intellectivus, attamen longe aliter intelligit Deus, quam ſpiritus creati: Deus per ſimplicem ſuam eſſentiam, eam intuendo, abſque omni ope ſpecierum intelligibilium: ſpiritus vero creati, uti non ſunt entia per eſſentiam, ſed per participationem, ita, nec per eſſentiam intelligunt, ſed utuntur ſpeciebus intelligibilibus, vel innatis, vel infuſis, vel etiam acquiſitis, licet non per abſtractionem, quo modo ſpecies intelligibiles, acquirit, ſola anima rationalis, dum eſt in corpore, propter commercium corporis, cui eſt unita, & à quo eſt, quod in intelligendis rebus, ſingularibus ac materialibus, & ſenſibilibus, ſpeculetur phantaſmata, i. e. abſtrahat ſpecies illarum rerum, cum intelligit, ab omni materia, at, cum ſpectatur ſeparata à corpore, non utitur in intelligendo, illo abſtractionis modo, uti, nec angeli, ſive boni, ſive mali.

Theorema.

II. *Voluntas ſpiritus in genere notat appetitum tum actualem tum potentialem, actualem in Deo, potentialem in ſpiritu creato.*

Commentarius.

Voluntatem omni ineſſe ſpiritui facile probatur ex eo, quod omni inſit intellectui: ſi enim omnis ſpiritus ſit intellectivus, etiam omnis eſt volitivus: ſed verum eſt prius ex Theoremate præcedenti: ergo. Maj. probatur, tum ex intima connexione intellectus & voluntatis, quæ tanta eſt, ac tam arcta, ut nunquam una ſit ſine altera; tum ex ſimili, quia ſicut omnis res naturalis, per formam naturalem ex naturæ inſtinctu, tendit in bonum aliquod naturale, puta in id, quod naturæ ſuæ eſt conſentaneum, quæ tendentia vulgo dicitur appetitus naturalis, & ſicut bruta animantia per formam aliquam ſenſualem, qua cognoſcunt res ſibi, vel commodas, vel in-

incommodas, appetunt commodas, fugiunt incommodas, qui appetitus dicitur ſenſitivus aut animalis; ita ſpiritus intelligens, quodcunque intelligit, per formam intelligibilem, id quoque expetit vel fugit, amat vel odit, qui appetitus vulgò dicitur rationalis, &, uno nomine, voluntas, qua, ſpiritus omnis in genere, vult; Deus quidem per eſſentiam & actu, ſpiritus creati per participationem ac potentiam; quæ an ſit in iis diſtincta potentia ab intellectu, & an utraque diſtincta ſit facultas, aut accidens ſive ens reale, diverſum ab ipſa ſubſtantia ſpiritus creati, adhuc ſub judice lis eſt: ego illis accedo, qui non libenter multiplicantes entia ſine neceſſitate, hic nullum agnoſcunt diſcrimen reale.

Theorema.

III. *Arbitrium liberum ſpiritus in genere, notat indifferentiam, agendi & non agendi, & agendi; hoc vel illud prout intellexerit, ac voluerit.*

Commentarius.

Cum libertas arbitrii ſit aliquid, conſequens omnem intellectum ac voluntatem, non malè ea, inter attributa ſpiritus in genere reponitur, cum interea, præcedentia duo reperiri, jam ſit oſtenſum: differt autem liberum arbitrium à voluntate & intellectu, quod minus late ſe extendat, aut tantum verſetur circa ἀδιάφορα, ſive ea, quæ ſe habent indifferenter: at intellectus verſatur etiam circa ea, quæ non ſe habent ἀδιαφόρως ad veritatem aut falſitatem, ſed quæ ſunt, vel manifeſte vera vel manifeſte falſa, quemadmodum & voluntas verſatur non tantum circa ea, quæ indifferenter ſeſe habent ad bonitatem aut malitiam, ſed &, quæ manifeſte ſunt bona, aut manifeſte mala: intellectus ſanè non arbitratur i. e. indifferenter ſe non habet ad aſſentiendum vel diſſentiendum, cum verſatur circa axiomata ſeu principia prima, ac per ſe nota, ſed iis aſſentitur neceſſario: ſic neceſſario voluntas appetit finem ultimum, non indifferenter, uti & omnia, quæ neceſſario cum fine ultimo ſunt connexa: at liberum arbitrium circa ea ſolummodo occupatur intelligendo & volendo, quibus poteſt aſſentiri, & quæ poteſt velle vel nolle, & circa quæ utrumque actum ſuſpendere valet. Tantùm de Pneumatica generali, ſequitur ſpecialis.

PNEUMATICÆ
LIBER SECUNDUS,
Seu
PARS SPECIALIS.

CAPUT. I.
De Exiſtentia Dei.

I. *Pneumatica ſpecialis agit de ſpiritu, tùm increato, tùm creato.*

II. *Spiritus increatus eſt Deus; creatus, vel Angelus, vel anima rationalis.*

III. *De Deo quæri poteſt, an ſit, & quid ſit.*

IV. *Quod ſit Deus, monſtrabit ejus exiſtentia, quid ſit, ejus eſſentia & attributa.*

Commentarius ad Theorema I.

1. Cum Pneumatica dividitur in generalem & ſpecialem, videntur membra dividentia non adæquari toti diviſo: nam ſic quoque dividitur Phyſica & Metaphyſica, ſed Reſp. quamvis eædem voces ſeu iidem termini dividentes, *generalis* & *ſpecialis*, adhibeantur in diviſione Phyſicæ ac Metaphyſicæ, non tamen eodem modo intelliguntur, ſed reſtringi

debent ſemper pro ratione objecti, de quo agitur: Itaque, Phyſica non dividitur ſimpliciter, in generalem, & ſpecialem: ſed in partem generalem, quæ agit de corpore naturali in genere, & ſpecialem, quæ agit de corporis naturalis ſpeciebus; ſic, nec Metaphyſica dividitur, nec Pneumatica, quarum neutra agit de corpore: ſed prior de ente, aut in genere, aut in ſpecie; poſterior, de ſpiritu, vel in genere, vel in ſpecie.

Ad Theorema II.

1. Deum eſſe ſpiritum increatum, alios præter ipſum ſpiritus, eſſe creatos, hîc præſupponitur, non probatur, ſed poſtea probabitur.

Ad Theorema III. *&* IV.

2. Cùm dicitur, quæri poſſe, an ſit Deus, id neceſſarium fecit atheorum profanitas, aut inſipientia: dicit enim ſtultus in corde ſuo, *non eſt Deus*, &, quamvis, Deum eſſe, ab homine mentis ſanæ, negari non poſſe videatur, reperti tamen ſunt olim, & utinam non reperirentur hodiè, qui, Deum eſſe, ore ſaltem ac verbis negaverint. Hinc nata quæſtio eſt, an dentur athei ſpeculativè? quin practicè dentur, non videtur dubium: nam illi dicuntur practicè athei, qui vitam ſic inſtituunt, ac ſi nullus exiſteret Deus, quia nullo divini Numinis metu corripiuntur, & vita illorum ac mores ſatis monſtrant, in ipſis, aut nullam eſſe, aut obliteratam divini Numinis exiſtentiam: ſed hoc in quæſtione eſt, an quis ſeriò & ex corde ſuo poſſit dubitare, utrum ſit Deus? aut negare, quod ſit: ſic, ut non reddatur convictus, neque convictum ſe ſentiat, argumentis invictis: nam, quod dicatur *Pſal.* 14. *inſipiens in corde ſuo dicere, non eſt Deus*, id tantum negat, in ipſo exiſtere notitiam de Dei exiſtentia practicam, non theoreticam: ſenſus enim hic eſt, qui inſipienti eſt corde, ſeu, qui traditus eſt *εἰς ἀδόκιμον νοῦν*, vellet unicè ac nimis miſerè, non eſſe Deum ut tantò major eſſet ſibi peccandi licentia; quomodo & Diaboli, & deſperaræ malitiæ homines negant, Deum: quo pacto ex pertinacia quoque, ne ſententiam mutaſſe videretur, conſtanter Deum negavit, ac ſtolidam pertinaciam morte ſua confirmavit, anno hujus ſæculi, ni fallor, 17. Toloſæ exuſtus, *Iulius Cæſar Vaninus*, *Neapolitanus*, *Philoſophus* ac *Medicus*, qui *libro* etiam *quarto* ſuo *de arcanis naturæ*, omnem Dei exiſtentiam tollere eſt conatus, ac radicitus evellere ex animis hominum, quod tamen & ſcripſiſſe & egiſſe mihi videtur, non, quod ſic revera ſenſerit, ſed ut potius ſuæ pertinaciæ, & mentis obduratæ, ſignum, daret immotum. Quicquid ſit, Deum eſſe, probari poteſt, tum ex libro Scripturæ, tùm ex libro naturæ, ſeu, tùm revelatione, tùm ratione: nos, miſſis, libro ſcripturæ ac revelatione, Deum exiſtere, probamus ex libro naturæ ac ratione, ſeu lumine naturæ prout hoc opponitur lumini gratiæ. Liber naturæ eſt vel internus, vel externus, hic eſt macrocoſmus ſive mundus extra hominem exiſtens, ille eſt microcoſmus, ac potiſſimum anima hominis intra eum exiſtens: naturalis cognitio Dei quæ ex libro naturæ interna hauritur, vulgo dicitur inſita & ſubjectiva, quia homini, aut hominis animæ, ineſt, tanquam ſubjecto, ab ipſo nativitatis momento: quæ acquiritur ex libro naturæ externo ſive mundo, rebuſque mundo contentis, nuncupatur acquiſita & objectiva, quia à natura non ineſt, ſed ex contemplatione mundi, rerumque extra hominem conſtitutarum, frequenter inſtituta, accipitur; utroque modo naturaliter cognoſci poteſt Dei exiſtentia, ac primo quidem eam probabimus ex libro naturæ interno, microcoſmo, homine ipſo, ejuſque anima; dein ex libro naturæ externo, macrocoſmo, mundo, rebuſque in eo contentis. I. Quamvis & corpus uniuſcujuſque hominis, ſingulaque ejus membra, ut vel ſolus oculus evincere poſſit opificem aliquem ſapientiſſimum, potentiſſimum, optimum, qui nullus eſſe alius poteſt, quam is, qui nomine Dei venit: tamen longe evidentius argumentum de exiſtentia Dei ſuppeditat hominis animus, cui tanquam character inſculptus eſt, & imago impreſſa ideæ conditoris ſui, quod ipſe ſit ſive exiſtat, quod argumentum alii vocant teſtimonium conſcientiæ, & Apoſtolus ad *Rom.* 1. *cap.* quod de Deo notum eſt, manifeſtum eſt in nobis, poſtquam enim animus hominis ſe eſſe deprehendit, ex actibus ſuis, eo quod cogitet, dubitet, quædam intelligat, quædam non &c. atque amplius inquiris.

quirit quid ſit, quænam ſint iſtæ cogitationes, unde ipſe ſit, & unde hæ in ſe oriantur, & an ſibi dare poſſit, quod poſt horæ quadrantem adhuc ſit, multas imperfectiones deprehendit in ſe, ut, ſe non eſſe à ſeipſo, nam ſi à ſe ipſo eſſe potuiſſet, dediſſet ſibi hanc ſane perfectionem, ut non dubitaret, non intelligeret quædam tantum, ſed ut omnia cognoſceret; deprehendit quoque in ſe nullam eſſe vim, qua efficere poſſit, ut poſt quadrantem ſit, deprehendit itaque revera in ſe multas imperfectiones, quod non omnia cognoſcat, multa ignoret, de quamplurimis dubitet, pauca poſſit, nec à ſe exiſtere, nec per ſe vel ad momentum ſubſiſtere, &c. cogitabit fortaſſe, hiſce imperfectionibus caruiſſe cauſam illam aut cauſas, à quibus productus eſt: ſed &, ſi parentes animum ſuum excuſſerint, ſi avi, ſi majores, ſi primus homo, ſi omnes & ſinguli, nullius non animus iiſdem laborare ſe imperfectionibus deprehendet, quare cum non poſſit dari proceſſus in infinitum, animus hominis cognoſcendo imperfectiones ſuas, ſimul in ſe deprehendit ideam entis alicujus ſumme perfecti, in quo omnes ſunt iſtæ perfectiones, quibus ipſe caret, quod omnia intelligat, nil ignoret, de nullo dubitet, omnia poſſit, à ſeipſo ſit, ſeipſum conſervet &c. quod ens, quidnam eſt aliud, quam Deus, itaque hoc argumentum eſt firmiſſimum, datur in me ſive animo meo (loquimur de homine indefinite quocunque, qui in rerum omnium exiſtentias inquirat) idea Dei; Ergo datur Deus, probat. antecedens: Si detur in me idea entis perfectiſſimi, datur idea Dei, ſed verum prius, Ergo poſt. Min. probat. tum experientia, tum ratione. Experientia ſic: ſi quæratur à me, an detur ens ſumme perfectum, id eſt, cui nihil deſit, quod à ſe exiſtat, quod omnia intelligat, poſſit, &c. quid reſpondebo? aut enim affirmabo aut negabo, utrumvis fecero, ſi ſim ſanæ mentis, & ſcivero quod vel affirmem, vel negem, ſane concipiam tale ens, quocunque modo, ſi concepero, ergo ejus ideam in me habeo; ſi dicam me neſcire, quæri poteſt à me amplius, an pari modo neſciam, aut dicam me neſcire, ac ſi à me quæreretur, an detur blictri, quod dari nec affirmabo nec negabo, ſed neſcire me profitebor; quia quid hac voce blictri ſignificetur, ignoro. At vero ego ſcio, quid per vocem Deus ſignificetur, ſcilicet jam ante dictum eſt, ſignificari ens perfectiſſimum, cui nil deſit, quod à ſe exiſtat, quod omnia intelligat, poſſit, &c. ſi regeſſero, me ne quidem intelligere ſimplices illos terminos, intellectionis, perfectionis, potentiæ, &c. quamvis hoc præſupponi debeat quod intelligantur (nam ſemper præcognoſcitur quid ſignificent vocabula) amplius explicari poſſunt, ſi tum quæratur à me an detur tale ens, amplius tergiverſari non poſſum, quin vel affirmem, vel negem, utrumvis fecero, aliquem conceptum ejus effecero, conſequenter, aliqua in me extiterit idea, entis perfectiſſimi: Ratione, ſic; ſi datur idea in me entis imperfecti, ergo & datur idea in me entis perfectiſſimi. Sed verum eſt prius, ergo & poſterius. Probat. min: datur in me idea mei, ergò entis imperfecti, quia dum me, hoc eſt, animum meum exploro, deprehendo me non omnia ſcire, multa ignorare, de multis dubitare, non eſſe à me ipſo, nec conſervare me ipſum, non omnia poſſe; Atqui hæ omnes ſunt imperfectiones, ergò idea mei, hoc eſt, animi mei, eſt idea entis imperfecti. Probat. maj. non poſſum me cognoſcere, me eſſe ens iſtis modis imperfectum, niſi cognoſcam eſſe aliud aliquod ens, ratione cujus ego ſum inperfectus, quod ſit perfectiſſimum, niſi in infinitum abeatur, à quo natura abhorret; & quemadmodum non poſſum cognoſcere negationem, niſi cognoſcam id, cujus eſt negatio: verbi cauſa, non poſſum cognoſcere, lapidem non eſſe Leonem, niſi ſciam quid ſit Leo, ita non poſſum cognoſcere me eſſe ens imperfectum, niſi cognoſcam etiam eſſe ens perfectum aliquod, quod ego non ſum. Probat. conſequentia Enthymematis; ſi datur in me id, quod Deum repræſentat, oportet & dari Deum, ſed ſi detur in me idea Dei, datur id, quod Deum repræſentat, Ergo. Probat. Maj. Si id quod repræſentat Deum, repræſentat ens cum omni perfectiſſima ac poſſibili perfectione, ergo ſi id in me datur, quod Deum repræſentat, datur etiam Deus: nihil enim eſt in typo, quod non ſit in antitypo, inter perfectiones autem poſſibiles ac perfectiſſimas, eſt exiſtentia. Ergò ſi non daretur, id eſt, exiſteret Deus,

id quod repræſentaret Deum, non repræſentaret ens perfectiſſimum, nec eſſet convenientia inter typum & antitypum. Ergò ex idea Dei, tanquam typo, entis perfectiſſimi, rectè infertur exiſtentia ipſius Dei, tanquam antitypi. Sed clarius: ſi hoc non ſequitur, datur in me idea Dei, ergo Deus; quærenda ergo eſt alia cauſa iſtius ideæ in me quàm Deus. Sed non poteſt dari alia cauſa quam Deus. Ergò conſequentia quoque valet. Si alia dari poſſit, nominetur, nam ut nullo genere cauſarum, ita nec hîc datur progreſſus in infinitum, at nulla nominari poteſt, quia pono me nunc eſſe ſcepticum, & omnia in dubium trahere, imò alia negare quin, verſor hic in probanda Dei exiſtentia, non quod de ea dubitandum ſit, hoc enim impium foret, ſed quod in confirmationem ejus exiſtentiæ inquiram ex argumentis variis, (quod omnes faciunt Metaphyſici ac Theologiæ naturalis ſcriptores,) & cùm nunc ſumſerim argumentum ab idea Dei, quam in me deprehendo, tum experientia, tum ratione ſtatim deducta, quæro cauſam iſtius ideæ in me, aut enim ego ipſe ſum cauſa iſtius ideæ in me, aut aliud aliquid extra me. Sed ego non poſſum eſſe cauſa iſtius ideæ in me, quia eſt idea entis perfectiſſimi, ego autem ſum ens imperfectum, ſi aliud aliquod extra me fuerit cauſa iſtius ideæ in me, oportet illud eſſe ens perfectiſſimum, quia ipſa idea eſt entis perfectiſſimi, præterquam enim, quod debeat ſignum reſpondere accuratè ſignato, & idea repræſentare exacte ideatum, amplius nihil eſſe poteſt in cauſato, niſi fuerit in cauſa, vel formaliter vel eminenter, ideoque iſta cauſa efficiens ideæ in me, quæ eſt extra me, debet eſſe vel formaliter vel eminenter talis, qualis eſt ipſa idea repræſentativè. Sed idea Dei in me repræſentat ens perfectiſſimum, Ergo oportet cauſam efficienten iſtius ideæ, quoque eſſe ens perfectiſſimum. Sed tale ens perfectiſſimum non eſt aliud, niſi Deus. Si quis dicat, hanc concluſionem tam parum valere, quam datur in me idea purgatorii, aut hirco cervi, quæ falſa eſt, is notet ideas in nobis alias eſſe innatas, alias adventitias, alias, à nobis factas fictaſve, non eſſe autem ideam Dei in nobis factam aut fictam, ex jam dictis ſatis patet, nam deprehenditur in nobis ex idea noſtri, tanquam entis imperfecti; ſed vide hic meditationem tertiam *Carteſii*, & Aſſertionem methodi Carteſianæ *Tobiæ Andreæ*. Secundò ex libro naturæ externo, ſive macrocoſmo, probari ſolet Dei exiſtentia, multis quidem argumentis, quæ recenſet *Thomas*, tum in ſumma ſua Theologica: tum contra gentes, ſed duo ex illis quidem ſunt potiſſima: Unum quod nititur deductione ad abſurdum ex primo principio, *Idem non poteſt eſſe & non eſſe*; alterum quod deſumitur à ſubordinatione cauſarum, nam univerſalis omnium gentium conſenſus magis probat notitiam Dei inſitam quàm acquiſitam; atqui de hac nunc nobis ſermo eſt, quam ex primo principio, *Impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe*, hic probamus. Aut Deus eſt aut non eſt, ſi non eſt, ergo dabitur ſecundum ſine primo, dependens ſine independente, imperfectum ſine perfecto, finitum ſine infinito. Sed hæc omnia ſunt abſurda. Ergo abſurdum eſt & illud, non eſſe Deum: prob. conſequent. Nullum ſecundum eſt ſine primo, nullum dependens ſine eo, à quo dependet, nullum imperfectum ſine aliquo perfecto, nullum finitum ſine infinito. Sed creaturæ omnes ſunt entia, ſecunda, dependentia, imperfecta, finita. Ergo &c. Quod nullum ſecundum ſit ſine primo, ex eo patet, quia nullum poſterius eſt ſine priore, ſed ſecundum eſt poſteriùs primo: Quod nullum ſit dependens ſine eo, à quo dependet, probatur ex eo, quod alioquin iretur in infinitum, à quo natura abhorret. Quod nullum dici poſſit ens imperfectum, niſi quoque detur perfectum, inde liquet, quia abſurdum foret omnia & ſingula eſſe imperfecta, nihilque dari quod illas in ſe contineat perfectiones, quibus alia carent: Denique quod nulla dari poſſint entia finita, niſi quoque detur ens infinitum, hinc probatur, quia nihil finit ſeipſum. Et quid multis eſt opus; Si non eſt Deus, ergo creaturæ nullam habuerint cauſam, poſterius dici nequit, quia violaretur hoc principium, *impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe*, & aliquid eſſet ſe ipſo prius & poſterius, quatenus enim creatutæ ſibi ipſi eſſent cauſæ, ſuiipſarum exiſtentiæ eſſent, quatenus à ſeipſis producerentur, eſſent ſui ipſarum effecta, omnis autem cauſa prior eſt, omne effectum

fectum poſterius, & ſic idem eſſet prius & poſterius ſeipſo, eſſet ut cauſa, non eſſet ut effectum. Quod argumentum petitur à ſubordinatione cauſarum, idem eſt, quo ex motu primo deprehendit motorem Ariſtoteles, nempe ſi hoc verum eſt, quod verum habetur, quicquid movetur, ab alio movetur, ſequitur aliquem eſſe primum motorem immobilem, qui ſemper ſit actu, nunquam potentia; moveri enim eſt è potentia in actum traduci, quicquid autem movet, eſt actu, uti, quicquid movetur, eſt in potentia, ergo nihil ſeipſum movet, & quicquid movetur, ab alio movetur, aut nunc abeundum eſt in infinitum, ut primum à ſecundo, ſecundum à tertio, tertium à quarto, & ſic porrò in infinitum dicamus moveri, aut deveniendum eſt ad aliquod ens, quod moveat, ſed non moveatur, quale eſt primus motor, Deus. Hæc quidem ſunt duo argumenta potiſſima, quæ notitiam Dei acquiſitam ſive objectivam probent, neutrum tamen tantæ efficaciæ, atque eſt illud, quod deſumptum ab idea Dei, in nobis inſitam probat ſeu ſubjectivam Dei notitiam: Alia adhuc argumenta pro Dei exiſtentia deſumi poſſunt ac ſolent à conditione cauſæ & effectus, à neceſſario & contingenti, ab omnium rerum ordinatione ad finem, à mundi mole, fabrica, forma, omniumque rerum in mundo contentarum, atque inter ſe diſſidentium, amica conſpiratione, ſed quæ ad argumenta hic à nobis poſita reduci facilè valent.

Ad Theorema IV.

1. Uti quæſtio an ſit ſemper diſtinguitur à quæſtione quid ſit, & illa dicitur hac eſſe prior, ita poſtquam jam nunc probatum eſt dari Deum, præſertim ex idea ejus nobis innata, reſtat, ut paulo plenius quid ſit Deus; indagemus, non quidem ex ſcripturis aut revelatione, ſed ex natura & naturali intellectus lumine; atque hic primo quæritur an hoc poſteriori modo eſſentia Dei ulla ratione à nobis cognoſci ſeu concipi valeat? Scholaſtici hic defunguntur diſtinctione, aſſeruntque, cognoſci ſive concipi naturali intellectus lumine à nobis in via, hoc eſt, vita hac, eſſentiam Dei poſſe, non quidem comprehendendo, ſed apprehendendo, quid futurum ſit in patria & poſt hanc vitam, non tam temere eſt indagandum, quam ibi exſpectandum, illud tamen ſcholaſticorum diſcrimen rejicit *Burgerſdicius Lib.* 2. *Metaph cap.* 5. *Theor.* 2. Ego quidem fateor nec in via, nec in patria à nobis poſſe comprehendi Deum, & hactenus valet ratio Burgerſdicii, quod infinitum non poſſit comprehendi à re finita,. hoc ſenſu Deum nemo vidit unquam, imo ne ipſi quidem angeli Cherubim aut Seraphim: ſolus enim Deus ſeipſum comprehendit, comprehenſio enim Dei ſignificat tale cognitionis genus, quo omnia de Deo concipiuntur aut cognoſcuntur, quæ cognoſci aut concipi valent, ſed ſi apprehenſio nullo modo diſtinguatur à comprehenſione, ſed plane ſint idem, ut ille vult, cum nec angeli, nec beati in Cœlo, multo minus nos in hiſce terris Deum conprehendamus; Ergo nil aut iſti aut nos de Dei eſſentia, cognoſcemus neque aliquid de ea apprehendemus, quia nil comprehendimus, quod ipſi idem eſt cum τῷ apprehendere, quomodo ergo dicimus nos Deum viſuri ſicuti eſt, & de facie ad faciem; excipit ille, hoc intelligendum eſſe de cognitione attributorum Dei, non eſſentiæ divinæ; ſed reſpondeo, attributa non diſtinguuntur ab eſſentia, ergo ſi nullo modo eſſentia Dei, qua quidem non poteſt comprehendi, poſſit quoque apprehendi nec ulla ratione cognoſci aut concipi, nullo quoque modo cognoſci aut concipi valent, imo ne apprehendi quidem ejus attributa: præterea, licet attributa Dei, imo ſpiritus omnis in genere, idem ſint quod Deus & ſpiritus in genere, uti demonſtratum eſt Commentatio 2. Theor. 4. Cap. 3. Lib. 1. attamen diſtinguuntur ratione, unde iſtic loci diximus, conceptum alium eſſe ſubjecti, ſive Dei, ſive ſpiritus in genere, & alium attributi, & diverſum, quid non re, ſed ratione, repræſentant, quod ipſa Theſ. 8. cap. citat. à Burgerſ. agnoſcitur, ubi dicit, eſſentia Dei eſt abſolutum quippiam, at attributa reſpectus includunt, & nos clare oſtendimus omne attributum aliquid addere ſubjecto, quod non concipiebatur, concepto ſimpliciter ſubjecto, loco cit. & licet idem Deus ſit ſpiritus & juſtus ac miſericors, aliud tamen eſt concipere Deum, ut Deum, aut ut ſpiritum, quæ eſt ejus eſſentia; aliud eum concipere ut juſtum

& mi-

& miſericordem, quæ ſunt ejus attributa. Fateor equidem attributa Dei, quia dicunt aliquem reſpectum Dei, ad objecta, vel effecta, extra Deum, extra ſe aut poſita aut ponenda, longè perfectius à nobis apprehendi, ſeu concipi ac cognoſci, quam eſſentiam Dei: attamen ut nullus eſſentiæ Divinæ conceptus, aut apprehenſio in nos cadat, quia non cadit in nos ejus comprehenſio, quod vult *Burgerſdicius*, non permitto, quamvis & hoc dem, ipſum Deum ſeu eſſentiam Dei perfectius poſſe cognoſci per attributa, quæ cum illo identificantur, in attributis enim Dei, Deus aut eſſentia ſua ſe magis prodit. Triplex vero eſt via, qua eſſentiam Dei in attributis, aut ipſa attributa lumine naturali intellectus in hac vita non quidem comprehendere, ſed ſaltem apprehendere, hoc eſt imperfecto modo cognoſcere, ac quantum in nos cadit, concipere valeamus, nimirum negationis, cauſalitatis, & eminentiæ, de qua triplici Deum ejuſque attributa cognoſcendi via non nihil plenius nunc philoſophabimur in genere, ſingula Dei attributa in ſpecie poſtea explicaturi, relinquentes cognitionem Dei & attributorum ex revelatione explicandam Theologis, & eam quæ eſt in patria exſpectantes, donec in eam tranſportabimur. Hæc triplex Deum naturaliter cognoſcendi via ex Dionyſio Pſeudo-Areopagita, & Thoma Aquinate deducta, ſic explicari ſolet: Via negationis cognoſcitur Deus, quandò, quæcunque in ſe atque in hoc univerſo imperfecta deprehendit homo contemplando, à Deo removet, ac de eo negat; nihil enim concipiendum eſt de Deo, quod ullo modo imperfectionem ſonet aut ſapiat, ita v. c. cùm ſit imperfectio noſtri atque univerſi, eſſe dependens ab alio; nihil enim præter Deum eſt à ſe ipſo, nec eſſe poteſt, nec macrocoſmus, nec microcoſmus, hanc imperfectionem à Deo removemus, negando eum eſſe dependentem ab alio: Undè & conceptum noſtrum de Deo, cum hanc imperfectionem ab ipſo removemus, exprimimus voce negativa, dicimus enim eum eſſe ens independens; ſic quia certo ſpatio finiri ac menſurari imperfectio eſt in nobis, perfectius enim eſt omnia implere ſpatia, hanc à Deo removemus, negando enim finiri aut terminari certo ſpatio, exprimimuſque hunc noſtrum conceptum, quod Deo hanc imperfectionem negamus, vocabulo negativo, cùm eum dicimus infinitum, immenſum; ſic quia imperfectio eſt in nobis mori, eam à Deo removemus, concipiendo eum mori non poſſe, ac dicendo negativè illum immortalem, & ſic ex aliis imperfectionibus vel noſtri, vel mundi, eas de Deo negando, ejus cognoſcimus perfectiones, atque hinc nata ſunt, & cognoſcuntur attributa Dei, quæ vocant Scholaſtici negativa, circa quæ hoc notandum eſt, quod & ante monuimus de attributis negativis Spiritus in genere, voces quidem, quibus hæc attributa exprimuntur, eſſe negativas, attamen conceptus eſſe poſitivos, hoc eſt, rei poſitivæ; removendo enim ac negando omnes imperfectiones noſtri atque univerſi de Deo, ponimus contrarias in ipſo perfectiones. Via eminentiæ ſeu perfectionis, quâ Deum naturaliter cognoſcimus eſt, cùm contemplando perfectiones, tùm macrocoſmi, tùm microcoſmi, & in utroque deprehendendo, tùm in univerſo, tùm in nobis eas eſſe modo finito, & ſecundum certos gradus, colligimus eaſdem eſſe in Deo ſine modo ſine gradu, ſed omni modo ac gradu perfectiſſimo; ita in nobis perfectio eſt eſſe ſapientem, nemo tamen noſtrûm ſuâ ſapientiâ omnia ſcit, quin & ſapientia noſtra ſæpè nos fallit, quare hanc quidem noſtri perfectionem Deo etiam aſſerimus, ſed in eo concipimus ſapientiam, quâ omnia ſciat infallibiliter, mundi quædam perfectio eſt unitas, attamen non repugnat eſſe plures mundos, ex unitate mundi non malè colligunt nonnulli unitatem Dei, ſed quæ ita ipſi competit, ut repugnet eſſe plures Deos, ideoque omnes perfectiones creatæ, quandò concipiuntur de Deo, & concipiuntur quoque ineſſe ipſi, Deo adſcribuntur eminentiſſimè, & vocantur perfectiones ſimpliciter, & perfectiones perfectiſſimæ, & omnis perfectio poſſibilis; ſed non omnis perfectio poſſibilis cadit in creaturas, nec earum perfectio ulla poteſt dici perfectiſſima aut ſimpliciter, quia omnis cum imperfectione eſt conjuncta, & hactenus imperfecta, quatenus certo tantum modo & ſuis gradibus diſtinguitur, & tempore variatur, ac tandem deſinit, non ſic ulla Dei perfectio; attributa

tributa Dei, quæ cognoſcimus via hac eminentiæ, ut ſapientia, unitas, &c. Scholaſticis dicuntur attributa poſitiva abſoluta. Via cauſalitatis, qua Deum naturaliter cognoſcimus, eſt, cùm ex effectis cognitis adſcendimus ad cognoſcendam cauſam; eſtque eadem, qua Ariſtoteles ex motu cognito pervenit ad cognitionem primi motoris; aut, qua ex ſubordinatione cauſarum ſecundarum devenitur ad cognitionem cauſæ primæ; cùm enim nihil ſit à ſeipſo, nec detur progreſſus in infinitum, nec dari poſſit circularis dependentia cauſarum à ſe invicem, utique fieri aliter non poteſt, quin ex contemplatione cauſarum & effectorum, quæ ſunt alia ab aliis, tandem deveniamus ad aliquam cauſam ſupremam, quæ non ſit effectum, nec ab alia, ſed à qua omnes aliæ cauſæ effecta ſint ac dependeant, quæ nec alia eſt, nec alia eſſe poteſt, quàm Deus: attributa Dei, quæ hac via cauſalitatis cognoſcuntur, dicuntur Scholáſticis attributa poſitiva relata: talia ſunt, cum cognoſcimus Deum eſſe creatorem, conſervatorem, cooperatorem, &c.

CAP. II.

De Dei Eſſentia, ejuſque attributis in genere.

Theoremata.

I. *Exiſtentiam Dei probavit microcoſmus, ac macrocoſmus: Eſſentiam ejus & attributa in genere, exponet triplex via, negationis, eminentiæ, & cauſalitatis.*

II. *Eadem via triplici explicari poſſunt attributa Dei in ſpecie.*

III. *Per viam negationis removetur à Deo omnis imperfectio, quæ ad tria hæc fere reducitur capita, multitudinem, cauſam, accidens.*

IV. *Multitudinem de Deo negat ejus unitas, qua Deus eſt unus & unicus.*

V. *Cauſam internam de Deo negat ejus ſimplicitas, qua eſt expers omnis compoſitionis.*

VI. *Cauſam externam de Deo negat ejus immutabilitas, qua eſt expers omnis mutationis: huc pertinet ejus neceſſitas & immortalitas.*

VII. *Accidens de Deo negat ejus tum immenſitas, tum æternitas.*

VIII. *Immenſitas negat de Deo accidens loci, quatenus Deus loco definiri non poteſt; dicitur & infinitas, & ubiquitas.*

IX. *Æternitas negat de Deo accidens temporis, quatenus eſt expers omnis principii, ſucceſſionis, & finis.*

X. *Per viam eminentiæ Deo tribuitur omnis perfectio poſſibilis.*

XI. *Hæc perfectio Dei ſpectari poteſt in eo, vel ratione ſtatus, vel ratione virtutis.*

XII. *Perfectio Dei ratione ſtatus, eſt ſumma ejus beatitudo, qua ſeipſo contentus, nullius eget.*

XIII. *Perfectio Dei ratione virtutis, eſt in eo vel ratione intellectus, vel ratione voluntatis, vel ratione potentiæ: quæ tria uno nomine dicuntur vita Dei.*

XIV. *Perfectio Divini intellectus, eſt ejus omniſcientia, qua & ſe, & omnia novit perfectiſſime.*

XV. *Perfectio Divinæ voluntatis, eſt qua vult omne verum & bonum: huc pertinet Dei veracitas & bonitas.*

XVI. *Adjunctum Divinæ voluntatis eſt libertas, qua Deus ſumme eſt indifferens, ad volendum extra ſe, quæ vult.*

XVII. *Perfectio Divinæ potentiæ in Deo, eſt ejus omnipotentia, qua poteſt omnia, qua non involvunt contradictionem.*

XVIII. *Per viam cauſalitatis Deo tribuuntur actiones, tum internæ, ſeu immanentes, tum externæ, ſeu tranſeuntes.*

XIX. *Actiones Dei internæ, vel terminantur in Deo, vel extra Deum.*

XX. *Actiones Dei internæ terminatæ in Deo, ſunt intellectio, & dilectio ſui ipſius.*

XXI. *Actiones Dei internæ terminatæ extra Deum, dicuntur vulgo, decreta.*

XXII. *In decretis Divinis ſpectanda eſt præordinatio, & præcognitio: huc pertinent ideæ Divinæ.*

XXIII. *Actiones Dei externæ, quæ extra Deum abeunt, & in creaturas tranſeunt, vel reſpiciunt eas faciendas, vel ſpectant eas factas.*

XXIV. *Actio Dei externa tranſiens circa res faciendas, dicitur creatio.*

XXV. *Actio Dei externa tranſiens circa res factas, dicitur providentia.*

XXVI. *Hæc complectitur conſervationem, & cooperationem; quo pertinet gubernatio.*

Commentarius.

ARbitraria quidem methodo proceditur à Pneumaticæ, vel partis ſpecialis Metaphyſicæ Scriptoribus, quando deſcendunt ad contemplationem attributorum

divinorum in ſpecie, variis modis illa dividentes. Quidam ea dividunt in poſitiva & negativa; poſitiva, quæ efferuntur vocabulis affirmatis, ut potentia, bonitas, juſtitia, &c. negativa, quæ vocabulis negatis exprimuntur, ut eſſe immortale, immenſum, infinitum; ſed hæc diviſio eſt non attributorum Dei in ſpecie, verum ſpiritûs in genere, quemadmodum ita quoque de iis lib. 1. fuit propoſita atque expoſita. Alii dividunt attributa Dei in abſoluta & reſpectiva, ad intra, ad extra, quæ diviſiones ferè coincidunt; attributa enim Dei abſoluta, & quæ dicuntur ad intra, ſunt illa, quæ eſſentiæ divinæ conveniunt in ordine ad ipſum Deum intra ſe ſpectatum, uti eſt æternitas, ſpiritualitas, ſimplicitas, &c. reſpectiva Dei attributa, dicta ad extra, intelliguntur illa, quæ eſſentiæ Dei conveniunt, in quantum Deus dicit reſpectum ad objecta, aut effecta extra ſe, ut ſunt, eſſe creatorem, conſervatorem, & cooperatorem; ſed hæc diviſio ſatis clara eſt ex theſibus jam ſtatim poſitis, & omnia Dei attributa, ſive abſoluta, ſive reſpectiva, ſive ad intra, ſive ad extra, per unam, ex tribus illis viis cognoſcendi Deum & attributa ejus, haberi poteſt. Alii adhuc attributa Dei dividunt, in operativa & non operativa; illa vocant, quæ Deo competunt ſine ullo reſpectu operandi extra ſe, ut eſt æternitas, immortalitas, unitas, &c. hæc dicuntur, quæ Deo conveniunt in ordine ad operationem extra ſe, ut potentia Dei, voluntas, eſſe creatorem, &c. Sed hæc quoque diviſio attributorum Dei ex theorem. poſitis accipi facilè poteſt, nam nullum aſſignabitur attributum, ſive operativum, ſive non, quod non de Deo cognoſci valeat, vel per viam negationis, vel per viam eminentiæ, vel per viam cauſalitatis. Adhuc inſuper attributa Dei dividi ſolent in ea, quæ propriè de Deo enunciantur, & in ea, quæ impropriè de ipſo dicuntur; propriè de Deo dicuntur, cùm dicitur ſimplex, immortalis, immenſus, &c. impropriè, ut cùm dicitur Leo rugiens, aut Angelus mitis, aut deliberare ac reſipiſcere, verùmenimverò, nos hæc attributa Dei impropriè dicta, pro attributis non habemus. Denique ſolent attributa Dei dividi, in communicabilia & incommunicabilia, quarum illa ita conveniunt Deo, ut aliquo modo quoque reperiantur in creaturis, ut eſt bonitas, intellectus, voluntas, &c. incommunicabilia, quæ nullo modo in creaturis inveniuntur, ut immenſitas, æternitas, &c. Sed & hujus diviſionis membra ex triplici via cognoſcendi Deum, & attributa ejus, theſibus expoſita conſtabunt, quarè nos ordinem à nobis conſtitutum, in poſterum ſequemur ac tenebimus, exorſi ab attributis Dei cognoſcendis viâ negationis, indè ad ea, quæ cognoſcuntur viâ eminentiæ, demùm ad ea, quæ cognoſcuntur viâ cauſalitatis, ſingula explicaturi eâ ſerie, quâ ſunt poſita. Unicus tantùm hîc eſt ſcrupulus, qui aliquem morari valeat, nimirùm, quod unum idemque attributum per varias vias cognoſci poſſit, quemadmodum unitas cognoſci valet & viâ cauſalitatis de Deo. Reſp. Eſto, tùm attributum tale iſtuc à nobis refertur, ubi cognoſcitur quàm clariſſimè, & quia unitas clariùs cognoſcitur de Deo, per viam negationis, removendo à Deo omnem multitudinem, quàm cognoſcitur per viam cauſalitatis, argumentando ab uno mundo, tanquam effectu, ad unum primum motorem ac cauſam, ideò unitatem retulimus ad attributa Dei, cognoſcenda potius per viam negationis, quàm per viam cauſalitatis; ab hac ergò unitate explicationem attributorum divinorum exorſuri ſumus cap. ſequenti, in ſingulis nos paulò latius diffuſuri, quia materiæ dignitas operam iſtam merebitur.

CAP. III.
De Unitate Dei.

Vnitas Dei negat multitudinem, eſtque non ſpeciei, nec univerſalis, ſed individua ac ſingularis, quâ Deus eſt unus numero, imò & unicus.

Comment.

CUm inter attributa Dei ponitur unitas, non accipitur tantùm illo ſenſu, quo eſt attributum entis in genere, & prout notat indiviſionem entis in ſe: quamvis enim Deus ſit quoque tali modo unus, ſpeciatim tamen ipſi competit unitas numerica, quia repugnat plures eſſe numero Deos, ut

ſtatim.

ſtatim probabimus: Homo unus quidem eſt, unitate tranſcendentali, & univerſali, ſed non ſingulari, aut numericâ, & ideo Deus non tantùm dicitur unus, ſed unicus, itaque per unitatem Dei excluditur omnis multiplicabicabilitas in inferioribus, multo magis aggregatio ex pluribus entibus. Deus ergò unus eſt, non aggregatione, quo ſenſu Philoſophi ſtatuunt, quædam una par aggregationem; Deus enim ſimplex eſt, quod poſtea demonſtrabimus, neque eſt unus tantum conſenſu, quia vocabulum illud neutrius generis ἓν, aliquid plus importat quàm conſenſum, neque enim licet dicere (quis enim ſic loquitur de Petro, Paulo, Johanne, conſentientibus?) Petrus, Paulus, Joannes, ſunt unum, quia conveniunt in una & communi ſententia. Neque poteſt dici unus genere aut ſpecie, quia ſic foret ens univerſale: atqui non eſt tale, ſed ſingulare, imo ſingulariſſimum, ſicut ſingularitas ſit de ipſius eſſentia. Hanc Dei unitatem numericam ac ſingularem, ſic probamus: ſi plures eſſent numero Dii, vel eſſent coordinati, vel ſubordinati, neutrum dici poteſt: ſi forent ſubordinati, unus altero foret inferior; at iſta pugnant, eſſe Deum, & eſſe infra alium, Deus enim eſt omnium entium ſupremum: & ſané in omni ſubordinatione, id, quod ſub alio ponitur, in ſuo ordine eſt inferius & vilius eo, ſub quo ponitur; ſed Deo nihil poteſt eſſe inferius, nihil vilius, quicunque enim conceptum Dei format, is concipit ens aliquod ſupremum, illimitatum, à nullo dependens: ſi forent coordinati, quæro, an ſinguli ſufficiant per ſe, ad omnium rerum ſuſtentationem, & mundi gubernationem, nec ne? ſi ſinguli ſufficiant, quid opus eſt pluribus, aut debet dari ratio, cur talis πολυθεότης ſit invecta, cùm unus ſufficiat Deus: ſi ſinguli non ſufficiant imperfecti ſunt, & indigi mutuæ opis; at ſic non fuerint dii, Deus enim perfectus eſt, & nullius ope indiget. Alii probant Deum eſſe unum ex infinitate, infinitum enim tantum unum eſſe poteſt. Alii ejus unitatem demonſtrant ex ejus neceſſitate, quia ens neceſſarium, eo ipſo quod ſit neceſſarium, cenſetur eſſe unum. Alii derivant Dei unitatem ex ejus potentia, quia non poſſunt eſſe plures omnipotentes; ſed cum nec infinitas, nec neceſſitas, neç potentia, adhuc ſint de Deo demonſtrata, non videtur inde ſolidum deduci argumentum, pro Dei unitate, niſi primùm de illis Dei attributis conſtet. Et ex hoc noſtro dilemmate efficaciſſimè refutatur illa unitas conſenſûs, quam Sociniani ponunt in Deum, non aliter ac Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, ſic mundum gubernant, uti urbem tres conſules, in regimine conſpirantes, nam aut dependerent à ſe invicem, aut non dependerent iſti plures Dii, nam ſi ſimpliciter plures agnoſcas perſonas, ſed in una numero eſſentia divina, uti nos agnoſcimus, non tantùm conſenſu, ſed naturâ unum ſunt; ſed ſi plures forent Dii, & tantùm conſenſu unum, uti tres conſules ſunt tres homines, quamvis conſentiant in uno eodemque urbis regimine; rogo iterum, vel dependent à ſe invicem, vel non, ſi dependent, nullus illorum per ſeipſum eſt ſufficiens, ſed hoc indignum eſt de Deo cogitare; ſi non dependent, quid opus eſt pluribus aut tribus Diis, cùm unus ſufficiat, quemadmodum non eſt opus tribus conſulibus, ſi unus ſufficiat urbi regundæ, uti in multis urbibus unus ſufficit. Adverſus unitatem Dei, & quidem ſingularem, objici ſolet illa, ſive communitas, ſive communicabilitas eſſentiæ Divinæ, in tribus perſonis; ſic enim argumentantur Antitrinitarii: quod commune eſt, aut communicatur pluribus, non eſt unum numero, ac ſingulare, ſed eſſentia divina communis eſt, aut communicabilis pluribus nempe tribus in Deitate perſonis, ergo non eſt una numero, ac ſingularis. Ad hoc argumentum reſponderi ſic debet, primo, quod ſpectat phraſin, meliùs dicitur eſſentia divina communis tribus perſonis, quàm aut communicabilis, aut communicata; nam tres perſonæ in S. S. trinitate, habent quidem unam eandemque numero, ac ſingularem naturam divinam, communem, ſunt enim unus idemque ſingularis Deus, ſed natura divina nulli perſonæ, ab altera eſt aut communicata, aut communicabilis, nam qui ordo eſt inter tres perſonas S. S. trinitatis, is non ſpectat naturam Divinam, ſed hypoſtaſin ac ſubſiſtentiam ſingularem, ratione cujus, dicitur Pater aliquid communicaſſe Filio & uterque Spiritui Sancto, quæ communicatio pro termino ad quem, non habet naturam Divinam, hujus enim reſpectu, ſingu-

læ perſonæ ſunt αὐτόθεοι, ſed pro termino ad quem, habet ſubſiſtentiam, quæ communicatur, ut ſic loquar, non ſubjective, ſed effective; neque enim illa ſubſiſtentia, quæ eſt aut Patris, aut Filii, per proceſſionem æternam, fit Spiritus Sancti; ſed Pater Filio, generatione æterna, uterque Spiritui Sancto, proceſſione æterna, peculiarem communicat ſubſiſtentiam, modo nobis incomprehenſibili. Secundo, etiamſi diceremus, ut vulgo dici ſolet, communicari, aut communicatam eſſe eſſentiam Divinam tribus perſonis, non tamen inde ſequeretur, eſſentiam Divinam non eſſe unam numero, ac ſingularem; nam non omnis communicatio, aut communicabilitas facit univerſale, aut tollit naturam ſingularem, ſed illa tantum, qua aliquid communicatur, aut communicabile eſt pluribus inferioribus, & ſubordinatis, ſive ſpeciebus, ſive individuis: ſed tres perſonæ non ſunt aut ſpecies, aut individua reſpectu eſſentiæ Divinæ, nec ei ſubordinata, ſed liceret ſic loqui, potius coordinata, quicquid ſit, illa, ſive communicatio, ſive communicabilitas, quæ eſt naturæ Divinæ, ad tria ſuppoſita, ſeu tres perſonas, non aufert ullo modo unitatem naturæ Divinæ, neque Deum facit ens univerſale, quia natura univerſalis ſemper multiplicatur, & liceat ſic loqui, plurificatur in illis, quibus communicatur, ſic ut illa plura ſingula, diſtinctam habeant naturam illam univerſalem, quæ communicata eſt; quemadmodum natura equi ſic communicatur tribus equis, & natura hominis ſic communicatur tribus hominibus, Petro, Paulo, Johanni, ut ſinguli equi naturam equinam ſibi propriam ac peculiarem, & Petrus, Paulus, Johannes ſinguli naturam humanam ſibi propriam ac peculiarem poſſideant: neque enim, quod corpus, & quæ anima ſenſitiva, equi ſunt unius, eadem etiam ſunt alterius; neque quod corpus, & quæ anima rationalis ſunt Petri, eadem ſunt aut Pauli, aut Johannis: ſed natura Dei communicabilis, aut communicata, tribus perſonis, eadem eſt in ſingulis; fateor equidem, quomodo hoc aut fiat, aut fieri poſſit, eſſe rationi humanæ incomprehenſibile. Sed vero, ideo S S. Trinitas eſt myſterium; ſi enim à nobis comprehenderetur, myſterium non foret. Ex hiſce etiam liquet quam ſit inepta objectiuncula, cum dicunt: nullum unum numero eſt trinum: ſed ex noſtra ſententia, Deus eſt unus numero: ergo non trinus. Reſp. unum & trinum pugnant, uti omnia oppoſita, ſi tribuantur eidem, ſecundum idem, ad idem, &c. ſed eſſe unum, tribuitur Deo, ſecundum naturam, eſſe trinum, ſecundum hypoſtaſeis, ſeu ſubſiſtentias, at nullus negare poteſt, ne quidem Socinianus, aliud eſſe hypoſtaſin, aliud naturam, quæ hypoſtaſei afficitur; quod liquet in omnibus ſubſtantiis ſingularibus creatis. Porrò dicitur in theorem: de nomine Dei non tantum unum, ſed unicum, in quo unitas Dei multùm diſcedit, ab unitate multarum rerum creatarum, quæ in ſe quidem unæ ſunt, quatenus indiviſæ ſunt, qualis eſt eſſentia, quæ ſingulis competit; attamen non ſunt unicæ; nempè omnia entia univerſalia ſunt una, quia ſunt indiviſa in ſe, attamen non ſunt unica; nam ſi unica forent, non poſſent dividi in inferiora, nec eſſent univerſalia, vel ſingularia: in univerſalibus invenitur unitas, qua ſunt indiviſa in ſe, & ſic una, unitate tranſcendentali, ſed non ſunt unica: Hæc autem duo differunt, eſſe unum, & eſſe unicum; unum negat diviſionem entis in plures eſſentias, quales competunt ſingulis, ita homo in ſe eſt unus, quatenus eſſentiam humanam habet tantum unam, nam non plures animæ rationales, nec plura corpora, nec plures eſſentiæ humanæ requiruntur ad hominem conſtituendum in ſuo eſſe; at unicum negat diviſionem entis in ſua inferiora, in quibus ſecundum eſſentiam & nomen plurificari nequit; ſic homo non eſt unicus, ſed plures, Petrus enim, Paulus, Johannes à pluribus conſtituuntur, & ſinguli à ſuis propriis naturis humanis: At verò unicum, & unum eſſe, in Deo non differunt, quia & Deus eſt indiviſus in ſe, & ſic eſt unus, & indiviſus in plures Deos inferiores, & ſic eſt unicus. Ratio hujus rei hæc eſt, quia eſſe unicum ſeu ſingulare, eſt de Dei eſſentia, at eſſe unicum ac ſingulare, non eſt de eſſentia hominis, poteſt enim natura humana abſtrahi ab omni ſingularitate, non ſic Deus, qui, ſi non concipiatur ſingularis & unicus, ne quidem concipitur ut Deus, in eſſentia ſua.

CAP. IV.

De Simplicitate Dei.

Simplicitas Dei negat de Deo cauſam internam, vel proprie dictam, vel analogice ſic vocatam, qua eſt expers omnis compoſitionis realis.

Commentarius.

CUm hoc ſecundum Dei attributum, ſimplicitas, dicitur negare de Deo cauſam internam proprie dictam, ſecludimus à Deo compoſitionem ex materia & forma phyſica; cum cauſam internam analogice dictam, excludimus à Deo compoſitionem, 1. ex genere & differentia, quæ vulgo dicuntur materia & forma Metaphyſica: genus enim reſpondet materiæ, & differentia formæ. 2. ex potentia & actu; potentia enim reſpondet materiæ, actus formæ. 3. ex ſubjecto & accidente; ſubjectum enim eſt materia, ſi non ex qua, ſaltem in qua; & potentia, accidens forma, & actus, non quidem ſubſtantialis, ſed accidentalis. 4. ex eſſentia & eſſe, ſeu exiſtentia; eſſentia enim habet ſe inſtar potentiæ, exiſtentia inſtar actus in rebus creatis. Quando Deus per ſimplicitatem dicitur expers eſſe omnis compoſitionis realis, removetur ab eo compoſitio ex partibus integrantibus, adeoque ex pluribus entibus realibus, ſeu ex pluribus ſubſtantiis, ſeu ex pluribus accidentibus, ſeu ex ſubſtantia & accidente: hinc patet, per ſimplicitatem Dei, non tamen excludi compoſitionem ex natura & ὑποστάσει, ſeu ſubſiſtentia, ſeu ſuppoſito, accepta illa voce in abſtracto, pro ſuppoſitalitate aut perſonalitate; neque ex eſſentia ſeu ſubjecto, & relatione aut relationibus, ſive eſſentialibus ſive perſonalibus, ſive ad extra, ſive ad intra. Simplicitatem Dei probabimus primo in genere, tum in ſpecie per omnes claſſes recenſitas. In genere. 1. ab ejus perfectione. Quod eſt perfectiſſimum, i. e. ſimpliciſſimum: Deus eſt perfectiſſimus: ergo eſt ſimpliciſſimus. Terminus medius hic eſt perfectio Dei, quæ ſecundum inſtantiam rationis omni attributo eſt prior, proindeque recte omnia attributa per eam demonſtrantur; perfectio enim eſt ipſa Dei eſſentia, & qui eſſentialem de Deo conceptum pro conceptu noſtro humano formabit, is concipiet ens cum omni perfectione poſſibili; hinc olim Anſelmus, Dei conceptum eſſentialem, definitione qualicunque expreſſurus, dixit eſſe, quo nihil eſt majus aut melius, nec aliquid majus, aut melius, id eſt, perfectius cogitari poteſt: Male vero ex attributis poſterioribus, & adhuc demonſtrandis, demonſtrantur priora, quod tamen ſolenne eſt Metaphyſicis, & Pneumaticæ ſcriptoribur. Minorem ergo hic ſupponimus, Deum eſſe perfectiſſimum, hæc enim eſt ipſa Dei eſſentia, ut omnem perfectionem poſſibilem includat: ergo ad majorem: hæc ſic probatur: ſi compoſitio omnis infert imperfectionem, ergo quod eſt perfectiſſimum, eſt ſimpliciſſimum: ſed verum prius, ergo & poſterius. Major eſt vera, quia compoſitio & ſimplicitas opponuntur, uti quoque imperfectio & perfectio, & contraria ſunt contrariorum conſequentia, ergo minor probanda venit. Omnis reſpectus partis ad totum, dicit imperfectionem: Omnis compoſitio eſt reſpectus partis ad totum: ergo &c. Major patet, quia unum eſt propter aliud, pars propter totum, at hoc eſt imperfectionis; perfectum enim dicitur, quod non eſt propter aliud, quod eſt propter ſeipſum, quod eſt ſeipſo contentum, quod eſt αὐταρκὲς, ſibi ſufficiens. Minor ſic probatur. Si omne compoſitum dicit totum ex partibus coalitum, ergo in omni compoſitione eſt reſpectus partis ad totum: ſed verum eſt prius, ex ipſa natura & definitione compoſitorum, ergo & poſterius. 2. Ab unitate Dei jam probata. Quod eſt unum, imo & unicum, hoc eſt ſimpliciſſimum: Deus eſt unus, & unicus: Ergo. Minor cap. præced. eſt demonſtrata. Major ſic probatur. Quod eſt maxime indiviſum, hoc eſt ſimpliciſſimum: Quod eſt unum & unicum, eſt maxime indiviſum: Ergo. Minor patet ex unitatis definitione metaphyſica, qua definitur unum, quod eſt indiviſum in ſe. Major ſic probatur. Si ſimplicitas negat diviſionem, ergo quod eſt maxime indiviſum, eſt ſimpliciſſimum: ſed verum prius: ergo & poſterius. Conſequentia majoris patet ex vi oppoſitorum, ſi eſſe compoſitum, eſt eſſe non indiviſum: ergo quod maxime eſt indiviſum, eſt ſimpliciſſimum. Minor ſic probatur. Quod negat multitudinem, negat diviſionem; nam diviſio fit in

multa: ſed ſimplicitas negat multitudinem: quia hæc ſunt oppoſita, eſſe ſimplex, & eſſe multa, ſi enim eſt ſimplex, non eſt multa, ſi eſt multa, non eſt ſimplex: & cùm Metaphyſici ſoleant facere geminam unitatem, unam ſimplicitatis, alteram compoſitionis, unitatem ſimplicitatis definiunt, unitatem carentem omni multitudine ſcilicet entium realium; at in unitate compoſitionis, aut potius in ente, quod tali modo eſt unum, admittunt multitudinem entium realium, ſed quæ in unum compoſitum coaluerunt, ideoque homo, qui eſt unus unitate compoſitionis, in quantum duo entia realia, corpus & anima rationalis, in unum coaluerunt hominem, non poteſt dici ſimplex, aut unus, unitate ſimplicitatis: Sed Deus eſt unus, unitate ſimplicitatis, ergo ſimplicitatis in Deo excludit omnem multitudinem ſcilicet entium realium, conſequenter, & diviſionem, ergo quod eſt maximè indiviſum, eſt maximè ſimplex: At quod maximè eſt unum, eſt maximè indiviſum: ergo, &c. Sed Deus eſt maximè unus, ex cap. præced. ergò ſimpliciſſimus, quod hîc erat demonſtrandum. Nunc in ſpecie probemus primò, ſimplicitatem Dei ab illo removere compoſitionem ex cauſis internis propriè dictis, ex materia & forma phyſica.

Quod Deus non componatur ex materia & forma propriè dictis, longâ probatione non eget; ſi enim ſic componeretur, eſſet corpus, at Deus non eſt corpus, ſed ſpiritus, qui corpori opponitur, nam quod Tertulliano, aut aliis fortaſſe Patrum, interdum dicatur corpus, vox corpus tùm non ſignificat ſubſtantiam materialem, oppoſitam ſubſtantiæ immateriali, ſed ſubſtantiam verè exiſtentem, quomodo de omni, quod verè exiſtit, hæc vox corpus dici ſolet, etiam in ſacris ſic dicitur corpus peccatum, ut peccatum verè exiſtere ſignificetur. Deum autem eſſe ſpiritum, ex ejus operationibus demonſtrari poteſt, quæ ſunt immateriales, nec ullam extenſionem includunt: Quod Deo in ſacris tribuantur membra corporis, id fit per metaphoram, quemadmodum & ipſi quoque tribuuntur affectus humani, pœnitentia, dolor, &c. per ἀνθρωποπάθειαν, atque hic valet regula iſta. Quæcunque Deo tribuuntur μεταφορικῶς aut ἀνθρωποπαθῶς, ea ſemper explicanda ſunt, & intelligenda, θεοπρεπῶς. Præterea omnis compoſitio ex materia & forma imperfectionem infert: ſed hæc Deo tribui nequit: Ergo. probatur major. Imperfectio eſt in Deo, ſi aliquid ipſi tribuatur prius ac poſterius, quamvis non tempore, ſaltem naturâ: ſed omnis materia prior eſt formâ, ſi non tempore, ſaltem naturâ. Ut nunc non dicam, omnem materiam habere rationem potentiæ, quæ longè à Deo eſt removenda, eſt enim purus & merus actus, ſed hæc operoſiori probatione non egent. Sed & Simplicitas Dei omnem ab eo excludit compoſitionem, ex cauſis internis, materia & forma, analogicè ſic dictis; quarè ſecundò probemus, Deum non componi ex genere & differentia, quæ ſolent vocari materia & forma metaphyſica; Hæc tota res dependet ab eo, utrum ens reſpectu Dei & creaturæ ſit verum & univocum genus, nec ne; ſi enim fuerit, verum etiam genus Deo competierit, ſin minus, nec verum genus Deo tribui poteſt, & ſi verum genus ipſi non competat, neque competat vera differentia, nam genus analogicum, eſt genus impropriè dictum, atqui ens non eſſe genus proprium aut univocum, reſpectu Dei & creaturæ, ſic probamus: Omne genus univocum ac propriè dictum, æqualiter ſuis communicatur ſpeciebus, neque una ſpecies alteri debet, quod nomen & naturam generis participet. Atqui, contra ſe habet res, in ente reſpectu Dei & creaturæ, nam creatura participat nomen & naturam entis dependenter à Deo, cui hoc debet, quod enim creaturæ ſua conveniat eſſentia, aut exiſtentia, hoc in ſolidum Deo debet, non poteſt autem ens dici merè æquivocum, reſpectu Dei & creaturæ, quia æquivocum nullam dicit naturæ, ſed ſolius vocis communionem; ideoque rectè invecta ſunt analoga, tanquam media inter univocum & æquivocum, quamvis malè ſic appellentur, etiamſi enim creatura à Deo dependet quoad communem rationem entis, non tamen ideo analogia quædam eſt ponenda inter illa duo: Quicquid ſit, genus ſaltem verum ac propriè dictum: Deo adſcribi nequit, quod ſi verum eſt, nec differentia propriè dicta in Deum cadit, quippe quæ genus præſupponit, ergò nec compoſitio ex genere & differentia, Deo tribui po-

bui poteſt. Sed 3 non componitur quoque Deus ex potentia & actu, quia omnis potentia imperfectionem notat, uti actus perfectionam ſed in Deum nulla cadit imperfectio, unde etiam dicitur purus actus: ſi dicas, inter attributa Dei præter intellectum & voluntatem, numerari potentiam, imo & Deo tribui omnipotentiam, Reſp. 1. quando à Deo removetur compoſitio, ex potentia & actu, intelligitur proprie potentia paſſiva, quæ imperfectionem notat, perficiturque à forma, tanquam ab actu, non verò activa, quæ imperfectionem nullam connotat, & hæc tribuitur Deo, & hæc vocatur omnipotentia, & hanc Deo tribuit ipſe Spiritus Sanctus, cum eum dicit δυνατὸν, potentem, ad hoc vel illud faciendum. 2. Ipſam illam potentiam activam, quæ Deo tribuitur, non diſtingui ab actu, qui de Deo dicitur; neque enim potentia activa Dei, concipienda eſt ad inſtar potentiæ activæ in homine, hæc ab actu diſtinguitur, in quem deducitur, aut traducitur; ſic potentia activa generandi in homine, diſtinguitur ab actu generandi; non ſic in Deo, in quo, propter ſummam ejus ſimplicitatem, idem planè, ſunt potentia activa & actus, & inepta eſt vulgaris argumentatio, qua argumentantur, Deum creando de potentia activa tranſiviſſe ad actum, cùm per creationem nullus novus ad Deum acceſſerit actus. Dices: ſi potentia activa creandi, & actus, non differunt. Ergo Deus ab æterno creaverit: negatur ſequela, quia creatio non notat actum aliquem ex parte Dei, ſed ex parte rei, ipſius creaturæ: ſignificat quidem creatio tranſitum de potentia ad actum, ſed non de potentia activa Dei, ad actum in Deo, verum de potentia paſſiva & objectiva creaturæ non exiſtentis, ad actum exiſtentiæ. Ergo potentia activa Dei, non infert compoſitionem ex potentia & actu, multo minus paſſiva, quæ in Deo non eſt. Sed 4. removet ſimplicitas Dei omnem ab illo compoſitionem, ex ſubjecto & accidente, ubi bene tenendum eſt, quid per vocem accidens intelligatur, nempe ens ſubſtantiæ inhærens, accidens prædicamentale, non prædicabile, accidens inhæſionis, non denominationis, accidens Phyſicum, non Logicum, accidens internum in Deo, non extra Deum in alio ordinatum ad Deum; quæ diſtinctiones hic in anteceſſum ſunt notandæ, ut Vorſtii aliorumque, qui accidentia poſuerunt in Deo, detegantur latebræ, in variis enim ſignificationibus hujus vocis, *accidens*, latibula ſua quærunt, dum actiones Dei, quæ non ſunt accidentia Phyſica, ſeu inhæſionis, ſed Logica, ſeu denominationis tantum, accidentia vocant, & ut entia diſtincta à Dei ſubſtantia accipiunt, ut ſic compoſitionem aliquam in Deo probent, ex ſubjecto & accidente, & quia hanc maxime compoſitionem urgent adverſarii in Deo, tanto diligentius ab eo eſt removenda. Eam non dari ſic probamus: Quod in Deo ponit potentiam ſubjectivam, id ab eo eſt removendum: ſed compoſitio ex ſubjecto & accidente, ponit in Deo potentiam ſubjectivam: Ergo. Major patet ex ſtatim dictis. Minor ſic probatur. Si omne ſubjectum ſit in potentia ſubjectiva ad accidens, ergo compoſitio ex ſubjecto & accidente, in Deo ponit potentiam ſubjectivam: ſed verum eſt prius, ergò & poſterius. Minor patet, quia omne ſubjectum habet rationem materiæ, in qua inhæret accidens, tanquàm forma: atqui materia omnis eſt potentia & quidem ſubjectiva, forma omnis eſt actus; ergò, &c. Deindè, quod importat in Deo imperfectionem, id à Deo eſt removendum: ſed compoſitio ex ſubjecto & accidente importat in Deo imperfectionem, ergo &c. Major eſt certa, quia Deus eſt ens perfectiſſimum, quod omnem imperfectionem excludit. Minor ſic probatur. Subſtare accidentibus eſt imperfectio; ſed compoſitio ex ſubjecto & accidente, facit Deum ſubſtare accidentibus: Ergò importat in Deum imperfectionem. Probatur major. Deum cum ente creato facere unum per accidens, eſt imperfectio: ſed quod Deum dicit ſubſtare accidentibus, facit eum cum creaturis unum per accidens: Ergo; quod enim ex Subſtantia & accidente coaleſcit, eſt unum per accidens: ſed quod ſubſtat accidentibus, ex eo & accidentibus coaleſcit unum per accidens: ergò compoſitio ex ſubjecto & accidente, à Deo eſt removenda. Adverſus hanc ſimplicitatis ſpeciem, quæ omnem excludit à Deo compoſitionem, ex ſubjecto & accidente, multa movit Vorſtius, in tractatu ſuo de Deo, & variis ſcriptis Apologeticis, ac præſertim urget decreta

creta

creta Dei, quæ facit accidentia à Deo diſtincta; & cum decreta Dei ſint diſtincta ab ejus eſſentia, quæ eſt ſubſtantia, invexit in Deum compoſitionem ex ſubſtantia & accidente; inquit: decreta Dei ſunt libera: eſſentia eſt neceſſaria: ergo decreta ſunt diſtincta ab eſſentia: ſed hæc eſt ſubſtantia: ergo decreta Dei erunt accidentia; ſubſtantia enim & accidens dividunt ens immediate. Ad hoc Argum. multa reponi poſſunt pro reſponſione. Primo, eſt ambiguitas in voce decretum, aut enim ſumitur pro actu decernendi, aut pro re decreta: priori modo decreta Dei non ſunt libera, ſed æque neceſſaria ac Deus ipſe, neque ſunt diſtincta à Dei eſſentia vel ſubſtantia; ſunt enim idem in Deo, actus decernendi, & Deus decernens, ſed res deceretæ ſunt liberæ, neque enim illæ ſunt in Deo, ſed extra Deum, vel, ut clarius loquar, terminatio actus decernendi in Deo, in res decretas, vi decreti aliquando extituras, eſt libera; ſed illa terminatio, uti proprie non eſt ipſa eſſentia aut ſubſtantia Dei decernentis; ita multo minus eſt accidens, ſed relatio quædam tranſcendentalis ſubjecti ad objectum, aut fortaſſe cauſæ ad effectum, Dei decernentis ad rem decretam. Neque valet inſtantia, ſi decreta Dei, ſcilicet hoc poſteriori ſenſu accepta, ſint diſtincta ab eſſentia Dei, quæ eſt ſubſtantia, ergo ipſa ſunt accidentia: quia hæc duo non immediate dividunt ens latiſſime ſumtum, multa enim ſunt ens latiſſime ſumtum, ut eſt idem quod aliquid, quæ non ſint ſubſtantia nec accidens, ut relationes, & multa alia media negationis inter ſubſtantiam & accidens, imo inter ens ſtricte ſumptum aut reale & nihil interjecta, ut ſunt denominationes externæ, privationes, modi exiſtendi aut operandi &c. Nam ſicuti argumentatur Vorſtius de decretis Dei, ita pariter argumentari poſſet de relationibus perſonalibus & eſſentialibus divinis, & de modis exiſtendi & operandi in Deo, de actionibus Dei ad intra & ad extra, hæc enim omnia non ſunt formaliter ipſa eſſentia aut ſubſtantia Dei, neque tamen ideo ſunt accidentia. Eadem ratio eſt cum in Deo ponit accidentia, quia in Deo eſt adorabilitas; ſed hæc nihil eſt aliud quam denominatio extrinſeca, Deum denominans à cultu, ſibi à creaturis præſtabili, cum vero decreta Dei eſſe accidentia urget, quia poſſunt abeſſe & adeſſe, ſophiſtam agit; confundit enim accidens prædicabile, cujus hæc eſt definitio, de quo hic non agitur, cum accidente prædicamentali, de quo eſt quæſtio, & ludit in ambiguo, cum dicit, decreta Dei poſſe abeſſe à Deo; nempe ſi intelligat actus decernendi, nil eſt falſius: quam parum enim Deus poteſt non eſſe, tam parum poteſt eſſe non decernens: ſi intelligat terminationem divinæ decretionis in res decretas, ut terminari poſſit in aliam, quam in hanc, illa quidem terminatio abeſſe poteſt, ſed hæc proprie non eſt decretum, ſed reſpectus tantum, ut ſtatim dixi, Dei decernentis, aut actus decernendi ad objectum. Reliquæ Vorſtii argumentationes pro compoſitione, ex ſubjecto & accidente, in Deo, haud difficulter ſolvi poſſunt, ſi quis eas attente expenderit. Quinto removet ſimplicitas à Deo compoſitionem ex eſſentia & eſſe, ſeu exiſtentia, quæ locum tantum habet in creaturis, quia exiſtentia eſt de eſſentia Dei; non ſic in creaturis, eſſentia enim Dei omnem perfectionem includit poſſibilem, ſed exiſtentia eſt perfectionum maxima, ergo includitur intime in eſſentia Dei, eſtque ſimpliciſſime eadem cum illa: præterea cum in rebus creatis eſſentia diſtinguitur ab exiſtentia, habet ſe eſſentia per modum potentiæ, exiſtentia per modum actus; ſed omnem compoſitionem ex potentia & actu jam ante removimus. Denique, ſi Deus componeretur ex eſſentia & exiſtentia, eſſentia poſſet abſtrahi ab exiſtentia Dei: Sed hoc fieri non poteſt per rationem primam: ergo, &c. ſi opponas, diverſas eſſe quæſtionum formulas, an res ſit, & quid ſit, ideoque diverſos eſſe formandos conceptus, quibus concipiamus Deum, rogati, an ſit, & rogati, quid ſit; Reſp. 1. illas interrogandi formulas diverſas quidem eſſe, cum inſtituuntur de rebus creatis, & de illis formari diverſum conceptum, cum intellectus noſter concipit, an ſint, & diverſum, cum concipit, quid ſint, quia id, quod reſpondet quæſtioni quid eſt, abſtrahi poteſt ab eo, quod reſpondet quæſtioni an ſit: ſed in Deo ſic ſe res non habet; ideoque reſpond. ſecundo, utcunque intellectus humanus

nus diverſas quæſtionum formulas inſtituat de Deo, cùm quærit, an ſit, & quid ſit Deus, tamen non poteſt reſponderi ad quæſtionem an ſit Deus, niſi ſimul reſpondeatur, quid ſit Deus, & vice verſâ; quandò enim quis rogatus an ſit Deus eſt reſponſurus, oportet ut in anteceſſum ſciat definitionem nominis, id eſt, quid ſignificet hoc vocabulum, Deus; quod ſi ipſi explicatur, jam quoque explicabitur, quid ſit Deus; ſi enim dixero, vox Deus ſignificat ens, quo nihil, aut majus, aut melius, vel eſſe, vel cogitari poteſt, eo ipſo reſp. ad quæſtionem, quid ſit Deus, nam ſi rogatus quid ſit Deus, reſpondero, eſt ens, aut id, quo nihil majus, aut melius, vel eſſe, vel cogitari poteſt, jam illud omne dixero in genere, quod reſponderi poteſt ad quæſtionem, quid ſit Deus. Sexto, quod à Deo ſit removenda, per ſimplicitatem ejus, omnis compoſito ex partibus integrantibus, facilè patet quandò oſtendimus, ſimplicitatem Dei negare compoſitionem ex materiâ & formâ, phyſicè ſpectatis; ubi enim non invenitur materia, neque quantitas inveniri poteſt, & ubi hæc non datur, neque dari poſſunt partes integrantes. Septimò, quod Deus non componatur ex pluribus entibus realibus, & primum quidem ex ſubſtantiis, indè patet; quia Deus ſic eſſet futurus ens per aggregationem, quod ſummæ ſimplicitati divinæ repugnat, ideoque quæ ſtatim ſequetur compoſitio ex naturâ, ſive eſſentiâ divinâ, & ex pluribus perſonis, non eſt compoſitio ex pluribus ſubſtantiis: multò minus componitur Deus ex pluribus accidentibus; quia accidentia in Deum non cadunt; ergò nec ex ſubſtantiâ & accidente, ob eandem rationem, & alias jam ſtatim explicatas. Supereſt itaque ſola compoſitio ex naturâ & ὑποστάσει, ſeu ſubſiſtentiâ, ſeu perſonalitate, de quâ videndum, an hæc repugnet ſimplicitati: dicimus rotundè quod non, aſſerimuſque, Deum quidem ſimpliciſſimum, non tamen ita ſimplicem, ut non componatur ex eſſentiâ & tribus perſonalibus ſubſiſtentiis; neque enim eſſentia & perſonalitates tres ita inter ſe identificantur, ut hæ propoſitiones ſint identicæ, Deus eſt Pater, Deus eſt Filius, Deus eſt S S. & Deus eſt Deus, ſed in ſingulis prædicatum, aliud importat in enunciatione unâ, quàm in aliâ, & aliud in tribus prioribus, atque aliud in quartâ poſtremâ; & tamen Pater, Filius, & Spiritus S. ſunt unus Deus: ergò aliqualis hic eſt compoſitio ex eſſentiâ & tribus ſubſiſtentiis perſonalibus, eſtque hæc compoſitio ex re modificatâ & tribus modis ſubſiſtendi. Si opponas omnem compoſitionem etiam ex modo aut modis & re modificatâ, tollere ſimplicitatem, id ipſum nego; nam hoc tantum verum eſt, cum res modificata, & modus, ſint utrimque entia realia, aut ſe habent, ut potentia & actus: at neutrum hic locum habet, nam modus aut modi ſubſiſtendi tres in Deo non ſunt entia realia, nec ſubſtantia, nec accidens, nec Deus, nec creatura; uti quidem ipſe Deus eſt ſubſtantia; nec habent ſe per modum actus, ad eſſentiam divinam, ſed per modum potentiæ: Si opponas porrò; hanc compoſitionem ſi admittamus, inferre quoque in Deo mutationem, negamus hanc illationem; quia modi tum demum inferunt mutationem in re modificatâ, quando ſunt in re finita & mutabili, & quandò ſunt ſeparabiles à re, quam modificant: ſed modi ſubſiſtendi in Deo non ſunt rei finitæ aut mutabilis; Deus enim infinitus eſt atque immutabilis, neque ſunt ſeparabiles ab eo: Si dicas, ex hac compoſitione modali in Deo ſequuturam quoque diſtinctionem modalem in eo, ut eſſentia divina diſtinguatur per tres modos ſubſiſtendi, diſtinctionem autem modalem eſſe realem, hoc autem eſſe abſurdum; reſpondeo, non eſſe abſurdum, nam ſanè nullo cogitante, eſſentia divina alia eſt Pater, alia Filius, alia S.S.; aut ut clarius loquamur, Deus Pater eſt alius, Deus Filius eſt alius, S.S.; eſt alius, & ab æterno ante nullam mentis humanæ creationem, nedum operationem, alius eſt Pater, alius eſt Filius, alius eſt Spiritus S.; non autem aliud, & aliud; nam hi tres ſunt unum, quod negat aliud, ſed non ſunt unus; nam tum non forent tres, nempe alius reſpicit perſonalitatem, aliud eſſentiam divinam, & eadem eſſentia Dei diſtinguitur à ſe ipſâ, ut Pater, ut Filius, ut S. S. diſtinctione modali, imò & reali, quatenus hæc ſignificat eam, quæ non eſt à mente, aut ratione, & tamen manet Deus ſimpliciſſimè ſimplex, quia nulla in Deum invehitur compo-

ſitio ex pluribus entibus realibus, aut ex potentia & actu, aut quæ ullam vel minimam in Deo imperfectionem inferat. Si compoſitio ex natura & eſſentia Divina & tribus modis ſubſiſtendi, non tollat ſimplicitatem Dei, multo minus id faciet compoſitio ex eſſentia, ſeu ſubjecto, aut relationibus, ſive eſſentialibus, ſive perſonalibus, ſive ad intra, ſive ad extra, quia relatio adhuc multo exilioris eſt entitatis, quàm ullus modus, & adhuc magis non ens, quàm modus, quin ne in rebus quidem creatis ſimplicitatem lædit hujuſmodi compoſitio, imo ſi accurate philoſophemur, ullæ relationes, ſive creatæ, ſive increatæ, ullam compoſitionem important, dicuntur autem in Deo relationes eſſentiales, quæ communes ſunt toti trinitati, & Deo competunt οὐσιωδῶς accepto: perſonales ſunt, quæ ſingulis competunt perſonis, & uni perſonæ reſpectu alterius, prioris generis relatio eſt creatoris ad creaturam, poſterioris generis eſt relatio patris ad filium. Relationes divinæ ad intra ſunt, quæ terminum habent in ipſo Deo, ut relatio gignentis ad gignitum, ad extra ſunt, quæ terminantur extra Deum, ut relatio voluntatis divinæ, tanquam cauſæ, ad rem volitam extra ſe, tanquam cauſatum: atque hactenus omnes ſpecies compoſitionis, quæ Dei ſimplicitati vel tantillum poſſunt derogare, ab ipſo removimus, ſimplicitatem Dei; ſequitur ejus immutabilitas.

CAP. V.

De Immutabilitate Dei.

Immutabilitas Dei negat de Deo cauſam externam id eſt, eam, quæ ſit extra Deum, ſeu efficientem, ſeu finalem, efficientem, ſeu principalem, ſeu minus principalem, & ad hoc attributum commode reduci poteſt Dei neceſſitas atque immortalitas.

QUod Deo non competat ulla cauſa efficiens principalis, indè clariſſimè liquet, quod ſit ἀναίτιος, & ἄναρχος, & αὐτόθεος, id eſt, ſine cauſa, ſine principio, & à ſe ipſo Deus: Cum autem dicitur Deus eſſe à ſe ipſo, illud intelligi poteſt vel negativè, vel poſitive; negativè, quatenus non eſt ab alio, à quo enim eſſet, & ſi ab alio eſſet, non eſſet Deus; poſitivè, quatenus ipſi ſibi eſt ſufficiens ut ſit, & hæc ſua ipſius ſufficientia, ſive αὐταρκεία, eſt ratio, qua ſit poſitivè à ſe, non quod hæc phraſis aliquam importet in Deo efficientiam reſpectu ſui ipſius, quod ſignificaret Deum eſſe cauſam efficientem ſui ipſius, ut calumniantur nonnulli, ſed ſignificat tantum, ipſam divinæ eſſentiæ majeſtatem atque amplitudinem, eſſe ſolum & ſufficiens principium exiſtendi à ſe, & non ab alio, ut ſi dicamus, amplitudinem potentiæ in aliquo homine eſſe tantam, ut non tantum non dependeat ab alio, ſed ſe ſolo ſubſiſtat; ita eſſentia Dei id Deo præſtat, ut non tantum non ſit ab alio, ſed ſe ipſo ſubſiſtat, & ſic eſſe à ſe poſitivè, aliud eſt, quam eſſe à ſe efficienter, & hoc ſenſu convenit ſingulis perſonis Trinitatis; nam & Filius æque eſt αὐτόθεος ac Pater, & Sp. S. æque ac uterque, nam cum Filius dicitur eſſe à Patre, & Spiritus S. procedere ab utroque, non intelligitur id ratione eſſentiæ, quæ in ſingulis perſonis eſt αὐτόθεος, ſed reſpectu ſubſiſtentiæ, quam Filius habet à Patre, per æternam proceſſionem. Sed nec cauſa efficiens minus principalis in Deum cadit, quæ quidem ſit extra Deum, nam cauſa aliqua minus principalis intra Deum, qualis eſt proëgumena, ſeu impulſiva interna, admitti poteſt, ita à miſericordia ſua impulſus fuit ad redimendum genus humanum, per mortem Chriſti; ſed cauſa minus principalis extra Deum, ut eſt procatarctica aut inſtrumentalis, nulla datur, ſic enim Deus dependeret ab aliquo extra ſe, quod eſt abſurdum: Hinc ſequitur, Deum non poſſe dici impulſum, ad eligendum quoſdam, ex fide aut meritis prævíſis, nec ad reprobandum alios, ex infidelitate & peccatis prævíſis; præterea ſequitur, Deum nullis fuiſſe uſum inſtrumentis in creando; Unum eſt, quod hic objici poteſt, ſcilicet Deo diviniſque actionibus tribui objectum, hoc autem interdum eſſe cauſam procatarcticam, conſequenter minus principalem. Reſpond. objectum quidem tribui Deo, ſed tantum terminativum, non motivum; at cùm objectum refertur ad cauſam minus principalem, ſcilicet procatarcticam, eſt motivum, ergo ut cauſa procatarctica, aut minus principalis, Deo tribui nequit, ideoque cùm mundus dicitur

objectum

objectum divinæ creationis, ſignificatur tantum, Deum creando fuiſſe determinatum in mundum, non vero à mundo aut aliquo extra ſe motum aut impulſum ad creandum: præterea cum objectum tribuitur Deo, aut divinis actionibus, non tribuitur aut cauſa procatarctica, aut minus principalis, quia hæc ante actionem cauſæ principalis exiſtit atque præſupponitur. At nullum objectum Deo diviniſque actionibus vel præexiſtit vel præſupponitur, objecta enim Deo tribuuntur, non quæ ante ipſum ſunt, ſed quæ ipſe facit Denique, nec cauſa finalis ulla datur extra Deum, omnia enim quæ fecit, propter ſe fecit, ideoque ipſe ſibi eſt finis, non aliquid extra ſe, & ſi aliquid extra Deum ipſi eſſet finis, Deus eo indigeret: ſed Deus nullius rei eſt indigus; ideoque cum Deus dicitur omnium rerum finis, ſemper intelligi debet finis aſſimilationis, ut ſc. res omnes reddat ſibi ſimiles, non indigentiæ, quod aliqua re indigeat, quis enim prior dedit ipſi. Quod ad Dei immutabilitatem optime referatur tum neceſſitas ejus tum immortalitas, ſic oſtendi poteſt: primo Neceſſitas, quæ Deo tribuitur eſt in exiſtendo, ſignificatque, quod Deus non poſſit non exiſtere, neceſſe enim eſt, quod non poteſt aliter ſe habere, ergo neceſſarium in exiſtendo ut Deus, eſt quod non poteſt non exiſtere, hæc neceſſitas optime deducitur ex immutabilitate Dei, nam ſi Deus poſſit non exiſtere, jam mutari poſſet, ſed mutari nequit, eſt enim immutabilis, quod nunc eſt demonſtratum, ergo non poteſt non exiſtere, conſequenter, aut Deus non eſt immutabilis, & tum poteſt non exiſtere, aut ſi eſt immutabilis uti eſt, neceſſario exiſtit. Certe, quod poteſt non exiſtere, ideo poteſt non exiſtere, quia ab alio eſt, qui ut eſſe dedit, ita auferre poteſt, Sed Deus non eſt ab alio, quod jam demonſtravimus, ergo non poteſt non exiſtere, cum enim ab alio non acceperit eſſe, neque ab alio ei illud auferri poteſt. Præterea ſolent Metaphyſici nec male, immutabilitatem Dei colligere, per inductionem, ex oppoſitis ſpeciebus mutabilitatis ac mutationis, ſic enim inquiunt, ſi Deus mutari poteſt, aut mutaretur quoad eſſentiam, aut quoad attributa, aut quoad ſubſtantiam, aut quoad accidentia, non quoad accidentia, quia hæc in Deum non cadunt, eſt enim magnus ſine quantitate, & bonus ſine qualitate, ut pie olim dixit Auguſtinus: ſed nec quoad ſubſtantiam, quia omnis ſubſtantia eſt poſita in indiviſibili, ideoque invariabilis atque immutabilis, & ſi quoad ſubſtantiam mutari poſſet, in aliam ſubſtantiam mutari deberet, quam quæ eſt Deus, at quænam illa erit, an creatura? nam præter Deum nulla alia eſt ſubſtantia, at Dei ſubſtantia in creaturam mutari nequit, quia ſunt ſpeciei contrariæ, ſed ſpecierum in ſubſtantiis non datur in ſe invicem tranſmutatio, neque enim ex homine brutum, aut ex bruto fieri poteſt homo, & cum dicitur Deus in Sacris aſſumpſiſſe formam hominis, imo ſervi, non ſignificatur metamorphoſis aliqua, aut transformatio ſubſtantialis, neque Deus ſermo, factus eſt caro, per mutationem aut transformationem ſubſtantiæ divinæ in humanam; neque quoad attributa Deus mutari poſſet, quia attributa eadem ſunt cum eſſentia, ſed quoad eſſentiam mutari nequit, quia hæc eſt ſimpliciſſima & purus actus, atqui omnis mutatio eſſentiæ infert potentiam & compoſitionem. Sed denique neque mutari poteſt quoad exiſtentiam, quia exiſtentia eſt de ratione eſſentiæ, quæ ſi fuerit immutabilis, ut eſt, talis quoque fuerit exiſtentia, at immutabilitas exiſtentiæ eſt neceſſitas in exiſtendo, ergo hæc optime reducitur ad Dei immutabilitatem, quod erat demonſtrandum, ſed ab hac quoque dependet ejus immortalitas, ſive ut alii loquuntur incorruptibilitas, quæ ſignificat attributum Dei, quo expers eſt omnis mortis ac corruptionis, quoad ſic demonſtramus: Omnis mors & corruptio aut eſt ab extrinſeco, aut ab intrinſeco, illa violenta, hæc naturalis, ſed extra Deum nil eſt, quod vel mortem adferre ei valeat, quid enim illud foret! intra Deum nil eſt, ratione cujus, vel mortalis, vel corruptibilis dici queat, quia expers eſt materiæ & compoſitionis, ut cap. 4. præc. demonſtravimus, ergo & mortalitatis & corruptibilitatis, quæ ex materia & compoſitione ortum trahunt, & ſi vel ab extrinſeco vel ab intrinſeco foret, vel mortalis, vel corruptibilis, foret mutabilis,

bilis, eſſetque in ipſo potentia paſſiva, ſed Deus non eſt mutabilis, quod hoc cap., nec in eum cadit potentia paſſiva, quod cap. præced. eſt demonſtratum: ergo nec mortalis, nec corruptibilis: conſequenter, ejus immortalitas & incorruptibilitas recte ex immutabilitate ejus hoc cap. & ex ejuſdem ſimplicitate cap. præcedenti deducuntur, quod erat demonſtrandum.

CAP. VI.

De Dei immenſitate.

Immenſitas negat de Deo accidens loci, quatenus certo loco definiri nequit; dicitur & infinitas, & ubiquitas, & omnipræſentia.

NOnnulli Metaphyſici infinitatem paulo latius extendunt, ut & immenſitatem, quæ eſt infinitas loci, & æternitatem, quæ eſt infinitas temporis, comprehendat; nos infinitatem & immenſitatem impræſentiarum ſumimus pro eodem: Infinitum proprie dicitur, quod finem non habet; immenſum, quod certo fine menſurari, id eſt, circumſcribi ac terminari nequit, intelligendo per finem utrobique locum, qui finis & terminus eſt rei locatæ, Græce πέρας; cum autem Deo adſcribitur infinitas, intelligitur poſitiva, non negativa, id eſt, Deus non tantum finibus caret, quibus circumſcribatur, ſed omnes fines, omneſque terminos, qui cogitari poſſunt, replet; unde vulgo dicitur eſſe ubique repletive, & nullibi incluſus, nullibi excluſus: Deinde non tantum dicitur infinitus reſpectu noſtri, ut Vorſtius voluit, ſic enim mundus & oceanus uterque dici poſſet infinitus, quatenus nulli mortalium conceſſum eſt, alterutrius aſſignare fines, ſed reſpectu ſui, quatenus nemine cogitante in ſe omnes excedit fines ac terminos, & omnes replet. Porro eſt hæc infinitas intelligenda non tantum quoad virtutem, quatenus Deus ubique locorum virtutem ſuam diffundit, ſed & quoad eſſentiam ac ſubſtantiam, quæ ipſa æque atque ejus virtus ubique diffunditur locorum, præſertim cum virtus & eſſentia Dei in Deo non diſtinguantur: Infinitas omnis ſecundum quantitatem aut qualitatem, proprie dictas, in totum hic à Deo eſt removenda, neque enim hæ in Deum cadunt, eſt enim magnus ſine quantitate, bonus ſine qualitate, &c. Præterea, Deus eſt infinitus non potentia, ut vulgo quantitatem faciunt diviſibilem in infinitum, ſed actu; nec per aliud, ſed per ſe, ſcilicet ex natura ſua; itaque immenſitas Dei dicitur, qua Deus eſt ubique locorum & eſſentia & virtute: hæc probatur, 1. ex Dei perfectione. Omnis perfectio poſſibilis Deo eſt tribuenda: ſed immenſitas eſt petfectio poſſibilis: contra, omnis imperfectio à Deo eſt removenda; ſed certo loco includi, circumſcribi, commenſurari, eſt imperfectio: ergo. Præterea: Modus exiſtendi ſequitur modum eſſendi: ſed eſſentia Dei eſt perfectiſſima, utpote cui nihil deeſt: ergo & talis erit exiſtentia ejus; ſed ſi Deus non exiſtat in omni loco, exiſtentia ejus non eſt perfecta. 2. probatur ex immutabilitate ejus, cum cap. præced. demonſtratum ſit, Deum eſſe omni modo immutabilem, certe omnium maxime ab eo removeri debet mutatio quoad locum: ſed ſi Deus non ſit in omni loco, ad illum locum moveri, conſequenter, mutari poſſet; ergo eſt in omni loco. 3. quidam ſic argumentantur; ſi Deus in omni loco operatur; ergo in omni loco eſt: quæ tamen conſequentia non ſtringeret, niſi potentia operandi in Deo eadem eſſet cum ipſius eſſentia: atqui eſt eadem, omnia enim attributa in Deo identificantur, alioquin ubi illa duo diſtinguuntur, conſequentia non valet; neque enim ſequitur, ubicunque ſol operatur, ibi eſt. Quomodo autem Deus ſit ubique, nos latet; vulgo dicunt, eum eſſe in omni loco repletive, ſed hoc ipſum modum omnipræſentiæ divinæ non explicat; quid enim, an hoc volunt, qui ſic loquuntur, quod Deus omnia loca repleat eſſentiæ ſuæ immenſitate ſub ratione locorum tantum? at videtur Deus rebus omnibus adeſſe intimius, quam locatum adeſt loco: Id certum eſt, Deum totum eſſe in omni loco diviſibili, per nullam diviſionem ſui, totum intra omnia, totum extra omnia, totum in toto mundo, totum

in qua-

in quaque parte mundi, totum extra mundum, ſi aliquid detur aut fingi poſſit extra rationem mundi; interim, quamvis Deus ubique locorum ſit præſens, peculiari tamen modo dicitur eſſe in cælis, non quod iis concludatur, ſed quia ſingulari modo Majeſtatis ſuæ præſentiam ibi manifeſtat: Neque metuendum eſt, ſi Deus dicatur eſſe ubique locorum quoad ſubſtantiam, etiam in inferno, etiam in locis fœtidis, ne aliquid labis aut fœtoris clariſſimo divinæ majeſtatis ſplendori concilietur, tam parum, quam ſol contaminatur ex immenſis in cloacam radiis.

CAP. VII.

De Dei Æternitate.

Æternitas negat de Deo Accidens temporis, quatenus eſt expers omnis ſucceſſionis, quam tempus dicit, caretque principio & fine, quæ in tempore ſunt.

ANte omnia hic removenda eſt ambiguitas vocis. Æternum 1. dicitur id, quod eſt longævum ac diu durat. 2. id quod principium quidem habet, ſed finem non item, & vocatur æternum à parte poſt, & ſecundum quid. 3. dicitur æternum, quod & principio & fine caret, & hoc vocatur æternum à parte ante & poſt, vel abſolute ac ſimpliciter tale; tertio ſenſu Deus dicitur æternus. Definitur vero æternitas, interminabilis vitæ tota ſimul ac perfecta poſſeſſio, ubi bene notant nonnulli, pro voce vitæ, melius dici durationis ſeu exiſtentiæ; etſi enim quod æternum eſt vivat, non tamen æternitas proprie vitam ſequitur, ſed exiſtentiam ſimpliciter aut durationem in exiſtendo; eſt enim ſpecies temporalitatis; ſed temporalitas eſt entis affectio quæ ſequitur exiſtentiam, & per eam demonſtratur; non autem ſequitur vitam, & per eam demonſtratur: ponamus enim id, quod voluit Ariſtoteles, mundum eſſe æternum, certe mundi æternitas non erit interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio, niſi dicamus mundum vivere; erit tamen aut exiſtentiæ aut durationis poſſeſſio, mundus enim æternus perpetuo durabit aut exiſtet: porro cum æternitas dicitur poſſeſſio ſeu durationis ſeu exiſtentiæ tota ſimul ac perfecta, excluditur ab æternitate omnis ſucceſſio: in omni enim ſucceſſione pars una eſt poſt aliam; at cujus eſſentia tota ſimul ac perfecta eſt, nullam agnoſcit partem unam poſt aliam: fateor, in ſpatio illo imaginario temporali fingi poſſe aliquam ſucceſſionem, quemadmodum in ſpatio imaginario locali fingimus ac concipimus extenſionem quandam in longum, latum, & profundum; attamen à ſucceſſione ſpatii illius temporalis infiniti imaginarii ficta & concepta, non valet conſequentia ad ſucceſſionem aliquam ipſius rei aut Dei, in ſpatio illo imaginario exiſtentis; quemadmodum quoque ex extenſione ſpatii localis infiniti imaginarii, nulla eſt conſequentia ad extenſionem rei aut Dei in illo ſpatio locali exiſtentis. Ideoque graviter erravit Vorſtius, cum ex ſucceſſione ſpatii temporalis Deo coëxiſtentis, aliquam intulit ſucceſſionem in ipſo Deo; Deus enim expers eſt omnis ſucceſſionis, & omnis ſucceſſio ſpatii iſtius temporalis eſt imaginaria, uti omne ſpatium temporale eſt imaginarium, quemadmodum extenſio ſpatii localis imaginaria quoque eſt, uti & ipſum ſpatium locale. Porro, Deum eſſe æternum, & quidem à parte ante & poſt, prob. 1. ex ejus perfectione: Omnis perfectio ſimpliciter Deo eſt adſcribenda. Sed æternitas hæc eſt perfectio ſimpliciter. Ergo. 2. Ex Dei infinitate atque immenſitate: Qui nullis terminis ac finibus, tum eſſentiæ, tum loci circumſcribitur ac definitur, is quoque nullis terminis ac finibus durationis coërcetur. Sed Deus per infinitatem & immenſitatem ſuam nullis terminis ac finibus eſſentiæ aut loci circumſcribitur. Ergo &c. Ratio conſequentiæ eſt, quia ut res ſe habet in eſſendo, ita & in durando. 3. Ex ejus immutabilitate. Quod eſt ens prorſus immutabile, illud eſt æternum. Sed Deus eſt ens prorſus immutabile ex cap. 5. Ergo. Probat. Maj. Si enim non eſt æternus Deus, poſſet aut incipere, aut deſinere, aut utrumque, atque quodcunque iſtorum dicatur, mutationem infert; ſi enim inceperit, tranſibit à non eſſe ad eſſe atqui; hoc

eſt mutari; ſi deſierit, tranſibit ab eſſe ad non eſſe, quod item eſt mutari, ſi utrumque in Deum cadat, utroque modo mutabitur; atque hæc omnia abſurda ſunt, ergo abſurdum eſt Deum non eſſe æternum.

CAP. VIII.

De Dei Beatitate.

Beatitas Dei ponit in Deo & dicit ſtatum omnium bonorum aggregatione perfectum; aliis dicitur bonitas aut perfectio Dei.

Commentarius.

QUemadmodum hominis beatitudo, & ſummum bonum, & perfectio, idem ſonant Ethicis; ita beatitudo Dei Metaphyſicis, & Pneumaticæ ſcriptoribus pleriſque eadem eſt, quæ ſumma ejus bonitas & perfectio: nos tamen cap. 2. Theor. 11. 12. & 13. perfectionem Dei quaſi genus fecimus, eamque diſpeſcuimus in beatitudinem & vitam; nunc nonnihil de perfectione Dei primum, tum de ejus beatitate philoſophabimur. Tribuitur Deo perfectio omnis poſſibilis, id eſt, quæ aut dari, aut cogitari poteſt; perfectum in genere dicitur, cui nihil deeſt, ſumiturque hæc vox, vel ut participium, vel ut nomen, quemadmodum doctus, & alia participia, amiſſa ſignificatione temporis, in nomina degenerant, perfectum participialiter dicitur, quod aliunde ſuam perfectionem & complementum accepit, ſic Deus non eſt perfectus, à nullo enim accepit aliquid, quo perficeretur aut compleretur: perfectum ut nomen dicitur, quod omnia habet requiſita, quæ exigit, ſive aliunde acceperit, ſive non; hoc modo Deus eſt perfectus, nec perfectus modo, ſed perfectiſſimus, quia quicquid perfectionis dari aut cogitari poteſt, in Deo reperire eſt, perfectio hæc Dei perfectiſſima, vulgo dicitur poſſibilis & perfectio ſimpliciter, excludit autem omnem imperfectionem à Deo, tam negativam, quam privativam; Imperfectio privativa dicitur, qua enti aliquid deeſt, quod habere debet, qualis imperfectio in cæco eſt cæcitas, cum debeat habere viſum, hæc imperfectio haud dubiè à Deo removenda eſt, Deus enim nullo caret, quod habere debet: imperfectio negativa eſt, qua aliquid enti deeſt, non quod habere debet, ſed quod habere poſſet, ita lapidi deeſt loquela, quam non quidem habere debet, ſed poſſet, ſi ſcil. ex lapidibus faceret filios Abrahæ Deus, quæ dicitur vulgo perfectio poſſibilis in genere entis. Sed neque talis imperfectio negativa in Deum cadit, nam Deo nulla deeſt perfectionum, quæ in genere entis ſunt poſſibiles; perfectio enim poſſibilis dicitur, à reſpectu ad potentiam divinam, eſtque omnis illa, quæ à Deo produci poteſt: atqui omnis talis perfectio, quæ à Deo poteſt produci extra ſe, multò magis reperitur intra ſe; hæc perfectio Dei, cùm reſpicit ejus ſtatum, vocatur beatitas & Majeſtas, quæ vocabula ſignificant attributum Dei eſſentiale, ex prioribus omnibus attributis jam enarratis quaſi aggregatum, ſignificatque Deum eſſe talem, qualem ejus eſſentia & opera eſſe teſtantur, certe qui eſt unus, ſimpliciſſimus, independens, immutabilis, immenſus, æternus, is non poteſt non eſſe beatus: ſed Deum eſſe talem, jam ante eſt demonſtratum; ergo, &c. Major prob. quia beatitudo Dei nihil aliud ſignificat, quam confluxum & coacervationem omnium iſtarum proprietatum, & attributorum in Deo; quin amplius; Deus ita beatus eſt, ut ſolus ſit beatus, neque enim in ulla creatura ita confluunt omnes & ſingulæ perfectiones poſſibiles, uti quidem in Deo, creaturarum enim ſingulæ aliquam habent perfectionem, quam aliæ non habent, ideoque nullæ creaturarum ſunt ſimpliciter abſoluteque beatæ. Sed Deus omnium creaturarum perfectiones in ſe continet, & præter eas inſuper alias ſibi proprias; ergò eſt ſumme beatus & ſolus beatus: creaturæ omnes, etiam quæ videntur eſſe beatiſſimæ, mutua tamen egent opera: at Deus nullius opis eſt indigus. Notandum autem hîc venit; perfectiones creaturarum in Deo quaſdam contineri formaliter, quaſdam eminenter: formaliter, cum talis perfectio in Deo reperitur, qualis in creaturis, ſed non tali modo ut ſapientia, bonitas, &c.

Deus

Deus enim verè & formaliter ſapiens eſt ac bonus, non tamen eo modo, quo creaturæ, ſunt enim ſapientia, bonitas, in creaturis accidentia, in Deo non item: eminenter, dicitur perfectio creaturarum eſſe in Deo, quatenus habet aliquid eminentius, in ſe, quàm ſunt ipſæ creaturarum perfectiones, ſic perfectio hominis eſt, cognoſcere res per ſenſus, & per diſcurſum: ſed hæc perfectio formaliter non eſt in Deo, verum aliquid eminentius, nam unico actu & ictu incomprehenſibili intellectus ſui lumine, Deus penetrat omnia iſta, quæ per ſenſus aut diſcurſum à creaturis cognoſcuntur, quatenus igitur quodcunque perfectionis eſt in creaturis, eaſque facit in ſuo genere beatas, adhuc perfectiori modo eſt in Deo; & præterea quædam perfectiones ſunt in eo, quæ non ſunt in creaturis, Deus dicitur beatus & ſumme beatus, ſignificatque beatitas Dei, ſtatum ejus, omnium perfectionum poſſibilium ac conceptibilium aggregatione affluentem.

CAP. IX.

De Vita Dei.

Theorema.

Vita Dei ponit in Deo perfectionem actuoſam, qua intelligit, vult, & quæ intelligit ac vult poteſt.

Commentarius.

VIta interdum tribuitur rebus inanimatis, in quibus inſignis cernitur motus, quo ſenſu dicitur argentum vivum, calx viva, & aqua ſeu ſpiritus vitæ, proprie tamen competit rebus animatis, de quibus iterum dicitur dupliciter, vel ut ſignificet viventis differentiam, & à non vivente, & ut Ariſtotelice eam deſcribamus, actum ſubſtantialem corporis organici, potentiam vitæ habentis, vel, ut ſignificet vitæ qualitatem beatam, & conditionem lætam, quo ſenſu dicit Martialis: *Non eſt vivere, ſed valere vita.* & acclamari ſolet Regibus, *vivat Rex.* Præterea, vita ſumi poteſt vel prædicamentaliter vel tranſcendentaliter. Predicamentaliter, prout tribuitur plantis, animalibus, hominibus, rebus in prædicamento ſubſtantiæ diſpoſitis: hæc, ut ipſa anima, à qua derivatur, eſt triplex, vegetans, ſentiens, & rationalis; hæc vita triplex, prout ab Ariſtotele ſtatim fuit definita, in ſolis reperitur creaturis, nec Deo aſſignari poteſt, quia hæc vita ſignificat eſſe aliquod incompletum, id eſt, deſtinatum ad complendum eſſentiam ejus materiæ aut corporis ante non viventis, cujus eſt actus. Tranſcendentaliter vita ſignificat eſſentiam actuoſam, id eſt, actu ſe exſerentem per internas operationes intelligendi ac volendi, & interdum etiam per actiones externas, extra ſe terminatas, quo ſenſu Deo tribuitur vita, quamvis & ipſi tribui poſſet eo ſenſu, quo diximus ſumi pro vita felici, uti ſtatim diximus acclamari Regibus, *vivat Rex*, ſed prior ſenſus huc maxime pertinet: atque hoc modo vitam Deo eſſe tribuendam, ſic probamus; 1. ex perfectione: Omnis perfectio ſimplicitur Deo eſt tribuenda, ſed vivere eſt perfectio ſimpliciter. Ergo 2. ex ſpiritualitate: Omne enim ens ſpirituale eſt vitale, At Deus ens eſt ſpirituale, ergo. Notandum autem eſt vitam in Deo non ſignificare accidens, potentiam, aut actum primum vivendi diſtinctum ab ipſa operatione vitali, quemadmodum actus primus vitæ, diſtinguitur ab actu ſecundo vitæ, hoc enim repugnaret ejus ſimplicitati, quæ compoſitionem ex actu primo, qui nihil aliud eſt quam potentia, & actu ſecundo, non admittit: eſt enim ſimpliciſſimus ac purus actus Deus, ut nunc non dicam ſic in Deo datum iri aliquod in ſuo eſſe ab alio, ſed nihil tale in Deo datur aut dari poteſt, quid igitur fuerit τὸ formale, quod vita ſuperaddit eſſentiæ in Deo, nimirum vita Dei formaliter nihil eſt aliud, quam actus puriſſimus ac ſimpliciſſimus, quo Deus ſe ipſum actuat, non per aliquod extra ſe, ſed per ſe ipſum, quod putem ſignificari iſta phraſi ſcripturæ, quando dicitur Deus habere vitam in ſe ipſo, creatura enim omnis vitam habet ab alio, & hæc quoque cauſa eſt, cur Deus non tantum dicitur vivens, ſed vita, quia non participatione ab alio, ſed per eſſentiam ſuam vivit, eſt itaque vita Dei, ipſa eſſentia Dei, inadæquato conceptu apprehenſa, cum actuatione ſui ipſius. Gradus autem vitæ divinæ, prout eam nos concipimus,

mus, ab omnibus ponitur intellectus & voluntas; addidimus nos & potentiam, quam tamen alii eandem faciunt cum voluntate; quod ſi intelligatur ſic; ut à parte Dei identificentur, libenter damus; nam non tantum potentia & voluntas, ſed & intellectus & omnia attributa inter ſe, ac cum eſſentia divina, eadem ſunt. At vero, quia Deus quidem poteſt quæ vult, ſed non omnia vult quæ poteſt, nos hæc duo attributa diſtinximus, tanquam quæ de Deo enuntiata faciunt diverſos ſenſus formales, ideoque præter intellectum & voluntatem, tertium addidimus vitæ divinæ gradum, potentiam.

CAP. X.
De Scientia Dei.

Scientia Dei eſt, qua omnia & ſingula verè atque infallibiliter uno, æterno, ac ſimpliciſſimo actu, ſimul & ſemel, intelligit perfectiſſimè ac diſtinctiſſimè.

Comment.

CIrca ſcientiam Dei latiſſimus ſe aperit differendi campus, in quo ut verſemur feliciter, ordine procedemus. I. Scientia Dei non eſt in ipſo per modum habitus, aut potentiæ, aut accidentis, adinſtar ſcientiæ humanæ; ſic enim in Deo foret accidens, quod eſt contra ejus ſimplicitatem cap. 4. demonſtratum; ſed ſcientia Dei eſt ipſa Dei eſſentia, & per modum actus puri atque ultimi, ideoque nunquam debet dici, quod interdum ſit potentia, interdum actu; eſſentia enim Dei, cum qua eadem eſt ſcientia, uti omnia attributa divina, identificantur cum eſſentia & inter ſe, nunquàm eſt aliquandò actu, aliquandò potentia: hinc ſequitur, ſcientiam Dei, nec per ſpecies fieri intelligibiles, nec per diſcurſum; nam utraque ratio intelligendi, imperfectionem involvit; & Deus omnia cognoſcit per eſſentiam, eam intuendo: ergò nihil opus eſt ſpeciebus intelligibilibus: & Deus, cùm uno actu omnia intelligat, non poteſt diſcurrere, quia diſcurſus plures actus notat. II. Scientia Dei non eſt apprehenſiva, ſed comprehenſiva, quia cognoſcendo exhaurit omne, quod eſt in re cognita: eſt intuitiva, non abſtractiva; quia omnia cognoſcit in eſſentia ſua, quam intuetur, & in qua omnia repræſentantur: abſtractiva inſuper ſcientia imperfectionem notat; at ſcientia Dei eſt perfectiſſima, & quidem variis modis. 1. Eſſentialiter; quia eſt entis perfectiſſimi, & cum eo idem. 2. Intenſive, non ad modum qualitatis, ſed quia omnis perfectio, quæ in ſcientia inveniri poteſt, invenitur in ſcientia Dei; eſt enim vera ac nulli falſitati obnoxia; certa, atque excludens omnem errandi aut dubitandi formidinem, clara & evidens, quia omnium rerum novit cauſas. 3. Extenſive; quia Deus cognoſcit omnia, & ſe, & alia quæcunque præter ſe; hinc patet, quodnam ſit objectum ſcientiæ divinæ; nimirum ipſe Deus, tanquam primarium; & creaturæ, ſive poſſibiles, ſive præteritæ, ſive præſentes, ſive futuræ, tanquam ſecundarium; atque hoc ex perfectione ejus evincitur; quod enim ens perfectiſſimum eſt, ut Deus, non poteſt ſe ignorare; hoc enim maximæ eſſet imperfectionis; ſed præter ſe intelligit omnia alia, idque vi ejuſdem perfectionis divinæ, nam & hæc imperfectio eſt, quæ in Deum cadit nulla; quomodo verò omnia alia cognoſcat, non eſt tam facile explicatu, nos incedemus per claſſes. I. Cognoſcit Deus tum entia realia, tum entia rationis; inter entia realia, tum poſſibilia tum futura; inter futura, tum neceſſaria, tum contingentia, tum bona, tum mala, imo & impoſſibilia cognoſcit, ac non entia; de ente reali extra ſe poſito, aut ponendo, quin illud cognoſcat Deus, nullum eſt dubium; quia alioquin Deus non foret omniſcius, quod eſt abſurdum. Præterea, cum entia realia dicuntur poſſibilia in ordine ad potentiam Dei, uti futura in ordine ad voluntatem ejus; Deus cognoſcendo ſuam potentiam & voluntatem, eo ipſo cognoſcit entia realia, quæ ut poſſibilia potentiæ, & ut futura, voluntati ejus objiciuntur; hoc enim tenendum eſt, cum Deus dicitur intelligere res extra ſe, quod eas non intelligat in ſe ipſis, ſed in eſſentia ſua in qua repræſentantur, aut in attributis ſuis, quæ cum eſſentia ejus identificantur. II. Intelligit quoque entia rationis, non tamen ea facit; hoc enim imperfectionis eſt, illud non item; nam ut quis entia rationis faciat, requiritur varia intel-

lectus operatio, ſcil. & entium realium apprehenſio ſimplex, & eorundem inter ſe collatio, & unius ab alio abſtractio; at tam variæ actiones intelligendi cum Dei pugnant ſimplicitate; at non pugnat cum Deo, entia rationis, quæ non facit, cognoſcere; novit enim non tantum ea quæ ipſe facit, ſed & quæ ab aliis fieri permittit, & quæ ſi faceret, imperfectionem in ipſo importarent. 3. Ex entibus realibus cognoſcit Deus tum poſſibilia, tum futura, uno ſimplicique actu intelligendi, ſed quem nos pro modo noſtro concipiendi, ut tanto facilius rationem ſcientiæ divinæ intelligamus, in duos diſcerpimus; ac ſcientiam in Deo poſſibilium vocamus ſimplicis intelligentiæ, futurorum viſionis; quarum illa concipitur antecedere omnem voluntatis divinæ decretum, hæc ſequi; quamvis utraque & ipſum Dei decretum ab æterno ſimul ſint: Prior vocatur quoque neceſſaria, naturalis & indefinita; poſterior libera, voluntaria ac definita; quia prior circa nullam rem certa temporis circumſtantia definitam intelligendo verſatur, poſterior contra rem cognoſcit circumſtantiâ temporis, vel futuri, vel præſentis, vel præteriti, definitam. Cùm priorem occupari dicimus circa poſſibilia, non excludimus impoſſibilia; ſcientia enim eſt oppoſitorum, ſed poſſibilia hic opponuntur futuris; hinc duplex rerum ſtatus ortus eſt Scholaſticis; unus poſſibilititas, alter futuritionis, inter quem voluntas divina concipitur intercedere media, & rem ex ſtatu poſſibilitatis transferre in ſtatum futuritionis: Deus res cognoſcit in utroque ſtatu; in priori antecedenter ad illlum voluntatis ſuæ actum; in poſteriori conſequenter ad illum; qui ordo intelligendus eſt tantum ratione noſtri intellectus in concipiendo; ſecundum quem ordinem dicunt quoque Scholaſtici, volitionem Dei eſſe cauſam ſcientiæ viſionis, quæ tamen phraſis eſt duriuſcula; prius quidem nos concipimus, Deum ex poſſibilibus velle aut decernere hæc vel illa eſſe futura, & tum concipimus Deum ſcire illa eſſe futura, quæ voluit; ubi quidem voluntas eſt cauſa rerum ſcitarum futurarum; non recte tamen dicitur, actus volendi futura, in Deo eſſe cauſa actus ſciendi futura volita in eodem Deo. Porrò, cùm Deo tribuitur præſcientia, proprie intelligitur ſcientia viſionis, ratione futurorum, quæ ipſa præcedit, & non ſcientia ſimplicis intelligentiæ, quæ, licet quoque præcedat futura, non tamen ideo dicitur præſcientia, quia objectum ejus proprie non ſunt entia, qua futura, ſed qua poſſibilia. 4. Inter futura, quæ cognoſcit Deus ſcientia viſionis, cognoſcit tum bona, tum mala, utraque vi decreti præcedanei, quo Deus decrevit & bona, & mala, ſed bona efficere, mala permittere; & ſic Deus cognoſcit bona in decreto effectivo, mala in decreto permiſſivo; quomodò utraque cognoſcat, poſtea dicetur: intelliguntur hic verò mala culpæ, ſive turpia. 5. Scientia in Deo viſionis futurorum, eſt tum contingentium, tum neceſſariorum: dicuntur verò hic futura, vel neceſſaria, vel contingentia, reſpectu cauſarum ſecundarum, non primæ, ratione cujus omnia futura præſcita fiunt, & ſunt neceſſaria: quod enim præſcivit futurum, neceſſariò eſt futurum, quia ejus præſcientia falli nequit, tantò magis, quia id quod præſcivit futurum, decrevit futurum; ideoque neceſſario fiet: ut enim ſcientia Dei eſt infallibilis, ita voluntas ejus eſt immutabilis, & utraque neceſſitatem imponit rebus futuris, ſed derivatam ex parte Dei, quæ non tollit contingentiam in rebus quibuſdam futuris, ex parte illarum: dicuntur verò futura quædam neceſſaria, quædam contingentia ex parte cauſarum ſecundarum, quorum illa ſic fiunt à cauſis ſecundis, ut hæ non habeant potentiam iſta futura non producendi, non tantum in ſenſu compoſito, & pro præſenti tempore, quo ea producunt, ſed ne quidem in ſenſu diviſo, & tempore alio: at hæc ſic fiunt à cauſis ſecundis, ut hæ habeant potentiam, illa futura non producendi, non quidem in ſenſu compoſito, & pro tempore præſenti, quo ea producunt, ſed tamen in ſenſu diviſo, & tempore alio. Porro hæc contingentia futura, ſunt vel abſolute talia, vel conditionatè; quin Deus ſciat contingentia futura abſolute, ſcientia viſionis nulli dubitant, quia ea decrevit futura abſolute; at ſcientia viſionis decretum Dei ſequitur; ſed an eadem ſcientia ſciat contingentia futura condionate, quæ non decrevit futura, niſi ſub conditione,

ditione, an verò ea cognoſcat ſcientia ſimplicis intelligentiæ, an verò ſcientia quadam tertia, quam mediam vocant, & conditionatam, acerrimè controvertitur: Ego ſimpliciter ſic reſpondeo: Si ipſa conditio, ſub qua cognoſcitur res contingenter futura, fuerit à Deo decreta, æquè ac res ipſa, quæ ſub illa conditione eſt futura, cognoſcitur futurum contingens conditionate, per ſcientiam viſionis; ſed ſi conditio ipſa non ſit decreta, ſed res tantum futura ſub conditione, tum res contingens futura conditionate cognoſcitur per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, & ratio eſt, quia res futura contingenter ſub conditione, quæ nondum eſt decreta, eſt in ſtatu tantum poſſibilitatis, & merè poſſibilis: at ſic eſt, objectum ſimplicis intelligentiæ, ideoque tertia aliqua ſcientia media ac conditionata nihil eſt opus. Porro dicit Theorema, Deum uno & ſimpliciſſimo actu, ſimul ac ſemel, omnia intelligere; quæritur, quomodo hoc conſiſtat cum duplici ejus ſcientia, ſimplicis intelligentiæ, & viſionis? Reſpondeo, illam eſſe diviſionem ſcientiæ divinæ, non ex parte Dei, ſed ex parte noſtri, hoc eſt, Deus & poſſibilia, & futura, illa objectum ſimplicis intelligentiæ, hæc viſionis, uno actu & indiviſibili intelligit, imò ſeipſum, ſeu eſſentiam ſuam contemplando, eo ipſo cognoſcit omnia extra ſe aut ponenda, aut poni poſſibilia, utpote quæ in eſſentia ejus tanquam in ſpeculo refulgent: ſed nos quæ in Deo fiunt ſimpliciſſime, non poſſumus ſimplici ac uno mentis actu intelligere, ideoque, uti nos primum cognoſcimus poſſibilia, inde quæ ex poſſibilibus ſunt futura, ita ad inſtar cognitionis noſtræ apprehendimus cognitionem factam à Deo, cum tamen ſicut infinitis paraſangis ſuperior nobis eſt Deus, ita infinitum diſtet divina intellectio ab intellectione humana, & valet hic illud Prophetæ: Viæ ejus non ſunt ſicut viæ noſtræ; quare illa ſcientiæ divinæ diſtinctio tantum notat diverſa momenta, quibus nos utimur in divina cognitione, quantum nobis eſt datum, concipienda, quod autem non detur tertium momentum, pro ſcientia tertia, vulgo media, ac conditionata, ſic optime poteſt probari: Cujus nullum eſt, aut dari poteſt objectum diſtinctum ab objecto utriuſque ſcientiæ jam dictæ, & Deo, juxta modum noſtrum concipiendi, attributæ, ejus quoque nulla datur ſcientia ab utraque hac diſtincta. Sed nullum datur objectum, nec dari poteſt, ſcientiæ tertiæ, diſtinctum ab objecto utriuſque ſcientiæ divinæ jam dictæ. Ergo, &c. Major vera eſt, quia valet conſequentia à negato objecto, ad negationem habitus, omnis enim habitus objectum præſupponit. Minor ſic probatur: Quæ immediatè opponuntur, inter ea non datur tertium diſtinctum. Sed objecta ſcientiæ ſimplicis intelligentiæ & viſionis in Deo immediatè opponuntur. Ergo, &c. Probatur minor: Poſſibile & futurum immediatè opponuntur, ſi ſcilicet ſpectentur utrimque in ratione ſua formali. Sed hæc ſunt objecta utriuſque ſcientiæ divinæ. Ergo, &c. Major probatur: Poſſibile negat futurum, & futurum qua tale non eſt amplius poſſibile, nam qui dicit poſſibile, nil affirmat aut negat, futurum aut non futurum, at futurum jam dicit tranſitum rei poſſibilis, ex ſtatu poſſibilitatis, in ſtatum alium futuritionis ſcilicet quod in futuris abſolute per ſe patet; ſed quid dicendum eſt de futuris conditionate? Reſp. illa eſſe ſpectanda ut poſſibilia, quamdiu conditio ipſa nec fuerit nec concipiatur decreta, at illa decreta, vel ſic concepta, jam ſunt ſimpliciter futura, ut ſtatim fuit dictum.

CAP. XI.

De Voluntate Dei.

Voluntas Dei eſt, qua vult omne verum & bonum: huc pertinet Dei veracitas & bonitas.

ANte omnia accurate hic diſcernendum eſt inter ſignificationes ambiguas τῦ velle; hoc enim vel ſignificat amare, & tum ei opponitur nolle, id eſt, odiſſe; vel ſignificat decernere ut aliquid fiat, Deo illud vel efficiente, vel permittente, & tum ei opponitur nolle, id eſt, velle ut aliquid non fiat, nam in Deo non datur velle, quia eſt purus actus.

Objectum voluntatis divinæ, ut ſignificat hæc amare, eſt tantum bonum, ſicut objectum noluntatis, in quantum hæc ſignificat odiſſe, eſt tantum malum: at verò objectum voluntatis divinæ, ut ſignificat decernere, eſt tum bonum, tum malum; nam utrumque

Deus

Deus decernit ut fiat, bonum efficiendo, malum permittendo: objectum voluntatis divinæ, ut illa ſignificat decernere ut aliquid non fiat, eſt tum bonum, tum malum. Præterea objectum voluntatis amantis, eſt verum, noluntatis repudiantis, eſt falſum: at objectum voluntatis decernentis, ſive ut fiat, ſive ut non fiat, eſt tum verum, tum falſum. Notandum autem eſt, quod voluntas Dei ſit cauſa omnis bonitatis ac veritatis in rebus, non item falſitatis aut malitiæ; undè rectè dicitur, illam eſſe cauſam omnis veritatis ac bonitatis in rebus: Quando autem vulgo objectum ponitur voluntatis divinæ primarium, Deus, ſecundum, res extra Deum; utrumque illud dextrè eſt intelligendum, ſi enim velle ſumas pro decernere, nullo modo objectum voluntatis divinæ eſt ipſe Deus, neque enim aliquid circa ſe decernit, ſed dicitur Deus ſe ipſum velle, in quantum ſe ipſum amat, ſed creaturas extra ſe vult utroque modo, id eſt, amat & decernit, decernit faciendas, amat & faciendas & factas. Quod divinæ voluntati objicitur ut revera bonum, id amat & decernit, imò facit, ſi ſit bonum extra ſe; quod ejus voluntati objicitur, ut in ſe quidem malum, ſed tamen in quo aliquam rationem boni videt, ſi non honeſti, ſaltem utilis, id non amat, ſed odit; attamen decernit, non quidem facere, ſed permittere: ſi autem nihil ſit verum & nihil bonum, niſi quod Deus velit, ut ipſius voluntas ſit cauſa omnis bonitatis & veritatis in rebus, (nam de veritate & bonitate rerum extra Deum philoſophamur) ſequitur, nihil antecedenter ad Dei voluntatem eſſe bonum aut verum, nam effectum nunquam eſt ante cauſam: Deus ipſe quidem & bonus & verus eſt, antecedenter ad voluntatem ſuam, in quantum hæc ſignificat decernere, neque enim ideò eſt talis, quia talis eſſe decrevit; ſed nulla creatura aut vera eſt aut bona, niſi quia talem eam decrevit Deus; ideò enim homo, verus eſt homo, quia Deus eum voluit eſſe animal & rationalem, & ideo eſt bonus, id eſt, conveniens Deo, per modum medii, ad gloriam Dei, tanquam ad finem, quia Deus ita voluit, cum enim fecerit eum propter ſe, haud dubiè talem facere voluit: at ſi velle ſignificet amare, & ſe voluit, & alia omnia quæ fecit, non item quæ permiſit. Sed de objecto, & diviſionibus voluntatis divinæ, non quidem ex parte Dei, ſed ex parte noſtri intellectus, paulo ſpecialius eſt agendum.

Objectum voluntatis divinæ in Theoremate aſſignavimus tum verum, tum bonum; Verum eſt ſimplex vel complexum; illud affectio entis, hoc enunciationis; veritas ſimplex & entis vulgo dicitur convenientia rei cujuſlibet cum ſuis principiis, & definientibus, & conſtituentibus, ita verus homo eſt, in quo reperiuntur vera principia hominem conſtituentia, anima rationalis & corpus, & definientia, animal & rationale: hujus ſane veritatis cauſa in rebus creatis, eſt ſola Dei voluntas; nam hæc eſt cauſa rerum, non tantum quod ſint, ſed quod ſint talis, aut talis ſpeciei; eſt enim cauſa non tantum exiſtentiæ, ſed eſſentiæ in rebus creatis, ideoque non tantum homo exiſtit, quia Deus vult, id eſt, decrevit eum exiſtere, ſed cum exiſtit, eſt animal, non planta, eſt rationalis, non irrationalis, quia Deus vult ipſum eſſe animal, & eſſe rationalem: itaque rectiſſime dicitur voluntas Dei cauſa, non tantum omnis entitatis, ſed & veritatis. Si homo eſt animal, & eſt rationalis, & eſt verus homo, cum utrumque habet, quia Deus vult: Ergo potuit non eſſe animal, & non eſſe rationalis, ſi ſcilicet Deus non voluiſſet ipſum eſſe talem: ſed poſterius eſt falſum, Ergo & prius. Probatur minor: quia eſſentia, & res eſſentiata, non poſſunt à ſe invicem divelli: At ſi potuiſſet eſſe homo, & tamen non animal, nec rationalis, ſi ſcilicet Deus noluiſſet hominem eſſe talem, jam eſſentia, & res eſſentiata à ſe invicem divellerentur. Reſp. An homo potuerit eſſe, & tamen non animal, nec rationale, antecedenter ad Dei voluntatem, multis videtur difficillimum eſſe explicatu; ſed ego nego ſimpliciter potuiſſe fieri antecedenter ad voluntatem Dei, ut homo eſſet, multo minus, qui non eſſet animal, nec rationalis, nam omnis entitas rei creatæ datur conſequenter ad Dei voluntatem, ergo & hominis: fateor equidem, eſſentiam & rem eſſentiatam non poſſe à ſe invicem divelli, & poſtquam Deus voluit hanc fore eſſentiam hominis, ut eſſet & animal, & rationalis, fieri ne-

quit, ut homo ſit, & non ſit talis, antecedenter autem ad Dei voluntatem nondum certum eſt, hanc fore eſſentiam hominis, ut ſit, & animal & rationalis, nam per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ Deus tantum noſcit poſſibilem nexum extremorum, eorumque non repugnantiam, ideoque antecedenter ad Dei voluntatem poſſibile quidem erat, & non repugnans, eſſe hominem, & eſſe animal rationale, ſed per voluntatem Dei demum fit, ut qui futurus eſt homo, idem ſit futurus & animal, & rationalis, ideoque actualis connexionis extremorum cauſa, eſt ſola Dei voluntas, ideoque veritas ſimplex, atque entis, non male dicitur convenientia rei cujuſcunque cum voluntate Dei, ſcilicet decernente; ac tum homo eſt verus homo, quando ea in ſe habet, quæ ad veri hominis conſtitutionem exigi ſeu requiri voluit aut decrevit Deus: ſed ea voluntas divina quoque eſt cauſa veritatis complexæ, quæ eſt orationis. Reſp. haud dubie; ſi enim veritas complexa fundetur in veritate ſimplici, utique, quæ voluntas divina eſt cauſa veritatis ſimplicis, eadem eſt cauſa veritatis complexæ, à ſimplici derivatæ; ſic, qui Deus ſua voluntate eſt cauſa, quod homo ſit, & quod ſit animal, & quod rationalis, conſequenter, quod ſit verus homo, idem per eandem voluntatem eſt cauſa veritatis in hac enunciatione, homo eſt animal, homo eſt rationalis, &c. Sed hic quæri poteſt, an voluntas Dei quoque ſit cauſa veritatis in principiis primis, & axiomatibus per ſe notis, ut bis bina ſunt quatuor, totum eſt majus ſua parte; hæc enim multis videntur vera antecedenter ad omnem voluntatem Dei. Reſpond. horum ipſorum veritas à Dei pendet voluntate, & ideo bis bina ſunt quatuor, & totum eſt majus ſua parte, quia Deus ſic voluit, & per voluntatem inſtituit: nam ſi Deus non voluiſſet eſſe bina, aut eſſe quatuor, aut non eſſe totum, aut non eſſe partem, utique non fuiſſent hæc vera, bis bina ſunt quatuor, totum eſt majus ſua parte: nunc, poſtquam voluit extare duo, & quatuor, totum, & partem, terminos ſimplices, etiam voluit hanc veritatem complexam, bis bina ſunt quatuor, & totum eſt majus ſua parte; adeoque omnem veritatem tum ſimplicem, tum complexam, ſive principiorum, ſive concluſionum, determinavit divina voluntas. Alterum divinæ voluntatis objectum in Theoremate aſſignatum, eſt bonum. Cum autem bonum ſit vel finis, vel medium, utrumque Deus vult uno quidem & ſimpliciſſimo voluntatis actu, ſed quem nos in duos quaſi dirimimus; unde eſt quod concipiamus alium divinæ voluntatis actum circa finem, alium circa media. Porro, cum bonum, quod eſt finis, ſit bonum honeſtum; medium, ſit bonum utile; utrumque Deus vult, & hoc facile probari poteſt: Quodcunque enim naturæ divinæ maxime eſt proportionatum ac conveniens, illud recte aſſignatur objectum voluntatis divinæ: ſed bonum eſt tale quocunque accipiatur modo: ergo, &c. Quæri hic ſolet à Scholaſticis, an ſolum bonum ſit objectum voluntatis divinæ, an non etiam malum? Seu, ut alii hanc quæſtionem proponunt; an Deus poſſit dici velle non tantum bonum, ſed & malum? Reſp. quod ſic, ſi velle ſumas pro decernere, & non pro amare; & malum ſumas, non qua tale, ſed qua eſt bonum utile ac conducibile fini obtinendo, quem ſibi Deus præfixit, nempe qui vult finem, idem vult media: ſed Deus vult manifeſtationem gloriæ ſuæ, tum miſericordiæ, tum juſtitiæ, tanquam finem, ergo & vult peccatum, tanquam medium, utpote ſine quo nec juſtitiam nec miſericordiam ſuam manifeſtare poteſt; quin amplius, ipſe Deus, quamvis non amet malum, decrevit tamen illud permittere, ut fieret, tanquam medium conducibile ad finem, ſibi à ſe præſtitutum, ideoque ipſe ordinavit peccatum, tanquam medium, quo manifeſtaret juſtitiam, cum puniret; & miſericordiam, cum condonaret: atque hic Metaphyſica illa diſtinctio, inter eſſentiam & exiſtentiam peccati, commode adhiberi poteſt; eſſentia peccati non eſt bona; eſt enim peccatum in abſtracto, ſive malitia, bonitatis privatio ac negatio; exiſtentia tamen peccati bona eſt, in genere boni utilis, non honeſti, ut medium, non ut finis: Hoc ſenſu ex *Bradwardino* & aliis Scholaſticis ſanioribus recte dixit *Twiſſus*, peccatum exiſtere bonum eſt, quatenus illud utile eſt ad manifeſtationem, tum juſtitiæ, tum miſericordiæ divinæ; & quid aliud voluit Apoſtolus, cum diceret? Deus concluſit omnes,

id.

id eſt, omnis generis homines, ſub peccato, ut omnium, id eſt, omnis generis hominum, miſereretur; & certe, ſine quo impoſſibile fuit Deo, ut juſtitiam ſuam aut miſericordiam manifeſtaret, illud ex ſe erat ordinabile, & à Deo ordinari quaſi debuit ad illum finem: ſed ſine peccato impoſſibile erat Deo ſuam &c. ergo, &c. Et hoc eſt quod ex Auguſtino dici ſolet, *Deus malum non permiſiſſet, niſi ex malo bonum elicere decreviſſet, ac potuiſſet.* Neque eſt quod vereamur aliquam labem aut maculam affricari ſanctiſſimo Deo, de ipſo futuro autore, & cauſa peccati; hæc enim vetus, ac rancida calumnia ſic retunditur; cum Deus dicitur velle peccatum, tanquam medium, & bonum utile, ad manifeſtationem juſtitiæ, in eo puniendo, & miſericordiæ, in eo condonando, non dicitur velle id facere, aut ipſe committere, ſed dicitur tantum velle permittere, ut fiat à creatura ſua; Is autem eſt autor & cauſa peccati, qui ipſe peccatum facit ac committit, non autem qui permittit, præſertim, cum id impedire non teneatur, & permittendo finem aſſequitur ſibi præfixum: at Deus volendo peccatum fieri, ſe permittente, ipſe non facit aut committit illud; nam ille demum peccatum facit ac committit, qui legem tranſgreditur; peccatum enim eſt tranſgreſſio legis: at nemo legem tranſgreditur, niſi cui lex eſt poſita: ergo eam tranſgredi nequit; conſequenter nec peccatum facere aut committere poteſt, utcunque illud permittat fieri ac commit à creatura ſua, cui legem poſuit, & quam illa tranſgreditur; nam ineptiſſima eſt conſequentia, quicunque vult peccatum, is eſt autor peccati: Sic enim diſtinguo: quicunque vult peccatum ſic ut ipſe faciat ac committat illud, is eſt autor peccati; ſed quicunque vult peccatum ſic ut ab alio fiat, ſe permittente, is non eſt autor peccati: itaque voluntas Dei effectiva facit Deum autorem & cauſam rei decretæ, ſed non permiſſiva; non minus tamen hæc eſt efficax, quam illa; nam tam efficaciter fit malum, quod Deus voluit fieri ſe permittente, quam bonum quod fieri voluit ſe efficiente; itaque male confunduntur à nonnullis voluntas Dei efficax & efficiens: omnis quidem voluntas Dei eſt efficax, ſed non efficiens: concludamus ergò; Deus vult bonum, honeſtum & utile, finem & medium; vult quoque malum, ſed non ut malum, verum ut bonum, non quidem honeſtum, ſed utile; non ut finem, ſed ut medium, in quantum ſcilicet Deo conducit ad finem ſibi præfixum, manifeſtationem gloriæ ſuæ, tum in puniendo, quæ eſt ejus juſtitia, tum in condonando, quæ eſt ejus miſericordia.

Variæ ſunt diviſiones divinæ voluntatis inſtitutæ, non ratione Dei, ſed ratione noſtrorum conceptuum: inter eas famoſiſſima eſt diviſio in voluntatem beneplaciti & ſigni; alii vocant voluntatem arcanam & revelatam; eſtque hæc diviſio non tam rei, quam vocis; nam voluntas ſigni ſeu revelata nomen voluntatis non meretur, neque eſt proprie dicta voluntas, & melius diceretur ſignum voluntatis divinæ revelatum, quam voluntas ſigni, aut revelata; quippe nil aliud denotat, quam quid Deus velit à creaturis ſuis fieri; quod, quia revelavit in verbo ſuo, ideo dicitur voluntas revelata, & ſigni, quia verbum Dei eſt ſignum eorum, quæ à nobis vel fieri vult, vel non fieri; ideoque hæc voluntas ſigni continet præcepta, prohibitiones, promiſſiones, minas, &c. quibus ad faciendum vel non faciendum moveri poteſt atque impelli homo, ſed ſola ac proprie dicis voluntas eſt in Deo beneplaciti, ſeu decreti, ſeu arcana, qua ab æterno Deus voluit, ac decrevit, & ipſi placuit omnia fieri, bona, ſe efficiente, mala, ſe permittente. Quæri hic ſolet, an voluntas beneplaciti ac ſigni non pugnent in Deo? & ſic fere videtur; quia ſignificavit Deus Abrahamo, ut Iſaacum immolaret, quæ eſt voluntas ſigni, & tamen voluntate beneplaciti decrevit Iſaacum non eſſe immolandum. Reſpondeo neutiquam pugnare voluntatem beneplaciti & ſigni in Deo, & ad exemplum allatum dicimus eſſe diſtinguendum, inter objecta utriuſque voluntatis, tum beneplaciti, tum ſigni in Deo, & inter fines Deo præpoſitos: Deus quidem voluntate ſigni voluit, hoc eſt, ſignificavit, ut Iſaac immolaretur in eum finem, ut exploraret fidem Abrahami; at voluntate beneplaciti voluit eum non immolari; itaque hæc duo ſimul quaſi decrevit, & Iſaacum non eſſe immolandum, & tamen mandatum eſſe dandum Abrahamo de-

de immolando Iſaaco, ut ſic fides ejus exploraretur, atqui hæc duo non pugnant, decernere ut exploretur fides Abrahami per mandatum de Iſaaco immolando, quare cum ſit non idem objectum hic voluntatis beneplaciti & ſigni, dici nequit, quod illæ voluntates in Deo pugnent, quia omnis pugna, & oppoſitio, & contrarietas, eſt circa idem objectum; hinc ſolvi poteſt illa difficultas quam inter ſeſe movent quidam Theologi, an fidei divinæ poſſit ſubeſſe falſum; Reſp. quod non. Si dicas atqui Abraham tenebatur credere Deo, ſignificanti Iſaacum eſſe immolandum, quod tamen ex eventu & experientia deprehenſum eſt falſum. Reſp. quod Deus non decreverit Iſaacum eſſe immolandum, ideoque eventus non obluctatus eſt decreto Dei, ſed ei reſpondit, atque ſic ibi nulla eſt falſitas. Præterea decrevit explorare fidem Abrahami per mandatum de Iſaaco immolando, & eam exploravit, neque hic ullus falſitati eſt locus: Abraham erat inſcius decreti Divini, ideoque non potuit credere falſum; ſed ſi ſciviſſet Iſaacum non eſſe immolandum, & tamen crediſiſſet Deo, ſignificanti ipſum eſſe immolandum, ſane tum credidiſſet falſum; nunc cum hoc non ſciverit, Deo credens, nihil credidit falſum, adeoque iſti fidei divinæ, hoc eſt, qua Deo credidit, nullum potuit ſubeſſe falſum. Credere debuit Abraham, & credidit teſtimonio ac ſignificationi divinæ qua ſignificavit Deus Abrahamo ut Iſaacum immolaret, ſed cum neſciret quid à Deo eſſet decretum, non potuit credere falſum, nam falſitas in eo ſita eſt, ut quis credat id futurum, quod novit non futurum.

Altera non minus celebris eſt diviſio voluntatis divinæ in antecedentem & conſequentem; qua peſſime abutuntur Pelagiani veteres ac novi, & omnes univerſalis gratiæ patroni: Antecedentem vocant Scholaſtici velleitatem, alii voluntatem ſuſpenſam; dicuntque eam eſſe, qua Deus vellet omnium & ſingulorum hominum ſalutem, & de hac intelligunt illum locum Apoſtoli, quo dicit, Deum velle, ut nemo pereat, ſed ut omnes ad ſalutem perveniant; hinc dicunt Deum omnibus offerre parem gratiam & æqualia auxilia ad ſalutem perveniendi; verum poſtquam Deus per ſcientiam ſuam mediam ac conditionatam, quam Deo tribuunt, ſed male, ut ante vidimus, aliquos bene uſuros gratia & auxiliis oblatis, alios male, ponunt in Deo voluntatem conſequentem, qua velit ſalutem tantum eorum, qui oblata gratia utuntur bene, & exitium eorum, qui utuntur male; qui ideo vocatur ipſis conſequens, quia antecedentem illam ac præſertim ipſam ſcientiam mediam, & prævíſum bonum vel malum uſum liberi arbitrii conſequitur. Hinc nata eſt opinio Pontificiorum de electione ex prævíſis meritis, & Remonſtrantium ex fide prævíſa: verum enimvero præterquam quod talis ſcientia media aut conditionata in Deo ſit nulla, ut cap. præced. 10. eſt oſtenſum, etiam ſumma ſit injuria divinæ majeſtati ac perfectioni, cum Deo adſcribitur antecedens talis ac ſuſpenſa voluntas ſeu velleitas: quid enim illa aliud ponit, quam deſiderium quoddam Dei inefficax, quod eventum non ſortitur? vellet quidem iſtum finem, ſalutem ſcil. omnium & ſingulorum hominum, ſed impotens Deus eum aſſequi non valet, niſi præviderit quid ſit placiturum libero hominis arbitrio, cui cum in quibuſdam hominibus prævidet non placere mediis ad ſalutem oblatis uti, deprehendit eos beari, aut ad ſalutem pervenire non poſſe; & ſic fine ſuo excidit, nec bonitati aut miſericordiæ divinæ ſatisfit, quo bonus Deus & miſericors omnium & ſingulorum hominum vellet miſereri, modo vellent homines omnes & ſinguli amplecti iſta media & auxilia; ſine quibus æternæ vitæ participes eſſe nequeunt; atqui annon hoc eſt directe arietare in ſapientiam ac potentiam divinam? Certe inſipientis eſt, ſibi præfigere finem, quem non poſſet aſſequi; & non poſſe aſſequi finem ſibi præfixum, impotentis eſt: at utrumque Deo adſcribit hæc voluntas antecedens, quam quoque ſuſpendunt à voluntate humana, & conditionibus in ea poſitis; unde & conditionata ipſis vocari ſolet, quia ſcilicet Deus tum demum vult ſalutem hujus vel illius hominis, ubi præviderit eum crediturum, & bene uſurum viribus liberi ſui arbitrii, quæ conditiones prærequiruntur in homine hoc aut illo, antequam Deus poſſit velle ejus ſalutem, nempe ſic philoſophantur iſti homi-

homines; ſi Petrus conſtituatur in tali ſtatu ac conditione, ſub talibus circumſtantiis, ut ſit crediturus & in fide perſeveraturus, quod poteſt facere ſi velit, ac Deus hæc præviderit, jam Deus ipſum vult facere ſalvum, & eligit ad ſalutem: ſi Paulus contra, in eodem ſtatu ac conditione ſub iiſdem circumſtantiis poſitis, non credat, multo minus perſeveret, quod quoque poteſt ſi velit, & Deus hoc præviderit, jam vult ipſum non reddere ſalvum, ſed excludere à ſalute æterna, ideoque hæc voluntas quoque dici poteſt conſequens, quatenus conſequitur ipſum uſum voluntatis humanæ; ſed hæc omnia ex homine Deum faciunt, ex Deo hominem: quomodo enim Deus dici queat ſapiens, ſi finem ſibi præfigat quem aſſequi non valeat; quomodo potens, ſi quod vellet, executioni mandare nequit; quomodo cauſa eſt prima, ſi dependeat à ſecunda, & ab ejus libero arbitrio rectoque aut malo uſu mediorum: quin ne omniſcius quidem erit, ſaltem non certo ſciret futura contingentia; nondum enim ſcit, an Petrus ſit crediturus, Paulus non crediturus, cum quidem per hanc antecedentem voluntatem optimus Deus utriuſque vellet ſalutem. Quod proferant locum illum celebrem Apoſtoli, quo dicitur Deus velle omnes homines ſalvos fieri, ac neminem perire, intelligit, non de volitione aliqua ſuſpenſa, & quæ finem ſuum non aſſequatur, ſed plena, quæ fine ſuo potitur. Verum illi male intelligunt voculam *omnes*, & *neminem*; neque enim *omnes* ibi ſignificat ſingula generum, id eſt, omnes & ſingulos homines, ſed genera ſingularum, id eſt, varios hominum claſſes, ſtatus, ac conditiones, & *nemo*, non negat omnes & ſingulos homines, ſed negat omnes hominum claſſes, ſtatus, ac conditiones: ſenſus eſt, Deus vult, ut omnis generis homines ſalventur, ſive magiſtratus, ſive ſubditi, ſive divites, ſive pauperes, ſive nobiles, ſive ignobiles, ſive Græci, ſive barbari, ſive Judæi, ſive gentiles, & vult nullum eſſe genus hominum, claſſium aut ſtatuum, ex quo non aliqui ſalventur, & hæc volitio eventum ſortitur, & finem aſſequitur, nec inefficax, ſed efficaciſſima eſt. Ita quoque intelligendum eſt & illud Apoſtoli, Deus concluſit omnes ſub peccato, ut omnium miſereretur, omnes, id eſt, omnis generis homines, omnium, id eſt, omnis generis hominum.

Tertia voluntatis divinæ diviſio eſt, aut potius ſubdiviſio, voluntatis arcanæ, ſeu beneplaciti, in voluntatem efficientem vel permittentem; Scholaſtici dicunt in effectivam, vel permiſſivam. Voluntas efficiens Dei eſt, qua efficit illa quæ vult: permittens, qua permittit tantum fieri, non facere, quæ fieri vult; illa circa bona, hac circa mala verſatur, utraque volendo; vult ergo Deus bona, vult mala, ſed bona, ſe efficiente, mala, ſe permittente, vult utraque efficaciſſime, ut tam fiant efficaciter mala, quæ permittit, quam fiunt bona, quæ efficit: etſi autem mala efficaciter fiant quæ permittit Deus, non tamen efficienter: bona quæ Deus facit, & efficaciter fiunt, & efficienter: hinc patet, non debere confundi voluntatem efficacem & efficientem, quum voluntas permittens quoque ſit efficax, at nullo modo efficiens: & male argumentantur, qui ſic inferunt, ſi Deus vult mala, ergo efficit; ſequitur enim tantum, ergo efficaciter fient, non à Deo, ſed à creaturis, à quibus ea fieri permittit. Atque hic occaſio eſt diſputandi, an ſancte dici poſſit Deus peccata velle, de qua quæſtione videri poteſt *Twiſſus* contra *Arminium*; nos compendio rem totam ſic exponimus: ſi velle ſumatur pro amare, negamus; Deus enim non amat, ſed odio habet peccatum. Pſal. 5. Si ſumatur pro decerenre, affirmamus; nam aut fiunt Deo volente mala ſive peccata, aut non volente; membra hæc ſunt contradictorie oppoſita: Si fierent non volente Deo, fierent invito Deo; ſed eo invito nihil fieri poteſt, & ſi non vellet peccata fieri, ne quidem fierent aut fieri poſſent; ergo fiunt volente Deo, id eſt, decernente, ut fiant. Si regeras veterem calumniam, ergo Deus erit autor peccati: facile reſpondetur, quod Deus non ſit autor omnium eorum, quæ vult, ſed tantum eorum, quæ vult voluntate efficiente, ſeu ipſe facere: at mala vult voluntate permittente, & non facere ipſa, ſed permittere ab aliis fieri: ſi dicas, nihilominus eum fore autorem peccatorum quæ permittit, quia poteſt non permittere, & non velle ut fiant. Reſpondeo, an poſſit non velle, diſputari poteſt, certe quod ut exiſtat bonum eſt, id non poteſt

teſt non velle Deus; ſed quod exiſtit peccatum, bonum eſt; non quidem honeſtum, ſed utile, tanquam medium manifeſtandæ miſericordiæ in condonando eo, & juſtitiæ in puniendo divinæ: ergo illud fieri non poteſt non velle Deus. Deinde etiamſi poſſit non velle, & non permittere, non tamen tenetur, ut non permittat, aut non velit; quis enim obſtrinxit eum ne permittat aut non velit? ſi non tenetur non permittere, aut non velle malum, certe illud volendo ac permittendo non fit author peccati: imo amplius dicam; tam debuit velle ac permittere malum Deus, quam velle atque efficere bonum, ſi tam voluit illuſtrare gloriam juſtitiæ ac miſericordiæ ſuæ, quam illuſtrare voluit gloriam reliquorum attributorum; nam cum ſapientiam, potentiam, cæteraque attributa manifeſtare potuerit volendo ac decernendo bonum, illudque efficiendo, ut creando ac conſervando mundum, &c. non tamen hoc modo potuit manifeſtare aut juſtitiam, aut miſericordiam ſuam; quia neutra occupatur circa bonum, ſed utraque circa malum: ideoque ut utramque manifeſtaret, debuit velle ac decernere malum; nam qui vult ac decernit finem, neceſſario quoque vult ac decernit media: ſed finis Dei fuit manifeſtare gloriam omnium ſuorum attributorum, & inter ea juſtitiæ ac miſericordiæ: ad eas manifeſtandas medium fuit exiſtentia peccati, ſine quo eæ manifeſtari nequeunt; ideoque non tantum voluit ac decrevit mala Deus, ſcilicet ut fierent aut exiſterent, ſed neceſſario velle ac decernere debuit, ex hypotheſi, quod juſtitiam & miſericordiam ſuam manifeſtaturus eſſet.

Ad voluntatem Dei, qua vult omne verum, retulimus ejus veracitatem, quia ejus objectum eſt verum; cum enim Deus id quod verum eſt vult, eſt verax, multo magis cum id efficit: hoc attributum Dei in eo maxime elucet, quod promiſſa ſervet, & ea impleat efficaciter, quæ voluit ut effectum ſortiantur, quæ ab æterno deſtinavit ac decrevit fore: quemadmodum enim in homine veracitas, virtus moralis, ſignificat conformitatem verborum, ſignorum, factorum, &c. cum rebus ipſis, veracitas Dei ſignificat convenientiam eorum quæ Deus dixit, ſignificavit, fecit, cum rebus ipſis, ut hæ reſpondeant verbis, ſignis, factis Dei. Itaque hoc attributum excludit à Deo omnem ſimulationem ac falſitatem, & ſi quid veracitati opponitur. Dari autem in Deo veracitatem melius probari nequit, quam ex ſumma ejus perfectione: magna enim eſt imperfectio, aliud dicere, aliud facere, aut aliud ſignificare, aliud præſtare; quod utrumque à Deo longe abeſſe, vel ſola ipſius probat ſanctitas, cum qua neutrum conſiſtit; & ſi Deus ſimulate agere poſſet aut fallaciter, non vellet omne verum; cum enim nihil agat, niſi quod velit, ſi agat ſimulate aut fallaciter, jam volet falſum: at Deus falſum non vult nec velle poteſt: imo quodcunque vult, id vult ut verum, uti id ante eſt demonſtratum. Qui veracitatem Dei impugnant, & eum ſimulationis reddere ſtudent reum, duo proferunt exempla ex ſacris, unum ex veteri, alterum ex novo Fœdere: primum eſt *Gen.* 22. ubi Deus ſignificavit Abrahamo, ut Filium Iſaacum immolaret, quem tamen immolari noluit. Alterum eſt *Luc.* 24. ubi Chriſtus diſcipulis Emauntem tendentibus, poſtquam ſe comitem adjunxiſſet, atque cum iis ad pagum appropinquaſſet, ſimulabat ſe longius ire, nec fecit tamen. Ad prius Reſpond. Jam ante dictum eſt, Deum in negotio mandatæ immolationis Iſaaci nullius ſimulationis reum reddi; nam non mandavit Abrahamo mactationem Iſaaci, ut eam quam decreviſſet, ſed ut explorationem fidei in Iſaaco, & ut ſignum promptitudinis in obſequio Deo præſtando: nempe terminus ad quem decreti divini, erat, periculum facere fidei in Abrahamo; decreverat enim Deus ejus explorare fidem, & una decreverat, tanquam medium, hoc mandatum, quod poſtea dabat Abrahamo, de ſacrificando Iſaaco, quem tamen ſacrificari nolebat; neque mandati finis erat, ut ſacrificaretur Iſaacus, ſed ut Abrahami fides exploraretur: quæ ergo hic eſt ſimulatio? Alterum quod ſpectat, omnino Chriſtus decreverat longius ire quam Emauntem; & iviſſet, niſi tantum dediſſet precibus diſcipulorum, petentium, ut apud ſe maneret; itaque ſerio & non ſimulate ſic ſe coram diſcipulis inſtituit, tanquam longius iturus; verum, quod non longius iverit, id non arguit

in

in eo ſimulationem, ſed voluntatis humanæ ſuæ in ſe mutationem; & quam ſæpe hoc nobis contingit, ut aliquo ire nobis ſit decretum, & dum in eo ſumus, ut iſtuc nos conferamus, ut ab amicis interpellemur & impediamur, nec eo perveniamus, quo pervenire erat deſtinatum; & tamen nos ſic componamus, dum retardamur, tanquam longius abituri, & cum nunc remora injecta longius non abimus, id nullam arguit ſimulationem, ſed tantum noſtri decreti mutationem; ſic & hic in Chriſto fuit.

Ad voluntatem Dei, qua vult omne bonum, retulimus ejus bonitatem, quæ ei tribuitur vel intra ſe, vel extra ſe; vult enim ſeipſum & vult creaturas ſuas; ſe tanquam bonum per eſſentiam; creaturas, tanquam bonas per participationem; ac tum ſumitur velle pro amare; amat enim & ſe tanquam optimum, & creaturas tanquam bonas; vidit enim quæ fecerat, & erant valde bona, & nemo bonus eſt, inquit Servator in Evangelio, niſi Pater meus, qui eſt in cœlis, ubi in priori loco intelligitur bonitas participata, & in poſteriori, bonitas per eſſentiam; at ſi τὸ velle ſignificat decernere, Deus non poteſt dici ſe velle; quia utcunque bonus ſit, nihil circa ſe decernit, ſed ſic tantum vult creaturas, & quidem non factas, ſed faciendas: Quando autem dicitur Deus velle, id eſt, decernere bonum, non tantum intelligitur bonum honeſtum, ſed & bonum utile; bonum honeſtum vult, id eſt, decernit efficere; utile, aut efficere aut permittere, efficere, ſi bonum utile ſimul ſit honeſtum, quamvis ſub alio reſpectu; permittere, ſi bonum utile ſit malum inhoneſtum, uti eſt pecatum, quemadmodum id ante fuit explicatum. Porro quum bonum utile eſt malum inhoneſtum ſeu turpe, verbi cauſa peccatum, verſatur circa illud Deus volendo, ut decernat illud vel punire vel condonare; ſi prius, Deus dicitur juſtus, ſi poſterius, miſericors; unde & juſtitia & miſericordia ad bonitatem referuntur; bonitas enim in genere dicit convenientiam cum alio, vel per modum finis, vel per modum medii, ſed peccatum ſive puniatur, ſive condonetur, Deo inſervit ut medium ad manifeſtandam gloriam, vel ſuæ juſtitiæ, vel ſuæ miſericordiæ, ideoque etiam in eo bonus eſt, dum vult, id eſt, decernit peccatum, ut medium, non quidem efficere, ſed ſaltem permittere: atque illa convenientia, qua peccatum Deo, ut medium conducit ad finem ejus, iſtam deſignat bonitatem, ad quam juſtitia Dei & miſericordia referuntur.

Voluntatis divinæ proprietas eſt libertas, de qua jam nunc eſt philoſophandum: Hæc non eodem modo ei competit, ſed varie pro varia ejus ſignificatione ac pro diverſitate objectorum. 1. ſi τὸ velle Dei ſignificat amare, referaturque ad ſe ipſum, tanquam objectum voluntatis ſuæ, i. e. amoris, primarium, Deus nullo modo libere ſe ipſum vult, i. e. amat; ſed neceſſario & quoad ſpecificationem; quia non poteſt ſe odiſſe; & quoad exercitium, quia non poteſt non actum ſe amandi exercere; ſi poſſet ſe odiſſe, poſſet à ſe apprehendi ut malum quid: at hoc fieri non poteſt, quia cum ſit ſumme bonus, nulla ratio mali in ſe, à ſe, de ſe apprehendi poteſt; non poteſt ab actu ſe amandi ceſſare, quia ſic foret in potentia; ſed vero eſt purus actus. 2. ſi τὸ velle, i. e. amare Dei, referatur ad creaturas, objectum voluntatis ſive amoris ſui ſecundarium, debent illæ ſpectari, vel ut poſſibiles, vel ut exiſtentes, ut poſſibiles eas vult i. e. amat neceſſario, quia velle, i. e. amare creaturas poſſibiles in Deo nihil eſt aliud, quam velle & amare ſuam omnipotentiam, cum qua ſunt connexæ, & ratione cujus dicuntur poſſibiles: at omnipotentiam ſuam vult, id eſt, amat neceſſario; creaturas exiſtentes Deus vult, id eſt, amat neceſſario quoad ſpecificationem, quia non poteſt eas odiſſe, ſed amat neceſſario; quoad vero exercitium eas vult, i. e. amat libere, ſic ut potuerit non amare, quatenus potuit decernere ut non exiſterent; ſi enim decreviſſet eas non exiſtere, neque ut exiſtentes amare potuiſſet. 3. ſi τὸ velle ſumatur pro decernere, Deus libere voluit, i. e. decrevit, quæcunque ſunt à ſe volita & decreta; ubi tamen accurate diſcernendum eſt inter actum volendi, ſeu decernendi, & inter objecta volita ſeu decreta, ſeu potius tendentiam ipſius actus volendi ſeu decernendi in res volitas ac decretas; cum dicitur Deus liber in volendo ac decernendo, id non intelligendum eſt de ipſo actu, nam il-

ſe tam neceſſarius eſt atque ipſe Deus, ut enim Deus nunquam potuit non eſſe, ita nunquam non potuit eſſe volens aut decernens, neque unquam fuit in potentia ad volendum aut decernendum, ſed ab æterno ac neceſſario fuit cum actu volendi aut decernendi, ſed reſpectu rerum decretarum aut potius tendentiæ ac terminationis in res has vel illas volitas aut decretas, Deus dicitur libere voluiſſe ac decreviſſe; quatenus ſe habuit indifferenter æterno ac neceſſario actu ſuæ voluntatis, in volendo ſeu decernendo ut vellet tendere ac terminari in has aut illas res futuras, vel alias, vel plures, vel pauciores, quemadmodum voluntate ſua creandi potuit tendere ac terminari in creationem plurium mundorum, aut in hoc mundo planetarum vel elementorum, vel aliorum corporum naturalium. Quærunt hîc Scholaſtici, ſi Deus dicatur hoc ſenſu velle libere, an etiam dici poſſit velle contingentia? Reſpond. ſi contingens idem ſit quod indifferens, dico quod ſic: nam contingens eſt & indifferens, quod Dei voluntas tetenderit ac terminata ſit volendo ac decernendo in unum tantum mundum & non plures creandos, in ſeptem planetas & non plures, in quatuor elementa & non plura, & ſic porro in aliis.

CAPUT. XII.

De Potentia Dei.

Potentia Dei eſt, qua poteſt omnia: quæ non involvunt contradictionem: aliis dicitur Omnipotentia.

CUm Deo tribuitur potentia, videtur vocabulum illud derogare actui puro, qualis eſt Deus, actus enim purus omnem excludit potentiam: Reſp. primo, nonnulli dicunt actum purum excludere tantum omnem potentiam paſſivam, qualis in Deum non cadit, quia hæc cum imperfectione conjuncta eſt; at potentia quæ Deo tribuitur, activa eſt, potentia autem activa & purus actus non pugnant, quia hæc in illo includitur, qui enim actu agit, poteſt agere. Secundo, Potentia tribuitur Deo non in ordine ad ſe, reſpectu enim ſui eſt purus actus, ſed in ordine ad creaturas, quatenus à Deo puro actu exire poſſunt aliqua quaſi extra ipſum, talem autem potentiam activam qua Deus agere poteſt non in ſe, ſed extra ſe, probat ejus perfectio; agere enim extra ſe perfectionem dicit, at nihil agit extra ſe niſi poſſit, ergo multo magis perfectio eſt potentia agendi extra ſe. Quod autem hæc potentia ſit omnipotentia, ex eadem Dei perfectione evincitur; ſi enim perfectio ſit agere & poſſe agere extra ſe, multo magis perfectio erit poſſe omnia, ſcil. quæ non involvunt repugnantiam; at Deo tribuenda eſt perfectio maxima; ergo Dei potentia eſt omnipotentia. Hanc ulterius ſic probamus. 1. Ex infinita Dei eſſentia; quod enim infinitum eſt in eſſendo, infinitum quoque eſt in operando: Deus infinitus eſt in eſſendo: ergo. at qui infinitus eſt in operando, eſt omnipotens. Excipi poteſt: Potentiam Dei non eſſe infinitam; ergo non eſſe omnipotentiam. Antecedens ſic prob. Infinito non datur majus: Dei potentia datur majus, nimirum ejus ſcientia, quippe quæ ad plura ſe extendit quàm potentia; Deus enim plura ſcit quàm poteſt, ſcit enim impoſſibilia, ſcit mala, ſcit entia rationis: ſed nihil iſtorum facere poteſt; ergò ejus ſcientia excedit potentiam, conſequenter hæc non eſt infinita, quia infinitum excedi nequit. Reſp. Potentia Dei dupliciter ſpectanda eſt, vel entitative & intrinſecè ratione ſuæ entitatis in Deo, ſic non exceditur à ſcientia Dei, ſunt enim unum & idem, alioquin idem excederetur à ſeipſo; vel objectivè & extrinſecè ratione objectorum extra Deum, circa quæ potentia Divina verſatur, ſic potentiam Dei excedi ab ejus ſcientia concedimus; multa enim ſunt ſcibilia & ſciuntur à Deo, quæ non ſunt poſſibilia, nec poſſunt fieri ab eo, attamen hic ſcientiæ Divinæ ſupra potentiam exceſſus non detrahit potentiæ Divinæ infinitati, ſpectatæ quoad entitatem ſuam, hoc ſufficit; quin ut ſcientia verſatur circa omne ſcibile, ita & potentia Dei circa omne poſſibile. Deinde probatur ex creatione Dei omnipotentia Dei ſic: Virtus agendi infinita eſt omnipotentia: talis eſt in Deo creante: ergo. Prob. minor: Extrahere aliquid ex nihilo vel ſubjecti vel ſui, eſt virtutis infinitæ: ſed creare eſt extrahere: ergo, &c. Prob. major: Producere aliquid ex termi-

termino à quo in infinitum diſtante à termino ad quem, eſt infinitæ virtutis: ſed extrahere aliquid ex nihilo vel ſubjecti vel ſui, eſt producere aliquid ex termino à quo in infinitum diſtante à termino ad quem: ergo. Prob. iterum major: Tanta debet eſſe potentia agentis activa, quanta eſt potentia patientis paſſiva: ſed patiens hic eſt nihil, quod cum à parte ſui ſaltem in infinitum diſtet ab ente ex ſe producendo, debet etiam potentia paſſiva producentis, id eſt, creantis eſſe infinita: at potentia infinita eſt omnipotentia. Denique ab abſurdo: ſi potentia Dei non eſſet infinita, ergo erit finita: abſurdum poſterius, ergo & prius. prob. minor: ſi eſſet finita, id eſſet, aut quod eſſentia Dei non admitteret potentiam infinitam, & hoc non, quia ipſa eſt infinita: ergo facile admittit potentiam infinitam; vel voluntas alicujus cauſæ ſuperioris, tantam potentiam contulit Deo, & non majorem: ſed nec hoc dici poteſt, quia Deus aliquam voluntatem aut cauſam ſuperiorem non habet; eſt igitur potentia Dei omnipotentia. Atque hic amplius hoc tenendum eſt, utcunque potentia Dei identificetur cum eſſentia ejus omnibuſque attributis, adeoque & intellectu & voluntate, non eſt tamen formaliter eadem cum voluntate, quod nonnulli hodie aſſerunt, qui voluntatem faciunt immediatum principium actionis tranſeuntis: at vero alius eſt conceptus voluntatis, & alius potentiæ, uti & alius ſcientiæ; ſcientia Dei eſt principium dirigens, voluntas imperans, potentia exequens: & hæc tria attributa utcunque ſint eadem inter ſe ac cum Deo, diverſis tamen conceptibus formalibus & inadæquatis ac diſſimilibus diſtinguuntur.

De potentia ſive omnipotentia DEI duo adhuc inquirenda reſtant, objectum ejus & diviſio: Primum quod ſpectat, objectum divinæ omnipotentiæ eſt vel poſitivum, vel negativum; illud dicitur poſſibile, quod à Deo fieri poteſt; hoc impoſſibile, quod à Deo fieri non poteſt; in quo autem ratio poſſibilitatis & impoſſibilitatis ſit ſita, non facile eſt dictu, nos primum de poſſibili, tum de impoſſibili videbimus, Poſſibile dicitur dupliciter, vel relate vel abſolute; relate, cum notat reſpectum ad potentiam activam, diciturque tum illud poſſibile, quod ab aliqua fieri poteſt potentia, & ſic impræſentiarum poſſibile dicitur, quod à divina potentia fieri poteſt: at ſi dicas Deo omnia eſſe poſſibilia, nihil dicis aliud, quam Deum poſſe omnia quæ poteſt, ſeu quæ ab ipſius potentia fieri poſſunt, quod eſt ſtrenue nugari, ideoque male à nonnullis definiri ſolet poſſibile in ordine ad Deum, ſcilicet quod à Deo fieri poteſt: abſolute dicitur poſſibile, & melius, quod ex ſe & in ſe nullam notat repugnantiam, ut ſit, aut fiat; & hoc eſt objectum divinæ omnipotentiæ, quod enim ex extrinſeca ſui ratione non repugnat eſſe, id à Deo poteſt fieri, nam ſi illud à Deo non poſſit fieri, defectus aliquis eſſet ex parte Dei, tanquam impotentis, & non ex parte rei, tanquam poſſibilis: atqui poſſibile eſt quod ex extrinſeca ſui ratione non repugnat eſſe, nam ſicut impoſſibile eſt illud, quod ex extrinſeca ſui natura repugnat eſſe aut fieri, ita ab altera parte poſſibile eſt, quod non repugnat, ergo omne poſſibile à Deo poteſt fieri. Hinc ſequentia deducimus conſectaria. I. Deus poteſt plura facere quam fecit; quia à parte rei non repugnat ut plura fiant quam ſunt, nec à parte Dei repugnat ut plura faciat quam fecit, quia ejus potentia per ea, quæ fecit, non eſt exhauſta; an autem non repugnet ex parte mundi, tanquam univerſi, ut plures condat, diſquiri poteſt, præſertim, ſi ponamus mundum hunc impleviſſe omne ſpatium, & eſſe orbicularis figuræ, ac cœlo beatorum contiguum. II. Deus poteſt facere meliora & perfectiora quam fecit: quod tamen intelligendum eſt cum grano ſalis, ſi enim ſpectes modum operandi, quo Deus omnia fecit, ſeu omnia fecerit ſapientiſſime, melius facere nihil poteſt; ſed ſi reſpiciantur ipſæ res factæ, aliæ aliis poſſent fieri meliores & perfectiores; quod iterum intelligendum eſt vel ratione ſui, vel ratione alterius: ſi priori modo accipias, Deus non poteſt facere rem meliorem, quam fecit in eſſentia, manente eadem eſſentia in ipſa re, quia eſſentia cujuſque rei poſita eſt in indiviſibili, & neque additionem admittit in ſe aut diminutionem; ſic eſſentia canis non poteſt fieri melior, ut maneat eſſentia canis, ſi enim eſſentiæ canis ſuperaddatur perfectio,

verbi cauſa, humana, jam non amplius eſt eſſentia canis, ſed facta eſt eſſentia hominis; poteſt tamen Deus eandem rem facere meliorem in accidentibus, manente eadem eſſentia in re; hoc enim nullam dicit repugnantiam; ſed & Deus poteſt facere res alias meliores aliis, quas fecit, ſive in eſſentia, ſive in accidentibus, quia hic nulla eſt repugnantia: neque enim repugnat, ut Angeli aut homines condantur perfectiores illis Angelis & hominibus, qui nunc ſunt conditi. Denique, Deus poteſt etiam facere illa, quæ nunquam facere vult; errant enim qui omnipotentiam Dei ſic reſtringunt, ut per eam tantum poſſit illa, quæ vult: at voluntas Dei, ut refertur ad res volitas, ſemper dicit ordinem ad res, quæ aut exiſtunt, aut fuerunt, aut futuræ ſunt, quod eſt eſſe actuale: ſed potentia Dei reſpicit ſolum poſſibile. De voluntate Dei dicitur, quæcunque Deus voluit, fecit; at non item dicitur de potentia Dei, quæcunque Deus potuit, fecit: atqui ibi eſt diſcrimen potentiæ & voluntatis divinæ, ut Deus poſſit etiam illa producere, quæ producere nunquam vult: at vult ea tantum, quæ actu aliquando producenda ſunt. Objectum omnipotentiæ divinæ negativum eſt impoſſibile, id eſt, id quod à Deo fieri nequit: dicitur autem impoſſibile, vel ex parte agentis, quia illud non eſt inſtructum tanta potentia ut hæc aut illa producere non poſſit; vel ex parte objecti, quod tale eſt, ut ex parte ſui fieri non poſſit: impoſſibile ex parte potentiæ agentis, quaſi hæc ſit exhauſta, in potentiam Dei non cadit, quæ quia infinita eſt & perfectiſſima, exhauriri nequit; at vero impoſſibile ex defectu objecti eſt, quod ex ſe fieri repugnat, atque hoc poſteriori ſenſu quædam Deo ſunt impoſſibilia; non ex parte priori. Præterea nonnulli diſtinguunt inter impoſſibile naturæ & impoſſibile natura, quæ eadem eſt diſtinctio cum hac, quod impoſſibile ſit aliud in ordine ad potentiam creatam, & aliud in ordine ad potentiam increatam; prius utrobique eſt, quod à creatura fieri nequit, quia naturæ creatæ potentiam finitam & ordinarium curſum ſuperat; ſic impoſſibile eſt ſolem ſtare, rem creari ex nihilo, &c. impoſſibile poſteriori modo dicitur, quod omnem potentiam ſimpliciter ſuperat, quia repugnat ipſius rei naturæ τὸ fieri poſſe, eamque tollit, ac contradictionem implicat. Porro dicitur quoque impoſſibile vel ratione ſui, vel ratione intellectus, judicantis illud eſſe impoſſibile; ubi hoc tenendum eſt, non ſtatim eſſe per ſe impoſſibile quod intellectui noſtro impoſſibile eſſe judicatur; quia intellectus noſter non eſt menſura rerum, ſed res ſunt menſura noſtri intellectus; & uti is ſæpe errat in cognitione poſſibilium, ut ea judicet impoſſibilia, quidni & errare valeat in cognitione impoſſibilium, ut judicet ea eſſe talia, quæ vere ſunt poſſibilia. & ſane ſi id in ſe ſit impoſſibile, quod intellectui humano, ſed erranti, ſic videtur, ruunt ac cadunt fidei myſteria Trinitatis, incarnationis, &c. ſi enim hic judicium ſit penes intellectum humanum, omnia negabuntur, quia nullus ea ut poſſibilia judicare poteſt: & hæc cauſa eſt, cur negentur quoque à Socinianis, qui judicium humanæ rationis, quam rectam vocant, faciunt normam non tantum ſciendorum & agendorum, ſed etiam credendorum: ut autem conſtet, quænam ſint iſta quæ à Deo fieri non poſſint, per claſſes ea proponemus. 1. non poteſt facere ut duo contradictoria ſimul ſint vera; ſic enim poſſet facere ut unum idemque ſimul eſſet & non eſſet, quod à parte rei implicat repugnantiam. 2. non poteſt facere alium Deum; quia idem eſſet Deus & non Deus, Deus ex hypotheſi, qui faceret alium Deum, & non Deus qui eſſet factus; nam repugnat eſſe Deum, & fieri ab alio. 3. non poteſt facere ut factum ſit infectum, aut præteritum non ſit præteritum; quod intelligendum eſt de præterito ſumpto formaliter & in ſenſu compoſito qua præteritum eſt; nam materialiter & in ſenſu diviſo potuit res, quæ præterita eſt, non eſſe præterita, ſi nempe non extitiſſet & non fuiſſet facta. 4. Non poteſt Deus ſubire cauſalitatem materiæ, nec cauſalitatem formæ; quia materia & forma ſunt ſubſtantiæ imperfectæ, & partes componentes alterius; at Deus eſt ſubſtantia perfecta, nec ullius, nedum corporis, poteſt eſſe pars componens. 5. non poteſt vicem ſupplere ſubjecti in ſuſtentandis accidentibus; quia accidentia qualicunque modo perficiunt ſubſtantiam; at

Deus nullo modo aliunde perfici valet. 6. Deus non poteſt mentiri, mori, corrumpi; quia hæc non ſunt potentiæ, ſed impotentiæ argumenta, & non perfectionis, ſed defectus; atqui in Deum impotentia aut defectus non cadit.

Objectum omnipotentiæ ſequitur ejus diviſio; quæ à parte rei & Dei nulla eſt; ſic enim illa eſt ſimpliciſſima & omnis diviſionis expers, uti & ipſa Dei eſſentia, cum qua identificatur; ſed à ratione tamen noſtra per & propter diverſos quaſi agendi modos ſive actus, dividi ſolet in abſolutam & ordinatam: abſolutam alii vocant extraordinariam, ordinatam appellant ordinariam & actualem; per priorem dicunt Deum aliquid poſſe de potentia, per poſteriorem aliquid poſſe de juſtitia. Et quamvis hanc diviſionem potentiæ divinæ nonnulli rejiciant ut commentum Scholaſticorum, veluti Calvinus & Danæus; alii tamen ut Polanus & Zanchius, & fere omnes eam accipiunt, ſed non eodem modo explicant. Potentiam Dei ordinatam vocant illam nonnulli, qua Deus hoc agit quod vult, ſequendo ordinem naturæ ſemel à ſe fixum, & illa agit quæ ordinavit ac decrevit agere, diciturque ordinata, quia reſpicit ordinem decreti divini; & ordinaria vocatur, quia reſpicit ordinem naturæ particularem; & actualis quia per eam Deus actu operatur, & efficit quod vult: at verò potentia Dei abſoluta eſt, qua poteſt facere etiam illa, quæ non vult, diciturque ſic, quia non limitatur lege naturæ à ſe lata, ſed præter & ſupra conſuetum naturæ ordinem per eam agit, undè & extraordinaria vocatur: de hac intelligitur, quod Deus poſſit ex lapidibus producere filios Abrahæ; & de hac verum eſt, quod *Luc.* 1. dicitur, apud Deum nullum eſſe verbum impoſſibile, id eſt, res impoſſibilis; (nam ῥῆμα & πρᾶγμα in ſacris ſæpè pro eodem ſumuntur,) de hac intelligendum eſt illud Chriſti, cùm dicit, Annon poſſum rogare Patrem, & daret mihi plures quàm duodecim legiones Angelorum; de hac intelligendum eſt illud Apoſtoli, quod potuerit omnium miſereri, attamen non omnium miſertus eſt, nec omnium miſereri voluit; de poſteriore verò potentia intelligendum eſt, quod Deus non tantum poſſit facere quæ vult, ſed actu fecerit quæ voluit, juxta illud *Pſal.* 115. Deus omnia quæ voluit fecit; & de hac potentia fere ſermo eſt Prophetis & Apoſtolis, cum potentiam Dei conjungunt cum ejus promiſſionibus.

CAP. XIII.

De Decretis Dei.

Decretum Dei notat actionem Dei internam, tum intelligendi, tum volendi, terminatam extra Deum; ac melius diceretur decretio.

AMbiguitas hujus vocis decretum multas peperit difficultates, nam cum vox illa interdum ſumatur pro actu decernendi, interdum pro ipſa re decreta, factum eſt, ut ex confuſione harum ſignificationum variæ natæ ſint difficultates: Nos diſtincte procedemus. Primo tenendum eſt, decreta Dei ſpectari poſſe, vel ſubjective, reſpectu Dei decernentis, vel objective, reſpectu rerum decretarum, & pro hoc gemino reſpectu diſtincte de decretis Dei eſt philoſophandum; nam alia ſunt attributa, que decretis Dei competunt reſpectu priori, alia quæ poſteriori. Priori quidem reſpectu decreta ſunt neceſſaria, poſteriori contingentia; nempe decreta Dei, ut ſignificant ipſam Dei intellectionem ac volitionem, non minus ſunt neceſſaria, quam eſt ipſe Deus; quippe quam eſt impoſſibile, Deum non fuiſſe aut non eſſe potuiſſe, tam impoſſibile eſt, Deum fuiſſe aut eſſe potuiſſe ſine intellectione aut volitione; id eſt, ſine decreto aut actu decernendi: ut vero decreta Dei ſignificant ipſas res intellectas & volitas, in quas decernendo fuit terminatus, ſunt contingentia: quod enim hæc aut illa intellexerit, ac voluerit, id eſt, decreverit, contingens eſt; quin contingentiſſimum eſt in Deo decernendo terminari ad has aut illas res, non plures, non pauciores; eſt autem hæc decretorum divinorum contingentia non fortuita, ſed conſulta, ideoque rectiſſime dictum eſt à Scholaſticis decreta Dei eſſe neceſſaria quoad exercitium, id eſt, quoad actum decernendi; & eſſe libera quoad ſpeciem, id eſt, quoad varias rerum decretarum claſſes & genera. Ex hiſce

liquet, quo ſenſu Scholaſticorum nonnulli dixerint, decreta Dei eſſe Deo partim eſſentialia, partim accidentialia, ſumendo accidens non pro accidente prædicamentali, ſed prædicabili; nimirum hoc voluerunt, decreta Dei ſecundum perfectionem illam, quam dicunt ac ponunt in Deo, id eſt, ſecundum intellectionem ac volitionem, Deo ſunt eſſentialia, at ſecundum extenſionem ad hæc aut illa objecta, quia illa extenſio nullam perfectionem dicit in Deo, dici poſſunt accidentalia, in quantum abeſſe potuit extenſio & terminatio divini decreti ad objecta iſta, ad quæ extenſum ac terminatum fuit, atque ita quidem, ut vel ad plura vel pauciora objecta extendi ac terminari potuerit: atque hæc adhuc clariora erunt ſi ſic dicamus, decreta Dei prout terminantur ad ipſam eſſentiam divinam intra Deum, ſuntque actus Dei intelligentis ac volentis, ſunt neceſſaria atque eſſentialia Deo, ſed ſi terminantur ad ea, quæ virtute in Deo continentur, id eſt, prout extenduntur ad omnia factibilia, in quantum eſſentia Dei, quæ extra Deum imitabilis eſt atque exprimi poteſt, ſunt contingentia atque accidentalia: nam hoc liberrimum fuit Deo, & abeſſe potuit à Deo, ut ſuum decretum terminaretur in haſce res, & non alias & non in plures aut pauciores, quam in quas terminatum fuit. Alii hæc ſic efferunt: Decreta Dei ſpectantur, vel quoad principium decernens, & ſic ſunt neceſſaria atque eſſentialia, vel quoad terminum ad quem, & ſic ſunt libera vel contingentia atque accidentalia: hoc idem eſt quod alii ſic dicunt: decreta Dei ſpectantur vel à priori, quatenus ſunt eſſentialia Dei cognita ac volita, vel à poſteriori, quatenus ſunt reſpectus cognitionis ac volitionis divinæ, ad res cognitas & volitas: priori ſenſu ſunt eſſentialia ac neceſſaria, poſteriori ſenſu ſunt contingentia ſeu libera atque accidentalia: ſed ut hoc totum negotium dextre ſemel intelligatur, tria ſunt concipienda momenta naturæ ſeu inſtantia rationis in decreto Dei, non autem temporis, quia decretum Dei æternum eſt.

In primo momento concipitur decretum Dei per modum actus vitalis; eſt enim Deus merus ac purus actus, eſt ſpiritus ſe ipſo vivens, & actus decernendi eſt actus vitalis, ſeu ſubſtantiæ viventis, ſic concipitur decretum Dei in ordine ad ipſum Deum decernentem; & ſic idem ſunt decretum ſeu decretio Dei, & ipſe Deus decernens. In ſecundo momento naturæ aut rationis concipitur decretum Dei, ut terminatum ad res decretas, in quas tendit, quæ tendentia aut terminatio dicit relationem tranſcendentalem ſubjecti ad objectum, id eſt, Dei decernentis ad rem decretam, qui reſpectus non eſt ipſe Deus decernens, ſed aliquid in Deo decernente, præter ipſum Deum decernentem: neque enim hoc axioma vulgatum verum eſt, nihil eſt in Deo, quod non ſit ipſe Deus; ſi illud nihil neget ens late ſumptum, ſeu aliquid; relationes enim perſonales & eſſentiales, item modi eſſendi, aut exiſtendi, aut operandi, in Deo, non ſunt ipſe Deus; ſed ſi illud nihil neget ens reale, verum eſt axioma; tum enim ſenſus eſt, nullum ens reale (quod hiſce quatuor abſolvitur, ſubſtantia, accidente, Deo, creatura) eſt in Deo, quod non ſit ipſe Deus: at relationes & reſpectus non ſunt entia realia. In tertio momento concipitur circa decretum Dei relatio rationis, ex parte Dei fundata in libera decreti divini terminatione ad objecta extra Deum, & ex parte creaturæ in actuali rerum decretarum futuritione. Hiſce obſervatis, facile eſt omnes ſtrophas & fallacias ſolvere, quæ circa doctrinam de decretis Dei à maleſanis Theologis ac Philoſophis moveri ſolent. Porro cum decretum notare dicitur actionem in Deo & intelligendi, & volendi, per intellectionem hic intelligitur præcognitio aut præſcientia viſionis, quæ eſt rerum decretarum, ut fiant vel bonæ, Deo efficiente, vel malæ, ſe permittente, non autem ſimplicis intelligentiæ, quæ omne decretum Dei in ſigno rationis antecedit, eſtque mere poſſibilium. Per volitionem Dei quam notat decretum, intelligitur tum prædeſtinatio ad finem, tum præordinatio mediorum; eſt enim in Deo decretum, & de fine, & de mediis, unum quidem re, Deus enim eodem decreto ſimul & finem & media intelligit, geminum tamen ratione à nobis pro gemino momento ratione diſtinctum; atque hic & illud obſervandum eſt, quamvis actio intelligendi in theoremate

mate de decreto Dei prius ſit poſita, quam actio volendi, in re tamen prius eſt, Deum in decernendo à nobis concipi ut volentem, quam ut decernentem, quippe ſcientia viſionis quæ hic intelligitur, decretum Dei ſequitur, juxta noſtrum concipiendi modum; hinc quoque cum cap. 2 hujus lib. Theor. 22 dictum ſit, ideas divinas pertinere ad decretum Dei, intelligendæ ſunt potiſſimum illæ, quæ ſunt fururorum practicæ, & inveniuntur in ſcientia viſionis, non autem ſimplicis intelligentiæ, quæ ſunt poſſibilium theoreticæ; hæ enim, ut ipſa ſcientia ſimplicis intelligentiæ, omne decretum Dei antecedunt, atque cum hic talem ordinem introducimus, & quandam ſcientiam Dei ſe habere dicimus antecedenter ad Dei decretum, quandam conſequenter, omnis is ordo inſtituitur juxta noſtrum concipiendi modum; quippe in Deo iſta omnia ſimul fiunt ac ſemel, unico ac ſimpliciſſimo & nobis incomprehenſibili actu & ictu, ab æterno, ſcientia ſcil. poſſibilium, decretum de fine & de mediis, & ſcientia futurorum, ſed nos concipere nequimus illa ullo modo, niſi id quod à Deo & in Deo fit ſimpliciſſime, actu æterno & interno in plures reſpectus aut conceptus dirimamus; atque ita more humano de Deo philoſophando balbutimus, & quæ apud nos ſunt priora & poſteriora reſpectu noſtri, fere ita de Deo enuntiamus; at nobis prius eſt, rem eſſe & ſciri ut poſſibilem, quam eandem eſſe & ſciri ut futuram, nec abit ulla res apud nos ex ſtatu poſſibilitatis, nec tranſit in ſtatum futuritionis, niſi media volitione & decreto voluntatis noſtræ, quo decernimus ex rebus nobis cognitis ut poſſibilibus, quaſdam facere aut eſſe futuras ex noſtro decreto, ad eundem modum concipimus à Deo prius intelligi poſſibilia per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, tum ex illis poſſibilibus à ſua voluntate decernit quædam eſſe futura, ſeu finem ſeu media, ſe vel efficiente, vel permittente, tum illa futura cognoſci per ſcientiam viſionis; verum abſit, ut illa in Deo ſuis temporibus dividantur ac diſtribuantur, ut quidem in nobis dividuntur ac dirimuntur per diverſa tempora & conceptus diverſis temporibus factos. Pariter, cum ideæ quædam divinæ, ſcil, theoreticæ ac poſſibilium, dicuntur antecedere decretum Dei; quædam conſequi illud, ſcil. practicæ & futurorum; omnis illa anteceſſio & conſecutio intelligenda eſt in ordine ad conceptus noſtros, ſe invicem antecedentes & conſequentes. Quid porro ideæ divinæ ſint in Deo, an conceptus formales intelligendi, quod voluit Schotus, an conceptus objectivi, ſeu potius eſſentia divina à Deo concepta ut imitabilis, quod voluit Thomas, & quæcunque huc ſpectant, de iis ſatis ſuperque diſputatum eſt vol. 2. Diſ. ſelect. 31. 32. 33. 34. 35. 36.

CAP. XIV.
De Creatione.

Creatio eſt actio Dei externa, tranſiens, terminata in res producendas, quatenus eas producit.

DE Creatione acturi, primum vocem explicabimus, mox rem, an ſit, & quid ſit. Vox creare, aut ſumitur generaliter, pro aliquid efficere, facere, ut quod antè non erat ſit, quocunque modo, accipiturque de ſubſtantiis, accidentibus, quin & relationibus, quo ſenſu quis dicitur creari conſul, gubernator, imperator, &c. ſpecialiter dicitur de cauſa procreante, & opponitur conſervanti: ſpecialius de inauditi & ſtupendi alicujus operis effectione ſupernaturali, quomodo creatio dicitur de converſione, Pſal. 51. *cor mundum in me crea Deus*; nam regeneratio eſt quædam nova creatio, & admirandum ac ſtupendum eſt divinæ potentiæ opus, irregenitum convertere. Speciaaliſſimè creatio ſignificat, productionem rei, alii dicunt, ſubſtantiæ, ex nihilo. Qui ſolas volunt ſubſtantias creari, intelligunt tùm immateriales, puta Angelos & animas rationales, tum materiales, corpora; accidentia, formaſque alias materiales dicunt concreari, nec malè. Illud ex nihilo ſumi poteſt dupliciter, vel ex nihilo ſubjecti ſivè materiæ, quæ dicitur creatio immediata, vel ex nihilo ſui ſive termini, ſc. ad quem, quæ dicitur creatio mediata; atque hæc vocis tantùm eſt diſtinctio, non rei: Priori creatione Deus creavit cœlum & terram; nihil enim materiæ aut ſubjecti præfuit illorum creationi,

tioni, poſteriori creavit Adamum ex limo terræ, Evam ex coſta Adami, ſed ſic, ut nihil Adami, ſeu termini in terra, nihil Evæ aut ſui in coſta præfuerit, ſed utrobique materia præexiſtens in totum fuerit inhabilis, nihilque conferens ad utriuſque termini productionem: in quo diſtinguitur à generatione naturali, cui materia præexiſtit, ſed habilis, & quæ ſua aptitudine, aut formæ, aut compoſiti totius productionem juvet ac promoveat. Præterea voce tenus diſtinguitur creatio in activam, qua Deus creat, & paſſivam, qua creatura creatur, & in relativam, ſeu potius relationem, quæ intercedit inter creatorem active, & creaturam paſſive; eſtque, ut plurimi volunt, à parte creatoris relatio rationis; à parte creaturæ relatio realis. A voce ad rem tranſeamus; ubi circa quæſtionem an ſit, duo diſcutienda veniunt; primum, an creatio ſit poſſibilis ratione Dei, ut ab eo fieri potuerit; ſecundum, an revera aliquando in tempore facta fuerit. Primum quod ſpectat, eam Deo fuiſſe poſſibilem ſic probatur: 1. ab ejus infinitate in eſſendo, nempe: Quod eſt ens infinitum in eſſendo, infinitum quoque eſt in poſſendo; quia uti ſe res habet in eſſe, ita in poſſe: ſed in eſſe Deus eſt ens infinitum, id eſt, nullis limitatur finibus, nec terminis reſtringitur, quippe, qui eſſentia ſua omnia implet: ergo & eſt ens infinitum in poſſe; nihil enim ejus potentiam ſubterfugit, quod in illam non cadat, juxta illud *Luc.* 1. Apud Deum nullum verbum, id eſt, nulla res, eſt impoſſibilis; nam ῥῆμα ſumitur ſæpe pro πρᾶγμα in ſacris; ergo & creatio Deo eſt poſſibilis. 2. Ab contrario; ſi annihilatio Deo ſit poſſibilis, ergo & creatio: ſed verum prius: ergo & poſterius. Major ſequitur ex lege contrariorum; & vel hinc patet, quod non major requiratur virtus ad creandum, quam ad annihilandum. Minor ſic probatur: Si poſſibile eſt influxum ſuum quo omnia conſervat, inhibere; ergo poſſibilis ipſi eſt annihilatio: ſed verum prius: ergo & poſterius. Minor prob. quid enim impediret, quo minus is, qui creaturæ ſuæ influxum ſuum præbuit, eundem ab ea referre valeat. Major prob. quia annihilatio nihil eſt aliud, quam divini influxus, omnia conſervantis, inhibitio ſeu ſublatio. 3. Id omne eſt poſſibile, quod non involvit contradictionem; ſed creatio nullam involvit contradictionem; ergo. Prob. Minor, quia nec involvit ex parte Dei, qui creat; nam nihil dicit ulli attributo Dei repugnans, aut quod Deum tollat, vel oſtendatur; nec ex parte creaturæ, quæ creatur; quia illa eſſe poteſt. Secundum quod ſpectat. creationem aliquando fuiſſe factam in tempore probatur. 1. Sic, à ratione cauſæ primæ. Quod ens eſt, aliquando factum eſt; ſi factum eſt, vel à ſe vel ab alio; non à ſe, quia nihil facit ſeipſum; eſſet enim ſimul & non eſſet; non eſſet, quatenus fieret; eſſet, quatenus ſe faceret: ergo ab alio factum eſt; illud aliud vel à ſe vel ab alio; non iterum à ſe, ob eaſdem difficultates, ergo ab alio: de quo eadem redibit quæſtio, ergo aut eundum eſt in infinitum, quod eſt abſurdum, aut ſiſtendum eſt in aliquo ente non facto, & à quo cætera facta ſint, illa autem actio, qua quæ facta ſunt, ab alio ente non facto ſunt facta, dicitur creatio: atque hæc ratio & exiſtentiam cauſæ primæ, entis non facti, & dependentiam omnium entium factorum ab illo ente non facto, id eſt, creationem arguit. 2. Ab inductione entium factorum. Si Spiritus ſunt creati à Deo, & corpora itidem, ergo quoque creatio facta eſt à Deo: ſed verum prius: ergo & poſterius. Prob. Maj. Si Spiritus carent materia, non poſſunt generari; ergo cum ſint producti, non à ſe ſed ab alio ente non facto, à quo omnia ſunt facta, non potuerunt niſi creari; hæc enim actio creandi eſt productio ſubſtantiæ ex materia aut nulla, aut inhabili: Quod ſpectat corpora, quod ſint creata ſic probatur: ſi & materia & forma corporum ſunt creatæ, ergo & ipſa corpora: ſed verum prius: ergo & poſterius. De forma immateriali, anima rationali, id probatur eodem modo, quo de Angelis hoc jam probatum eſt; formarum vero materialium eadem eſt ratio quæ accidentium, quippe quæ neutra creantur, ſed concreantur: reſtat ergo ut probetur creatio ſolius materiæ. Si materia corporum habet eſſe productum, id habet aut per generationem aut per corruptionem: ſi per generationem, ergo materia una ex alia ge-

nerabitur, & hæc ex alia, & ſic in infinitum, quod eſt abſurdum: aut ſiſtendum eſt in materia aliqua quæ ex alia per generationem non producatur: attamen hæc cum ſit ens productum (nam repugnat ullum dari ens improductum præter Deum) non potuit aliter produci, quam per creationem: ergo cum materia corporum, eorundemque forma ſint creatæ, ipſa quoque corpora creata ſunt. Si corpora ſunt creata, & ſpiritus ſunt creati, quum præter iſta nihil entium factorum detur, nihil ſaltem ſubſtantiarum (nam accidentia & formæ materiales, aut non ſunt entia, aut concreantura) ſequitur omnia entia facta eſſe creata, conſequenter creationem omnium rerum aliquando factam eſſe. *Quid ſit creatio* pro diverſo reſpectu ac conſideratione diverſimode decidi debet; nempe creatio vel ſpectatur in ordine ad creantem Deum, vel in ordine ad creaturam, vel ut eſt relatio reſultans ex creatore & creatura: creatio in ordine ad Deum creantem non eſt novus aliquis actus, qui in Deo ſupervenerit, ut ad ipſum ante fuerit in potentia, quam crearet; id enim argueret aliquam in Deo tum compoſitionem, tum mutationem; & quamvis vox ipſa actionem videatur denotare, non tamen proprie eſt de prædicamento actionis, uti quidem eſt calefactio aut alius motus ſimilis; quia actio proprie requirit ſubjectum aliquod præexiſtens, creatio non item: ergo non eſt actio proprie dicta; neque enim concipienda eſt creatio ex parte Dei creantis, ut actio tranſiens, reapſe diſtincta à Deo, ſed eſt ipſa Dei volitio, immanens quidem atque æterna, ſed determinata in aliquo puncto æternitatis ad objectum extra ſe, ſic ut Deus concipiatur creaſſe quando ab æterna ejus volitione objectum aliquod poſitum fuit quaſi extra Deum; ſic ut hæc duo debeant diſtingui, ipſa Dei volitio externa & immanens, & ejuſdem volitionis determinatio ad objecta extra Deum volentem facta in tempore; ab æterno quidem Deus fuit volens, ſed ſua volitione in tempore terminatus ad objectum aliquod volitum ponendum extra ſe, quæ tamen voluntatis divinæ terminatio nullam intulit aut connotavit in Deo mutationem aut alicujus realis entitatis additionem, ſed relationem tantum Dei volentis ad objectum volitum extra ſe: creatio ſpectata in ordine ad rem creatam, non eſt res diſtincta ab ipſa creatura, nec modus ab eſſentia creaturæ realiter diſtinctus, ſed eſt ipſa creaturæ eſſentia, cum dependentia ſui temporaria à volitione Dei æterna. Creatio ſpectata ut aliquid reſultans ex poſitione creatoris ac creaturæ, eſt relatio, ut nonnulli volunt, ex parte Dei rationis, ex parte creaturæ realis; ſed ego non video cur non utrumque dici queat relatio realis; nam ſi creator & creatura ſint relata realia, quid ni & ipſa relatio utrinque ſit realis: vix enim videtur poſſibile relata utrinque realia concipi ſine relatione reali; non tamen creatio formaliter eſt relatio, ſed eſt, cum dicitur relatio, aliquid conſequens ex poſitione creatoris & creaturæ, adeoque aliquid illis poſterius.

Porro ad naturam creationis penitius intelligendam, adhuc dicendum aliquid eſt de creationis termino duplici, tum à quo, tum ad quem; uterque enim actioni, conſequenter creationi, per modum actionis conceptæ, eſt eſſentialis: Terminus à quo vulgo dicitur, qui deponitur; ad quem, qui acquiritur; inter quos intercedit nonnunquam oppoſitio contraria, qualis hic non eſt, interdum privativa, qualis hic admitti poteſt, ſi privatio ſumatur pro negatione, vel rei omnis, ut in creatione immediata, vel termini ſaltem ad quem, ut in creatione mediata. Terminus à quo eſt nihilum, quod ante diximus negare præexiſtentiam omnem, vel ſubjecti vel termini ad quem: Hoc hic addendum eſt inſuper, τὸ nihil aut nihilum ſumi poſſe, vel pro eo, quod ita non eſt, ut repugnet ei eſſe, & hoc eſt nihil impoſſibile, vel pro eo, quod ita non eſt, ut non repugnet ei eſſe, & eſt nihil poſſibile; ſumitur hic poſteriori modo; nam cum Deus dicitur ex nihilo aliquid produxiſſe, non hic eſt ſenſus quod ex impoſſibili, atque adeo ex eo, quod contradictionem implicabat, fecerit aliquid, ſed quod ex eo, quod non erat, & tamen eſſe non implicabat repugnantiam, aliquid fecerit eſſe; & ſic dicitur ea quæ non erant, vocaſſe ut eſſent. Hoc nihil poſſibile nonnulli diſtinguunt, in nihil

(l) hil

hil per puram negationem & per privationem: prius eſt, quum nihil planè aut materiæ, aut rei producendæ, exiſtere dicitur, ne quidem ulla habitudo in materia ad rem producendam: hoc dicitur, quum materia ſupponitur, atque in materia aptitudo ad rei productionem, negaturque tantum ipſa res producenda; intelligitur hic prius, non poſterius. Creationis terminus ad quem, vulgo dictus ut quod, eſt res, alii dicunt ens reale, alii omnium optime ſubſtantia ex nihilo producibilis, qui nonnullis dividitur in inadæquatum, formam aut materiam ſeorſim, & adæquatum, totum compoſitum, alii vocant terminum partialem & totalem, quæ diſtinctio hic admitti poteſt: nam quum Deus creavit Adamum & Evam, terminus ad quem creationis, fuit ſubſtantia completa: at talis eſt terminus adæquatus creationis & totalis, quando nunc temporis in productione hominis ex nihilo producit ſolam animam rationalem, terminus creationis eſt ſubſtantia incompleta, nam eſt pars hominis deſtinata ad hominem ut totum; at ſubſtantia incompleta eſt terminus creationis inadæquatus & partialis. Una adhuc diſtinctio tenenda eſt, de termino ad quem creationis, quod alius ſit per ſe intentus, alius per accidens; alii dicunt primario aut ſecundario, ſivè conſequenter ſivè concomitanter: per ſe ac primariò intentus terminus ad quem eſt ſubſtantia, tum completa, tum incompleta, anima rationalis; ſecundario, per accidens, concomitanter aut conſequenter, ſunt formæ materiales, & accidentia in prima quidem productione hominis nunc enim & illa & ipſum corpus generantur: an in aliarum rerum præter hominem prima productione fuerit terminus ad quem per ſe ac primarius, ſic decidi debet: haud dubie fuit talis totum compoſitum, & ipſa materia, & formæ materiales, ſi ſint ſubſtantiæ, à materia diſtinctæ, ſin minus, nec hæ nec accidentia fuerunt creationis terminus ad quem per ſe primarius. Duo reſtant adhuc diſcutienda de creatione: Unum, *an ab æterno fieri potuerit?* alterum, *an communicari poſſit ulli creaturæ*, vel ut cauſæ principali, vel ut inſtrumentali? Quod *primum* ſpectat, creationem ab æterno fieri non potuiſſe, vel eo ſolum prob. quod repugnet ipſi notioni creationis, quæ cum dicat ſucceſſionem τȣ̃ eſſe poſt non eſſe, ſi ab æterno fieri potuit, ab æterno fuit poſſibilis ſucceſſio τȣ̃ non eſſe poſt eſſe: atqui hoc falſum eſt; nam nulla ſucceſſio poſſibilis, qualiſcunque tandem, æternitati aſſignari aut poteſt, aut debet, quippe quæ omnis omnino ſucceſſionis eſt expers; hæc enim duo pugnant, eſſe æternitatem, & aliquam in ea vel poſſibilem ſucceſſionem: ſi enim æternitas dicit, ut dicit, exiſtentiæ ſeu durationis totam ſimul & perfectam poſſeſſionem, impoſſibile eſt, ut id, quod ab æterno eſt aut fieri potuit, aliquando aut non fuerit aut potuerit non eſſe: ſed creatio ab æterno actualis dicit rem aliquando non fuiſſe, poſſibilis ab æterno dicit rem creatam ab æterno potuiſſe non eſſe: ſed & æternitas & omne actu non eſſe, & omne poſſibile non eſſe excludit: ergo creationem ab æterno fieri potuiſſe impoſſibile eſt & contradictorium, nam creatio dicit rem creatam aut ante non fuiſſe, aut ſaltem potuiſſe non eſſe, ideoque ſi creatio ab æterno fieri potuit, idem potuit non eſſe, quod dicit creatio, & non potuit non eſſe, quod dicit æternitas, quæ aperta eſt contradictio. Quod *ſecundum* ſpectat, ſic prob. nulli creaturæ attribui poſſe creationem ut cauſæ principali: Ad creationem requiritur virtus infinita, nulli creaturæ competit virtus infinita, ut cauſæ principali; ergo nulli creaturæ, ut cauſæ principali, competit creatio. Minor certa eſt: quia qualis eſt eſſentia creaturæ, talis & virtus ejus; ſed eſſentia creaturæ eſt finita; ergo & virtus. Major prob. cujus terminus à quo in infinitum diſtat à termino ad quem, ad ejus termini ad quem productionem requiritur virtus infinita. Sed terminus à quo creationis ad nihilum, diſtat in infinitum à termino ad quem, ſubſtantia creata. Ergo &c. dico expreſſe terminum à quo diſtare in infinitum, non terminum ad quem, quia ſubſtantia creata finita eſt, & Deus ens infinitum, ex parte ſui plus diſtat à nihilo, quam ſubſtantia creata finita, ſed tamen τὸ nihilum à parte ſui in infinitum abit ab omni entitate ſubſtantiæ creandæ, quia omnem entitatem negat. Ut autem a-

liquid extrahatur ex infinita abyſſo nihilitatis, in qua nullus gradus, ac nihil omnino entitatis reperitur, ad aliquam & veram entitatem, opus eſt virtute infinita, quæ iſtam infinitam omnis entitatis negationem in nihilo ſuperet; atqui talis virtus nulli creaturæ competit ut cauſæ principali: ergo multo minus ut inſtrumentali. Sed quod ne ſic quidem creatio competit creaturæ, peculiari hoc argumento probari poteſt: Omne inſtrumentum, qualecunque tandem, aliqua virtute eſt præditum, qua, ſuo modo, ut inſtrumentum attingat effectum cauſæ principalis: ſed nulla talis virtus dari poteſt vel excogitari in creatura, qua, ut cauſa inſtrumentalis, attingat creationem effectumque ejus, creaturam, à Deo, ut cauſa principali productam; nam omne inſtrumentum agit diſpoſitive, id eſt, diſponendo & præparando materiam, ut actio cauſæ principalis tanto ſit facilior; ſed in creatione primum nulla eſt materia quæ diſponatur: deinde, quæ diſpoſitio dari poteſt in ulla creatura, qua actionem Dei, cauſæ principalis, juvet ac promoveat, aliquid producentis ex nihilo? Ergo concludimus, creaturam ullam, nec inſtrumentaliter, nec principaliter concurrere poſſe ad creationem.

CAP. XV.

De Providentia Dei.

Theorema.

Providentia eſt actio DEI *externa tranſiens, terminata in res creatas, quatenus eas conſervat, cum iis cooperatur, & in cooperando gubernat.*

Comment.

PRovidentia dicta eſt à providendo; providere autem idem eſt, quod proſpicere: ſumitur autem vox hæc providentia interdum pro actu interno intellectus divini præſcientis ea, quæ decrevit futura, qui melius diceretur prævidentia: interdum accipitur pro actu externo Dei, quo circa res à ſe productas verſatur, eas conſervando, cum iis concurrendo, atque eaſdem gubernando: & ſic hîc accipitur; eſtque executio providentiæ iſtius, quæ in ſignificatione priori actum notat Dei internum, omnia providentis, id eſt, prævidentis: vulgò vocatur providentia actualis. Eam dari, licet à nonnullis Ethnicorum dicatur fuiſſe negata, rationibus variis probari poteſt. Prima quidem deſumi poteſt ab exiſtentia Dei, nempe hæc major ab omnibus recepta eſt; ſi Deus eſt, datur quoque providentia. Sed Deus eſt. Ergo. Minorem ante probatam dedimus: probanda ergò venit major, quæ ſic probatur: Si datur ens ſummè bonum. Ergo datur providentia. Sed ſi Deus eſt, datur ens ſummè bonum. Ergo, ſi Deus eſt, datur providentia. Minor iterum vera eſt, & antè demonſtrata, quia Deus eſt bonus per eſſentiam: at quod per eſſentiam eſt bonum, eſt ſummè bonum, Major prob. Si quodcunque eſt ſummè bonum, non tantum eſt bonum ſibi, ſed alteri. Ergo, ſi datur ens ſumme bonum, datur providentia. Sed quodcunque eſt ſummè bonum, eſt bonum non tantum ſibi, ſed alteri. Ergo, ſi, &c. Prob. Minor. ſi omne bonum ſit communicativum ſui. Ergo quodcunqu eeſt ſummè bonum, eſt bonum non tantum ſibi, ſed alteri. Verum eſt prius. Ergo & poſterius. Ratio majoris hæc eſt, quia quodcunque tantum ſibi eſt bonum non alteri, id non communicat ſe extra ſe, & ſic non erit ſummè bonum, imò ne quidem bonum ſimpliciter, quia omne bonum, ſive maximum, ſive minimum, ſtudet ſe communicare alteri, ac diffundere verſus ſeu ad entia alia, vel per modum finis, vel per modum medii. Altera ratio, qua probatur Providentia Dei, accipitur de Dei attributis, vel proprietatibus; etenim qui ſapientiſſimus eſt, potentiſſimus, optimus, juſtiſſimus, & clementiſſimus, ejus non poteſt non dari providentia circa res à ſe creatas: atqui Deus talis eſt: Ergo, &c. Major probatur ab abſurdo: nam ſi Deus mundo, creato à ſe, non providet, id eſt, aut quia non vult, aut quia non poteſt: ſi non vult, non eſt optimus; ſi non poteſt, non eſt potentiſſimus. Tertiam rationem pro providentia Dei aſſerenda ſuppeditant ipſa Dei effecta atque opera, inter quæ eminet hoc univerſum, ſive τὸ πᾶν, quod mundum vocamus, cui tanquam characteres inſculptæ ſunt, ſapientia, bonitas & potentia divina; quas cernere eſt, ex admira-

(l) 2 bili

bili rerum inter ſe omnium ordine, ex earundem varietate ſtupenda, in qua nihil magis eſt mirandum, quam tanta rerum creatarum inter ſe diſſenſio ac pugna manente earundem conſenſione & concordia; ex finibus ad quos entia creata ſingula tendunt, à Deo præordinatos & intentos, ad quos ſingula dirigit, ut jam nunc non loquar de oſtentis & portentis mirabilibus, quæ multa ſæpè occurrunt; ut taceam tempeſtates horribiles, eventus ſingulares & inſperatos, rerum plurimarum arcanas & imperſcrutabiles cauſas, item pœnas ſceleratorum, beneficia in bonos collata, politiæ alicujus conſervationem, & à contrario ejuſdem everſionem ac tranſlationem. Quarta ratio peti poteſt ab omnium hominum conſenſu & notitia naturaliter inſitâ; nam ſi pervolvantur teſtimonia Homeri, Pindari, Epicharmi, inter antiquos Græcorum; Plauti, Ovidii, inter antiquos Latinorum; & inter Philoſophos Platonicos, Marſilium Ficinum, deprehendet omnes urgere hoc argumentum deſumpſiſſe à lege naturæ. Quinta ratio petitur nonnullis ab indigentia rerum creatarum: eam ſic inſtruunt: Si nulla creatura poteſt eſſe talis, ut non indigeat influxu cauſæ primæ, ergo oportet ut Deus creaturis iſtis det aut largiatur id, quod illis deeſt; atque hæc eſt ejus providentia, dum illis proſpicit à neceſſariis ad ſubſiſtendum & operandum; quod ſi per macrocoſmum ire libeat ac microcoſmum, & cœli & ſtellæ ſingulæ, quin unus ſol (ut nihil loquar de elementis, meteoris, mineralibus) & quælibet planta præſentem docet eſſe Deum ſua providentia, imò bruta ſingula Dei providentiam vocibus ſuis exclamant. Sed enim poſtquam providentiam divinam dari certum eſt, excutiendum venit, quinam ſint ejus actus & quodnam objectum. Actus providentiæ divinæ, prout hæc notat, non propoſitum aut decretum, aut voluntatem proſpiciendi rebus, ſed ipſam actualem curam ac proſpectionem rerum, eſt, tum conſervatio, tum cooperatio, tum gubernatio; de quibus ſingulis dicemus. Objectum providentiæ ſunt res creatæ, & quidem omnes, à maxima ad minimam, nulla excepta, tum bonæ tum malæ; bonæ tanquam objectum primarium, malæ tanquam objectum ſecundarium; omnes aliquo modo, non tamen eodem modo; de quo in ſequentibus.

CAP. XVI.
De Conſervatione.

Theorema.

Conſervatio eſt actio DEI *externa, tranſiens, qua exiſtentiam rerum à ſe creatarum continuat, ut in ea perſeverent.*

Commentarius.

PRimò obſervanda hîc venit diſtinctio Conſervationis in permiſſivam ſeu negativam, & poſitivam ſeu affirmativam. Prior in eo conſiſtit, ut Deus permittat rem à ſe creatam manere in eo ſtatu, in quo ſemel eam creando collocavit, & ut non neget illam ſuſtentationem ſine qua ne ad momentum quidem ſubſiſtere valerent: Poſterior in eo eſt ſita, ut Deus ponat continuum ac indeſinenter perpetuum influxum in eſſe creaturarum, quod creando ſemel illis dedit, & vocatur affirmativa, quia ponere hic idem eſt, quod affirmare; & pari ambulant paſſu in Philoſophia ens poſitivum & affirmatum ſeu affirmativum; quam definit theorema conſervationem, intelligenda eſt illa non prior ſed poſterior. Habent Metaphyſici aliam inſuper diſtinctionem conſervationis, in directam & per ſe, & in indirectam & par accidens: Illa eſt eadem cum conſervatione poſitiva, fitque per realem & poſitivum influxum in eſſentias rerum creatarum, eo ferè modo, quo ſol reali & poſitivo influxu conſervat lumen à ſe productum in aëre, continuo radios ſuos ſpargendo: Hæc eſt eadem cum conſervatione permiſſiva ſeu negativa, & fit per remotionem aut prohibitionem ejus, quod, niſi removeretur ac prohiberetur, rem creatam in eſſe ſuo accepto deſtrueret; quo modo dici poſſet Angelus aut homo unus alium hominem conſervare, ſi alteruter removeat ac prohibeat lapidem de tecto cadentem, quo poterat interfici homo præteriens, ne eum feriat aut tangat. Conſervatio igitur dicit in ſua ratione formali actionem Dei externam, id eſt, extra Deum terminatam, poſitivam, directam, tendentem ac tranſeuntem in eſſe rerum creatarum. Quæri hic ſolet, ſitnè actio diſtincta

ſta à creatione? *Thomas Aquinas* eam vocavit creationem continuatam, quod non debet ſumi ſic rigoroſe de continuatione proprie dicta quæ eſt rei diviſibilis; ſed intelligi debet juxta noſtrum concipiendi modum; nam in re ipſa creatio & conſervatio ſunt una eademque actio indiviſibilis; aliquo tamen modo actio hæc una à ſe ipſa diſtinguitur, non re, ſed ratione, ac per reſpectus diverſos, quos dicit vel ad nullum eſſe præhabitum creaturarum; ac tum vocatur creatio; vel ad aliquod eſſe præhabitum, & appellatur conſervatio; creatio enim nullum eſſe præſupponit, conſervatio contra; ideoque res non dicitur conſervari primo inſtanti cum fit, creari poſtquam facta eſt; diſcrimen autem rationis inter utramque ſic probari poteſt. Quæ realiter ſunt idem, ea tantum diſtinguuntur ratione; ſed creatio & conſervatio realiter ſunt idem: prob. maj. quia pugnat eſſe realiter idem & diſtingui realiter. Minor prob. quia eundem habent terminum ad quem; nam idem eſſe quod creatum eſt, hoc ipſum quoque conſervatur, ſicut idem lumen in aëre productum à ſole, hoc ipſum ab eo continuatur eadem actione, qua productum eſt; & reſpectus nullus rationis diſcrimen infert reale: atque in objecto tum creationis tum conſervationis, eſt reſpectus tantum rationis, quatenus objectum, cum dicitur creari, nondum exiſtit; cum conſervari, jam exiſtit. Conſervationi opponitur annihilatio, quæ nihil eſt aliud, quam ſubductio aut ſubſtractio actualis influxus divini, qui, quamdiu confertur creaturæ, illa in eſſe ſuo perſeverat; ſimul atque aufertur, recidit illa in nihilum. Hic tenendum eſt illud accurate, quod uti conſervatio influxum dicit poſitivum, ita annihilatio omnem actionem poſitivam neget; atque hoc ſic probatur: Nulla actio poſitiva terminatur in nihil: ſed annihilatio terminatur in nihil: ergo non eſt actio poſitiva. Major facile patet; quia omnis actio poſitiva ſic dicitur, quod pro termino ad quem aliquid ponat: ſed quod terminatur in nihil, ut annihilatio, nihil ponit: ergo annihilatio non poteſt dici actio poſitiva. Prob. min. ſyllogiſmi prioris: Deſtructio rei quoad eſſe totum terminatur in nihil: annihilatio eſt talis: ergo, &c.

CAP. XVII.
De Concurſu DEI.

Theorema.

Concurſus DEI *eſt actio externa, tranſiens, qua omnibus cauſis ſecundis cooperatur in actionibus earum, atque effectis producendis.*

Comment.

CUm de Concurſu Diſputationibus aliquot à nobis Meletematum vol. primo ſit actum, tanto brevius in eo explicando hic defungemur. Concurſum dari ex Veteribus Scholaſticis nonnulli negarunt; quæ ſententia tribui ſolet *Petro de Aliaco* & *Guilielmo Durando*, utrique commentanti in *Magiſtrum Sententiarum*; ac reſuſcitavit jam ſepultam eorum opinionem ante non ita multos annos *Ludovicus à Dola*, *Monachus Burgundus Capucinus*; rejicitur tamen hæc ſententia ab omnibus aliis Scholaſticis, qua Veteribus, qua recentioribus. Sententiam priorem extra Papiſmum tenuit quoque *Nicol. Taurellus*, *Profeſſor* quondam *Noricus*, in ſuo Metaphyſicæ triumpho: verum enimvero dari actionem aliquam Dei qua non tantum actu, ſed & immediate cooperetur cum creaturis operantibus, ut ſine ea creatura operari nihil quicquam valeat, hinc probatur: Quod uti ſe habet res creata in eſſe, ita & in operari: ſed creatura dependet à Deo & dum eſſe accipit & dum illud retinet, utrumque per actualem Dei influxum: Ergo & tali modo dependet à Deo cum operatur. Stabilitur hoc argumentum hoc ariete: Quod ſi aliqua actio à creatura fiat non cooperante Deo, jam dabitur aliqua entitas creata aut creaturæ, quæ ſubducatur efficientiæ ac ſubtrahatur providentiæ divinæ: poſterius eſt abſurdum, ergo & prius. Sed vero tota difficultas hic ſita eſt in eo, *quomodo Deus concurrat cum creatura ad operandum immediate?* ubi obſervandum eſt, Deum cum quovis operante agere immediate, immediatione virtutis & ſuppoſiti: immediatione virtutis, quatenus ejus virtus aut potentia ipſum effectum creaturæ agentis actionemque ejus attingit: Immediatione ſuppoſiti

concurrit Deus, quia cum ubique ſit ſua eſſentia, nec hæc diſtinguatur ab ipſius potentia, etiam eſſentia ejus ac ſubſtantia (quæ hic venit nomine ſuppoſiti) effectum actionemque, qua producitur, attingit; alioquin cum cooperatio ex vi vocis importet actionem Dei ſociam & conjunctam cum cooperatione creaturæ (neque enim ſe ſolo urit, ſed cum igne & per ignem; neque ſe ſolo loquitur, ſed cum homine & per hominem) aliquo ſenſu poſſet dici agere mediate, quatenus illas actiones producit mediantibus igne & homine, & omnes alias actiones creaturarum aut cauſarum ſecundarum, mediantibus creaturis ſuis ac cauſis ſecundis, cum quibus & per quas, actiones illas producit, ac cum producit potius. Illud impræſentiarum diſcutiendum maxime venit, *an Deus eodem modo concurrat cum omnibus cauſis ſecundis ac creatis, ſive bene agant, ſive male?* Reſp. nihil eſt certius, quam Deum cooperari omnibus cauſarum ſecundarum operationibus: ſed cum cauſæ ſecundæ ſint in duplici ordine, ac quædam agant naturaliter ſeu neceſſario, quædam libere; quæſtio redire poteſt, an eodem modo cum utriſque concurrat? Reſp. quod Deus non tantum concurrat cum cauſis ſecundis, ſed cum unaquaque cauſarum ſecundarum, congruenter naturæ illarum: ita cum cauſis neceſſariis, concurrit neceſſario; cum liberis, libere: id eſt, ſic cooperatur cum cauſis neceſſariis ſeu naturalibus, ut concurſum ſuum accommodet naturis iſtarum cauſarum, quæ hæc eſt, ut poſitis omnibus ad agendum requiſitis, non poſſit non agere; ſed cum creaturis liberis ſic concurrit, ut, quamvis ex concurſu prævio & ſimultaneo non poſſint non agere, habeant tamen potentiam in ſe, qua poſſint non agere: nam Deus ut cauſa prima, non ſimpliciter concurrit ad actiones & effecta creaturarum, ut cauſarum ſecundarum, ſed & ad modos agendi in creaturis ac cauſis ſecundis, iiſque ſuum concurſum accommodat; atque ideo cum cauſis naturalibus & neceſſariis agit neceſſario; cum cauſis liberis, libere. Interim hoc tenendum eſt, concurſum Dei alio modo conferri actionibus bonis quam malis; nam cum quis bene agit ad actionem bonam iſtam, qua eſt actio, eodem modo concurrit Deus, quo concurrit ad actionem malam, qua eſt actio: atque hic vocatur concurſus Dei generalis, th. 5. Diſp. 11. Mel. vol. 1. Sed vero ſpeciatim per ſpecialem concurſum concurrit Deus ad bonitatem actionis, cum creatura bene agit: ad malitiam nullo modo concurrit, ſi eam abſtrahas ab omni actu & habitu, tanquam ſubjecto, aut materiali. Quæcunque vero de concurſu, aut prævio aut ſimultaneo, aut per modum principii, aut per modum actionis, diſputari ſolent, ea abunde expoſuerunt *Diſp. Selectæ*, 7, 8, 9, 10, 11. *in vol.* 1. *Meletem.*

CAP. XVIII.
De Gubernatione Dei.

Theorema.

Gubernatio eſt actio Dei externa, tranſiens, qua res à ſe creatas & conſervatas, cauſaſque cum quibus cooperatur, regit & dirigit ad fines ſuos.

Comment.

GUbernatio aliis dicitur providentia divina actualis, qua Deus pro ſua Sapientia limites figit ac terminos enti cuique creato & conſervato à ſe, ne in operando ultra eos abeat; ideoque varia hic deſignat Dei munia, prout vel bene vel male operantur creaturæ: Sed cum creaturæ in duplici ſint ordine, vel naturales, vel morales, utraſque gubernat Deus, atque ad fines à ſe præſtitutos dirigit: &, ſicuti omnia creavit entia, non tantum maxima, ſed & minutiſſima, atque etiamnum conſervat utraque; ita & utraque gubernat: nam cur ſubtrahatur divinæ gubernationi, quod non dedignatus eſt, & creare, & conſervare, ſive ſummum fuerit entium creatorum, ſive imum? Atque hic videre eſt errorem quorundam, atque inter eos inſignis alioquin Theologi, *Petri Molinæi*, in Anatome Arminianiſmi editionis primæ, negantium providentiam Dei, id eſt, gubernationem occupari circa res viles, exiles, & minutas; cum tamen ſacra docet pagina & boves eſſe curæ Deo, & paſſeres, & pilos noſtri capitis, quorum ne unus quidem de capite noſtro decidit, ſine voluntate,

id eſt, providentia actuali, ſeu gubernatione Dei. Interim, licet Deus gubernet, & ad fines ſuos dirigat entia & agentia naturalia in operationibus ſuis, cœlum & ſolem in motibus ſuis, elementa & res mixtas in ſuis, plantas & bruta in ſuis; ſpeciali tamen modo gubernat, regit, dirigitque homines ad fines à ſe iis præſtitutos; quorum ultimus eſt gloria ipſius Dei: omnia enim Deus fecit propter hominem, & hominem propter ſeipſum, non tantum pium ad diem boni, ſed & impium ad diem mali: Hinc duplex eſt Dei gubernatio circa cauſas morales, ſcilicet homines, vel bene vel male agentes; nempe hæc hominum divina eſt gubernatio in hac vita, ut quo ad afflictiones, & calamitates, bonis, id eſt, piis, hic male ſit, & malis hic ſit bene: quæ tamen ambo dirigit ad bonorum ſalutem, malorum exitium, & nominis ſui gloriam. Sed præter gubernationem Dei conſpicuam in afflictionibus & calamitatibus, tum piorum, tum impiorum, quæ ſunt mala triſtia & pœnæ, ſpecialiſſime cernitur divina providentia actualis, aut gubernatio, circa mala turpia aut culpæ: Circa hæc enim Deus non uno modo ſe habet. In genere hoc verum eſt, quod omnibus actionibus creaturarum malis ſeu peccaminoſis Deus utatur bene: & ſicuti ex tenebris novit educere lucem, ita ex malo ſeu peccato novit producere bonum: nam malo turpi ſeu culpæ, id eſt, peccato, uti novit, tanquam medio, ad illuſtrandam gloriam ſuæ Majeſtatis ac nominis, atque exerendæ & exercendæ, tum ſuæ miſericordiæ in condonando, tum ſuæ juſtitiæ in puniendo; atque ſic peccatum ipſum dirigit in gloriam ſuam. Hæc quidem eſt una & prima pars, ut ſic dicam, gubernationis divinæ circa peccatum, nempe ejus ordinatio ad finem bonum: atque hoc ſenſu *Twiſſus* & ante eum *Bradwardina*, recte dixerunt, bonum eſſe, id eſt, utile, ut mala ſint aut fiant, & Deum velle aut decernere mala, id eſt, peccata, ut ſint ac fiant, quia providentia ſua æterna, id eſt, decreto ſuo ordinavit, ut eſſent media conducibilia illuſtrandæ gloriæ tum miſericordiæ, tum juſtitiæ ſuæ divinæ; atque in tempore quoque illis, tanquam mediis utitur, per providentiam ſuam actualem, gubernationem atque ordinationem ad ſuos fines, exercendæ juſtitiæ, dum ea punit in infidelibus & damnatis, vel condonat in fidelibus & electis, per & propter Jeſum Chriſtum. Sed non minus conſpicuam ſeſe exhibet, altera quaſi gubernationis divinæ aut providentiæ actualis Dei pars circa peccatum, dum unicuique peccanti, & peccato, limites præſcribit ac terminos, ultra quos non tranſgrediatur, non aliter quam apud Jobum vaſto mari dicitur præfixiſſe terminos ac limites, ultra quos non adſcenderet ſuis fluctibus, ſed ad quos ſe componeret: ita peccatores & peccata certis carceribus & cancellis coërcet. Præterea ſic ſe gerit in dirigendo peccatum quod permittit, ut interdum occaſiones aliquas & objecta offerri patiatur peccantibus, ſine quibus, ſi non offerrentur, non peccarent homines; imo interdum impedimenta, quæ peccantem à peccato impedirent ac prohiberent, aufert, ſubtrahit, ſubducit, juſto tamen judicio, in pœnam peccatorum præcedentium, quæ hoc ſenſu utroque poſteriori dicitur obdurare & excæcare cor hominum. Verbi c. Pharaonis, præcipere peccatum, v. c. Simei, ut malediceret Davidi, tradere aliquem in reprobum ſenſum. Quomodo vero ſe habuerit actualis providentia Dei aut ejus gubernatio, circa peccatum primum primi hominis, cui nullum præceſſit peccatum prius, ut non potuerit in prioris peccati pœnam illud permittere ac dirigere, fortaſſis ignorari à nobis voluit Deus, quia tam parum de illa circa illud nobis revelatum eſt in Hiſtoria lapſus primorum parentum, & totius generis humani in iis, *Geneſ. cap.* 3. atque hic valet illud Scaligeri Diſtichon Iambicum.

Neſcire velle, quæ magiſter maximus
Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

Atque hiſce verſibus & hanc materiam, & univerſam Theologiam naturalem de Deo concludimus.

CAP. XIX.
De ANGELIS.

Cum Pneumaticæ hujus lib. 2. c. 1. Theor. 1. Spiritus fuerit diviſus in increatum & creatum: poſtquam ſpiritus increati, puta Dei, ſatis ſuperque excuſſimus naturam & attributa; diſcutienda veniunt jam nunc ſpiritus creati eſſentia, proprietates & operationes: Fuit ille diviſus ibidem theor. 2. in Angelum & Animam rationalem.

Theorema.

De ANGELIS *quæri poteſt, uti de* DEO *quæſitum eſt, an ſint, & quid ſint?*

Comment.

RVdolphus Goclenius in ſpeculo Phyſicæ completæ, præter corpora naturalia de Angelis quoque agit, quod ex *Ramæis* nonnulli etiam fecerunt; ſed illi tum objectum Phyſicæ faciunt non corpus naturale, ſed rem aut ſubſtantiam naturalem; quo ſenſu illud aut excuſari aut tolerari poteſt: at vero ſi à communi opinione non abeatur, quæ Phyſices objectum ſtatuit corpus naturale, de Angelis in ea agi nequit; ſed eorum doctrina omnino huc ad Pneumaticam pertinet. Vox (Angelus) non tam eſſentiam, naturam aut ſubſtantiam notat, quam officium, ex vi enim originis ſuæ nuntium ſignificat: hodie tamen uſurpari ſolet pro ſubſtantia ſpirituali creata, intellectu prædita, diſtincta ab homine, aut anima potius rationali hominis ſeparata: Atque hac ſignificatione quæri poteſt, *an dentur Angeli*, quos genios alii, alii dæmones, alii intelligentias vocant? Multi, quod dentur, ratione naturali negant poſſe demonſtrari, quia, inquiunt, neque à priori neque à poſteriori demonſtrari id poteſt: Non à priori; quia carent neceſſaria exiſtentiæ ſuæ cauſa: non à poſteriori; quia, quicunque producitur effectus, ex quo exiſtentia Angelorum demonſtrari videatur, in aliam cauſam refundi poteſt. Nos idem ſentimus; ac ſententiæ noſtræ rationes expoſuimus *diſp. Select. vol.* 1. *diſp.* 12. *th.* 5. Quæſtionem an ſint Angeli, excipit quæſtio ***quid ſint***, quæ reſpondet eſſentiæ Angelorum, eorumque definitione ſolvitur, quam ibidem attulimus *th.* 6. *& ſeq.* Attributa Angelorum, quæ ſequuntur eſſentiam, intellectum puta & voluntatem, quæ ſequuntur exiſtentiam, localitatem & durationem, fuſe ibidem explicat *diſp.* 13. Actiones eorum immanentes; intellectionem & volitionem, explicatas prolixe dederunt eodem in loco *diſp.* 14. & 15. Actiones vero illorum tranſeuntes, quas inter principem tenet locum motus eorum localis, expoſuit, quæ proxime fuit ſequuta, *diſp.* 16. quare, quum nihil circa Angelorum doctrinam à nobis dici poſſit, quod non ibi fuſe & ſatis ex dignitate eſt deductum, ne idem bis dicamus, aut jam dicta repetamus, ulteriori labore explicandi Angelorum naturam, proprietates, effecta, impræſentiarum ſuperſedemus, & Lectorem ad *Meletemat.* ſeu *Select.* ex Philoſophia *diſp. vol.* 1. ablegamus.

CAP. XX.
De Anima Separata.

Theorema.

Altera Spiritus creati ſpecies eſt anima rationalis, quam ſpectabimus impræſentiarum ut à corpore eſt ſeparata, quo in ſtatu dari eam nemo negabit, niſi qui ejus negare immortalitatem fuerit auſus: itaque primum in animæ rationalis inquiremus immortalitatem; deinde, in ejus, poſt ſeparationem, ſtatum; denique, in ejuſdem ſeparatæ potentias, habitus & actus.

Comment.

DE Anima Separata peculiarem tractatum conſcripſit *Maccovius*, ſed ita confuſum & vitioſe editum, ut plurimis in locis ſenſus ejus capi nequeat: de eadem agunt plerique Metaphyſici in ſecunda parte Metaphyſicæ, & ſpeciatim ſcriptores Pneumaticæ; nos tria in theor. propoſita capita ordine diſcutiemus, exorſi à primo, de quo olim quoque in *diſp.* ex Philoſophia *Selectis* unam inſtituimus. Quæritur ergo, *an anima rationalis ſive humana ſit immortalis?* Hic intelligenda venit immortalitas quæ eſt à parte poſt, &, quæ eſt, non per gratiam, ſed per naturam, qua talem eſſentiam acceperit à Conditore, Deo, ut neque in ſe habeat principium mortalitatis, mortis, aut corruptionis, neque

neque per cauſas ſecundas naturales deſtrui poſſit. Sed ut adhuc clarius controverſiæ ſtatus intelligatur, tenendum eſt, aliquid immortale dici, vel quod nullo modo prorſus deſinere poteſt, quicunque is ſit, & vocatur quibuſdam immortalitas per naturam, quatenus repugnat, ejus, quod ſic immortale eſt, naturæ, deſinere ullo modo; & ſic ſolus Deus eſt ac dicitur immortalis: vel ſecundum quid, quod certo modo deſinere nequit, ſcilicet ex ſe, ex natura ſua, quod tamen poteſt deſinere, ſi à Deo annihiletur; & vocari illud ſolet immortale per gratiam; atque hoc quoque ſenſu anima rationalis dici poteſt immortalis per gratiam. Interdum immortale dicitur per naturam, quod intra naturam ſuam nullum habet corruptionis principium, licet aliunde, ſcilicet à Deo, deſtrui poſſit, & ſic inpræſentiarum nos animam rationalem aſſerimus immortalem per naturam, & tum ei opponitur immortale per gratiam, hoc ſenſu, quando aliquid, licet habeat intra ſe corruptionis principium, ſpeciali tamen actione Dei conſervatur ne pereat, quo ſenſu ſi animal, v. c. equus, à Deo conſervaretur in æternum, eſſet illud, vel ille, immortalis per gratiam, ſed mortalis per naturam; quia non tantum ab extrinſeco, ſed & ab intrinſeco corrumpi poteſt; quippe in quo eſt calor depaſcens humidum, quod eſt corruptionis principium internum. Ergo animam rationalem ſenſu, quo diximus, eſſe immortalem, probatum imus ratione hac. Quicquid eſt ſubſtantia ſpiritualis & à materiæ concretione liberum atque immune, id eſt immortale, adeoque à nullo agente creato interimi poteſt, nec à ſeipſo deſinere; quia non poteſt tolli niſi per annihilationem; corruptio enim eſt eorum, quæ ex materia conſtant & forma. Atqui anima rationalis eſt ſubſtantia ſpiritualis, & à materiæ concretione plane libera atque immunis. Ergo eſt immortalis. Minor prob. Cujus operationes non dependent à materia, id ipſum eſt ſpirituale, & ab omni materiæ concretione liberum & immune; operationes enim indicant eſſentiam, & modus operandi ſequitur modum eſſendi. Atqui operationes animæ rationalis, intelligere, velle, &c. non dependent à materia: intelligimus enim & volumus immortalia, ſpiritualia, univerſalia. Prob. iterum Minor. Qui actus Deo & Angelis conveniunt, non dependent à materia, quia illi omni materia carent. Atqui intelligere & velle competunt Deo & Angelis. Ergo, &c. Hiſce adde, nullum poſſe nominari organon, per quod actus illi exerceantur intelligendi & volendi, ſicuti ad viſionem & auditionem deputavit natura & oculos & aures; ac licet in corpore ſecundum naturæ ordinem utatur anima rationalis in intelligendo ſenſuum miniſterio, poteſt tamen ſine iis producere intellectionem; quia & poteſt Deus ei imprimere immediate ſpeciem intelligibilem, qua cognoſcat, & in raptu atque ecſtaſi anima rationalis operatur abſque actuali dependentia à ſenſibus: itaque dependentia à ſenſibus non eſt intrinſeca animæ, utcumque ſit conveniens naturæ ejus, quamdiu in corpore exiſtit: Inſuper & hoc hic dici poteſt, quod potentia & actus debeant ſibi habere objectum proportionatum, ut, ſi objectum exiſtat ſupernaturale, immortale, univerſale, immateriale, talis quoque debeat eſſe & potentia, & actus; quia iſta tria debent inter ſe convenire, ſibi invicem congruere & aſſimilari: ideoque ſi potentia intelligendi foret corporea, actus intelligendi materialis non poſſet intelligere immaterialia, ſupernaturalia, univerſalia, immortalia: quæ tamen omnia intelligit. Poſtremo, actus ipſe intelligendi efficaciſſime oſtendere videtur, animam eſſe immortalem & immaterialem; quia adeo ſubtilis eſt, ut intimas rerum quidditates penetret; adeo ſagax, ut conjunctiſſima diſcernat; adeo potens, ut quæ non ſunt, nec eſſe poſſunt, fingat ac concipiat, ut ſuper actum ſuum reflectatur, ut ſe ipſum ab aliis rebus diſtinguat, &c. quæ omnia, ut ipſius intellectus arguunt immaterialitatem & immortalitatem, ita quoque animæ intelligentis eandem eſſe naturam demonſtrant. Idem dici poteſt de actibus volendi & appetendi, &c.

Secundum, quod quærebatur, hoc erat, *qualis ſit animæ ſeparatæ ſtatus? an naturalis, an vero, vel contra, vel ſupra, vel præter naturam?* Intelligimus autem hic animæ ſtatum in facto eſſe, i.e. cum jam ſeparata eſt, non vero in ipſo ſeparationis fieri, id eſt, quando ſeparatio fit. Ad quæſtionem propoſitam di-

diſtinctè reſpondemus. Primo, *ſtatus animæ ſeparatæ non eſt contra ejus naturam*: quia ſic eſſet in ſtatu violento: at quod in tali ſtatu detinetur violenter, ſic detinetur per aliquod agens externum, ſicuti grave detinetur in loco ſuperiori ab aliquo agente extrinſeco, quod manu illud detinet: Atqui anima ſic non eſt in ſtatu ſeparato, neque in illo ſtatu detinetur ab ullo externo agente: Ergo ille ſtatus animæ ſeparatæ non eſt contra naturam. Sed in tali ſenſu eſt naturalis; nam violentum aut contra naturam eſt, cujus principium eſt extra, aut quod fit repugnante natura, & contra propenſionem naturalem, & cui ipſa res reſiſtit per ſuam naturam aut formam, quomodo contra naturam lapidis eſt, & violentum ipſi detineri in aere per manum alicujus: At hæc non quadrant animæ ſeparatæ. Secundo, *ſtatus animæ ſeparatæ non eſt ſupra ejus naturam*: Quia ſic anima non ex ſe & natura ſua, præſuppoſito generalis divinæ conſervationis influxu, à corpore ſupereſſet, ſed ex ſuperveniente ſpeciali ac ſupernaturali, imo & miraculoſa actione Dei, qualis requirebatur ac cernebatur in conſervatione ferri natantis, & conſpiceretur, ſi forma bruti à morte ſupereſſet: At vero anima naturaliter & ſecundum conſuetum naturæ ordinem, curſum, conditionem, &c. ſeparatur à corpore, & ipſi ab intrinſeco, atque ex natura ſua debetur permanentia in ſtatu illo ſeparato, ut nulla extraordinaria aut miraculoſa Dei actio interveniat: Hæc enim natura eſt animæ corpori unitæ, ut aliquando ab eo ſit ſeparanda, ac cum ſeparatur, ſervatur naturæ ordo, quem ipſe Deus in illa poſuit; omnibus enim hominibus conſtitutum eſt ſemel mori: at per mortem, à ſtatu conjunctionis tranſit anima ad ſtatum ſeparationis. Ergo ſtatus animæ ſeparatæ hoc quoque ſenſu eſt naturalis. Tertiò, *ſtatus animæ ſeparatæ eſt præter ejus naturam*; & hoc ſenſu eſt non naturalis. Quod ut intelligatur, ſciendum eſt, quomodo naturale & ſupernaturale opponantur: Naturale oppoſitum præternaturali, dicitur id, quod rei competit ex propria, particulari ac ſpecifica ſua natura, & ei convenit ex ſui ipſius inclinatione ac propenſione naturali: Præternaturale dicitur, quod rei non competit ex propria, particulari ac ſpecifica ſua natura, neque ei convenit ex inclinatione ac propenſione naturali; cum tamen in re oritur, ipſius naturæ non repugnat nec eam deſtruit, nec vim aut violentiam ei infert; quo ſenſu in Phyſicis dici ſolet, circularis motus ignis elementaris, dum circumgyratur à vicino cælo, eſſe præter naturam ejus; quia naturaliter movetur motu recto ſurſum; uti contra naturam ejus eſt, quando vi aliqua aut violenter detruditur ac movetur deorſum. Hæc nunc applicemus; naturale eſt animæ humanæ & conveniens ejus naturæ, ut ſit eſſentialis pars hominis, adeoque maxime ipſi eſt eſſentiale ac congruum, ut totum conſtituat hominem puta: Sed hominem ut totum non conſtituit, niſi ſit pars actu: non eſt pars actu, niſi uniatur: non unitur, cum eſt in ſtatu ſeparato: non tamen ſtatus ſeparatus ei repugnat, aut naturam ejus deſtruit, nec per vim aut violentiam in ea oritur: Ergo ſtatus animæ ſeparatæ eſt præter ejus naturam; nam ſeparata nunc anima privatur aliqua conditione ſibi maxime naturali, ſcilicet unione actuali cum corpore, quæ ei convenit ex natura ſua, atque ex ordine ipſo quem Deus in natura poſuit; utpote qui voluit eam eſſe alteram naturæ humanæ aut hominis partem eſſentialem: Atque hinc eſt, quod anima ſeparata perpetuum habeat appetitum informandi corpus, qui ſcilicet eſſentialiter eſt forma hominis: At omnis formæ hæc eſt natura ut informet; quia omnis naturalem dicit & inclinationem; & aptitudinem ad informandum; quam utramque anima poſt ſeparationem à corpore non amittit, ſed vero retinet: Unde rectè dicitur à Scholaſticis, *quod anima ſeparata naturali appetitu appetat τὸ informare. An etiam appetitu licito?* putamus quod ſic, neque enim videmus, quid obſtet, quo minus anima voluntate prædita, actu voluntatis elicito appetat illud, ad quod naturaliter propendet. Neque tamen ex hoc naturali animæ ſeparatæ ad informationem appetitu licet inferre (quod nonnulli perverſe faciunt) animam ſeparatam poſſe corpori naturaliter reuniri; neque enim hoc inde ſequitur: verum uti per creationem, actionem Dei ſupernaturalem, primum eſt producta, & corpori unita ac conjuncta, ita poſtquam per mortem à corpore eſt ſeparata, per novam

ite-

iterum actionem Dei ſupernaturalem corpori ſuo eidem reddi, reſtitui, ac reuniri debet.

Tertium caput,quod diſcutiendum circa animam ſeparatam fuit propoſitum, eſt, *an in anima ſeparata ſint ſuperſtites ejus potentiæ,habitus & actus.* Reſp. quod attinet ad potentias ejus, intellectum & voluntatem, ac ſi velis, memoriam intellectualem, iſtæ potentiæ ſivè ſtatuantur reipſa ab anima diſtinctæ, ſivè eædem cum anima rationali, manent ſuperſtites in anima ſeparata; nam ſi poſterius dicatur, fieri aliter nequit, quin ſuperſtite anima, ſuperſtites maneant quoque intellectus & voluntas, quia ponuntur planè idem eſſe cum anima, imò ne aliter quidem eſſe poteſt, quin ſuperſtites maneant, etiamſi dicatur prius: licet enim ponantur iſtæ potentiæ realiter ab anima diſtinctæ ac diverſæ, dicuntur tamen emanare ab anima rationali, tanquam proprietates à ſubjecto,aut effecta à cauſa emanativa: At poſita ſubjecti aut cauſæ emanativæ exiſtentia, non poni propria aut effecta emanantia, impoſſibile eſt; quia exiſtentia hic eſt ipſa cauſalitas,quâ cauſa ponitur in actu, ſcilicet emanativa, ſed cauſa in actu poſita, non poteſt non ſequi aut poni effectum; ideoq; diſtinctio realis harum potentiarum non impedit,quo minus ſuperſtites maneant in anima ſeparata.Sed *quid dicendum eſt de potentiis materialibus, vegetantibus & ſentientibus?* Reſp. Non ſunt actu ſuperſtites ex illorum Philoſophorum hypotheſi, qui tres re ipſa diſtinctas animas defendunt in homine; nam illis ne ipſæ quidem animæ, vegetans & ſentiens, ſunt ſuperſtites, nedum ut earum potentiæ ſuperſtites maneant: Atque hæc eſt ſententia noſtra: Contra ſunt ſuperſtites ex illorum Philoſophorum hypotheſi, qui unam tantum in homine ſtatuunt animam quoad ſubſtantiam, ejuſque volunt eſſe facultates, partim immateriales,intellectum & voluntatem;partim materiales, quæ vulgò animæ tribuuntur vegetanti ac ſentienti, ſive potentiæ hæ materiales, ab una quoad ſubſtantiam anima rationali ſcilicet diſtinguantur re ipſa ſive ratione: ſi poſterius dicatur, non poſſunt non manere ſuperſtites, manente ſuperſtite anima, cum qua reipſa conveniunt, & à qua ratione tantum diſtinguuntur: ſi dicatur prius, ut ponantur re ipſa diſtinctæ potentiæ ab animæ ſubſtantia, adhuc tamen ſuperſtites manent in anima ſeparata; quia aiunt, eas dependere ab anima, tanquam à principio efficiente per emanationem naturalem, ſeu ut à cauſa emanativa; ideoque eâ poſitâ non poſſunt non poni: quamvis hoc difficile ſit conceptu, quomodo ab anima rationali, quoad ſubſtantiam & eſſentiam immateriali, emanent potentiæ materiales, id eſt, dependentes à materia in fieri, eſſe & operari. Interim hoc obſervandum eſt, potentias materiales, non ſecundas ſed primas tantum, manere in anima ſeparata, (ſi manent) & quidem inadæquatè, virtualiter, quoad actum primum, non item ſecundum: Ac potentiæ immateriales, intellectus & voluntas, manent in anima ſeparata adæquatè, formaliter, totaliter, & quoad actum non tantum primum, ſed & ſecundum. Quod attinet ad habitus animæ ſeparatæ, ii primum ſunt diſtinguendi; alii enim imperfecti ſunt,competentes animæ in ſtatu conjuncto ejus cum corpore, uti opinio & ſimiles habitus;alii in eodem ſtatu ſunt perfecti;illi tanquam repugnantes ſtatui ſeparato animæ,ab eo aberunt;cum enim ad perfectionem intellectus pertineat certa & firma rei ac veri notitia, qualis non eſt opinio, quæ eſt cognitio incerta & infirma; utique in ſtatu illo ſeparationis & perfectionis propter perfectionem intellectus in anima ſeparata non erit opinio; manebit tamen certa ac firma notitio, utpote quæ nihil imperfectionis involvit, nec ſtatui ſeparato repugnat: Atqui ita quoque diſtinguendi ſunt habitus voluntatis, & de imperfectis ejus habitibus idem pronunciandum, quod nunc pronunciavimus de habitibus imperfectis intellectus: at verò habitus perfecti utriuſque manebunt in anima ſeparata,nonnulli quoad entitatem tantùm, nonnulli quoad actum ſecundum aut uſum: alii utroque modo; ſic manebit & habitus & actus dilectionis ac charitatis: at quoad entitatem ſolum, non quoad uſum, manebunt habitus fortitudinis,temperantiæ,liberalitatis & ſimiles alii,qui quoad actum primum erunt ſuperſtites,non item quoad actum ſecundum, quia in ſtatu animæ ſeparatæ deeſt corpus, abſque quo iſti habitus ad actum ſecundum traduci nequeunt: Quia verò ad habitus vulgò referuntur *ſpecies intelligibiles*, quæritur de iis, *an*

ſint futuræ ſuperſtites in anima ſeparata? Reſp. quod ſic; quia primo non dependent in ſui conſervatione à phantaſmatibus; ergo poſſunt ſupereſſe extra corpus in anima: ſecundo, quia in anima ſeparata datur recordatio: at iſta non fit niſi mediis ſpeciebus intelligibilibus in intellectu, aut memoria potius intellectuali exiſtentibus, ad quas cum intellectus actu recurrit, dicitur recordari, meminiſſe. Quod attinet *ad actus* animæ ſeparatæ, intelligendi, volendi, illi ſunt ſuperſtites manſuri in ea. Animam ſeparatam intellecturam nemo dubitaverit, qui eam & rationalem eſſe & immortalem admiſerit: ac licet anima non efficiatur per ſeparationem ſuppoſitam, (cui vulgo tribuuntur actiones, non quidem ut principio quo, ſed ut principio quod, ſeu non per modum principii quo, ſed per modum principii quod) in hoc tamen ſtatu ſeparationis anima rationalis, quamvis propter reſpectum & ordinem ad corpus, cui eſt reunienda, ſit ſubſtantia incompleta, &c. non ſuppoſitum, quod eſt ſemper ſubſtantia completa; imitatur tamen naturam ſubſtantiæ completæ & ſuppoſiti, in eo quod cognoſcat; & cognoſcit non tantum ea, quæ corpori cognovit conjuncta, per & propter reſervationem ſpecierum ſenſibilium, quæ vulgo dicitur memoria intellectualis, ſed intelligit inſuper animas alias ſeparatas, & Angelos & Deum; particularem vero rerum, quæ in hac terra geruntur, notitiam, ex ſe ac ſuis viribus non habet, ſed ſi habet, eam habet ex revelatione, unde etiam vulgo intellectio omnis dicitur vel ex proprio lumine nata, vel aliunde revelata. Quidam volunt, animam ſeparatam nec ſe ipſam, nec Angelos, nec Deum cognoſcere per ſpeciem intelligibilem; ſed ſi intelligant per ſpeciem expreſſam, condonari hoc illis poteſt, quomodo intelligit ſenſibilia per phantaſmata, ex quibus ſpecies intelligibiles exprimit, alioquin omnis ejus intellectio fit per ſpeciem vel expreſſam vel impreſſam. Quod attinet modum intelligendi, certum eſt, animam ſeparatam non ſpeculari phantaſmata; hæc enim à ſenſibus offeruntur intellectui; at cum ſenſibus nihil commercii eſt animæ in hoc ſtatu: ſed quod tunc intelligit, illud intelligit per ſpecies, vel ſibi concreatas, vel divinitus impreſſas, vel abſtractas, vel adhuc reliquas. Quod anima ſeparata præter ſpecies reſervatas novis conſignetur ſpeciebus, certum eſt; ſed an eas à Deo accipiat, an ab objectis abſtrahat, an divinitus à Deo ſibi imprimantur, non eſt certum: ideoque uſi ſumus particula disjunctiva *vel*, atque exiſtimamus omnibus quatuor modis eam cognoſcere in hoc ſtatu. Porro anima ſeparata non tantum apprehendit, ſed etiam componit ac dividit, imo & diſcurrit: quod componat ac dividat, inde liquet, quia diſtincta cognitione fertur in ſubjectum propoſitionis, & in prædicatum, imprimis ſi ipſa à parte rei ſint diſtincta, quæ in tali caſu non poſſunt non cognoſci per compoſitionem & diviſionem. Quod diſcurrat, hinc patet, primo, diſcurſu diſcreto, quia cognoſcit naturalia, nec tamen omnia ſimul, ſed ſucceſſive; ſecundo, continuo, quia datur in anima dependentia intellectionis ignotioris à notiori; ſic quando animæ ſeparatæ aliquod ſignum revelatur, illud deducit eam in notitiam rei, ut ignotioris, per ſignum ſignificatæ. Diſcretus diſcurſus vocatur hic, quando anima ſeparata progreditur ab uno cognito ad aliud, ſine tamen dependentia cognitionis unius ab alia, eſtque tantum diſcurſus ordinativus. Continuus dicitur, quando poſterior cognitio infertur ex priori, eſtque diſcurſus illativus, nihilque aliud, quam ſyllogiſmus. Denique anima ſeparata in intelligendo, modo eſt potentia, modo actu; quia non omnia ſcit, nec eſt purus actus; nam ignorat effectus, quos Deus ſibi reſervat ſoli cognoſcendos; &, quæcunque Deus ei revelat, antequam revelentur, ad ea eſt in potentia ad cognoſcendum. Animam ſeparatam volituram tam certum eſt, quam eam intellecturam; nam fieri poteſt, ut, quod objectum, v. c. Deum cognovit eſſe bonum, idem non amet (loquimur de animabus ſeparatis in ſtatu glorificationis; nam licet animæ ſeparatæ in ſtatu condemnationis oderint Deum quem cognoſcunt, eo tamen ipſo volunt; quippe tam odiſſe quam amare actus eſt voluntatis) at anima ſeparata cognoſcit objecta bona v. c. Deum, & aliarum rerum bonitates; Ergo glorificata amabit, utrumque autem eſt voluntatis. Porro animæ ſeparatæ volitio etiam libera eſt, licet non indifferens ad bo-

bonum & malum, reſpectu ejuſdem actus, vel amandi, vel (licet ſic nunc loqui) odiendi; nam quæ eſt in ſtatu glorificato, tantùm amat bonum, nec illud odiſſe poteſt; quæ eſt in ſtatu condemnato, tantùm odit bonum, nec illud poteſt amare; ſed prior ut bonum amat, ita malum odit; poſterior ut malum amat, ita odit bonum: hanc indifferentiam actuum diverſorum voluntatis ad objecta diverſa admittimus priorem; actum eundem, ſcilicet vel amandi tantùm, vel odio habendi tantum circa objecta diverſa, bonum & malum, negamus; neque in hac indifferentia poſteriori libertas conſiſtit, ut nonnulli volunt. Sed ſi in aliqua indifferentia conſiſtat, conſiſtit in illa, ſeu priori: atque hoc exemplo Dei ipſius demonſtratum dare poſſumus; quippe qui eſt agens liberrimum & liberrime vult quæcunque vult & agit; non tamen poteſt uno eodemque actu volendi & agendi terminari in bonum & malum, ſed vult & agit bonum tantum; ideoque caret iſta indifferentia, quæ eſt unius ejuſdemque actus, tum volendi ſeu amandi ſimul & bonum & malum: at verò, uti bonum vult, amat, agit; ita malum debet dici nolle, odiſſe, non agere. In quo igitur, dicat aliquis, conſiſtit libertas in actu voluntatis animæ ſeparatæ? Reſp. In eo, quod inſtituatur ex ejuſdem animæ judicio intellectus practici. Atqui ita animæ ſeparatæ aſſeruimus actiones intelligendi & volendi, quæ vulgò dicuntur immanentes, qua terminum ad quem habent intra animam: ſupereſt una difficultas, *An detur quoque in ea ſeparata, actio movendi, quæ vocatur tranſiens, quia ad locum aliquem tendit extra animam ſeparatam ſitum?* De hac quæſtione certi nihil aut indubitati, ſed probabiliter tantum aliquid dici poteſt: quod moveatur loco, quamdiu corpori eſt unita, id quidem certum eſt, ſed & hoc certum eſt, motum iſtum proficiſci, non à vi motrice, quæ ſit animæ rationalis, verùm ab ea, quæ eſt ſentientis, ſi hæ duæ animæ diſtinguantur, aut à facultate ſentiendi animæ rationalis, ſi una tantùm ponatur anima, quoad ſubſtantiam, in qua illa vis motrix virtualiter & eminenter continetur. Quin amplius nonnulli quærunt curioſe, *An non anima ſeparata poſſit ſe ipſam movere, & non tantum movere corpora alia, in loco alio extra ſe ſita?* Conimbricenſes utrumque audacter aſſerunt: Hoc tamen quod ſe ipſam moveat, quando ſeparatur à corpore, planè videtur incertum, ſi non falſum; nam dicitur tum ſemper deportari à bonis Angelis in ſinum Abrahæ, aut à dæmonibus in infernum avehi; interim ſi poſterius concedas, poſſe ſcilicet movere corpora alia, extra ſe in alio loco poſita, videtur & prior admittenda; nam quomodo ad corpora iſta & loca alia perveniet, niſi motu ſui ipſius. Ex hiſce hoc patet, non tam facilè fidem eſſe adhibendam apparitionibus demortuorum; ſi enim incertum eſt, an ſe ipſas movere poſſint animæ defunctorum, ſi æque dubium an movere poſſint alia corpora, quis non videt minime omnium eſſe evidens, an in ſuis propriis corporibus, vel in aliis, ad eorum ſimilitudinem effictis, apparere naturaliter queant: Quid hic fieri poſſit per ſupernaturalem Dei virtutem, non libenter inquirimus, neque etiam neceſſe eſt. Nos quicquid & quantum ex lumine naturæ dici poteſt de *Animabus ſeparatis*, de *Angelis*, de *Deo* diximus: Ivimus ductu luminis intellectus naturalis, quo potuimus, &, cum ulterius non poſſimus, hic ſtamus pedemque figimus.

INDEX CAPITUM.

Lib. I.

Cap. I. *De Pneumaticæ Conſtitutione.* Pag. 23
II. *De Spiritus eſſentiâ & exiſtentia.* 25
III. *De Spiritus diviſione, principiis, & attributis in genere.* 27
IV. *De principiis Pneumaticæ generalibus & communibus in ſpecie.* 31
V. *De attributorum Spiritus generalium ac communium diſtinctione, à Spiritu, & inter ſe.* 34
VI. *De attributorum Spiritus Generalium ac communium diviſione, eorumque inter ſe ordine.* 35
VII. *De Simplicitate Spiritus, & attributis negativis in ea fundatis.* 37
VIII. *De Spiritus in genere, Intellectu, Voluntate, & Libero Arbitrio.* 42

Lib. II.

Cap. I. *De eſſentia & exiſtentia Dei.* 43
II. *De attributis Dei in Genere.* 49
III. *De Vnitate Dei.* 50
IV. *De Simplicitate Dei.* 53
V. *De Immutabilitate Dei.* 58
VI. *De Immenſitate Dei.* 60
VII. *De Æternitate Dei.* 61
VIII. *De Beatitate Dei.* 62
IX. *De Vita Dei.* 63
X. *De Scientia Dei.* 64
XI. *De Voluntate Dei.* 66
XII. *De Potentia Dei.* 74
XIII. *De Decretis Dei.* 77
XIV. *De Creatione.* 79
XV. *De Providentia Dei.* 83
XVI. *De Conſervatione.* 84
XVII. *De Concurſu Dei.* 85
XVIII. *De Gubernatione Dei.* 86
XIX. *De Angelis.* 88
XX. *De Anima ſeparata.* ibid.

INDEX QUÆSTIONUM,

Terminorum, ac diſtinctionum,

Quæ in hiſce duobus Pneumaticæ libris explicantur ac deciduntur.

An Pneumatica ſit diſtincta ſpecie ſcientia à Metaphyſicâ. Pag. 23, 24
An eadem ſit diſtincta ſpecie ſcientia à Theologiâ. 24, 25
An diviſio in partem generalem & ſpecialem, ſit propria Pneumaticæ. 25, 43
An Spiritus ſit ſubſtantia materiæ expers. 25
An Spiritus ſit expers quantitatis ac formæ. 25
An dentur Spiritus. 26, &c.
An dari Spiritus, notius ſit quam dari corpora. ibid.
Diviſio Spiritus in increatum & creatum, qualis. 27
Diviſio Spiritus creati in Angelum & Animam rationalem, qualis. 27, 28
Principia Spiritus qualia. 28
Attributum, quid notet: & quænam ejus ſint conditiones. 28, 29
An Spiritus in genere habeat attributa. 29
An attributa Spiritus in genere, ſint accidentia. ibid.
Attributa Spiritus in genere quidnam ſint. 29, 30

An

An attributa aliquid addant ſubjecto. 30
Additio quotuplex. 30, 31
Attributa quomodo diſtinguantur à ſubjecto. 31
Attributorum de ſubjecto demonſtratio duplex eſt. ibid.
An Spiritus in genere habeat principia eſſendi. ibid.
Quo ſenſu Deus à ſe eſſe dicatur. 31, 32
Quomodo Pater ab æterno dicatur produxiſſe filium. 32
An Angelus & Anima rationalis habeant principium eſſendi. ibid.
Demonſtratio quomodo fiat. ibid.
Cauſa formalis & virtualis quid. ibid.
Eſſentia Spiritus trifariam conſiderari poteſt. ibid.
An dentur principia incomplexa in Pneumatica generali. 33
An dentur principia complexa in Pneumatica generali. 33, 34
An attributa ſpiritus diſtinguantur à ſpiritu. 34
An hæc diſtinctio ſit realis, an rationis. ibid.
An attributa ſpiritus in genere diſtinguantur inter ſe invicem; & qualis ſit diſtinctio. 35
Negatio vulgò ſtatuitur triplex. ibid.
An dentur attributa ſpiritus negativa, & quo ſenſu ita dicantur. 36
An detur aliquis ordo inter attributa ſpiritus. ibid.
Quodnam attributorum ſpiritus in genere ſit primum. ibid.
Simplicitas quid ſit. 37
An ſpiritus ſit compoſitus ex materia & formâ. ibid.
An materia intelligibilis ac Metaphyſica, ſit materia proprie dicta. 37, 38
An numerus ſit ſpecies quantitatis. 38
Indiviſibilitas ſtatuitur quadruplex. 39
An ſpiritui conveniat indiviſibilitas, & qualis. ibid.
Senſibile dicitur vel active vel paſſive. 39
An ſpiritui conveniat inſenſibilitas. ibid.
An ſpiritui conveniat locus, tempus, motus. 40
Mutatio ſumitur latè, vel ſtrictè. ibid.
An immutabilitas conveniat ſpiritui. 41
Incorruptibile dicitur vel intrinſecè, vel extrinſecè. ibid.
An ſpiritus ſit intellectualis. 42
An voluntas inſit omni ſpiritui. ibid.
An liberum arbitrium differat à voluntate & intellectu. 43
An Deum eſſe probari poſſit. 44, 45, &c.
An eſſentia Dei poſſit concipi. 47, 48
Deus cognoſcitur viâ negationis, cauſalitatis ac eminentiæ. 48, 49
Varias diſtinctiones attributorum Dei, vide. 50
An Deo conveniat unitas numerica ac ſingularis. 51
An Deo conveniat unitas conſenſûs. ibid.
An communitas eſſentiæ divinæ tollat unitatem Dei. 51, 52
An unum & trinum in Deo pugnent. 52
An Deus ſit ſimplex. 53
An Deus componatur ex materiâ & formâ. 54
An Deus componatur ex genere & differentiâ. ibid.
An Deus componatur ex potentiâ & actu. 55
An Deus componatur ex ſubjecto & acidente. ibid.
An Decreta Dei ſint accidentia. 56
An Deus componatur ex eſſentiâ & exiſtentiâ. 56, 57
An Deus componatur ex partibus integrantibus. 57
An Deus componatur ex pluribus entibus realibus. ibid.
An Deus componatur ex naturâ & ὑπόστασ{. ibid.
Relationes eſſentiales & perſonales in Deo quid ſint. 58
Quomodo Filius dicatur αὐτόθεος. ibid.
An Deo tribuatur objectum terminativum, an motivum. ibid.
An detur cauſa finalis extra Deum. 59
Finis eſt vel indigentiæ vel aſſimilationis. ibid.
An Deus ſit immenſus & quomodo. 60, 61
Æternum dicitur triplici modo. 61
Definitio æternitatis. ibid.
An Deus ſit æternus. ibid.

De-

Definitio perfecti. 62
Perfectum dicitur duplici modo. ibid.
Perfectio continetur in Deo, vel formaliter vel eminenter. 62, 63
An Deo conveniat vita & quomodo. 63
Quomodo ſcientia ſit in Deo. 64
Scientia Dei qualis ſit. ibid.
An Deus cognoſcat entia realia. ibid.
An Deus cognoſcat entia rationis. 64, 65
Deus cognoſcit poſſibilia ac futura. ibid.
Deus cognoſcit bona ac mala. 65
Scientia futurorum eſt vel contingentium, vel neceſſariorum. ibid.
An detur ſcientia media. 66
Velle dicitur dupliciter. ibid.
Objectum voluntatis divinæ quid ſit. 66, 67
Veritas eſt ſimplex vel complexa. 67
An voluntas Dei ſit cauſa veritatis in axiomatibus per ſe notis. 68
An Deus poſſit velle malum. ibid.
Eſſentia & exiſtentia peccati quid ſit. 68, 69
Quo ſenſu aliquis dicatur autor peccati. 69
Voluntas Dei eſt vel beneplaciti vel ſigni. ibid.
An voluntas ſigni & beneplaciti pugnent in Deo. 69, 70
Voluntas Dei eſt vel antecedens vel conſequens. 70
Voluntas beneplaciti ſubdividitur in efficientem & permittentem. 71
An Deus poſſit dici peccata velle. ibid.
An in Deo detur veracitas. 72
An Chriſtus ſimulaverit, quando cum diſcipulis Emauntem tenderet. ibid.
An Deus ſit omnipotens. 74
Objectum omnipotentiæ eſt vel poſitivum vel negativum. 75
An Deus poſsit plura facere quam fecit. ibid.
An Deus poſſit meliora facere quam fecit. 75, 76
An Deus poſſit facere contradictoria. 76
An poſſit facere alium Deum. ibid.
An factum poſſit reddere infectum. ibid.
An poſſit ſubire cauſalitatem materiæ, vel ſupplere vicem ſubjecti. ibid.
An Deus poſſit mentiri, mori, corrumpi. 77
Potentia Dei eſt vel abſoluta, vel ordinaria. ibid.
Decreta Dei ſpectantur vel ſubjective, vel objective. ibid.
Vox creare vario modo ſumitur. 79
Definitio creationis. ibid.
An creatio fuerit poſſibilis ratione Dei. 80
An creatio aliquando fuerit facta in tempore. ibid.
Terminus à quo creationis eſt nihilum. 81
Terminus ad quem creationis eſt ſubſtantia. 82
Terminus ad quem eſt vel per ſe, vel per accidens. ibid.
An creatio ab æterno fieri potuerit. ibid.
An creatio communicari poſſit ulli creaturæ. ibid
An detur Providentia. 83, 84
Actus & objectum Providentiæ divinæ quid. 84
Conſervatio eſt permiſſiva vel poſitiva. ibid.
Conſervatio quid ſit. ibid.
An conſervatio ſit actio diſtincta à creatione. 84, 85
Annihilatio quid ſit. ibid.
An detur Concurſus. 85
Agere immediate, immediatione virtutis, & ſuppoſiti, quid. 85, 86
An Deus eodem modo concurrat cum omnibus cauſis ſecundis. 86
Deus etiam gubernat minutiſſima. ibid.
Dei gubernatio cernitur circa mala culpæ dupliciter modo. 87
An dentur Angeli. 88
An anima humana ſit immortalis. 88, 89
An ſtatus animæ ſeparatæ ſit naturalis, an contra, an ſupra, an præter naturam. 90
An in anima ſeparata ſint ſuperſtites ejus potentiæ, habitus & actus. 91
An ſpecies intelligibiles ſint futuræ ſuperſtites in animâ. 92
An detur in animâ ſeparatâ actio movendi ſe, & corpora alia. 93

FINIS.

15

L.

Liber Lovell

Liber

Liber

ne

nos aper auditu, nos [illegible] vincit aranea tactu

vultur odoratu, Lynx visu, simia gustu